280
B45

2003 JUL 07

200 JUL 01

200
B 45 D-44

15.677/2.

A zirczi, pilisi, pásztói és szent-gotthárdi cziszterczi apátságok története.
1 köt. ~~4. rész~~: BÉKEFI Remig: A pásztói apátság története 1702-1814. Bp. 1902.

Okleveltár 2.

3. r. sz. Könyvkártár
Könyvtárellátó — Közl. Ny.

Jos. Pozsgay
canonici.

A ZIRCZI, PILISI, PÁSZTÓI ÉS SZENT-GOTTHÁRDI CZISZTERCZI APÁTSÁGOK TÖRTÉNETE.

NEGYEDIK KÖTET:

A PÁSZTÓI APÁTSÁG TÖRTÉNETE 1702—1814.

A

PÁSZTÓI APÁTSÁG TÖRTÉNETE

1702—1814.

IRTA

BÉKEFI REMIG dr.

CZISZTERCZI ÁLDOZÓPAP, EGYETEMI NYILV. RENDES TANÁR ÉS
A MAGY. TUD. AKADÉMIA LEV. TAGJA.

BUDAPEST, 1902.

Hornyánszky Viktor cs. és kir. udv. könyvnyomdájának sajtója.

A PÁSZTÓI ÉS PILISI APÁTSÁGOK VISSZAÁLLÍTÁSA SZÁZADOS ÉVFORDULÓJÁNAK EMLÉKÉRE.

1958 FEB. 9
1962 AUG - 8
1966 JAN - 3
1970 MÁJ - 8
1975
Magyar Könyvtár Szolgálat
15677/2
BUDAPEST

ELŐSZÓ.

Szerencsés nemzedék vagyunk mi, ma élő magyar cisztercziek. Hazánk és Rendünk multjának korszakos század- és ezredfordulói szemünk láttára, gyors egymásutánban vonulnak el. Mindegyik egy-egy alkalom, hogy lelkünk a hála és kegyelet érzelmeinek hullámaiban újra meg újra megfürödjék s tartalmában meggazdagodva, ideális törekvéseiben magasabbra emelkedve, egyre fokozódó erővel buzgólkodjék honfiúi és rendi feladataink megoldásán.

S a magyar cisztercziek rend ezen alkalmak mindegyikét két kézzel megragadta és *állandó emlékművel* jelelte meg.

Szent Bernát, a cisztercziek rend legnagyobb fia születésének nyolczszázados évfordulójára (1891) megindítottuk a «*zirczi, pilisi, pásztói és szent-gotthárdi cisztercziek apátságok*» történetének monographiáit «*A pilisi apátság története*»-vel — két kötetben.

Hazánk, Magyarország ezeréves fennállásának emlékére (1896) megjelent a magyar cisztercziek rend «*Emlékkönyve*», — hűséges számadással azon munkálkodásról, melyet a magyar haza kötelességül rótt ránk.

A cisztercziek rend nyolczszáz éves fennállása emlékének (1898) szenteltük «*A pásztói apátság története*»-nek *első* kötetét. Ugyanez az eszme szülte meg *Pisztor Imre* dr. rendtársam «*Szent Bernát élete és művei*» című két kötetes munkáját.

Most is a hazafias és rendi kegyelet érzelme sugalmaz bennünket, midőn a pásztói és pilisi apátságok visszaállításának százados évfordulójára (1802. junius 25.) «*A pásztói apátság története*»-nek *második* és *harmadik* kötetét — két évtizedes tanulmányozás gyümölcseként — a magyar tudomány oltárára leteszszük.

«*A pásztói apátság története 1702—1814*», vagyis a pásztói apátság történetének *második kötete két részre* oszlik:

I. Rész. «*A wellehrádi uralom korszaka* 1702—1784.»

Ezen részben van *nyolcz* fejezet: I. A pásztói apátság élete. II. Pásztói cisztercziek rendtagok a gazdaság terén. III. A pásztói

apátság birtokai. IV. Gazdasági viszonyok. V. A pásztói apátság hadi adózása. VI. Cziszterczi rendtagok élete Pásztón. VII. Pásztói cziszterczi rendtagok a lelkészkedés terén. VIII. A cziszterczieknek és az egri gymnasium.

II. Rész. «*Az önállósulás, eltörlés és visszaállitás korszaka* 1784—1814».

Ezen részben van öt fejezet: I. A pásztói apátság élete. II. A pásztói apátság birtokai. III. A pásztói apátság hadi adózása. IV. A cziszterczieknek belélete Egerben 1804-ben. V. A cziszterczieknek és az egri gymnasium.

Jelen művem is azon rendszerben készült, mint az elobbi három kötet.

Ezen kötetben több önálló és szövegbe nyomott képet közlök.

«*A pásztói apátság Oklevéltára 1342—1812*», vagyis a pásztói apátság történetének *harmadik kötete* 190 darab oklevelet tartalmaz. Ezeket a tudomány jelen követelményei szerint közlöm.

Hálás köszönetemet fogadják mindazok, a kik levéltári tanulmányaim és művem megkészitése közben szivességükkel megtiszteltek.

Benső köszönetemet tolmácsolom VAJDA ÖDÖN zirczi, pilisi, pásztói és szent-gotthárdi apát úr Ő Nagyságának, a ki elsőrangú rendi és hazafias kötelességnek tekintette, hogy a rendi történetnek *negyedik* és *ötödik* kötete a százados évfordulóra megjelenjék.

Most, midőn a magyar cziszterczieknek tanító-rendi életének első évszázada lezárul, a hazafiság oltárán bizonyára legnemesebb áldozatul jelenik meg az a mű, mely a jelen és jövő nemzedéknek elbeszéli, hogyan lettek a cziszterczieknek tanító-renddé Magyarországon. Az átalakulás nehéz küzdelmeinek megismerése kétségkivül minden idők magyar cziszterczieiben ébren tartja a ragaszkodást a tanári tanszékekhez, az odaadást az ifjúság nevelő-oktatásában és a lelkesedést a tudomány művelésében. Ezen boldogitó tudatban adom át művemet drága nemzetemnek!!

Irtam Budapesten, 1902. évi április 18-án.

BÉKEFI REMIG dr.

I. RÉSZ.

A WELLEHRÁDI URALOM KORSZAKA.

1702—1784.

I. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG ÉLETE.

1. NEZORIN FLÓRIÁN APÁT KORMÁNYZÁSA.

(1702—1724.)

Kolonich Lipót esztergomi érsek a katholikus vallás erősítésén fáradoz. Nezorin Flórián kinevezése, beiktatása és bevezetése a pásztói apátságba. Nezorin apát Zborka Methód rendtagot küldi Pásztóra az apátság ügyeinek vezetésére. Nezorin apátsága birtokjogát védelmezi. Az apátság birtokait Kecskeméty Pál széchényi harminczados kezeli. Törekvések az apátság birtokainak biztosítására és visszavételére. Hermann Engelbert apáti titkár fáradozása ezen a téren. Cziganek István jószágkormányzó Nezorin apát nevében be akarja magát vezettetni az apátság birtokaiba. Nezorin Flórián apát meghívása az országgyűlésre, megjelenése és intézkedése Pásztón. Nezorin Flórián érdemei a pásztói apátság ügyében. Nezorin betegeskedése és halála.

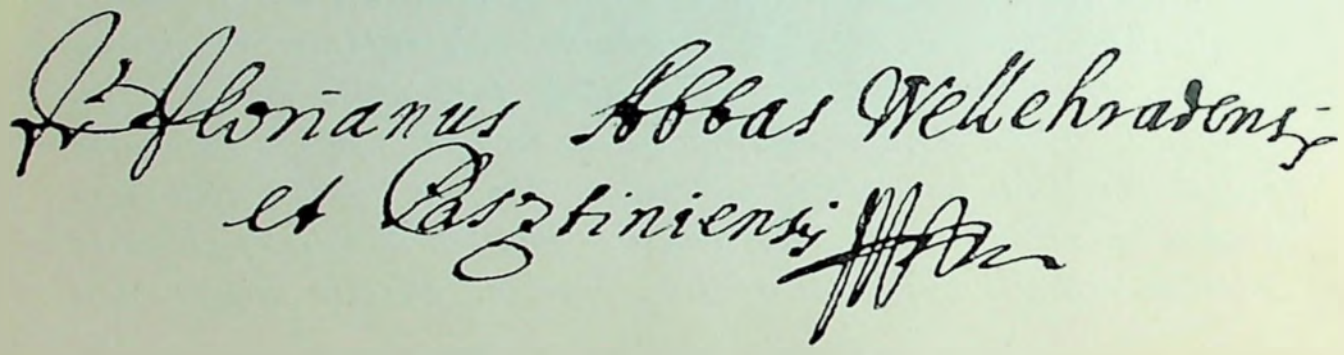
Kolonich Lipót esztergomi érsek és Magyarország primása írja 1700. jan. 12-én Telekessy István egri püspöknek, hogy a béke helyreálltával kedvező alkalom nyílik Magyarországon a katholikus vallás terjesztésére. Felszólítja, hogy tanácskozzék jámbor és okos emberekkel, miként lehetne a protestantizmust — a hazai törvények épségben tartásával — szűkebb körre szorítani Magyarországon, különösen az egri egyházmegyében: s másrészről milyen eszközöket lehetne mozgósítani a katholikus vallás előmozdítására és régi helyzetének visszaállítására.[1]

[1] A következő kötetben: Oklevéltár. XI. sz. okl.

Ilyen törekvések közben jutott a pásztói apátság is vissza a cziszterczi rend kezére.

Miután I. Lipót király *Nezorin Flórián* wellehrádi apátot 1702. nov. 6-án pásztói apáttá kinevezte,[1] Erdődy Kristóf Antal gróf meg 1702. nov. 28-án az ünnepies beiktatást, Zborka Methód rendtag jelenlétében, elvégezte:[2] Borsiczky László harminczados megkapta a parancsot, hogy Nezorin Flórián pásztói apátot apátsága birtokaiba tényleg bevezesse. Ezen rendelet végrehajtására azonban már nem volt idő, mert kitört II. Rákóczy Ferencz fölkelése.

Nezorin Flórián 1703. jan. 3-án közli az egri püspökkel, hogy Ő Felsége pásztói apáttá kinevezte. Elmondja, hogy személyesen kivánt a püspök előtt megjelenni; azonban ezen szándékában a rossz utak és egyéb körülmények megakadályozták; s így tervét majd csak a tavasz kinyíltával valósíthatja meg. Addig is elküldte Pásztóra Zborka Methód nevű szerzetesét, hogy a birtokot vegye át és kormányozza. Ez jámbor, példás életű és tanult ember; miért is kéri iránta és az apátság iránt a püspök jóindulatát.[3]

Nezorin Flórián pásztói apát 1703. jan. 3-iki aláírása.[4]

Nezorin Flórián jól megértette kinevező oklevelének azon pontját, mely kötelességévé teszi, hogy a pásztói apátság javait kezei közül ki ne ereszsze, az idegen kezeken lévőket meg visszaszerezze.[5]

A m. kir. udvari kamara bizonyára az ő révén értesült, hogy Pásztó város polgárai bizonyos védelmi iratokra támaszkodva,

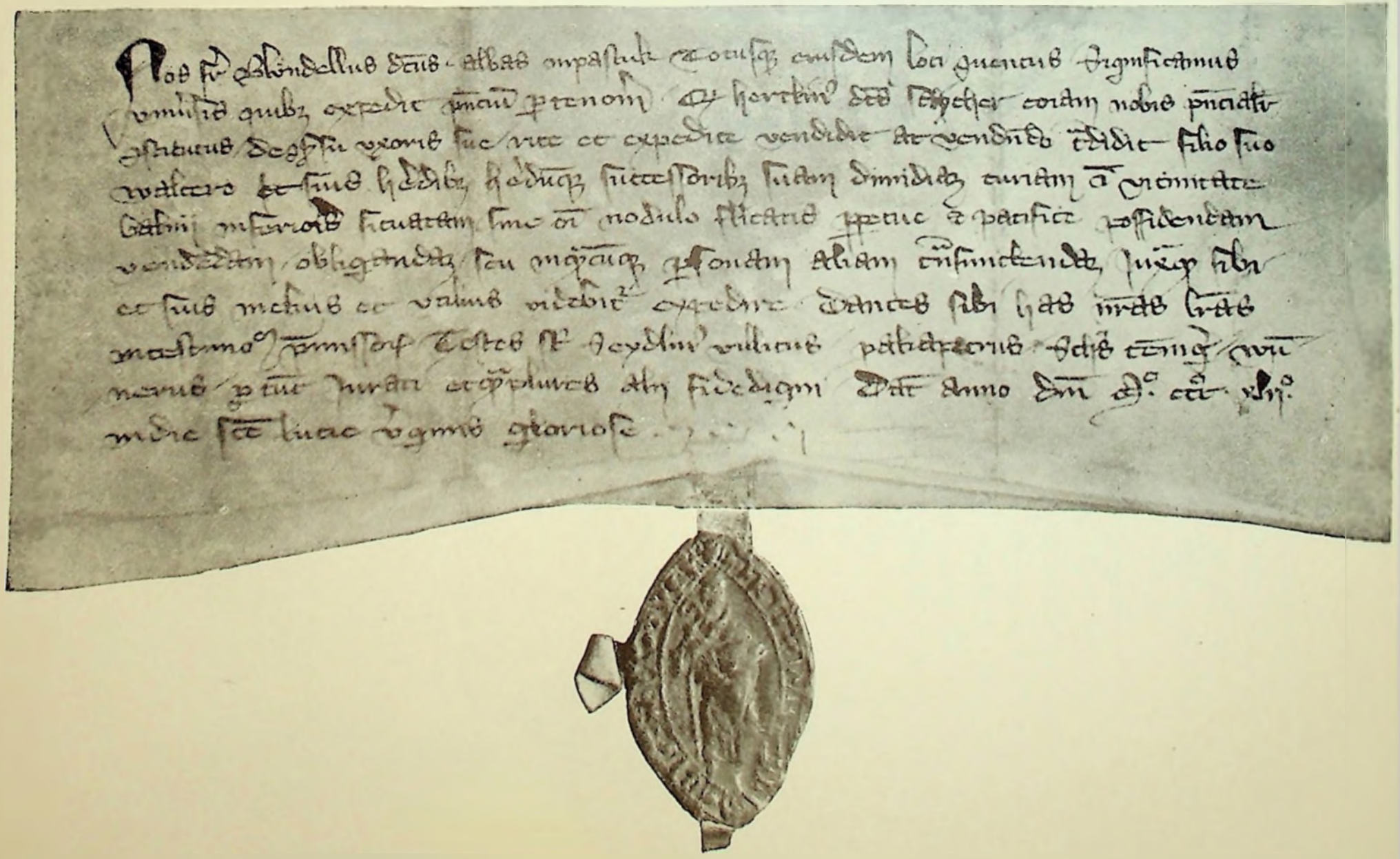
[1] *Békefi Remig*: A pásztói apátság története I. köt. Oklevéltár CCL. sz. okl.

[2] U. o. CCXLIX. sz. okl.; továbbá a következő kötetben: Oklevéltár XXIV. sz. okl.

[3] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe. 19.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 2. nr. 27

[5] *Békefi Rem.*: A pásztói apáts. tört. I. 152. l.

A pásztói apát és konvent egyetlen ismert kiadványa 1342. decz. 15-iki keletel.

néhai Zolnay András apát birtokai közül egyiket-másikat lefoglalták. Miért is 1703. jan. 18-án utasítja Borsiczky László besztercze-bányai harminczadost, hogy lásson utána a dolognak; s ha az állítás valónak bizonyul, az illető birtokot adja a jelenlegi pásztói apát, Nezorin Flórián kezére.[1]

A magyar udv. kamara 1703. márcz. 9-én tudatja Pásztó városával, hogy a területén és határában levő ingó és ingatlan birtokok megállapítása és elkülönítése azért szükséges, mert így meglesz a lehetősége azok kárpótlásának, a kik erre számot tartanak.

Pásztó város polgársága ebbe nem nyugszik bele, hanem kifejezi a m. k. kamara előtt, miért nem jogos Nezorin Flórián beiktatása azon javakba, melyek egykor Zolnay András kezén voltak.[2]

A magy. kir. kamara 1703. márcz. 16-iki kelettel értesíti Borsiczky László besztercze-bányai harminczadost, hogy a pásztóiaknak előző napi tiltakozása következtében, május hó 6-ikára tűzte ki azon határidőt, midőn a pásztóiak előadhatják okaikat, a melyek őket tiltakozásra birták Nezorin Flórián beiktatásával szemben. S addig is, míg az ügy elbírálása megtörténik, a kir. fiscus az apátságnak pásztói birtokait gondjai alá veszi és kezelésével Kecskeméty Pál szécsényi harminczadost bizza meg.[4]

Blondellus pásztói apát pecsétje 1342-ből.[3]

A pásztóiak 1703. márcz. 17-én kijelentik, hogy ügyöket a magyar udv. kamara ítéletének nem vethetik alá, hanem ragaszkodnak az ő kiváltságlevelükhöz.[5]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 2. nr. 29.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 2. nr. 30.

[3] A pecsét a pásztói apátságnak egyetlen ismeretes, 1342-iki kiadványán maradt fenn. Anyaga viasz; alakja mandorla. A pecsét közepén apáti alak áll szerzetes ruhában, rajta a cucullával. Jobb kezében felső végén meggörbült pásztorbotot tart, a mely a jobb láb mellett támaszkodik. Pontozott vonalak között ez a körirat olvasható: + S(igillum) FRTS BLUNDELLI ABBIS DE PASTUCH — Kisebbített facsimilejét lásd ezen kötetben 5. l. Szövegét lásd: *Békefi Rem.*: A pásztói apátság története. III. köt. Oklevéltár 1342—1812. 1. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. Abb. Paszt. f. 2. nr. 31.

[5] A következő kötetben: Oklevéltár XXI. sz. okl.

A bécsi udvari kamara 1703. ápr. 14-én értesíti a magyar udvari kamarát, hogy Pásztó város polgárai ügyének a magyar udv. kamara elé vonása nem jogos, hanem a «neo-acquistica»-i dolgok közé sorolandó, s mint ilyen a bécsi udvari kamara hatósága alá tartozik. Miért is hagyjon fel a magyar kamara a pásztói apátság birtokainak kezelésével s a pásztóiakat védje meg jogos törekvéseikben.[1]

1703. máj. 8-án maga Erdődy Kristóf Antal is közli ezen határozatot Nezorin Flórián apáttal, de reméli, hogy a bécsi udvari kamara helyesebb tájékozás után megváltoztatja a véleményét.[2]

A szécsényi harminczadosnak ugyancsak meggyült a baja. Mind a pásztóiak, mind az apátság emberei ellenszegültek neki, midőn az apátsági birtokok kezelését át akarta venni.

A mint erről a magyar kamara értesül, 1703. máj. 7-én újból utasítja Kecskeméty Pált, hogy a kir. fiscus nevében mind Pásztó városát, mind az apátság embereit komolyan figyelmeztesse s bírja őket rá, hogy az elhordott gabonát adják vissza és az apátság birtokainak a kérdés elintézéséig történő elkülönítésébe nyugodjanak bele.[3]

Nezorin Flórián 1703. jún. 7-én a rendek előtt kifejti, hogy Pásztón a kolostor szomszédságában levő utcza, több mint 25 házzal a pásztói apátságé, s ezeknek az ő elődje, Zolnay András is tulajdonosa volt. Ezenkívül az apátságé Pásztón a korcsma, két malom (a Monostor- és a Káposztásmalom), s a tized a szőllősi hídtól kezdve, egész a filimesi pusztáig. S a pásztóiak mindezt szem elől tévesztve, Zolnay András halála után az ő ládáját feltörték s a birtokokra vonatkozó iratokat más ingóságokkal együtt elvitték; a Wellehrádról kiküldött rendtagot, mint az ő megbizottját — élükön a plébánosukkal — be sem eresztették az apátság épületébe, melyet lánczczal zártak körül.[4]

Nezorin Flórián új apátsága jogainak biztosítása czéljából kéri az uralkodót, hogy a pozsonyi kamara levéltárából a pásztói apát-

[1] A következő kötetben: Oklevéltár XXII. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.. Act. ab. Pászt. f. 2. nr. 35.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. ab. Paszt. f. 2. nr. 34.

[4] A köv. köt.: Oklevéltár XVII. sz. okl.

ságra vonatkozó okiratok hiteles másolatát adassa ki. I. Lipót kir. 1703. jún. 24-iki rendeletével teljesíti a kérelmet.[1]

Bornemissza János, a pozsonyi kamara tanácsosa, az apátság ügyvédjéhez, Blaskovicshoz, 1703. júl. 30-án azt írja, hogy az apát ne menjen bele olyan határozatba, mely rá nézve kötelezővé teszi a birtokokra vonatkozó okiratok elömutatását. Mert ennek az lenne az eredménye, hogy a «neoacquistica commissio»-hoz utasítanák; itt pedig, ki tudja, mikor lenne vége a dolognak. Forduljon az apát inkább a kamarához. Majd ír ő — Bornemissza — a kamara fejének s a nyakas pásztóiak minden bizonyítékát lerontja.[2]

Ruttkay István 1708. márcz. 12-én értesíti Nezorin Flóriánt, hogy a pásztói apátságra vonatkozó okiratok már kéznél vannak a pozsonyi kamarában, miért is jó volna értök újabb folyamodványt beterjeszteni.[3] Úgy látszik, ezen biztatásra kérte Nezorin Flórián a m. kir. kamarától a pásztói és egyéb cziszterczi apátságok okleveleit.[4]

Kecskeméty Pál szécsényi harminczados, 1709. nov. 24-én, tudatja Nezorin Flóriánnal, hogy a császári hadak Nógrád és Heves-vármegyében már győztek; s biztatja, hogy a császári hadak fővezérénél, Heisternél, kellene akár irásban, akár követ utján lépést tenni, hogy a pásztói apátságnak lefoglalt javai neki, mint pásztói apátnak, kezére jussanak.[5]

Nezorin Flórián, midőn pásztói apátsága birtokainak visszaszerzésén fáradoz, szentül fogadja, hogy az ő czélja az apátsággal épen az, a mit Ő Felsége az adománylevélben megjelölt s a mit maga az ország is vár tőle, — vagyis be akarja ide telepíteni a rendet, hogy a tagok a szerzetes életben Isten dicsőségére eredményesen és becsülettel fáradozzanak.[6]

Kecskeméty Pál 1710. április 2-án azt írja Nezorinnak, hogy az apátság javait azért nem foglalta vissza, mert a Rákóczy-fölkelők a vidéken nagy számmal vannak, Heves-megye nagy részét elpusztították, s így valaki bosszúból igen könnyen felgyujthatná a serfőzőt.[7]

[1] A következő kötetben: Oklevéltár XXIII. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: F. 43. B. 1703. júl. 30. lev. és f. 2. nr. 39.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. f. 2. nr. 44.

[4] A következő kötetben: Oklevéltár XXVI. sz. okl.

[5] Zirczi ap. levt.: Act. ab. P. f. 2. nr. 47.

[6] U. o. fasc. 31. nr. 40.

[7] U. o. f. 3. nr. 1.

Rá egy hétre ismét a visszavétel elodázásáról ir (ápr. 10.), de kilátásba helyezi, hogy a császári hadak előrenyomulása után a visszavételnek mi akadálya sem lesz.[1]

Kecskeméty Pál 1710. jul. 7-én figyelmezteti Nezorint, hogy azon urak birtokait elvették, a kik Rákóczyhoz pártoltak. Igy lett uratlanná Ecseg, Csécse, Almás, Gede, Bágyon és Szirák Nógrád-vármegyében, Tót-Almás, Kóka, Zsámbok és Dán Pest-vármegyében, és több más birtok másutt. Ha újabb birtokhoz akarna jutni, — irja Kecskeméty — ő nagyon ajánlja Nezorinnak, kérje az uralkodótól Bárkányt, Verebélyt, Tiribest és Lengyendet. Ha ezeket megkapná s a pásztói apátság birtokaihoz csatolhatná, nem kevesebb mint 40 cziszterczi rendtagot eltarthatna belőlük Pásztón.[2]

Nezorin Flórián a m. kir. udv. kanczellária előtt kifejti, hogy Pásztó város polgárai és egyes egyházi férfiak, a Rákóczy-féle fölkelés alatt, a pásztói apátságnak nemcsak két szerzetes eltartására való jövedelmeit, hanem még birtokait is lefoglalták s mindezeket még mai napig (1711.) is kezeik között tartják. Miért is azon kérését terjeszti elő, hogy a tőle igy elvett javak és jövedelmek törvényes intézkedés útján minél előbb ismét az ő birtokába jussanak; hiszen már úgyis van királyi rendelet, hogy a jogtalanul elfoglalt birtokokat vissza kell adni régi tulajdonosaiknak.[3]

Kecskeméty Pál 1711. márcz. 3-án jelenti, hogy a nyakas pásztóiak a düledező apátsági épületen kívül semmit sem akarnak az apátságnak visszaadni. Jó lenne tehát, ha az apát Zborka Methód rendtagot minél előbb elküldené Pásztóra. A pestistől már nem kell félni, mert Pásztón soha sem volt, a vidéken pedig már teljesen megszünt.[4] 1711. máj. 31-én meg tudatja Nezorinnal, hogy Pásztó lakossága szintén II. Rákóczy Ferenczhez csatlakozott, élökön Horváth Istvánnal. Ennek — mondja — az lesz a következménye, hogy Pásztó város kiváltságait az uralkodó nem erősiti meg; itt van tehát az alkalmas idő, hogy Nezorin egész Pásztó városát kérje a királytól.[5]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. ab. P. f. 3. nr. 2.
[2] U. o. f. 3. nr. 3.
[3] A következő kötetben: Oklevéltár XXVII. sz. okl.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. P. f. 3. nr. 3. és 4.
[5] U. o. f. 3. nr. 6.

Eleonóra özvegy királyné 1711. aug. 19-én meghagyja Heves-vármegyének, hogy Nezorin Flóriánt mindazon javak tényleges birtokába behelyezze és megvédje, melyek a pásztói apátsághoz tartoznak; mert ő törvényesen kinevezett pásztói apát, s így javadalmából jogosan senki sem foglalhat le semmit sem.[1] Ezen kedvező intézkedésről Wanyeczi Illés kanczelláriai fogalmazó 1711. aug. 27-én értesíti Nezorin apátot.[2]

Mivel Eleonora királynénak ezen rendelete eredménytelen maradt, a pásztói apátság nevében Hermann Engelbert 1712. táján kéri a kanczelláriát hasonló tartalmú rendelet kibocsátására.[3] Ezen kérvény eredményeül tekinthetjük III. Károly királynak 1712. máj. 27-iki rendeletét, melyben Heves-vármegyének megparancsolja, hogy a pásztói apátság elfoglalt javait és jövedelmeit Nezorin Flóriánnak adja vissza.[4]

Cziganek István pásztói jószágkormányzó 1712. nov. 23-án arról értesítette apátját, hogy ő a pásztói birtokok visszaszerzése ügyében kész a bizonyítás terére lépni.

Nezorin Flórián e miatt erélyes hangon válaszol neki 1712. decz. 6-án és utasítja, hogy a bizonyítástól ezúttal tartózkodjék, hanem egyszerűen azon czimen követelje vissza a pásztói apátság jószágait, hogy a pásztói apátságot már I. Lipót király visszaadta a cziszterczi rendnek (1698. aug. 28.), s ezt az apátság birtokába már be is vezették és beiktatták (1699. ápr. 28.).[5] Hivatkozzék ezenkívül arra, hogy I. Lipót király 1702. nov. 6-án a pásztói apátságot Nezorin Flóriánnak adományozta;[6] s hogy Ő Felsége újabban is elrendelte a pásztói apátság birtokainak és jövedelmeinek visszaadását a cziszterczi rend, s különösen Nezorin Flórián apát kezére.[7] Ha majd azután a birtokok a rend kezére visszakerültek, s valakinek követelni valója lesz és ezt a törvény útján keresi, majd akkor elő lehet állni a bizonyítékokkal is.[8]

Nezorin Flórián 1710. máj. 20-án a pásztói apátság ügyei-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XXVIII. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levlt.: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 8.

[3] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár XXX. sz. okl.

[5] *Békefi Rem.*: A pásztói apátság tört. I. k. CCXXIII. és CCXXVIII. sz. okl.

[6] U. o. CCXLIX. sz. okl.

[7] A köv. kötetben: Oklevéltár. XXVIII. és XXX. sz. okl.

[8] Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Pászt. fasc. 3. nr. 11.

ben Hermann Engelbertet nevezi ki megbizottjául.[1] Neki, a rend jeles titkárának az apátság számtalan ügyes-bajos dolga és pere miatt nagy tevékenységet kellett kifejtenie. Sokat ír, mindenfelé levelez, sürgeti az ügyeket a fiscusnál, a m. kir. udv. kamaránál, a helytartótanácsnál és a kanczelláriánál. Valósággal meglep az a fáradhatatlan buzgalom, melylyel rendje érdekét szolgálja. A jószág-kormányzók tőle kérnek tanácsot; az elüljáróikat ő tájékozza a teendőkre nézve; az apát meg szivesen megbízik benne, mert tudja róla, hogy kipróbált erő, éles látással, gyakorlati felfogással és sokoldalú ismerettel.

Ő Nezorin Flórián apát jogát a pásztóiakkal szemben imigyen körvonalazza: A cziszterczi rendet a pásztói apátság birtokaiba már Zolnay András apát életében beiktatta Kecskeméty Pál szécsényi harminczados.[2] A bevezetés és beiktatás pedig ezekre terjedt ki: Az apátság romjai s az ezek közelében levő apáti lakás (domus abbatialis); a Monostor- és a Káposztás-malom; két rét, melyek egyikét «Barátrét»-nek hívják; tized bizonyos földek után; a városban levő korcsma; 25 ház lakóival együtt a kolostor szomszédságában s a Zagyva folyó körüli szántóföldek.

Mindez Zolnay András haláláig az ő kezén maradt. Ezután pedig Ő Felsége kinevezése következtében Nezorin Flórián wellehrádi apát kezére jutott 1702. nov. 6-án.[3] Ezt Pozsonyban be is *iktatták* az apátság javaiba.[4] S mégis a pásztóiak az apátság ingóságait és ingatlanait lefoglalták; a plébános meg az apát lakásába betelepedett.

A pásztóiak e közben 2000. frtot lefizettek a m. kir. kamaránál, hogy fegyveres kötelességöket megváltsák; ezzel azonban földesuraik hatalma alól nem szabadultak meg. E közben kitört a Rákóczy-féle fölkelés, s még azt is lefoglalták és szétszedték az apátság javaiból, a mi megmaradt.

Ily eljárással szemben tehát jogosan lép föl a pásztói apát.[5]

Cziganek István jószágkormányzó, Nezorin Flórián apát nevében, 1713. jan. 18-án be akarta magát a vármegyei hatósággal

[1] Zirczi ap. levt,: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 8.

[2] *Békefi Rem.*: A pásztói apáts. tört. I. k. 637. l. CCXXVIII. sz. okl.

[3] U. o, 674. l. CCXLIX. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. f. 2. nr. 26.

[5] U. o. fasc. 3. nr. 23.

vezettetni az apátság azon birtokaiba, melyek egykor Zolnay András kezén voltak. Ezen ténynek azonban nyomban ellenmondott Vinkler András plébános, Vécsey László báró, Pap László, Berkes András prépost és váczi püspöki helyettes (vicarius generalis) nevében Angyal János molnár,[1] végül Pásztó város, élén Tóth György biróval.[2]

Literati János ügyvéd a maga és az alispán véleményeként irja 1713. jan. 20-án, hogy az apátsági birtokok elfoglalóival a legerélyesebben kell elbánni. Miért is nincs más hátra, mint hogy azon városi tanácsosokat, a kik az apátság birtokán laknak, katona erővel fogják el és ha egyéb hely nincs, a jegyző házában zárják el.[3]

Nezorin Flórián kéri, 1713. jun. 6-án, Mecséry Ádám kamarai titkárt, hogy az apátság birtokába beiktató parancsot küldje le, mert nagy szüksége van rá. Ugyanekkor kérdezősködik arról is, hogyan juthatna a pásztói apátságra vonatkozó oklevelekhez.[4]

Mecséry Ádám 1713. nov. 15-én ily értelemben válaszol: Most Pozsonyban van az a harminczados, a ki a cziszterczi rendet vagy tíz év előtt már beiktatta a pásztói apátság birtokába; miért is a második beiktatásnak nem volna értelme. Ha azonban az apátság egyik-másik birtoka idegen kézen van, meg kell az illetők ellen a törvényes eljárást indítani.[5]

Nezorin 1713. nov. 20-án felvilágosítja Mecséryt, hogy ő nem az apátság ősi birtokait akarja visszaszerezni, hanem csak a melyek Zolnay András kezén voltak, de a Rákóczy-mozgalmak idején idegen kezekre jutottak. Miért is kérelmét megújítja.[6]

Nezorin a pozsonyi kamaránál 1713-ban előadja, hogy őt Szunyogh János György kamarai alelnök a pásztói apátságba már beiktatta, de a birtokba vezetés még mindig nem történt meg. Miért is kéri, hogy a bevezetéssel Zenneg György Kristóf budai kamarai felügyelőt (inspector), vagy más kamarai tisztviselőt bizzon meg.[7]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. fasc. 4. nr. 1. fol. 51—54.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár XXXI. sz. okl.

[3] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 13. és 14.

[4] U. o. fasc. 3. nr. 19.

[5] U. o. f. 3. nr. 20.

[6] U. o. f. 3. nr. 21.

[7] A köv. kötetben: Oklevéltár XXXIII. sz. okl.

Cziganek István 1714. jun. 24-én irja Nezorin Flóriánnak, hogy — az apátságot leszámítva — már mindegyik földesurat *bevezették* a birtokába s a lakosság el is ismerte őket. Cziganek maga is jelen volt a rendelet kihirdetésénél és a bevezetésnél. S a mint ez megtörtént, így szólt Kada Pál szolgabiróhoz: Apátom parancsa értelmében felszólítom, hogy mindazon jobbágyoknak parancsolja meg az engedelmességet az apátság iránt, a kik Zolnaynak is emberei voltak; s mivel engem az apátsági épületből kiszórtak és a malmot elvették, ide helyezzen vissza.

Tisztelendő Atya, — szól a szolgabiró: Én senkinek nem adok jobbágyot, hanem kinek-kinek csak visszaadom a jobbágyát; miért is ha ők — a jobbágyok — nem akarják az apátságot földesurukul elismerni, ám lássák!

Erre Cziganek azzal válaszolt, hogy a rendelet értelmében a szolgabirónak kötelessége az ellenkezőket engedelmességre szorítani. Ezt a szolgabiró nem akarta megérteni s nyomban távozott.[1]

Mielőtt a pásztói földesurakat birtokaikba bevezették volna, a helyszinén megszólítja Cziganek István Vécsey bárót. Az apátság — úgymond — nem akarja a többi földesúr jogát csorbítani, sőt velük jóegyetértésben óhajt élni. Az apát — mondja Vécsey — soha sem említette, hogy velünk egyetértelműleg akar eljárni; meg azután nem vette ki a maga részét a költségek viseléséből sem Bocsánat, — válaszol Cziganek — apátom ez ideig a költségekről és a jobbágyokkal viselt perről mit sem tudott.

Vécsey ezután Cziganeknek szemtől-szembe azt mondta, hogy a pásztói földesurak nevében ellenmond, sőt megtiltja, hogy a pásztóiak az apátságnak engedelmeskedjenek. A mint Cziganek távozott, Vécsey ezt csakugyan megcselekedte.

Ekkor látta Cziganek, hogy milyen szomorú a helyzet Pásztón. Ily tapasztalatra kiáltott föl: Most már látom, hogy mindnyájan ellenünk esküdtek össze! Innét kezdve tízszer rosszabb lesz a helyzetem Pásztón. Már is tényleg lázban szenvedek. Ha Nagyságod, t. i. az apát nem segít rajtam, — írja 1714. jun. 24-én — akár gyalog elmegyek Wellehrádra, vagy pedig elbujdosom; mert Pásztón nemcsak ellenem izgatják az embereimet, hanem meg is támadják őket, a marhákat meg elhajtják.[2]

[1] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt.: fasc. 3. nr. 26.

[2] U. o. fasc. 3. nr. 26.

Ez a tapasztalat birta rá Nezorin Flóriánt, hogy III. Károly király előtt feltárja a pásztói földesurak szükkeblű eljárását, melylyel a királyi rendelet keretéből a pásztói apátságot kizárták; s hogy a maga részére épen olyan intézkedést kérjen, minővel a király a többi földesurak jogát támogatta alattvalóikkal szemben, vagyis hogy vezessék be az apátságba.[1]

Mivel a pásztóiak az apátság földjeibe vetettek, Kecskeméty Pál 1714. jul. 2-án arra biztatja Nezorin Flórián apátot, hogy eszközöljön ki olyan királyi rendeletet, mely szerint a termés hetedrészét az apátság részére kell lefoglalni katonai erő közremüködésével.[2]

Hermann Engelbert 1714. júl. 4-én figyelmezteti Nezorin Flórián apátot, hogy legyen éber, mert a pásztói földesurak a magok részére fölséghatározatot eszközöltek ki, s ezt végre is akarják hajtani nemsokára. Kilátásba helyezi egyuttal, hogy a kanczellária utján kiadott határozat mását ő is nemsokára megszerzi.[3]

III. Károly király 1714. júl. 23-án meghagyja Heves-vármegyének, hogy miként a többi pásztói földesurakkal már megtette, Nezorin Flórián pásztói apátot is segítse mindazon birtokok tulajdonába, melyek Zolnay András kezén voltak, s az apátság régi alattvalóit, ha kell, erőszakkal is kényszerítse az ő földesuri jogainak elismerésére.[4]

Ezen rendeletet Hermann Engelbert 1714. júl. 28-án közli az apáttal és figyelmezteti, hogy azon esetben, ha az apátság emberei nem engedelmeskednének s a vármegye nem tenné meg kötelességét velök szemben, a katonasághoz kell fordulni.[5]

I. József király Nezorin Flórián pásztói apátot 1707. decz. 23-án meghívja az 1708. febr. 29-iki pozsonyi országgyűlésre;[6] III. Károly király meg 1712. febr. 2-án az ápr. 3-iki koronázó országgyülésre.[7]

Nezorin Flórián pásztói apátsága ügyében 1714. jul. 30-án

[1] A köv. kötetben: Oklevt. XXXIV. sz. okl.

[2] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt.: f. 3. nr. 27.

[3] Zirczi apáts. levélt. 1714. júl. 4-iki kel. levél.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár XXXV. sz. okl.

[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 30.

[6] U. o. f. 42. 1707. decz. 23. kel. lev.

[7] A következő kötetben: Oklevéltár. XXIX. sz. okl. és Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 42. 1712. febr. 2-iki kel. lev.

Pásztóra érkezett.[1] Ide küldi Hermann Engelbert az ő részére, de Cziganek István kezeihez azon legfelsőbb leiratot, mely Heves-vármegyét utasítja, hogy a pásztói apátot iktassa és vezesse be az apátság birtokaiba és ezekben tényleg védelmezze is meg.[2]

Nezorin apát Pásztón tartózkodása idején (1714. aug. 2.), részletes utasításokkal látja el Cziganek István jószágkormányzót, hogy az 1714. júl. 23-iki kir. rendelet[3] kihirdetése után miként járjon el.[4]

Nezorin Flórián apátsága idején a pásztói jószágkormányzók hozzálátnak a birtokszerzéshez.[5] Hermann Engelbert Nezorin apátot 1717. jun. 29-én óvatossá teszi a vett birtokok jogi természetére nézve. Az a felfogása, hogy a melv birtokot megvásárolnak, vagy már régente is a pásztói apátsághoz tartozott, vagy nem. Ha igen, akkor felesleges a birtok megvevéséhez az újabb királyi beleegyezés kikérése. Ha nem, akkor is fölösleges, mert a királyi megerősítés mindig csak mások jogának épségben tartásával történik. Miért is ezentúl mindig csak olyan birtokot kell vásárolni, a melv hajdanta is az apátságé volt, s ezen tényt jó lesz az adásvevési szerződésben is kifejezni.[6]

Nezorin Flórián apát az ő pásztói jószágkormányzójától értesül, hogy egyik-másik pásztói földesúr az apátság kezén levő földek közül némelyiket magának követeli. Miért is 1720. aug. 6-án úgy utasítja őt, hogy egy talpalatnyi földet se engedjen át senkinek se; hanem ha valakinek követelni valója van, lépjen a törvény terére és bizonyítson.[7] Mi több, Heves-vármegye alispánjához azon kéréssel fordul, hogy a királyi rendelet értelmében a pásztóiakat szorítsa az apátsági birtokok visszaadására, a kár megtérítésére és az apáti megbizotton elkövetett sérelem jóvátevésére.[8]

A rend kezén az ősi apátsági birtokból az a rész volt, mely a szőllősi hídtól az országúton át Filimes pusztáig terjed, a Zagyva

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 32.

[2] U. o. fasc. 3. nr. 31.

[3] A köv. kötetben: Oklevt. XXXV. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. Abb. Paszt. fasc. 3. nr. 32.

[5] Lásd ezen kötetben: «A pásztói apátság birtokai» cz. fejezetben.

[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1717. jun. 29. lev.

[7] U. o. fasc. 3 nr. 64.

[8] U. o. fasc. 3. nr. 34. c.

folyónak mind a két partján. De még ezen területnek a visszaszerzése is sok pénzbe és perbe került.[1]

Nezorin Flóriánnak jutott a nehéz feladat — megküzdeni a kezdet nehézségeivel az egész vonalon. A jogvédelem mozzanatain kivül a szervezés munkája kötötte le figyelmét és követelte áldozatkészségét.

Pásztón rendházat épít;[2] sokat foglalkozik a templom felépítésének gondolatával;[3] a Pásztón élő rendtagok életmódját szabályozza[4] és gondoskodik a birtokok fölszereléséről és vezetéséről.[5]

Nezorin Flórián irja 1722. márcz. 24-én, hogy egészsége nyomorúságos, mert régi mellbaja gyötri. Nem tudom, mi lesz velem, — sóhajt fel sejtelmes resignatióval.[6] Két évig élt még; fájdalmaitól 1724. ápr. 1-én szabaditotta meg a halál. 70 éves életéből ötvenet töltött a rendben, melynek 25 éven át lelkes, buzgó és tevékeny apátja volt.[7]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 45.

[2] Ezen kötetben: «Pásztói cziszterczi rendtagok a gazdaság terén» czimű fejezetben.

[3] Ezen kötetben: «Pásztói cziszterczi rendtagok a lelkészkedés terén» cz. fejezet III. Templomépités Pásztón.

[4] Ezen kötetben: «Cziszterczi rendtagok élete Pásztón» cz. fej.

[5] Ezen kötetben: «Gazdasági viszonyok» cz. fej.

[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 12. nr. 26.

[7] . . . «viginti quinque vero in dignitate abbatiali pie et laudabiliter transactos». (A köv. kötetben: Oklevéltár LVIII. sz. okl.) — Életére vonatkozó adatok találhatók *Békefi Remig*: A pilisi apáts. tört. II. köt. 111. l. 4. jegyzetben is.

15677/2

2. MÁLY JÓZSEF APÁT KORMÁNYZÁSA.

(1724—1748.)

A pásztói és pilisi apátságok önállósításának gondolata. A wellehrádi konvent kéri Mály Józsefwellehrádi apát kinevezését a pilisi és pásztói apátságra. Mály József kinevezése pásztó-pilisi apáttá. Az apát magyarországi képviselői. Mály József apát az apátság okleveleit akarja megszerezni. Az apátság templomi és rendházi leltára 1731-ből. Eszme-surlódások Mátra-Verebély megszerzése idején. A pásztói apátság jövedelmei hováfordításának kérdése. Öt rendtagnak Pásztóra helyezése. A pásztói rendtagok a cisteauxi nagykáptalanhoz fordulnak segítségért. Mály József apát ért a gazdasághoz. Plébánosok öreg napjaikra a rend kolostoraiba kívánkoznak. Canonica visitatio tartása Pásztón. Azon kérdés megvitatása: Vajjon a pásztói apátság fentartása, vagy elidegenítése czélszerűbb-e? Mály József érdemei és halála.

Nezorin Flórián halálával fontos kérdés vetődik felszínre.

Arról volt szó, hogy a wellehrádi, pásztói és pilisi apátságok továbbra is egy kézben maradjanak-e, vagy pedig Pásztónak és Pilisnek más, önálló apátja legyen?

A helyzet tiszta és világos volt; félreismerésre, tévedésre alig lehetett gondolni. A wellehrádi konvent tagjai tudták, hogy a pásztói és pilisi apátság ősi birtokainak csak kis része jutott vissza a rend kezére, s a többinek visszaszerzésére nem volt kilátás. Nyilt dolog volt, hogy a wellehrádi apátság már eddig is nagy összegeket ölt bele a pásztói és pilisi apátság birtokaiba, s ezek még így is keveset jövedelmeznek. Miből futotta volna tehát az önálló apát és konvent ellátása s fentartása, az apátság megépítése, a többi épületek tatarozása s azon társadalmi és honpolgári feladatok megoldása, melyek Pásztó és Pilis apátjára Magyarországon várakoztak? [1]

Le kellett tehát egyelőre mondaniok az önálló apátság gondolatáról. Ez a meggyőződés a wellehrádi konventet elhatározó lépésre birta.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LIX. sz. okl.

Midőn a wellehrádi konvent, élén Ágoston perjellel, Ő Felsége előtt jelenti Nezorin Flórián halálát és *Mály Józsefnek*, a prágai collegium érdemesült tanárának 1724. jun. 20-án végbement megválasztását Wellehrád apátjává: kéri egyúttal, hogy magyar királyi legfőbb kegyúri jogánál fogva, Pásztó és Pilis apátjául is Mály Józsefet nevezze ki.[1]

Ő Felsége meghallgatja a konvent kérését s még ezen egy esetben (pro hac adhuc vice) Pilis és Pásztó apátjául 1724. okt. 16-án *Mály Józsefet* wellehrádi apátot nevezte ki; de kikötötte, hogy az új apát Pásztó és Pilis jövedelmét ne saját vagy Wellehrád hasznára, hanem a pásztói apátság teljes helyreállítására és az itteni istentisztelet emelésére fordítsa.[2]

Mály József kiváló erényeit, dicséretes erkölcseit, tudományát és tanultságát, példányszerű életét és egyéb jeles tulajdonságait Ő Felsége is ismerte.[3]

Mály József apát 1725. márcz. havában Benkovics Mihályt nevezte ki teljes hatalmú képviselőjévé (plenipotentiarius). A megbízó levélből azonban Benkovics nem tudta kiolvasni, vajjon a megbizatás Pásztóra, vagy máshová szól-e. Pedig a hazai jog szerint az ilyen megbizásokat az illető megyegyűlésen ki kellett volna hirdetni. Miért is 1725. márcz. 28-án kéri határozott megjelelését annak, hogy tulajdonképen mire is szól a megbizás.[4] 1731. jun. 11-én az apátnak Magyarországon már Gellért rendtag a teljes hatalmú képviselője.[5]

Mály József apát úgy látta, hogy a pásztói apátság egykori birtokai részben idegen kézen vannak. S mivel Ő Felsége a kinevezőlevélben az apátság minden birtokát neki adományozta, s ezen birtokokhoz kötelezettséget is csatolt: szerette volna azokat visszaszerezni. Erre természetesen egyedül alkalmas eszköz az oklevél volt. 1726. máj. 3-án tehát arra kéri Ő Felségét, hogy adassa ki neki a pásztói apátság iratait, melyeket esetleg a magy. kir. kamara őriz.[6]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. LVIII. sz. okl.
[2] A köv. kötetben: Oklevéltár LIX. sz. okl.
[3] A köv. kötetben: Oklevéltár LIX. sz. okl. Egyéb életkörülményeit lásd: *Békefi Remig*: A pilisi ap. tört. II. köt. 112. l. 4. jegyz.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 12. nr. 29.
[5] U. o. f. 18. nr. 42.
[6] U. o. f. 4. nr. 12.

Koháry István grót 1726. szept. 27. megkeresi a jászói konventet, hogy a levéltárában levő iratok közül a pásztói apátságra vonatkozókat adja ki hiteles átiratban, Mály József pásztói apát részére.[1]

Bizonyos Kiris Ferencz és Fossing Ferencz a pilis-pásztói apátságot és a Pálosokat Ő Felségénél följelentették, hogy őket az alsó-táblánál levő ülésező joguktól megfoszszák. Vajay András a Pálosok, Palik Gellért meg a pilis-pásztói apátságok nevében Magyarország primása előtt tiltakozik ezen eljárás ellen s kérik jóindulatát és támogatását a két rend iránt.[2]

A pásztóiak 1731. jun. 27-én Mály József apát előtt nagy bizalommal tárják föl a helyzetöket. Elmondják, hogy nagy szegénységben sinlődnek s hiába fordulnak Pásztó többi földesuraihoz, nálok segítségre nem találnak. Miért is, hogy ne legyenek kénytelenek máshová fordulni, kérik, adja ki nekik bérbe a korcsmát és a mészárszéket legalább egy esztendőre.[3]

Az apátság pásztói leltára 1731. jun. 7-én a következő tárgyakból áll:

A templomban van szentségtartó, ciborium, 2 kehely paténával, 1 bursa kis paténával a betegek áldoztatásához, ezüst edény a szent olajok tartására, 2 ereklyetartó, 2 csont feszület, 4 ón gyertyatartó, 1 fém lámpás, 1 ón kézmosó, 1 fém füstölő, 2 ón korsó, 1 missale, 1 hordozható oltár; két-két fehér, 1 vörös, kék zöld és fekete miseruha a hozzá való stólával és manipulussal; öt-öt miseing (alba), corporale, bursa és vállkendő (humerale); 3 öv, 1 karing, 3 kendő a kehelyhez, több velum, 2 oltárabrosz, 2 kisebb abrosz, 4 köpeny, 9 festett s 7 másik kép, 19 kisebb festmény, 1 oltárterítő, 2 papsipka (quadratus) és 1 szenteltvíztartó.[4]

A rendházban van: 5 lepedő, 5 nagy párna, 9 vánkos, 4 székbevonat, 2 pakrócz, 13 bőrszék, 8 ezüst kanál, 1 pár ezüst s 11 pár fekete nyelű kés, 2 ón sótartó, 1 réz korsó, 1 réz kupa, 4 ón kanál, 5 abrosz, 2 szőnyeg, 28 asztalkendő, 4 nagy, 4 közepes és 7 közönséges ón tál, 26 ón tányér, 2 ón scutella, 5 ón

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LXI. sz. okl.
[2] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXIII. sz. okl.
[3] A köv. kötetben: Oklevéltár LXV. sz. okl.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 5.

gyertyatartó és mérésre 1 «minczér». A konyhában van 1 fém- és 1 kis üst, 2 kis medencze, 3 nyárs és 2 vas-bak.[1]

A mátra-verebélyi birtokok megszerzése idején az a kérdés is fölvetődött: vajjon tanácsos-e a szerzetesek szaporítása?

Gellért rendtag 1732. márcz. 4-iki levelében behatóan fejtegeti ezen kérdés tartalmát. Kimondja határozottan, hogy ez a kérdés azzal függ össze, vajjon akarják-e a katholikus vallást erősíteni a protestantismussal szemben, vagy nem? Kinn az osztrák tartományokban a szerzetesrendek virágoznak; Magyarországon meg még 10 cziszterczita rendtag sincs, pedig itt erős a protestans vallás. Ő Felsége egész lélekkel azon van, hogy a katholikus vallás magyar földön terjedjen és ismét erős gyökeret verjen. Az tehát bizonyos, hogy a legfelsőbb helyen mi akadálya sincs Mátra-Verebély megszerzésének. Ha ez nem sikerül, Pásztón nem lehet növelni a tagok számát, mert itt háromnégy rendtag sem tud megélni.[2]

Mály József apát pecsétje 1732. márcz. 20-ról.[3]

Midőn Mály József apát Mátra-Verebély megvételének a tervével előállt, valaki a helytartótanácsnál — úgy látszik, irigységből — bevádolta, hogy Pilisen és Pásztón a vallásosság előmozdítására mit sem tett s hogy ezen apátságok jövedelmét Wellehrádra küldi. Ennek hallatára III. Károly király a helytartótanács útján 1733. ápr. 30-án[4] és máj. 19-én[5] válaszadásra szólítja fel Mály József apátot. Ez a felvilágosítást még ezen évben megadja.[6] De ez nem volt elég. A helytartótanács 1734. febr. 15-én újra felszólítja Mályt annak igazolására, vajjon a plébániák fölépítése és kijavítása, a templomok fölszerelése és a plébánosok ellátása dolgában nem terheli-e mulasztás?

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1. 31. nr. 5.

[2] U. o. 1732. márcz. 4. lev.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 27. nr. 40. — A pecsét alkatrészei: Köralakú paizsban latin kereszt; a négy ág találkozása pontján, vagyis a középen kiterjesztett szárnyú sassal. A kereszt négy ága között: M. O. R. S. betűk. A kereszt szárait köriv köti össze. A paizst takaró fogja körül. A paizs fölött egy apáti süveg. Ettől mindkét oldalt egy-egy pásztorbot. Körirata: J. M. A. W. P. P. (Josephus Mály Abbas Wellehradiensis, Pilisiensis et Pasztoiensis.) Ezen pecsét tehát tulajdonképen a wellehrádi apát pecsétje; de használta mint pilis-pásztói apát is.

[4] U. o.: III. 290. sz.

[5] U. o.: III. 668. sz.

[6] U. o.: III. 288. a. e. i.

Mály apát válaszában kiemeli, hogy neki nincs tudomása róla, vajjon a pilis-pásztói apátságok révén hol kellene neki plébániaházat építeni, plébánia-templomot fölszerelni vagy plébánost eltartani. Egyebekre nézve hivatkozik előző évi válaszára s ezenkivül elmondja, hogy a pásztói középkori templomot, mely a török hódoltság idején romba dőlt, amennyire lehetett, legalább részben fölépítette, úgy, hogy isteni-tiszteletet lehet benne tartani; s rendtagokról is gondoskodott, a kik itt helytállnak. Igy tehát Ő Felségének akarata a pásztói apátság körében valósult.[1]

Mivel Ő Felsége a mátra-verebélyi birtokok megszerzésébe főleg azért egyezett bele, hogy így majd a rend tagjai Szent-Kuton a hívek életét gondozzák, Mály József apát Pásztóra Hadersbach Cyrillt küldte elüljárónak s melléje még négy rendtagot adott, a kiknek megvan a magasabb theologiai képzettsége és a vidék nyelvét értik.

Az apát értesíti erről az egri püspököt, a kit arra kér, hogy rendi fiait fogadja jóindulatába s lássa el áldásával.[2]

A rendtagok Wellehrádról sok könyvet elhoztak magukkal Magyarországba. Hogy tehát tudják, melyik rendtagnál mi és hány könyv van, Mály József apát a többek között Benkovics Mihálynak 1735. szept. 12-én meghagyja a nála levő könyvek összeirását és catalogus készítését.[3]

A pásztói rendház tagjai 1738-ban — Hadersbach Cyrill, Benkovics Mihály, Kristen Máté, Grmanecz László, Dalmata Ferencz provisor és Wlach Róbert — napról-napra fájdalommal szemlélték, hogy kolostoruk ősi egyháza még mindég romokban hever. E tapasztalat annál lesujtóbb volt, mert tudták, hogy az apátságnak soha sem lesz pénze, melylyel a templomot fölépítheti. A kamarától 17.000 rajnai forintért vett ugyan az apátság birtokot, de ennek a jövedelme kell kamatra és fentartásra. A wellehrádi apátság pénztárát sem lehet már tovább ürítgetni, hiszen az a pásztói és pilisi apátságokra már eddig is 60.000 rajnai frtnál többet költött.

Nem maradt tehát más hátra, mint a többi rendi kolostorok nagylelkűsége. Ezért fordulnak 1738. febr. havában a rendi nagykáptalanhoz, hogy ügyöket a cziszterczi rend gazdagabb apátságai-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. III. 288. i.

[2] U. o. f. 28. nr. 64.

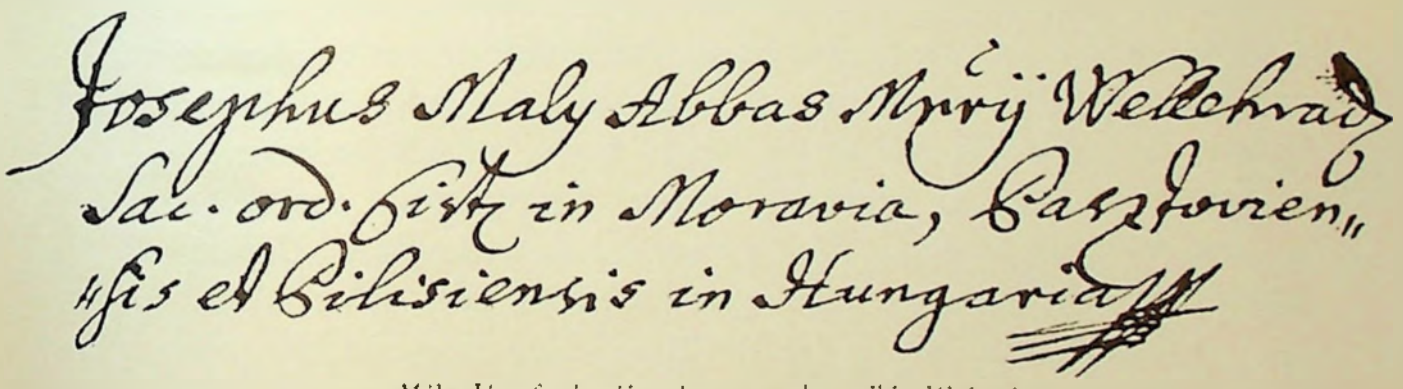
[3] U. o. 1735. szept. 12. lev.

nak testvéri figyelmébe ajánlják és őket adakozásra szólítsák föl a templom ujjáépítése czéljából. [1]

Egyidejűleg maga Mály József pilis-pásztói apát is értesíti a nagykáptalant arról, hogy Pilis-Pásztó milyen nyomorúságos viszonyok között él. [2]

Mály Józset apát ügyes gazda volt. A jószágkormányzók számadásait maga nézi át s megjegyzésekkel kiséri. Nehézményül hozza föl 1740. okt. 2-án a pásztói jószágkormányzó előtt, hogy — mint Kristen Máté rendtag a magtárszámadásban megjegyzi — a termést nem írja össze keresztek és kévék szerint Nálunk — mondja Mály — és minden rendezett gazdaságban a jószágkormányzó pontosan összeírja, mennyi urasági és mennyi tizedgabonát takarítottak be a csűrbe. A magtáros ezen alapon számít, midőn a cséplés és szórás után a szemes gabonát felméri.

Soknak találja Mály azt a szemes gabonát, a mit a malaczok részére a számadásba felvettek. Erre a kormányzó azzal felelt, hogy télen malaczozik legtöbb. Mályt nem nyugtatja meg a válasz, hanem imígyen oktatja meg a jószágkormányzóját: Gazdasági szabály az, hogy azokat az október, november, deczember, január és február havi malaczozáskor nem szabad megtartani; mert télen nem nőnek, hanem a szemet megeszik és mégis elpusztulnak. [3]

Mály József pásztói apát 1740. okt. 1-iki aláírása. [4]

1740. okt. 2-án meg azt írja, hogy a földeket nem tövisboronával, hanem fogassal kell elmunkálni, mert sok szem kimarad. [5]

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXI. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt. 1803. ápr. 6-iki kelettel átirt levél.

[3] U. o. fasc. 4. nr. 44.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 13. nr. 23.

[5] «Agri pariter occandi sunt rastris, et non dumetis, nam plurima grana remanent foris absque crescentia.» (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 44.)

Mály József apát 1746. jun. 1-én kéri a magy. kir. kamarát, hogy a pásztói apátságot az 1715. évi 16-ik törvényczikk szerint megillető birtokok visszaszerzése ügyében támogassa Ő Felségénél.[1]

Ugyancsak a kamara támogatását kéri Török József ellenében, a ki 6 pásztói sessio miatt követelődzik rajta; pedig ezek Mátra-Verebélylyel együtt kerültek az apátság kezére.[2]

Az első osztrák örökösödő háború idején (1742) a poroszok Wellehrádot is megsarczolták. Elvittek 52.000 frtot, sok gabonát, az ezüst evőeszközöket, a czinedényeket, abroszokat és vánkosokat. A rendtagok közül többet elfogtak, bezártak, sőt még a priort és az apátot, Mály Józsefet is magukkal vitték.[3]

Dalmata Ferencz 1747. jun. 10-én értesíti az apátot, hogy két szomszéd plébános le akar köszönni hivataláról s utolsó napjait mindegyikök kolostorban — még pedig az egyik Pásztón, a másik Wellehrádon — szeretné leélni. Amaz készpénzben 2000, emez 3000 frtot, sőt még ingóságokat is hajlandó lekötni az apátság részére. Dalmata pártolja a plébánosok ügyét s ily értelemben terjeszti az apát elé.[4]

Az egri püspök a pásztói kolostorban egyházi látogatást (canonica visitatio) akart tartani. A mint Mály József apát erről értesült, nyomban így intézkedett: Ir a püspök részére levelet s ennek átadásával Wlach Róbert pásztói elüljárót, esetleg Menschik Jakab házgondnokot bizza meg. Egyidejűleg utasítja az elüljárót, hogy ha a püspök csakugyan Pásztóra jön, fogadja szivesen, de jelentse ki, hogy az egyházi vizsgálat a kolostorban nem ejthető meg, mert ellenkezik a cziszterczi rend kiváltságaival. Ugyanígy szól az a levél is, melyet az apát a püspökhöz írt.[5]

A pásztói apátság a Török József-féle zálog-birtokot 1741. nov. 23-án vette meg 30.000 r. forintért. Ez a dolog sok bajt okozott az apátságnak. A birtokból nem folyt be annyi, hogy a kamatokat lehetett volna fizetni.

Ilyen körülmények között vetődött fel a kérdés: Vajjon a pásztói apátság fentartása vagy elidegenítése volna-e czélszerűbb?

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 43. B. 1746. jun. 1. lev.
[2] U. o. f. 28. nr. 68.
[3] U. o. 1742. jun. 4. lev.
[4] U. o. f. 43. lit. C. 1747. jún. 10. lev.
[5] U. o. 1745-iki levél.

Wlach Róbert pásztói elüljáró felsorolja és mérlegeli mindazon szempontokat, melyek a fentartás és az elidegenítés mellett és ellen szólnak; s ezek összevetése alapján az apátság fentartása mellett száll sikra.[1] Sőt feltárja a módot, miképen lehetne az apátság szorult helyzetén segíteni. Szerinte az volna a legjobb, ha a wellehrádi apátság apátja kinn valahol Morvaországban venne föl kölcsön 30.000 frtot olcsó kamatra, mert itt Magyarországon nagyon drága a pénz. Igy azután a pilisi és pásztói apátság a kisebb kamatot a wellehrádi apátságnak fizetné. A cziszterczi rendben megvan az a tiszteletre méltó szokás, hogy a gazdagabb apátságok a szegényebbeket segítik. Megtette ezt a wellehrádi is vele közelebbi viszonyban nem is álló apátsággal. Mennyivel inkább méltó lenne hozzá, ha a vele egy fő alatt élő pásztói apátságot sem hagyná magára válságos helyzetében.[2]

Mály József apát Wlach Róbert véleményét és tervezetét 1746. jul. 29-én a wellehrádi konvent elé terjeszti. A rendtagok válaszukat külön-külön fejtik ki és terjesztik az apát elé.

Leghosszabban s egyúttal legmélyrehatóbban Hauck Antal rendtag foglalkozik a kérdéssel. Vizsgálja, hogy minő volt az apátság helyzete 1702-ben, midőn Nezorin Flórián került az élére? Minő fordulatot okozott Mátra-Verebély megszerzése 1733-ban? s minő hatással volt a Török-féle birtok megvásárlása? Mindezek után azon eredményre jutott, hogy a pásztói apátság maradjon a mostani helyzetében s fizesse a kamatokat a mostani hitelezőinek. Ha azonban éppen ebben, vagy egyébben megszorul, a wellehrádi apát saját tetszése és belátása szerint támogassa. Azzal ne törődjék az apát, ha Wlach Róbert, javaslatának elvetése miatt, hivataláról leköszön. Az meg semmit sem nyom a latban, hogy mit csinál az apátság, ha a hitelezők felmondják a kölcsönt. Máshonnét új kölcsönt kell szerezni — úgymond —; miként azelőtt Hadersbach Cyrill elüljáró tette. Végezetül a pilis-pásztói apátságok anyagi bajainak okául azt a körülményt jelöli meg, hogy a jószágkormányzók Magyarországon rendszeres számadásokat nem vezetnek.

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. Quaestio: An expediat abbatiam Pasztoviensem conservare vel vero abalienare? cz. irat.

[2] U. o. fasc. 34. «Proiectum, secundum quod absque aggravio monasterii Wellehradiensis alleviari posset abbatia Pasztoviensis» cz. irat.

Miért is javasolja az apátnak, parancsolja meg a két apátság jószág-kormányzóinak, hogy gazdaságaikról ők is olyan számadásokat készítsenek, mint Wellehrádon szokásos; s azokat fölülvizsgálás és helybenhagyás végett évenkint terjeszszék az apát elé. [1]

Plumlovszky Alán, 1746. aug. 1-én, pártolja Wlach Róbertnek azon javaslatát, hogy a wellehrádi apátság Magyarországon kivül vegyen föl 30.000 frt kölcsönt Pásztó részére; hiszen a Török-féle birtok értéke ezen összeggel javában fölér. Ezen kivül ajánlja az apátnak, hogy fogadjon Pásztóra egy világi embert tiszttartónak (provisor), mert a szerzetes ember a parasztokkal nem bánhatik el úgy, mint egy világi ember, ha a munka megkövetéléséről van szó. Már pedig a parasztok jobban félnek a bottól, mint a mennyit adnak a jó szóra. [2]

Wiesner Abund a mellett van, hogy a rend a pásztói apátságot ne idegenitse el; azt azonban nem pártolja, hogy a 30.000 frtos kölcsönt Wellehrád vegye át. [3]

János rendtag a kölcsönre nézve Wiesner Abunddal ért egyet. A Török-féle birtokot rögtön eladná, akár veszteség árán is. Világi provisor felfogadását helyesli. [4]

Dalmata Ferencz is szivesen látná, ha Wellehrád a külföldi kölcsön fölvételével legalább fele részben segítségére jönne Pásztónak. [5]

Mály József apát a rendtagok véleményének egybevetése után elhatározza, hogy Wlach Róbert javaslatát mellőzi, vagyis a 30.000 forint kölcsönt Wellehrád nevében Magyarország határain kívül nem veszi föl.

Ez a rendelkezés oly nehezére esett Wlach Róbertnak, hogy a pásztói elüljáróságról tényleg leköszönt.

Hauck Antal újból javasolja az apátnak, hogy a lemondást mindenesetre fogadja el; hiszen Wlach a történtek után úgy sem járna el az apát szándéka szerint.

Ugyanekkor ajánlja Hauck Antal az apátnak, hogy vesse el

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 34. Hauck Antal kel. nélk. levele.

[2] . . . «non enim ita quadrat religiosae personae rusticos ad sua praestanda angariare sicut saeculari, praecipue cum rusticus magis timore verberum, quam honestate verborum regi et impelli noscatur.» (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. nr. 7.)

[3] U. o. f. 34. 1746. aug. 2 iki lev.

[4] U. o. f. 34. 1746. aug. 3-iki lev.

[5] U. o f. 34. 1746. aug. 10-iki lev.

Wlach Róbert azon javaslatát is, melyben Mátra-Verebély birtoknak örökös megvételét sürgeti.[1]

Mály Józsefnek sok oldalú tevékenységén kívül kiváló érdeme marad mindenkor, hogy Pásztón az ősi templom düledező szentélyét misézésre alkalmatossá tette[2]; a rendtagok életét 1733-ban és 1737-ben szabályozta[3]; a mátra-verebélyi birtoktestet megszerezte[4]; a többi birtokokat meg rendszeres gazdasági kezelés alá fogta.[5] Áldásos munkája közben, a trencséni fürdőben 1748. jun. 16-án szélhüdés oltotta ki életét.[6]

3. HAUCK ANTAL APÁT KORMÁNYZÁSA.

(1749—1763.)

A wellehrádi konvent és apát Hauck Antalnak pilis-pásztói apáttá kinevezését kéri. A pásztói és pilisi apátság viszonyainak leírása 1749-ben. Hauck Antal kinevezése pásztói és pilisi apáttá. A pásztói apátság okleveleinek beszerzése. Az 1751-iki országgyűlés felfogása a magyarországi apátságoknak külföldi birtokosairól. Hauck Antal fölterjesztése azzal szemben. A wellehrádi apátság által Pásztora forditott összeg. Hauck Antal apát jótékony ember. Az 1755-iki birtokösszeirás és az ennek alapján készült jelentés. Az 1757-iki kimutatás és 1758-iki jövedelem-bevallás. A pásztói és pilisi apátságok függetlenitésének kérdése. Hauck Antal apát elbetegedése és lekösönése.

Mály József apát halála után a megválasztott új wellehrádi apátnak és a wellehrádi konventnek a pásztói apátságra egy másik, külön egyént kellett volna megválasztania és kinevezésre fölterjesztenie. A wellehrádi perjel és konvent azonban kifejtette Mária Terézia előtt, hogy eddig minden igyekezet mellett sem sikerült külön apát és konvent eltartására megfelelő összeget előteremteni és a részökre szükséges épületet megépíteni. Miért is arra kérik

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 3.

[2] Ezen kötetben: «Pásztói cziszterczi rendtagok a lelkészkedés terén» cz. fej. III. Templom-épités Pásztón.

[3] Ezen kötetben: «Cziszterczi rendtagok életete Pásztón» cz. fej.

[4] Ezen kötetben: «A pásztói apátság birtokai» cz. fej.

[5] Ezen kötetben: «Gazdasági viszonyok» cz. fej.

[6] Egri cziszterczi konventi levt. 1. sz.

Ő Felségét, hogy még ez egyszer ejtse el a külön apát eszméjét s *Hauck Antalt* a megválasztott új wellehrádi apátot nevezze ki pásztói apáttá is.

Hauck Antal wellehrádi apát maga is tesz lépéseket, hogy kinevezését a pilis-pásztói apátságokra is keresztülvigye. A m. kir. kanczelláriától azt a választ kapja, hogy a dolog nem megy oly hamar. Előbb majd a helyzettel és az apátság viszonyaival ismerős rendtagok egyike hiteles jelentést és kimutatást készít és terjeszt föl arról, vajjon az előbbi kinevezés föltételei — t. i. Mály Józsefé — valósultak-e, vagy sem?[1]

Hauck Antal apát kisebb pecsétje.[2]

E közben a m. kir. helytartótanács 1748. szept. 24-én elrendelte a pásztói apátság birtokainak, állapotának és jövedelmeinek összeirását.[3]

Minthogy a pilis-pásztói apátságok jogi és anyagi viszonyait ez időszerint senki sem ismerte jobban Wlach Róbertnél, ki a szántói jószágkormányzóság és a pásztói házfőnökség viselése után jutott a csákáni gazdaság élére, — helyesen cselekszik vala Hauck Antal apát, midőn a jelentés megkészítésével, 1748. okt. 14-én, őt bizza meg. Utasításként erősen hangsúlyozza előtte annak feltüntetését, hogy a pilis-pásztói apát, mint ilyen, saját javadalmából megélni sem tudna.[4]

Wlach Róbert azon álláspontra helyezkedik, hogy az összeirás csak a királyilag adományozott birtokokra terjedjen ki és ezek mindegyikénél azonos módon készüljön.

A kimutatás módjáról a jószágkormányzók tanácskoztak és a következőkben állapodtak meg: A birtokok jövedelmét nem szabad lenyomni, sem az eddigi jövedelmekről szinte kétségbeeséssel beszélni; mert a kevés jövedelem kimutatása és a kishitűség könnyen azon gondolatra vezethetne, hogy a rend birtokait nem tudja elég jól kezelni és kamatoztatni, miért is más czélra, teszem a nagyszombati convictusra, vagy az egri iskolára

[1] Zirczi ap. levt.: Vágselly. ir. 1740-es cs. 110. sz.

[2] A pecsét alakja — az apát nevének leszámításával — teljesen egyezik Mály József apát pecsétjével. Leirását l. ezen köt. 21. l.

[3] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/53.

[4] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1740-es cs. 110. sz.

kellene fordítani. De másrészről a jövedelmeket felszöktetni sem szabad, hogy valamiképen meg ne erosödjék valaki azon téves felfogásban, mely az apátság jövedelmeinek Wellehrádra vándorlását látja. A kimutatás beterjesztését addig kell huzni, a míg lehet; s vigyázni kell, hogy a beküldésben az apátság ne legyen az első, mert e miatt a többi egyházi javadalmasok sok szemrehányást tennének.[1] Ha Ő Felsége a pásztói és pilisi apátságok élére nem a wellehrádi apátot akarná állítani, akkor jó lesz megválasztani az új apátot, de tárgyalni kell vele az apátság betöltésének módjáról a jövőben s azon összeg visszatérítéséről, melyet Wellehrád már eddig beleölt a pásztói és pilisi apátságba. Ezt a tervet azonban csak azon rendtagokkal kívánja közölni a bizottság, a kik titkot tudnak tartani. Ha Pásztó vagy Pilis ügyében valamely irat érkezik Wellehrádra, azt a válasz megadása előtt mindig az illető jószágkormányzóhoz kellene küldeni véleményezés végett.[2]

Ezen általános szempontok figyelemmel tartásával készült meg az összeirás, melyet Hauck Antal wellehrádi apát 1749-ben a következő tartalommal terjesztett föl:

Az apátság birtoka Pásztó város egyik részén terül el. A jobbágyok és zsellérek 46 házban laknak. A jobbágyok hetenkint egy igás napszámot szolgálnak, de úgy, hogy közülök kettenhárman is összefognak. A zsellérek egy kézi napszámot szolgálnak minden héten. A gabonából kilenczedet adnak. Szabadon költözködnek s a számuk nincs meghatározva. A szántóföld az apátsági területen kevés, — nem elég sem az apátságnak, sem az alattvalóknak. A rétek szépek, de nagy részök a többi közbirtokos jobbágyainak kezén van. Jogelismerés fejében ezek mindegyike egy napig szánt az apátságnak, vagy egy máriást fizet. Ezen apátsági területen nincs sem szőllő, sem erdő; hanem rajta épült a plébánia-templom, maga a plébániaépület egy másik plébániai házzal, az iskola és az egyház malma. Mielőtt az apátság a cziszterczi rend kezére visszakerült volna, a pásztói apát egyúttal helybeli plébános is volt s használta ezen épületeket a romokban heverő

[1] Wlach Róbert okt. 17-én megfordult a kanczelláriában. Kérdezősködésére azt kapta válaszul, hogy eddig még senki sem küldte be a kimutatást, s a kanczellária nem tartja kötelességének, hogy a kimutatás mintájáról gondoskodjék.

[2] U. o. fasc. 6. nr. 16.

kolostor körül, sőt a plébános még ma (1749) is kezén tartja őket. Nezorin Flórián apát ezeket iparkodott ugyan visszaszerezni kéréssel, majd perrel, de nem sikerült. Sőt az apátsági földek egy részén, a melyik a város felé esik, idegenek házakat emeltek és kerteket csináltak; s Nezorin Flórián apát ezeket kénytelen volt a wellehrádi apátság pénzén visszaváltani. Ez azonban nehezen ment és sok bajjal járt. Van az apátság birtokán serfőző, melyet szintén pénzzel kellett idegenektől visszaváltani. A két rendtag, más lakás hián, ebben huzódott meg. Hogy az apátság fejlődésére a lehetőség meglegyen, a wellehrádi apátság pénzén fölépitették a romokban heverő apátsági egyház mellett a rendházat, sőt helyreállították a szentélyt is. Ezenkívül egészen újból épült a major, a csűr, a pálinkaégető, a birkaakol, a két malom, a két korcsma, a két műhely, a mészárszék és több ház a cselédek és jobbágyok részére. A kertet is egészen újból teremtette meg az apátság a mellette levő három halastóval együtt.

A pásztói apátság évi jövedelme 240 raj. frt. volt, midőn a rend kezére visszakerült; most már 500 raj. forintra is felrúg.

Az apátság megszerzése 1400 raj. forintba került. Hogy a Mária-tiszteletnek minél nagyobb tere legyen, a rendtagok számát Pásztón hatra emelte a rend. Ezek tartásához a wellehrádi apátság állandóan hozzájárult. Hogy azonban Pásztó legalább idővel fenn tudja magát tartani, a wellehrádi apátság pénzével megvásárolták Nádasdot 2000, Csontfalva puszta felét 400 és Mátra-Verebélyt 17.000 raj. forintért. Ezen vett birtokok nagy része azonban már kiesett az apátság kezéből. Ezeken kívül időközben vett még a wellehrádi apátság Pásztó részére 36.000 raj. frt. értékű birtokot.

Perekre kiadott a pásztói apátság 8600, épületekre meg 7200 raj. frtot. A rendház évi költsége 2000 raj. frt. Két nemesi fölkelés (insurrectio) fejében 640 raj. frtot fizetett az apátság.[1]

E közben az egyházi és világi elemekből összeállított bizottság is elkészült az összeirással, melynek ezen kérdésekre kellett megfelelnie: Minő jövedelme van az apátságnak Pásztón? menynyire van helyreállitva az apátság és a konvent? Hány szerzetes él benne? s ezek között vannak-e magyarok is?

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 29. nr. 21.

Barkóczy Ferencz egri püspök a maga jelentését a pásztói apátságról 1749. jun. 6-án terjesztette föl.[1]

Mária Terézia 1749. jul. 21-én — bizonyára ezen jelentések hatása alatt — teljesíti a wellehrádiak kérelmét, midőn Hauck Antal wellehrádi apátot pásztói apáttá kinevezi. Ő Felsége azonban a kinevezőlevélben kiköti, hogy Hauck apát a pásztói apátság jövedelmét ne saját magára vagy Wellehrádra, hanem a pásztói apátság helyreállítására fordítsa.

Hauck Antal apát pecsétje 1750. decz. 23-ikáról.[2]

Mária Terézia királynénak nyilatkozata szerint, Hauck Antal, mint pilis-pásztói apát — külföldi ember létére — a hűségesküt 1749. aug. 18-án tette le, s így a hazai törvény követelményeinek megfelelt.[3]

Medgyesi Mednyánszky József, m. kir. kamarai tanácsos Hauck apátot 1749. aug. 22-én már be is vezette és beiktatta a pásztói apátságba.[4]

Hauck Antal, még mint wellehrádi apát, 1749. máj. 10-én, teljeshatalmú megbizottjául a pásztói apátságra is Wlach Róbert csákáni jószágkormányzót nevezi ki.[5]

Hauck Antal apát már 1749-ben elrendeli, hogy a Pásztón és Szent-Kuton levő könyveket s amott még az okiratokat is

[1] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/55.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 90. — A pecsét közepén a paizsban latin kereszt van. A kereszt négy ága között M. O. R. S., annak jelzésére, hogy a wellehrádi apátság a «morimundus»-i ágból sarjadzott ki. A paizs jobb oldalán, fölül, áll a koronás sas, hirdetve, hogy Wellehrádnak morva határőrgróf Wladislaw, adott létet. A paizstól balra, fölül, látható az olmüczi székesegyház czimere, külsőleg is kifejezve azon benső viszonyt, mely az olmüczi püspökség és a wellehrádi apátság között az által keletkezett, hogy Róbert olmüczi püspök az apátságnak mindjárt létrejövésekor kiváló pártfogója volt. A paizs baloldalán alul áll két hátulsó lábán az arany koronás s kettős farkú oroszlán, azon oknál fogva, mert Przemysl Ottokár cseh király az apátság alapitását megerősitette, s igy létét biztositotta. Végül a paizstól jobbra, alul, sziklán álló kettős kereszt azon értelemmel, hogy a kereszténységet Szent Cyrill és Methód alapitották meg Wellehrádon és terjesztették el Csehországban. Legfölül kereszttel végződő apáti süveg. Tőle jobbra egy, balra pedig két pásztorbot. — kifejezve a wellehrádi, pilisi és pásztói hármas apátságot. Körirata ez: F. A. H. A. W. P. P. — vagyis *Frater Antonius Hauck Abbas Wellehradiensis Pilisiensis et Pásztóiensis.*

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár XCVI. sz. okl.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár XCV. sz. okl.

[5] Zirczi ap. levt: Act. abb. Paszt. 1749. máj. 10. lev.

irják össze s a jegyzéket küldjék el neki Wellehrádra.[1] Ugyancsak az ő kérésére Mária Terézia meghagyja az egri káptalannak, hogy levéltárából adja ki hiteles átiratban azon okleveleket, melyek a pásztói apátságra vonatkoznak.[2]

Hauck oly hitben él, hogy az 1751-iki országgyűlésen a pilis-pásztói apátságokra nézve több rendbeli kérdés fölmerül. El akarja oda küldeni Dworzák Engelbert rendtagot, hogy a megfelelő okiratokat mutassa elő.

Wiesner Abund másként vélekedik. Szerint az országgyűlésen legföllebb csak az a kívánság fejeződik ki, hogy magyar egyéneket is kell fölvenni a rendbe és az ujoncznövendékeknek Magyarországban kell nevelődniök.[3]

Hauck Antal apátnak rosszul esett az 1751-iki országgyűlés felfogása, mely szerint a magyarországi apátságoknak külföldön élő birtokosai azok javait saját anyagi hasznukra és nem istentiszteleti célokra fordítják. Ugyancsak méltánytalannak ismerte föl az országgyűlésnek azon szándékát, mely szerint a püspökök az apátságok birtokait sequestrum alá vethetik, ha ezek az ország várakozásának nem felelnek meg.

Wlach Róbert Hauck Antal apát előtt kifejti, mi birta a magyar országgyűlést oly erélyes állásfoglalásra a külföldi javadalmasok ellen. 16 éves tapasztalatára hivatkozik, midőn kimondja, hogy a magyarok már velök született érzületüknél fogva sem tudják szivelni a németeket. S így most, midőn látják, hogy a hazai apátságok az ausztriaiak kezén vannak, s ezek kormányzása alatt állanak, megszólal bennök a németek iránti ellenszenv s ez mondatja ki velök, hogy a magyar apátságok jövedelmét kiviszik s csak anyagi haszon vezérli őket; csak ezen érzület adja ajkukra a határozatot, hogy a külföldi javadalmasok emeljenek kolostort magyar apátságuk részére, ebben neveljék növendékeiket és váltsák be mindazt, a mit a kinevező királyi levél kötelességül megszab; s ha ezt nem teszik, az apátságok birtokai sequestrum alá kerülnek.

Végül elsorolja azon veszedelmeket, melyekkel a rendek ezen

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. 1749. máj. 10. lev.

[2] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.

[3] U. o. 1751. ápr. 25. lev.

utóbbi kívánságának teljesítése épen az egyházra, főleg a magyar apátságokra járna.[1]

Hauck Antal Ő Felségéhez intézett folterjesztésében elmondja, hogy a helytartótanács rendeletéből a pásztói és pilisi apátság birtokait vegyes — egyházi és megyei — bizottság már 1748-ban összeírta s ekkor kiderült, hogy ezen apátságoknak nincs elegendő vagyonuk önálló apátság és konvent szervezésére. Épen ezért megdöbbentő az országgyűlés azon felfogása, hogy a külföldi apátságok a hazai apátságokat csak anyagi haszonból, s nem a vallás előmozdítása czéljából tartják kezeik között. Hiszen számadásokkal lehet igazolni, hogy a pásztói és pilisi apátság jövedelme nem elég a perek költségeire, a rendtagok eltartására, a szükséges épületek létrehozására és fentartására sem. Wellehrád már eddig is 80.000 frtot költött a sajátjából erre a két apátságra.

Az sem áll, hogy Wellehrád az isteni-tiszteletre mit sem áldozott. Mert először is egyik helyen teljesen új templomot emelt; a másikon a régit helyreállította; a harmadikon — Pásztón — meg szentélyt épített. Ezenkívül alkalmas rendtagokat szemelt ki, a kik misézzenek, s a hol a plébánosok őket nem akadályozzák, egyházi szónoklatot tartsanak és a szentségeket kiszolgáltassák. Mielőtt ezen apátságokat az uralkodó kegye Wellehrádhoz csatolta, századokon át egyházmegyei papok (commendatorok) birtokai voltak; s ekkor mindebből semmi sem történt.

A rendeknek az a határozata pedig, hogy a külföldi javadalmas magyarországi apátságának birtokára az egyházmegye feje tegye rá addig a kezét (sequestrum), míg az az apátság részére kolostort nem emel, — czélhoz nem vezet, igazságtalan és méltánytalan. Mert az apátságok életében ezzel javulás nem áll be, s kolostorok építésére ezentúl még kevesebb lesz a kilátás. Miért is Hauck Antal apát kéri Ő Felségét, hogy a rendek kívánságát ne teljesítse.[2]

Hauck Antal apát felháborodása érthető; hiszen az ő följegyzése szerint a wellehrádi apátság Pásztora a következő összegeket költötte: A pásztói apátságnak a rendbe visszakebelezésekor a visszaszerzésre, beiktatásra és egyebekre 1620 frtot. Zolnay

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. [2] U. o. Vágsellyei iratok 1740-es csom. Vágselly. irat. 1740-es csom. 119. sz. 118. sz.

András halála után kifizetett 1300 frt. adósságot. Pereskedésre és épületekre 10.000 - 10.000 frtot; kétszeri fölkelésre 600, pápai adózásra 650 frtot; rendtagok ellátására, háztartásra és fentartási költségekre évenkint 2000 frtot. Az apátsági területeken épült házakat és keletkezett kerteket megváltotta és idegen jobbágyoktól megtisztitotta. Az elzálogositott sörházat visszaváltotta, amely csak igy szolgálhatott ideiglenesen a rendtagok lakásául. Az apáti templom mellett fölépitette a rendházat; megépittette a szentélyt, a majort, a szérűt, a csűrt, a pálinkaházat, a juhaklot, a két malmot, a két korcsmát, a mészárszéket, a két kovácsműhelyt és a cselédházakat; megkészittette a kertet és a 3 halastavat. Megvette Nádasd pusztát 2000, Csontfalva felét 400, a muslai birtokrészt 200, a filimesit 300 frtért. Szúpatakhoz ugyan ajándék révén jutott az apátság, de azért 56 frt költség erre is volt. Szőllősi jobbágyért fizetett 80 frtot; költött a Káposztás-malomra, szőllőkre, rétekre, kertekre és gyümölcsösökre. Mikó Mihályné birtokrészét Pásztón és Tepkén megvette 300 frtért. Mály József apát beiktatása 774 frtba került. Mátra-Verebély megvételekor kifizetett 17.967 frtot; 1741-ben a Pásztóra küldött rendtagoknak adott 30 frtot. 1743. okt. 9-én Wlach Róbert a pásztói apátság gazdaságának lábra állitása végett kapott 1500, decz. 31-én meg 2500 frtot. 1746. aug. 14-én Wlach Róbert a pásztói hátralékok kifizetésére 2000 frtot. 1747. ápr. 15-én Dalmata Ferencz elüljáró, László és Péter rendtagok kaptak adósság kifizetésére 4000 frtot. 1748-ban az apáti beiktatás 1598 frtba került. 1750. decz. 30-án Wiesner Abund kápolnaépitésre 200, 1752. jan. 15-én meg adósság-fizetésre 4000 frtot kapott. S ezen utolsó tétel leszámitásával, Wellehrád soha sem kapott a pénzétól kamatot; a mit meg Magyarországból természetben kivitt, azt Pásztónak mind kifizette pénzben.

Hauck Antal a hivatalos kimutatásba a Pásztónak adott pénzeket kölcsönként kivánta fölvétetni azért, hogy ha Wellehrád valamikor Pilis-Pásztót elvesztené, a kölcsönzött összeg neki megtérüljön.[1]

Igaza van tehát Wolff János rendtagnak, midőn 1752. nov. 3-án Wellehrádról azt irja, hogy a wellehrádi apátság Pásztóra

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 11.

már sokat költött s eddig semmi hasznot sem huzott belőle, hacsak az ajándékdohányt nem számítja az ember. Hiszen a rendtagok a pásztói birtokból még ruházkodni sem tudnak, mert e czélból is mindig Wellehrádhoz fordulnak.[1]

Hauck Antal apát jószivű ember volt. Megtudja, hogy Hantzmann Imre szülei pásztón nyomorúságosan élnek, főleg mióta jótevőjük, a pásztói plébános meghalt. Hogy legalább némiképpen enyhítsen rajtok, 1754. márcz. 5-iki levelében évenkint 7 kila buza kiutalványozását rendeli el részökre; ezenkívül meghagyja Wiesner Abundnak, hogy őket némelykor hívja meg a közös asztalhoz, hiszen ezek «familiaris»-ok.[2]

Ezzel azonban, úgy látszik, nem egészen segített rajtok. Mert Imre rendtag 1755. febr. 23-án ezt az évi adományt eszközli ki szülei részére: 5 kila tiszta buzát, 15 kila kétszerest, 2 kila főzeléket, 40 font sót, 24 font olvasztott tehénvajat, 10 akó sört, és egy oldalas szalonnát. Hauck apát azonban kiköti, hogy az illetők ezt a segítséget évenkint kérjék és az apátságnak bizonyos szolgálatot tegyenek, ha erre felszólítják őket.[3]

Ezen adományt Wiesner az apátság szegénysége miatt túlságos nagynak találja. Maga Hauck is belátja ezt; miért is 1755. aug. 24-én így változtatja meg előbbi intézkedését: A tiszta buza egyszerűen elmarad; a főzelékből kijár 1 kila, a sóból 20, a vajból 12, a szalonnából 6 font, a sörből 6 akó.[4]

Hauck Antal úgy tervezi, hogy 1755. szept. havában Pásztora jön,[5] de szept. 22-én már irja, hogy ebből az idén semmi sem lesz.[6]

Az 1723-iki törvények 70-ik czikke a m. kir. helytartótanácsra bizza a kegyes alapitványok ellenőrzését. Ily jogi alapon, de meg a király akaratából is a helytartótanács 1755. jun. 20-án utasítja a pásztói apátot, hogy az utolsó három évre szólólag, háromnegyed év alatt számoljon be arról, vajjon a királyi adománylevélben megszabott föltételeknek mennyiben tett eleget, vagyis szervezett-e Pásztón konventet? gondoskodott-e megfelelő számú magyar rendtagokról? az apátság épületeit és az istenitisztelet

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. 1752. nov. 3. lev.
[2] U. o. 1754. márcz. 5. lev.
[3] U. o. 1755. febr. 23. lev.
[4] U. o. 1755. aug. 24. lev.
[5] U. o. 1755. aug. 24. lev.
[6] U. o. 1755. szept. 22. lev.

helyiségeit fölépítette- és jó karba helyezte-e? gondoskodott-e magáról az istenitisztelet megtartásáról? s az apátság birtokainak jövedelmét itthon költötte-e el az egyház czéljaira? S ezt ezután a számadások mellékletével évenkint tegye meg.[1]

Ugyanekkor a megyei hatóságot is felszólítja, hogy a pásztói apát bevonásával nyomozza ki, vajjon ez mennyiben felelt meg kötelességének a jelzett pontokban; szerzett tapasztalatairól meg ezentúl évenkint, minden különleges felszólítás nélkül is részletes jelentést terjeszszen a helytartótanács elé.[2]

Hauck Antal apát ezen ügyben szerzetes fiaival 1755. jul. 1-én tanácskozik. Abban állapodnak meg, hogy a jövedelmi kimutatásokat a jószágkormányzók ugyan minél előbb elkészítsék, de addig nem küldik be, a míg nagyon nem sürgetik; hogy a fölterjesztésben majd ki kell domborítani, mily sok pénzt ölt eddig Wellehrád a pilisi és pásztói apátságba. Igy legalább majd kiderül, hogy mennyire tévednek azok, a kik azon hitben élnek, mintha Pásztóról és Pilisről vándorolt volna a pénz Wellehrádra.[3]

Kelemen, az apátság ügyvédje részletes fejtegetésben mutatja ki, minő volt az apátság sorsa, s épen ezért miért nem felelhetett meg a multban azon várakozásoknak, melyeket a visszacsatoló és kinevező királyi oklevél megjelel.

Wlach Róbert is készít egy fölterjesztés-mintát, a melyet azután el is fogadtak. E szerint Hauck Antal apát megemlíti a helytartótanács előtt, hogy a jövedelem kimutatására vonatkozó parancs, mely ő hozzá érkezett, csak egy apátságra vonatkozik. Neki pedig két magyar apátsága van, s igy nem tudja, hogy a parancs melyikre vonatkozik. Egyébként is ő mind Pilisre, mind Pásztóra vonatkozó jelentését már 1749-ben felküldötte; miért is most — 1755-ben — fölöslegesnek látszik a dolog megismétlése. Hiszen akkor világosan kimutatták, hogy a sok pörlekedés által megapasztott jövedelem alig elég egy-két rendtag eltartására; miként futná tehát belőle az a költség, mely egy önállósított apátság fentartására szükséges? S a pilisi és pásztói apátság területén épített három templom és három rendház költségei legke-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CIV. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CV. sz. okl.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 41.

vésbbé sem kerültek ki a pilis-pásztói pénztárból, hanem Wellehrádnak kellett helyt állania.

Ő és elődei a magyar származású egyének bevételére nézve is teljesítették kötelességüket; mert ha arravaló ember jelentkezett, bevették a rendbe. Most is 4 magyar rendtag él az apátság kebelében [1] Hauck Antal apát szeretett volna többet is fölvenni, de a rendtagok létszámát az állam hivatalosan megszabta. S így olyan egyénekről kellett gondoskodni a törvényes létszámon belül, a kik Wellehrádon és környékén a rendtagokra váró feladatoknak nyelvismeretüknél fogva meg tudnak felelni.[2]

Kelemeny Ádám 1755. nov. 10-én Hauck Antal iránti bizalmatlanságot lát abban, hogy tőle is, meg a vármegyétől is kérik az apátság jövedelmeinek kimutatását. A megyei bizottság már nov. 12-ére készült Pásztora.

Kelemen biztatja az apátot, hogy ne ellenkezzék ezen bizottsággal. Én magam is jelen leszek. Majd legalább meglátják, hogy az apátság a valóságot terjeszti a helytartótanács elé. El kell tehát mondani, hogy a wellehrádi apátnak a pilisi és pásztói apátságokból nincs jövedelme, sőt ezeket mindig Wellehrád segítette és látta el pénzzel úgy, hogy még az épületek is wellehrádi pénzen épültek föl.

De tán azt veti valaki ellen, — folytatja tovább Kelemeny Ádám jóakaratú tanácsait — hogy a pásztói apátság még vett is birtokokat; hát ezek jövedelmét hová fordította, mikor még a templom nagy része is romokban hever? Erre egyszerű a válasz. Az apátság ezen birtokokat kölcsönpénzen vette; a jövedelem tehát fölment a kamatokra és esetleg a törlesztésre.

Mindemellett itt az ideje, hogy az apátság a pásztói templomot romjaiból egészen újjáépítse.[3]

A pásztói apátság viszonyainak megvizsgálására 1755. aug. 25-én kiküldött megyei bizottság végre megérkezett Pásztora. Az alispán följegyezte, milyen karban van a templom, hányan és milyen nemzetiségű rendtagok élnek Pásztón és Szent-Kuton. Itt értesült, hogy a pásztói rendtagok nagyobb ünnepeken egy magyar és

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 15.

[2] U. o. f. 31. nr. 14. és 1755. szept. 6-iki lev.

[3] U. o. 1755. nov. 10. lev.

egy szláv, vasár- és kisebb ünnepnapokon csak szláv prédikációt tartanak mise közben. Ez tetszett az alispánnak.

Az apátság jövedelmeit — a bizottság meggyőződése szerint — a m. kir. helytartótanács az 1749-iki vármegyei jelentésből jól ismeri. A számadások beterjesztését a helytartótanács az apáttól várja, ezért nem kötelezte arra a vármegyét. A bizottság véleményes jelentését az alispán az 1749-iki alapokon akarja megkészíteni. Megigérte, hogy a beterjesztés előtt közli Wiesnerrel.[1]

A jelentés lényege a következő:

A pásztói apátság vagy 40 évvel ezelőtt emeletes rendházat épített Pásztón *a régi kolostor alapfalain.*[2] Az emeleten van 5 szoba; a földszinten van az ebédlő, konyha, a cselédség lakása és egyéb szükséges helyiségek. Konventet a vékony jövedelem miatt nem lehetett szervezni, miként az 1742. decz. 3-iki jelentés igazolja. A rendháznak négy tagja van: Wiesner Abund, Plumlowszky Alán, Friml Marián és Benkovics Mihály. Hármójuk a rendházban lakik; Benkovics meg Szent-Kuton tartózkodik, hogy az ide jövő híveknek lelki ügyét gondozza.

A régi apátsági templom romjai még megvannak.[3] Ennek a szentélyét alakították át kápolnává s 1751-ben újra restaurálták. Ez a kápolna tehát a rendházon kívül van. Találunk benne egy nagy és két kis oltárt; chorust, orgonát, sekrestyét s helyiséget az egyházi ruhák és edények részére. A kelyhek és az egyházi ruhák megfelelők. Vasár- és ünnepnapokon énekes mise van. A nagyobb ünnepeken magyar szent beszédet is tartanak; különben pedig csak németet és szlávot.[4]

Hauck Antal apát 1757. után Heves- és Külső-Szolnok vármegyéhez jelentést terjeszt be. Ebben elmondja a pásztói apátság sorsát; miként siklott ki a rend kezéből s miként került erre ismét vissza. Ezen utóbbi alkalommal az apátságnak Pásztón csak 25 jobbágya volt. Az itt levő épületek rossz karban voltak; s mivel a pásztói apátságnak nem volt pénze, Wellehrád pénzével

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. 1755. nov. 16. lev.

[2] . . . «super antiqua fundamenta» (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 6. nr. 7.

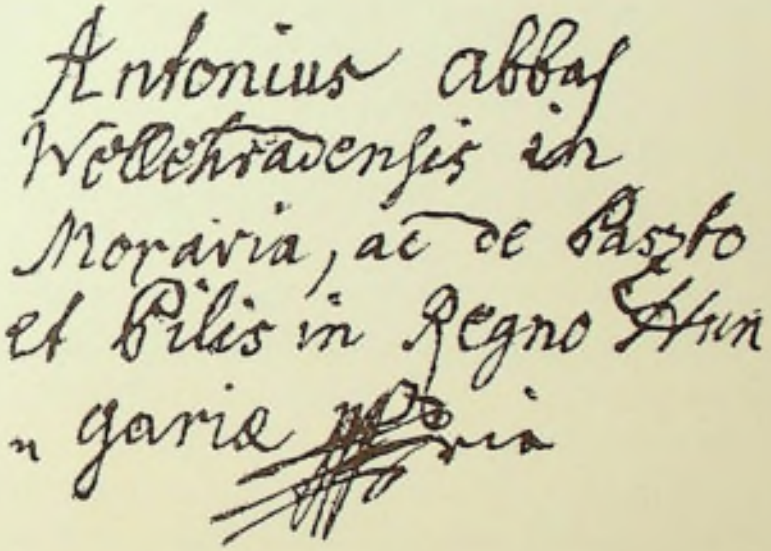
[3] . . . «Sacra in sacello paululum extra residentiam abbatialem posito . . . celebrantur. . . . Templi antiqui abbatialis rudera magna ex parte extant, cuius sanctuarium sat amplum anno 1751. iterum restauratum mundum et nitidum.» (Zirczi ap. levt.: Act. abb Paszt. fasc. 6. nr. 7.

[4] U. o. fasc. 6. nr. 7. és fasc. 31. nr. 6.

kellett őket kijavítani és újjáépíteni. Így történt a sörházzal és a korcsmákkal. Nem volt még rendház sem; gazdasági épületeket és cselédházakat kellett építeni. Az apátság valósággal egy utczát kiépített. Most 23 jobbágya van; ezenkívül vannak a mesteremberek és a taxások, a kik 1752-ben 12-en, most meg 15-en vannak és 61 frt taxát fizetnek.[1]

Királyi rendelet meghagyta az apátságnak, hogy minden tőkéjét és adósságát vallja be. A helytartótanács meg 1758 körül elrendelte, hogy minden jövedelmét mutassa ki.

Hauck Antal apát a kimutatásban különösen fel akarta tüntetni, hogy Wellehrád Pilisre is, de meg különösen Pásztóra mennyi pénzt áldozott, s mindettől kamatot sohasem vett. Hangsúlyozni kívánta azt is, hogy a pásztói apátság érdekében folytatott perekre mily sokat költött, s így egyúttal megfelelt azon követelménynek, mely a régi apátsági javak visszaszerzését kötelességül irja elő.[2]

Hauck Antal apát 1758. jan. 20-iki aláírása.[3]

Wlach Róbertet bízták meg a pilisi és pásztói apátságok jövedelmeiről szóló kimutatások megkészítésével. Ezek alapjára állva hangoztatta Hauck Antal apát, hogy Pilis és Pásztó után Wellehrádnak semmi haszna sem volt; sőt Wellehrád a bekebelezés óta rendkívül sokat beleölt a két apátságba. A háborús

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 17.

[2] U. o. f. 28. nr. 87.

[3] Zirczi ap. levt. 1758. jan. 20-iki lev.

viszonyok és a magyar apátságok egyre megújuló szükséglete végre arra a meggyőződésre juttatták Wellehrádot, hogy tápláló emlőit tovább már nem nyujthatja oda fiók-apátságainak, mert önmagát sorvasztaná el, s így a nagylelkűség kizsarolásra vezetne.[1]

Hauck Antal a pilis-pásztói apátságok függését a wellehráditól különösen két dologban látja: Az első az, hogy a pilisi és pásztói apátot a wellehrádi konvent választja. A második pedig abban nyilvánul, hogy Wellehrád a bekeblezés óta mennyit költött a két apátságra, főleg Pásztóra.[2]

Azon független eljárás, melyet Wiesner Abund a mátra-verebélyi birtoktest eladása ügyében tanusitott,[3] Hauck Antalt azon erélyes nyilatkozatra bírta, hogy apáti jogainak gyakorlatában még a pilisi és pásztói apátságokra vonatkozólag sem ismer el akadályokat vagy ellenkezést. Hogy a világi elemek részéről Magyarországon ilyeneket lehet tapasztalni, azt — mondja — nem csodálom; mert azt hiszik, még a kanczelláriánál is, hogy a pilisi és pásztói apátságból sok pénz vándorol ki Wellehrádra.[4]

Már 1750-ben hivatalosan tárgyalták, hogy a pilis-pásztói apátságokat Wellehrádtól elszakítják s élökre önálló apátot állítanak.

A helytartótanács 1750. márcz. 6-iki előterjesztésében maga is az elválasztás mellett volt, még pedig ezen megokolással: A pilisi és pásztói apátságok zilált állapota követeli, hogy élükön más ember álljon, mint a wellehrádi apát. Az önálló apát majd konventet szervez, apátságait felvirágoztatja és gondja lesz rá, hogy magyar egyének lépjenek be a rendbe, s ezzel is a Karok és Rendek régi óhaja teljesül.

A dolog azonban egyideig függőben maradt. Egyszer csak maga a wellehrádi és pilis-pásztói apát, Hauck Antal lemond a pilis-pásztói apátságról és kérelmezi a két magyar apátság önállósítását. Ennek oka az volt, hogy az apát elbetegesedett s érezte, hogy ereje, a hármas apátság vezetésére elégtelen. Kérelméhez csatolta az elkülönítés föltételeit is.

A m. kir. udv. cancellaria a kérvényt véleményadás végett a m. kir. helytartótanácshoz küldte át 1762. aug. 31-én. Ez az

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 87.

[2] U. o. f. 28. nr. 87.

[3] Ezen kötetben: «A pásztói apátság birtokai». *Mátra-Verebély*-nél.

[4] U. o. f. 28. nr. 87.

ügyet a kegyes alapítványok bizottságának adta ki tárgyalásra. Itt most sorra vették Hauck Antal beterjesztésének pontjait s ezek mindegyikére kimondották a bizottság véleményét.

Hauck ajánlatának pontjai ezek: Az új és önálló pilis-pásztói apát megválasztása előtt kapjon a wellehrádi apát biztosítékot arra nézve, hogy az új pilis-pásztói apáttal tárgyalhat és megállapodhatik azon összegben, melyet ez Wellehrádnak, régi beruházások czímén, legalább részben visszafizetni köteles; s ezen egyességhez Ő Felsége beleegyezése is szükséges.

Az atyaapát joga a kinevező oklevél értelmében örökre a wellehrádi apát kezében marad.

Ha a pilis-pásztói apátságok azon helyzetbe jutnának, hogy nem tudnak maguknak apátot választani: akkor az apátválasztás joga a wellehrádi apátot és konventet illeti meg.

Ha a pilis-pásztóiak tudnak is választani a maguk részére apátot, még akkor is egyik esetben a saját kebelükből, a másik esetben meg a wellehrádi apátság tagjai közül kötelesek az új apátot kiszemelni. Ez pedig történnék háladatosságból Wellehrád iránt, a mely Pilis-Pásztót hamvaiból keltette új életre; s másrészről ez lenne az atyaapati jog elismerésének állandó bizonyitéka.

A kit a wellehrádiak közül pilis-pásztói apátnak választanak, az azért cselekvő (activ) és szenvedő (passiv) választó-jogát Wellehrádon is megtartja. S ha itt esetleg megválasztják apátnak, a pilispásztói apátságról nyomban le kell köszönnie s a pilis-pásztóiak maguknak új apátot választanak.

A pilisi és pásztói apátságok, mivel vékony a jövedelmük, örök időkre egyesitve maradnak.

A helytartótanács kegyes-alapitványi bizottsága, — Klimó György pécsi püspök elnök, Balogh László, Győry Ferencz, Hlavács János titkár — a fölvetett kérdésekre nézve igy vélekedik:

Az ellen nem lehet kifogás, hogy a wellehrádi apátság a pilis-pásztói apátságba befektetett összegnek legalább részleges visszatérítését kéri. Az új pilis-pásztói apát azonban egy-maga nem leszen hivatott a megfelelő összeg megajánlására. Miért is az lenne a legjobb, ha mind a pilis-pásztói, mind a wellehrádi apát övéi közül több rendtagot szemelne ki maga mellé, s igy ezek együttesen állapitanák meg e visszatérítendő összeget.

A wellehrádi apátnak az atyaapáti jogot a pilisi apátság fölött már III. Károly király adománylevele biztosítja.[1] Miért is a wellehrádi apátnak meg lehet adni az atyaapáti jogot a pilis-pásztói apátságokra nézve is. Ő mint ilyen a rendi szabályok szerint a rendtagokat apátválasztásra egybehívja, a választásnál elnököl s a megválasztott magyar embert kinevezés czéljából Ő Felsége, a magyar király elé terjeszti.

Ha a pilis-pásztói cziszterciek, a rendtagok csekély számánál fogva maguk közül nem tudnak apátot választani: addig, míg ez az állapot tart, megengedhető, hogy a pilis-pásztói apátot a wellehrádi apát és a wellehrádi rendtagok a maguk kebeléből válaszszák. Az ilyen pilis-pásztói apát megtartja activ és passiv választó jogát a wellehrádi apátságra is. S ha időközben tényleg megválasztanák wellehrádi apátnak, ezen esetben rögtön megszűnik pilis-pásztói apát lenni. A pilis-pásztói rendtagok közül választott pilis-pásztói apát wellehrádi apáttá nem választható.

Ha a pilis-pásztói rendtagok a magok kebeléből tudnak apátot választani, akkor nem engedhető meg, hogy apátjukat felváltva, vagyis egyszer a pilis-pásztóiak, máskor meg a wellehrádiak közül válaszszák. Hiszen már III. Károly király említett adománylevele megköveteli, hogy pilisi apátnak magyar embert válaszszanak. A hasznosság szempontja olyan embert kiván az apátságok élére, a ki a nemzet nyelvét, az ország jogait és szokásait ismeri. Azt meg a méltányosság szempontja követeli meg, hogy idegen embert ne állíthassanak a pilis-pásztói apátság élére, ha egyszer ezen apátságoknak is van alkalmas emberük. Hála fejében sem lehet a kívánt áldozatot meghozni, mert — a fentebbiek szerint — a wellehrádi apátságnak úgyis visszatérül az, a mit a pilis-pásztói apátságokra költött. A wellehrádi apát atyaapáti jogát a pilis-pásztói apátságokra nézve a jelen kiegyezés úgyis eléggé biztosítja, midőn az apátválasztás vezetését a wellehrádi apát kezeibe teszi le. Egyébként is az olyan felváltva történő választást az 1741. évi törvény 33-ik czikke is kizárja.

Az ősi alapítók szándékával nem egyeztethető össze az, hogy a pilisi és pásztói apátságok örökre egyesítve maradjanak. Miért

[1] *Békefi Remig*: A pilisi apáts. tört. II. k. 516. l.

is az önállósult pilis-pásztói apátságok apátjának inkább arra kell törekednie, hogy az Isten dicsőségének emelése mellett, a két apátság ismét a régi virágzatra jusson, s így konvent mind a kettőnek a kebelében szervezhető legyen a rendi szabályok szerint.

A helytartótanács kegyes-alapítványi bizottsága, véleményének részletes kifejtése után, javaslatát 1762. szept. 10-én így összegezi: A pilis-pásztói apátságot el kell választani Wellehrádtól. Elökre azután a rendtagok alkalmas magyar embert válaszszanak, a kit a wellehrádi apát és konvent fölterjesztésére Ő Felsége pilis-pásztói apáttá kinevez. A Magyarországon levő összes cziszterczi apatságok és a Wellehrádtól függő javadalmak, igazgatás tekintetében az új s független pilis-pásztói apáttól függjenek. Ez meg külföldi apátságokkal, kormányzás és igazgatás tekintetében semmi kapcsolatban ne legyen; a wellehrádi apát atyaapáti joga azonban érvényben marad. A pilis-pásztói apátsághoz tartozó rendtagok — a kiknek száma 1750-ben 11 volt — Pásztón alkossanak egy konventet, élén egy perjellel s valamennyiök fölött az apáttal. A rendbe lépő magyar egyének ezen konventre teszik le a fogadalmat. Az ilyen egyének a konventjöket nehéz körülmények között nem hagyják el könnyen. A pásztói konvent a pilis-pásztói apátság jövedelméből él; a vendégeskedést kerüli és a fölös számú cselédséget elbocsátja. Az új és önálló pilis-pásztói apát a megyés püspökhöz az egyházjog által megszabott viszonyba jő.

A kegyes-alapítványi bizottság javaslatát a helytartótanács magáévá tette és beterjesztette a m. kir. udv. kanczelláriához.

Ez a helytartótanács álláspontját mindenben elfogadta, csak egy ponton változtatott oly értelemben, hogy az új pilis-pásztói apát hatalma ne az összes magyarországi cziszterczi apátságokra, hanem csak a pilis-pásztóira terjedjen ki. Pálffy Miklós tehát az ügyet ily értelemben terjesztette 1762. nov. 9-én a királyné elé.

Mária Terézia királyné a dologban így határozott: A helytartótanács kegyes-alapítványi bizottságának javaslatát meg kell küldeni a wellehrádi, pilisi és pásztói apát részére azon kötelezettséggel, hogy ő ezen javaslat egyes pontjaira nézve nyilatkozzék. Ezen nyilatkozatról meg a m. kir. udv. kanczellária adjon újabb véleményt; terjeszsze be az osi alapítólevelet és III. Károly király adománylevelét; s végül tegyen javaslatot arra nézve, hogy a

szerzeteseket miként lehet a lelkészkedés terére szorítani s mit kellene tenni ezen intézkedés sikeresítése végett?

Ez a végzés rövid idő alatt a helytartótanácshoz került. Ennek 1762. decz. 16-iki rendeletére, Esterházy Károly gróf egri püspök 1762. decz. 30-án felszólította Hauck Antal wellehrádi és pilis-pásztói apátot, hogy a helytartótanácsi vélemény egyes pontjaira és a pilis-pásztói apátságokról való leköszönésre nézve mondja el a felfogását; továbbá terjeszsze be a két apátság alapítólevelét, III. Károly király adománylevelét s az elválasztás föltételeit és módját tartalmazó pontokat.[1]

Wlach Róbert csákáni jószágkormányzó ezen határozatról már eleve értesült. 1762. decz. 22-iki keletű soraiban már egészen ily értelemben tájékozza az apátot az ügy állásáról. Ezt ő a kanczellári és alkanczellári állásban történt személyi változásnak tudja be s helyesnek találja, mert újabb alkalom kínálkozik a nyilatkozásra, s így az apát álláspontja határozottabban kidomborítható. Arra azonban kéri Hauck Antal apátot, hogy mielőtt véleményes jelentését beterjesztené, küldje el előbb hozzá az összes ügyiratokat, hiszen ő a multban már annyit bajlódott ezen és hasonló kérdésekkel.[2]

Hauck Antal apát válaszát az egri püspökhöz Wlach Róbert fogalmazza meg ily értelemmel:

Hauck Antal apát Ő Felsége elé terjesztett nyilatkozatához, a melyben hármas — wellehrádi, pilisi és pásztói — apátságáról lemond, ragaszkodik. A kívánt okleveleket hiteles másolatban beterjeszti; sőt mellékli a Cisteauxból küldött leszármazási táblát is.[3] A helytartótanács véleményéhez pedig nem járul; s ezen álláspontját részletesen megokolja.[4]

A mi meg azt a kérdést illeti: vajjon minő állapotban van a mostani pásztói konvent? hány rendtag lakhatik itt? s mennyi a pásztói konvent jövedelme? — ő erre nézve már részletesen megfelelt. De meg ott van a vegyes — egyházi és világi elemek-

[1] Egri érseki levéltár: Archiv. vetus. P. E. Nr. 266. 1762. decz. 16-iki lev. — Zirczi ap. levt. II. 545. sz.; III. 55. sz.; Act. abb. Paszt. fasc. 6. nr. 34. és fasc. 34. nr. 48.

[2] Zirczi ap. levt. 1762. decz. 22. lev.

[3] Ezt közöltem: *Békefi Remig:* A pásztói apátság tört. I. k. 50–51. l. között.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. kel. nélk. fölterjesztés.

ből alakult — bizottság jelentése, mely Ő Felségének 1749 és 1755-iki rendelete alapján készült és teljesen hiteles. Ezen dolog megismétlése tehát egészen fölösleges volna. Annyit azonban kijelent Hauck, hogy a két apátság jövedelméből arányos számú konventet el lehet tartani s hét rendtag részére Pásztón van megfelelő lakás. Épen ezért — irja Hauck — én hőn óhajtom, hogy Pásztón minél előbb önálló apát legyen, a kinek azután majd kettős apátságának fejlesztése kedves kötelessége leszen.[1]

Az esztergomi érsek és az egri püspök megkereste Hauck Antalt, hogy Pásztón állítsa fel a novitiatust a két magyarországi — pásztói és pilisi — apátság részére.

Hauck Antal rendje kebelében bizottságot küldött ki a kérdés tanulmányozására. Ez 1763. jun. 8-án abban állapodott meg, hogy Pásztón azért nem lehet szervezni a novitiatust, mert itt a növendékeknek nem nyilnék alkalmuk a zsolozsmázás és a kari ének (cantus choralis) megtanulására, mivelhogy nincs konvent. Miért is a novitiatusnak legjobb helye van Wellehrádon.

Hogy azonban a magyarországi kívánalmaknak is elég legyen téve, a magyar rendtagok a fogadalmat Pásztóra tegyék le bizonyos kifejezés közbeszurásával.[2]

Menschik Jakab 1763. decz. 20-án irja, hogy Egerben a püspök erősen a pilis-pásztói apátságok önállósítása mellett van s már meg is irta az apátnak, miként vélekedik ezen ügyben. Ugyanilyen felfogást tapasztalt Menschik Egerben a többi papoknál is. Különösen Androvics prépost és Hubert cz. püspök nyilatkoztak előtte nagy határozottsággal.[3]

Ez a kérdés a maga teljes határozottságában azért került ismét napirendre, mert az egyre betegeskedő Hauck Antal apát az 1763-ik év folyamán — nagy lélekre való elhatározással — lemondott hármas apátságáról. Ezután még nyolcz évig élt csendes visszavonultságban, de általános becsülésben Wellehrádon, a hol 1771. ápr. 22-én halt meg.[4]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. kel. nélk. lev.

[2] U. o. 1763. jun. 8.

[3] U. o. fasc. 34. 1763. decz. 20. kel. lev.

[4] Zirczi ap. levt. II. 465. sz. — Egyéb életrajzi adatait közöltem: A pilisi apátság tört. II. 122. l.

4. ZÚRI FÜLÖP APÁT KORMÁNYZÁSA.

(1764—1784.)

Zúri Fülöp wellehrádi apát ellene van a pásztói és pilisi apátság függetlenítésének s kéri a kinevezését ezen apátságokra is. A pásztói apátság állapotának és jövedelmének leírása és kimutatása 1764-ben. Zúri lépéseket tesz a wellehrádi, pásztói és pilisi apátságoknak egy kézben maradása végett. Kétségbe vonják, hogy Pásztón valaha cziszterczi apátság volt; ezen érdemben tanúkihallgatás. Zúri Fülöp Pásztón. Kimutatás az apátság jövedelmeiről, birtokviszonyairól és állapotáról 1772-, 1779-, 1780- és 1784-ben. Zúri apát a pásztói apátság okiratait kéri a kanczelláriától. Az egri gymnasium átvétele. II. József császár reformtörekvései a szerzetesekkel szemben Batthyány József gróf primás szembeszáll e czélzattal. II. József ragaszkodik reformjaihoz. Előkészület a szerzetesek eltörléséhez. VI. Pius pápa és II. József császár. A wellehrádi apátság eltörlése és ennek következményei.

Hauck Antal apát lemondása után, a rendtársak bizalma és az uralkodó kegye *Zúri Fülöpöt* emeli a wellehrádi apáti székbe. Ezen méltóságban őt Ferencz generalis apát 1763. nov. 14-én erősíti meg.[1]

Zúri Fülöp nem volt barátja azon tervnek, hogy a pilis-pásztói apátságot Wellehrádtól függetlenítsék. Miért is, a mint wellehrádi apáttá kinevezése a kezében volt, Ő Felsége elé azon kérelmet terjesztette, kegyeskednék őt még pilisi és pásztói apáttá is kinevezni. Folyamodásában felhozza, hogy midőn hosszas betegség által agyongyötört előde a wellehrádi apáti méltóságról leköszönt, egyúttal a pilisi és pásztói apátság is megüresedett, mert ezek a wellehrádi apátságba vannak kebelezve.[3]

Zúri Fülöp pecsétje 1759. január 15-ről.[2]

[1] Brünni Országos levéltár: Archiv-Verzeichniss des Cistercienser Klosters Wellehrad. Lit. D. nr. 22.

[2] Zirczi ap. levt. 1759. január 15-iki kel. lev. — A kerek alakú pecsétben szintén kerek-alakú paizs van, melyet arabesk-szerű vonalak töltenek ki. A paizson sisak és takaró van; a sisakdisz egy ágaskodó róka, mely a két első lábával szőllővesszőt tart, erről lelógó szőllőfürttel. A sisaktól két oldalt az apáti pásztorbot fejéhez hasonló motivumok láthatók.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 6. nr. 35.

Hogy Zúri kérése minél könnyebben teljesüljön, Wlach Róbert már 1763. okt. 25-én — tehát jó korán — ir Fabsich István kanczelláriai esküdt ügyvivőnek és kéri a támogatást Zúri Fülöp ügyében.[1]

A mi most történt, ezen lépés hatásának tulajdonithatjuk. 1763. decz 28-án kelt és Pozsonyba 1764. jan 22-én érkezett le az a legfelsőbb királyi rendelet, mely a pilis-pásztói apátságok jövedelmeinek összeirását meghagyja.[2] A helytartótanács 1764. jan. 26-án szólitja föl Heves- és Külső-Szolnok vármegyét, terjeszszen be részletes tájékozást arról, hogy a pilisi és pásztói apátság milyen állapotban van? mennyi a jövedelme? s a birtokok és az apátság fentartása mibe kerül?[3]

A Pásztóra kiküldött vegyes bizottság élén egyházi részről a gyöngyösi plébános, világi részről meg Orczy, a vármegye szolgabirája áll.

Menschik Jakabot nagyon aggasztja az összeirás gondolata. Azon töpreng, hogy a bizottság tagjai milyen magán természetű megbizatással jönnek? milyen módon megy végbe az összeirás? Aggodalmában sürgős értesitést kér Wellehrádról, az apáttól.[4]

Levelezett Wlach Róberttel is, a kinél Csákánban már folyamatban volt az összeirás, s igy tőle sokban tájékozódhatott.[5]

A mint hire terjedt, hogy a pásztói apátság birtokait össze kell irni, Divéki és Nagy-Palugyai Plathy András és érdektársai nevében Keviczky Mátyás tiltakozott. Mert szerinte Pásztón tulajdonképen nem is létezett apátság soha; s épen ezért az összeirás sérelmes a pásztói birtokosokra. Ezt a tiltakozást Egerben 1764. ápr. 2-án hirdették ki.[6] Az apátság részéről meg az ellentiltakozás 1764. ápr. 12-én ment végbe.[7]

A pásztói apátság állapotának fölvétele czéljából a bizottság — a gyöngyösi plébános, Orczy szolgabiró és a segédszolgabiró — 1764. ápr. 26-án érkezett meg Pásztóra s működését mindjárt meg is kezdette.

Jelentését ezen kérdések szerint készitette meg: A pásztói

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. 1763. okt. 25-iki lev.
[2] U. o. f. 34. 1764. febr. 28. lev.
[3] U. o. f. 34. nr. 21.
[4] U. o. f. 34. 1764. febr. 28. lev.
[5] U. o. 1764. márcz. 21. lev.
[6] U. o. fasc. 6. nr. 37.
[7] U. o. fasc. 6. nr. 38.

apátság épülete milyen karban van és hány személyre való? Melyek a birtokai, szőllei, pusztái, majorjai, sörfőzői s mi ezeknek a jövedelme? Van-e az apátságnak tőkéje? s ez kinél és hányas kamatra van kinn? Épületfentartásra mennyit költ? a gazdaságban hány tisztviselőt tart és ezeknek mi a fizetésök? Van-e az apátságnak adóssága? s ha igen, mekkora ez és mi a kamatja?[1]

A jelentés mindegyik kérdésre részletes választ ad![2] E szerint a pásztói apátság a Török-féle birtokot, a mely Pásztón és másutt terült el, 30.000 frtért vásárolta meg. Ezen összeget részben azon 17.000 frttal törlesztette le, mely a mátra-verebélyi birtoktest eladásából befolyt s a melyet Wellehrád évi 500 frt kamat fejében az apátság rendelkezésére bocsátott. Wellehrád meg természetesen a Török-féle birtokra a 17.000 frtnak megfelelő arányban fentartotta a jogát.

Wellehrád 1743—1758 között — az említett 17.000 frtot s beleszámítva — 35.000 frtot adott Pásztónak. Ez meg épületekre 18.539 frtot költött. Ebből a régi rendházra 3855 frt 30 kr., a megnagyobbított újra meg 6194 frt 53 kr. esik.[3]

A pásztói apátságnak 2000 frtja kinn van kölcsönben 6-os kamatra.[4]

A bevallás szerint a kiadás háromszor annyi volt, mint a bevétel. Ez a bizottságnak feltünt s kérdezte, hogy akkor miből él az apátság? Menschik Jakab felvilágosításul elmondta, hogy Wellehrád segíti ki Pásztót.

Adósságként Menschik 35.000 frtot jelentett be.

A bizottság a zálogbirtokok viszonyait is le akarta irni. Menschik kifejtette, hogy ez nem volna jogos eljárás. De a bizottság ragaszkodott a szándékához; nem volt tehát mit tennie, mint megadni a kellő felvilágosításokat.

Menschiknek nincs invére az összeirás, mely három napig eltartott. Gyanakszik és rosszat sejt az egészből, mert a bizottság a helybeli plébánossal igen sokat tanácskozott.[5]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1764. ápr. 26. keletű jegyzet.

[2] Ezen kötetben: «Gazdasági viszonyok» cz. fej. az 1764-ik évnél.

[3] «Antiqua residentia duarum contignationum, quae actu a religiosis inhabitatur, constat florenos 3855 et 30 crucigeros.»

«Et quia residentia abbatialis noviter aucta est et ad duas contignationes elevata habeatur; huius aedificii expensae, ut ex connotationibus ex ipsius aedificii qualitate adverti potest, exurgunt ad florenos 6.194 et 53 crucigeros». (Zirczi ap. lev. Act. abb. Paszt. fasc. 31. nr. 22. e.)

[4] U. o. f. 31. nr. 22. e.

[5] U. o. 1764. máj. 14. lev.

A megyék a XVIII. század közepe táján oly felfogásban éltek, hogy az országba visszatelepedett szerzetes rendek javadalmaikon az isteni-tisztelet emelése érdekében nem áldoztak annyit, mint a mennyit tőlük reméltek; konventeket és novitiatust Magyarországon nem szerveztek s életük sem egészen felel meg a várakozásnak. Kelemeny Ádám ügyvéd 1764. jun. 6-án közli ezt Zúry Fülöp wellehrádi apáttal s figyelmezteti, hogy a pásztói templom fölépítésével s a novitiatus szervezésével ő magára nézve megdöntheti ezen vélemény jogosságát.[1]

Zúri Fülöpöt — saját vallomása szerint — Ő Felsége 1764. jun. havában nevezte ki pilis-pásztói apáttá. Az 1764-iki országgyűlés azonban követelményeinek 14-ik pontjába fölvette a pilis-pásztói apátságok elválasztását Wellehrádtól.

Ezen tapasztalatra Zúri 1764. jul. havában Mária Terézia királynéhoz fordul s kéri, hogy a két magyar apátság maradjon ezentúl is a wellehrádival egyesítve. Kérését így támogatja: Kinevezésekor a taxát mint pilis-pásztói apát is megfizette, pedig ugyan hogy szegény ez a két apátság. A kettőnek nincs annyi birtoka, hogy az apátot eltarthatná s hogy jövedelméből a kolostor és a templom fölépíthető volna. Kijelentettem — úgymond — a rendek előtt, hogy a szükséges épületeket lassankint fölépítem; a viszonyoknak megfelelő konventet szervezek és a novitiatust Magyarországon felállítom. A rendek erre nem hallgattak, hanem megmaradtak felfogásuk mellett. Sőt azt kívánják, mutassuk ki, mennyit költött Wellehrád a pilis-pásztói apátságokra? mennyit fizetett vissza ebből a két apátság és még ma is mennyivel adósak Wellehrádnak?

Felséged — folytatja Zúri — tudja, hogy Pilis-Pásztó birtokait vegyes bizottság már három ízben, úgymint 1749-, 1755- és 1764-ben összeirta. Ezen kimutatás tanusága szerint a két apátság olyan szegény, hogy soha sem tudná visszafizetni Wellehrádnak azt, a mivel még tartozik. Hiszen Wellehrád mindössze valami 80.000 frtot rá költött a pilisi és pásztói apátságra.

Nem felel meg a tényeknek, — a mit pedig a rendek állítanak — hogy a két apátság most is elhagyatott helyzetben van: hiszen a 80.000 frtból 70.000 frt építkezésre kellett.[2]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1764. jun. 6. kel. két levél.

[2] U. o. fasc. 54. 1764. jul. kel. lev.

Zúri Fülöp pilis-pásztói apát kettős apátságáért a m. kir. kanczelláriának taxa fejében 1600, indigenatusi esküjének bizonyságleveleért 75, s a protocollumba vezetés czimén 20 frtot fizetett.

Érdekes még ezenkívül azon jegyzék olvasása, melyet Zúri apát maga készített a kinevezésével kapcsolatos költségekről. Megtudjuk abból, hogy a *kamaránál* az installator 50 frt 24 denárt, a titkár 25 frt, az iroda 16 frt 48 den., a registratura 12 frt 36 den., a másodrendű tisztviselők 6 frt 11 den., az irnokok 4 frt 12 den., a rolista és ajtónálló 4 frt 13 den.; a *kanczellár* főbb szolgái mindegyike 1 frt, összesen 6 frt, az expeditor 12 frt 36 den, a registrator 12 frt 36 den., a m. kir. kanczellária alantasai 12 frt 36 den., a kanczellária kamarása 4 frt 12 denárt, összesen tehát 167 frt 23 den. kapott.[1]

Zúri Fülöp kevéssel a kinevezés után megjelenik Mária Terézia királyné előtt, hogy nem magyar honpolgár létére a hűségesküt letegye. Mária Terézia királyné tényleg már 1764. jul. 18-iki levelében jelenti, hogy az eskületétel a kelet napján végbement.[2]

A pásztói apátság ellenfelei még azt is kétségbe vonták, hogy Pásztón valaha cziszterczi apátság volt; hiszen szerintök itt templomosok éltek.

Ezért szólítja föl Kelemeny Ádám 1764. márcz. 14-én Zúri Fülöp wellehrádi apátot, hogy hiteles adatok alapján mutassa ki, mikor s honnét települt a pásztói apátság.[3] Ekkor tesznek lépéseket, hogy Cisteauxból és Clairvauxból az alapításra és a leszármazásra vonatkozó adatokat megszerezzék.[4]

Tanulságos, hogy Plathy András még 1764. jun. 14-én is szükségesnek találta a tanúkihallgatást többek között azon kérdésben is, hogy Pásztón volt-e valaha a pásztói apátságnak birtoka. Tanuként megjelent Gedey János, Varga Mihály, Tari György és Répás András Pásztóról.[5]

Érdekes, hogy 1765. jul. 18-án tanúkihallgatást tartanak arra nézve is, vajjon ott, a hol most cziszterciek laknak, azelőtt volt-e klastrom és templom, vagy nem? A tanúk sorában megjelenik

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 41. nr. 46.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CXIV. sz. okl.

[3] U. o. 1764. márcz. 14. lev.

[4] U. o. 1764. okt. 1. lev.

[5] U. o. fasc. 6. nr. 51.

Farkas Ferencz, Varga Ferencz, Gortva György, Piliny István, Kada Pál, Bakos András, Répássy András, Zeke Gáspár, Gedei János, Farkas András, Tary György, Benke Pál és Válus András Pásztóról, Kargó Gáspár, Erki Péter, Szabó Mihály Hasznosról, Halápi Mihály, Tösmaghi Márton, Halápi György és Kutassy Ferencz Szőllősről.

A tanúk a fölvetett kérdésben igenlőleg válaszoltak és — a mi a templomot illeti — a még fennálló falakra hivatkoztak.[1]

Zúri Fülöp apát úgy tervezi, hogy 1765. aug. hó vége felé Csákánba utazik; innét meg Wlach Róbert társaságában Szántóra, majd meg Pásztóra rándul.[2] Terve csak két év mulva valósult. Pásztón időzése közben Egerbe is át akart rándulni a püspök meglátogatása végett. 1767. nov. 1-én kéri a püspököt, jelelné meg neki a napot, midőn Egerben találhatja.[3]

Heves-vármegye gyűlésén 1766. okt. 6-án kihirdették a helytartótanács rendeletét, mely az egyházi javadalmak összeirását s annak feltüntetését hagyja meg, hogy mily karban vannak, fejlődtek-e, vagy hanyatlottak. A gyűlés elnöke, az egri püspök — mint főispán — nevetve jegyezte meg, hogy midőn Pásztón egyházi látogatást tartott, az apátsági templomot még romokban látta.

Elgondolhatni, mily lélekkel hallgatta ezt a jelen levő Menschik Jakab pásztói elüljáró. Október 20-iki levelében maga írja, hogy felindulásában majdnem a guta ütötte meg.[4]

A m. kir. helytartótanács 1769. decz. 1-én utasítja az egri püspököt, hogy az egyházmegyéje területére eső apátságokra nézve mutassa ki évenkint, hogy mi az illető egyházi javadalom jövedelme? hány egyénnek kellene rajta élni? s tényleg hány él rajta?

Esterházy Károly gróf püspök 1771. szept. 23-án értesíti ezen rendeletről Zúri Fülöp apátot.[5]

Zúri már 1771. okt. 21-én tudatja Menschik Jakab pásztói elüljáróval, minő rendelet érkezett a kezeihez. Elmondja egyúttal, hogy ő a pásztói apátság jövedelmeiről nem tud beszámolni,

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CXVII. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1765. jul. 27. lev.

[3] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe 78.

[4] Zirczi ap. levt.: 1766. okt. 20. lev.

[5] U. o. fasc. 11. nr. 3.

mert nem ismeri. Állítsa össze tehát a kimutatást maga Menschik s kellő időben terjeszsze be a püspöknek. A beterjesztésben mondja el az apátság sorsát és a cziszterczi rend kezére visszajutását. Fejezze ki azt is, hogy a rendtagok számára nézve nincs megszabott követelés. Az apátság jövedelmeit sorolja fel részletesen és mutassa ki, hogy ezeket az épületek fentartására, a rendtagok ellátására, az apátság birtokaira és különösen birtokpereire kell fordítani, — Wellehrádra meg mi sem vándorol ki belőle.[1] Menschik az ő megbizatásának 1772. márczius havában tett eleget.[2]

Ezzel azonban, úgy látszik, nem elégedtek meg; mert Menschik már 1772. jun. 1-én új kimutatást készített.[3]

Feltünő, hogy a helytartótanács 1772. jun. 1-én így utasítja az egri püspököt: Részletes és hiteles jelentésről gondoskodjék.

Esterházy Károly gróf már 1772. jun. 25-én felszólítja ezen értelemben Zúri Fülöp apátot. Ez meg jul. 11-iki levelében értesíti a püspököt, hogy a pásztói elüljáró olyan parancsot kapott, melynek értelmében a részletes és hiteles kimutatást — az egri püspök vagy a helytartótanács utasítása szerint — hamarosan megkészíti és az egri püspöknek kézbesíti.[4] A megjavított kimutatást 1772. nov. 27-én terjesztették be.[5]

A helytartótanács ezen kimutatást azon megjegyzéssel küldötte vissza, hogy a Pásztón élő rendtagok száma az összeirásból kimaradt, miért is két hét alatt ennek pótlását kivánja. Esterházy püspök ezt 1774. okt. 29-én közli a pásztói rendház elüljárójával.

Menschik Jakab már 1774. nov. 7-én oly értelemben válaszol, hogy jelenleg három cziszterczi rendtag él Pásztón, de legközelebb még hármat küld ide az apát.[6]

Zúri Fülöp apát bizottságot küldött ki, hogy a pásztói apátság összes viszonyait vizsgálja meg. A bizottság tagja volt Richard Vincze wellehrádi alperjel, Plachy Cyrill egri elüljáró és Stanislaw Tecelin csákányi jószágkormányzó. A bizottság 1779. jan. 1-én érkezett meg Pásztóra. Másnap mindjárt megkezdte működését s

[1] Zirczi ap. levt.: fasc. 11. nr. 4.

[2] U. o. fasc. 11. nr. 6. — Az összeirást lásd ezen kötetben: «*Gazdasági viszonyok*» cz. fejezetben.

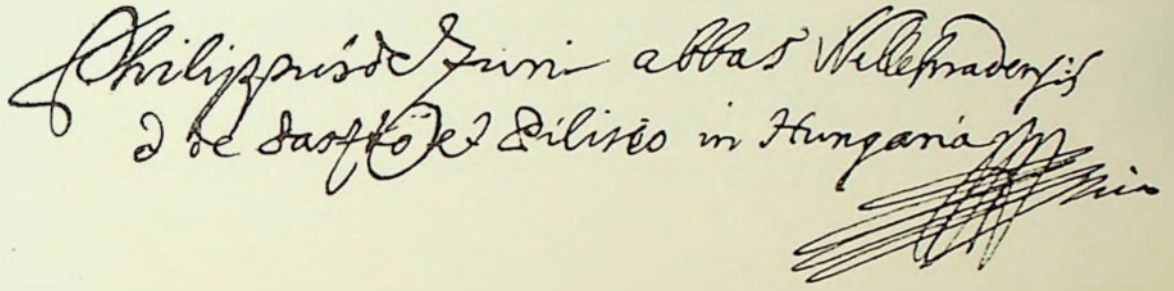
[3] Lásd ezen műben: «Gazdasági viszonyok» cz. fej. az 1772-ik évnél.

[4] Zir. ap. l.: f. 31. nr. 32. és 33.

[5] U. o. f. 31. nr. 34. — Ezt a kimutatást részletesen ismertetem ezen kötetben: «Gazdasági viszonyok» cz. fej.

[6] U. o. fasc. 11. nr. 13.

maga elé hivatta Csór István pásztói provisort. Felolvasták előtte Zúri apát levelét, melyben Plachy Cyrillt teljes hatalmú megbizottjának nyilvánítja. Csór előadja, hogy ő itt tisztartó (Burggraf) és a pénztárt is kezeli. A cselédek neki nem igen engedelmeskednek. S midőn e miatt Beitler Methódnak panaszkodott, ez rá sem hederített. Most, mielőtt Beitler Bécsbe távozott volna, az összes cselédségnek meghagyta, hogy míg távol lesz, kivüle senkinek se engedelmeskedjenek. Igy történt meg, hogy most, midőn Partly Bertalan rendtag hivatalos ügyben be akart fogatni, a kocsis nem fogadott szót. Ezért adta ki a bizottság a provisornak a rendeletet, hogy az összes cselédséget hivja össze és adja tudtára, hogy az apát rendeletéből most már Plachy Cyrill az úr Pásztón.

Zúri Fülöp pásztói apát 1777. máj. 15-iki aláirása.[1]

A régi pásztói templomot romokban találta a bizottság; sőt Beitler még az alapfalakat is kiszedette és rakásba hányatta. A magtárban földszint és az első emeleten volt kétszeres, árpa, ocsú és tiszta buza; a második emeleten meg zab. A gabona 100 pozsonyi mérős garmadákban hevert. A magtár teteje jó karban van, csak a homlokzata szorul javításra. A malomnál minden rendben van, de keveset jövedelmez. A sörfőző is keveset hoz a konyhára, hiszen a bor olcsó, — akaja 1 frt 2 denár. A hozzávaló kádak és üstök jók. A nagy gyümölcsös kertben Beitler Methód két halastavat készittetett. Ide hordatott sok faragott követ a templom romjaiból. Ez igen sok pénzbe került. Okosabb lett volna, ezzel a költséggel magát a templomot felépittetni. Hiszen a halastavat az a patak táplálja, mely a malmot is hajtja. Az pedig nyáron sokszor kiszárad; ilyenkor aztán a malom megáll, a halastó

[1] Zirczi ap. levt. Act abb. Paszt. f. 17. nr. 14.

meg majdnem kiszárad. Igy a halak, ha nem pusztulnak is el, legalább is nem szaporodnak. A majorban a csűr jó karban van s zsindely födi. A pajta már úgy meg van viselve, hogy beázik, s így a szénát veszedelem fenyegeti. A majoros lakása és az istállók rosszak. Marha igen kevés van. Van a rendházban könyvtár is. A rend ügyvédje Okolicsányi. A pinczében sok a bor; a hordókon rajta a mértékjelző. A kulcsárnak (claviger) és a provisornak meghagyta a bizottság, hogy 4 hét alatt pontos számadást terjeszszenek be. A kulcsár, az ispán és a birák minden szombaton menjenek a provisorhoz, a ki nekik kijelöli a jövő heti robot munkát, megszabván, hogy ki miféle munkát fog végezni. A magtáros akár hova ad ki gabonát, kérjen róla térítvényt.

A bizottság jan. 8-án tért vissza Egerbe. Másnap itt is átvizsgálta a szekrényeket, azon hitben, hogy a főbb okiratokat legalább is megtalálja, minthogy már Pásztón hasztalan kereste. De bizony nem sokat talált, mert Beitler a bevételeket és kiadásokat hanyagul irta be. Még most utoljára is, midőn elment, 316 frt 16 krt minden nyugtatvány nélkül vett föl. Az egri rendtagok részére meg mindössze csak 12 frtot hagyott hátra.[1]

Nagyon helyén volt ez a tájékozódás, mert a m. kir. helytartótanács — úgy látszik — e legutóbbi kimutatással sem volt megelégedve. S épen ezért 1779. aug. 23-án felszólítja Heves- és Külső-Szolnok-vármegyét, hogy a pásztói apátság évi tiszta jövedelméről — a megyés püspök és az apátság embere bevonásával — minél előbb pontos kimutatást terjeszszen be.

Plachy Cyrill már 1779. nov. 15-én tudtára adja Zúrinak, hogy Magyarországba már leérkezett az a királyi rendelet, mely a pilis-pásztói apátságok jövedelmének összeirását megparancsolja. Heves-vármegyében már e hó végén kihirdetik a királyi leiratot és kiküldik a bizottságot a megye részéről. Ezt azután kiegészítik a papság küldöttei.[2]

A vármegye 1779. decz. 1-én tartott közgyűléséből Gosztonyi Pál szolgabirót küldötte ki a feladat megoldására. Az összeirás idejét 1780. ápr. 3-ára tűzték ki. A beteges szolgabiró helyett Orczy Antal esküdt, a püspök nevében meg a patai plébános jelent

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. lib. sub. nr. 40.

[2] Zirczi ap. levt. 1779. nov. 15. lev.

meg. Az apátság emberét nem hívták meg — még a kimutatás aláírására sem, sőt azt sem akarták neki megengedni, hogy a kimutatást aláírja.[1]

II. József császár 1782. okt. 5-én Magyarország minden javadalmas papját felszólítja, hogy egyházi birtokainak jövedelmeiről négy hét lefolyása alatt hiteles kimutatást terjeszszenek be. Azt akarta megtudni, hogy mennyi mindegyik papnak a tiszta jövedelme. Így remélte, hogy keresztülviheti nálok a fölös jövedelmeknek a hívek lelki üdvére fordítását.[2]

A helytartótanács 1784. jul. 15-én felszólítja Zúri Fülöp pilisi pásztói apátot, hogy kettős apátságának viszonyairól a mellékelt minta szerint készítse el és terjeszsze föl a bevallást.[3] Az összeírás 1784. szept 5-én ment végbe.[4]

A helytartótanács 1779. jul. 1-én tudatja Zúrival, hogy ha az apátságok apátja meghal, ezt és az apátságok helyzetét és viszonyait előzetesen kell a helytartótanácscsal közölni, hogy ennek még az apát megválasztása előtt mindenről legyen tudomása.[5]

Zúri Fülöp 1780. szept. 18-án pert indít Kisfaludi Liptay János és Péli Nagy István ellen. Amaz ellen azért, mert 1769. okt. 24-én a pilis-pásztói apátságtól 1300 frtot kölcsönzött s ezt nem fizette meg; emez ellen meg azon okból, mivel az 1300 frt fejében lekötött Kis-Falud birtokba beleült. Zúri a pert, mely 1781. jan. 18-án fejeződött be, megnyerte.[6]

Liptay János perét elvesztvén, nem felelt meg kötelezettségének, sőt az itélet végrehajtását megzavarta. E miatt Zúri Fülöp pilis-pásztói apát pert indított ellene 1781. aug. 27-én; s ezt 1782. márcz. 16-án meg is nyerte.[7]

Zúri Fülöp apát már ráunt azon sok birtokperre, melyet pásztói apátsága miatt Pásztó közbirtokosaival kellett folytatni. Ezért a békés kiegyenlítés terére akarta átvinni az ügyeket Hogy azonban a kiegyezés a rend érdekeinek megfelelőleg mehessen végbe, az apátság jogait támogató iratokra volt szüksége. Ezért

[1] Zirczi ap. levt. f. 31. nr. 35. — Ezt a kimutatást részletesen ismertetem ezen kötetben «*Gazdasági viszonyok*» című fejezetben.

[2] U. o. f. 31. nr. 39.

[3] U. o. fasc. 31. nr. 41.

[4] Ezt a jelen kötetben: «*Gazdasági viszonyok*» cz. fejezetben részletesen ismertetem

[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 34.

[6] U. o. fasc 17. nr. 36.

[7] U. o. f. 17. nr. 44.

fordul a m. kir. kanczelláriához és kéri azon iratoknak a kiadását, melyek a pásztói apátság jogairól szólnak.[1]

Zúri Fülöp 1768-ban titkárával, Wolf Jánossal jelen volt Cisteauxban az 1768-iki egyetemes rendi gyűlésen. 1779-ben meg a Königssaalban (Aula-Regia, Zbraslaw) tartott tartományi gyűlésen a cseh, morva és ausztriai kolostorok visitatorának és vicarius generalisának választották meg. Ezt a választást a cziszterczi rend egyetemes generalisa, Trouvé Ferencz 1779. decz. 22-én erősítette meg.[2]

Zúri Fülöp apát kormányzatához még két nevezetes tény emléke fűződik. Az egyik *az egri gymnasium átvétele*, a másik *a wellehrádi apátság eltörlése*. Amaz a cziszterczi rend magyarországi életének forduló pontja és a pásztói s pilisi apátságok önállósulásának előkészítője; emez az önállósulás befejezője. Amarról alább részletesen értekezem;[3] emennek bekövetkezése meg a következőképen ment végbe:

II. József császár, hosszas előkészület után, az összpontosítás és független állami hatalom eszméivel lépett a trónra. Tettre vágyó lelke, az önbizalom hatalmas erejével támogatva, merészen tör kitüzött czéljai felé. Meggyőződését többre becsüli a történeti fejlődésnél; szive sugalmát jogosultabbnak ismeri népeinek óhajánál. Reformátori munkája közben az alattvalók életének összes nyilvánulása megragadja figyelmét. Megakad tehát tekintete a szerzeteseken is.[4]

Mindjárt kormánya kezdetén szétvágja azon szálakat, melyek birodalmának szerzetes testületeit a külföldiekhez fűzték.

Fekete György 1781. április 2-án közli II. József császárnak a helytartótanács útján kiadott rendeletét, mely a szerzetes rendeknek külföldi viszonyait szabályozza. E szerint a birodalomban levő

[1] Zirczi ap. levt. kelet nélküli folyamodás Zúri apát idejéből.

[2] Brünni orsz. levt. kéziratai: Annotationes incidentium circa statum religiosorum, sacr. Cist. ord. professorum, idque potissimum ab a. 1650. Cerroni Sammlung. II. nr. 16. a kézirat legutolsó lapján. — U. o.: Archiv-Verzeichniss des Cistercienser Klosters Wellehrad aufgehoben den 27-ten September 1784. Litt. B. nr. 48.

[3] Lásd ezen kötetben: «*A cisztercziek és az egri gymnasium*» cz. fejezetben.

[4] II. József császár reformátori munkájáról már szóltam «*A pilisi apátság történetének*» II. kötetében (125—131. l.). Ezt a részletet, köztörténeti fontossága és a pásztói apátsággal való szerves összefüggése miatt, jelen munkám megcsonkítása nélkül e helyütt sem hagyhattam el.

szerzetes rendek a birodalmon kívül élőkkel semmiféle kötelezettségi viszonyban nem lehetnek, leszámítva a rendi imádkozásokat; a birodalmon kívül lakó atyaapátok és kolostorok alatt nem állhatnak; a birodalmon kívül tartandó nagy káptalanra nem mehetnek s a birodalmon kívül visitatorokként nem működhetnek; a birodalmon kívül lakó szerzetesek a birodalom területén levő kolostorokban elüljárók nem lehetnek. Tartományi zsinatokat lehet tartani, de Magyarország területén előzetesen be kell jelenteni a helytartótanácsnak, a mely az engedélyt aztán megadja. A birodalom területéről szerzetes saját rendje ügyében nem utazhatik Rómába, s még kevésbbé tartózkodhatik itt állandóan. A birodalmi szerzetes rendek pénzt külföldre nem küldhetnek; breviariumaikat, misekönyveiket, antiphonaleikat, a chorushoz szükséges könyveket külföldről nem hozathatják; s nyomban megtörténik az intézkedés, hogy mindez a birodalom területén belül kapható legyen.[1]

A cziszterciek- és premontreieknek megengedi, hogy egy közös főfelügyelőjok legyen, miként a szent-benedek-rendieknek.[2]

Rendelete az egyházi körökben nagy zűr-zavart okozott. A szerzetes rendek, konventek és apátok gyűléseznek, tanácskoznak és nyilatkoznak. Az érsekek és püspökök, mint az egyház vezérei, magokévá teszik az ügyet és sorompóba szállanak. Élükön hazánk nagynevű primása, Batthyány József gróf áll.

Az uralkodóhoz intézett fölterjesztésében mint az egyháznak buzgó fia s a hazának hű polgára beszél. Visszapillant a keresztény magyar nemzet nyolczszázados multjára s ennek adataival igazolja a fejedelem előtt, hogy a magyar királyok a II. Silveszter pápától nyert jogokat nem használták föl az egyház jogainak megsértésére, — hanem országos törvénynyel siettek az egyház feladatának önálló megoldására. Hangsúlyozza, hogy mint az uralkodónak lojális alattvalói, egyházuk iránti hűségükről sem feledkeznek meg soha S épen ezért, míg a trónt a hódolat belső készségével támogatják, egyházuk szabadságáról sem mondanak le soha. Az uralkodók az egyháznak fiai, de nem urai. S miként sérelmes törekvés volna az uralkodói jogok megosztása: ép oly veszedelmes az egyház szabadságának korlátozása. S bár Ő Felsége előtt ezen egyház-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXX. sz. okl.

[2] *Marczali H.*: Magyarország története II. József császár korában. II. köt. 66. l.

politikai elmélet eléggé ismeretes, a rosszhiszemű és önző tanácsosok sugalmazása miatt mégis szükséges a fejtegetése

A mi a szerzetesek külföldi összeköttetését illeti, tekintetbe veendő, hogy a felségi rendelet szerint tarthatatlannak nyilvánított passiv összeköttetés megfelel az atya és fiú, szóval a függés viszonyának. Ehhez pedig semmiféle hatalom nem nyúlhat, — csak egyházi. A felség kormánya alatt levő országok szerzeteseire nézve javasolhatja ugyan az uralkodó, hogy az egy rendhez tartozó kolostorok egy, vagy az országok különfélesége szerint, több rendi tartományt (provincia) képezzenek; de el nem rendelheti, mert erre már egyházi hatalom az illetékes. A külföldön élő szerzetes generálisok befolyását a világi és anyagi dolgokban megtilthatja a felség, de a lelkiekben nem. A szerzetes rendeket országos törvény czikkelyezi be, és pedig életben levő rendi szabályzatuk szerint. Miért is a szóbanforgó rendelet országos törvénybe ütközik. A szerzetesek önhatósági jogát fegyelmi, tehát belső rendi dolgokban a trienti zsinat biztosítja. Ennélfogva a püspöki joghatóságnak ezen dologra kiterjesztése egyetemes zsinati határozatot sért. S ép ezért a püspökök, kiknek elődei működtek közre a zsinati határozatok létrejövetelénél, sohasem egyezhetnek bele oly intézkedésbe, melyet a kegyelet érzelme is kárhoztat.

A rendelet sérelmes jellegét fokozza még azon feltogás, mely ebben a szerzetes rendek eltörlésére irányuló törekvésnek kezdetét látja. Hiszen — folytatja a lelkes primás — Magyarország a szerzetesség aranykorának idején boldog és virágzó volt. Még csak a politikai józanság sem követeli tehát, hogy oly testületek, melyek feladatuknak megfeleltek s a közjóra üdvös befolyással voltak, az élők sorából kiveszszenek. Ha pedig a szerzetesek reformálása a czél, hagyja ezt a felség arra, kinek joga és kötelessége.

S midőn eszméit imigyen fejtegette, záradékul arra kéri az uralkodót: Ne hajtsa végre sok bajnak gyökerét képező rendeletét! Igaz ugyan, hogy külföldön is merültek föl hasonló kisérletek, sőt ezeknek egyike-másika ideig-óráig fönn is állott: de nem szabad szem elől téveszteni, hogy a mi megtörténik, az még nem mind jogos; s hogy sokat azért kell eltűrni, mert nem lehet megakadályozni, vagy megváltoztatni.[1]

[1] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1780-as csom. 8 sz. — *Fejér:* Iurium ac libertatum religionis et ecclesiae catholicae Codicillus Diplomaticus p. 432—446.

Az uralkodó értesül a dologról. Gondolkodik, mit tevő legyen? Saját és alattvalóinak meggyőződése között kellett választania. Ez utóbbit elejti, — a magáét követi. 1782. jan 14-én a helytartótanács útján magyarázza rendeletét.

Kimondja, hogy mult évi intézkedése, általánosságban, ezután is érvényben marad; senkinek lelkiismeretét sem akarja sérteni; miért is megengedi, hogy a kiknek meggyőződése ellenkező, oda költözködhetnek, a hova tetszik. Mindegyik rendfőnöknek kötelessége saját szerzeteseit fölvilágosítani az uralkodó szándékáról, mely szerint a birodalmán kívül tartózkodó szerzetesekkel passiv kapcsolatban nem lehetnek; activ összeköttetésnek azonban lehet helye; és pedig kolduló szerzeteseknél akkor, ha törzsvagyont képező tőkéiket a birodalom területére eső birtokokba fektetik, — birtokos szerzetnél pedig azon esetben, ha a generálisa vagy a feje a birodalomban lakik, s az illető kolostor a magáéból meg tud élni, és olyan rendi élet van benne, mint a melylyel kapcsolatban van. A generális jogát a birodalom egész területén az egyes apátok gyakorolják. De ha valamelyik rendnek úgy tetszik, a birodalomban levő kolostorok szorosabb viszonyba léphetnek s maguk számára visitatort választhatnak, — de csak maguk közül. Ennek hatalma három, legföljebb hat évre terjedhet. A megyés püspök a megyéjébe eső kolostorok és rendi tartományok (provinczia) ügyeiben közetlenül tényvkedhetik. De ha a rend-tartomány több püspökség területére esik, ez esetben az egyes kolostorok ügyeinek elintézéséhez az illető megyés püspököknek közértelmű eljárása szükséges. Ha ezek eltérő nézetben volnának, az uralkodó akarata dönt. A szerzetesrendek Magyarországban a helytartótanácsnak jelentik be, midőn káptalant akarnak tartani; ha azonban a káptalan helye Magyarország határain kívül esik, azon tartomány politikai hatóságának, a hol káptalanra összegyűlnek. De ezen utóbbi esetben a káptalan jegyzőkönyvét, a megyés püspök útján, a helytartótanácsnak megküldik. Minthogy a rendezett szerzetes élet, a belső béke és egyetértés a vezetőktől függ, — kiváló gonddal legyen a megyés püspök, hogy arra való emberek legyenek elüljárók; de azért a rendtagok szavazati jogát soha meg ne sértsék. Azon rend-tartományok, melyek Magyarország és az osztrák örökös tartományok kolostoraiból alakulnak meg, ne váljanak szét; s ha ily irányú

szándék merülne föl, a kivitelhez az uralkodó előzetes beleegyezése szükséges.

Miheztartás végett a helytartótanács Zúri Fülöp pilis-pásztói apáttal is közli ezen utasítást.[1]

A mint észrevette II. József, hogy aránylag kevés a plébániák száma, gondolkodni kezdett újak szervezéséről. Bizonyára ezen szempont vezérelte azon rendelet kibocsátásakor, melyben, a helytartótanács útján, Batthyány primást fölhívja, hogy a területén levő egyházi javak jogi természete, eredete, alapítása, jövedelme s ennek hova fordítása tekintetében hiteles és pontos jelentést terjesszen föl.

A primás, hogy az uralkodó akaratát teljesíthesse, az egyes egyházi hatóságokhoz, esetleg személyekhez fordul.

A mely szerzetes rendeket II. József császár egyelőre életben hagyott, erkölcsileg oly sebeket ejtett rajtok, melyeknek sajgása halálfájdalommal ért föl. Ily kínos érzés előhangja cseng füleinkbe azon rendelet olvasásánál, mely 1784. nov. 2-án — tehát épen halottak napján — szigorú büntetés terhe alatt meghagyja a szerzetes elüljáróknak, hogy rendi szabályzatukból (regula) és intézkedéseikből mindazon kifejezéseket töröljék, melyek az eddig nyilvánosságra jött, vagy a jövőben keletkező császári rendeletekkel ellenkeznek.[2]

II. József császár rendeletei már kezdetben elárulták a tervet, melyet a szerzetesekre nézve életbe akart léptetni. Könnyű volt belátni, hogy a többrendbeli intézkedés tulajdonképen a szerzetesek eltörléséhez egyengeti az utat. S csakugyan már 1782-ben kimondja a halálos ítéletet a camalduliak, carthausiak és az apáczák fölött.

Midőn a magyar főpapság azon szomorú meggyőződésre jutott, hogy fölterjesztésére az uralkodó mit sem ad, — támogatás végett a római szentszékhez fordult.

VI. Pius pápát II. József eljárása már kezdet óta aggodalommal töltötte el. Midőn meg látta, hogy egyik intézkedése a másik után bolygatja meg az egyházi ügyeket, sietett irásban meggyőzni az uralkodót azon tér veszélyességéről, melyen látszatra oly köny-

[1] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1780-as csom. 6. sz.

[2] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1780-as cs. 17. sz.

nyedén indult meg. De midőn irásbeli tárgyalását meddőnek tapasztalta s a magyar püspöki kar kérelméről értesült, a személyes érintkezés közetlenebb módjára határozta el magát. 1782. márcz. 22-én Bécsbe érkezik.

VI. Pius jövetelének hire nagy mozgalmat keltett. Mindenki Bécsre irányitá figyelmét azon kiváncsi kérdéssel: Róma, vagy Bécs enged-e most?

A közel jövő eseményei megadták a választ. II. József császár 1784. jul. 16-án aláirja a morvaországi apátságok eltörlését, — tehát a wellehrádiét is. A tényleges eltörlés 1784. szept. 27-én megy végbe Schwarzenberg császári biztos jelenlétében.[1]

Ugyanezen napon a magy. kir. helytartótanács tudatja a primással az eltörlő rendeletet s fölhívja a figyelmét, hogy a magyarországi pásztó-pilisi cziszterciek összeköttetése a wellehrádiakkal, ezen intézkedés folytán, megszakadt. Miért is tájékozás czéljából szükségesnek mutatkozik olyan jelentés készítése, mely a pásztó-pilisi apátságok eddigi viszonyát Wellehrádhoz anyagi, szellemi és egyházi tekintetben teljesen földeritse.[2]

A wellehrádi apátság ingóságai Brünnben kerültek árverésre 1785. jan. 13-án. S ime az élet satyrája! A magy. kir. helytartótanács Veltzel Márk heinrichaui és zirczi apáttal *csupa figyelemből* tudatja az árverés napját.[3]

Wellehrád eltörlése a hármas apátság rend-családját megbontotta. A pásztó-pilisi rendtagok megmaradtak eddigi helyökön és tevékenységi körükben. A wellehrádiak azonban rendi otthonuknak kínos fájdalom s omló könyek között mondanak «Isten hozzád»-ot; egymás nyakába borulnak, testvéri bucsúcsókot váltanak, kölcsönösen vigasztalják egymást meg nem érdemlett sor-

[1] Zirczi ap. l. t.: Lib. sub nr. 40. pag. 144. — De a *brünni tartományi levéltár*, Cerroni Sammlung II. nr. 16. alatt ily czimű kéziratot őriz: Annotationes incidentium circa statum religiosorum sacr. Cist. ord. Wellehrádii professorum, idque potissimum ab anno 1650. — Ennek utolsó előtti lapjára maga Zúri apát ezt jegyezte föl: Abbas Wellehradii quinquagesimus primus Philippus Zúri, sub quo anno 1784. die 17-a septembris monasterium Wellehradense, cum caeteris omnibus abbatiis et monasteriis diversorum ordinum, ab imperatore Josepho Secundo levatum, cassatum. etc . . . Idem factum accidit in Bohemia. idque sine omni praevia causa, ex sola ratione, quia monarchae sic, et non aliter placuit . . . Ezen adat tehát szept. 17-ikére teszi az eltörlés napját.

[2] U. o.: III. 469. sz.

[3] U. o.: III. 470. sz.

suk miatt; s mint hazájoknak hontalan fiai nem tántorodnak meg hazafiúi érzelmeikben, hanem munkakör keresésére indulnak, hogy megkeserített életöket is számkivető hazájoknak szenteljék.

Legnagyobb részök a lelkipásztorkodás terén nyer alkalmazást. Egytől-egyig gondosan ápolja lelkében a reményt, hogy anyakolostoruk, Wellehrád még egyszer feltámad halottaiból. De bizony valamennyien azon meggyőződéssel zárták le szemeiket, hogy még tetemöket sem fogadhatja be az a Wellehrád, mely már életökben megszünt otthonuk lenni.

Utolsó apátjok, Zúri Fülöp, először a Wellehrád közelében levő Orzechovba költözik. De mivel itt folyton zaklatják, Wiskovba vonul. Itt házat vesz s szüntelen reménykedés között tölti öreg napjait, mígnem 1800. márcz 29-én[1] a halál megváltotta keserűségeitől.

Egykori szerzetes fiai messze szétszórva foglalatoskodtak új életnemök feladataival, s így valamennyiök nevében csak egyetlenegy, Schusztaczek Kelemen, róhatta le, a temetésen megjelenésével hálájok és kegyeletök egy részét.

Minthogy Zúri végrendelet nélkül halt meg, barátai felhasználták az alkalmat, hogy az örökséget magoknak megszerezzék. S ez sikerül is nekik. A szegény-alapra eső háromezer forinton kívül, az egész vagyonra ráteszik kezöket. Ez pedig nem lehetett csekély; mert, Stanislaw Tecelin szerint,[2] értékével a kolostort századokon át fényesen fönn lehetett volna tartani.[3]

[1] Zirczi ap. l. t.: Lib. sub nr. 40. pag. 147. — Vesd össze a *brünni tartományi levéltár* imént idézett (Cerroni Sammlung nr. 16.) kéziratával, melynek első lapján ezt olvasom: «Emptum manuscriptum est ex libraria supellectili ultimi abbatis Wellehradensis Viscoviae 13-a aprilis, 1800. mortui ibi pro parte sub hasta venumdatae. Cerroni.»

[2] Zirczi ap. l. t.: Lib. sub nr. 40. pag. 144 – 147.

[3] Az értékesíthető tárgyak mind eladásra kerültek, — még magok az apátság történetét tárgyaló kéziratok is. Bizonyítja ezt a brünni tartományi levéltárban levő Cerroni Sammlung-nak több példánya. Így a nr. 185, továbbá II. nr. 7., nr. 16., nr. 194—5., nr. 196. és nr. 202.

II. FEJEZET.

PÁSZTÓI CZISZTERCZI RENDTAGOK A GAZDASÁG TERÉN.

Zborka Methód jószágkormányzósága. Taron lakik s II. Rákóczy Ferencz fölkelésekor Wellehrádra vonul. Cziganek István jószágkormányzó megjelenése Pásztón s összetüzése a plébánossal. Cziganek eljárása a jobbágyokkal. A sörházban lakik. Cziganek nyers, erőszakos ember. Pásztón szánandó a helyzete. A sörfőző elvétele. Gonczik Péter jószágkormányzó a rendházat fölépíti. Gonczik tevékenysége a gazdaságban és az apátság jogainak védelmében. Cziganek István Pásztón tarthatatlan. Gonczik nehéz helyzete Pásztón. Borküldés Wellehrádra. Gonczik viszonya Imre rendtaghoz. Benkovics Mihály és Grmanecz László rendtagok Pásztóra érkeznek. Tanúkihallgatás 1723-ban Gonczik Péter ellen és mellett. Gonczik viszonya a pásztói plébánoshoz. Hadesrbach Cyrill jószágkormányzósága. Kristen Máté Pásztón. Hadersbach Cyrill elüljáró (superior) Pásztón. Dalmata Ferencz, Wlach Róbert és Menschik Jakab provisor Pásztón. Wlach Róbert tanácsadó a pásztói ügyekben. Dalmata Ferencz elmozdítása és további sorsa. Schuppler Péter és Dvorzák Engelbert provisor. Hadersbach Cyrill ismét elüljáró. Wiesner Abund elüljárósága. Sok baja és nehéz helyzete Pásztón. Vörös bort küld Wellehrádra. Számadás vezetése. Krzepelka Kristóf és Plumlowsky Alán Pásztón. A Csányi-féle per. Bartis Mátyás a pásztói viszonyokat megvizsgálja. Vogl Alberik Pásztón. Wiesner Abund elüljáróságának vége. Menschik Jakab elüljáró Pásztón. Beitler Methód és Plachy Cyrill elüljárósága.

Nezorin Flórián 1703. jan. 3-án *Zborka Methód* rendtagot nevezi ki a pásztói apátság első jószágkormányzójául és útlevelében mindenkit kér, hogy emberének a szabad átmenést meg

ne tagadják, sőt a szükség szerint szeretettel és jóakarattal fogadják.[1]

Nezorin Flórián hat ezüst kést és kanalat küldött ajándékul Erdődy Kristóf részére, háláúl a birtokba iktatásért. Az ajándékokat Zborka Methód viszi el. A köszönetet Erdődy 1703. jan. 17-én fejezi ki a figyelemért. Ezen alkalommal állandó jóakaratáról is biztosítja Nezorint.[2]

Mivel Zborka Methód rendtagnak Pásztón nem volt hol lehajtani a fejét, Tarra ment ki, a hol Rákóczy Gábor plébános házában szállt meg. Itt azonban egy negyed évnél tovább nem időzhetett;[3] mert a Rákóczy-fölkelés elől haza, Wellehrádra menekült. A Rákóczy-mozgalom idején a wellehrádi apát senkit sem küldött a rendtagok közül Pásztóra.[4] A fölkelés végeztével azonban Nezorin Flórián apát ismét rendtag kezébe akarja letenni az apátság birtokainak vezetését. 1712. szept. 20-án így utasítja a Pásztóra induló *Cziganek Istvánt:* A mint Pásztóra érkezik, üdvözölje a plébánost az ő nevében, a ki hihetőleg ad neki szállást. Éljen a plébánossal jó lábon és a lelkészi dolgokban legyen segítségére. Tudja meg tőle, hogy a főesperes az apáti házra nézve intézkedett-e már? Ezután keresse föl Egerben magát a főesperest, meg a püspököt s neki, mint Heves-vármegye főispánjának, mutassa elő a királyi rendeletet az ő — az apát — levelével együtt. Egerbe menet nézzen be a gyöngyösi ferenczesekhez; tőlök tudakozódjék Orczy alispán hollétéről s neki is kézbesítse a levelet.[5]

Nezorin Flórián 1712. szept. 18-án ir Zorger János egri prépostnak, s elmondja neki, hogy személyesen szeretett volna Magyarországba jönni s kérni jóindulatát a Pásztóra küldendő rendtag iránt, de a pestis miatt az utakat elzárták. Levélben kéri tehát, kisérje jó lélekkel a pásztói apátság ügyét.[6]

Cziganek István 1712. okt. 6-án indult el Wellehrádról Pásztóra, a hová e hó 18-án érkezett meg. Egyenest a plébánoshoz megy és megkérdi, vajjon érkezett-e valamelyes tudósítás az egri püspöktől? Semmi, — lőn a rövid válasz. Ha így van a dolog,

[1] Zirczi ap. l. t.: Act. abb. Pászt. f. 2. nr. 27.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. f. 2. nr. 28.

[3] U. o. f. 15. nr. 55.

[4] U. o. f. 31. nr. 44. és 46.

[5] U. o. f. 43. B. 1712. szept. 20. lev.

[6] U. o. 1712. szept. 18. lev.

— folytatja Cziganek, — adjon neki és háznépének helyet az úgynevezett apáti lakásban (domus abbatialis), míg a püspök levele megérkezik. A plébános teljesitette kérelmét.

Cziganek ezután magához hivatja a pásztóiakat s üdvözlés után így szólítja meg őket: Vajjon elismerik-e őt apátura nevében földesuruknak? A pásztóiak nevében a város iródeákja igennel válaszol; de hozzáteszi, hogy joguk továbbra is sértetlen maradjon. Én ezt — mondja Cziganek — nem támadtam meg; ha ilyen van, ám jó, maradjon érvényben.

Harmadnapra Cziganek bement Gyöngyösre és a királyi leiratot kihirdettette. Az elhangzó ellenmondásokra ő sem maradt adós és ellenmondását irásban is kivette. Az alispánnak előmutatta apátja ajánló levelét; de az elég határozottan értésére adta, hogy nem szivesen látja.

Okt. 24-én Egerbe ment, hogy a püspöknél bemutatkozzék. Kézbesíti apátja levelét és előmutatja Ő Felsége rendelkezését. A mint a püspök az apát levelét elolvasta, így szólt: Mi közöm nekem ezen levelekhez és a te személyedhez? Apátod azt irja, hogy juhai (hívei) részére küldött, s ti nem vagytok magyarok és nem tudtok magyarul. Kér részedre joghatóságot (jurisdictio) is. De mire való ez? Kérjetek a pásztói plébánostól, a kinek én már megadtam. A püspök Ő Felsége rendeletét, a mint elolvasta, lecsapta az asztalra s imigyen szólt: Mit nekem az ily kicsiségek? Én tőletek mit sem vettem el. Ha Ő Felsége ezeket a csekélységeket el akarja ragadni, ám tegye. Ti csak birtokot akartok szerezni Magyarországban, s nem a hívek lelki ügyét szolgálni. Hol catechisáltok? s hol prédikáltok?

Cziganek, a mint szóhoz jutott, így felelt: Méltóságos Uram! Az én apátomnak nem az a czélja, hogy birtokhoz vagy plébániákhoz jusson; ő csak azt akarja, a mit Ő Felsége neki adományozott. Miért is Méltóságod adassa vissza a cziszterczi rendnek a pásztói apátsági épületet s a mi még az apátsághoz tartozik.

Inkább leköszönök a püspökségről, — mondja a püspök — semhogy azt megtegyem.

Erre Cziganek távozni akart. A mint már menőben volt, a püspök így szól hozzá: Maradj itt éjjeli szállásra és étkezzél velünk.

Cziganek másnap ismét kihallgatásra ment a püspökhöz; de mivel semmire sem tudott menni vele, odahagyta Egert.

Mire haza ért, holmiját már majdnem kiszórták a plébániáról.

Ezalatt a plébános is megfordult Egerben. Cziganek meg az alispánnál járt. S a mint tőle hazatért, a plébániaudvar kapuját zárva találta, úgy, hogy hintójával nem tudott betérni. Ekkor leszáll a kocsiról, bemegy a szobába s kéri, hogy nyissák ki a kaput. A plébános erre így szólt: Az egri káptalan nevében mondja, hogy távozzék a lakásból, mert a káptalan nem akarja, hogy itt maradjon; s ha szép szerével nem megy, még ki is dobják. Főtisztelendő Úr, — mondja Cziganek — ha az egri káptalan oly királyi határozatot tud felmutatni, minőt én az alispán elé terjesztettem, nyomban távozom, de addig nem. S ha a kapuról a lakatot le nem veszik, én verem le róla. Erre fölnyitották e kaput; de e pillanat óta se vége, se hossza nem volt a bosszantásnak.

Hosszas tétovázás után és sokszoros ellenmondás között, 1713. jan. 18-án megtörtént Cziganek István beiktatása (installatio). Mielőtt azonban ez végbement volna, Kecskeméty Pál tanácsára, bement Cziganek a sörfőzőbe és a Káposztás-malomba s az itt levő gabonát fölmérte. Még ez nap zárt tétetett a Monostor-malomra. Ennek láttára a plébános kijelentette, hogy leveri onnét; a Pásztón időző alispán szavaira azonban mérsékelte magát. Másnap a városbeliek jöttek, hogy majd leverik ők a zárt; de őket is az alispán akadályozta meg szándékukban.

Január 19-én estefelé Cziganek magához hivatta a pásztóiak közül azokat, a kik egykor Zolnay András alatt állottak. De csak öten jelentek meg. Ezeknek előadta Cziganek, hogy ők nem kötelesek fizetni azok részére, a kiknek a pásztóiak tartoznak. A mint ezt a pásztóiak megtudták, nemcsak megtiltották Zolnay András egykori embereinek, hogy Cziganeket fölkeressék, hanem az ő emberét, a kit hozzájok küldött, még be is börtönözték. Ezt azután másnap Cziganek személyesen szabadította ki.

Január 21-én a plébános felszólította, hogy a Monostor-malmáról vegye le a zárt. Cziganek ezt megtagadta s kérte a plébánost, hogy ne erőszakoskodjék. De ez nem használt. A plébános a városházára ment s neki uszította az embereket, hogy a dolgot ne hagyják így. Ezek vonakodtak beavatkozni. Ekkor a plébános

így szól: A felelősséget én magamra veszem. Erre megindult az emberekkel a Monostor-malomhoz, míg az előkelőbbek a templom tornyába mentek föl, hogy lássák, mi történik. Az ablakból Cziganek is észrevette a csoportosulást és sietett a malomhoz. Mire ide ért, a plébános, fejszével a kezében, a sokaság közepén állt és már leverte a zárat. Majd meg — Cziganek láttára — fölszedi a földről a leesett ajtódarabokat s így szól Cziganekhez: Ha ezer zárt raktok is ide, mind összetöröm. Ekkor az ajtó roncsait a vízbe szórta, mondván: Tudjátok meg, hogy ez a malom a templomé (ecclesiae). Nem hittem volna — mondja Cziganek — hogy ennyi kitelik egy plébánostól; ám tudjon azután majd beszámolni tetteiről! A molnárnak pedig meghagyta, hogy a jelen pillanattól kezdve irjon föl mindent, a mit a plébános a malomból elvisz. Most pedig sietett haza a lakására. A mint ide ér, bámul, midőn látja, hogy a ruháit, könyveit, és holmiját kiszórták a kapu elé a hóba.[1]

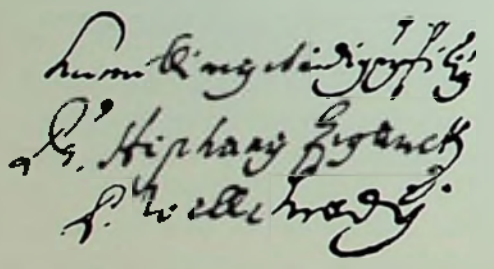
[1] Cziganek István betelepedéséről Pásztóra s itteni első dolgairól Gedey János 1764-ben a következő eredeti dolgokat vallja: Gedey János ad primum: «Vallja és bizonyitja a tanú, hogy főtisztelendő Zolnay András úr halála után negyedik, úgy mint Vinkler András úr plébános létiben tulajdon szemeivel látta és igen jól ismerte azon nagy magas Cziganyek István nevű páter cistercitát, mely legelsőben Morvaországból Pásztóra lejött, a ki elérkezvén, mivel akkoron semminemű papi residentiális hely a parochián kivül Paszthón nem találtatott, sőt az olyatén épület felől még az öregek sem emlékezhettek, se nem beszéllettek felőle, hanem hogy igen régente s hajdant az mostani residentia helyén valamely szerzet lakott volna, arról az mostani páter cisterciták templomához ragasztott kőfalak emlékezetet inditottak. Különben ha lett volna valóban, a tanú látta, vagy az édes atyjától, vagy más öreg emberektől iránta valamit hallott volna. Azért nem lévén hová szállani, az említett pater egyenesen az parochiára ment és mint jövevény beszállván, az az fent említett tisztelendő Vinkler András plébános úrtól szállást kért. A ki, mint utonjárónak becsülettel adott is, gondolván azt, hogy más nap tovább menend. De nem volt az szándékában az jövevénynek, hanem egyit s mását az plébános úr szobájában el helyheztetni igyekezett és azzal, hogy az övé volna az parochiális ház, magát is plébános urat háborgatni kivánta. A mit észrevevén nevezett plébános úr, mintegy harmadnapra az megszállott páter cisterciensit az egyházbiró Halasy Farkas, harangozó Bozók György és több egynéhány emberek által mindenével egyetemben az parochia előtt való pusztára este felé tájban ugyan szállott, úgy kihányattatta, e tanú jelen lévén, jól látta és bizonyitja.»

Ad secundum: «Vallja, hogy kihányattatván az nevezett páter Cziganyek István, s nem tudván mit tenni, mivel az idő estvéli tájban vala, szolgája által mindenét összeszedetvén, a serházba hordatta és maga is odament, melyben több napokig senki sem menvén feléje, békességben megmaradott; azután pedig nem sok idő mulva gazdálkodni kezdett úgy tudniillik, hogy ökröket vevén, azokat szegény embereknek adta azért, hogy neki érettök szolgáljanak és egyet s mást segitsenek. Melyekért, szük levén az marha akkoron, a szegénység örömest szolgált és a mit kivánt, néki megcselekedte s ellene semmit sem vétett, sőt még szerette, mert a ki hozzá folyamodott, akármiben kivánta, megsegitette; a miért őtet igen szerették és az városban is örömest sokan megszenvedték.

Cziganek megirta az esetet az egri püspöknek is, meg az alispánnak is. Az előbbi sajnálkozását fejezte ki, hogy tudtán kívül ilyesmi történt; ezenkívül elküldte a püspöki helyettest (vicarius generalis), hogy a régi pásztói plébánost, *Winkler Andrást* állásától mozdítsa el és helyébe *Bakabányi Jánost* tegye.

Az új plébános már 1713. ápr. 24-ike előtt elfoglalta helyét. A püspöki helyettes azt mondja Cziganeknek, hogy ő már sok kárt okozott a plébániának; s kérdi, meg akarja-e azokat téríteni? Én — válaszol Cziganek — nem vizsgálattétel czéljából jöttem Pásztóra, hanem, hogy apátom birtokait visszaszerezzem. Másnap meg azt dörögte a vicarius fülébe, hogy még az Isten sem áldja meg, ha velök szemben ily méltánytalanul viselkedik.

Nemsokára Cziganek a kertben maga ásogatott. Az új plébános a harangozó útján tiltotta meg ezt neki. Márcz. 27-én pedig nem engedte meg, hogy az ő miséjéhez harangozzanak. Sok baja volt még Cziganeknek a korcsma, a sörfőző, a rétek, a favágás és a szántóföldek miatt. Végre 1713. aug. havában megjött a királyi leirat, mely a Zolnay András kezén volt apátsági javak átadását rendeli el. Igy részben vissza is kerültek ezen jószágok Nezorin Flórián apát kezére, leszámítva többek között a Monostor-malmot és az apáti lakást (domum abbatialem). Ezek ügyében maga az apát is megfordult Egerben, de eredménytelenül.[1]

Ziganek István pásztói jószágkormányzó 1712. okt. 22-iki aláírása.[3]

Cziganek István ügyesen hozzáfogott Pásztón a gazdálkodáshoz. Ökröket vásárolt s ezeket szegény embereknek adta szolgálat fejében. Más szóval az apátság jobbágyait ellátta igásmarhával s őket az apátsági földek megmunkálására kötelezte. Mint Gedey János tanú vallja, Cziganeket ezért a szegény nép megszerette, sőt még «az városban is örömest sokan megszenvedték».[2]

Igy megszenvedvén azon páter, némely földeket szerzett, és azokat a kiadott ökrökért megszántatta, azután pedig szolgákat fogadván, lassankint gazdálkodott és olyas helyeket, melyek elhagyatva valának s másokat is foglalgatott.» (1764. jun. 13-iki tanúvallomás a pásztói plébániai levéltárban.)

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 12.

[2] Lásd a 67. l.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 9.

Cziganek István Pásztón kénytelen volt a sörházban megvonulni. Itt nagy szükségben élt. Érthető tehát, hogy Pásztóról minél előbb elkivánkozott.

Nezorin Flórián apát vele szemben nehéz helyzetben volt, mert tudósításai nyomán nem tudott magának hű képet alkotni a pásztói viszonyokról. Ezért ir 1713. márcz. 1-én Widenmann Bernát csákáni jószágkormányzónak oly utasítással, hogy vizsgáljon meg Pásztón mindent; Cziganek Istvánnal és az ügyvéddel érintkezzék s olvassa el tájékozódás végett azon leveleket, melyeket Cziganeknek irt; s mindezek után alapos jelentést készítsen a pásztói apátság viszonyairól.[1]

Widenmann Bernát 1713. márcz. 18-án értesíti Nezorint, hogy ő maga is vigasztalóra szorul ugyan, de azért a legközelebb megindul Pásztóra Cziganek István elhagyatottságának megszemlélésére s igéri, hogy észleleteiről hamarosan ir.[2]

Zborka Methód wellehrádi gazda 1713. ápr. 21-én arra kéri Widenmann Bernátot, hogy pásztói útját halaszsza el az ő megérkezéséig Csákánba; innét azután majd együtt mennének Pásztóra Cziganek István vigasztalására.[3] Zborka Methód 1713. máj. 12-iki leveléből azonban tudjuk, hogy mire ő Csákánba ért, Widenmann Bernát már útban volt hazafelé Pásztóról.[4]

Zborka Methód most egyedül ment Pásztóra; de Cziganek Istvánt nem találta otthon, mivel ez Widenmannt Budára kisérte.[5]

Zborka Methód személyesen meggyőződik róla, hogy Cziganek István Pásztón nagy szükséget szenved. Ezért rendelkeztek úgy, hogy Szántóról kapjon eleséget. A sok bajhoz már 1713. jul. 17-ike előtt az is járult, hogy harmadnapos hideg rázta.[6]

Cziganek István nyers, goromba ember volt; a cselédség nem birta ki nála soká. Widenmann Bernát csákáni jószágkormányzó Pásztón tartózkodásakor (1713. máj. 7.) azzal igyekezett megnyugtatni a szolgálattevőket, hogy Cziganek nem olyan rossz ember, mint a hogy látszik.[7]

[1] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 11. és 1713. márcz. 1. lev.
[2] U. o. 1713. márcz. 18. lev.
[3] U. o. Vágsellyei irat. 1710-es csom. 18. sz.
[4] U. o. 20. sz.
[5] U. o. 22. sz.
[6] U. o. Vágselly. ir. 1710-es csom. 27. sz.
[7] U. o. Vágselly. irat. 1710-es csom. 19. sz.

Cziganek István Pásztón túlhajtott buzgalommal járt el az apátság régi birtokainak kinyomozásában és jogának védelmében. Mutatja az az eset is, melyet 1713. aug. 23-ikáról Bánóczy János pásztói plébános jegyzett föl a plébánia anyakönyvébe: A jelzett napon Cziganek István arra kéri a plébánost, engedje meg neki a misézést a Szent-Lőrincz-templomban. A plébános megadja az engedélyt. Cziganek azonban a misézés helyett a nagy oltár előtt levő feliratos kő vizsgálásához fogott. Azt hitte, hogy ez az apátság régi épületeiből való, — mondja az épen misézésre jövő plébánosnak. Ez azután megnyugtatta őt, midőn a kő feliratát elolvasta előtte, mert kiderült, hogy a fenmaradt emléket Pásztói György[1] állította a maga és utódai részére.[2]

Cziganek helyzete Pásztón 1714. jun. 23-án már aggodalomra ad okot. Ekkor irja Hermann Engelbert apáti titkár Nezorin Flórián wellehrádi apátnak, hogy Cziganek István eljárásán annál inkább busul, mert reményében csalódott. Most látja, hogy a megromlott emberi természet mily nehezen javul és mily ritkán válik meg valaki erényből attól, a mire hajlandósága van. Alig van már más hátra, mint hogy ezen ember mellé egy szerény társat kell adni. Ilyen volna Sablik Lőrincz. Talán ennek a szelidsége az ő dühöngését is mérsékelni fogja; s másrészről lesz, a kitől Cziganek István viselt dolgairól hiteles értesítés szerezhető. De meg azután így majd az illető rendtag a helyi viszonyokat megismeri s nyomban rá lehet bízni a pásztói birtok vezetését, ha a helyzet tarthatatlannak bizonyulna. Arról nem is szólok, hogy a betegség

[1] Pásztói György a középkorban több volt. Lásd *Békefi Remig:* A pásztói apátság tört. I. köt. 246. l. után a «*Rátót nemzetségből származó Pásztói, Kakas és Tari családok leszármazása*»-t, továbbá a 697. és 735. l. — Hogy itt melyik Pásztói Györgyről van szó, biztosan nem tudjuk.

[2] Anno 1713. die vero 23. augusti pater Stephanus Cziganek Cisterciensis a me patre Joanne Bánóczy pro tunc plebano Pastiensi petiit licentiam sacrum celebrandi in templo civitatis Sancti Laurentii. Ego denegare non volens, licentiam dedi celebrandi. Verum pater Stephanus iam supra notatus non ad celebrationem missae, verum ad investigationem monumentalis lapidis, qui iacet ante magnum altare, — adiecit. Ego post ipsum celebrare volens, non in sacrificio, sed in lapidis litterarumque eius investigatione inveni; putabat enim lapidem esse ordinis ipsius, ubi litteris in aliquanto punctis nullum sensum potuit invenire antiquae scripturae, coram meque dixit, lapidem esse ordinis Cisterciensis. Ego eousque quietem non habui, quousque antiquam scripturam sensumque eius coram aliquibus senatoribus civitatis non perlegi. Cuius quidem sensus est, ut sequitur:

G(enerosus) *D*(ominus) *Georg*(ius) *de Paszto hoc monumentum curavit fieri pro se suisque successoribus.* (A pásztói plébánia anyakönyveinek II. kötetében az első oldalon.)

vagy a halál esete is követeli még egy szerzetesnek Pásztóra küldését.[1]

Cziganek Istvánt apátja 1714. jun. 26-a előtt igen erélyesen megintette, hogy az embereket se bottal, se különben ne verje. Ugyanily értelemben irt neki a wellehrádi perjel és provisor is.[2]

Már jul. 10-én azon vélekedésben van Nezorin, hogy ha ellátogat Magyarországba, magával hozza Sablik Lőrincz rendtagot, a kit a rend java szempontjából Cziganek István utódjának, vagy helyettesének szánt; mert Cziganek ekkor már lázban szenvedett s azt irta Wellehrádra, hogy ha nem segítenek rajta, kétségbeesésében elbujdosik, — úgy, hogy többé soha sem hallanak róla.[3]

1714. jul. 28-án Hermann Engelbert részvétét fejezi ki neki megrongált egészsége miatt. Ugyanekkor figyelmezteti őt, hogy szelídséggel és simán, ne pedig heveskedéssel járjon el, mert ez mitsem használ, hanem csak a kedélyeket keseríti el és saját egészségét teszi vele tönkre.[4] Maga Nezorin apát is Pásztóra érkeztekor (1714. jul. 30.) lázban találta Cziganeket.[5]

Cziganek 1714. nov. 11-én irja Pásztóról Hermann Engelbertnek: Adja elő az apátnak, hogy rajtunk nyomorultakon valami módon segítsen, — hogy így azután az Istennek nagyobb békében és nyugalomban szolgálhassunk. Szóljon ezenkívül neki azon szükséges dolgokról, melyeket tőle kért, és hogy honnét vegyen kölcsön.[6]

Foglár György egri kanonok figyelmezteti Nezorin Flórián pásztói apátot, hogy megbizottja, Cziganek István Pásztón valósággal hatalmaskodik. Így többek között elfoglalta a sörfőzőt, a mely az ő — Foglár György — kezén volt s 110 frtot a Szentlélek-templom pénzéből belefektetett; a benne lakó serfőzőt meg egyszerűen kidobatta. Kéri Foglár az apátot, tiltsa el emberét az efajta cselekedetektől; az okozott károkat pedig térittesse meg vele.[7]

Válaszában Nezorin kijelenti, hogy Cziganeket erőszakodásról nem lehet vádolni, mert ő csak azt foglalta vissza, a mit az apát-

[1] Zirczi apátsági levéltár: Pásztói iratok 1714. jun. 23-iki kel. levél.
[2] U. o. fasc. 4. nr. 3.
[3] U. o. fasc. 4. nr. 4.
[4] U. o. fasc. 3. nr. 31.
[5] U. o. fasc. 3. nr. 32.
[6] Zirczi apáts. levélt. 1714. nov. 11-iki kel. lev.
[7] U. o. f. 13. nr. 146.

ságtól elvettek, — ilyen pedig a Monostor-malom, az apáti ház és a sörfőző. Azt sem lehet követelni, a mit a sörfőzőbe belefektettek; mert a ki más telkén épít, az nem magának épít. Egyébként — irja Nezorin — az egész ügyről majd részletes tájékozást szerez s akkor érdemlegesen válaszol.[1]

Igy is történt. Nezorin egy későbbi levelében nagyon sajnálja, hogy Cziganek István különös és heves modorával Foglár Györgyöt megsértette. Bocsánatot kér részére s igéri, hogy hasonló eset többé nem fordul elő.[2]

A sörfőzőt Cziganek István 1713. máj. 23-án 150 rajnai forintért váltja vissza az apátság részére Foglár Györgytől.[3] Nemsokára maga az apát örömét fejezi ki azért, hogy a sörház ügyében Foglár György és az apátság között békés egyesség jött létre, s igéri azon 120 frt megtérítését, melyet a sörházba beleépitettek.[4]

A pásztóiak az 1715-ik év elején meg voltak szorulva gabonában. Úgy látszik vetőmagra volt szükségük. Az apát úgy rendelkezik, hogy Mottl Fábián, a szántói jószágkormányzó adjon nekik. Ez azonban mit sem akar tudni a dologról. Ily tapasztalat után kéri Gončzik Péter, Szántón, Pásztóra menet írt levelében, 1715. febr. 18-án az apátot, hogy lépjen közbe.[5]

Gončzik Péter[6] 1715. febr. 21-én érkezett meg Pásztóra Szántó felől. Rá itt sokszoros feladat várakozott. Igy első sorban a *kolostor fölépítése.*

Ő Pásztón ránk nézve igen becses dolgot művel. Már másnap fölméri a romokban heverő középkori kolostor nagyságát. Úgy találta, hogy a szélessége 10¹/₄ morva öl, vagyis 25¹/₂ láb; hosszúsága meg 27¹/₄ öl, vagyis 63¹/₂ láb és 18 öl, vagyis 44 láb.

Ily nagyságú épületben az emeleten lehet csinálni négy szobát; ezenkívül a toronyból is — az egyik rész leütésével — egy szobát vagy egy kamarát. A tervrajzot majd megcsinálja a kőmüves, a kit

[1] Zirczi apáts. levélt.: f. 15. nr. 147.
[2] U. o. f. 15. nr. 152.
[3] U. o. fasc. 3. nr. 16.
[4] U. o. f. 15. nr 152.
[5] Zirczi apáts. levt. 1715. febr. 18-iki kel. lev.
[6] «Anno 1699. Jalubii, undecima huius immolavit primam hostiam immaculatam aeterno patri reverendus pater *Petrus Gontzik* Silesius Raudensis professus Wellehradiensis qui post primitias cursum philosophicum integrum et theologicum speculativum integrum tradidit per sex annos. Ab anno 1708 tradit in collegio archiepiscopali Pragae theologiam laudabiliter, senior professor». (Brünni országos levéltár kéziratai: Analecta monasterii Wellehradensis 1781. Cerroni Sammlung nr. II. 219. lev.)

az ácscsal együtt Egerből kell hozni. Az épülethez szánt fa kevés, s a mi van, az is hitvány; újabb és jobb szállitmányról kell gondoskodni, — irja Gončzik 1715. febr. 24-iki levelében.[1]

Gončzik Péter 1715. márcz. 29-én már elküldi Wellehrádra, mutatóul az apátnak, az épitendő rendház tervrajzát. Jelzi egyúttal, hogy a romokat nemsokára kitisztittatja.[2] Április 4-én meg már sürgeti az apátot, hogy döntsön az épület ügyében, mert az épitkezés sürgős.[3]

Gončzik Péter gyürűpecsétje tojásdad alakú. Viráglevél füzér futja körül. A pecsét alján a füzérből két oldalt hajló kalász között egyszerű latin kereszt emelkedik. E fölött F. P. G. betük *(Frater Petrus Gončzik)* olvashatók.

Gončzik Péter pecsétje 1716-ból.[4]

Az épitő a rendház megépitését úgy tervezte, hogy a meglevő falakhoz nem adnak semmit S így azután lesz benne két kisebb és egy nagyobb szoba. A torony is megmarad a felső rész leszámitásával. Ebben lesz fölül is, alul is egy szoba. Ezen átalakitásért a kőmüves 400 frtot, az ács 100 frtot, 12 kila buzát és két akó sört kér. Ezen utóbbival nem sikerült megegyezésre jutni; miért is Gončzik 1715. ápr. 22. előtt darabszámra alkudott meg úgy, hogy a nagyobb gerenda kifaragásáért 8, a kisebbikéért meg 4 garast fizet az apátság.[5]

Gončzik 1715. április 29-én erősen várja a rendház tervrajzát. Nem hiszi, hogy a télre már bevonulhatnának a lakásba, mert nincs készen tégla. A mult évi tégla megvan ugyan, de a kő-

[1] Rendkivül fontosságáért ime itt közlöm a fölmérés adatait: . . . «immediate sequenti die mensuravi *antiquam et ruinatam abbatiam*, cuius latitudo a litera A. usque ad literam B. (quae literae videndae sunt in scheda, in qua delineata est ruderata abbatia et hic adiecta, est decem ulnarum Moravicarum et unius quadrantis, vel viginti quinque calceorum medii. Longitudo vero a foris mensurata a litera C. usque ad literam D. est viginti septem ulnarum et quadrantis unius, vel sexaginta trium calceorum et medii. A littera denique D. usque ad litteram E. est octodecim ulnarum, vel quadragintaquatvor calceorum. Hac itaque mensuratione visa, dignetur reverendissima dominatio vestra per nostrum murarium curare delineare in superiori condignatione quatvor cubicula excepta *turri*, quae valebit vel pro quinto cubiculo vel pro camera, sed debebit aliqua pars illius decuti». (Zirczi ap. levt. 1715. febr. 24-iki lev.)

[2] U. o. fasc. 15. nr. 22.

[3] U. o. fasc. 15. nr. 23.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1716. szept. 2-iki kel. lev.

[5] U. o. f. 15. nr. 24.

müves szerint nem ér semmit. Most meg nem lehet újat égetni, mert Cziganek István a téglavetőket elkergette. A régi épület boltozata a torony mellett beszakadt. Nem csoda, hiszen már annyi meg annyi éven át mosta az eső. A régi templom szentélyének nagy részét meg a szél tette tönkre.[1]

Gončzik 1715. máj. 12-én újból megsürgeti a rendház tervrajzát, mert szeretné megkezdeni az építkezést.[2]

Hermann Engelbert 1715. máj. 24-én azt javasolja, hogy Gončzik a rendház építésére nézve tanácskozzék valamely ügyes építőmesterrel; s elhatározásánál az legyen a fő, hogy az apátság tartós és kényelmes lakásra tegyen szert.

A tervrajznak esetleg Wellehrádon készítése nem volna czélszerű dolog, mert ehhez a helyi viszonyok személyes ismerete szükséges.[3]

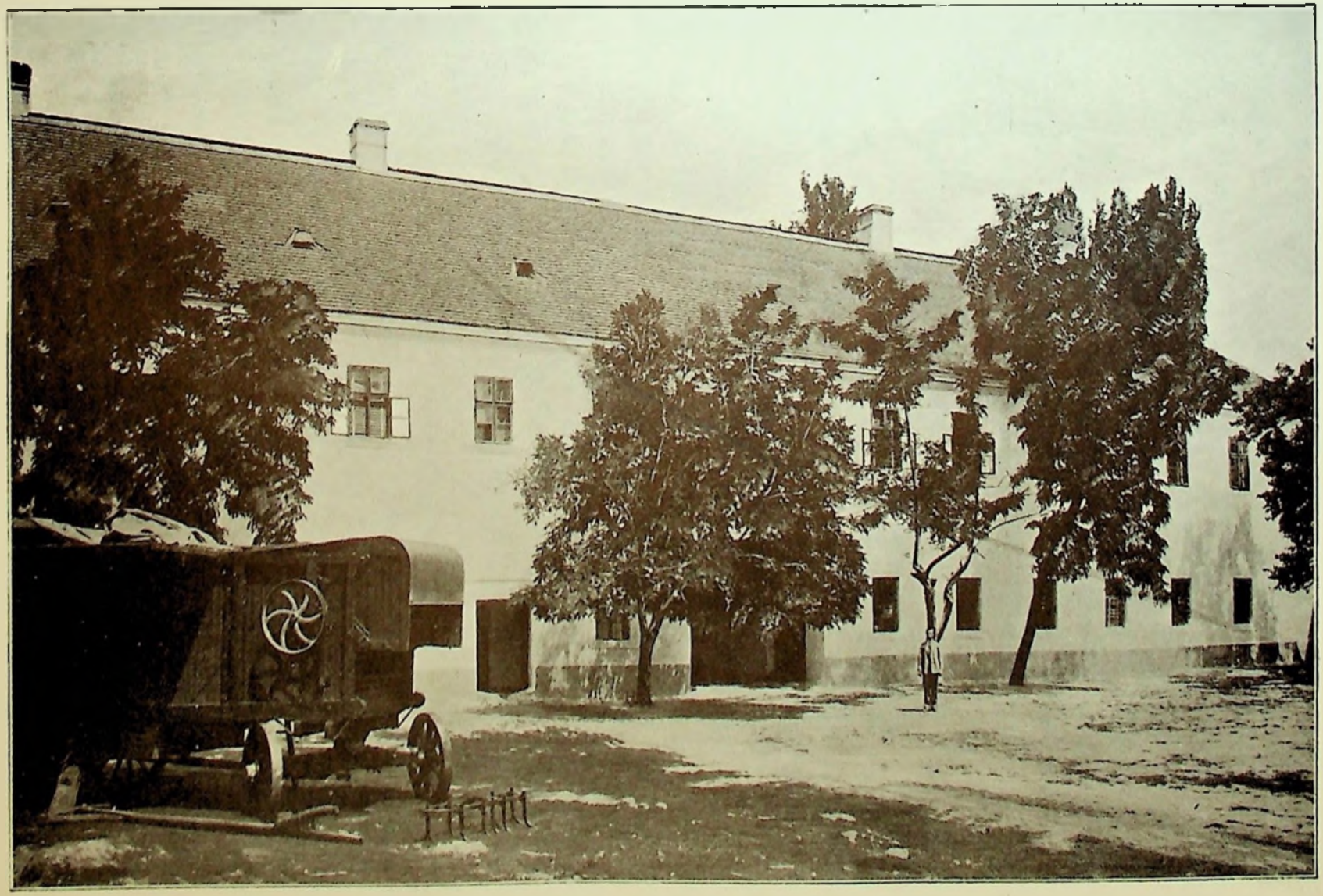
A rendház építéséhez 1715. aug. 27-én fogott hozzá négy kőmüves; munkásoknak a helybeli katonákat fogadták föl. A kőmüves 400 frtért nem vállalkozott az építésre, — 560 frtot kellett neki adni. A végleges megállapodás szerint, épült a rendházban fönt 5 szoba, 3 kályhalyuk, folyosó és 1 kamara a toronyban; lent pedig lesz a konyha, a cselédség lakása, kamarák s a torony alatt az éléskamra (dispensa).[4]

A rendház építése szépen haladt előre. 1715. szept. 7-én az oldalfalak már elég magasak. Az ácsot Egerből hozatták; de mivel drágás volt, 230 frtot kért, — el kellett bocsátani. A téglát is erősen égették. Egy égetéssel már megvoltak; a második égetést Mindenszentek előttre tervezték.[5]

A rendházból 1715. okt. 5-én a falak már az emeletig készen vannak. Ha ács is volna kéznél, a tél előtt már tető alá kerülne az épület.[6]

Gončzik Péter 1715. okt. 12-én 500 frtnyi kölcsön fölvételét kéri az apáttól, mert a ház építéséhez szüksége volt pénzre. A házon ugyanis ekkor 6 kőmüves dolgozott; ácsokat azonban még nem fogadtak.[7] Gončzik okt. 27-én azt hiszi, hogy a lakásban a

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act abb. Paszt. f. 15. nr. 25.
[2] U. o. f. 15. nr. 28.
[3] U. o. f. 15. nr. 29.
[4] U. o. f. 15. nr. 31.
[5] U. o. f. 15. nr. 33.
[6] U. o. f. 15. nr. 34.
[7] U. o. f. 18. nr. 21. és 1715. okt. 12. kel. lev.

A pásztói rendház.

közfalak már Mindenszentek napjára elkészülnek. Ekkor már az ácsokkal is megköti a szerződést 100 frt, 8 kila buza és két akó bor erejéig. Arról persze szó sincs, hogy a télre be lehessen menni a lakásba.[1]

Kellett volna Pásztón birka- és marhaistállót is építeni; de kevés volt a pénz. Ezért kér Gončzik Péter Nezorin Flórián apáttól ilyen nyilatkozatot: Alulirott Gončzik Péter pásztói administratort felhatalmazom, hogy a gyöngyösi zsidótól a szükség szerint pénzt kölcsönözhessen, melyet én — igérem — Kremsierben vagy Holicsban lefizetek.[2] Ez a nyilatkozat 1715. nov. 2-án már Gončzik kezében volt.[3]

A rendháznál a kőmüvesmunkával 1715. nov. 26-án már készen voltak; az ácsok meg már a tetőn dolgoztak s iparkodtak, hogy a tél beállta előtt tető alá jusson az épület.[4]

A pincze a rendház eredeti tervezetéből kimaradt. Gončzik 1715. decz. 8-án már sürgeti az apát intézkedését a pincze készítésére nézve; hiszen pincze nélkül nem lehet el a rendház.[5] Ezen lépésnek meg is lett az eredménye. Decz. 17-én már készül a pincze; a konyha és a torony alól hordják ki a földet. Ekkor azonban olyan nagy volt a hideg, hogy az ácsok a munkával decz. 17-én felhagytak.[6]

1716. febr. 1-én Gončzik Péter azt hiszi, hogy félben kell hagyni az épitkezést, ha Wellehrádról nem küldenek pénzt. A kőmüveseknek már 309 frtot kifizetett; de 251 frt még mindig hátra van.[7]

1716. márcz. 13-án a kőmüvesek Pásztón a pinczén dolgoztak. Gončzik ezen munkáért 33 frtot igért nekik. Megérkeztek már az ácsok is, de még nem fogtak a munkához. Oltják a meszet s minden előkészületet megtesznek, hogy az épitkezést folytassák.[8] Márczius 22-én az ácsok már munkában vannak s a padozatot csinálják. A téglavetők és égetők is nemsokára hozzálátnak a dologhoz.[9]

A pásztói épitkezés költségeit jó részben a wellehrádi apátság

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. Abb. Pászt. f. 18. nr. 22.
[2] U. o. f. 15. nr. 34.
[3] U. o. f. 15. nr. 36.
[4] U.o . f. 15. nr. 39.
[5] U. o. f. 15. nr. 41.
[6] U. o. f. 15. nr. 43.
[7] U. o. f. 3. nr. 59.
[8] U. o. f. 15. nr. 54
[9] U. o. f. 15. nr. 56.

fedezte. Gončzik Péter 1716. jun. 13-án is irja, hogy várt Wellehrádról pénzt, melylyel az asztalost, üvegest, kőfejtőt és téglást akarta kifizetni.[1]

Gončzik Péter 1716. máj. 21-én azt indítványozza, hogy Muzslán meg kell venni legelőnek azt a birtokrészt, mely 30 frtért eladó.[2]

Ajánlatát az apát kedvezőleg fogadja s utasítja, hogy kölcsönözzön Mottl Fábián szántói jószágkormányzótól. Ez azonban nem volt hajlandó a kölcsönzésre, mert az volt a terve, hogy Pilisen építkezik. Gončzik Péter tehát azon törte a fejét, hogy ismét a gyöngyösi zsidóhoz fordul kölcsönért.[3] De mégsem teszi; hanem apátja óhaját követi s Mottl Fábián szántói jószágkormányzóhoz fordul. Ellátogat tehát Szántóra. De megjárta; mert Mottl Fábián Morvaországba utazott s az összes pénzt magával vitte a nélkül, hogy Smrhola Jenő rendtagnál csak egy krajczárt is hagyott volna.

Ily tapasztalatra Gončzik Péter kijelenti az apátnak, hogy ha nyomban nem segít rajta vagy 300 forinttal, kénytelen lesz abba hagyni a pásztói építkezést. Mottl Fábián tettére nézve pedig megjegyzi, hogy az a híre, mintha 10.000 forintot vitt volna el magával. S ez mindenfelé rossz vért szül; azt mondogatják rólunk, hogy a magyar pénzt külföldre viszszük.[4]

Pásztón a ház építése 1716. jul. 1-én már a befejezése felé közeledik. Hivogatja is Gončzik Péter az apátot, hogy jöjjön Pásztóra, tekintse meg az épületet és adjon utasítást a továbbiakra. Ekkor egyúttal megáldhatná a harangot is, melyet Pestről már beszerzett. Figyelmezteti az apátot, hogy hozzon magával szertartáskönyvet (rituale) is.[5]

Gončzik 1716. jul. 11-én megküldi Nezorin Flórián apátnak a pásztói ház alaprajzát, melyet Cziganek István megmagyarázhat. Legjobban azonban — úgymond Gončzik — akkor értheti meg az apát, ha eljő Pásztóra.[6]

Gončzik 1716. okt. 28-án panaszolja el, mennyire csalatkozott. Azt hitte, hogy már a rendházban (residentia) telelhet ki.

[1] Zirczi ap. levt. 1716. jun. 13. lev.
[2] Zirczi ap. levt. 1716. máj. 21-iki lev.
[3] U. o. 1716. jul. 1. lev.
[4] Zirczi ap. levt. 1716. jul. 6-iki lev.
[5] Zirczi ap. levt. 1716. jul. 1. lev. és f. 3. nr. 41.
[6] U. o. f. 15. nr. 65.

S ime az építőmester az építkezést félben hagyta és elment a táborba. Most azon töri a fejét Gončzik, hogy büntetéssel kényszerítse őt az építkezés befejezésére.[1]

1717. jul. 16-án a kőmüvesek a rendházon a kéményeket csinálják.[2] Gončzik ekkor irja az apátnak, hogy a monostor-építés gondolatáról le kell tenni s meg lehetünk elégedve a rendházzal (residentia).[3]

Az új rendházban van 5 szoba öt szerzetes számára, 1 ebédlő és konyha, a melyben minden megvan, a mi a főzéshez szükséges. Az épület alatt pincze van.[4]

Nezorin Flórián elszomorodva említi, hogy még el sem feledték azt a borzalmas pillanatot, midőn a pásztói plébános az apátság sörfőzőjét megölte: már is újabb sérelem történt. Úgy értesült, hogy a pásztói plébános az apátság képviselőjét jan. 22-én durván megsértette, kiszórván holmiját a házból. Nezorin 1715. febr. 11-én kéri az egri püspököt, tegyen igazságot, nehogy a sértett fél maga vegyen elégtételt.[5]

Gončzik Péter alig érkezett Pásztóra, már is belátta (1715. feb. 24), hogy Cziganek István helyett, a kit az emberek nem kedvelnek, s a ki a gazdaság ügyeinek intézésében Gončzik alatt ezentúl is részt vett, jobb lett volna Sablik Lőrinczet hozni Pásztóra.

A gazdaságról ekkor azt jegyzi föl, hogy igen sok juh és méh elpusztult. Az ökrök így tavaszra kelve nagyon drágák; de azért mégis kell venni, mert a magyar gazdaságnak ezek az alapjai. Az időjárás oly tavaszias, hogy ha így marad, egy hét mulva megkezdhetjük a vetést. Igaz, hogy a vetőmag kevés, de ha figyelmeztetik, majd csak küld Mottl Fábián jószágkormányzó Szántóról, hiszen ez is a rendé.[6]

Gončzik Péter irja 1715. márcz. 9-én, hogy Cziganek Istvánt Kecskemétre küldte szarvasmarhák vásárlása végett.[7]

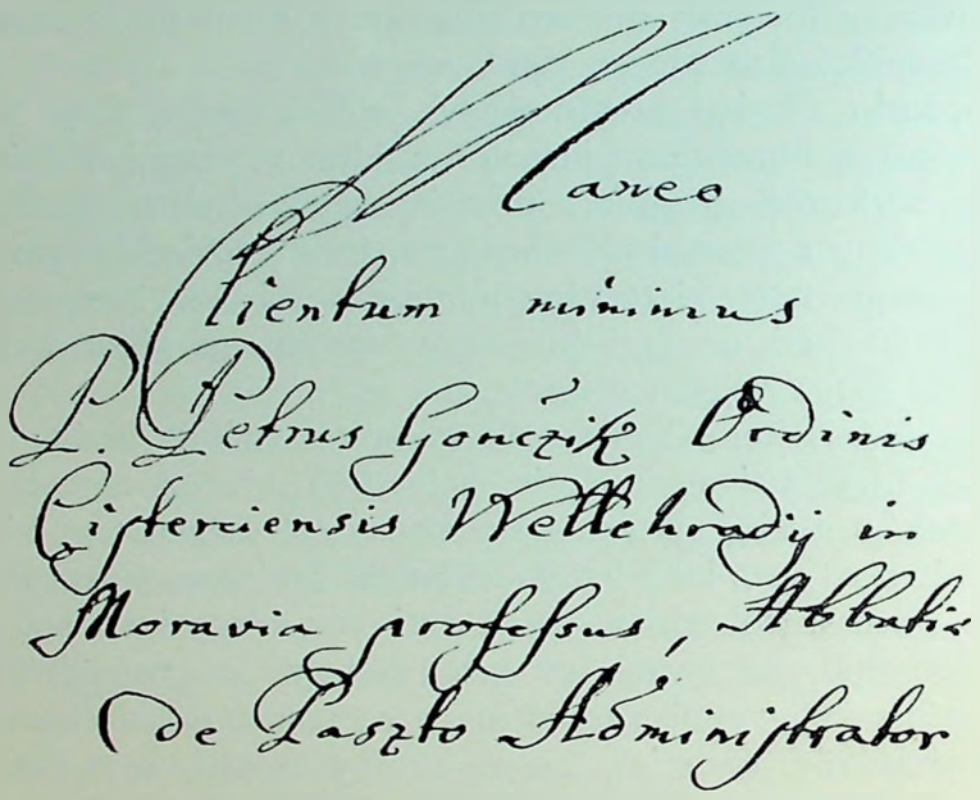
Gončzik Péter 1715. ápr. 29-én kéri Nezorin Flórián apátot, küldje Pásztóra Siday Imre rendtagot; hadd lássák legalább a

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Pászt. f. 15. nr. 69.
[2] U. o. f. 15. nr. 85.
[3] U. o. f. 15. nr. 86.
[4] U. o. f. 31. nr. 4.
[5] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe 28.
[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1715. febr. 24-iki lev.
[7] U. o. fasc. 15. nr. 19.

magyar urak, hogy van itt egy honfitársuk is. Egyébként is Cziganek István már sok keveredést csinált Pásztón[1]

Siday Imre rendtagot Ghyllány György knini püspök szerpappá szentelte. Siday kérte, hogy miséspappá is ő szentelné föl. Mivel Ghyllánynak erre joga nem volt, 1715. jun. 15-én ajánlja Ghyllány Sidayt az esztergomi érsek figyelmébe.[2]

Pásztón mindenben veszekedés- s gyűlölködéssel találkozunk. A pásztói lakók az apátságnak adományozott javakat is zálogba

Gončzik Péter pásztói jószágkormányzó 1715. márcz. 26-iki aláírása.[3]

vetik, de — mondja Gončzik 1715. április 4-én — az ilyen jószágról azután be kell hajtani a marhákat.

Gončzik nézete szerint a plébániai templomnak is, meg a plébánosnak is van földje az apátság területén. Ezeket vissza kellene tőlük venni. De nem akarják visszaadni; sőt azzal fenyegetőznek, hogy ha az apátság azon földeket fel akarná szántani, elveszik még az ökreit is.[4]

[1] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 25.

[2] Egri cziszt. konv. levt. 1715. jun. 15. kel. lev.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 21.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 23.

Koháry István gróf országbiró 1715. szept. 23-án Heves- és Nógrád-vármegye szolgabiráinak és esküdteinek meghagyja, hogy Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó kérésére törvényes vizsgálatot tartsanak s ennek lefolyásáról hiteles jegyzőkönyvet adjanak ki.[1]

Cziganek István időközben egy kicsit mégis észretért. Gonczik Péter 1715. okt. 12-én azt irja róla, hogy «társam — Cziganek István — már javul, mivel neki részint jó móddal, részint durván megmondtam; a házzal azonban most sem sokat törődik».[2] Mégis kéri, hadd maradjon Cziganek továbbra is Pásztón; hiszen sok dolognak csak ő tudja a nyitját.

Imre rendtagnak meg mégis jobb lesz, ha még Wellehrádon marad, míg a rendház elkészül, s ott a szükséges teendők végzése által ügyességre tesz szert.[3]

Jelenti továbbá Gonczik az apátnak, hogy két tehenet levágatott, mert az egyik meddő, a másik meg öreg volt. Majd Cziganek Istvánt elküldi Váczra a vásárra, hogy vegyen helyettök két jó fejőset, a melyek után majd lesz tej és sajt bőven. A télre van már egy hordó vaj, két hordó aszalt szilva és három edényre való brinza. Igy aztán majd az egész háznép kitelelhet. A szőlőt már leszedték s vagy 30 akót szűrtek. A szőlőkben sok kárt okozott a seregély; de nincs ideje utánuk járni, úgy, hogy már el is felejt vadászni.[4]

A házi cselédség Pásztón 1715-ben sokat betegeskedett. Gonczik okt. 27-én már azt irja, hogy többé Morvaországból soha sem hozat cselédeket, mert örökké baj van velök.[5]

Pásztón 1715-ben meglehetős szorultságban éltek. Gonczik Péter ez évi nov. 19-iki levelében irja Nezorin Flórián apátnak, hogy a holicsi zsidó levelének előmutatására a gyöngyösi zsidó nyomban kölcsönzött neki 300 frtot, azon hitben, hogy holicsi üzlettársa ezt Wellehrádról meg fogja kapni. Gonczik Péter kéri egyúttal apátját, hagyja meg Miklós rendtagnak, hogy a holicsi zsidónak fizesse ki a 300 frtot, mihelyt a róla szóló irást elő-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XL. sz. okl.

[2] Zirczi apáts. levélt. 1715. okt. 12-iki lev.

[3] U. o. f. 18. nr. 21.

[4] Zirczi apáts. levélt. 1715. okt. 12. kel. lev. és f. 18. nr. 21.

[5] U. o. f. 18. nr. 22.

mutatja. Igy akarja biztosítani jövőre is a hitelt, a melyre a viszonyok erős kilátást nyujtottak.[1]

Gončzik Péter sokat foglalatoskodott a birtokszerzés gondolatával. 1716. ápr. 23-iki sorai szerint, Nádasdon Horváthné birtokrészét 200 frtért, 2 kila buzáért és egy darab oldalas szalonnáért veszi meg. Csontfalván még nem sikerült megkötnie az adás-vevési szerződést. Filimesre 600 frt kellene; de itt azután az apátság sok szántóföldre, tölgyes erdőre, rétre, gyümölcsösre és szőllőre tenne szert. Ezt a 600 frtot 1716. máj. 4-én már föl is veszi kölcsön egy gyöngyösi zsidótól. Muzslán is ajánlgatnak neki egy birtokrészt, a mely igen jó volna disznólegelőnek. Gyöngyös mellett egy falut 8000 frtért kinálgatnak; a küszöbön levő háború miatt azonban ez veszedelmes kisérlet lenne.[2]

Gončzik Péter 1716-ban a vármegyén tiltakozik az ellen, hogy Bakabányi János pásztói plébános bizonyos urasági földeket, melyek a pásztói apátságéi, a mult őszszel s az idei tavasszal bevettetett s ezekből még kilenczedet sem akar adni, hanem az egész termést a maga részére foglalja le.[3]

Török András Pásztón időzésekor azt mondotta Gončzik Péternek, hogy kezénél régi irások vannak, a melyekből megbizonyithatja, mi volt hajdanta az apátság jószága. Ép ezért — mondá ő — sokkal jobb lenne, ha barátságosan kiegyeznénk és az apátság mindazt visszaadná, a mit egykor Zolnay András jogtalanul elfoglalt.[4]

Cziganek állandóan nem hagyott föl a rossz természetével. Pásztón a nép már úgy eltelt vele, hogy agyonszúrással fenyegette.[5]

Gončzikhoz is olyan goromba volt, hogy ez, 1716. febr. 22-iki levele szerint, már régen oda hagyta volna Pásztót, ha a közérdeket nem tartaná szeme előtt. Miért is Gončzik arra kéri Nezorin Flórián apátot, küldje Cziganeket Szántóra, itt talán jobban, vagy még rosszabbul cselekszik; mert — sajnos — erős szenvedélyei vannak.[6]

[1] Zirczi ap. levt. 1715. nov. 19-iki lev.
[2] U. o. 1716. ápr. 23. és máj. 4. lev.
[3] U. o. f. 15. nr. 71.
[4] Zirczi ap. levt. 1718. máj. 24. levt.
[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 39.
[6] U. o. 15. nr. 47.

Az apát Cziganeket most Csákánba szánja. Ekkor 1716. febr. 27-iki kelettel arra kéri Gonczik Hermann Engelbertet, hogy Cziganeket csak úgy bocsáthatja el Csákánba, ha helyette Siday Imre rendtagot Pásztóra küldik; mert különben inkább vele együtt elmegy innét, hiszen a novitiatust már ugyis kiállta mellette. Ha tudta volna, hogy ez vár rá Pásztón, inkább soha sem jött volna ide.[1]

A pásztói rendtagok egyikének mindig otthon kellett lennie, hogy valamit el ne lopjanak, föl ne gyujtsanak s a rendeleteket a gazdaság és az épitkezés körül végrehajtsák. Ezért nem nélkülözhette Gonczik Péter Cziganek Istvánt, s kérte az apátot 1716. febr. 27-én, hogy ennek helyébe — ha már egyszer Csákánba akarja átvinni — küldje el Imre rendtagot.[2]

Nezorin Flórián 1716. márcz. 10-én jelzi, hogy Siday Imre rendtagot Olmützben nemsokára fölszentelik s ekkor őt elküldi Pásztóra.[3] Igy is történt.

Gonczik Péter *Siday Imre* rendtagot beviszi Egerbe, a ki itt megkapja a iurisdictiót.[4] Ez egész fiatal ember, hiszen csak kevéssel előbb, 1716. márcz. 19-én mondotta el az újmiséjét. Siday — mint a neve is mutatja — magyar származású, és pedig győri fiú.[5]

Pénz dolgában vékony állapotok voltak Pásztón 1716 elején. Gonczik febr. 27-én azt irja, hogy kevés a jövedelem, mert az emberek a nagy szegénység miatt bort és pálinkát nem isznak. S élni mégis kell; pedig a háznép meglehetős számmal van, eladni való meg semmi sincs, sőt inkább gabonát még venni kell.[6]

1716. máj. 2-án már felel az apát Gonczik Péternek. Gondoskodását az apátság érdekében dicséri, de nem helyesli azon szándékát, hogy az apátság a gyöngyösi zsidótól kölcsönözzön. E helyett inkább igéri, hogy Imre rendtag útján küld majd egy kis segitséget; meg majd Mottl Fábián is fog egy kis pénzt küldeni, mert nála úgy sem gyümölcsöz a tőke semmit sem.[7]

Gonczik Péter Heves-vármegye gyűlésén, 1716. ápr. 28-án,

[1] Zirczi ap. levt. fasc. 15. nr. 48.
[2] U. o. f. 18. nr. 28.
[3] U. o. f. 43. lit. C. 1716. márcz. 10. kel. lev.
[4] Zirczi ap. levt. 1716. jun. 13. lev.
[5] Brünni orsz. levt.: Cerroni Samlung. II. nr. 16.
[6] U. o. fasc. 18. nr. 28.
[7] Zirczi ap. levélt. 1716. máj. 2-iki lev.

Egerben tiltakozott az ellen, hogy a pásztói apátság földjeit, rétjeit és gyümölcsösét egyesek jogtalanul lefoglalták és használják.[1]

A pásztói helyzetet megdöbbentőleg irja le Gončzik Péter 1716. ápr. 23-án. Megtudjuk tőle, hogy egy negyed év óta ruhástul fekszik le, mert fél a tolvajoktól, a kik a pinczéből 8 akó bort elloptak, és a tűztől. Hiszen ápr. 11-én Csányiék fia meggyujtotta az apátság szalmáját a kerítéssel együtt. S ha ezt hamarosan szét nem szedik, egészen leégtek volna, mert a szél is erősen fujt. Már az értékesebb tárgyakat ki is hurczolták a lakásból.[2]

A tolvajok miatt vissza akarja Wellehrádra küldeni, vagy el akarja adni a jó lovakat, hogy helyökbe rosszabbakat vegyen.[3]

1716. máj. 21-én már nincsenek a katonák Pásztón. Örült is neki Gončzik Péter, mert sokat loptak az apátságéból Távozásuk előtt a tisztjök megkérte őt, engedje el azon károkat, melyeket a katonái okoztak. Elengedtem, mondja, és áldásomat adtam rájok. Fogjon rajtok, a mennyit foghat.[4]

Gončzik Péter 1716. máj. 31-iki levelében igy kiált föl: «Jobb lett volna, ha Pásztót soha sem láttuk volna; de ha már egyszer bele kezdtünk, csunya és szégyenletes dolog volna félbehagyni azt, a mihez fogtunk»![5]

A fekete himlő Pásztón is szedte áldozatait. Gončzik Péter 1716. máj. 21-én irja Nezorin Flórián apátnak, hogy ha eret nem vágat, elveszett volna a fekete himlőben (in nigris petechys).[6]

Gončzik Péter gondjai alá tartozott Szántó is. Itt ekkor Mottl Fábián volt a jószágkormányzó. 1716. máj. 21-én irja Gončzik Péter, hogy a pünkösdi ünnepekre átrándul Szántóra s a gazdaságot, a vetéseket és a pénzt megvizsgálja s tapasztalatairól majd jelentést terjeszt az apát elé. Megemlíti, hogy ugyanekkor 600 aranyforintot visz át Szántóra s hiszi, hogy Mottl Fábián elfogadja, mert kunyorálni nem restell. Gabonát is vennék tőle a magunk részére, de nem tudom, vajjon kapnék-e?[7]

Nezorin Flórián apát 1716. jul. 4-én kimutatást kér Gončziktól a pásztói gazdaság jövedelméről. Gončzik jul. 25-iki levelében

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XLIII. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: 1716. ápr. 23. lev.
[3] U. o. 1716. jun. 13. lev.
[4] Zirczi ap. levt.: 1716. máj. 21. lev.
[5] U. o. f. 15. nr. 60.
[6] Zirczi ap. levt.: 1716. máj. 21-iki okl.
[7] Zirczi ap. levt.: 1716. máj. 21-iki lev.

kifejti, hogy a mult évről szóló számadást legjobban Cziganek István adhatja meg, mint volt jószágkormányzó. Ő pedig helyben — Wellehrádon — van. A jelen évről meg még nem lehet számot adni. Annyi tény, hogy Wellehrád már is sokat ráköltött Pásztóra. Ő Felsége határozata értelmében az apátság kapott réteket, melyeket 42 pásztói kaszás kaszál. Filimesen 16 boglya széna, Nádasdon meg 14 raj. forint értékű fű terem. A pásztóiak hetenkint egy nap dolgoznak az apátságnak.[1]

Gončzik 1716-ban a vetés befejeztével szeretett volna ellátogatni Wellehrádra; de mivel későn tudtak végezni, a rossz utak és a nagy vizek miatt útját a jövő tavaszra halasztotta. Hozzájárult ehhez még az is, hogy Sidav Imre rendtag Győrből még nem tért haza; pedig egyiköknek mindig otthon kell lennie.[2]

Gončzik 1716. decz. 15-én panaszkodik, hogy a disznókkal sok baj van, mert a makkoltatás nem sikerült. A szőllőtermés is vékonyan ütött ki; a mult évi bor meg igen drága. Bajos előteremteni, a mi a fogyasztásra szükséges.[3]

Gončzik 1717. márcz. 19-én a sörháznál a régi pincze helyébe újat akar épiteni. Ezért 35 frtot és 1 akó sört igért. Pénze azonban nincs s már azon töri a fejét, hogy a sörházat bérbeadja.[4]

S tényleg látjuk is, hogy a sörházat 1718. jul. 26-án Serfőző Imre és Szita Bertalan bérli ki.[5]

Gončzik 1717. szept. 13-án panaszkodik, hogy a legelőről éjjel az apátságnak két ökrét ellopták. De reménykedik, hogy nyomukra jönnek, mert a szarvukra rá van égetve ez a két betű: A. P. (Abbatia Pasztoiensis).[6]

Hogy Nezorin Flórián apát a vendégeit Szent Bernát napján Wellehrádon jól fogadhassa, Gončzik Péter küld neki. 1717. jun. 12-én, Pásztóról egy hordó jó bort és egy másik hordóban húst s ráadásul még három sajtot is, melyek már a gazdaságból kerültek ki.[7] 1718. máj. 24-én meg hatvani vörös bort s egy hordóban szalonnát és sonkát. Ezenfölül megajánlja, hogy a szállitmányt vivő

[1] Zirczi ap. levt. f. 15. nr. 67.
[2] U. o. f. 15. nr. 69.
[3] U. o. fasc. 12. nr. 4.
[4] U. o. f. 15. nr. 80.
[5] A köv. kötetben: Oklevéltár. XLVIII. sz. okl.
[6] U. o. f. 15 nr. 88.
[7] U. o. fasc 3. nr. 48.

ökröket is vágassa le, — ha úgy tetszik. Ha pedig nem, küldjön a visszatérő szekéren kék, vagy fehér posztót és gyolcsot a háznép részére; neki meg nyári alsónadrágnak valót, mert ezt itt nem tudják szőni.[1]

Goncziktól tudjuk, hogy 1717. nov. 24-én Pásztón az apátságnak gabonája és bora van, de pénze nincs.[2]

Gonczik Péter irja, 1718. máj. 24-én, hogy Pásztón kánikulai időjárás van; a tavasziakból mi sem lesz, az őszieк meg kiszáradnak; s ha nem esik jobban, kevés lesz a kenyér.[3]

A wellehrádi kolostor és egyház 1719-ben leégett. Ez nagy csapás volt a pásztói apátságra is, mert ezentúl Wellehrád segítségére nem számíthatott olyan mértékben, mint a multban tapasztalta.[4] Mindamellett is Gonczik Péter 1721. máj. 7-én Wellehrádról kér egy-egy miseruhát minden színből, sőt még a kehely kijavitását is onnét várja.[5]

Gonczik Péter Siday Imre rendtagról 1719. ápr. 2-án elpanaszolja az apátnak, hogy Siday Imre nem jól viselkedik; szemtőlszembe azt mondja, hogy őt — Gonczikot — nem ismeri el elüljárójának, s tényleg nem is engedelmeskedik; az ő beszédjet félremagyarázza; ellenkezik és veszekedik vele; egyénisége megbízhatatlan.[6]

Nezorin levelet ir Siday Imrének. Gonczik azonban nem kézbesiti mindjárt, hanem vár olyan alkalomra, midőn a régi dolgok ismétlődnek.

Gonczik nagyon el van keseredve. Ha az apátság javát, apátom becsületét és a rend érdekét nem nézném, — úgymond — már régen elmentem volna innen, a hol annyi bajom és kellemetlenségem van a külsőkkel; s midőn hazajövök, itthon nem ehetem békességgel. Megmondottam már Imrének, hogy ha tetteivel nem hagy föl, mást kérek ide helyette. Erre megijedt s most egy kissé összehuzza magát. Én ily körülmények között is éjjel-nappal azon gondolkodom, hogy az apátság viszonyait rendezzem, gazdaságát és jövedelmeit növeljem; ezért vásárolom meg a szabad házakat,

[1] Zirczi ap. levt.: 1718. máj. 24-iki lev.
[2] U. o. fasc. 12. nr. 13.
[3] Zirczi ap. levt.: 1718. máj. 24-iki lev.
[4] U. o. f. 31. nr. 14. és Brünni orsz. levéltár: Cerroni Sammlung II. nr. 16. p. 137.
[5] U. o. fasc. 12. nr. 24.
[6] U. o. f. 15. nr. 104.

szántóföldeket, réteket és gyümölcsösöket. De ilyen munkához nyugodtság szükséges. Ezért ajánlom, hogy a rendbe lépő magyar egyéneket képeztesse ki a rend, mert így azután tetszés szerint lehet őket alkalmazni; míg ellenkező esetben sok baj lesz velök.[1]

Gonczik Péter 1721. jan. 14-én ismételten kéri az apátot, hogy Pásztóra még egy harmadik rendtagot is küldjön. Siday Imre rendtag a gazdaságban nem megy semmire sem; sokba belekap, de alig van eredmény, — hiába, nincs szerencséje.

Imre rendtagot Gonczik ismételten is összeférhetetlen természetűnek irja le. Ha valamire figyelmezteti, mindjárt sérteget. Engedetlen; a kolostorból ki-kimarad, a meddig neki tetszik; azt tesz, a mit akar; lovagol, a hová kedve tartja. Ha a szőllősi plébánia nincs, már régen hazaküldötte volna. Ha az apátság a szőllősi plébániát Szent-György nap után is el akarja látni, akkor az apát két magyar rendtagot küldjön. Ezért jó lenne Benkovics Mihályt és Germanecz Lászlót minél előbb fölszenteltetni. Ha azonban a szőllősi plébániára már nem gondol a rend, akkor elég lesz egy rendtag is, a ki majd a kolostorban végzi az egyházi szónoklatot, melyre eddig oly szép számmal eljöttek a hívek. Imre rendtag pedig menjen vissza Wellehrádra, hogy egy kissé ismét belejöjjön a szerzetes életbe.[2]

Nezorin Flórián 1721. jan 27-én igéri Gonczik Péternek, hogy a mint Benkovics Mihályt és Germanecz Lászlót Olmüczben fölszentelték s újmiséjöket — Benkovics 1721. ápr. 30., Germanecz 1721. márcz. 25. — megtartották, nyomban küldi őket Pásztóra.[3]

1721. márcz. 29-én Gonczik sürgősen kéri az apátot, hogy Siday Imre rendtagot hívja vissza Pásztóról.[4] De biz' ez nem történt meg. Miért is Gonczik 1721. máj. 7-én újra ir. Ezen levelében azt irja Siday Imre rendtagról, hogy itt az ideje már, ha visszatér Wellehrádra s itt igyekszik ismét visszatérni azon életre, melyet megfogadott. Mióta a rendben élek, — mondja Gonczik — még senkitől sem szenvedtem ennyit.

Érthető tehát, hogy Gonczik örömmel értesült azon hírről,

[1] Zirczi ap. levt.: f. 15. nr. 106.
[2] U. o. 1721. jan. 14. lev.
[3] U. o. 1721. jan. 27. lev.
[4] U. o. f. 15. nr. 111.

a mely szerint Nezorin Flórián Imrét Wellehrádra szólítja s helyette Benkovics Mihály és Germanecz László rendtagokat küldi.[1]

Benkovics Mihály és *Germanecz László* már 1722. febr. 4-ike előtt Pásztóra érkezett, mert Nezorin ekkor név szerint megnevezi őket és tudakozódik, hogy a rendtagok miként viselkednek Pásztón és megtartják-e az ő intézkedését?[2]

Smrhola Jenőt Szántóról Pásztóra óhajtotta áthelyezni az apát. Ő azonban nem látta örömest a tervezgetést. Ezért irja Gončzik 1722. jul. 29-én, hogy jobb lesz Smrholát haza vinni Wellehrádra; ő meg majd intézkedik Szántón, hogy innét is jusson valami a pásztói templom építésére.[3]

A pásztóiak megkeresésére 1723. ápr. 29-én vizsgálatot tartott Heves- és Külső-Szolnok-vármegye szolgabirája és esküdtje azon panaszok tárgyában, melyeket Gončzik Péter pásztói jószágkormányzó ellen a pásztóiak emeltek. A biróság előtt ezek a tanúk jelentek meg: Ettler Callixt, Válus György, Endrész István, Varga Mihály, Fekete Mihály, Palla András, Molnár András, Bajnóczy Mátyás, Kelemen Mátyás, Illés Jakab, Szekeres Ferencz, Veres Mihály, Horváth János, Kovács György, Bódy Mihály, Tóth Mihály, Kamatkó István, Tóth István, Kada Gergely, Szabó György, Csordás Mihály, Nagy Pál, Kecskés Pál, Jákó Pál, Válus István, Fülep András, Maxo Lőrincz, Fekete Mihály, Varga György, Zeke Márton, Varga Mihály, Tóbiás Jakab, Farkas Márton, Hegedűs János, Csordás Pál, Lestár György, Sebesy János, Berkes Márton, Gyüri Jakab, Zeke Gáspár, Berkes András, Csépe Mátyás, Kelemen Lőrincz, Endrész István, Alapy György özvegye, Farkas Pál, Nagy János özvegye, Csány István, Ludány Benedek özvegye, Ivaniczky Bertalan és Bakos György Pásztóról.

Ugyanekkor Bakabányi panaszát is elővették, melylyel Gončzik Péter ellen a biróság elé lépett. Tanúkként szerepel: Szekeres Ferencz, Csordás Pál, Ferenczfy Pál, Kelemen Mátyás, Varga Mihály, Tóth Mihály és Ivaniczky Bertalan Pásztóról.

A tanúk általában mind a két esetben terhelőleg vallanak Gončzikra nézve s vallomásaikból az derül ki, hogy ő csakugyan erőszakos ember volt és sok méltánytalanságot követett el.[4]

[1] Zirczi ap. levt. f. 12. nr. 24.
[2] U. o. f. 12. nr. 25.
[3] U. o. f. 12. nr. 27.
[4] U. o. f. 3. nr. 80.

Gončzik Péter, 1723. ápr. 10-én, Gyöngyösön, a megyegyűlésen tiltakozik az ellen, hogy a pásztói lakók az apátsági birtok kerítését elpusztították, s kéri a bűnösök ellen a hivatalos vizsgálatot.[1] Ugyanekkor tiltakozik azon pásztói lakók ellen is, a kik az egri püspöknél és a vármegyén is személyét megrágalmazták, s fentartja magának a jogot, hogy velök szemben a törvény útján is elégtételt szerez.[2]

A pásztói lakók Nezorin apátnál bepanaszolták Gončzik Péter pásztói jószágkormányzót. Az apát azonban 1723. máj. 26-án nem adott nekik igazat, mert ügyöket már úgyis elvitték az egri püspök és Heves-vármegye elé; s mert az apátsághoz tartozó földeket erőszakosan lefoglalták és a vetéseket agyongázolták. De hangsúlyozza, hogy miként ő nem akarja őket megkárosítani, épen úgy reméli részökről is azon birtokok visszaadását, melyek már Zolnay András idejében az apátságé voltak.[3]

Gončzik Péter 1723. aug. 9-én, Egerben, a megyegyűlésen tiltakozik az ellen, hogy több pásztói lakó az apátság tavaszi vetését kiszántotta s a földeket és réteket meg lefoglalta.[4]

1723. szept. 11-én ment végbe a tanúkihallgatás azon kérdésben, hogy az apátságnak a Kövecses mellett levő kenderföldjeit a pásztóiak kiszántották-e? Tanúk: Tóth Mihály biró, Hegedüs János, Farkas Pál, Demkó Mihály, Zeke Márton, Kada Albert, Veres Mihály, Szalkay Gergely, Varga György, Zeke István, Lestár György, Varga Mihály és Nagy Pál Pásztóról.[5]

1723. okt. 7-én pedig ezek a pásztói emberek szerepelnek tanúkként: Makay István, Kókay Márton, Csány István, Horváthi János, Horváth János és Deák József.[6]

Koháry István országbiró, Gončzik Péter pásztói jószágkormányzó kérésére, 1723. okt. 15-én Rakovszky István kir. táblai jegyzőt küldi ki, hogy birtokjog és hatalmaskodás ügyében tartson vizsgálatot s erről hivatalos bizonyságlevelet adjon ki.[7]

A vizsgálat okt. 26-án ment végbe a következő tanúk vallomásával: Szabó János, Surány Ferencz és Kiss István Ecsekről,

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LIII. sz. okl.

[2] U. o.: Oklevéltár LIV. sz. oklevél.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 34. lit. b. és nr. 77.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár LV. sz. okl.

[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 81.

[6] U. o. f. 3. nr. 82.

[7] A köv. kötetben: Oklevéltár LVI. sz. okl.

Rigó István és Bihar István Csécséről, Balogh Mihály és Mészáros János Szőllősről (Nógr. vrm.), Csépe Benedek és Koncsek András Hasznosról, Demkó Mihály Pásztóról, Kecskeméty Pál Szent-Iványról, Szilva János és Kelemen János Szurdokról, Ocsenas Márton és Hadobas György Szent-Jakabról, Csépe András, Sándor János és Balogh Ambró Tarról, Bakabányi János pásztói plébános, Horváth Mátyás, Makay István, Tóth Mihály, Kókay Márton, Hegedüs János és Horváth János Pásztóról.[1]

Gončzik Péter kérelme alapján, Rakovszky Mihály kir. táblai jegyző, 1713. okt. 20-án, tiltja a pásztóiakat az apátságtól elfoglalt szántóföldek, rétek, kertek és házak miatt. A pásztóiak meg erre nyomban kifejezik tiltakozásukat a nekik tulajdonított eljárással szemben.[2]

Stőszel Kristóf, Heves-vármegye alispánja 1723. okt. 30-án utasítja a megye szolgabiráját és esküttjét, hogy tartsanak vizsgálatot és itéljenek azon kérdésben, vajjon Vajda András pásztói jobbágyai — Kelemen György, Berkes Márton, Bódi Mihály, Berkes András, Kanatkó István, Kelemen Lőrincz és Nagy István — csakugyan kiszántották-e az apátságnak a Kövecsesnél levő földjéből a tavaszi vetést?[3]

A vizsgálatot, mely a vád jó részét igazolta, 1723. decz. 8-án tartották meg. Tanú volt: Válus György, Kelemen András, Zeke Márton, Répás András, Csizmadia György, Nagy András, Csépe Mátyás és Zeke István Pásztóról.[4]

A pásztóiak ismételten kérik az apáttól Gončzik Péter elmozdítását. Az apát 1724 jan. 5-én válaszol és hivatkozik előbbi levelére s igéri egyúttal, hogy a legközelebb oly módon intézkedik majd, mely a béke és a nyugság érdekében legkedvezőbb lesz.[5]

Gončzik Péter az ellene elkövetett rágalmazás és a kerítés megrongálása ügyében békés egyességre lép Demkó Mihály pásztói jegyzővel 1724. febr. 7-én.[6] A pásztói jobbágyokkal szemben is békés kiegyezés vet véget a perlekedésnek 1724. márcz. 20-án.[7]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 85.
[2] U. o. f. 3. nr. 83.
[3] A következő kötetben: Oklevéltár LVII. sz. okl.
[4] Zirczi apáts. levt. Act. abb. Pászt. fasc. 3. nr. 87.
[5] U. o. f. 3. nr. 88.
[6] U. o. facs. 3. nr. 89.
[7] U. o. fasc. 3. nr. 91.

A pásztói apátság a helybeli plébánosokkal folyton pereskedett. Ennek azután az lett az eredménye, hogy személyes ellenségeskedés tört ki. Nezorin apátnak nincs inyére a dolog, ezért vonja kérdőre Gončzik Pétert.

Ennek a válasza az ellenségeskedést már egész erejében tárja elénk. Én — mondja Gončzik — hála Isten még nem vagdaltam össze senkit, mint az egykori plébános megtette a sörfőzővel. Némelyeket megvertem ugyan, mert gyalázatoskodtak és az apátságnak kárt okoztak: de a fiscus ispánját bottal nem vertem meg, mint a hogy a másik plébános cselekedett, midőn tőlünk a malmot és az apátsági épületet elrabolta. Arról sem tehetek, hogy a kutyám a plébánost megharapta. Mert nem is tudtam, hogy a kutya utánam jön; s a mint észrevettem, hogy rá támadt, azonnal bottal hajtottam el tőle; s ha ezt nem teszem, még jobban megharapta volna.[1]

Pásztón az apátság és a plébános között olyan feszült volt a viszony, hogy az utóbbi a híveket nemcsak magánúton, hanem még a szószékről is izgatta az apátság ellen. Igy magyarázható meg, hogy azok 1723-ban miért szántották ki az apátság tavaszi vetéseit s rontották el a kerítéseket.[2]

Gončzik Péter pásztói administrator 1724. aug 26-ika táján vált meg állásától. Ekkor egyet-mást Benkovics Mihály rendtag vett meg tőle.[3]

Gončzik Péter jószágkormányzót állásában Siday Imre és Benkovics Mihály követte.[4]

Stőszel Kristóf Heves-vármegye alispánja Hadersbach Cyrill pásztói jószágkormányzót 1725. nov. 26-ára Pásztóra idézi tárgyalás végett.[5]

Hadersbach Cyrill[6] pásztói jószágkormányzó 1726. nov. 14-én Grassalkovics Antalt, a kir. ügyek főigazgatóját, Revicsky Jánost, az ő helyettesét, továbbá Brogyáni Jánost, Lada Györgyöt, Zit-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. Gončzik Péter kelet nélküli levele.

[2] U. o. f. 31. nr. 44.

[3] U. o. fasc. 48. 1747-ik évi Rationes.

[4] U. o. datum nélküli levél.

[5] U. o. fasc. 4. nr. 11.

[6] Anno «1718 habuit die 19-a sept. Borschicii primicias R. Pater Cyrillus Hadersbach prof. Welleh.» (Brünni orsz. levt. kéziratai: Analecta monasterii Wellehradiensis 1781. Ceronni Sammlung. nr. II. 219. lev.)

kovszky Istvánt, Jeszenák Jánost és Skerlecz Sándort nevezi meg Mály József teljes hatalmú képviselőjeként a bíróságok előtt.[1]

Midőn a «neo-acquistica commisio» a birtokok jogi természetének kiderítésére irányuló munkáját végezte, Grassalkovics Antal kir. ügyigazgató és a magyar kir. korona fiscusa a pásztói földesurakat — a pásztói apátságot, Róth Ádámot, Vajda Andrást, Kókay Mártont, Csány Istvánt, Horváthy Jánost, Szendrey Török Zsigmondot, mint Török József gyámját, Kubényi Miklóst és feleségét, Rétei Máriát — is előfogta 1726. nov. 12-én joguk törvényes igazolása végett.[2] Hadersbach Cyrill azonban I. Lipót király adománylevele alapján kifogásolta, hogy a «neo-acquistica commissio» eljárását az apátságra is kiterjesztik. S nem is sikertelenül, mert az eljárást beszüntették. Ehhez 1727. máj. 10-én III. Károly király is hozzájárult.[3]

Methód rendtag 1729. jan. 20-án kéri Hermann Englbertet, küldjön Pásztóra egy lat carphiol magot és egy font angol sót (de sale Anglico.)[4]

Kristen Máté rendtag 1733-ban pünkösd táján érkezett Pásztóra. Jun. 20-án már értesíti az apátot, hogy a malom tovább építése végett szüksége van pénzre. Már eddig is kellett adósságot csinálni. A dolog soká így nem tarthat. Hiszen a napszámosokat nem tudja fizetni; a szomszéd falubelieket pedig fa- és kőhordásra nem kérheti föl, mert eddig is már sok szivességet tettek.[5]

Kristen Máté 1733. jun. 20-án irja, hogy a pásztói plébánost kinevezték egri kanonokká; miért is azt az alkalmat föl kellene használni a plébánia megszerzésére.[6]

Just Placid 1734. jun. 20-án üdvözli Hadersbach Cyrillt a pásztói elüljárói (superior) hivatalban s kéri, tudassa vele, ha a Pásztón megüresedett állások egyikére csakugyan őt szánták volna, mert egészségi szempontból aggódnék Magyarországba jönni.[7]

Az 1737. máj. 25-iki tanúkihallgatás alkalmával ezen tanúkkal találkozunk: Pászti János, Matcsó Ádám, Tóth István és Csepe

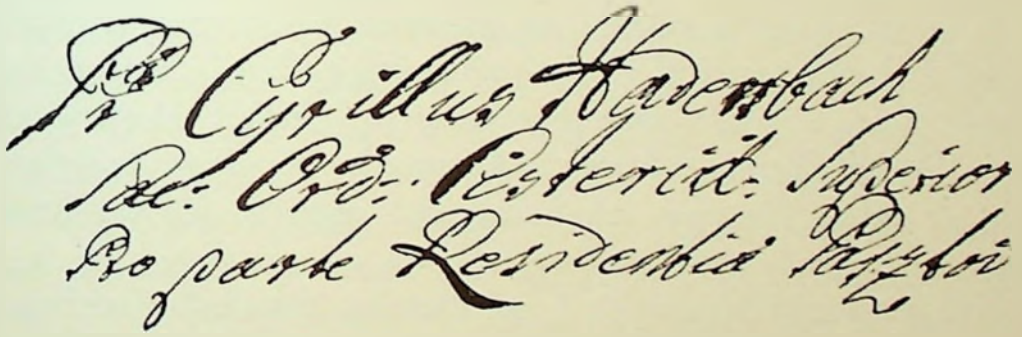
[1] Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 17.
[2] U. o. fasc. 4. nr. 16.
[3] A köv. kötetben: Oklevéltár LXII. sz. okl.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1729. jan. 20.
[5] U. o. 1733. jun. 20. lev.
[6] U. o. 1733. jun. 20. lev.
[7] U. o. 1734. jun. 20. lev.

Balázs Hasznosról, Balogh Ambró és Sándor Tamás Tarról, Bakos György, Kelemen András, Zeke Márton, Vörös Mihály, Szegedi Bálint, Győri Jakab, Tóth Mihály, Varga Mihály, Fekete István, Fösvény Márton, Válus György és Farkas Márton Pásztóról. Vallomásaikból kiderül, hogy a pásztói jószágkormányzók egyre igyekeztek visszaszerezni az apátság régi birtokait.

A tanúk előtt fölvetett kérdések egyike ez volt: «Nemde nem ez előtt Pásztohon olyan szokás volt, hogy valamely jobbágy urát nem szerette, azonnal *leütvén az pálczáját*, más úr keze alá adhatta magát?» Válus György a kérdésre így felelt: «Az atyjától is hallotta s maga úgy tapasztalta mindenkor Pásztohon az szokást, hogy ha valamely jobbágynak az ura nem tetszett, mindgyárt más úr keze alá mehetett; és ha valamely jövevény le akarta magát tenni, puszta fundust talált, ottan le ütvén a karóját, a melyik úr részire akarta, házát építette, annak a jobbágya lett.»[1]

1737. nov. 19-én reggel 5 óra előtt nagy szerencsétlenség történt Pásztón. Az apátsági major szélén a gulyás lakása kigyulladt s vele együtt — mivel nagy szél volt — leégett a kocsiszín tele szalmával, sőt még a ló- és a marhaistálló is.[2]

Hadersbach Cyrill elüljáró Kelemeny Ádámot 1739. 1-től kezdve fogadja fel a pásztói apátság ügyvédjéül, évi 75 r. frtért.[3]

Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró 1737. máj. 10-iki aláírása.[4]

Hadersbach Cyrill kéri Mály József apátot, hogy minél előbb jöjjön a segítségökre. Az apát 1740-ben azzal válaszol, hogy a fiscusnál keressenek védelmet; ha pedig ez nem teljesítené köte-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. fasc. 4. nr. 36.

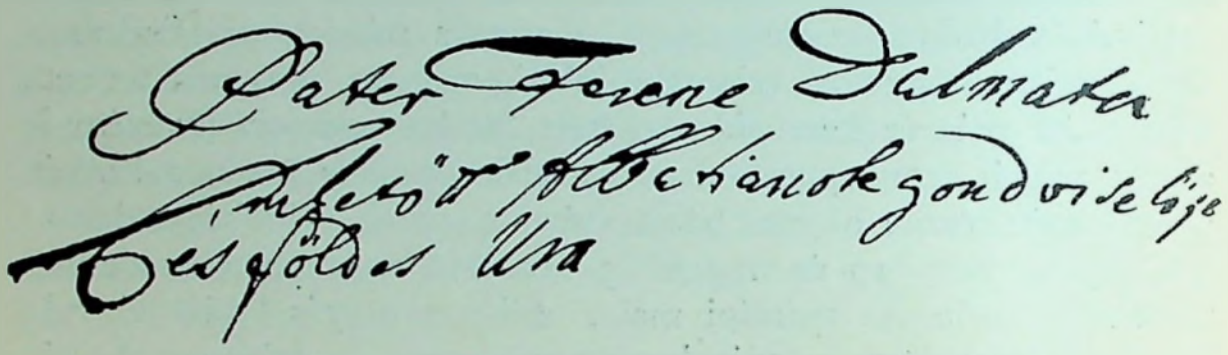
[2] U. o. 1737. nov. 19. lev.

[3] U. o. 43. lit. C. 1739. jan. 1. kel. lev.

[4] Zirczi ap. levt. 1737. máj. 10-iki lev.

lességét, fogadjanak föl egy pozsonyi ügyvédet, hogy a kamaránál álljon helyt az apátság érdekei mellett.[1]

Dalmata Ferencz provisor 1739. jun. 27-én ilyen föltétel alatt ad Keresztény Jánosnak házhelyet Pásztón a «Kovácskutja» mellett: Kovács János a házhelyen pálinkafőzőt építhet; évenkint három rajnai forintot fizet; Szent-Mihály naptól farsangig egy sertést tart a maga moslékján, de a sertést az apátság adja. Ha a házhelyről távozik, a rajta épített házat vagy az uraság fizeti meg neki, vagy másnak is eladhatja.[2]

Dalmata Ferencz gondviselő (provisor) 1739. okt. 26-iki aláírása.[3]

Dalmata Ferencz Wellehrádra akart utazni. Ezért útlevélre volt szüksége. Balassa Pál, mint egészségügyi királyi biztos, 1740. jun. 7-én, ki is állítja részére az útlevelet. Ebből megértjük, hogy Dalmata Ferencz magával viszi Kosztelnicsek Mátyás ispánt, a kinek *ruházata zöld, s vörös övön kardot visel;* Sztasak Márton szakácsot és Smiták Venczel kocsist. Amannak *kék szinű magyar dolmánya és fekete öve van;* emennek *kék mentéje,* fölötte hosszabb köpeny.

Négyes fogaton mennek s az útlevelet minden városban vagy nevezetesebb helyen kötelesek a hatósággal aláiratni s általa igazolni, hogy az illető hely egészséges.

Az útlevélben olvasható aláirások mutatják, hogy az utasok a rendelet szerint jártak el.[4]

Dalmata Ferencz pásztói jószágkormányzó Heves- és Külső-

[1] Zirczi ap. lev.: f. 43. A. 1740-iki kel. lev.

[2] U. o. f. 43. B. 1739. jun. 27-iki lev.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 11.

[4] U. o. fasc. 45. 1740. jun. 7-iki lev.

Szolnok vármegye gyűlésén 1740. nov. 16-án elpanaszolja, hogy a pásztóiak Pásztón, a tariak meg Hasznoson és Tiribesen az apátság szántóföldjein, rétjein és erdeiben sok kárt okoztak.[1]

Wlach Róbert pásztói és szántói jószágkormányzó, 1743. nov. 15-én, Honth-vármegye gyűlésén Niczky Györgyöt, Majlát Józsefet és Prsthl Mátyást s az ország egyéb hites ügyvédeit vallja összes pöreiben ügyvédül.[2]

A pásztói rendház 1743-iki pecsétje kerekalakú. A pecsétmezőben két szerzetes alak cuculiában áll, a mint egymással találkoznak. Fejöket aureola veszi körül. Valószinű tehát, hogy a két alak Szent Róbertet és Szent Bernátot jelképezi. A pecsét körirata, mely pontozott kör mellett fut, ez: SIGILLUM MON. B. V. M. DE PASZTO. (Sigillum Monasterii Beatae Virginis Mariae de Pasztó.)

A pásztói monostor pecsétje 1743-ból.[3]

Az alsó mészárszékbe Wlach Róbert 1745. jan. 1-én a hasznosi mészárost, a verebélyi elhunyt mészárosnak a fiát tette be.

Ez a két szobáért és a mészárszékért fizet évenkint 2 rajnai forintot, egy mázsa faggyút, fél mázsa húst, nyelvet és aprólékot. Az uraság meg ad neki minden évben egy kocsi szénát és a szomszéd kertnek a felét.[4]

Wlach Róbert pásztói elüljáró nevében, Berényi Ferencz a nógrád-vármegyei gyűlésen 1745. febr. 5-én ily tartalmú tiltakozását fejezte ki: Az ecsegi lakók figyelmen kivül hagyják, hogy a törvény értelmében a paraszt embernek (rurali personae) vadászni nem szabad; az apátság Nádas, Tepke és Csontfalva birtokaira kijárnak vadászni és elűzik az uraság részére fentartott vadállományt; az apátság embereit, ha tiltakoznak, halállal fenyegetik; makkoltatásra kihajtott disznait meg elűzik. Hogy a hallgatás beleegyezésnek ne lássék, mint a pásztói apátság képviselője, tiltakozik az ilyen eljárás ellen.[5]

Hermann Engelbert 1742. decz. 1. levelében egyenesen ki-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 45.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXV. sz. okl.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1748. aug. 10-iki lev.

[4] U. o. fasc. 4. nr. 54.

[5] U. o. f. 18. nr. 62.

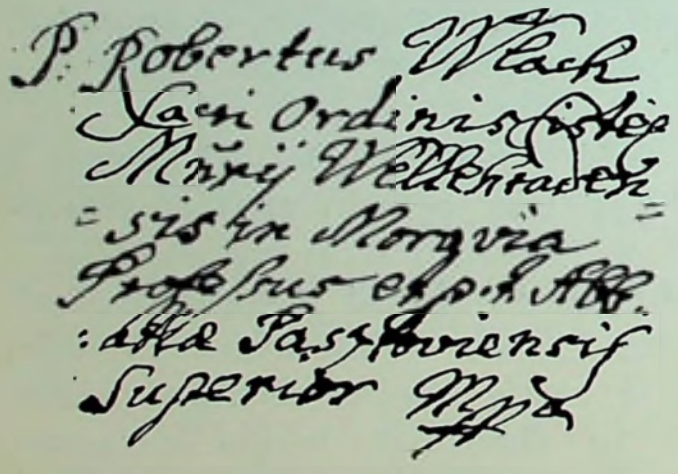
mondja, hogy azon férfiak nagy része, kiket Wellehrádról Magyarországba küldöttek, nem alkalmas a cziszterczi rend újjászervezésére és felvirágoztatására, mert nem hatja át őket az igazi szerzetes szelleme.[1]

Menschik Jakab 1745. márcz. 4-én ér Pásztóra provisornak. Itt az öregedő Dalmata Ferencz elüljáró és Germanecz László fogadja.[2]

Wlach Róbertet Mály apát előtt bevádolták. Ez őt igazolásra szólítja fel. Mály apát ezzel nincs megelégedve; s ezt Wlach előtt ki is fejezi.[3]

Wlach Róbertnek 1745. nov. 13-án van reménye a pásztói oklevelek megszerzésére, a melyek segítségével az apátság szilárd alapokon nyugvó fölterjesztést készíthet birtokjoga kimutatása és biztosítása végett.[4]

Mivel 1745-ben rossz termés volt, meg az állatvész is dühöngött, a pásztói apátság jövedelmi forrása is kiapadt. Méltán kérdezte Wlach Róbert 1745. nov. 13-iki levelében: Honnét fizetem a 2000 raj. forint kamatot? miből javítom ki a régi, s építem meg az új épületeket? honnét fődözöm a háztartást s miből fizetem a sok pereskedés költségeit? miből futja a sok folyó kiadás s a szükséges dolgok beszerzése?

Wlach Róbert pásztói elüljáró 1746. ápr. 2-iki aláírása.[7]

Ily szükségben levén, a kamaránál és a kanczelláriánál sem tehette meg a kellő lépéseket az apátság érdekében.[5]

Wlach Róbertnek 1745. decz. 14-én nincs pénze a pásztói apátság pereinek költségeire.[6] 1746. novemberben a pásztói apátság hitelezője az 1100 raj. frt kölcsönt már felmondta; hasonlóképen akar tenni Komáromy egri kanonok is

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. Abb. Paszt. 1742. decz. 1. lev.
[2] U. o. 1745. márcz. 4. lev.
[3] U. o. 1745. jul. 11. lev.
[4] U. o. 1745. nov. 13.
[5] U. o. 1745. nov. 13. lev.
[6] U. o. 1745. decz. 14. lev.
[7] Zirczi ap. levt. 1746. ápr. 2-iki kel. lev.

a 4000 raj. frttal. Kéri tehát az apátot, gondoskodjék olcsó kölcsönről a pásztói apátság részére.[1]

Miután Wlach Róbertet Pásztóról Csákánba áthelyezték, Dalmata Ferencz 1747. jun. 15-én ilyen panaszokkal lépett föl ellene: Elvitte a Török-féle[2] adás-vevési szerződést. Fölvett kölcsönképen 1700 raj. frtot s ezzel mit sem törlesztett.

Wlach ezekre imigyen felel: A Török-féle szerződés Pásztón van az iratok között. Hogy hamarosan nem találják meg, azt érti, mert egy egészen külön szekrény nincs az iratok számára, s így több helyre kellett őket eltenni; de ha egy kissé nyugodtan utána néznek, bizonyára rátalálnak.

Az 1700 forint hova fordítására nézve felelhetne a személyeskedés hangján is: ezt azonban kerüli. A dolog érdemét tekintve kijelenti, hogy azon 2000 rajnai forintnyi adósságból, melyet Hadersbach Cyrill csinált Dévay András alispánnál, 1700 frtot épen a szóban forgó összeggel törlesztett le, — a mint a kéznél levő adóslevél igazolja; a többi 300 frtot pedig Baranyai András deméndi plébánostól vette kölcsön.

Az 1700 frtos adósságnál a szántói uradalmat azért vonta be az adóslevélbe, mert hitelezőt sehol sem tudott teremteni, pedig Dévay ugyancsak követelte, hogy tartozásunkat nála letörleszszük. De meg azután azt is fontolóra kell venni, hogy a szántói uradalom milyen pénzből és minő arányban fizeti a kamatokat.

Nem igaz, hogy az adósságból mit sem törlesztett le; hiszen az Etre-féle adóslevél ott van Pásztón. Valótlanság, hogy 1355 frt 48 kr. kamattal adós maradt, mert mielőtt Pásztóról eljött volna, az elüljáró szobájában, a panaszt tevő Dalmata Ferencz és Menschik Jakab rendtag jelenlétében, Schuppler Péter rendtag csak 700 frtnyi kamathátralékot tudott feltüntetni. Ezután keserűen kifakadt, hogy ő mindent megtett, a mi tőle telt, s mindezért nem tapasztal mást, mint rosszakaratú megjegyzéseket, igazságtalan ráfogást, illetlen kicsinylést, becsületének nemcsak kisebbítését, hanem teljes tönkretételét. De hisz és remél az Istenben, hogy a jövő az ő tetteit igazolni fogja.[3]

[1] Zirczi ap. levt. 1746. nov. 11. lev.
[2] U. o. 1747. jun. 15. lev.
[3] U. o. 1747. jul. 5. lev.

Midőn Wlach Róbert Pásztót odahagyta, ennek még mindig sok adóssággal kellett küzködnie. Mály József apát 1747. okt. 8-án igéri, hogy a nagyobb összegek törlesztéséről hamarosan gondoskodik; a kisebb tartozásokat meg majd a pásztói apátság lassankint fizetheti.[1]

Wlach Róbert már nem volt Pásztón, mikor tanácsaival még egyre támogatta az apátság érdekeit. A perek vitelében ő hozzá fordulnak tájékozás végett, mert tudják róla, hogy a dolgok csinjátbinját jól ismeri. Számtalan levelét ismerjük, melyekben valósággal jogi tanácsosként jelenik meg az ő éles látásával, alapos tudásával és szakértelmével.[2]

Przibislawsky Benedek szántói jószágkormányzónak 1748. márcz. 3-iki tanusága szerint, Wlach Róbert előző év augusztus havában Pesten ki akarta fizetni az adószedőt; de mivel arról értesült, hogy Dalmata Ferencz a pénzt már lefizette, a törlesztésre szánt összeget magával visszahozta.[3]

Müller Jakab az apátság pásztói üveghutájának a bérlője volt. Szeretett volna magának a bérlet idejére szóló igazolványt szerezni az apátságtól. A jószágkormányzók azonban nem adták ki neki. Végre is Mály József apát 1748. máj. 18-án már ismételten rendelkezik, hogy Dalmata Ferencz a bérlő kérelmét teljesítse.[4]

Az apátságnak sok peres ügye volt. Ennek eredménye az a gyakori idézés, melynek a pásztói rendtagok ki voltak téve. 1748. jun. 17-ére is meg voltak idézve Gyöngyösre. S mivel senkisem jelent meg, a bíróság az apátságot makacsság czimén el is marasztalta.[5]

Dalmata Ferencz tudja, hogy 1748. aug. 21-, szept. 9- és 17-én is meg kell majd jelennie a bíróság előtt. De mivel a kellő iratokkal még nem rendelkezett, 1748. aug. 7-én kéri, hogy az apátság pozsonyi ügyvédjét, Várady Ferenczet küldjék el hozzá az ügyek megbeszélése végett.[6]

A pásztói uradalmat 1748. aug. 7-én ketten kezelték. Ebből sok viszásság keletkezett a gazdaságban, midőn az egyik így, a

[1] Zirczi ap. levt. 1747. okt. 8. lev.
[2] U. o. fasc. 28. nr. 34.
[3] U. o. 1748. márcz. 3. lev.
[4] U. o. 1748. máj. 18. lev.
[5] U. o. 1748. jun. 28. lev.
[6] U. o. 1748. aug. 7. lev.

másik amúgy parancsolgatott. Dalmata Ferencz sokkal eredményesebbnek látja, ha egy embr vezeti a gazdaságot.[1]

1749-ben Pásztón elüljáró a pozsonymegyei Dalmata Ferencz: Tót-Veréb pusztán, Szent-Kuton a nyitramegyei Benkovics Mihály gondozza a hívek lelki ügyét. Pásztón él ekkor a magyar Germanecz László és a morva Breuer Tecelin is.[2]

A pásztói boltot és a hozzávaló lakást Dalmata Ferencz pásztói házfőnök 1749. jan. 1-én hat évre évi 40 rajnai forintért adta bérbe Nicolao György kalmárnak.[3]

1749. decz. 12-én elrendeli Hauck Antal apát, hogy a folyó évre a kamatokat Dalmata Ferencz fizesse ki. Miért is alaposan vizsgálják meg, mennyi a készpénz a pénztárban. Ha a kamatok ebből nem telnének, még szigorúbb vizsgálat alá vegyék Dalmata számadásait.

Ebből látszik, hogy az apátságnak Pásztón adóssága is volt. Az apátság hitelezőiül ismerjük Gyurcsányi Imre özvegyét, szül. Kosztolányi Krisztinát és a Plathy-családot.[4]

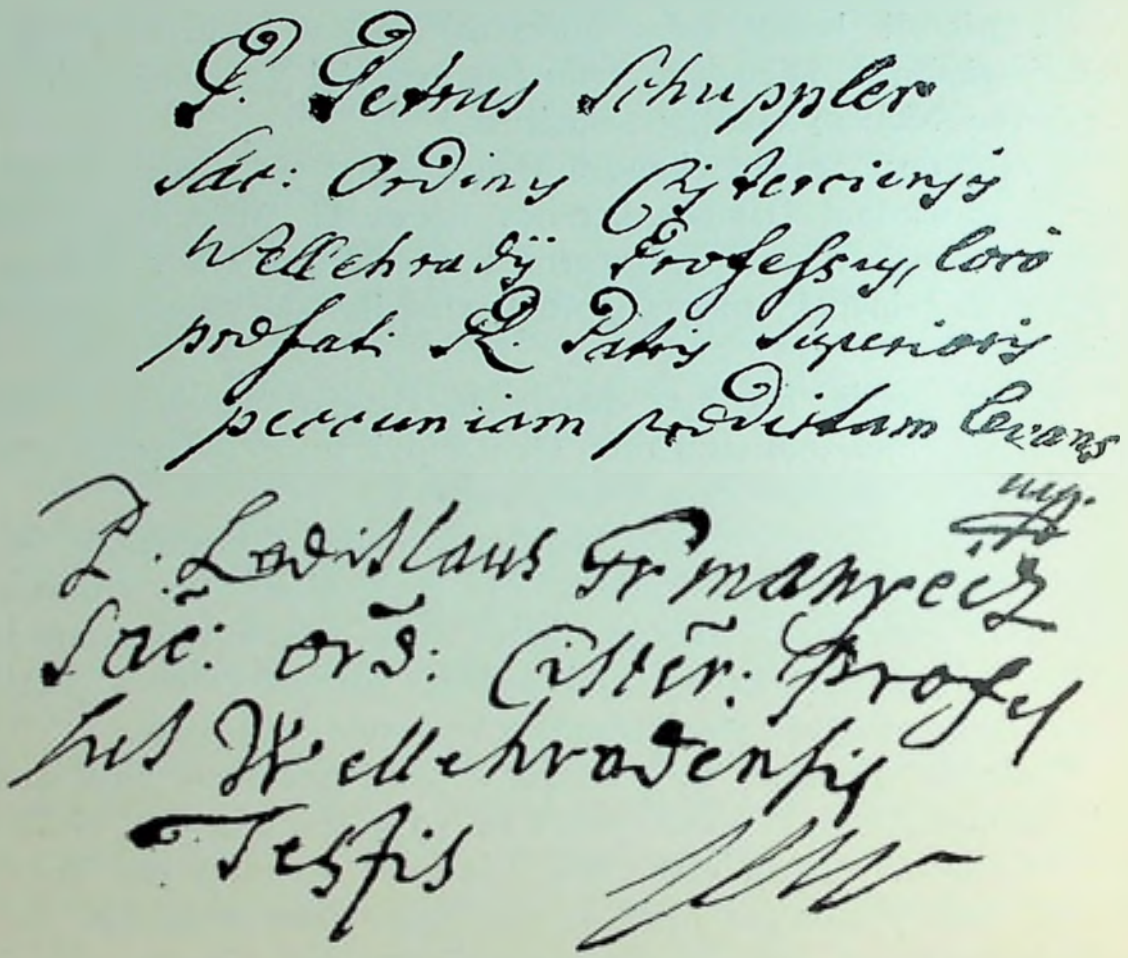
Dalmata Ferencz értesül, hogy apátja bizalmát elvesztette. Nem tudja elgondolni, mi lehet ennek az oka: azt hiszi, hogy rendtársai alaptalanul eláztatták. Nehogy tehát ezek megbotránkoztatására legyen, 1749. jun. 24-én kéri apátját, mentse őt fel a pásztói elüljáró (superior) és jószágkormányzó kettős hivatalától.[5]

Dalmata Ferencz, úgy látszik, épenséggel nem birta az új apát, Hauck Antal bizalmát, mert ez 1749. decz. 12-én Hadersbach Cyrillt ily utasítással küldi Pásztóra: A mint ide érkezik, az apát levelét Kriszten Máté és Schuppler Péter rendtagok jelenlétében nyomban adja át Dalmata Ferencznek. Ez az ő lakása kulcsát azonnal Cyrillnek kézbesíti, mert ezen pillanattól fogva Cyrill a szoba lakója. A mint Dalmata a levelet elolvasta, megszűnik jószágkormányzó lenni s ezen hivatal jogköre is Hadersbach Cyrillre száll. Dalmata Ferencz Kristen Máté rendtag kiséretében vízkeresztre már Wellehrádon lesz; eddig elég alkalma nyílik, hogy a szomszédoktól elbucsúzzék.[6]

[1] Zirczi ap. levt. 1748. aug. 7. lev.
[2] U. o. f. 4. nr. 75.
[3] U. o. fasc. 4. nr. 75.
[4] U o. fasc. 4. nr. 79.
[5] U. o. 1749. jun. 24. lev.
[6] U. o. fasc. 4. nr 79.

Ezt a rövides elbánást Dalmata megérdemelte, mert az apátság anyagi ügyeit Pásztón meglehetősen összekuszálta.[1]

A mint Hadersbach Cyrill 1749. decz. 22-én Pásztóra érkezett, közölte Dalmata Ferenczczel az apát levelét s felszólította őt az átadás teljesítésére. Ez azonban igen rövidesen járt el. Kész-

Schuppler Péter és Grmanyecz László 1747. ápr. 15-iki aláírása.[2]

pénzben csak 186 frt 6 krt adott át. A kamatokat a folyó évre ugyan kifizette, de az iparosoknak és munkásoknak adós maradt, úgy, hogy ezek egyre jöttek még követeléseik kielégítése végett. Az állatok és gazdasági eszközök átadásáról mit sem akart tudni. S midőn Hadersbach figyelmeztette, hogy ez kötelessége, így válaszolt: Mások már úgyis megszámlálták őket.[3]

[1] Zirczi ap. levt. fasc. 4. nr. 84.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1747. ápr. 15. kel. lev.

[3] U. o. 1750. jan. 4. lev.

Dalmata Ferencz 13 évig szolgált Pásztón. Ekkor, mielőtt apátja rendeletéből Wellehrádra távoznék, érzékenyen bucsúzik Heves- és Külső-Szolnok-vármegyétől, megköszöni a vele gyakorolt szivességet és nyilatkozatot kér 13 évi szerepléséről.[1]

Dalmata Ferencz 1749. decz. 24-iki levelében irja, hogy megnyugszik apátja rendeletében, melylyel őt állásától elmozdítja. Siet, hogy már a kitűzött határidő előtt Wellehrádon lehessen; ha tehát el találna késni, ne neki, hanem külső akadályoknak tudja be.[2]

Dalmata Ferencz 1754. jul. 19-én Iglón a Haller-ezred katonapapja.[3] Mint ilyen a kötelességét buzgón teljesítette és ügyes szónoklatával háromszáznál több embert megnyert a katholikus vallásnak.[4] Mintegy öt évi szolgálat után, 1758. aug. 1-én az ezred tulajdonosa maga mellé vette jószágkormányzónak; de 1760. máj. 28-án már visszatért a hadi szolgálatba.[5] Dalmata Ferencznek 1760-ban letelt a katonaságnál a szolgálati ideje; de készen volt, hogy ezt megújítja, vagy pedig visszatér a rendbe.[6] Hauck Antal apát 1760. jun. 20-iki levelében le akarja őt beszélni a további katonáskodásról; megirja neki, hogy Szántón jószágkormányzónak nem alkalmazhatja, hanem jöjjön Wellehrádra, itt majd ad neki valamely megfelelő foglalkozást.[7]

A pásztói monostor pecsétje 1750-ből.[8]

A pásztói rendháznak 1750-iki pecsétje — a kivitelt tekintve — teljesen megfelel azon pecsétnek, melyet a wellehrádi konvent 1701-ben használt;[9] s hasonlít a wellehrádi konventnek 1750-iki pecsétjéhez is.[10]

A pásztói monostor pecsétje kerekalakú; a Boldogságos Szűz sátorban ül, jobbján a kisded Jézussal. A sátort elül két hatalmas sátorfa tartja; a hátsóknak csak a felső része látható. A sátor homlokzatánál, hajlott homlokfákon keresztes ötágú korona pihen. A Bold. Szűz és a kisded Jézus fejét aureola fogja körül. A sátor két oldalán torony emel-

[1] A köv. kötetben: Oklevt. LXXV. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. decz. 24 lev.

[3] U. o. f. 21. nr. 46. u.

[4] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 923. EZ[4] 1758. márcz. 21-iki lev.

[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 43. B. 1760. máj. 28. kel. lev.

[6] U. o. 1760. máj. 31. és jun. 2. lev.

[7] U. o. 1760. jun. 20. lev.

[8] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1750. nov. 29. kel. lev.

[9] Ezt lásd: *Békefi Rem.* A pásztói apátság tört. I. 153. l.

[10] Ezen kötetben 102. l.

kedik. A pecsét körirata: SIGILLUM MONAST. B. V. M. DE PASTO. (Sigillum Monasterii Beatae Virginis Mariae de Pasto.)

Dalmata Ferencz távoztával 1749. decz. 12-én a házfőnök és pénztáros Hadersbach Cyrill, a gazda (provisor) Schuppler Péter, a magtáros és általános kisegítő (universalis supplens) Breuer Tecelin lett.[1]

Schuppler Péter 1750. jan. 4-én irja, hogy nagyon szeretett volna ugyan Wellehrádra visszavonulni, de mivel apátja úgy akarja, marad továbbra is Pásztón, csak azt kéri, hogy a jövőben mihelyt lehet, tegye el őt Pásztóról. Míg ez megtörténik, apátja rendeldelkezése értelmében majd segédkezik mind a lelkiekben, mind a gazdaságban. Legjobb lesz, úgymond, ha majd magyarokat küld, — de a kellő időben, hogy a helyi viszonyokat feltárhassa előttük.[2]

Schuppler Péter rendtagot az elüljáró úgy sebtiben visszahivatta Pásztóról a provisori hivatalból. Okát az apát előtt nem adta a dolognak. A látszat az volt, mintha hűtlenül kezelte volna a gazdaságot. Ez nagyon bántotta Schupplert és felszólitotta az elüljárót, állitson ki részére egy nyilatkozatot, melyben világosan ki legyen fejezve, mily okból kérte az ő visszahivását. Ezzel tartozik önmagának, de meg az igazságnak is. Ha pedig a nyilatkozatot megtagadja, más úton szerez magának elégtételt, de nevét mégis megvédi.[3]

A kerekalakú pecsét mezőjében csúcsíves sátor emelkedik. Ebben ül a Boldogságos Szűz, jobbjában a kisded Jézust, baljában liliomszálat tartva. Mind a Bold. Szűz, mind a kis Jézus fejét aureola futja körül. A sátort elől két hatalmas sátorfa tartja. Ezekből két homlokfa fut egymás felé s a hol összeérnek, korona nyugszik rajtok. Mind a két első, mind a két hátsó sátorfa magasra szökik és gömbben végződik. A pecsét körirata ez: CONVENTUS MONASTERY WELLERADEN. (Conventus Monasterii Welleradensis.)

A wellehrádi konvent pecsétje 1750-ből.[4]

Benkovics Mihály 1750. febr. 6-án Pásztón rendezi az apát-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 79.

[2] U. o. 1750. jan. 4. lev.

[3] U. o. f. 43. lit. C. kel. nélk. lev.

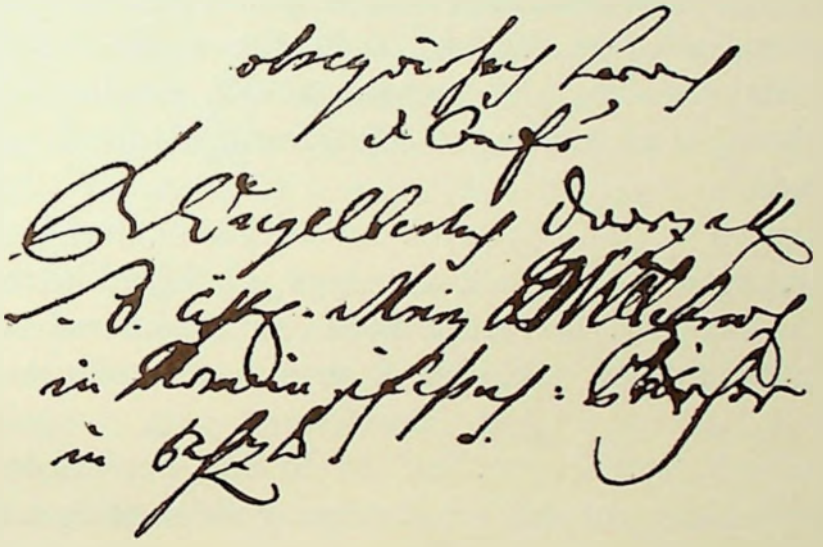
[4] Zirczi ap. levlt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 90.

ság okleveleit és iratait; tárgyi csoportban évszerint rendezi és róluk jegyzéket készít. Azt hiszi, hogy husvét után bevégzi a dolgot.[1]

Az apát 1750. febr. 6-ika előtt Breuer Tecelin rendtagot is elszólította Pásztóról, még mielőtt Schuppler Péter helyébe új provisort küldött volna. Hadersbach Cyrill elüljáró érzi ezen intézkedés veszedelmes voltát, hiszen mi lesz majd, ha a jövendő provisor nem érti a dolgát. Ez is új ember; meg az elüljáró is új ember lesz; mit csinálnak majd.[2]

Hauck Antal 1750. febr. 23-án igéri, hogy Pásztóra nemsokára új provisort küld s vele egyetemben egy világi irnokot.[3]

Dworzák Engelbert 1750. ápr. 5. előtt megérkezett Pásztóra provisornak.[4] Hivatalát másnap foglalja el s igéri, hogy tőle telhetőleg mindent megtesz.[5]

Dvorzák Engelbert pásztói provisor 1750. okt. 16-iki aláírása.[6]

Hadersbach Cyrill 1750. ápr 5-én már szeretett volna megszabadulni állásától. Várva várja a pillanatot, melyben helyzetén változás esik.[7]

Hauck Antal apát úgy vélekedik, hogy jó volna Pásztón egy

[1] Zirczi apáts. levt.: 1750. febr. 6. lev.
[2] U. o. f. 43. lit. C. 1750. ápr. 6. kel. lev.
[3] U. o. fasc. 4. nr. 84.
[4] U. o. f. 43. lit. C. 1750. ápr. 5. kel. lev.
[5] U. o. 1750. ápr 6. lev.
[6] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. f. 4. nr. 89.
[7] . . . «utinam et futuro superiori eo citius valerem charitative adventum apprecari. Expectans expectavi cunctis diebus, quibus nunc milito; expecto, donec veniat immutatio mea.» (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 43. lit. C. 1750. ápr. 5. lev.)

hű és ügyes magyar világi embert tartani, a ki a pásztói elüljáró (superior) és gazda (provisor) alatt állna teljesen. Ez nemcsak a gazdaságban tenne jó szolgálatot, hanem a megyegyűléseken is részt vehetne az apátság nevében. Ezen szándékát 1750. ápr. 15-én közli is Hadersbach Cyrill pásztói elüljáróval s teljesen rá hagyja, hozzájárul-e a tervhez, vagy nem. Mindjárt utasított is egy valakit Pásztóra, hogy jelentkezzék, ha esetleg szükség lenne rá.[1]

Hauck Antal apát a pásztói elüljáróságot felajánlotta Mait Miklósnak. Ez azonban erősen szabadkozik s 1750. jul. 11-ikén kéri az apátot, álljon el tervétől. Kérelmében előadja, hogy a Török József-féle birtok megvételével a pásztói apátság nagy adósságba verte magát s ennek kamatai födözésére nincs elegendő forrás; a makkoltatás után alig van remény valamelyes bevételre, pedig a legfőbb jövedelem ez volna, a gabonának alacsony az ára; a korcsmáltatás alig hoz valamit; az állatok száma csekély; a gazdasági épületek részint rossz karban vannak, részint hiányoznak; ott van a sok per és hitelező, a kik szorongatásukkal az apátságot tönkre tehetik.[2]

Hadersbach Cyrill 1750. jul. 20-án jelenti, hogy Germanecz László előtte való nap meghalt a szentségek fölvétele után; temetése jul. 21-én lesz. Igy tehát még csak az marad hátra, hogy halálát a vicariatusban közöljék s érte a szokásos imádságokat elvégezzék.[3]

Hadersbach Cyrill 1750. jul. 20-án írja, hogy dolgát egyedül már nem birja elvégezni; kér tehát maga mellé segítséget. Igaz, hogy van Pásztón provisor is, de ő sem a helyi viszonyokat, sem az embereket nem ismeri. De meg maga a magtár kezelése elég dolgot ad egy embernek. Hallja, hogy az apát Mait Miklós és Trtina Lipót rendtagokat szánta Pásztóra. A mennyire ismeri őket, egyik sem való ide.[4]

Midőn Dalmata Ferenczet az elüljáróságtól föl kellett menteni (1749. decz. 22.), az apát ideiglenesen, csak a télre terjedőleg Hadersbach Cyrillre bízta a pásztói rendházat. Ő alig várta a tavaszt, hogy Pásztóról menekülhessen; de bizony eljött az augusztus is,

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1750. ápr. 15. lev.

[2] U. o. f. 47. 1750. jul. 11. kel. lev.

[3] U. o. 1750. jul. 20. lev.

[4] U. o. 1750. jul. 20. lev.

s még ez is Pásztón találta. Ekkor már panaszkodik, hogy ő inkább öreg már mint fiatal, s nem birja a munkát. De meg Pásztón nehéz is a helyzet. Az apátságnak sok a pere, s így a kiadása is; a gabona meg olcsó. A buza kiláját 30, a kétszeresét 7—8 garasért árulják.[1]

A pásztói apátságot a báró Orczy ellen elkövetett hatalmaskodás miatt 4000 forintban elmarasztalták 1750. szeptember 8. előtt.[2]

Wlach Róbert úgy értesül, hogy Kraszna-Horkán az Andrássyak levéltárában sok oklevél található a pásztói apátságra nézve. 1750. szept. 23-iki levelében Dworzák Engelbert kiküldését javasolja Kraszna-Horkára.[3]

Dworzák Engelbert rendtag, mint provisor, érti ugyan a dolgát azonban úgy elmélyed bele, hogy sokszor azután még az asztalnál sem lehet hallani a szavát. Egyáltalán igen nehéz természetű ember, a kivel bajos jól megélni. Pedig milyen jó volna — irja Hadersbach Cyrill elüljáró 1750. decz. 2-án — vele úgy asztalnál megbeszélni: mit csináltak a gazdaságban? mi van most munkában? s mire kerül a sor?[4]

Dworzák Engelbert 1750. decz 3-án a pásztói apátságot beteg emberhez hasonlitja, melynek nemcsak gyarapodásra, hanem egészségre is van szüksége. A Török-féle adósságba úgy el van merülve, hogy a rossz termés miatt még a kamatokat sem tudja fizetni.

Pásztón nem lehet hamarosan életbe léptetni a morva gazdasági rendszert, mert itt a magyar ősi gazdálkodás már bele csontosodott, s így átalakulásra csak huzamosabb idő alatt lehet kilátás, mikorra majd ő is — mert Pásztón még új ember — megismerkedik a helyi viszonyokkal. Miért is most elnézést kér, ha egyben-másban téved.[5]

Hadersbach Cyrill 1750. decz. 2-án tudja, hogy utódja, vagyis az új pásztói elüljáró Wiesner Abund, a magtáros meg Hantzmann Imre rendtag lesz. Örül ezen változásnak, mert már öreg ember

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1750. aug. 14. lev.

[2] U. o. 1750. szept. 8. lev.

[3] U. o. 1750. szept. 23. lev.

[4] U. o. f. 43. lit. C. 1750. decz. 2-iki kel. lev.

[5] U. o. 1750. decz. 3. lev.

s így bizony rá-rá jön a betegség. Pedig itt, ha maga a természet nem segít a betegen, egyedül az Istenre számíthat, másra nem.[1]

Hauck Antal apát 1750. decz. 16-án tudatja, hogy *Wiesner Abundot* nevezte ki pásztói elüljáróvá s lelkére kötötte a békés együttélést a rendtársakkal s a rend javát és hasznát.[2]

Wlach Róbert 1751. jan. 11-iki levelében irja, hogy az apát Pásztóra — még ha akart volna is — alkalmasabb embert nem találhatott volna elüljárónak Wiesner Abundnál.[3]

Hauck Antal wellehrádi, pilisi és pásztói apát és Schneider Konstantin wellehrádi perjel 1750 decz. 23-iki nyilatkozatukban Wiesner Abund rendtagot, mint a pásztói rendház fejét, felhatalmazzák, hogy a pásztói apátság megyei és egyéb magán és közügyeiben tárgyalhasson és intézkedhessék.[4]

Wiesner Abundnak szomorú az élet Pásztón a sok per és csapás között. A sok kellemetlenség, baj és gond mellett még az épületek dűledeznek és javításra szorulnak; pénz még a kamatok fizetésére sincs, s még kevésbbé lehet a tőkét törleszteni. Mindenben a legnagyobb zavar uralkodik s változásra kevés a kilátás, mert a baj nagyon régi. Hacsak az Isten különös segítsége nem javít a gazdasági viszonyokon, az adósságtól soha sem szabadulunk meg. Almásyt a fiscusi javakba már beiktatták; Garábot meg a jezsuitáknak adták át. Mindenünnen szorítanak és megrövidítenek bennünket. Ez az esztendő (1751.) végzetes ránk nézve, mert terméketlen; makkoltatás alig van; a barmokat egész télen benn kellett tartani, sőt a nagy vízáradás miatt még most (márcz. 14.) sem lehet kihajtani, s így érthető, hogy minden takarmányt föléttek. A gabonának nincs ára s a mit megvesznek is, bajjal szállítható. Szóval mindenütt csak aggság van. Valóban elmondhatom, hogy soha életemben nem tapasztaltam olyan bajokat és csapásokat, melyeken itt keresztül kell mennem. Szeretném, ha egyetmást élőszóval elmondhatnék, mielőtt a kétségbeesés erőt vesz rajtam.[5]

A Balassa-féle 2000 frtos tartozást a pásztói apátságtól átvette a pilisi. De mivel a kamattal hátralékban maradt, a Balassa-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 43. lit. C. 1750. decz. 2-iki kel. lev.
[2] U. o. 1750. decz. 16. lev.
[3] U. o.: fasc. 28. nr. 54.
[4] U o. fasc. 4. nr. 90.
[5] U. o. 1751. márcz. 14. lev.

család a pásztói apátságot szorongatta. Wiesner Abund pásztói elüljáró 1751. ápr. 8-án a kamat fizetését sürgeti, nehogy őt ismét zaklassák.[1]

1751. ápr. 8-án is pénzt kér Wellehrádról, mert a mint Bercellen Benéné asszonynak a 4000 frt kamatját lefizette, felmondták neki a tőkét a jövő esztendőre. Ha tehát — úgymond — feladatának meg akar felelni, nincs mit tennie, mint hogy az anyakolostorhoz fordul.[2]

Hauck Antal készül meglátogatni Pásztót. Wiesner Abund nagyon örül ennek és 1751. ápr. 25-én kéri, hogy Wlach Róbertet is hozza el magával, mert többféle fölvilágositást akar kérni tőlük.[3]

Pásztó Wellehrádra egyetmást szolgáltatott is. Wiesner Abund 7 akó vörös bort küldött Wellehrádra. Hauck Antal apát 1751. febr. 2-án megköszöni neki azon kijelentéssel, hogy jó lesz majd, ha nem is neki, legalább a betegeskedő rendtársaknak. Ugyanekkor még 7 akó vörös bort kér az apát.[4] 1751. decz. 4-én Wolf János rendtag Hauck Antal megbizásából felszólitja Wiesner Abund elüljárót, hogy küldjön Pásztóra vörös bort, eladásra szánt ökröket és tobákot.[5] Wellehrádra 1755. febr. 25-én kérnek Pásztóról néhány üveg tokaji és egy-két akó vörös bort.[6]

Wellehrád még mesterembereket is küldött Pásztóra. Igy Hruzicska József kádár 1755. febr. 8-án maga irja magáról, hogy ő a wellehrádi apát utasitására jutott a pásztói apátság szolgálatába.[7]

A pásztói gazdasági számadásokat *Hautzmann Imre*, a rendházét maga Wiesner Abund elüljáró készitette. Midőn azokat Wellehrádra küldi, 1752. okt. 16-án megirja nyiltan, hogy ő a számadás készitéséhez nem ért, mert eddig nem csinált soha és őt senki meg nem tanitotta rá. Miért is most első alkalommal elnézést kér és szivesen veszi az utbaigazitó felvilágositásokat.[8]

Hauck Antal apát 1752. nov. 2-án tudtára adja Wiesner

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1751. ápr. 8. lev.
[2] U. o. 1751. ápr. 8. lev.
[3] U. o. 1751. ápr. 25. lev.
[4] U. o. f. 18. nr. 77.
[5] U. o. fasc. 4. nr. 94.
[6] U. o. 1755. febr. 25. és máj. 5. lev.
[7] U. o. 1755. febr. 8. lev.
[8] U. o. 1752. okt. 16. lev.

Abundnak, hogy Wellehrádon mind a gabona-, mind a pénzszámadásokat átvizsgálják és annak idején, — ha szükséges lesz — a számadás mintáját is megküldik Pásztóra.[1]

Wolff János wellehrádi titkár és pénztáros 1752. nov. 3-án már örül, hogy a bevételek- és kiadásokról Pásztón is rendes számadást vezetnek s ezt Wellehrádra beküldik. Wolff maga is bele tekintett; rendszeres átvizsgálás czéljából azonban Konstantin rendtagnak adta át.[2]

Hogy a számadások ezentúl egyöntetüleg készüljenek, Hauck Antal apát elküldi mind Szántóra, mind Pásztóra azon számadásokat, melyeket még Hermann Engelbert, ez a nagyképzettségű rendtag állított össze. Ezenkívül 1753. máj. 11-én megküldték Pásztóra a mult évi számadásra vonatkozó megjegyzéseket is, hogy ezekre Wiesner Abund alkalomadtán a felvilágositásokat megadhassa.[3]

Wiesner Abund 1752. ápr. 3-án kéri az apátot, hogy ha régi elhatározása szerint Dworzák Engelbert rendtagot csakugyan elszólítja Pásztóról, akkor Mayer Raymundot, vagy ha ezt nem lehet, Krzepelka Kristóf rendtagot küldje a helyébe. Ha pedig ezek egyikét sem nélkülözhetné, mindenesetre olyan egyént adjon Pásztóra, a ki használható, nem a maga kényelmét, hanem a közügyet hordozza szivén; a ki tud engelmeskedni s a kivel jól meg lehet férni. A ki majd eljön Pásztóra, az nem lesz provisor; mert ezentúl ezt a hivatalt világi ember viseli.[4]

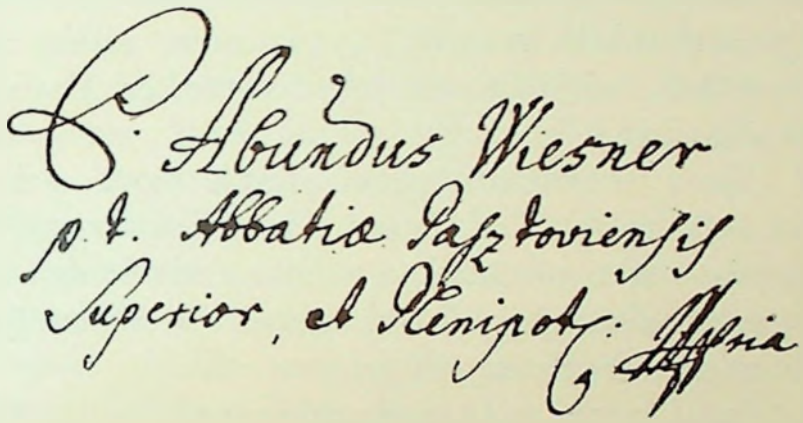
A sok pereskedés és gazdasági bajlódás Wiesner Abundot nagyon elkeseritette. 1752. ápr. 3-án azt irja az apátnak, hogy pásztói állását már egészen megelégelte. Egyik baj és gyötrelem a másik után éri. Már annyira van, hogy nyugodt lélekkel még csak egy Miatyánkot sem mondhat el. A többi lelki gyakorlatról nem is szól. Ha ez még tovább is igy megy, az év végével fölmentését kéri ezen kinos állástól.[5]

Dworzák Engelbert 1752. aug. 11-én apátjának elpanaszolja, hogy már 8 év óta él Magyarországon s ezen idő az ő lelki életére

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1752. nov. 2. lev.
[2] U. o. 1752. nov. 3.
[3] U. o. 1753. máj. 11. lev.
[4] U. o. f. 43. lit. C. 1752. ápr. 3. kel. lev.
[5] U. o. f. 46. lit. C. 1752. ápr. 3. lev.

nem volt előnyös. Hiszen iurisdictiója egyedül neki van, s így a lelki ügyek kizárólag az ő vállaira nehezednek. Ezenkívül a gazdaságban is a mezei gazdaság gondját ő viseli. Nincs annyi ideje, hogy a breviariumot rendesen mondhassa; lelki gyakorlatokat már évek óta nem tarthatott az örökös utánnézés, gondoskodás és pereskedés miatt. Kéri tehát az apátot, szánja meg és tegye el Pásztóról máshová, — ha lehet, Wellehrádra, a hol lelke üdvösségét leginkább munkálhatja.[1]

Hauck Antal apát meghallgatja Dworzák Engelbert kérését és őt 1752. aug. 24-én fölmenti a pásztói provisorságtól. Meghagyja Wiesner Abund elüljárónak, hogy Dworzáktól az iratokat és szám-

Wiesner Abund pásztói elüljáró 1757. szept. 1-iki aláírása.[2]

adásokat vegye át s gondoskodjék részére kocsiról, mely őt Wellehrádra szállítja.[3]

Wiesner Abund 1752. okt. 16-án olyan embert kér Wellehrádról Dworzák Engelbert helyébe, a ki nem a maga kényelmét keresi, hanem a közügynek él és megbizható. Hantzmann Imre nem ilyen ember; rá nem lehet hagyatkozni; meg azután saját magára sokat gondol.[4]

Wiesner Abund Dalmata Ferencztől megtudja, hogy az apát neheztel, mert levelére még október hó elején sem kapott választ. Wiesner Abund azonban 1752. okt. 16-iki soraiban kifejti, hogy a nagy munkaidő miatt nem ért rá, de meg nem is tudott intézkedni; mert az urasági lovakra a gazdaságban szükség volt, a

[1] Zirczi ap. levt. 1752. aug. 11. lev.
[2] U. o. 1757. szept. 1-iki kel. lev.
[3] U. o. 1752. aug. 24. lev.
[4] U. o. 1752. okt. 16. lev.

jobbágyok munkaerejével pedig ilyenkor rendelkezni lelkiismeretlenség lett volna. S még most (okt. 16.) is csak nagy bajjal tudott kapni embert, a ki az útra vállalkozzék.

Dworzák Engelbert tehát most megindult Wellehrádra s vitte magával a számadásokat és Hadersbach hagyatékából azon tárgyakat, melyeknek Wellehrádra vitelét Hauck Antal apát elrendelte.[1]

Hauck Antal 1752. nov. 2-iki levelében megirja, hogy Hantzmann Imrét Pásztóról visszahívja és Dworzák Engelbert helyébe majd Krzepelka Kristófot küldi.[2]

Wiesner Abund Hantzmann Imréről ugyan csekély véleménynyel volt, de mégis szerette volna, ha továbbra is Pásztón marad, mert ő volt az egyedüli magyar Pásztón, s így rá sokszor szükség volt. Ily értelemben ir tehát 1752. nov. 14-én az apátnak is; s azon esetben, ha óhaja nem teljesíthető, kéri Mayer Raymund áthelyezését Pásztóra.[3]

Wolff János wellehrádi perjel 1752. nov. 3-án Wiesner Abund előtt örömét fejezi ki, hogy Pásztón a rendtagoknak sok dolguk van és sokat törődnek a rend ügyeivel; de az nehezére esik, hogy ezen viszonyok közül menekülni akarnak és feledik, hogy harcz az ember élete.[4]

Hauck Antal 1753. máj. 11-én rendeli vissza Hantzman Imrét Wellehrádra és helyébe Plumlovszky Alánt szánja. Igéri, hogy Dworzák Engelbert felváltására még május hóban elküldi Krzepelka Kristófot. A holmiját meg majd az az oldalas kocsi viszi Pásztóra, melyen Hantzmann Imre podgyásza érkezik Wellehrádra. Reméli Hauck, hogy a most Pásztóra kerülő rendtagok Wiesner iránt engedelmesek és tisztelettel lesznek; Wiesnert meg a testvéri szeretet kapcsolja hozzájok.[5]

1753. máj. 22-én már megsürgeti Wiesner Abund az apátnál, hogy küldje el tényleg Pásztóra a nevezett rendtagokat, mert maga nem bír a sok dologgal, Hantzman Imrére pedig semmit sem lehet bizni.[6]

Krzepelka Kristóf és *Plumlovszky Alán* 1753. jun. 20-án már Pásztón vannak.[7]

[1] Zirczi ap. levt. 1752. okt. 16 lev.
[2] U. o. 1752. nov. 2. lev.
[3] U. o. 1752. nov. 14. lev.
[4] U. o. 1752. nov. 3. lev.
[5] U. o. 1753. máj. 11. lev.
[6] U. o. 1753. máj. 22. lev.
[7] U. o. 1753. jun. 20. l.

Krzepelka Kristóf Wellehrádra ellátogatott s itt súlyosan megbetegedett. 1754. nov. 5-én már veszedelmes hír érkezik Pásztóra az állapotáról. Mint beteg kifejezte, hogy jó kedvvel térne vissza Pásztóra, csak az egészsége állna helyre.[1]

Hauck Antal, Krzepelka Kristóf halála után, 1755. febr. 23-án *Friml Máriát* teszi Pásztóra.[2]

Wolff János perjel 1753. jun. 22-én Wellehrádról irja Wiesner Abundnak Pásztóra, hogy küldhetnének már egy kis segítséget Wellehrádra. Ne úgy tegyenek, hogy a pásztói apátság jövedelme csak az ő eltartásukra való. Azért tették — úgymond — Pásztóra Wiesner Abundot, hogy a nyomorúságos gazdaságot jobb karba hozza s a mások által fölszedett kölcsönöket törleszsze.[3]

Dévay András bepanaszolta Wiesner Abund pásztói elüljárót, mivel Pásztón a Középmálon levő szőllejéből 15 hordóra való termést elhordatott. Erre Sághy Mihály elrendeli, hogy az alperest 1752. nov. 20-ra idézzék meg.[4]

Szakál János felesége, Poturnyay Judith bepanaszolta Wiesner Abund pásztói elüljárót, mivel 16 darab disznaját behajtatta s ezek közül kettőt még most sem adott ki. Sághy Mihály helyettes alispán 1752. decz. 13-án meghagyja az egyik szolgabirónak és esküdtnek, hogy Wiesner Abundot 1753. jan 11-ére idézze meg Egerbe.[5]

A Csányi-család a pásztói apátsággal 1752-ben pert kezdett.

Csányi Ágnes leánya, született Némethy Apollónia s Matusek Jakab felesége, továbbá Csányi János és Csányi István azzal állt elő, hogy Wiesner Abund a pásztói rendház elüljárójának emberei, névszerint Kosztelnicsek Miklós ispán, Szmeták György és Hanák Márton kocsis, József kádár, György borkimérő, Péter kereskedő, továbbá Szlávik János, Szabó György és Mihály, Bagó János, Márkó Antal, Erdész Márton, István szolga, Farkas Márton fia Imre és mások, számszerint tizenhatan az ő «Kiskő-rét»-jökről egy szekér szénát elvittek. A megkezdett pert kiterjesztették Dworzák Engelbert provisorra is, úgy, hogy valósággal hatszorossá lőn.

A kérdés kideritése végett több izben volt tanúkihallgatás.

[1] Zirczi ap. levt. 1754. nov. 5. lev.
[2] U. o. 1755. febr. 23. lev.
[3] U. o. f. 43. lit. C. 1753. jun 22. lev.
[4] U. o. f. 43. B. 1752. okt. 30. kel. lev.
[5] U. o. f. 43. B. 1752. decz. 13. lev.

Azon kérdésben, hogy Csányi András és Mihály szérüs és veteményes kertje s háza milyen jogi természetű föld, szept. 18-án Bakos Gergely, Tóth Mihály és Kelemen Mátyás a tanuk.[1]

A Csányi-féle perben Dalmata Ferencz véleményét még a messze távolban is kikérték. Ezzel azonban nem elégedett meg Wiesner Abund pásztói elüljáró.[2] Miért is Hauck Antal apát ismét felszólítja Dalmatát, hogy határozottan és világosan feleljen.[3]

Dalmata 1753. aug. 18-án helyt áll. Kijelenti, hogy az uj plébánia mögötti szántóföld, rét és kert nem közös föld, hanem apátsági terület; épen ilyen az a telek is, melyen a plébánia-épület áll. Az ő előde, Gonczik Péter 1717-től, ő meg 1731-től zavartalanul birtokában volt a kérdéses területnek.[4]

Wiesner Abund 1755. szept. 23-án irja, hogy a Csányi-féle perben az első bíróság az apátságot 2383 raj. frtban elmarasztalta, de a hétszemélyes táblán az apátság nyerte meg a pert.[5]

Wlach Róbert 1755. szept. 20-án örömét fejezi ki, hogy a Csányi-féle per kedvezőleg végződött. Ezután tanácsot ad, hogy a réteknek pénzért történő kiosztása ügyében miként kell eljárni.[6]

A Csányi-féle perben a kuria a Csányiakat elmarasztalta s ezenkívül büntetésre és a költségek megtérítésére ítélte. A birák tanácsára Wiesner Abund a büntetés végrehajtásától elállott s csak a költségek megfizetését követelte.

Igy az apátság a Csányiaktól megkapott 3 szőllőt, négy darab földet és egy, művelés alatt nem álló telket. Wiesnert a siker biztatta, hogy ily példa láttára a pásztóiaknak majd elmegy jövőre a kedvök az apátság birtokjogának megtámadásától.

Mielőtt a dolog ily véget ért, hire járt, hogy visszahelyezési pert (processum repositorium) akarnak az apátság ellen indítani. Wiesner az idézést 1755. decz. 9-re már meg is kapta; de az ellenfél élőszóval lemondott a per fonalának fölvételéről. Wiesner mindamellett is résen állt s készült elmenni Egerbe, hogy a meglepetésnek elejét vegye.[7]

A per — az ekkori szokás szerint — sok huza-vonán ment

[1] Zirczi ap. levt. f. 43. B. kel. nélk.
[2] U. o. 1753. aug. 5. lev.
[3] U. o. 1753. decz. 2. lev.
[4] U. o. 1753. aug. 18. lev.
[5] U. o. 1755. szept. 23. lev.
[6] U. o. fasc. 28. nr. 43.
[7] U. o. 1755. nov. 16. lev.

keresztül. Perhalasztás, föllebbezés, perújítás s más ily jogi mozzanatok segítségével sikerült a feleknek úgy elhúzniok az ügy eldöntését,[1] hogy még 1786-ban is nyílt kérdésként áll előttünk a Csányi-féle per.[2]

Mivel Wiesner Abund a Mátra-Verebély eladásából befolyó összeget teljesen a pásztói apátság adósságának kifizetésére fordította, pedig ez a pénz eredetileg Wellehrád pénztárából került ki: a wellehrádi konvent elhatározta, hogy Pásztó bizonyos kárpótlást nyujtson Wellehrádnak, a melyet a következőkben állapított meg: Adjon évenkint 4 ökröt, vizát és a Tiszából másféle halat; lássa el a konvent és az apát fogatát lóval; s ezenkivül a 17,000 frt után fizessen 3% kamatot.[3]

Bartis Mátyást Hauck Antal apát 1755. szept. 28-án oly megbizással küldi Pásztóra, hogy az itt levő okiratokat vizsgálja meg, vajjon sorrendben vannak-e? s ha nem, hozassa őket rendbe és készíttessen róluk, úgyszintén a Pásztón tartózkodó rendtagok által használt könyvekről is jegyzéket; tudja meg, hogy Wiesner Abund Pásztón miként jár el a közbirtokosokkal s az apátság jobbágyaival és alattvalóival? mily állapotban van az Almásyakkal folytatott tárgyalás Mátra-Verebély ügyében? lehetséges-e Pásztón a kir. adománylevél értelmében megtartani az egyházi szónoklatot? s vajjon alávethetik-e a rendtagok magukat a vizsgálatnak a iurisdictio megszerzése czéljából?[4]

Bartis a vizsgálatot még ezen évben megtartotta s jelentését 1756. nov. 10-én már elő is terjesztette. Ebből megtudjuk, hogy az okiratoknak csak egy része volt eddig rendezve.[5]

Dohányt és tubákot gyakran szállítanak Pásztóról Wellehrádra.[6] Igy 1759. jun. 11-én is két mázsa és ötven font dohányt vittek ki.[7]

Wiesner Abund 1758. jun. 28-án 180 rajnai frtot kölcsönöz Ludány Jánosnak és feleségének, Fáy Julinak.[8]

A Balassa Páltól kölcsönzött 2000 r. frtot a wellehrádi apátság pénztárából fizette ki 1759. márcz. 6-án Zúri Fülöp pénztárnok.[9]

[1] Zirczi apátsl. levt. fasc. 5. nr. 1—23.
[2] U. o. fasc. 5. nr. 24.
[3] U. o. f. 28 nr. 85.
[4] U. o. f. 34. nr. 9.
[5] U. o. f. 34. nr. 8.
[6] U. o. Act. abb. Paszt. f. 47. 1757. ápr. 26. kel. lev.
[7] U. o. f. 51. 1759. jun. 11. kel. lev.
[8] U. o. f. 14 nr. 7.
[9] U. o. fasc. 13. nr. 31.

Vogl Alberik rendtag azon hitben élt, hogy őt a provisor és a cselédfiúk kinevetik. Ezt úgy a fejébe vette, hogy nem lehetett belőle kiverni. S ezért nem akart maradni Pásztón.

Wiesner Abund minderről 1760. márcz. 12-én maga világositja fel az apátot és ajánlja, hogy helyezze át Wellehrádra.[1]

Vogl Alberik nagyon szeretett volna szabadulni Pásztóról. Sok hajszolódásának az lett a vége, hogy apátja csakugyan Wellehrádra helyezte. De alig értesült ezen intézkedésről, Hauck Antal apát ismét azon óhaját fejezte ki, hogy maradjon csak Pásztón. Ekkor irja meg Vogl Alberik 1760. jan. 9-iki levelét, melyben elmondja, mily boldog volt már azon tudatban, hogy végre visszatérhet Wellehrádra; s ime most ismét szomorúan látja, hogy Pásztón kell maradnia. Ő itt nem tud már maradni, mert a pásztóiak közül némelyek nagyon megsértették; de meg a hivatalát sem tudja kellőleg betölteni, mert a gabona pora nagyon bántja a szemét, s így a magtárt nem ellenőrizheti. S hozzá még hallja, hogy *Bartis Mátyás* is elhagyja Pásztót; pedig e nélkül ő itt nem tud élni, mert eddig is Bartis volt az, a ki időnkint megvigasztalgatta. Miért is mindenáron kéri áthelyezését Wellehrádra.[2] Hauck apát hallgat a kérelmére s haza hívja. 1760. máj. 10-én indul el s 17-én már Wellehrádon van.[3]

Wiesner Abund elüljáró előtt fölvetették a kérdést: vajjon Vogl Alberik rendtag helyébe kit kiván maga mellé? Ő 1760. máj. 10-iki válaszában kijelentette, hogy teljesen megnyugszik az apát rendelkezésében. Alberikról azonban kimondja, hogy a számadásokhoz már ért, mert megtanította rá. Nem hallgatja el azt sem, hogy a magtárosi teendők végzésére egy egész külön emberre van szükség Pásztón.[4]

Lefferovics Gábor pásztói plébános Wiesner Abund pásztói elüljáróhoz irt levelében a cziszterczieket tiltja a reggeli és esti harangozástól s a gyóntatástól.

Wiesner válaszában kijelenti, hogy eddigi szokásaikkal és eljárásukkal ezentúl sem hagynak fel, mert ezt semmiféle rendelet sem parancsolja meg. Egyébként — irja Wiesner — «varga ne tovább a kaptafánál».[5]

[1] Zirczi ap. levt. 1760. márcz. 12-iki lev.
[2] U. o. 1760. jan. 9. lev.
[3] U. o. 1760. máj. 10. és 17. lev.
[4] U. o. f. 43. litt. C. 1760. máj. 10. lev.
[5] U. o. f. 15. nr. 166. lit. f. és g.

Wiesner Abund 1754. nov. 2-ika előtt le akar köszönni az elüljáróságról a sok pereskedés miatt.[1] 1755. jan. 31-én meg kéri az apátot, hogy az apátság ügyeinek sikeres lebonyolítása czéljából, nevezze ki őt plenipotentiariusnak.[2]

Egészsége egyre hanyatlik. 1759-ben ötödnapos láz gyötörte; majd meg (1760) iszonyú fejfájás tört ki rajta és nem tudott a bal lábára állani.[3] 1760. máj. 10-én már kérve-kéri Hauck Antal apátot, hogy mentse fel a pásztói szolgálattól. Elmondja, hogy ez neki terhes, tovább már nem birja. A jelen évet ugyan még kihuzza, de jövőre már igen szivesen venné, ha hivatalát más venné át.[4] 1760. máj. 31-én meg azért akar mindenáron megválni állásától, mert nem adnak neki elég anyagi segédeszközt feladata megoldására.[5]

Wiesner Abund 1762. márcz. 15-én jő vissza Gyöngyösről a tárgyalásról. Útközben meghül és erős harmadnapos láz üt ki rajta. Hozzájárult ehhez egy kínzó fogfájás. Mindez úgy megviselte, hogy 6 oldalas levelét egy hétig tudta megirni. Nem csoda, hogy ily egészségi viszonyok között 1762. ápr. 7-én segítséget kér maga mellé, főleg a magtár kezelésére. A vasár- és ünnepnapi misézgetésben az öreg Bartis Mátyás szivesen kisegítette, ha birta.[6] 1762. máj. 23-án meghalt.[7]

Fráter István és Pál, Ujhelyi József, Izsák Gáspár, Keczeli György, Ilosvay Péter és Szakadáti Miklós a saját és a többi rokonság nevében a heves- és külsőszolnokmegyei hatóság útján tiltják, 1762. aug. 3-án, *Stehlik Ignácz* pásztói provisort (bonorum provisorem), mivel két kocsi szénát elvitetett és kezét a rétre rátette.[8]

Wiesner Abund hivatali utódja *Menschik Jakab*, a ki 1764. ápr. 12-én a heves-vármegyei gyűlésen büntetés és a barmok elvételének terhe alatt tilt mindenkit az apátság szántóföldjeinek, erdeinek és rétjeinek jogtalan használatától.[9]

A pásztói plébános az apátságot az egri püspöknek azért

[1] Zirczi ap. levt, 1754. nov. 2. lev.
[2] U. o. f. 46. lit. C. 1755. jan. 31-iki lev.
[3] U. o. 1700. márcz. 12. lev.
[4] U. o. 1760. máj. 10. lev.
[5] U. o. 1760. máj. 31. lev.
[6] U. o. 1762. ápr. 7. lev.
[7] U. o. II. 465. sz.
[8] U. o. fasc. 6. nr. 28.
[9] U. o. fasc. 6. nr. 39.

adta föl, hogy Menschik Jakab jószágkormányzó vízkereszt napján az apátság malmát, házát és sörházát megáldotta. Esterházy Károly gróf egri püspök ezen megütközik és 1765. jul. 2-án kérdi Menschiket, mi van a dologban?[1]

Menschik 1765. jul. 18-án válaszol. Elmondja, hogy ezt az ő elődei is mindig megcselekedték és senkinek sem volt miatta panasza. Hivatkozik rá, hogy midőn ő 25 évvel ezelőtt Pásztón volt, szintén csak így történt a dolog.[2]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános 1765. decz. 28-án értesíti Menschik Jakabot, hogy az egri püspök rendelkezése szerint, a rendtagok a rendház kerítésén kivül eső házát nem áldhatják meg.[3]

A XVIII. századi közlekedés nehézkességét mutatja az, hogy ha valakit — teszem — Pásztóról Wellehrádra küldöttek, útlevéllel kellett ellátni, a melyben elmondották: kicsoda az illető? honnét és hová megy? ragadós betegség van-e ott, a honnét és a hová megy? Végül a küldő az illetőt mindenkinek ótalmába és pártfogásába ajánlotta.[4]

Okolicsányi István és Kelemeny Ádám voltak 1766-ban az apátság ügyvédjei.[5] Kelemeny Ádám 1774. szept. 14-én kéri Zúri Fülöp apáttól azt a 200 frtot, melyet ő már régen megszolgált, de még most sem tudott a pásztói elüljárótól megkapni.[6]

Zúri Fülöp pásztói apát kérésére, Podhorszky József hontmegyei szolgabiró már 1768. jun. 11-én felszólította Akács György özvegyét, Rakovszky Sárát, és ennek fiát, Akács Jánost, hogy a pásztói apátságnak nálok levő alapitólevelét adják ki kezeik közül. Ezek azonban nem engedtek a biró felszólításának, jóllehet több izben megidézték őket. Így aztán az ügy hosszas huza-vona után 1773-ban a királyi tábla elé került.[7]

Liptay János 1769. okt. 24-én kölcsönzött Menschik Jakab pásztói jószágkormányzótól 1300 frtot. Ezt azonban nemcsak hogy meg nem fizette, hanem a tartozás fejében lekötött Kisfalud pusztát Nagy Pély Istvánnak adta át. Ezért az apátság mind Liptay

[1] Zirczi ap. levt. f. 43. B. 1765. júl. 10. lev.
[2] Egri érseki levélt.: Arch. Vet. Pe/71. — Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 43. B. 1765. jul. 18. lev.
[3] U. o. f. 15. nr. 131.
[4] U. o. 1766. jan. 30. lev.
[5] U. o. 1766. máj. 30. és okt. 20. lev.
[6] U. o. 1774. szept. 14. lev.
[7] U. of. fasc. 8. nr. 33.

János, mind Nagy Pély István ellen pert indított. Ez csak 1782-ben jutott dülőre.[1]

A Plathy-család a karók levágása és a kerítés lerontása ügyében ilyen békés ajánlatot tett az apátságnak: Kártérítés címén 50, a földesúri jog megsértése fejében meg 100 frtot követel; a kerítést meg állítsa helyre az apátság.

Az apátság erre így felelt: Az okozott kár nem rug 50 frtra; miért is ennyit nem, de kevesebbet hajlandó fizetni. A földesúri jog megsértése címén az apátság nem fizethet semmit; mert ilyen jogot nem sértett meg, hanem csak a magáét védelmezte. A kerítést a régi helyen nem állítja föl, mert ez az apátság birtokjogát sértené s így sok kellemetlen következménynyel járna.[2]

A Pásztó város határára vonatkozó birtokjog miatt az apátság a többi földesúrral perbe keveredett. Hosszas egyezkedés és tanácskozás után, 1770. szept. 13-án egyrészről Zúri Fülöp pásztói apát, másrészről meg Almásy János özvegye, Borsy Anna, Almásy Pál, Plathy András, Fráter Pál és Oláh Gergely özvegye, Fáy Teréz áll egymással szemben a bíróság előtt. A két fél kölcsönösen abban állapodott meg, hogy Vörös Antal országbirói főjegyző és Beniczky István királyi táblai ülnök legyen az ügyben a biró. Tárgyalásra több izben tűztek ki határidőt. Azt azonban a felek egyike sem tudta kimutatni, hogy Pásztón a birtokjog őt illeti. A dolognak utóljára is békés kiegyezés lett a vége; abban állapodtak meg, hogy midegyikök az eddigi birtokjog élvezetében marad.[3]

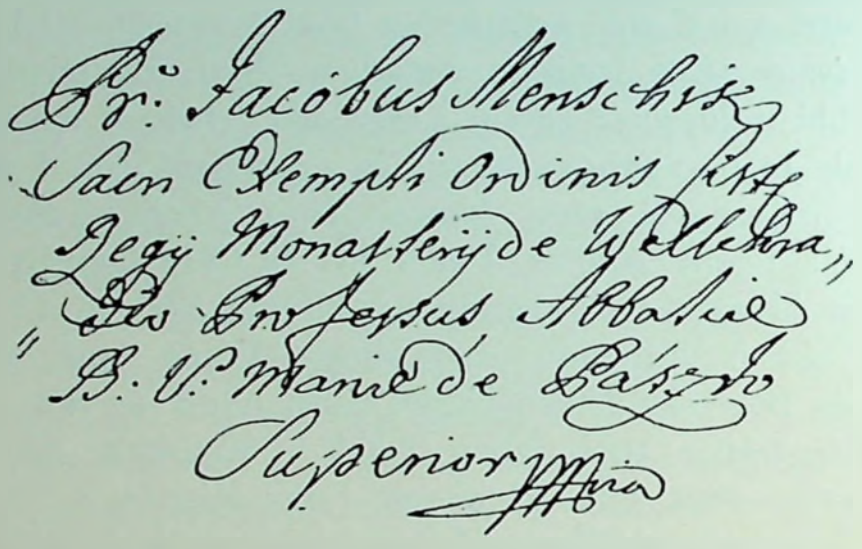
Hogy azonban ez csak fél megoldás volt, a jövő megmutatta.

A pásztói apátság eltörlése után a birtok a vallásalap kezére ment át. Ennek nevében a királyi fiscus a pásztói földesurakkal 1793. márcz. 15-én ilyen egyességre lépett: Pásztó város határában az uraságí és jobbágyi birtokot négy részre osztják. Ezek közül egy rész a pásztói apátságé; a többi három rész meg a pásztói földesuraké. A kilenczedet a borból és a gabonából a saját része után mindegyik kapja. A regále-jogból az apátságot egy harmadrész, a malmok közül pedig kettő illeti meg. Az összes földbirtokosok költségén a mérnök fölméri a pásztói határt,

[1] Zirczi ap. levt.: III. 267.
[2] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.
[3] U. o. fasc. 10. nr. 1—4.

s az osztozkodás ezen alapon megy végbe. Ha az osztozkodáskor valamely épület másnak a tulajdonába menne át, mint a ki előbb bírta, az új tulajdonos köteles megtéríteni az árát a régi birtokosnak.[1]

Wlach Róbert mint a pásztói apátság megbizottja olyan nyilatkozatot irt alá, a mely szerint lemondott arról, hogy a rend bizonyos okiratokat a kir. fiscus ellen felhasználhasson — még azon esetre is, ha valamelyik hiteles helyen megfelelő okiratokat találnak; s hogy a kir. fiscus mint eladó az apátságot minden jogi támadás ellenében megvédi.

Menschik Jakab pásztói elüljáró 1766. okt. 13-iki aláírása[2]

Minthogy ez a nyilatkozat az apátság jogát sérti, Menschik Jakab pásztói elüljáró az apátság nevében a pozsonyi káptalan előtt 1772. aug. 22-én tiltakozott az érvényessége ellen[3].

Az a hír járta, hogy Beitler Methód rendtag tábori káplánnak készül; állitólag a felsőbb katonai körök Bécsben már meg is igérték neki, hogy a tábori püspöknél támogatják az ügyét. Hogy az eset Zúri Fülöp apátot meg ne lepje, Menschik Jakab 1775. ápr. 23-án közli vele a dolgot úgy, a mint hallotta.[4]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 10. nr. 6.

[2] Zirczi ap. levt. 1766. okt. 13. kel. lev.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLI. sz. okl.

[4] U. o. 1775. ápr. 23. lev.

Mindamellett is Zúri Fülöp apát 1775. decz. 10-én *Beitler Methódot*, a pásztói rendtagok seniorát nevezi ki elüljáróvá. Tudom — úgymond az apát — hogy eddig anyagi dolgokkal keveset foglalkozott. De mivel a mostani helyzet és viszonyok egész tevékenységet követelnek: törekedni fog, hogy hivatalának, melyet rá az engelmesség nevében rónak, megfeleljen.[1]

A megbizólevél, melyet Zúri Fülöp Beitler Methódnak adott, nem felelt meg a magyarországi törvények követelményeinek. Miért is Okolicsányi István apátsági ügyvéd már 1776. jan. 18-án kéri az apátot, tegye meg Beitlert plenipotentiariusává, úgy, miként ez Magyarországon szokás. E végből még a megbizólevél mintáját is megküldi részére.[2]

Okolicsányi István apátsági ügyvéd 1776. jan. 18-án még ezeket is irja az apátnak:

Üdvözli Zúri Fülöp apátot azon szerencsés választásért, hogy az elhunyt Menschik Jakab helyére Beitler Methódot nevezte ki Pásztóra elüljárónak. Ez hivatott ember ezen állásra. Eddig, míg csak a lelkiekkel foglalatoskodott, valósággal elrejtette az emberek elől tehetségét egy rendház ügyeinek intézésére.

Pásztón azonban nagy a baj. Az előbbi elüljáró hosszas betegeskedése és gyöngesége miatt sok visszaélés fejlődött ki. A rendtagok az elüljárótól nem igen akarnak függni; egymás között — főleg Schurmann Márton az elüljáróval — folyton egyenetlenkednek; hivatalos dolgaikkal nem sokat törődnek; világiakkal, főleg a provisorral (tiszttartó) sokat barátkoznak; sokat vendégeskednek s ebéd és vacsora után erősen isznak.

Ez így tovább nem tarthat; sőt gyors megszüntetése szükséges. Hiszen maholnap már idegen embernek is szinte lehetetlen lesz valamit is cselekedni az apátság ügyében. Miért is Okolicsányi azt javasolja az apátnak, vigye el Beitler mellől Pásztóról az összes rendtagokat és tegyen helyökbe fiatalokat. Ezek majd engedelmeskednek Beitlernek, új szellemet hoznak magukkal s így virágzó élet köszönt be Pásztóra. S ezt az ajánlatát annyira

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[4] A.

[2] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 43. lit. B. 1776. jan. 18. lev.

hangsulyozza az apát előtt, hogy kész lemondani apátsági ügyvédi tisztéről, ha a régi rendtagok Pásztón maradnak.[1]

Épen igy nyilatkozik a pásztói viszonyokról az apátság másik ügyvédje, Kelemeny Ádám is. Ő már nem is akart Pásztóra menni Menschik Jakab elüljárósága idején, annyira elidegenitették. Nagy lőn azonban a változás, midőn Beitler Methód állt a rendház élére.

Kelemeny már 1776. ápr. 13-iki levelében gondviselésszerű dolognak mondja, hogy Zúri Beitlert nevezte ki elüljárónak. Vele — mondja Kelemeny — más rend köszöntött be Pásztóra Benne megvan a törekvés, hogy Pásztón új templomot épit, sőt már a köveket is hordatja. Vajha sikerülne a terve; hiszen ez a rend érdeke s az apát régi óhaja is. Becsületére válnék a rendnek!

Beitler elpanaszolta Kelemenynek, hogy a rendtagok Pásztón nem teljesitik a kötelességöket, neki nem engedelmeskednek, sőt még a köteles tiszteletet sem adják meg neki. S ő még csak nem is szólhat nekik, mert mindjárt megvan a veszekedés.

Kelemeny Ádám 1776. ápr. 13-án kéri Zúrit, hogy a lelki és gazdasági ügyek sikeres vezetése czéljából küldjön szigorú rendeletet Pásztóra, igy majd azután a rendtagok máskor nem teszik meg, hogy husvét két napján az elüljáróra hagyják az egyházi beszéd megtartását.[2]

Az egri gymnasium átvételével Beitler Methód Egerbe költözött s itt lett elüljáró (superior). Ezen minőségben felügyelt a pásztói apátság birtokaira is.

Beitler hivatalbeli utódja, *Plachy Cyrill* egri elüljáró is gyakorolja Pásztón a legfőbb intézkedés jogát.

Plachy Cyrill 1779. aug. 4-én jelenti az egri püspöknek, hogy a pásztói iskolamester az apátság földesúri jogának sérelmével bort mér; s midőn ő e miatt az iskolamestert figyelmeztette, ez úgy válaszolt, hogy a plébános engedte meg neki. Kéri tehát Plachy a püspököt, hogy az iskolamestert a borméréstől, a plébánost meg az engedélynek ilyen jogtalan megadásától tiltsa el.[3]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 4. lit. B. 1776. jan 18. lev.

[2] U. o. 1776. ápr. 13. lev.

[3] U. o. f. 15. nr. 143.

Erre a püspök azzal válaszolt, hogy ha ti olyan féltékenyek vagytok a jogaitokra, majd én is másként járok el; az egri kerttől ezután nem egy aranyat, hanem 100 frtot fogtok fizetni nekem, mint földesúrnak.[1]

Plachy Cyrill 1780. jan. 6-ra Pásztóra ment a rendház megszentelésére és a temető ügyében. Ittléte alatt megérkezett Pásztóra a megyétől az összeirásásra kiküldött szolgabiró is.[2]

[1] Zirczi ap. levt. 1779. aug. 6. lev.

[2] Zirczi ap levt. 1780. jan. 17. lev.

III. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG BIRTOKAI.

I. PÁSZTÓ.

1. VISZONY PÁSZTÓ VÁROSA ÉS A FÖLDESURAK KÖZÖTT.

A török kiverése után követelt összeg a földesuraktól fegyver-jog (ius armorum) alapján. Pásztó város ezen czimen 2000 frtot lefizet. Viszály ennek következtében a város és a földesurak között. Terv, hogy a 2000 frtot a földesurak visszafizetik a városnak. A földesurak ebbe nem mennek bele. Per a földesurak és a város között. Pesty János alkudozása a pásztói apátsággal.

Midőn a Habsburgoknak a törököt sikerült Magyarországból kiverni, az uralkodó család fegyverjog (ius armorum) czimén a földesuraktól hatalmas összeget követelt. Ezt azután országszerte elosztották. A pásztói földesurakra 2000 r. frt esett.

Pásztó város, a mint erről értesült, a 2000 r. frtot lefizette. S ezzel azt hitte, hogy semmiféle földesurat sem kell majd elismernie.[1]

Ezen felfogás következtében Pásztó városának sok baja lett a földesuraival. Ezek ellen védelmet magánál Ő Felségénél keresett. Azt meg is nyerte. 1702. nov. 13-án a bécsi udvari kamara maga keresi meg a magy. kir. udvari kamarát, hogy Pásztó város polgárságát a földesurakkal szemben az ügy elintézéséig védelmezze és jogukat a kir. ügyigazgató segítségével biztosítsa.[2]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 31.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár. XIX. sz. okl.

Pásztó város távlati képe.

Pásztó földesurai arról panaszkodtak Ő felsége előtt, hogy embereik nekik nem engedelmeskednek. Ezért jelenik meg 1714. máj. 30-iki kelettel azon kir. rendelet, mely Heves-vármegyét utasítja, hogy a pásztói földesurak alattvalóit — ha kell — karhatalommal is kényszerítsék engedelmességre.[1]

A pásztói földesurak ügyüket jobbágyaikkal szemben az 1715-iki országgyűlés elé vitték, mivel ezek bizonyos kiváltságokra hivatkozva, jobbágyi kötelezettségök alól kibujtak. Az országgyűlés a 95-ik törvényczikkben a földesurak jogának érvényesítését mondja ki mindaddig, míg ezen ügyben a bíróság másként nem ítél.[2] Erről Kalivoda Rajmund 1716. márcz. 15-én értesíti Nezorin Flóriánt.[3]

A pásztói földesurak között már 1715-ben szóba került, hogy a 2000 raj. frtot közös erővel kifizessék, s így a pásztóiakat földesúri jogaik elismerésére szorítsák.[4] Gonczíktól már 1715. nov. 26-ika előtt követelték, hogy a «ius armorum» czimén az apátságra eső részt fizesse le. Erre azzal válaszolt, hogy őt sem meg nem idézték, sem bírói ítélettel fizetésre nem kötelezték; miért is most még nem fizethet. Ha azonban a bíróság úgy ítél, hogy az apátság fizessen, az ő ura, Nezorin Flórin apát nem késik a megszabott összeg lefizetésével, hiszen ezáltal jogát csak erősíti és biztosítja Pásztón.[5]

Gonczik Péter 1716. máj. 31-én melegen ajánlja Nezorin apátnak, hogy fizesse le azt a 2000 frtot, melyet a pásztóiak fegyverjog (ius armorum) czimén lefizettek Mert ha ezt nem teszi, földesúri jogát, a bormérést és hús-kimérést zavartalanul soha sem gyakorolhatja.[6]

A «ius armorum»-ra nézve Gonczik Péter 1716. decz. 15-én csak annyi biztosítékot kiván, hogy a többi pásztói földesurak és közbirtokosok irásban kötelezzék magukat az aránylagos részvételre, ha az apátság a maga részét lefizette.[7] Erről azonban ők hallani sem akarnak. Az apátság jó emberei mindemellett is ajánlják, hogy a rend 2000 frtot, esetleg kevesebbet tegyen le.[8]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3 nr. 25. a. és 25. b.

[2] 1715. orsz. gyűl. 95-ik czikke és Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 38.

[3] U. o. Vágselly. ir. 1710-es csom. 66. sz. okl.

[4] U. o. f. 15. nr. 31.

[5] U. o fasc. 15. nr. 39.

[6] U. o. f. 15. nr. 60.

[7] U. o fasc. 12. nr. 4

[8] U. o. fasc. 12. nr. 7.

A pásztói jobbágyok azon követeléssel léptek föl, hogy földesuraik fizessék nekik vissza azon 2000 frtot, melyet ők fegyverjog czimén beszolgáltattak. A földesurak erről mit sem akartak tudni. Ezen ügyben vizsgálatot rendelt el a hatóság. Úgy állapodtak meg, hogy ezen alkalomra majd Vécsey báró a kanczellária tiltakozását kieszközli; ha pedig ez nem sikerül, legalább olyan föltételes intézkedést kér, hogy ha a földesurak a 2000 raj. frtot jobbágyaiknak kifizetik, akkor ezek is adják vissza mindazt, a mit törvény ellenére lefoglaltak.

Hogy Vécsey báró ezt kijárhassa, a földesurak 400 forintot szavaztak meg részére. Ebből egynegyedrészt az apátság fedezett, — irja Török András 1717. jan. 22-én.[1]

III. Károly király 1717. ápr. 21-én meghagyja szentiványi és bethlenfalvi Szentiványi János országbirósági főjegyzőnek, hogy vizsgálja meg azon ügyet, mely a pásztói jobbágyok által a kir. fiscusnál fegyverjog (ius armorum) czimén lefizetett 4000 rajnai forint miatt, a pásztói földesurak és a jobbágyok között fenforgott, és itéljen.[2]

Szentiványi János 1717. május 16-án tudatja Gončzik Péter pásztói jószágkormányzóval, hogy ezen kérdésben a tárgyalást Rima-Szombatban 1717. jul. 1-én tartja meg. Miért is ekkorra megidézi, hogy a felek meghallgatása után a hazai törvények értelmében s az igazság követelményei szerint itélhessen.[3] 1717. jun. 22-én azonban a tárgyalást Rév-Komáromba szept. 18-ára teszi át.[4]

Gončzik Péter 1717. jun. 12-én úgy tudja, hogy a pásztóiak «fegyverjog» czimén nem 4000, hanem csak 2000 frtot fizettek; s ezért Sluha Ferencz főjegyző a pásztói földesurakat csak 2000 frt visszafizetésére kötelezte. Egyébként Gončziknak az a meggyőződése, hogy a földesuraknak csakugyan vissza kell ezt az összeget téríteniök, mert különben jobbágyaikat nem nyerik vissza.[5]

Nezorin erre értesíti, hogy Hermann Engelbert apáti titkár Bécsből majd ezen és más ügyben is megadja az utasítást, hogy mihez tartsa magát.[6]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 45.
[2] A kov. kötetben: Oklevt. XLVII. sz. okl.
[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 47.
[4] U. o. fasc. 3. nr. 49.
[5] U. o. fasc. 3. nr. 48.
[6] U. o. fasc. 3. nr. 51.

Ez a tudósítás 1717. jul. 7-iki kelettel meg is érkezett Pásztóra. Hermann elmondja, hogy Majtényi János kir. fiscussal beszélt. Ez ily véleményben van: Magyarországban Ő Felsége különös kegyelméből a papság nem fizet fegyverjog czimén. Miért is a pásztói apátság sem köteles erre. Az azonban kívánatos, hogy tisztán emberi szeretetből és könyörületességből az apátság vállaljon magára egyrészt a visszatérítendő összegből. Miért is — irja Hermann — annyit határozottan megigérhet, hogy az apátság az összeg egy részét majd visszafizeti, de nem kötelességből, hanem irgalmasságból; az összeg nagyságára nézve azonban ne nyilatkozzék, mielőtt a többi földesúrral nem értekezik.[1]

Gonczik Péter kérdezősködésére Szendrői Török András 1717. jul. 19-én így világítja meg a kérdést: A pásztói földesurak a maguk részéről Vécsey bárót bizták meg, hogy az ügyben mind a kir. fiscussal, mind a kanczellárral érintkezzék, sőt még az udvarnál is lépéseket tegyen. Előzetesen, természetesen, vizsgálat lesz, melynek figyelemmel kisérését én vállaltam magamra. Szükségesnek látszik, hogy mi pásztói földesurak előzetesen összejöjjünk valahol és a költségekről és ezek elosztásának arányáról értekezzünk. A végső határidőre valamennyi pásztói földesúr egy teljes hatalmú megbizottat küldjön ki s ügyvédül Radványi Ferenczet fogadja meg.[2]

A «ius armorum» ügyében Gonczikot 1717. nov. 20-ra megidézték, de eredménytelenül kellett hazatérnie, mert a tárgyalást elhalasztották. A kir. fiscus azt mondja, hogy a papság ezen a czímen nem fizet. Némelyek azt tanácsolták, szerezzen a rend olyan királyi rendeletet, mely ezen kiváltságot az apátságra külön és határozottan kimondja.[3]

A fegyverjogra[4] nézve fölmerült költségek czimén a többi földesurak 100 raj. forintot követeltek az apátságtól: 1718. ápr. 6-án azonban már felhagytak ezen törekvéssel, mert Gonczik tudtokra adta, hogy a papság nem esik a «ius armorum» alá.[5]

Szentiványi János ajánlatára, Sinkovics Pesty János Pásztó

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 52.

[2] U. o. fasc. 3. nr. 53.

[3] U. o. fasc. 12. nr. 13.

[4] «Quantum igitur ad desideratum Iuris Armorum, seu Neo-acquistici paragraphum attinet». (U. o. 1718. febr. 26. lev.)

[5] U. o. 1718. ápr. 6. lev.

város közönségével 1719. decz. 16-án kiegyezik a fegyverjog czimén fölmerült követelésre nézve. Gončzik Péter azonban ugyanekkor tiltakozik az ellen, hogy a pásztói apátság jobbágyain végrehajtást eszközöljenek; mert mint egyházi jobbágyok ily czimű fizetésre nem kötelesek. Sőt még azon összeget is vissza kell részökre téríteni, a melyet ők költség fejében ezen ügyben kiadtak.[1]

A pásztóiaknak Pesty János annak idején 4000 rajnai forintot adott kölcsön. Ebből 2000 frtot fegyverjog czimén lefizettek; a másik 2000 frtot meg egyéb szükségletükre fordították. Kamatot nem fizettek; s így a tartozás 7000 r. forintra rugott. Ebből, szegénységük láttára, Pesty 500 frtot elengedett; a többinek megfizetésére pedig őket a hatóság kötelezte. Felajánlottak ennek czimén 500 kila buzát. Mielőtt azonban Pesty ezt elfogadta volna, fölkereste Gončzikot s így szólt: Én követelésemet átadom az apátságnak; ez azután hajtsa be a pásztóiakon azt az összeget akár pénzben, akár borban, akár gabonában, vagy épen munkában a kolostor építése körül. S mit fizet ezért az apátság?

Gončzik 1000 frtot ajánlott meg; a többit meg kérte, hogy engedje el Pesty a templom fölépítésére. Ha 3000 frtot fizet az apátság, — lőn a válasz — a többit elengedem az épitendő templom javára.

Gončzik 1722. decz. 30-án apátja és a wellehrádi konvent tanácsát kéri ki.[2]

Nezorin apát a rendre előnyösnek találja az ajánlatot; de szükségesnek tartja annak a kiböngészését, hogy a hazai jog e tekintetben miként intézkedik. Ezért utasítja Gončzikot, hogy tudakozódjék a vármegyénél, a pásztói földesuraknál és ügyvédnél; s ezért küldi Hermann Engelbertet is Bécsbe a kanczelláriához.[3]

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár L. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 73.
[3] U. o. fasc. 3. nr. 74.

2. MONOSTOR-MALOM ÉS APÁTI HÁZ.

A «Monostor-malom» és az apáti ház ügye régóta tárgya a viszálykodásnak. A m. kir. kamara követeli a Monostor-malom visszaadását. Nezorin Flórián apát lépéseket tesz Ő Felségénél. Kecskeméty Pál tevékenysége az apátság érdekében. Cziganek István jószágkormányzó működése a hatóságoknál, főleg az egri püspöknél. Widenmann Bernát az egri püspöknél. Gonczik Péter jószágkormányzó fáradozása. Telekessy István halálakor fordulatot várnak a malom és ház ügyében. Gonczik és Hermann Engelbert lépései az új — Erdődy Gábor gróf — püspöknél. Tanúkihallgatás a malom és ház ügyében. Az apátság nem az egri püspöki szentszék, hanem a világi bíróság előtt kívánja tárgyaltatni az ügyet. Gonczik Péter tiltakozik az apátság földjeinek jogtalan használata ellen. Tanúkihallgatás a malom és ház ügyében. Gonczik találkozása és tárgyalása az egri püspökkel. Ez álláspontjából nem enged. Az esztergomi érsek is helyteleníti a világi bíróságot. Az egri püspök nyilatkozata. Gonczik javaslata apátja előtt és rendtársainál. Nezorin apát békülékeny levele az egri püspökhöz. Ennek előzékenysége. Királyi leirat a világi bíróságot rendeli el. Nezorin a békés kiegyenlítés útját keresi, majd megbeleegyezik, hogy az ügyet az egri püspöki consistorium tárgyalja. Ez a pásztói plébános javára dönt. A malom megbecslésének sürgetése. Nezorin a királyhoz fordul. A viszály két évtized mulva kiújul. Az apáti házat a pásztói plébános ki akarja tágitani. Az apátság ez ellen állást foglal. Álláspontját az egri püspöknél Menschik Jakab elüljáró ismerteti meg. Az egri püspök az egyházi látogatás alkalmával beleavatkozik a dologba, s így a békés elintézést megnehezíti. Züri Fülöp a barátságos kiegyezés föltételeit előterjeszti.

A pásztói apátság a «*Káposztás-malom*», a «*Kolostor malma*»,[1] az apáti ház (domus abbatialis) és bizonyos földek miatt már a XVII. század folyamán sokat küzdött a pásztói plébánossal.[2] A

[1] Van Pásztón «*Füzes-malom*» is 1592-ben. Ezt Pásztói Gergely Vass Dánielnek 160 tallérért (240 frt) adta el. (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 13. nr. 57.)

[2] *Békefi Remig*: A pásztói apátság tört. I. köt. 122—152. l.

kérdés azonban mégis megoldatlanul jutott a wellehrádi apátságra. Igy tehát a régi viaskodás ismét megújult.

Kecskeméty Pál 1703. máj. 27-én értesíti Zborka Methód rendtagot, hogy a m. kir. kamara a pásztóiaktól megköveteli a «*Monostor-malom*» és az elidegenített gabona visszaadását; a kir. fiscus meg épen ő általa adta a pásztóiak tudtára, hogy az apátság javait érintetlenül hagyják. A pásztóiak azonban a gabonát nem adták vissza, sőt nem is feleltek, hanem embereiket Bécsbe küldték föl.[1]

Nezorin Flórián Ő Felsége elé 1704-ben ilyen kérvénynyel lép: A pásztói apátságot Ő Felsége 1702. nov. 6-án összes javaival és tartozékaival neki adományozta s Erdődy Kristóf Antal a m. kir. helytartótanács elnöke 1702. nov. 28-án őt az apátság birtokaiba beiktatta. S Bakabányi János pásztói plébános az apátság alatt, a Zagyva folyón levő Monostor-malmot mindemellett is elfoglalta és kezei között tartja. Kéri tehát Nezorin Ő Felségét, hogy a megyei bíróság útján a plébános kezéből vegye ki és az ő birtokába juttassa a Monostor-malmot és az apátság egyéb tartozékait.[2]

Kecskeméty Pál szécsényi harminczados 1709. nov. 20-án azt irja Nezorin Flóriánnak, hogy a Pásztón levő *Káposztás-malmot* bizonyos úr 50 aranyért adta el Berkes András váczi vicariusnak; a serfőző meg három évig a pásztóiak kezén volt, most pedig két év óta a plébános a templom részére használja. Az eleséget a veremből a pásztóiak elhordták. Az apátsági épületet a plébános kitataroztatta.[3]

Kecskeméty Pál 1711. máj. 31-én ezt tanácsolja Nezorinnak: Irni kellene a váczi püspöknek, hogy Berkes András püspöki helyettest (vicarius generalis) utasítsa a Káposztás-malom visszaadására. Hiszen ő pásztói fiú; s igy midőn Dúl Ferencz neki 50 forintért eladta, tudnia kellett, hogy a malom a pásztói apátságé.[4]

Cziganek István 1712. okt. 22-én irja, hogy Pásztón csupa ellenmondásokkal találkozott; az apáti házat és a sörházat a plébános foglalta el; Berkes követeli a megtérítését annak, a mit a

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 6.

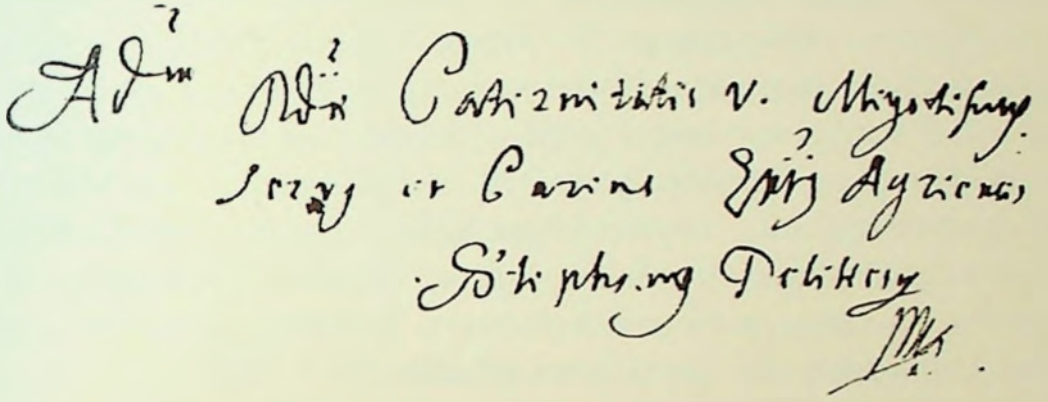
[2] A köv. kötetben: Oklevt. XXIV. sz. okl.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 2. nr. 46.

[4] U. o. f. 3. nr. 6.

malomra költött; a rétre meg a pásztóiak tették rá a kezüket.[1] 1712. okt. 26-án már arról panaszkodik Cziganek, hogy mikor benn volt Egerben és a püspök előtt az apáti épületet szóba hozta, jó szerével meg sem hallgatta a püspök.[2] Ez annyira pártfogolta a pásztói plébánost, hogy Cziganeknek 1712. nov. 8-án már alig volt maradása Pásztón. Időközben Stessel Kristóf alispán is felszólította, gondoskodjék ügyvédről, a ki a tárgyalásokon majd az apátságot képviseli.[3]

Cziganek az egri püspöknél élőszóval és irásban is előterjesztette az apáti lakás ügyét és a plébános részéről szenvedett sérelmeket; de mindössze is csak annyira ment, hogy a püspök

Telekessy István egri püspök 1713. jan. 25-iki aláirása.[4]

a dolog megvizsgálására az egri vicarius kirendelését igérte meg. 1712. nov. 20-án ajánlja Cziganek, hogy az apát irjon a püspöknek és közölje vele azon szándékát, melylyel az egész kérdést Ő Felsége elé akarja terjeszteni.[5]

Orczy István alispán 1713. jan. 25-én sajnálattal jelenti, hogy a pásztói plébánossal fenforgó ügyben nem tehet semmit, mert az apátság dolgában Ő Felsége a helyettes alispánt küldötte ki, pedig ő ennek a dolgába nem akar beleavatkozni. Egyébként is a pásztói plébános nem áll az ő joghatósága alatt; miért is legjobb volna az egri püspökhöz fordulni.[6]

Telekessy István egri püspök 1713. jan. 25-én sajnálja, hogy

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 9.
[2] U. o. fasc. 15. nr. 10.
[3] U. o. fasc. 15. nr. 11.
[4] U. o. f. 15. nr. 14.
[5] U. o. fasc. 15. nr. 12.
[6] U. o. fasc. 15. nr. 13.

Cziganek István és a pásztói plébános között a dolog már a végletekig eljutott. Igéri, hogy a főesperest, vagy ennek akadályoztatása esetén más valakit kiküld a dolog megvizsgálására.[1]

Cziganek István 1713. jan. 27-én kéri Nezorin Flórián apátot, vigye az egész pásztói kérdést Ő Felsége elé, hiszen békés kiegyezésről úgyis alig lehet már szó.[2]

Berkes András váczi prépost és kanonok a saját káptalana előtt 1713. febr. 4-én tiltakozik az ellen, hogy Nezorin Flórián pásztói apátot a Pásztón levő Káposztás-malomba beiktatták; mert ez zálogbirtok czimén a tiltakozót illeti meg mindaddig, míg neki a zálogösszeget ki nem fizetik.[3]

Forger János egri vicarius 1713. febr. 24-én még mit sem tud a Pásztón történtekről. Ir hiteles tájékozás végett a pásztói plébánosnak; a pásztói apátnak pedig igéri, hogy az apátság iránt jóindulattal van, s ez vezeti majd a kérdés megoldásában is.[4]

Widenmann Bernát 1713. máj. 3-án érkezett meg Pásztora. Innét 5-én Cziganek István társaságában Egerbe indult. Másnap szeretett volna megjelenni a püspök előtt; de hallotta, hogy szombati nap nem eszik, s ekkor bajos vele könnyen dülőre jutni. Miért is a következő napra kért kihallgatást.

A megszabott időre pontosan megjelent a püspöknél Cziganekkel együtt. A mint apátja üdvözletét kifejezte, kérte a püspököt, szerezzen elégtételt Cziganeknek, adassa vissza az apátságnak a Monostor-malmot, az apáti lakást és azon földeket, melyeket Zolnay András apát is használt.

A püspök erre így válaszolt: Mit sem tudok arról, hogy Cziganekkel valamely méltánytalanság történt. Mert még ha kitették is a szürét a plébániaházból, ez is jogosan történt; miért nem akart távozni onnét, a hol örök idők óta a plébános lakott. Ezt a házat nem engedi át, készebb megválni a püspökségtől.

Erre Widenmann előmutatta azon kir. intézkedést, mely mindazon birtokokat Nezorin Flórián kezeibe adja, melyeknek Zolnay is tulajdonosa volt.

A püspök ledobta az oklevelet az asztalra, ily szavak kisé-

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 14.

[2] U. o. fasc. 15. nr. 16.

[3] A köv. kötetben: Oklevt. XXXII. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 17.

retében: Mi közöm nekem ezen királyi rendelkezéshez? Én nem foglaltam le a ti birtokaitokat; menjetek azokhoz, a kiknél vannak. Bizonyítsátok be előbb, hogy a mit követeltek, régente csakugyan a pásztói apátsághoz tartozott. Arra mit sem lehet adni, hogy egykor Zolnay kezén voltak, mert ő sokat jogtalanul foglalt le. Jobb tehát, ha elmentek innét, s másutt keresitek az igazságtokat.

Ezen erős bánásmód után Zorggerhez mentek át s őt kérték, hogy nyerje meg ügyöknek a püspököt, mert különben az apát kénytelen lesz a törvény elé vinni a kérdést.[1]

E közben Telekessy István egri püspök arról értesül, hogy Cziganek István az új pásztói plébánost kiszórással fenyegette. Telekessy 1713. máj. 9-én így ir Cziganekhez: A mit Ő Felsége elrendelt, én a megyei hatóságok révén megtettem az apátsággal. De ez nem volt elég. Mert, a mint hallom, az apátság még a pásztói plébániát is követeli; pedig ehhez semmi joga. Hiszen még a török időben is mindig az egyházmegye papjai voltak itt a plébánosok, s maga a plébániai épület — az úgynevezett apáti lakás — is kivül esik az apátság telkén. Ha az apátság azt hiszi, hogy csakugyan van joga az apáti lakáshoz, mutassa ki ezt békés úton, de ne lépjen föl erőszakosan. Én — irja a püspök — más fegyverekkel, az egyházi kánonokkal és az egyházi felsőbbség előtt küzdök. S ha az apátság képviselője a világi hatóság segítségével akar boldogulni, ellene is az egyházi kánonok értelmében járok el.[2]

Cziganek István 1715. jan. 11-én Heves és Külső-Szolnok megyegyűlésén tiltakozik az ellen, hogy a pásztói plébános az egri püspök, Telekessy István beleegyezésével Pásztón az apátsági lakást (domus abbatialis), mely — Cziganek szerint — a romba dőlt kolostor helyén épült, továbbá a Monostor-malmot lefoglalta.[3]

Gonczik Péter 1715. febr. 24-én úgy tudja, hogy az egri püspökkel aligha lehet békés úton elintézni az ügyet. Mindamellett is igéri, hogy ha Egerbe eljut, még a végsőt is megkisérli a kiegyezésre.[4]

Telekessy István püspök halálával (1715. márcz. 3.) Gonczik Péter fordulatot várt a malom és az apáti lakás ügyében. Voltak

[1] Zirczi ap. levt.: Vágselly. irat. 1710-es csom. 19. sz.

[2] U. o. fasc. 15. nr. 18.

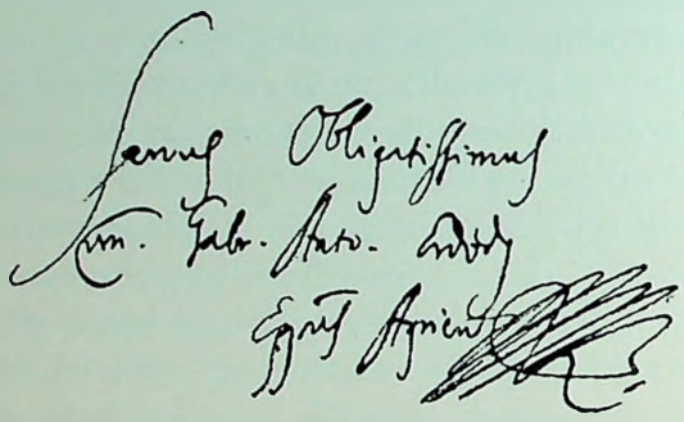
[3] U. o. fasc. 4. nr. 1. fol. 56—58. és f. 15. nr. 155.

[4] U. o. 1715. febr. 24. lev.

a kik másként vélekedtek; de ő, 1715. márczius 9-iki levele szerint, a *Monostor-malomra* számított, mert ennek Zolnay András is birtokában volt, nem mint plébános, hanem mint apát.[1]

Tarnóczy János 1715. márcz. 9-én ajánlja Nezorin Flórián apátnak, hogy az új egri püspöknél, Erdődy Gábor grófnál tegye meg a lépéseket a pásztói apátság javai érdekében. Azzal biztatja, hogy Erdődy igen jó lelkű és méltányos ember; sikerre tehát van nála kilátás.[2]

Nezorin Flórián pásztói apát Erdődy Gábor püspök elé részletes, alaposan megokolt átiratot küld, melyben kifejti előtte, hogy a Monostor-malom és az apáti épület miért s mily jogi alapon illeti meg a pásztói apátságot.[3]

Erdődy Gábor Antal gróf egri püspök aláírása.[4]

Rövid idő mulva meg Gonczik Péter fordult a püspökhöz ilyen kérelemmel: Ő Felsége adománylevele szerint, Nezorin Flórián a pásztói apátságot ugyanazon jogokkal és birtokokkal kapta meg, melyeknek Zolnay András birtokában volt. Az meg tény, hogy Zolnay Andrásnak, mint pásztói apátnak a Monostor-malom és az apáti lakás kezén volt. Kéri tehát a püspököt, hagyja meg a pásztói plébánosnak, hogy mind a malmot, mind az apáti épületet adja át az apátságnak.

Erre a püspök 1715. márcz. 26-iki kelettel oly értelemben felelt, hogy ha Gonczik kérelmének alapját igazolja, akkor majd a méltányosság és igazságosság szerint elintézi a dolgot.[5]

[1] Zirczi apáts. levt.: fasc. 15. nr. 19.
[2] U. o. fasc. 15. nr. 20.
[3] U. o. f. 15. nr. 27.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 79.
[5] A köv. kötetben: Oklevt. XXXVII. sz. okl.

Gončzik 1715. ápr. 22-én készül Egerbe. Magával akarja vinni a királyi adománylevelet és a kir. rendeleteket, hogy az apátság jogát a *Monostor-malomhoz* és az apáti lakáshoz kimutassa.[1] Megjelenvén Egerben, élőszóval előadta a püspöknek az apátság jogos kívánságait. A püspök Kiss vicarius kezébe tette le az ügyet. Ez felszólította Gončzikot, hogy a kérvényt hiteles adatokkal támogassa. Ekkor Gončzik bemutatja az 1692. jun. 25-iki okiratot, mely világosan kimondja, hogy a Monostor-malom a pásztói apátsághoz tartozik;[2] az 1702. nov. 6-iki adománylevelet[3] és az 1714. jul. 23-iki határozatot, a mely világosan kimondja, hogy Nezorin Flórián mindazon jogoknak és birtokoknak örökébe lép, melyeknek egykor Zolnay tulajdonosa volt.[4]

Majd meg Nezorin Flórián nevében Hermann Engelbert fejti ki az egri püspök előtt, hogy a pásztói apátságot I. Lipót király a cziszterczi rendbe visszakeblezte s a rendet magába az apátságba bevezettette; Zolnay András halála után meg Nezorin Flórián wellehrádi cziszterczi apátnak adományozta az apátságot s ebbe őt be is vezették és beiktatták. Mindemellett is, a mint Zolnay meghalt, a pásztói plébános az apát lakását és a régi kolostor szomszédságában levő két malmot nyomban lefoglalta a maga részére. Hermann ezután részletesen kimutatja, hogy a ház és a két malom nem is lehet másé, mint az apátságé. Végül mindezek alapján igazságot kér a püspöktől; vagyis kéri, hogy parancsolja meg a pásztói plébánosnak az apáti ház és a malom visszaadását a cziszterczi rend kezére.[5]

A gyöngyösi megyegyülésen (1715. ápr. 29. előtt) Gončzik kézbesítette a püspöknek az apátság kívánalmait tartalmazó oklevelet. A püspök erre őt Kiss püspöki vicariushoz utasította. Ez meg azzal felelt, hogy az apátság a törvény útján keresse igazát a plébánossal szemben.[6]

Nezorin Flórián 1715. máj. 7-én alaposan fölszerelt emlékiratot[7] küld Mottl Fábián által Gončzik Péterhez, hogy nyujtsa

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 24.

[2] *Békefi Rem.*: A pásztói apáts. tört. I. k. 538—539. l.

[3] U. o. I. k. 674—677. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 153.

[5] A következő kötetben: Oklevéltár XVI. sz. okl.

[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 25.

[7] U. o. fasc. 15. nr. 27.

át az egri püspöknek. S ha még ennek sem lesz meg a kivánt eredménye, akkor Nezorin apát Ő Felségénél teszi meg a kellő lépéseket.[1]

Hermann Engelbert 1715. máj. 24-én kifejti Gončzik Péternek, hogy az apátság a püspök előtt erkölcsileg köteles feltárni azon okokat, melyekre a malom és az apáti lakás tekintetében kérelmét alapítja. Szerinte a kérdést nem a jog bebizonyítására, hanem azon kérdés eldöntésére kell alapitani, hogy a pásztói plébános Zolnay András halála után törvényesen zavarta-e ki az apátságot a malom és az apáti lakás birtokából, vagy nem? Erre bizonyosan tagadó lesz a válasz. Mert még a rosszhiszemű birtokost sem szabad törvényes intézkedés nélkül kihajszolni a jószágból; annál kevésbbé volt szabad ezt megtenni az apátsággal, mely királyi adomány útján jutott az apátsághoz.

Mivel a püspök a vicarius kezébe tette le az ügyet, a kérdésben ő fog dönteni. S ez bármilyen legyen is, vegye ki Gončzik a határozatot irásban, hogy ezzel szemben a kellő lépéseket esetleg meg lehessen tenni Ő Felségénél, vagy a római széknél.[2]

Gončzik 1715. aug. 30-ika előtt Egerben volt és Erdődy püspöknek átadta az apátság emlékiratát. A püspök igen jó lélekkel fogadta és megigérte, hogy az apátság és a rend érdekében minden lehetőre kész. Mivel Kiss vicarius nem volt Egerben, nem lehetett megkezdeni az ügy lebonyolítását. Erdődy türelemre inti Gončzikot. Mihelyt lehet, egybehívja a szentszéket s mind Gončzikot, mind a pásztói plébánost megidézi tárgyalásra.[3]

Gončzik nem tudja, mit tevő legyen azon esetben, ha csakugyan megidézik a szentszék elé. Ezért kér 1715. szept. 17-én tanácsot és utasítást az apáttól.[4]

Nedeczky Mihály királyi táblai hites jegyző tanuskodása szerint, Rákóczy Gábor, Taron 1670 óta plébános és 82 éves ember, előtte és Gončzik Péter előtt, 1715. okt. 13-án így nyilatkozott: Ezelőtt 18 évvel tartottak tanúkihallgatást. Ekkor Magyari István 110 éves ember, továbbá más 75, 80 és 82 éves férfiak hit alatt azt vallották, hogy abban a házban, a hol most a plébános lakik,

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 26.

[2] U. o. fasc. 15. nr. 29.

[3] U. o. fasc. 15. nr. 31.

[4] U. o. fasc. 15. nr. 33. és 34.

valamikor játszottak, de az sohasem volt plébániai, hanem apáti ház. A malom is a kolostoré volt; innét a neve: *Monostor malma.* S ezt maga Zolnay András is birta, pedig az egri püspök ki akarta belőle zavarni. Miért is nagyon csodálkozik, hogy akadnak egyházi férfiak, a kik az apáti házat és a malmot kezökben tartják. Ő ezerszer is kész megesküdni, hogy mind a ház, mind a malom az apátságé.[1]

Rákóczy Gábor tari plébánosra azt fogták rá,[2] hogy a ciszterciek öt ezüst pohárral és selyem szövettel lekenyerezték. Rákóczyt ez mélyen sértette; de bántotta Cziganeket is. Ennek felszólítására Rákóczy 1716. április 6-án hivatalosan nyilatkozik és elmondja, hogy Cziganek István pásztói jószágkormányzó csupa hálából — mert ő, Rákóczy Gábor, Cziganek elődjét negyed éven át élelemmel ellátta; s mert az apátságnak adott 1 lovat, 2 szőlőt és Szúpatakon 215 frtos pusztát — meglepte egy ezüst pohárkával és holländi posztóval. Ez, és nem más oka van az ajándékozásnak.[3]

1715. nov. 2-án már folytatják az apátság birtokainak kinyomozását. Gonczik ügyesen állítja fel a tételt. Szerinte a tanúktól nem azt kell megkérdezni: Tudják-, látták- és hallották-e, hogy a Monostor-malmot és az apáti lakást valamikor a pásztói plébánosok birták? Hanem ez legyen a kérdés: Tudja-e a tanú, hogy Zolnay András a Monostor-malmot és az apáti házat a Fenessy püspök által tartott hivatalos vizsgálat után is békében birta haláláig?

Ha a tanúk felelete «igen» lesz, akkor a jogi egymásután ez: Nezorin Flórián pásztói apát mindazon jogok birtokába belépett, melyeket Zolnay élvezett. Ő pedig a Monostor-malmot és az apáti házat birta. Tehát ezektől Nezorin Flóriánt sem lehet megfosztani.[4]

Hermann Engelbert nem helyesli azt az eljárást, hogy tanúvallomásokkal derítsék ki, vajjon Zolnay András a Monostor-malmot és az apáti lakást békességben birta-e haláláig. Gonczik, ezen tapasztalatra, 1715. nov. 2-án mosni kezdi a kezét, ha a dolog az apátságra nézve kedvezőtlenül végződnék.[5]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. XLI. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. f. 15. nr. 60.
[3] A köv. kötetben: Oklevt. XLII. sz. okl.
[4] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 36.
[5] U. o. fasc. 15. nr. 37.

Gončzik 1715. nov. 10-én irja Hermann Engelbertnek, hogy volt Pásztón egy országos hirű ügyvéd, a kivel a malom és ház dolgában értekezett. Ez azt tanácsolta, hogy ne menjek el személyesen Kiss püspöki vicarius elé. Mert ő, ha én is, meg a pásztói plébános is megjelenünk, egybehivja a szentszéket s a kérdést ez fogja eldönteni. Ha ez a forum az apátságot elitéli, jogorvoslatért nem lehet Ő Felségéhez folyamodni; mert a törvény értelmében a szentszéktől az esztergomi érsekhez föllebbeznek. Az ügyvéd azt ajánlja, hogy az irásban beterjesztett kérdésre irásos feleletet kérjünk. Ha ez kedvezötlen lesz is, még mindig van helye a föllebbezésnek Ő Felségéhez. Egyébként — mondja Gončzik — legjobb lett volna egyenesen Ő Felségéhez fordulni, miként ezt én eredetileg tanácsoltam.[1]

Gončzik Péter 1715. nov. 26-án küldi meg Nezorin Flórián részére azon kérvény fogalmazványát, melyet az apát nevében a Monostor-malom és az apáti lakás ügyében Ő Felsége elé akartak terjeszteni.[2]

A vicarius a pásztói plébánost 1715. decz. 8-ra Egerbe idézte s meghagyta neki, hogy az apáti lakást vegye körül kerítéssel. A plébános hirül hozta magával, hogy az apátság a szentszék előtt bizonyosan elvesztette volna az ügyet. Most már tehát kétségtelen, hogy legjobb lesz Ő Felségéhez fordulni.[3]

Kiss János egri vicarius generalis 1715. decz. 10-én értesíti Gončzikot, hogy ő is, meg az egri püspök is csak olyan választ adhat, mely a jog és az igazság útjának keresését irja elő. Óva inti, hogy az egyházjog megsértésével ne vigye a dolgát a világi bíróság elé. Hangsúlyozza, hogy Cziganek István már több izben erőszakoskodott; pedig az ilyen tényeknek azután az az eredménye, hogy az apátnak is, meg majd neki magának is több kellemetlenséget kell eltürnie.[4]

Nezorin Flórián apát 1716. febr. 2-án helyesli, hogy Gončzik Péter a malom-ügyben nem vetette magát a szentszék birászkodása alá.[5]

1716. márcz. 6-án az a híre járt, hogy Kiss János vicarius

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 38.
[2] U. o. fasc. 15. nr. 39.
[3] U. o. fasc. 15. nr. 43.
[4] U. o. fasc. 15. nr. 42.
[5] U. o. fasc. 12. nr. 2.

rendeletéből a gyöngyösi prépost és egy plébános rá akarta beszélni az öreg tari plébánost előbbi vallomásának megváltoztatására. Ez azonban hűségesen kitartott. De nehogy idővel mégis valamelyes változás essék a dologban, Gonczik azon volt, hogy Rákóczy Gábor vallomását a szolgabiró és esküdt előtt megismételje.[1]

Gonczik Péter, 1715. jul. 4-én, a váczi káptalan előtt tiltakozik az ellen, hogy Bakabányi János pásztói plébános a pásztói apátság szántóföldjei közül egyiken-másikon gazdálkodik, a réteket meg kaszáltatja.[2]

Csala Sándor Heves és Külső-Szolnok vármegye alispánja 1716. febr. 15-én kiküldi Laczkovics János szolgabirót, hogy Gonczik Péter kívánságára járjon el hivatalból. S 1716. márcz. 9-én látjuk is tényleg, hogy Laczkovics János Bakabányi János pásztói plébánost tiltja az apátsági földek használásától.[3] Ennek azonban kevés eredménye lett, mert Gonczik arra is kész, hogy a plébánosnak még az ökreit is elveteti, ha ez tavaszszal az apátság földjeibe vettet.[4]

A Monostor-malom és apáti ház ügyében 1716. márcz. 9-én Gonczik Péter kérésére tanúkihallgatás volt. Tanúkként szerepelnek: Balog Ambrus, Nagy István és Csete András Tarról: Csete Jakab és Balázs, Bagoly Mátyás és Szabó György Hasznosról, Zeke Márton, Maxa János, Fülöp András, nemes Csányi István és Csór Gáspár Pásztóról s végül Rákóczy Gábor egri kanonok és tari plébános.[5]

Gonczik Péter márcz. 13-án már jelenti Nezorin Flóriánnak, hogy a tanuk vallomása szerint Zolnay András a Monostor-malmot, az apáti házat és a kérdéses szántóföldeket haláláig birta. Ezt a vallomást legközelebb felküldi a kanczelláriának;[6] márcz. 20-án meg bemutatja a vármegyegyűlésnek.[7]

Hermann Engelbert 1716. márcz. 11-én irja Gonczik Péternek, hogy az apáti ház és a Monostor-malom ügye nem jól áll; mert

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 49. és 50.
[2] A köv. kötetben: Oklt. XXXVIII. sz. okl.
[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 45.
[4] U. o. fasc. 15. nr. 47.
[5] Zirczi ap. levt. f. 15. nr. 51.
[6] U. o. f. 15. nr. 54.
[7] U. o. f. 15. nr. 56.

Bécsben az a felfogás, hogy mind a kettő a pásztói plébánosoké volt eredetileg, csak később Zolnay András foglalta le őket erőszakkal és törvénytelenül. Hermann most azon véleményben van, hogy az egész ügyet a törvényes bíróság elé kell adni.[1]

Vanyeczy Illés 1716. márcz. 13-án figyelmezteti Hermann Engelbertet, hogy az egri papság törekvésével szemben résen kell lenni; hiszen hogy az apátságnak igaza van, maga az etymologia is támogatja; mert hogyan hívnák a malmot Monostor-malmának, ha nem a monostoré lett volna.[2]

Gonczik Péter meg 1716. márcz. 22-én figyelmezteti, hogy Bécsben addig akadályozza meg a határozathozatalt, míg ő a szükséges okiratokat — a melyeknek beszerzésére van kilátás — meg nem küldi.[3]

Hermann Engelbert 1716. ápr. 22-én Gonczik Pétert arról értesíti, hogy a m. kir. kanczellária a pásztói apátság beterjesztését közölte válasz czéljából az egri püspökkel; s hogy a kanczellária ígérete szerint az ügy addig nem kerül döntés alá, míg a pásztói apát az egri püspök válaszára a viszonválaszt meg nem adja. Egyúttal figyelmezteti Gonczikot, hogy a törvény értelmében egy ügy egyszerre két hatóság elé nem kerülhet; miért is a dolognak a vármegyén leendő tárgyalása talán nem is törvényes.[4]

Gonczik Péter erősen várta Hermann Engelbert levelét az egri püspökkel folytatott tárgyalás ügyében. De biz' az nem érkezett meg. Ezért írja 1716. ápr. 23-iki levelében az apátnak, hogy az ápr. 27-iki találkozás a püspökkel Egerben erős dolog lesz; de helyt fogok állni.[5]

Gonczik Péter, 1716. máj. 3-iki levele szerint, benn volt Egerben az ápr. 27-iki megyegyűlésen. Az egri püspök kevés jóindulatot mutatott iránta s azt mondta neki, hogy sem a malmot, sem a házat nem kapja meg a rend, hacsak be nem bizonyítja, hogy egykor birta őket. Mivel a hivatalos vizsgálat ezt már kideritette, Gonczik arra kérte a megyegyűlést, hogy az alispánt küldje ki a tanúvallomáson nyugvó vizsgálat eredményének végrehajtására. A püspök ez ellen tiltakozott; de a gyűlés az alispánt jun. 15-ikére

[1] Zirczi ap. l. t.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 52.
[2] U. o. f. 15. nr. 53.
[3] U. o. f. 15. nr. 55.
[4] U. o. f. 15. nr. 58.
[5] U. o. 1716. ápr. 23. lev.

kiküldte. Gonczik ezen határidőre kér Wellehrádról néhány fontos okiratot.[1]

Gonczik Péter 1716. máj. 21-én az apátsági épület és malom ügyében irja, hogy hallomása szerint elég hites tanú áll rendelkezésre. Többek tanácsára kivánatosnak látszik Csala Sándor alispán kiküldése. Ő vizsgálja meg az apátság és plébános telkét s észleletéről terjeszszen jelentést a vármegye elé, hogy ez azután itélhessen. Ha az itélet nem tetszik, ügyvéd útján meg lehet föllebbezni. S hogy ez minél bátrabban fölléphessen, jó lesz más megyéből kiszemelni. Ezt javasolja — irja Gonczik Péter — maga az alispán is, a ki jó embere a rendnek; miért is helyén lesz, ha az apát maga is figyelmet tanusít iránta.[2]

Keresztély esztergomi érsek megütközéssel értesült, hogy a pásztói apátság a malom-ügyet világi törvényszék elé akarja vinni. 1716. máj. 24-én értesíti az egri püspököt, hogy ezt ne engedje meg. Ha pedig a pásztói jószágkormányzó még figyelmeztetés után is ragaszkodnék a világi hatósághoz, közöljék csak vele, az érsekkel a dolgot; majd ő a jószágkormányzót is, meg utódját is a rendes útra tereli.[3]

Az egri püspök jun. 8-ára Egerbe hivatja Gonczikot azon czímen, hogy vele értekezni akar. Gonczik tudta, hogy a malomról és házról lesz szó. Nem örömest értesült tehát a meghivásról, mert sejthette, hogy a püspök — nem a rend előnyére — valamit újból kieszelt.[4]

Az egri püspök a megyegyűlés helyett a szentszéket jelölte meg hatóságul az apátság és a plébános közötti per tárgyalására; s kijelentette, hogy világiakat is meghiv majd a biróságba. Gonczik az ügyvéddel akar megjelenni; s hogy bizonyithasson, 1716. jun. 13-án kéri az idevágó oklevelek sürgős megküldését.[5]

Nezorin 1716. jun. 20-án azon véleményét fejezi ki, hogy a malom és ház ügyét nem szeretné egyházi, különösen az egri püspöki bíróság kezeiben látni. Hadd maradjon ez az ügy a kanczelláriánál. Ha pedig már egyházi bíróságnak kellene átadni, akkor döntsön a váczi káptalan.[6]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 59.
[2] Zirczi ap. levt. 1716. máj. 21. lev.
[3] Egri érs. levt.: Arch. vet. Nr. 1729. Pe 31.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 60.
[5] U. o. 1716. jun. 13. lev.
[6] U. o. f. 15. nr. 61.

1716. jun. 24-én Kakuk János, Kocsma Béla Szőllősről; Koncsik Mátyás, Csépe Benedek, Csépe Jakab Hasznosról; Csányi István, Csordás Mihály, Kelemeny Mátyás, Csór Gáspár, Maksó András és Tóth György Pásztóról mint tanuk az apátság ellen vallanak a Monostor-malom ügyében.[1]

Gončzik 1716. jun. 28-án már biztatja Nezorint, hogy a Monostor-malom és a ház miatt ne aggságoskodjék, mert most már nem fog az egri consistorium elé menni, — habár ez kiközösítéssel fenyegeti; hanem Podmaniczky ügyvéd javaslatára, ragaszkodik az alispán kiküldéséhez. S ha a megyénél nem határoznak a dologban, megbizottja útján a kanczelláriánál sürgeti a rendnek behelyezését a két birtokba.[2]

Gončzik elég ravaszul már jul. 1-én azt irja az egri püspöknek, hogy nem követheti azon tanácsát, melylyel a Monostor-malom és a ház ügyének inkább az egyházmegyei consistorium, mint a vármegye elé vitelét javasolja; mert apátja mást parancsolt — és pedig kettős okból. Az egyházi bíróság a rendre nem lenne előnyös; de meg az ügy a kanczelláriánál már folyamatban van, — pedig két helyen egy ügyet nem szokás tárgyalni.[3] A világi elemek s maga az ügyvéd is olyan tanácsot adtak, hogy ez az ügy a világi forum elé tartozik. S mindnyájan mondják, hogy ha az öreg püspök élne, már régen a rendé volna a malom és a ház; az új püspök azonban népszerűségre törekszik, s ezért tesz meg mindent papjai kedveért.[4]

Erdődy Gábor Antal egri püspök 1716. jul. 16-án levélben szemére hányja Gončzik Péternek, hogy szavát megszegte, mert előtte mást igért, mint a mit levelében ir. Egyébként is az egészen Gončziktól függ, hogy az ügyet hová viszi; de annyi bizonyos, hogy püspöki jogaiból ő sem enged semmit sem s meg fogja mutatni, hogy a peres egyházi birtokok ügye mégis csak az egyházi hatóság elé tartozik. Már ezen ügyben a vicarius irt is az esztergomi érseknek, a ki nem engedi meg, hogy suffraganeusai valamelyikének a joga megcsorbuljon.[5]

[1] Egri érseki levt.: Visitatio Canonica Parochiae Pasztoviensis 1811. és 1816. 130—133. l.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 62. és 63.

[3] U. o. f. 15. nr. 64.

[4] U. o. f. 15. nr. 65.

[5] U. o. f. 15. nr. 66.

Gonczik jul. 25-én értesíti erről az apátot s kijelenti, ha kívánja, az alispán kiküldését az őszre kieszközli.[1]

Gonczik Péter 1716. jul. 24-iki levele szerint mindenki azt javasolja neki, hogy eszközölje ki az alispán hivatalos kiküldését. Ez azután vizsgálja meg a Monostor-malom, a ház és a szántóföldek ügyében mind a két fél bizonyítékait s tegyen jelentést a vármegyének vagy a kanczelláriának, hogy már egyszer lehessen ítélni az ügyben.[2]

Az esztergomi érsek 1716. aug. 14-én irja Nezorin apátnak, hogy értesült a malom és ház ügyének a világi hatóság elé terjesztéséről. Ő ezt helyteleníti s mind az egri püspökre, mind az esztergomi érsekre sérelmesnek találja. De nem is látja be, miért kerüli ki az apát az egyházi bíróságot. Hiszen, ha az egri püspöki consistorium nem az igazság szerint ítélne, még mindig megvan a föllebbezés joga az esztergomi érsekhez. Miért is utasítja Nezorint, hogy az ügyet bocsássa az egyházi bíróság elé.[3]

Kalivoda Rajmund 1716. szept. 8-án irja, hogy a mint Nagyszombatban a főpapság tanácskozásának vége volt, az egri püspök az esztergomi érsek előtt, Kalivoda Rajmund fülehallatára, így szólt: A pásztói plébánosnak joga van egy malomhoz, melyet a pásztói apátság jószágkormányzója el akar tole vitatni, és pedig most már a megvegyülésen. Mivel ezen ügy elbirálása engem illet, semmi áron sem egyezem bele, hogy a megvegyülés elé kerüljön. A jószágkormányzó bocsássa először az én ítéletem alá; ha azután az ítéletben nem nyugszik meg, akkor vigye a kérdést Magyarország primása elé. Ezután hivatkozott a pásztói apátnak Gonczik Péter pásztói jószágkormányzóhoz irt leveleire, melyekben meghagyja neki, hogy a rend rovására ne tárgyaltassa ezt az ügyet az egri érsekkel.

Kalivoda Rajmund hazatérőben Pozsonyban a kamaránál megtudta, hogy Telekessy István meghagyta a pásztói plébánosnak a malom lefoglalását Zolnay András halála után. Miért is — válaszul az egri püspök szavaira — megirta a primásnak, hogy ha a

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 67.

[2] U. o. fasc. 26. nr. 1.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár XLV. sz. okl.

pásztói plébános csak egyetlen egy hiteles okirattal tudja igazolni jogát a malomhoz, az apátság rögtön elál a keresettől.[1]

Gonczik 1716. okt. 28-án javasolja Nezorin apátnak, hogy nyujtson be Ő Felségéhez egy újabb kérvényt, a melyben fejtse ki, hogyan akadályozza az egri püspök az alispán kiküldését, jóllehet ezt már a megye elhatározta; s hogy a rend előitélet nélkül nem fordulhat az egri püspök bíróságához. Gonczik kész a kérvényt megszerkeszteni; sőt igéri, hogy a hiteles tanúvallomásokkal együtt nemsokára meg is küldi.[2]

Kada Pál szolgabiró és Dévay Pál esküdt 1716. decz. 18-án jelentik, hogy Pásztón a Monostor-malmában a malomköveket tartó gerenda homlokzatán bevésve ez a felirat olvasható: «*Anno Dom. 1692. fecit Reverendissimus Dominus An.* (közben egy infula alatt pelikán és pásztorbot) *Zolnay Ab. B. M. V. Paszto*».

Ennek hivatalos kiadását Gonczik Péter azért kérte, hogy vele bizonyíthasson.[3]

Az egri püspök 1717. jan. 8-ika előtt egyre hajtogatta Gonczik előtt, hogy a malom-kérdésben vesse magát az egri szentszék birósága alá. Az alispán meg biztatta, hogy ezt ne tegye, mert ez az ügy nem ide, hanem Ő Felsége elé tartozik.[4]

Gonczik 1717. jan. 12-én Hermann Engelbertnek azt javasolja, hogy Ő Felségétől olyan határozatot kellene kérelmezni, a mely egyenesen kimondja, hogy a malom és a ház ügye nem a consistorium, hanem a vármegye elé tartozik; s hogy az alispán régi megbizása értelmében járjon el a dologban.[5]

Vanyeczy Illés 1717. febr. 6-án biztatja Gonczikot, hogy a világi hatóság követelésétől el ne álljon, mert joga van hozzá; s most, midőn az egri püspök huzamosabban Bécsben tartózkodik, föl kell használni az időt.[6]

Hermann Engelbert 1717. febr. 10-én nagyon sajnálja, hogy nem tartózkodhatik Bécsben, s igy a rendnek malom- és ház-ügyét nem mozdíthatja elő a kanczelláriánál. Reméli azonban, hogy a kanczellária maga más meggyőződésre birja az egri püspököt, a

[1] Zirczi ap. levt.: Vágselly. irat. 1710-es csom. 6. sz.
[2] U. o. f. 15 nr. 69.
[3] U. o. f. 15. nr. 70.
[4] U. o. fasc. 12. nr. 5.
[5] U. o. f. 15. nr. 72.
[6] U. o. f. 15. nr. 73.

ki most Bécsben tartózkodik. Ha ez nem történnék meg, nem marad más hátra, mint hogy az apát még egyszer keresse meg levélben az egri püspököt. S ha ez sem használ, hadd kerüljön a dolog a törvény útjára és történjék, a mi történik.[1]

Nezorin Flórián apát 1717. febr. 17-iki levelével tényleg az egri püspökhöz fordul. Elmondja, hogy mily nehezére esett, midőn azon följelentésről értesült, melyet a püspök az esztergomi érsekhez küldött. De nem tehet róla; az egri püspök bíróságához nem fordulhatott, mert a püspök sohasem közbenjárónak, hanem a plébános pártfogójának tüntette föl magát. Ő, a pásztói apát mindig szerette volna az ügy békés elintézését, de ez mindeddig lehetetlen volt. Magában a kanczelláriában meg Heves-vármegye világi elemei között az a felfogás él, hogy ez az ügy, mivel nem személyi, a világi bíróság elé tartozik. Mindemellett is még mindig kész a békés kiegyezésre. Kéri tehát a püspököt, adjon rá módot, hogy a 14 év óta huzódó ügy barátságos úton kiegyenlítődjék.[2]

Gonczik nem bizott apátjának ezen békés kisérletében. Miért is Nógrád-vármegye alispánjához, Jeszenszkyhez fordul tanácsért. Ez biztatja, hogy a malom és a ház ügye mindenesetre a világi bíróság elé való; s mindjárt meg is fogalmazta a kérvényt, melyet Gonczik elküldött az apát részére azon kéréssel, hogy akkor nyujtsa be a kanczelláriánál, mikor a nyitrai és egri püspök nem lesznek Bécsben.[3]

Erdődy Gábor Antal egri püspök 1717. márcz. 15-iki levelében csodálkozását fejezi ki, hogy Nezorin Flórián bizalmatlankodik az egri püspöki consistorium iránt; mert ez eddig egyáltalán nem szolgált rá. Biztosítja Nezorint, hogy a consistorium igazságos leend s mielőtt határozna, a felek kibékitését is megkisérli; sőt azt is megigéri a püspök, hogy a consistoriumba az alispánt s mindazon világi egyéneket meghivja tanácskozásra, a kiket az apát kiván.[4]

Nezorin Flórián 1717. márcz. 30-án elküldött folyamodványában arra kéri Ő Felségét, hogy a malom- és ház-ügyben a

[1] Zirczi apáts. levéltár: f. 15. nr. 74.
[2] U. o. f. 15. nr. 76.
[3] U. o. f. 15. nr. 77. és 78.
[4] U. o. f. 15. nr. 79.

heves-vármegyei vagy más bíróságot küldje ki.[1] Ilyen értelmű felsőbb rendelet tényleg le is érkezett. Igy aztán, apátja parancsára, Gončzik is erősen ragaszkodott ahhoz, hogy a malom és a ház ügye a felségi határozat értelmében Heves-vármegye előtt kerüljön tárgyalásra.[2]

Gončzik 1717. ápr. 4-én javasolja az apátnak, hogy ha a malmot és a házat törvényes úton nem nyerné meg, a malmot becsültesse meg és azután készpénzért vegye meg, mert apátsági telken van.[3]

Nezorin Flórián az egri püspök leveléből örömmel értesül, hogy ez kész a Monostor-malom és az apáti lakás ügyében a békés kiegyezésre. Nyomban meg is bizza titkárát, Hermann Engelbertet, hogy Bécsben tárgyalja le ezt a kérdést az egri püspökkel. Ez azonban nem ment föl Bécsbe. Miért is Nezorin 1717. jun. 26-án értesíti az egri püspököt, hogy Gončzik Péter pásztói jószágkormányzót teljes hatalmú képviselőjévé tette és megbizta, hogy a fenforgó ügyekben az ő nevében targyalhat az egri püspökkel.[4]

Nezorin Flórián 1717. ápr. 20-án közli Gončzikkal az egri püspök levelét, s felhívja, hogy gondolkodjék rajta, miként lehetne az ügyet békésen elintézni.[5]

Az egri püspök 1717. jul. 12-én ismét felszólítja Nezorint, hogy a fenforgó ügyet az egri consistorium elé vigye.[6]

Az apát rendeletére Gončzik Péter Egerbe ment s személyesen kérte a püspököt, hogy a malom és ház ügyét peren kívül, magán úton intézzék el.

Az egri püspök erre tagadólag felelt. Hanem — mondja — ha majd a consistorium előtt már mind a két fél előadta bizonyitékait, akkor majd megkisérlik a kibékítést. Ebből meg Gončzik nem kért. Mire a püspök igy szólt: Mit mondana a papság, ha én a kérést teljesíteném? Míg ha a kiegyezés a bíróság előtt megy végbe, senkinek sem lesz hozzá semmi szava.

[1] Zirczi apáts. levt.: f. 15. nr. 81.
[2] U. o. f. 15. nr. 154.
[3] U. o. f. 15. nr. 82.
[4] Egri érseki levéltár: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/34.
[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 83.
[6] U. o. f. 15. nr. 84.

Gončzik ezen tapasztalatra azt javasolja az apátnak, irjon nyomban Bécsbe és kérje beterjesztett folyamodványának tárgyalását.

Gončzik bizalmatlankodásán nem lehet csodálkozni, mert időközben azon levelről is értesült, melyben az egri püspök az apátság ügyvédjét, Podmaniczkyt számon kéri, hogy miért fogadta el ezt az ügyet? Podmaniczky erre férfiasan felelt: Mivel igaznak és helyes alapon nyugvónak találtam.[1]

Mivel Hermann Engelbert Bécsben időzött, Gončzik Péter 1717. jul. 30-án sürgeti, hogy a Monostor-malom ügyében mielőbb nyujtson be Ő Felségének emlékiratot; így legalább sem a vármegye, sem a püspök nem vethet a rend szemére semmit sem.[2]

Nezorin Flórián 1717. aug. 23-án értesíti az egri püspököt, hogy nem az ő személye vagy szentszéke iránti bizalmatlanságból, hanem a világi jogi emberek tanácsára kivánta az ügyet világi törvényszék elé adni. Most már azonban, a püspök multkori levele után kész az egyházi bíróságot is elfogadni. Azt azonban már eleve is kéri, hogy ha a döntés az apátságra kedvezőtlen lesz, álljon jogában mind a Monostor-malmot, mind az apáti lakást készpénzen megváltani a plébániától.[3]

Erre a püspök szept. 15-én felel és biztosítja Nezorint, hogy az itéletet Isten és az igazság szerint hozzák meg.[4] Erdődy püspök Gončzikot is értesíti az ügy állásáról. Ez azonban mindaddig nem látja tanácsosnak a tárgyalás megkezdését Egerben, míg Garam-Szent-Benedeken a tanúkihallgatásról szóló oklevelet hiteles másolatban ki nem adják.[5] Végre Gončzik mégis csak kért határidőt a tárgyalásra. A püspök 1718. jul. 27-én értesíti, hogy a mikor akar, jöhet; s ha már előbb jelentkezett volna, már régen vége volna a dolognak.[6]

E közben Gončzik örömmel értesül, hogy most már nem Kiss, hanem Foglár a püspök vicariusa, a ki a rendnek kiváló jóakarója.[7]

Mivel az érsek az egyházi bíróságba hajlandó világi elemeket

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 85.
[2] U. o. fasc. 15. nr. 87.
[3] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/33.
[4] Zirczi apátsági levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 89.
[5] U. o. f. 15. nr. 90.
[6] U. o. f. 15. nr. 92.
[7] U. o. f. 15. nr. 93.

is meghívni, Gončzik Péter 1718. jul. 20-án azt indítványozza, hogy az ügy tárgyalására az volna a legkedvezőbb alkalom, midőn a vármegyei gyűlés vagy a birói itélőszék egybegyül.[1]

Keresztély esztergomi érsek 1718. nov. 29-én helyesli az egri püspöknek azt a tervét, hogy a malom és ház ügyében az egyházi bíróság tagjai közé néhány világi embert is befogad. Az így létrejövő itélet végrehajtását még karhatalommal is szükségesnek látja.[2]

Gončzik Péter kérésére 1718. szept. 5- és 6-án tanúkihallgatás történt. Vallomást a következők tettek:

Nagy István, Balog Ambró, Csepe András Tarról; Csepe Jakab, Bagoly Mátyás, Csepe Balázs, Szabó György Hasznosról; Maxa János, Zeke Márton és Fülöp András Pásztóról, és Rákóczy Gábor tari plébános.[3]

Gončzik 1718. szept. 17-ike előtt megjelent Egerben a püspöknél, a ki a vicariusához utasította. Ezzel Gončzik megismertette az apátság jogait biztosító iratokat; így különösen a hiteles tanúvallomást.

A vicarius ezt kifogásolta, mert világi hatóság előtt ment végbe s ez is állitotta ki. Egyházi hatóságnak kell megtartania a vizsgálatot; az erről szóló oklevél azután majd nyom a latban.

Gončzik belement, hogy most egyháziak előtt újabb tanúkihallgatás történjék.[4]

Bakabányi János pásztói plébános kérésére 1718. okt. 13-án tanúkihallgatás történik. Tanúként megjelent Bakos Jakab, Csányi István, Kelemen Mátyás, Maksi János, Tóth György, Répás András és Csordás Mihály Pásztóról s Koncsik András Hasznosról.[5] Ez meg is történt; de Gončzik szerint a kiküldött biztosok rossz indulattal vezették a vizsgálatot. Gončziknak tehát kevés reménye van, hogy a döntés a rend javára történik.[6]

Foglár György egri püspöki vicarius 1718. okt. 22-én már kinyilvánítja, hogy a két fél által előmutatott okiratok értelmében

[1] Egri érs. levélt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/38.

[2] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/41.

[3] Egri érseki levélt.: Archiv. Vet. 1729. Pe/38.

[4] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 94.

[5] Egri érs. levt: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/38.

[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 95.

mind a malom, mind a ház, mind a szántóföldek a mostani tulajdonos, vagyis a pásztói plébános kezén maradnak; de azért a feleknek fenmarad a joguk a békés kiegyezésre. Gončzik nyomban ki is mondotta, hogy belemegy a részletes tárgyalásba.[1] A malom és a ház megváltása fejében igért 500 frtot. A püspök ezt keveselte. Másnap már 1000 frtot kértek tőle. Gončzik 700 frtot igért. A püspök erre azt mondá: Adjon a rend malomért malmot, a házért házat. A becslés megejtésére a vicariust nyomban ki is küldötte. Itt újra egyezkedni kezdtek, de nem jutottak dülőre. Gončzik a házat a malom nélkül nem akarta megszerezni; mert a házra csak akkor lett volna szükség, ha a rend a monostort újra fel akarja építeni. Igy azután minden a régiben maradt. Gončzik a bíróság részére lefizette a 3 frtot; s igy biztosította a rend további kereseti jogát más hatóság előtt.

Mivel azonban az egri püspök megigérte Nezorinnak, hogy azon esetre megbecsülteti a malmot, ha a bíróság nem az apátság javára dönt: Gončzik most (1718. nov. 1.) szorgalmazta az apátnál, hogy irjon a becslés ügyében a püspöknek. S ha ő igéretét nem váltaná be, az apátnak jogos alapja lesz bevádolni őt, miként működik a rend érdeke ellenére.[2]

Nezorin Flórián 1718. nov. 22-én meghagyja Gončziknak, hogy az ügyvéddel értekezzék és keresse újból az apátság igazát.[3] Gončzik mindenekelőtt a malmot akarja megbecsültetni; ezért siet 1719. márcz. 6-ikára Szécsénybe, a hová ekkor két főjegyző és alispán tervezte összejövetelét.[4] Ebből azonban semmi sem lett.[5] Márcz. 30-án már végbemehetett volna a malom és ház megbecsülése; Gončziknak azonban nem volt pénze, s igy azt máskorra kellett halasztani.[6]

Hermann Engelbert 1718. nov. 29-én csodálkozik, hogy az egri püspöki szentszék a malom és ház ügyében a pásztói plébános javára döntött; kiváncsi rá, hogy minő jogi alapon tette ezt; s elvárja, hogy az itéletet megföllebbezik.[7]

[1] A kov. kötetben: Oklevéltár XLIX. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 98. és 99.

[3] U. o. f. 15. nr. 100.

[4] U. o. f. 15. nr. 102.

[5] U. o. f. 15. nr. 103.

[6] U. o. f. 15. nr. 104.

[7] U. o. f. 12. nr. 21.

Gončzik 1718. decz. 12-én kéri Nezorin Flórián apátot, hogy sürgesse meg az egri püspököt a Monostor-malom megbecsülésére nézve; mert ha a püspök meg nem becsülteti — pedig megigérte — akkor majd megbecsülteti ő.[1]

Nezorin Flórián apát 1719. április havában felszólítja az egri püspököt, értesítse arról, vajjon az egri consistorium hozott-e határozott itéletet a malom ügyében, s ha igen, közölje ezt vele is, mert ezideig még végzést nem kapott.[2]

Gončzik 1719. máj. 9-én már nyiltan vallja, mennyire bánja, hogy a malom-ügyet az egri consistorium elé vitte, mert a püspök — mondja — valósággal rászedte a rendet.[3]

Foglár György egri püspöki vicarius 1719. máj. 10-én értesíti Gončzikot, hogy az egri consistorium által egyetemlegesen hozott itélet kiadását hasztalan kérik, mert a 3 frt lefizetésével az itélet érvénye úgyis megszünt.[4] A vicarius válaszáról Gončzik már 1719. máj. 20-án értesíti Nezorin apátot.[5]

Nezorin már nagyon ráunt a dologra. 1719. decz. 22-én felszólítja Gončzikot, hogy a malmot elfogulatlan emberekkel becsültesse meg, mert az apátság érdeke az, hogy a rend azt megszerezze.[6]

Gončzik 1721. márcz. 29-én szerencsés gondolatnak mondja, hogy a 3 frt lefizetésével a consistorium itéletének érvényességét elvette; mert ezáltal a rendnek megmaradt a joga, hogy az ügyet bármelyik forum elé viheti. Most azonban nem volna tanácsos a pert megkezdeni, mert a földesurak ugyis neki estek az apátság birtokjogának. Majd ha ez a mozgalom véget ér, akkor lesz ideje a per megkezdésének.[7]

Nezorin Flórián, midőn már az egri püspöknél semmire sem megy, egyenest Ő Felségéhez fordul és kéri, hagyja meg az egri püspöknek, hogy a pásztói plébánost az apáti lakás és a Monostor-malom visszaadására utasítsa.[8]

Jó két évtized mulva a per ismét kiújult. Wlach Róbert kez-

[1] Zirczi apáts. levt. Act. abb. Pászt. fasc. 24. nr. 17.
[2] U. o f. 15. nr. 105.
[3] U. o. f. 15. nr. 106.
[4] U. o. f. 15. nr. 107.
[5] U. o. f. 15. nr. 108.
[6] U. o. f. 15. nr. 110.
[7] U. o. f. 15. nr. 111.
[8] A következő kötetben: Oklevt. XVIII. sz. okl.

deményezésére Hellepronth János kir. táblai jegyző, 1745. jun. 23-án, tiltja Bakabányi János pásztói plébánost a plébánia-templom melletti telek s az ezen levő vagy épitendő ház birtoklásától. Bakabányi meg kijelenti, hogy ő elüljárói parancsát követi, s az ország törvényeihez ragaszkodik; miért is a házról nem mond le.[1] Az egri püspök felszólítására meg 1748. ápr. 17-én válaszol s előadja azon okokat, melyek a fenforgó ügyben a pásztói plébános mellett szólnak.[2]

Úgy járta a hír, hogy az egri püspök 1750-ben Pásztón egyházi látogatást tart. Hauck Antal 1750. ápr. 15-én meghagyja Hadersbach Cyrillnek, hogy a püspöknél tisztelegjen s mondja el neki, hogy az apátság birtokán áll az iskola és a malom, s több apátsági föld a városon kívül a templom mellett a plébános kezén van.[3]

Berkes András pásztói plébános 1754. febr. 20-án kérdi a pásztói jószágkormányzót, micsoda alapon hordatta a gerendákat a plébánia telkére?[4] Ugyanekkor már biróilag is felszólitja, hogy az egybehordott fát 15 nap alatt elhordassa.

Wiesner Abund pásztói elüljáró válaszában kijelenti, hogy elődei, meg ő is mindig oda hordatták a gerendákat, mert az apátsági birtok.[5]

[1] Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 114.

[2] «Ad 1-mum. Quando dominus Zolnay in abbatem Pasztoviensem est installatus, nihil usque modo perscire potui. Sed quod fuerit ante expugnatam Budam parochus Pasztoviensis, recordantur Pasztovienses incolae. Tribus annis circiter tempore illo non inhabitabatur Paszto et haec plaga, sed dispersi una cum parocho domino Zolnay. Post vero Budam anno 1686 captam, sensim sensim homines redeuntes et ipse Zolnay redux ad parochiam, post haec factus abbas, quo anno, nescitur, administravit parochiam: qualiter possedit domum parochialem et molam Monostor, luculenter constat ex litteris illustrissimi ac reverendissimi domini Georgii Fenessy episcopi Agriensis, quas attuli mecum.

Ad 2-um. Ibat Zolnay Wellehradinum Moraviam. Veniebant unus et alter ex Cisterciensibus uno aliove mense morabantur apud ipsum in domo parochiali.

Ad 3-um. Hoc tempore non amplius Monostor, sed *Templom malma*, *Egyház malma* sortitur denominationem.

Ad 7-um: Domus haec interne lapidaea est; superius cubiculum est ex ligno cum camerula, sed non in ruderibus monasterii; imo est currilis via intra cincturam domus huius et claustri collimative cinctum. Distat haec domus plus quam viginti passibus a ruina cincturae ecclesiae Cisterciensium, quomodo ergo faceret unum contignum cum ruderibus monasterii? Dicitur fuisse alia domuncula in ruderibus cincturae claustri; pro certiori fundamenta possunt adaperiri, quiá cinctura manifeste non adparet. In trabe superioris cubiculi excisae litterae haec sunt», etc. (Pásztói plébániai levéltár.)

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1750. ápr. 15. lev.

[4] U. o. f. 15. nr. 116.

[5] U. o. f. 15. nr. 117.

A plébános ebbe nem nyugodott bele. 1755. febr. 26-án éjjel embereivel a fát szétszóratta és a sajátját rakatta oda. E miatt más nap Plumlovszky Alán rendtag szemrehányást tett neki és följelentéssel fenyegette. Ennek meglett a hatása, mert a saját fáját elhordatta; — igaz, hogy az apátságét nem rakatta vissza.[1]

Tarródy József Heves- és Külső-Szolnok vármegye alispánja 1761. szept. 2-án Pásztó város biráját küldi ki, hogy a pásztói apátság és a pásztói plébános között fenforgó birtokügy törvényes úton oldódjék meg.[2]

Batthyány Lajos nádor 1762. jan. 16-án Heves- és Külső-Szolnok-vármegyét fölhívja, hogy a pásztói apátság és a pásztói plébános között a malom, a ház és a szántóföldek miatt kitört meghasonlás ügyében járjon el. A vármegye 1762. jan. 26-án Sághy Mihály alispánt küldi ki. Ez a tárgyalás napját 1762. márcz. 12-re tüzi ki. Ekkor meg is kezdték az ügy lebonyolítását, de azután máj. 24-ikére halasztották el.[3]

Zúri Fülöp a pásztói apát nevében 1762. ápr. 28-án tiltakozik az ellen, hogy Janoviczky Ferencz pásztói plébános a lakását tágíthassa, mert az a telek az apátságé.

Janoviczky meg kijelenti, hogy az építésről nem mond le, mert a kérdéses hely a pásztói plébánosé, míg az apátság saját tulajdonjogát be nem bizonyítja.[4]

Esterházy Károly gróf egri püspök 1764. máj. 2-án egyenesen megkérdi a pásztói jószágkormányzót, micsoda jogi alapon akadályozza az apátság a pásztói plébánost az építésben?[5]

A pásztói apátság a helytartótanácshoz fordul ügyének támogatásáért, midőn a vármegye úgy rendelkezett, hogy a per alatt levő plébániaház megépítésénél a pásztói apátság jobbágyai is végezzék a közmunkát.[6]

Midőn a pásztói plébános a plébánialakást nagyobbíttatni akarta, az a kérdés merült föl: Vajjon az apátság ezen eljárásnak tényleg ellene szegüljön-e, vagy pedig csak tiltakozzék? Menschik

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 119.
[2] U. o. f. 15. nr. 122.
[3] U. o. f. 15. nr. 123. és Egri érseki levélt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/60.
[4] U. o. f. 15. nr. 124.
[5] U. o. f. 15. nr. 125.
[6] U. o. f. 15. nr. 157.

Jakab ezen utóbbi mellett van. Hiszen úgyis számtalan baja volt már eddig az apátságnak Pásztón; s mi lenne még akkor, ha erőszakos térre lépne?[1]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános — Galanthai Esterházy Károly egri püspök parancsára — 1764. máj. 7-én, midőn már az építő anyag együtt volt, megtartotta az alapkő letevésének ünnepét. Pásztó város előkelőségét egybehívta s zeneszó mellett letették a plébániaház alapkövét. A mint ennek vége volt, Stehlik Ignácz és Mann Tádé rendtagok kocsin arra mentek, s oly sértő módon tüntettek az alapkőletétel ellen, hogy cselekedetükről a bíróság hivatalos jegyzőkönyvet vett föl.[2]

A pásztói plébános a régi «domus abbatialis»-t, vagyis azt a házat, melyben lakott, már 1745-ben nagyobbítani akarta. Az apátság már ekkor tiltakozott az ellen. Most (1764.) folytatni akarta a ház nagyobbítását s — mint említém — már az alapok helyét is kiásatta. Az apátság azonban ez ellen tiltakozott.

Ezért kérdi Esterházy Károly gróf egri püspök 1764. máj. 2-án Menschik Jakab pásztói jószágkormányzót, vajjon igaz-e, hogy a pásztói apátság a pásztói plébánost lakása építésében meggátolta?[3]

A kérdésre Menschik felel és 1764. máj. 7-én a következőkben rajzolja meg az apátság jogát az egri püspök előtt: Zolnay András azt a házat, a melyben most a plébános lakik, haláláig birta; s a pásztói plébános, a mint Zolnay halála bekövetkezett, nyomban elfoglalta, — úgy, hogy mire a cziszterczi rendtagok Pásztóra jöttek, a ház már a plébános kezén volt. Igy maradt a dolog akkor is, midőn a rendtagok a Rákóczy-fölkelés alatt Wellehrádra menekültek. Midőn azután visszatértek, a plébános nem adta vissza nekik; pedig a cziszterczi rendet mindazon javakba beiktatták, a melyek egykor Zolnay András kezén voltak. Az apátság már keresetet indított a plébános ellen; s ő, bár az ügy még ma is eldöntetlen, terjeszkedni akar. Ezt nem nézheti az apátság; miért is igazának keresésével nem hagy fel.[4]

Menschik ezt a választ lovas postával küldte Egerbe; de

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1764. márcz. 21.

[2] A pásztói plébánia levéltárában.

[3] Zirczi ap. levt. 1764. máj. 8. és máj. 14. lev.

[4] U. o. f. 15. nr. 126.

feleletet rá mindjárt nem kaphatott, mert a püspök nem volt otthon. Egerben járt a pásztói plébános is, tájékozódás végett, mivel értesült, hogy Menschik hivatalosan tiltakozott ellene.[1]

Menschik Jakab 1764. máj. 9-én maga mellé vevén Stehlik Ignácz, Mann Tádé és Beitler Methód pásztói rendtagokat, Csór István provisort, Beyer Ferencz számtartót, Továrek Ferencz és Fejér György ispánokat, Demkó István kulcsárt, Tót Jakab pásztói birót, Farkas István, Zeke János jegyzőt, Farkas István, Gortva György és Varga Pál esküttéket, — nyilvánosan tiltakozott az ellen, hogy Janoviczky Ferencz pásztói plébános folytassa lakásánál az építkezést, a mihez az első alapkövet már ünnepélyesen le is tetette; s egyúttal eltiltotta az apátság embereit, hogy az építkezésnél közreműködjenek.[2]

Ezek ezen pillanattól kezdve nem is dolgoztak tovább az épületnél. E miatt 1764. máj. 11-én szemre hányást tesz nekik Esterházy Károly gróf egri püspök s biztatja őket, hogy csak munkálkodjanak a plébánia kiépítésénél; s ha ebben a pásztói apátság akadályozná őket, panaszukkal forduljanak hozzá.[3] Menschiket meg 1764. máj. 22-én Wlach Róbert biztatja kitartásra s helyesli erélyes eljárását a plébánossal szemben.[4]

Menschik Jakab 1765. ápr. 25-én a váczi káptalan előtt tiltakozik az ellen, hogy a pásztói plébános a plébániai épületet nagyobbíttatni akarja és a Pásztó város felső részén az országút mellett levő földeket osztogatja oly czélból, hogy ezeken házak épüljenek és utcza keletkezzék.[5]

Heves-vármegye hatósága utasította Pásztó város bíráit, hogy a pásztói apátság jobbágyait kényszerítsék a plébániaház építésénél végzendő közmunkára. A mint Menschik Jakab pásztói elüljáró erről értesült, 1766. febr. 17-én sietve tiltakozott ezen eljárás ellen.[6]

Az egri püspök az 1766-iki egyházi látogatás (canonica visitatio) alkalmával fölvetette Menschik Jakab előtt a kérdést az

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 127.
[2] U. o. f. 15. nr. 128.
[3] U. o. f. 15. nr. 129.
[4] U. o. f. 15. nr. 130.
[5] A köv. kötetben: Oklevéltár CXV. sz. okl.
[6] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 133.

új plébániaépületre nézve. Menschik a maga fejétől nem igérhette meg, hogy hajlandó a püspök óhaját teljesíteni, hanem hivatkozott apátjára.

A püspök ezután őt elbocsátotta magától, s a közbirtokosokkal értekezett. Ennek eredménye az lett, hogy másnap már el kezdték a pásztóiak hordani a köveket a plébániaház építéséhez.

Ez a tény a békés kiegyezés elé nagy akadályt gördített ugyan, de Menschik remélte, hogy Zúri Fülöp apát személyes találkozása a püspökkel még mindig dülőre viheti a dolgot. Ezért kéri apátját, jöjjön mielőbb Pásztóra Wlach Róbert kíséretében.[1]

Zúri Fülop Menschik Jakab 1766. jul. 21-iki leveléből értesült, hogy az egri püspök rossz néven vette a pásztói apátságtól a plébániaház telke és a Monostor-malom miatt kezdett visszahelyezési pert. Mivel ő a peres térre csak kénytelenségből lépett, sietett közölni az egri érsekkel, hogy ő minden pillanatban kész a békés egyességre. Küldjenek ki tehát kölcsönösen békebirákat s hagyják ezekre az ügy elintézését.[2] Zúrit álláspontja elfoglalásában irányította a rendi ügyvéd, Okolicsányi István véleménye, a mely a békés kiegyezést javasolta.[3]

A plébános azonban nem várta ki a dolog végét, hanem újabban is erőszakosan, kénye-kedve szerint járt el. Ez a tapasztalat Okolicsányit azon gondolatra vezette, hogy hihetőleg mégis csak a peres úton kell maradni. Igaz, hogy e téren nagy bajnak tartotta az 1737. jul. 20-iki egyességet, melyet még Dalmata Ferencz kötött.[4] De azért mégis csak a békés kiegyezést ajánlotta.

Zúri Fülöp apát 1767. nov. 11-én tudatja az egri püspökkel, hogy a Monostor-malom, az apáti ház és a kérdéses pásztói földek minő jogczimen illetik meg a pásztói apátságot. Elmondja, hogy mindezek miatt az apátságnak tulajdonképen visszahelyezési pert kellene indítania. Ő — Zúri — azonban kész a békés kiegyezésre; miért is felsorolja azon pontokat, a melyek mellett lemond a peres útról. Fölhívja a püspök figyelmét a dologra és jó

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act abb. Paszt. 1766. jul. 21. lev.
[2] U. o. kelet nélk. levél.
[3] U. o. 1766. jul. 12. lev.
[4] U. o. 1766. okt. 14. lev.

indulatát kéri, hogy már egyszer szép szerével dülőre vihessék az ügyet.[1]

Az egri püspök a békés kiegyezés eszméjét szivesen fölkarolja s 1767. nov. 21-iki levelében jelzi, hogy az apát által ajánlott pontokra nézve — minthogy ezek hosszabb megfontolást követelnek — majd később nyilatkozik.[2] Decz. 23-án meg már arról értesíti az apátot, hogy az egyesség tervezett pontjait[3] közölte a pásztói plébánossal; ez azonban ezek ellen alapos okokat hozott fel. Miért is az apát vagy méltányosabb javaslattal álljon elő; vagy pedig folyjék tovább a per, mert már itt az ideje, hogy vége legyen ennek a kellemetlen ügynek.[4]

Zúri 1768. jan. 30-án kijelenti a püspök előtt, hogy ő a multkor előterjesztett pontokat nem tekinti végleges álláspontjának. Miért is jó lenne, ha a pásztói plébános is kifejtené a maga kívánalmait, s így mód nyilnék a még fenlevő különbség megszüntetésére.[5]

Ezen ellenpontokat Janoviczky Ferencz pásztói plébános tényleg meg is készítette.[6] Kelemeny Ádám ügyvéd is nagyon rajta van, hogy a pásztói plébánossal már egyszer rendbe jöjjön a dolog; mert tudta, hogy míg ez meg nem történik, addig Pásztón nem lesz nyugság.[7]

3. SZENT-LÉLEK TEMPLOMÁNAK FÖLDJEI.

A Szent-Lélek templom körüli földeket, melyekre az apátság jogot tartott s a nép közönségesen Szent-Lélek-földeknek nevezett, a pásztói plébános foglalta le.

Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó, hogy a jogtalannak vélt birtoklás ellen mintegy óvást tegyen, többek biztatására, 1723-ban néhány kévét elvitetett a Szent-Lélek-földekről. A mint ennek hire futamodott, Bakabányi János plébános meghuzatta a harangokat. Erre a nép összefutott s a plébános testvére úgy rá

[1] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/78. — Zirczi ap. levt.: Act. abb. Pászt. f. 15. nr. 134.
[2] U. o. f. 15. nr. 136.
[3] U. o. f. 15. nr. 162.
[4] U. o. f. 15. nr. 137.
[5] U. o. f. 15. nr. 138.
[6] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/78.
[7] Zirczi ap. levt.: 1776. ápr. 13. lev.

támadt Gončzikra, hogy ha meg nem akadályozzák, keresztül is szúrja.[1]

Gončzik Péter megkeresésére, Rakovszky Mihály kir. táblai jegyző, 1723. okt. 20-án tiltja Bakabányi János plébánost a Szent-Lélek templom mellett levő szántóföldek birtoklásától. Ez meg birtokjogát védi és hivatkozik azon elvre, hogy ha valaki valamire jogot tart, ezt be is kell bizonyitania.[2]

Bakabányi János pásztói plébános kérelmére, Heves- és Külső-Szolnok-vármegye szolgabirája és esküdtje Hadersbach Cyrill és Dalmata Ferencz rendtagokat 1737-ben tiltják a Szent-Lélek templom melletti földek birtoklásától és bárminemű megkárosításától.[3]

Az apátság 1737. jul. 20-án tizennégy mérő alá való földet átenged cserében a Szent-Lélek egyháznak, az ennek telkén épült korcsma, ács- és kovácsmühely fejében.[4]

Lefferovics Gábor pásztói plébános 1761. aug. 21-én felszólítja a pásztói jószágkormányzót, hogy az egyház telkére vonatkozólag ne erőszakosan, hanem a törvény útján járjon el; mert különben az egri püspök elé viszi a dolgot.[5]

Dalmata Ferencz 1762. máj. 10-én azt irja tájékozásul, hogy Bakabányi János pásztói plébános az ő rendházi elüljárósága alatt némely szántóföldet és rétet részint a Szent-Lélek templom, részint saját részére foglalt el. A zagyvai malom fölött levő rétnek egy részét pedig ő — Dalmata Ferencz — egészen a saját szakállára adta oda békesség kedvéért a Szent-Lélek egyháznak.[6]

Dalmata Ferencz ugyanis pásztói provisor korában, 1737-ben, Pásztó város felső részében, a Homok nevű területen, egészen saját feje szerint, Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró tudtán kivül, egy korcsmát kezdett épittetni. Bakabányi János pásztói plébános ez ellen óvást tett. Hogy a dolog perre ne kerüljön, Dalmata kiegyezett vele olyképen, hogy a korcsma helye fejében az apátság területéből egy igen hasznavehető részt átengedett a Szent-Lélek templom részére.[7]

[1] Zirczi ap. levt.: f. 31. nr. 44.
[2] U. o. f. 15. nr. 112.
[3] U. o. f. 15. nr. 113.
[4] Egri érs. levéltár: Canonica Visitatio 1811. és 1816. 135—136. l.
[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 121.
[6] U. o. fasc. 6. nr. 26.
[7] A köv. kötetben: Oklevt. CXI. sz. okl. és Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 159.

Később azonban kisült, hogy a korcsmahely egykor Zolnay András pásztói apát kezén volt, s csak az ő halála után foglalta el a pásztói plébános az apátságtól. Igy tehát Dalmata a korcsmának odaépítésével nem sértette meg a plébános jogát; s a plébános nem is engedhette át az apátság részére, hiszen úgyis az apátságot illette meg. Másrészről meg Dalmata nem mondhatott le a rét-területről, mert az elüljáró beleegyezését nem kérte ki. Sőt saját vallomása szerint, a pásztói plébános őt mindenféleképen hitegette, s csak igy irta alá az egyességet.

Mindezek mérlegelése után, Wlach Róbert a pozsonyi káptalan előtt 1762. aug. 13-án, Menschik Jakab meg a váczi káptalan előtt 1765. ápr. 25-én, az apátság nevében semmisnek nyilvánítja az említett egyességet, visszaköveteli az átengedett területet [1] és tiltja mindazokat, a kik a pásztói apátság régi birtokaiból akármely részt kezeik között tartanak, — különösen pedig a pásztói plébánost azon földek birtoklása miatt, melyek Pásztó felső felén a Szőllősről jövő országút mellett terülnek el. Tiltakozásának alapja az, hogy Dalmata Ferencz provisor ezen földeket egészen saját feje szerint, a pásztói apát előzetes beleegyezése nélkül adta át 1737-ben a Szent-Lélek templom részére.[2]

1765. jul. 18-án Pásztón, majd folytatólag jul. 26-án Szőllősön a Szent-Lélek templom fölépítésének idejére és a közelében elterülő földek jogi természetére nézve hallgatnak ki tanukat.[3]

Folyt a Szent-Lélek templom földjei miatt egy másik per is:

Janoviczky Ferencz pásztói plébános a Szent-Lélek templom közelében zsellérházakat kezdett építtetni. A rendtagok úgy vélték, hogy ez az építkezés apátsági telken folyik. Volt köztük olyan, a ki egyenest a házak lerombolását akarta. Wlach Róbert 1761. szept. 10-én azt javasolja, hogy a jogsérelmet föl kell tárni Ő Felsége előtt; s mindjárt meg is készíti a folyamodványt.[4] Habár a per megindult is Janoviczky ellen, ez mindemellett is a Szent-Lélek templom melletti földekből egyeseknek osztogatott. Ezek meg azután itt házakat építettek, kerítéseket emeltek és árkokat

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 43. B. kel. nélk. lev.

[2] A köv. kötetben: Oklevt. CXV. sz. okl.

[3] A köv. kötetben: Oklevt. CXVIII. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 6. nr. 20.

ástak; a házakba lakók telepedtek, sőt mészárszéket és korcsmát nyitottak.[1] Ezen eljárás miatt Marsovszky József 1765. jul. 31-én hivatalból meginti Janoviczky Ferencz plébánost.[2] Wiesner Abund nevében meg Rakovszky György 1761. nov. 12-én a Gyöngyösön tartott vármegyei gyűlésen tiltakozik az ellen, hogy Lefferovics Gábor pásztói plébános Pásztón az apátságtól bizonyos földterületet elfoglalt; s hogy a pásztói lakosok közül néhányan bort mérnek, pedig erre semmi joguk sincs.[3]

Menschik Jakab kérésére Mária Terézia királyné 1766. febr. 1-én megsürgeti Sághy Mihályt, Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánját, hogy a pásztói peres földek ügyét hamarosan intézze el.[4]

Menschik Jakab 1767. jul. 9-én a váczi káptalan előtt tiltakozik az ellen, hogy Janoviczky Ferencz pásztói plébános a peres szántóföldeket határkővel úgy különítette el, mintha azok a Szent-Lélek templomé volnának.[5]

Menschik Jakab 1771-ben kéri Tarródy József alispánt, hogy a vármegye levéltárában kerestesse ki azon pert, melyet Hauck Antal apát 1762-ben Lefferovics Gábor pásztói plébános ellen indított; s hogy ezen per folytatásáról értesítse s az új tárgyalásra Janoviczky Ferencz plébánost idézze meg.[6]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. Abb. Paszt. fasc. 43. B. kel. nélk. lev.
[2] U. o. f. 6. nr. 54.
[3] U. o. f. 43. B. 1761. nov. 12. kel. lev.
[4] A köv. kötetben: Oklevt. CXXV. sz. okl.
[5] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXIX. sz. okl.
[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 141.

4. KISEBB BIRTOKOK.

Kisebb szántóföld. A Cser-hegy, a Csányi-féle kuria, Gergelyffy Ferencz háza, Bartos András földje, Kókay Márton kertje, Kada András, illetőleg Fülöp András földje, Róth földbirtoka, Farkas Mihály háza, Molnár János rétje, Thott János háza és gyümölcsöse, Varga Mihály, Csizmadia György, Csihainé és mások gyümölcsöse, Pap László és mások rétje megvétele. Tiltakozás a cziszterczieк birtokvásárlása ellen.

Cziganek István az apátságnak egy régi pásztói szántóföldjét, melyet a provisor idegenített el, 5 frtért váltotta vissza. Vett öt gyümölcsöst is. Az egyiknek 1 frt 30, a másiknak 6, a harmadiknak 5, a negyediknek 3 s az ötödiknek 8 frt az ára.[1]

Cser-hegy Pásztó határában három megvett jobbágygyal úgy lett az apátságé, hogy a tizednek tizenhatod és tizenheted része neki esett a földesúri jogokkal együtt.[2] Gonczik Péternek 1716. jul. 1-én tárgyalása van Losonczon a pásztóiakkal, a kik a Cser-hegyet maguknak követelik.[3]

A *Csányi-féle kuriát* Pásztón 100 frtért meg lehetett volna venni. Csőke ügyvéd nagyon ajánlotta a megvételt; s maga Gonczik is szerette volna, ha az apátság megszerzi a kuriát, mert a pásztói földesurak és lakók fékentartására alkalmas eszköznek találta.[4]

Gergelyffy Ferencz nemes ember 1716. okt. 28-án 22 rajnai forintért adja el a pásztói apátságnak azon *házát,* mely Pásztón apátsági telken, a templom közelében épült két szobával, két kamarával és két udvarral.[5]

Az apátság 1717. ápr. 26-án 10 frtért szerzi meg azon földeket Pásztón, melyeket *Bartos András* 1713. ápr. 26-án Kókay Mártonnak elzálogosított.[6]

Kókay Márton Pásztón levő kertjét 1718. ápr. 25-én a pásztói apátságnak adja el 8 rajnai forintért és öt polturáért.[7]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 4.
[2] U. o. fasc. 31. nr. 4.
[3] U. o. f. 15. nr. 62.
[4] U. o. f. 26. nr. 1.
[5] U. o. fasc. 3. nr. 44.
[6] U. o. fasc. 3. nr. 15.
[7] U. o. fasc. 3. nr. 58.

Kada András a «Kövecses» melletti szántóföldjét, három magyar forintért, három vetőre zálogba adja sógorának, Fülöp Andrásnak. Az egyesség 1700. máj. 28-án jő létre. E szerint a visszaváltás módjában volt Kadának, ha a megszabott összeget lefizeti. De bizony azt látjuk, hogy a visszaváltás 1718. máj. 18-ig késett; midőn is a pásztói apátság képviselője, Gončzik Péter, Fülöp Andrásnak a három forintot kézbesíti, — s így ez a föld is visszakerült az apátság kezére.[1]

Róth pásztói földbirtokosról, a ki Szirákon lakott, az a hír járt, hogy Pásztón levő jószágát az apátságnak óhajtja eladni. Gončzik Péter előnyösnek találta (1718. jul. 20.) ennek a megvételét, mert Róthnak örököse nincs, s így örök birtokra tehetne szert az apátság.[2]

Farkas Mihály és felesége *Csima Borbála* Csányról, 1718. decz. 11-én, 33 rajnai forintért adta el az apátságnak a házát, a hozzá tartozó épületekkel, melyeket a pásztói apátság telkén épített.[3]

Molnár János a «*Barátréten*» levő rétrészét 15 «német» (rajnai) forintért, 1719. máj. 12-én a pásztói apátságnak adja el.[4]

Thott Tamás az apátság telkén levő házát és ehhez tartozó gyümölcsösét hat-hat, tehát 12 rajnai forintért adta el az apátságnak 1721. április hó 15-én. De kikötötte, hogy ha a házban tovább is akarna lakni, hetenkint egy napi szolgálat fejében megteheti.[5]

1721. máj. 3-án *Varga Mihálytól* és *Csizmadia Györgytől* vesz Gončzik Péter az apátság részére egy gyümölcsöst Pásztón a Kövecses folyócska mellett, 4 rajnai forintért és fél kila buzáért.[6]

Csihainé örökségéből 1721. jun. 15-én vásárol Gončzik Péter egy gyümölcsöst, mely apátsági telken, a Kövecses mellett volt, 2 rajnai forintért.[7]

Ugyancsak apátsági területen volt az a gyümölcsös is, melyet Kiss Geczi 1721. jún. 20-án, mivel nem volt kenyere, két kila buzáért adott el az apátságnak.[8]

Gončzik Péter *szilvást* Pásztón ezektől vett: Répás András,

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 2. nr. 3.
[2] U. o. f. 3. nr. 54.
[3] U. o. fasc. 3. nr. 56. és fasc. 24. nr. 16.
[4] U. o. f. 3. nr. 59.
[5] U. o. fasc. 3. nr. 67.
[6] U. o. facs. 3. nr. 68.
[7] U. o. f. 3. nr. 69.
[8] U. o. f. 3. nr. 70.

Posár György, Csizmadia György, Tóth Mátyás, Tóth Mátyás özvegye, Válus István, Tóth Tamás, Válus György, Harangozó Bertalan, Gedei András, Lengyel András, Csizmadia Pál, Veres Mihály, Papi János, Csihay János, Varga György, Kelemen Mátyás, Berkes Márton és Tari György. Ezek a vételárt 1723. okt. 20-án már valamennyien fölvették.[1]

Gonczik Péter 1724. márcz. 24-én ifj. *Pap Lászlótól* 12 rajnai forintért váltja vissza azon rétet, melyet ez az apátság pásztói birtokán kezei között tartott.[2] Vettek 1724. jun. 7-én egy darab rétet 42 tallérért Horváth Jánostól, Horváth Mátyástól, özv. Horváth Istvánnétól és Kada Borbálától.[3] 1725. máj. 4-én Alapi Gergely özvegyétől, született Varga Pannától a pásztói határban egy rétet 3 raj. forintért és egy kila buzáért.[4] Juhász Istóktól Pásztón 1725. máj. 29-én egy rétet 7 raj. forintért.[5] Gombkötő Györgytől Pásztón 1726. ápr. 24-én egy rétet zálogban 9 rajnai forintért.[6]

Dalmata Ferencz pásztói jószágkormányzó 1733. jan. 28-án a «Pap László-rét»-nek alsó részét Kada Istvánnak adja cserébe.[7]

1739. május 10-én vásárol az apátság földet «az Paszti Homokon» 6 magyar forintért és 18 máriásért.[8]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános Pásztón, a Szent-Lélek-utczában, 1765-ben új mészárszéket építtetett s így a pásztói földesurak regale-jogát megsértette; ezenkívül tőlük nem kis földterületeket elfoglalt. A pásztói cziszterciek meg a jobbágyoktól több rétet, szőlőt, szántóföldet, gyümölcsöst és kertet összevásároltak, s ez által a földesurak jogát megsértették.

Ezen eljárás ellen Almássy Pál, Plathy Sándor, Fráter Pál és Oláh Gergely pásztói földesurak tiltakoznak.[9]

Almásy Pál, Fráter Pál, Plathy András és Oláh György pásztói földesurak 1766. febr. 22-én Hevesmegye közgyűlésén az ellen tiltakoznak, hogy a pásztói cziszterciek Pásztó határában vétel útján különböző földeket szereztek, ezeket benépesítették, s így a

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 84.
[2] U. o. f. 3. nr. 92.
[3] U. o. f. 4. nr. 2.
[4] U. o. f. 4 nr. 8.
[5] U. o. f. 4. nr. 10.
[6] U. o. f. 4. nr. 13.
[7] U. o. 1733. jan. 28-iki kel. lev.
[8] U. o. fasc. 4. nr. 42.
[9] U. o. f. 43. B. 1766. kel. lev.

többi pásztói birtokosok jogát és érdekét megsértették. Az apátság nevében Kelemeny Ádám nyomban kifejezte az ellentiltakozást s erről hiteles oklevelet kért. A megyei közgyűlés ezt ki is adta.[1]

Az apátság azonban ezzel nem elégedett meg, hanem nevében Menschik Jakab, a pásztói rendház elüljárója külön is tiltakozott Heves-vármegyének 1766. ápr. 29-iki gyűlésén.[2]

5. DÚL MIHÁLY-FÉLE BIRTOK.

Előkészületek Dúl Mihály birtokának megvételére. Nezorin Flórián hajlandó megvenni a birtokot, de nincs pénze. Dúl Mihályné is az apátságnak kívánja eladni a birtokot. Gonczik Péter lépései a birtok megvétele ügyében. Mály József apát utasítást ad a birtok megvásárlására.

Way Ábrahám és felesége, Ibrány Anna, 1700. febr. 16-án Pásztón, Hasznoson, Maczonkán, Apczon, Muzslán, Csecsén, Bárkányban, Homok-Terennén, Szelén, Garábon, Tepkén, Almáson és Ágasvárnál levő birtokait 8350 raj. frtért 20 esztendőre zálogba vetették Dúl Mihálynál és feleségénél, Rétei Máriánál.[3]

Nezorin Flórián 1716. febr. 2-án utasítja Gonczik Pétert, hogy Dúl Mihályné birtokának megszerzése ügyében a kellő lépéseket tegye meg; s igéri, hogy ő maga is nagyon rajta lesz, hogy az a rend tulajdonába jöjjön át.[4]

Dúl Mihályné 1716. szept. 13-ika előtt Gonczik Péterhez küldötte az ő praefectusát, hogy a Pásztó szomszédságában levő összes birtokait kész eladni a pásztói apátságnak. Gonczik arra kérte az ajánlattevőt, hogy a birtokokról és ezek áráról készítsen részletes kimutatást, hogy ezt az apát elé terjeszthesse.[5]

Gonczik Péternek 1716. okt. 28-iki levele szerint Dúl Mihályné Pásztóra készül, hogy a birtokát az apátságnak eladja. Ezt az alkalmat Gonczik felhasználja és kiemeli Nezorin Flórián előtt, hogy ez lenne az igazi alkalom az apátság megalapítására és megszilár-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXVI. sz. okl.
[2] U. o. Oklevéltár CXXVII. sz. okl.
[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. P. f. 12. nr. 1.
[4] U. o. fasc. 12. nr. 2.
[5] U. o. f. 3. nr. 43.

dítására. Ajánlja tehát a vételt és kiemeli, hogy így azután a rendtagok tisztességesen megélhetnének s Nezorint második alapítójuknak tekintenék.[1]

Gonczik Péter 1716. nov. 29-én megküldi Nezorin Flórián apát részére a részletes kimutatást a birtokról, hogy az árra nézve tudjon határozni. Egyúttal melegen ajánlja az apátnak a megvételt; mert ha a rend Pásztón meg akarja vetni a lábát, akkor ez a birtok igen ajánlatosnak látszik a megvételre, hiszen kiinduló pontja lehet későbbi vásárlásoknak. De meg a Dúl Mihályné-féle birtok megvétele esetén a többi pásztói birtokosok is könnyebben engednék át birtokukat.[2] 1716. decz. 15-én már azon érveléssel sürgeti a birtok megvételét, hogy ez valamikor úgyis az apátságé volt; illő tehát, hogy ismét a rend kezére kerüljön.[3]

Nezorin apát már 1717. jan. 3-án elrendeli a Dúl-féle birtok megvételét. Dúl Mihályné szeretett volna a birtokból egy házat a maga részére megtartani. Gonczik Péter azonban oly véleményben van, hogy az apátság egészen vegye meg a birtokot, hogy idegen azután semmiféle jogot se gyakoroljon a birtok területén.[4]

Dúl Mihályné ajánlja, hogy a rend ne siessen a vétellel.[5] 1717. jul. 3-án meg arról értesülünk, hogy az eladást karácsonyra teszi. Gonczik örül neki; legalább ekkora a szükséges összeget be lehet szerezni.[6]

Dúl Mihálynét a pásztói földesurak minden áron le akarták beszélni arról, hogy birtokát a cziszterczieknek adja el. Az özvegy ezt szokta nekik ilyenkor mondani: A ki nekem a birtokomért megfizeti azt az összeget, melyet én adtam érte, annak adom a jószágot. Már pedig a cziszterczieknek adnak érte annyit, tehát nekik adom. Egyébként is már öreg vagyok s magam nem tudom a gazdaságot kezelni.[7]

Gonczik Péter 1717. szept. 8-án sürgeti Nezorin Flóriánt, hogy a birtok megvételére szükséges 10.000 r. frtot újévre teremtse elő.[8]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 69.
[2] U. o. f. 12. nr. 3.
[3] U. o. f. 12. nr. 4.
[4] U. o. f. 12. nr. 5.
[5] U. o. f. 12. nr. 6.
[6] U. o. f. 12. nr. 7.
[7] U. o. f. 12. nr. 8.
[8] U. o. f. 12. nr. 9.

Gončzik 1717. szept. 17-én ismételten hangsúlyozza az apát előtt, hogy a Dúl-féle birtok egykor az apátságé volt.[1]

Dúl Mihályné biztatja Gončzikot, hogy az apátság ne hagyjon fel az ő birtoka megvételének tervével. Gončziknak magának is tetszik a terv, mert keresztülvitelével nagyon erősödnék maga az apátság. Csakhogy a vételhez pénz kell; ez pedig nincs. Figyelmezteti tehát 1717. okt. 13-án Nezorin Flórián apátot, hogy gondoskodni kellene ötszázalékos kölcsön fölvételéről.[2]

Nezorin Flórián apát Wellehrád részére vett birtokot s így nem volt pénze a Dúl-féle birtokra. Gončzik azonban nem hagy fel a biztatással. 1717. okt. 24-én már azt ajánlja, hogy az apátság a vételárt ne egyszerre, hanem részletekben tegye le, de a vétellel ne hagyjon föl.[3]

Gončzik nagyon körültekintő. Mivel az új esztendő már erősen közeledett, 1717. nov. 24-én azt ajánlja, hogy meg kellene vizsgálni a birtokokra vonatkozó okiratokat, mert a szerződés megkötése különben esetleges veszedelemmel járhat.[4]

Gončzik Péter beszéli 1718. jan. 9-én, hogy Dúl Mihályné 20 évre zálogosította el a birtokát; ebből még 3 esztendő van hátra és a vételárt egy összegben kívánja.[5]

Gončzik megszerzi Dúl Mihálynétól a régi zálogszerződést, hogy Nezorin a kérdést egészen megismerhesse.[6] Mikor Dúl Mihályné a zálogszerződés lemásolásába beleegyezett, kikötötte, hogy ebből azután neki semmi baja se essék ám.[7]

1718. febr. 24-én úgy hallatszott, hogy Vajdáné is meg akarja szerezni a Dúl-féle jószágot.[8]

Wanyeczy 1718. jan. 18-án megírja Gončziknak, mit ír elő a magyarországi jog a birtokvételre nézve és hogy milyen körülmények között volna ajánlatos a Dúl-féle birtok megvásárlása.[9]

A Dúl Mihály-féle birtokügyben, Gončzik Péter javaslata szerint (1718. jul. 20.), nem Dúl Mihályné asszonnyal, hanem Way birtokossal, vagy a kir. fiscussal kellene értekezni.[10]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. ab. P. f. 12. nr. 10.
[2] U. o. f. 15 nr. 90.
[3] U. o f. 12. nr. 12.
[4] U. o. f. 12. nr. 13.
[5] U. o. f. 12. nr. 16.
[6] U. o. f 12. nr. 17.
[7] U. o 1718. máj. 24-iki lev
[8] U. o. f. 12. nr. 19.
[9] U. o. fasc. 12. nr. 15.
[10] U. o. fasc. 3. nr. 54.

Hermann Engelbert — 1718. nov. 29-iki levele szerint — a kir. fiscussal értekezett a Dúl-féle birtok ügyében. Tőle megtudta, hogy a rend ingyen is megkaphatja azt, ha ősi jogát ezen birtokra ki tudja mutatni. Ha pedig most nincs nála kéznél ilyen okirat, akkor legjobb lesz zálogbirtokként megvenni, hátha majd előkerül valahonnét olyan oklevél, melyből kitünik, hogy az apátság már a középkorban ura volt ezen jószágnak. Miért is jó lesz Dúl Mihálynét azon reménynyel táplálni, hogy a rend meg akarja venni a birtokát.[1]

Dúl Mihályné maga is, 1718. decz. 12-én, még mindig szerette volna birtokát az apátság részére eladni. Gonczik meg egyre javasolja Nezorin apátnak, hogy a jó alkalmat nem kellene elszalasztani.[2]

Dúl Mihályné a rokon Way-családot kérdezi meg, vajjon eladja-e birtokát a pásztói apátságnak? Arról volt ugyanis szó, hogy a Way-családnak megmaradjon a joga a birtok visszaváltására 20 esztendő elteltével.[3] A Way-család válasza 1719. márcz. 17-én még nem érkezett meg.[4]

Dúl Mihályné e közben férjhez ment Kubinyi Miklós kapitányhoz. Ez 1721. máj. 5-én már ir Gonczíknak, hogy ha az apátság meg akarja venni a felesége birtokát, nyilatkozzék, mert több vevő jelentkezik, — s ő ezekkel szemben az apátságnak adna elsőbbséget.[5]

Nezorin ennek hallatára 1722. febr. 4-én maga biztatja Gonczikot, hogy el ne szalaszsza ezt a kedvező alkalmat a birtokvásárlásra. A szükséges összeget a rend ugyan nem tudja egyszerre lefizetni, de hiszi Nezorin, hogy az eladó a részletenkinti fizetésbe is belemegy.[6]

Nezorin Flórián 1722. márcz. 24-én már bizonyosat szeretne tudni a vásárlás ügyében, mert addig nem akart fölvenni kölcsönt, míg a birtok megvétele nem befejezett dolog.[7]

Gonczik Péter most Germanecz László rendtagot küldötte Szécsénybe, hogy Kubinyinét a Dúl-birtok eladása ügyében határozott válaszra birja. Kubinyiné kijelentette, hogy eladja a birtokot az apátságnak, ha ez 1722. Szent-Mihály napjára 10.000 r. frtot lefizet.

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 12. nr. 21.
[2] U. o. f. 24. nr. 16.
[3] U. o. f. 15. nr. 102.
[4] U. o. f. 15. nr. 103.
[5] U. o. fasc. 12. nr. 24.
[6] U. o. fasc. 12. nr. 25.
[7] U. o. fasc. 12. nr. 26.

Gonczik 1722. jul. 29-én Hermann Engelbertet melegen kéri, hogy az öreg apátot beszélje rá a birtok megvételére, — hiszen ebből az apátságnak sok haszna lenne; de meg a vételárt könnyen föl lehet venni valahol kölcsönbe.[1]

Gonczik 1722. szept. 19-én már azt az ujságot közli Hermann Engelberttel, hogy Dúl Mihályné mindaddig nem akarja az egész birtokát eladni, míg másikat nem vesz. De hogy ezt megtehesse, pénzre van szüksége; s ezt a rendtől kéri, — legalább részben. Egyúttal arról is tudósítja, hogy értesülése szerint a zálogbirtok szerzéséhez nem, hanem csak az örökbirtok megvételéhez kell a királyi beleegyezés.[2]

Benkovics Mihály először úgy irt az apátnak, hogy a Dúlféle jószág megvételére kevés a remény. 1725. márcz. 28-án azonban már más véleménye van a dologról. Pongrácz nem akarja megvenni, Way pedig nem tudja visszaváltani. S még ha ez nem akarná is a rend kezére juttatni, csak Dúl Mihályné legyen hajlandósággal az apátság iránt. S hogy az ő véleményére nézve biztos legyen, ápr. 5-én az ügyvéddel együtt meg akarja látogatni.[3]

Mály József apát Dúl Mihálynénak megköszöni azon hajlandóságát, hogy *zálogbirtokát* az apátság kezére akarja juttatni. Ő a maga részéről illő és méltányos árért kész megvenni a birtokot s magyarországi képviselőjét utasította is, hogy a szerződést kösse meg és a birtok árát fizesse ki.[4]

Dúl Mihályné a zálogbirtokot 8350 rajnai frtért vette meg s 549 r. frtot fektetett bele. Az volt tehát a felfogás, hogy ennyit meg lehet neki adni; sőt mindezen fölül ajándékképen még 100 r. frtot is meg lehet neki ajánlani.[5] A vétel ily előzmények után meg is történt.

Way Ábrahám leánya, Borbála, férjhez ment Plathy Ferenczhez. Tőlük származott Plathy Ferencz, a ki szerette volna őseinek a birtokait visszaszerezni. Ezért tesz azután lépéseket Ő Felségénél, a ki 1744. jul. 25-én utasítja is Ábrahámffy Gábor kir. táblai jegyzőt az ügy megvizsgálására.[6]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 12. nr. 27.
[2] U. o. fasc. 12. nr. 28.
[3] U. o. f. 12. nr. 29.
[4] U. o. fasc. 12. nr. 33.
[5] U. o. fasc. 12. nr. 34.
[6] U. o. f. 12. nr. 35.

6. FÁY-FÉLE BIRTOK.

Szabó Márton feleségének, Fáy Máriának jobbágyát, Berkes Orbánt házhelyével 1754. máj. 12-én 12 esztendőre elzálogosította az apátságnak 200 r. frtért.[1]

Szabó Márton, 1756. jun. 1-én, 15 évre szólólag, 900 raj. frtért zálogba veti feleségének, született Fáy Máriának pásztói és egyéb birtokait a pásztói apátság képviselőjénél, Wiesner Abund házfőnöknél. 15 év elteltével a családnak joga van a birtokot visszaváltani. De ha a visszaváltás junius 1-én nem történik meg, akkor ismét csak a következő év jun. 1-én lehet róla szó.[2]

Fáy Mária nevében és megbizásából Szabó Márton 1767. jun. 1-én újabb 24 évre elzálogositja azon birtokokat, melyeket már 1756. jun. 1-én 900, illetőleg 1152 r. frtért és 20 denárért zálogba vetett a pásztói apátságnak.[3]

Ezen ténynyel szemben állást foglalt Plathy András és pert akasztott az apátság nyakába.[4]

Szabó Márton fia Márton Plachy Cyrill előtt Egerben kinyilvánitja, hogy ha az apátság az ő szülei által zálogba vetett birtokot a kölcsönzött és a befektetésre fordított összeg lefizetése után nem bocsátja vissza, pert indit az apátság ellen.

Plachy Cyrill 1781. jun. 7-iki levelében tanácsot kér Zúri Fülöptől, mit tevő legyen a dologban? s egyúttal elmondja, mi az ő véleménye ebben a kérdésben.[5]

7. FRÁTER-FÉLE BIRTOK.

Fráter Pál pásztói közbirtokos a maga és a többi pásztói közbirtokos nevében beperelte az apátságot. Menschik Jakab pásztói elüljáró 1764. márcz. 21-én nem lát ebben semmi veszedelmet, mert régen elcsépelt dolog mindaz, a miről szó van. Az apátság mindezzel szemben egyszer már megvédte a jogát; most sem lesz tehát nehéz a védekezés.[6]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 14. nr. 3.
[2] U. o. fasc. 14. nr. 4.
[3] U. o. fasc. 14. nr. 11.
[4] U. o. fasc. 14. nr. 13, 14, 16.
[5] U. o. fasc. 14. nr. 29.
[6] U. o. 1764. márcz. 21. és 1765. okt. 20-iki lev.

Fárter Pál és érdektársai Zúri Fülöp pásztói apát ellen Hevesvármegyének 1765. szept. 17-iki gyűlésén indítják meg a visszahelyezési pert három pásztói telek miatt.[1] Ezen ügyben több izben hallgattak ki tanúkat.[2]

Zúri Fülöp kérésére, Erdődy Pálfy Miklós országbiró 1765. okt. 31-én meghagyja Hegyi Gábor alispánhelyettesnek, hogy a Fráter Pál által három jobbágytelek ügyében megindított perben az itélet meghozatalától tartózkodjék.[3]

Ennek azonban nem lett meg a várt eredménye.

Zúri Fülöp pásztói apát ekkor Mária Terézia királynéhoz fordul, hogy védje meg azon három pásztói telek birtokában, melyeket Fráter Pál magának és családjának követel.[4] Ekkor hagyja meg Mária Terézia a megyei hatóságnak, hogy a kérdéses három telek jogi természetére nézve terjeszszen be részletes jelentést.[5]

A mint a megye a királyi rendeletről értesült, kiküldte a bíróságot itélethozatalra. Ez már több izben tüzött ki határidőt, hogy az itéletet véglegesen kimondja.

A mint Zúri erről értesül, olyan rendelet kiadását kéri a királynétól, mely szerint a megyei bíróság csak vizsgálja meg az ügyet, de az itéletet ne mondja ki, hanem terjeszsze a megyegyűlés, ez meg Ő Felsége elé. Igy majd Ő Felsége meggyőződhetik, hogy az ügy a megyei, vagy a királyi táblai bíróság elé tartozik-e.[6]

A hevesmegyei bíróság azonban nem akart lemondani arról, hogy a fenforgó kérdésben itélet hoz; s a tárgyalásra több izben tűzött is ki határidőt.

Okolicsányi István ügyvéd 1766. okt. 14-én csodálkozik, hogy a Fráter Pál-féle pert a vármegye még most sem terjesztette föl Bécsbe. Ennek azonban az az előnye volt az apátságra, hogy Wlach Róbert és Menschik Jakab Bécsben tartózkodásuk alatt az illetékes köröket kellőleg tájékozhatták a kérdés lényegére nézve.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb Paszt. fasc. 7. nr. 14.

[2] U. o. fasc. 7. nr. 8. és 9.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CXIX. sz. okl.

[4] U. o: Oklevéltár CXX. sz. okl.

[5] U. o.: Oklevéltár CXXI. sz. okl.

[6] U. o: Oklevéltár CXX. sz. okl.

[7] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1766. okt. 14. lev.

Zúri Fülöp apát ismételten Ő Felségéhez fordul.[1] Mária Terézia sürgősen intézkedik s 1766. folyamán újból meghagyja Hegyi Gábor hevesmegyei alispánhelyettesnek, hogy a Fráter Pál által követelt három jobbágytelek ügyében az ítélethozatáltól tartózkodjék.[2]

8. TÖRÖK-FÉLE BIRTOK.

A Török-féle birtok csomópontja Pásztón. Viszály a Török-birtok miatt a pásztói földesurakkal. A Török-féle birtok megvételének előzményei. Az adás-vevési szerződés. Tiltakozás az eladás ellen. A vételár előteremtése és lefizetése. A birtok taxásai 1759-ben. A pásztói városház Török-féle birtokon.

Pásztón, Bárkányban, Sós-Hartyánban, Csécsén, Hasznoson, Tepkén és Muzslán Vécsey Zsuzsánna, Török Ferencz felesége is birtokos volt, mert midőn ő László és Sándor nevű testvéreivel megosztozott, többek között az említett helyeken is jutott neki birtokrész.[3]

A Török-féle birtok csomópontja azonban Pásztóra esett.

Szendrői Török Ferencz és Vécsey Zsuzsánna fia József nevében, Török Zsigmond oly panaszszal állt elő, hogy jóllehet Pásztó fele az összes jövedelmekkel Török Józsefet illeti, a pásztói közbirtokosok azokból mégis bizonyos részt követelnek maguknak. Erre Csabrághi Koháry István országbiró 1725. ápr. 25-én utasítja

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár. CXXIII. sz. okl.

[2] U. o.: Oklevéltár CXXIV. sz. okl.

[3] Nos conventus ecclesiae Beati Joannis Baptistae de Jaszov memoriae commendamus tenore praesentium significando, quibus expedit. universis: Quod spectabiles ac magnifici domini Ladislaus et Alexander Vécsey carnalisque et uterina soror eorundem Susanna Vécsey, perillustris domini Francisci Török conthoralis, nostram personaliter venientes in praesentiam, exhibuerunt et praesentaverunt nobis certas quasdam divisionales subinsertas, petentes nos debita cum instantia humillime, quatenus easdem protocollo nostro inseri et inscribi facere dignaremur; ac tandem genuina paria in transumpto nostro authentico eisdem extradare. Quarum tenor sequitur in hunc modum:

Most következik az osztozkodó levél magyar szövege. Ebből Pásztóra ezen részlet vonatkozik:

«Nekem pedig Vécsey Susannának járó residentia oppidum Pászthó, Bogárom, Kovácsi, Nyitra, Savoly, Sós-Hartyán, Barkány, Csécse, Veselend, Bucsony, Almas, Garab, Hasznos, Tepke, Muszla, Galamba.»

Datum feria tertia proxima ante primam dominicam Invocavit. Anno Domini Millesimo septingentesimo decimo tertio. (Jászói országos levéltár: Protocol. IV. fol. 205—9.)

Heves- és Külső-Szolnok-vármegyét, hogy alispánja révén tartson vizsgálatot a kérdésben.[1]

Stőszel Kristóf alispán a pásztói jószágkormányzót 1725. szept. 4-én idézi meg ezen ügyben szept. 26-ára.[2]

Hadersbach Cyrill 1725. nov. 11-én irja, hogy a Török-ügyben fölösleges lenne a tiltó rendelet kieszközlése, mert a régi alispán — Stőszel Kristóf — helyébe okt. 22-én újat — Tarródyt — választottak; s így neki új idézést kell elrendelnie.[3]

Csima Mihály, Heves- és Külső-Szolnokmegye szolgabirája 1737. máj. 25-én már tanúkat hallgat ki azon kérdésben, vajjon a pásztói közjövedelemnek hányad része illeti meg a Vécsey-családot és a pásztói cziszterczieket?[4]

Dévay András, Heves- és Külső-Szolnok-vármegye helyettes alispánja, 1738. jul. 30-án szept. 15-re,[5] majd meg 1739. jan. 19-re idézi meg Mály József apátot a Török-féle ügyben.

Mály József apát Pálffy János országbiró előtt apátságára nézve sérelmesnek rajzolja Török József törekvését s az ebből származó pert. Miért is kéri, hogy az alispán birói működését ezen kérdésben szüntesse be. Pálffy János belátja, hogy Mály József kérelme jogos. Miért is 1738. decz. 23-án meghagyja Dévay András helyettes alispánnak, hogy a Török-féle perben a pásztói apát megidézésével hagyjon fel s vele szemben a pert szüntesse be. Dévay ezen rendeletet 1739. jan. 7-én kapta meg.[6]

A pásztói földesurakat 1739. jan. 19-re megidéztette Török József. A pásztói apátság képviselője kimutatta, hogy Török joghatósága az egyházi vagyonra nem terjed ki. Erre Török a többi földesúrral szemben is beszüntette az eljárást. Jól jegyzi meg ezen tapasztalatra Hadersbach Cyrill perjel, hogy ez az eljárás úgy tünik föl, mintha csupán csak az apátságtól akartak volna valamit elperelni. Ezzel azonban nem volt vége a dolognak Az a hir járt, hogy a feleket májusban újra megidézik.[7] Ezen közben fölvetődik a kérdés törvényes beszüntetésének eszméje.[8]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 13. nr. 13.
[2] U. o. fasc. 13 nr. 14.
[3] U. o. fasc. 13. nr. 15.
[4] U. o. fasc. 13. nr. 16.
[5] U. o. fasc. 13. nr. 17.
[6] A kov. kötetben: Oklevéltár LXXVI. sz. okl.
[7] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1739. febr 14. és márcz. 25. lev.
[8] U. o. 1739. márcz. 25. lev.

Dévay András helyettes alispán, Csima Mihály szolgabiró és Hamar Ferencz esküdt 1739. jan. 19-én elővették a Török-féle ügyet. A pásztói apát részéről felmutatták Pálffy János országbiró említett rendeletét. Ezután Kisvárdai László, Valus György és Kada István tanúskodott, hogy a cziszterczi rendi pásztói apát az apátsági birtokot — melynek határait megjelölték — beiktatása óta zavartalanul birja, s így őt ez a jószág megilleti. Ennek kijelentése után a per lebonyolítását a többi érdekeltekre nézve máskorra tették át.[1]

Hadersbach Cyrillt Dalmata Ferencz útján kérdezték meg, vajjon beleegyezik-e a Török-féle birtok megvételébe? Hadersbach erre azzal felel 1740. jul. 12-én, hogy ő már ezen ügyben két ízben is irt. Egyébként is rövid idő alatt Wellehrádra megy és szivesen venné, ha ekkorra maga az apát is, meg a konvent is hajlandósággal volna a megvétel iránt. Hiszen Török József már hajszolódik a válasz miatt s szeretné tudni, van-e az apátságnak vevő szándéka, vagy nincs? Vételár fejében megelégednék 30.0000 raj. frttal azon birtokért, melynek 1700 r. frt a kamatja.[2]

A birtokvásárlás ügyében Benkovics Mihály is megfordult Török Józsefnél, a ki 1740. szept. 17-én hívja magához Dalmata Ferenczet s kéri, hogy a néhány ezer forint előteremtéséről gondoskodjék, mert neki erre nagy szüksége van.[3]

A Pásztón élő rendtagok, élükön Hadersbach Cyrill rendházi elüljáróval, kifejtették Mály József apát és a wellehrádi konvent előtt, hogy a pásztói apátság jövedelméből megélni nem tudnak; miért is szükséges egy olyan birtok megvétele, a mely eléggé jövedelmez. Ilyenül kínálkozik Török József birtoka, a mely az apátság jószágával szomszédos és most épen eladó. De ha az apátság meg akarja venni, adósságot kellene csinálnia, mert készpénze egyáltalán nincs.

Mály József apát és a wellehrádi konvent 1740. okt. 1-én megengedik, hogy a pásztói apátság a Török-féle birtokot megvásárolja s e czélból Magyarországban 28.000 rajnai frt kölcsönt vegyen föl; s ennek fejében magát a megvett birtokot, sőt az

[1] A köv. kötetben: Oklevt. LXXVII. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1740. jul. 12. lev.
[3] U. o. fasc. 13. nr. 22.

apátság pásztói birtokait is leköthesse. De az apát és a konvent egyúttal kötelességökké teszi a pásztói rendtagoknak, hogy a kamatokat pontosan fizessék és a kölcsönösszeget fokozatosan törleszszék.[1] Ezzel nem elégszik meg Mály József apát; hanem 1740. szept. 30-iki kelettel megadja Hadersbach Cyrillnek a részletes utasítást is, melyet a megvételnél követnie kell.[2]

Mály József pásztói apát 1740. okt. 2-án irja a pásztói jószágkormányzónak, hogy Török József birtokai megvételének módozatait már elküldötte a pásztói elüljárónak. Hangsúlyozza, hogy a vételnél legyenek óvatosak. S ha a vétel már megtörtént, a birtok kezeléséről rendes számadást kell vezetni: mert csak így tudható meg, mennyit jövedelmez, megtermi-e a kamatot s ezenfölül marad-e még valami a befektetett tőke törlesztésére is?[3]

Az adásvevési szerződést 1740. nov. 1-én ezen föltételek alatt kötötték meg: Török József 25 évre eladja a pásztói apátság részére mindazon javait és jogait, melyek őt, mint a Pásztóy-család egyik örökösét megilletik. A vételár 30.000 rajnai forint, melyet az apátság most egyszerre kifizet. Az így megvásárolt birtokban az eladó fél köteles az apátságot megvédelmezni bárkivel szemben. Ha pedig ezt nem teszi, az apátság Török József más birtokaiból elégtételt szerezhet magának. A 25 év elteltével, de félévi előzetes felmondás után, Török József vagy örökösei visszaválthatják a birtokot a 30.000 r. frt lefizetésével. Ha azonban ezt újévkor tenni elmulasztanák, akkor ismét csak a jövő újévkor lesz joga visszaváltáshoz, de évközben nem. Ha az apátság a birtokon valamit javít, vagy épületet emel, ezt Török József vagy utódja a visszaváltáskor becsű alapján megtéríti. Ha az apátság a pusztult helyekre jobbágyokat telepít, a visszaváltáskor az eladófél minden jobbágyért 40 r. frtot fizet.[4]

Török József 1740. nov. 11-én utasítja Trajcsik Ádám nevű ispánját, hogy a cziszterczi rendtagokat vezesse be az általok megvásárolt birtokba s ezt adja át nekik.[5]

A Török-féle birtok eladása ellen Turócz-divéki Plathy Sán-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXVIII. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 13. nr. 23.

[3] U. o. fasc. 4. nr. 44.

[4] U. o. 13. nr. 24.

[5] U. o. f. 13. nov. 25.

dor és érdektársai nevében, Sipos István 1741. máj. 13-án a jászói konvent előtt tiltakozik.[1]

Török József Dalmata Ferenczet több izben megsürgeti, hogy a birtok árát 1741. jan. 1-re egészen fizesse le. De erősen leveri az a hír, hogy nincs kilátása Dalmatának a szükséges összeg beszerzésére.[2] Hermann Engelbert sem tudja ekkor még elgondolni, hogy honnét teremtik elő a vételárt.[3]

A 28.000 r. forintból 1740. jan 1-re csak 20.000 frtot tudott az apátság lefizetni. Hogy a többi 8000 frt is — legalább részben — törleszthető legyen, a pásztói apátság nevében Benkovics Mihály és Kristen Máté, 1741. jan 29-én, 2000 r. frtot vett fol kölcsönképen Balassa Páltól.[4]

A Török-féle birtokra volt 4000 r. frt adósság Komáromi János egri kanonoknál. Mivel Török József ennek kifizetését elmulasztotta, a hitelező most az új birtokost, az apátságot akarta perelni, ha az összeget 1747. április hó folyamán ki nem fizeti. Pedig a pásztói apátságnak nem volt pénze. Ezen nehéz helyzetben Wellehrád jött segítségül, midőn 1747. ápr. 15-én 4000 r. forintot kölcsönzött a pásztói apátságnak négyes kamatra. Az összeget Dalmata Ferencz elüljáró helyett Schuppler Péter rendtag vette föl; tanú minőségben Germanecz László rendtag szerepel. Dalmatának papi és szerzetes becsületére meg kellett igérnie, hogy a fölvett összeget most az adósság kifizetésére fordítja s annak idején visszafizeti az apátságnak.[5]

A Török-féle birtok megvételéhez szükséges 28.000 raj. frtot a következők kölcsönözték 6 százalékra az apátságnak: A haraszti plébános 2500, Balassa Pál 2000, a szécsényi ferenczesek 2000, özv. Benéné 4000, a bujáki plébános 2000, özv. Podmaniczkyné 1000, a heredi plébános 1550, Almásy János 1000, Zembery János 4000, az egri minoriták 800, Okolicsányi Pál 1700, a Kvassai-árvák 400, a váczi káptalan 3330, a váczi seminarium 1100 és főtisztelendő Baranyai András 300 r. frtot. A kölcsönzött összeg tehát 28.680 frt; s ennek a kamatja 1720 frt. S most még ehhez kell számítani a

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXI. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: f. 13. nr. 28. és 29.

[3] U. o 1741. jan. 8.

[4] U. o. f. 13. nr. 31.

[5] U. o. f. 13. nr. 39. és 1747. ápr. 15. kel. lev.

Török-féle adósság törlesztésére Wellehrádtól kölcsönzött 4000 frtot 160 frt kamattal.[1]

A wellehrádi apátság a pásztóinak 1733-ban 17.000 r. forintot kölcsönzött, hogy Mátra-Verebélyt, mint zálogbirtokot megvehesse. Mivel a 25 év elteltével Mátra-Verebély az Almássyak kezére jutott, a 17.000 frtnak a wellehrádi apátság pénztárába kellett volna visszakerülnie. Azonban Hauck Antal apát 1758. jan. 20-án beleegyezik abba, hogy a pásztói apátság a 17.000 frtot magánál tarthassa a Török-féle birtokkal kapcsolatos adósság törlesztésére, — de kamat czímén a Török-féle jószág jövedelméből, fizessen évenkint 500—600 frtot.[2]

Az apátság *taxásai* 1759-ben a Török-féle birtokon: Stremeny György, Biró István, Bárány István, Bussa Ferencz, Bognár József özvegye, Tót Antal, Mucs Béla Schusták Ferencz. Sánta Kis Pál, Kada Mihály és Orbán Varga György és János, Sebesi László, Rozmarin János Csapó András, Szekeres György, Kuszma Mihály özvegye és Malatinszky Mátyás. A Fáy-Ludányi-féle birtokon: Szücs András. A Fáy-Kaucsoian-féle birtokon: Czinóber Mátyás. A Fáy-Szabó-féle birtokon: Koós Mihály és Pozsár József.[3]

A városház Pásztón a Török-féle birtokon épült. Ez meg az apátságot illette. Miért is Pásztó városa hivatalos felszólítást kap, hogy záros határidő alatt terjeszsze be, minő összeget kiván a ház fejében, hogy az apátság azt lefizethesse. Ha azonban Pásztó városa ezen felhivásnak nem tesz eleget, a ház további használatáról le kell mondania.[4]

9. PER A GABONAVERMEK MIATT.

A váczi káptalan előtt Wiesner Abund pásztói elüljáró 1755. febr. 26-án tiltakozik az ellen, hogy a pásztói apátság javait bárki is lefoglalja.[5]

Wiesner Abund 1756. máj. 20-án értesiti a pásztói plébánost, hogy apátja parancsa értelmében ő az apátság összes elfog-

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. f. 13. nr. 40.
[2] U. o. f. 13. nr. 44.
[3] U. o. f. 31. nr. 18
[4] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.
[5] U. o. f. 15. nr. 118.

lalt birtokát visszaszerzi. S mivel ebből a pásztói plébános kezén is van egy is, más is, azért őt az úri szék elé idézi.[1]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános tiltakozik az ellen, hogy a pásztói cziszterciek tulajdonuknak tartják azon gabonavermeket, melyek a plébánia szélén plébános-elődei engedelmével készültek.[2]

Illésházy József gróf hétszemélyes táblai ülnök 1761. augusztus 27-én utasítja Podhorszky Péter országbirói jegyzőt, hogy idézze meg és hallgassa ki azon tanukat, a kikre nézve Wiesner Abund óhaját fejezi ki, s a vallomásokat azután terjeszsze be.[3]

Ezt a tanúkihallgatást azért kérte Wiesner, mert Lefferovics Gábor pásztói plébános az apátságnak Pásztón a «*Topolya-utczá*»-ban levő búzavermeit elfoglalta. 1761. szept. 1-én Podhorszky Péter ezért tiltja Lefferovicsot. A tanúkihallgatás 1761. aug. 31-én megy végbe. Tanú volt Gorthva György Pásztó város esküdtje, Verebélyi Mihály, Pilényi István, Fösvény Antal, Markó Mihály és Kelemen András, — mindannyian Pásztóról. A tanúk az apátságra nézve kedvezően vallottak.[4]

A dolognak ezzel nem lett vége. A tárgyalás napját perhalasztással 1762. márcz. 12-re tűzte ki Sághy Mihály alispán.[5]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános a bíróság előtt azon követeléssel lépett föl, hogy Pásztón bizonyos gabonavermek nem az apátságéi, hanem a plébánoséi. A pásztói apátság nevében, Heves- és Külső-Szolnokmegye közgyűlésén, 1766. okt. 7-én, Menschik Jakab, a pásztói rendház elüljárója kijelentette, hogy a kérdéses gabonavermek az apátságéi, s tiltakozott a pásztói plébános követelése ellen.[6]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános 1769-ben Egerben a vármegyei gyűlésen tiltakozott az ellen, hogy a pásztói cziszterciek buzavermek ásásával akadályozzák őt azon fal megépitésében, melylyel a plébánia telkét körül akarja venni. Ezzel szemben 1770. máj. 11-én Menschik Jakab pásztói elüljáró a váczi káptalan előtt ellentiltakozását fejezi ki.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 120.
[2] U. o. f. 15. nr. 158.
[3] U. o. f. 6. nr. 18.
[4] U. o. f. 6. nr. 23.
[5] U. o. f. 6. nr. 25.
[6] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXVIII. sz. okl.
[7] A köv. kötetben: Oklevéltár. CXXXII. sz. okl.

Miller Ferencz pásztói plébános megkeresésére, Tarródy József alispán megbizásából, Harssó György szolgabiró és Kovács József esküdt 1779. ápr. 29-én hivatalosan megintik Plachy Cyrillt a pásztói rendház elüljáróját, mivel ez az elődje, Beitler Methód által a plébános fala mellé összehordatott köveket nem viteti el.

Ezzel szemben Plachy Cyrill 1779. máj. 9-én tiltakozik, mivel az a hely, a hol a kőrakás van, apátsági terület.[1]

II. PÁSZTÓN KÍVÜLI BIRTOKOK:

ALMÁS.

A pásztói apátságnak *Almáson* (Nógrád-vm.) volt birtoka. Erről tanúskodik az az eset, midőn az apátságot 1754-ben épen az almási birtok czimén idézik meg a csécsei birtokosok ellen.[2]

Wiesner Abund a pásztói apátságnak Almás pusztán levő rétjeit 1753. jan. 1-én kiadja felébe Pásztó város közönségének; de kijelenti, hogy az első évben az egész termés a bérlőké leszen.[3]

Ján László helyettes alispán Hauck Antal pásztói apátot Gede és Almás birtok határperében, 1761. szept. 29-én is megidézi nov. 12-ére, mivel Gedev Ádám már szeretné egyszer a pernek végét látni.[4]

BÁRKÁNY.

Balogh Pál azon birtokrészt, melyet Bárkányban (Nógrád vm.) birt zálogul, 1733. febr. 28-án, 40 raj. frt lefizetése mellett a pásztói apátság kezére adta.[5]

A bárkányi országút mellett levő csárdát az apátság 1748. ápr. 24-én 35 raj. frtért adja ki haszonbérbe Glembock Jánosnak; de kiköti, hogy a bérletösszeg a következő években 40 raj. frt legyen.[6] 1753. jun. 1-én maga Bárkány község veszi ki a korcsmát, de csak évi 18 raj. frtért, azon kötelezettséggel, hogy a bér-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 142.
[2] U. o. fasc. 21. nr. 70.
[3] U. o. f. 43. B. 1753. jun 1. lev.
[4] U. o. f. 43. B. 1761. szept. 29. lev.
[5] U. o. f. 20. nr. 2.
[6] U. o. f. 20. nr. 8.

összeget négy egyenlő részletben fizeti le.[1] Ugyanezen évi összegért 1757. jan. 1-től számított 3 évre Glembock Mátyás lesz az apátság bérlője.[2]

A Szőllős és Bárkány közötti határok miatt az apátságnak Jeszeniczei Jankovich Miklóssal volt pere. Ezt 1753. szept. 24-én kellett volna letárgyalni, de közbejött akadályok következtében a vármegyei bíróság 1754. szept. 12-re, majd meg nov. 23-ára tüzte ki az új határnapot, a melyre Wiesner Abund pásztói elüljárót is megidézi.[3]

A pásztói apátság Bárkányban levő Kiss Pál-féle telkét 1754. április 24-én 2 raj. forintért adja bérbe Edücs János bárkányi lakosnak.[4]

Wiesner Abund, mint a pásztói rendház elüljárója, Pap Andrást és fiát, Pap Mártont befogadta Bárkányba azon puszta házhelyre, melyen egykor Kiss Pál lakott. Ezek meg 1760. jan. 14-én kötelezik magukat, kogy a «puszta házat» fölépitik és földesuruknak szavát fogadják; a mit ha nem tesznek meg, földesúri hatalmával tetszése szerint bánhat velök.[5]

Wiesner Abund panaszára. Podgorszky Péter kir. táblai esküdt jegyző, 1761. szept. 1-én, bíróilag meginti Keviczky Mátyást, mivel Tapolcsányi Miklós özvegyétől, Pyber Klárától Bárkányban egy zálogbirtokot megvett; pedig ehhez első sorban a földesurnak van joga, — s ezt meg sem kérdezték. Wiesner Abund kész a vételárt lefizetni, csak ereszsze ki kezéből Keviczky a birtokot.

Keviczky a birói intésre azzal felelt, hogy a panaszost a törvény terére utalta.[6]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 20. nr. 10.
[2] U. o. f. 20. nr. 14.
[3] U. o. f. 20. nr. 12. és 22.
[4] U. o. f. 20. nr. 11.
[5] U. o. fasc. 20. nr. 15.
[6] U. o. fasc. 20. nr. 17.

CSÉCSE.

Birtok-vásárlás Csécsén. Perek a csécsei birtok miatt. Hájek Márton csécsei jobbágy lesz. Tóth Pál harangozó földet bérel. Csécsét Török József visszaváltja.

Kériné Csécséről (Nógrád-vm.) megvételre ajánlotta egy idevaló jobbágyát 29 frtért. Gonczik Péter 1717. jul. 23-án ajánlja a vételt az apátnak, hogy a rend itt is szerezhessen magának jogot, mint a többi földesurak.[1] Megtörtént-e a vétel, nem tudjuk.

Szendrői Török József ónodi uradalmát 1740. nov. 1-én 25 évre szólólag zálogba vetette a pásztói apátságnak 30.000 rajn. forintért. Ezen zálogbirtokba esett Török Józsefnek a Pásztói-családtól örökölt jószága, a mely részint Heves-, részint Nógrádvármegye területére esett. Ilyen volt Csécsének egy harmada is.

Az adásvevési szerződés szerint a pásztói apátság 25 év mulva előzetes félévi felmondás és a zálogösszeg lefizetése után köteles a birtokot kiadni kezéből. Ha a felmondás új év előtt egy fél esztendővel nem történnék meg, akkor az apátságnak egy évig ismét joga van a birtokhoz, s ezentúl is — ha a Török-család nem mondana fel — mindig egy évre terjed a birtoklás. Az elhagyott házhelyekre telepítendő jobbágyok mindegyike után 40 raj. frt váltságdij jár az apátságnak a visszaváltás idején. Ugyanekkor megfizetik neki azt is, a mit épületek emelésére és kijavítására és a sessiók visszafoglalására költött. A Török-család a zálogbirtok használata közben köteles az apátságot mások jogi vagy eroszakos támadásával szemben megvédelmezni.[2]

Jóllehet Török József a tizennégy sessióból álló[3] Csécse harmadrészét eladta az apátságnak, ez tényleg nem jutott a harmadrészhez. Miért is Dalmata Ferencz a pásztói apátság nevében megindította a pert. Egyidejűleg Dalmata Ferencz, a pásztói apátság provisora és Fáy Sándor a többi földesúr — Róth Tamás, Vatthai, Okolicsányi és Beniczky — tisztjei és ispánjai jelenlétében, 1741-ben felosztották maguk között a réteket s ily arányban három éven át használták is őket. Csécse községe az ellen, a hogy az apátság

[1] Zirczi apátsk. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 12. nr. 8.

[2] U. o. f. 21. nr. 46. x.

[3] U. o. f. 21. nr. 46. t.

képviselője a csécsei réteket elosztotta, tiltakozik 1741. aug. 1-én.[1] 1742. aug. 3-án Dalmata Ferencz kivánságára Csécsén már tanúkat hallgatnak ki. A vallomást tevő tanúk a következők: Balog József és Gergely, Kovács Mihály, Monos Jakab, Biró Mátyás, Kulifay István, Czank Péter, György Péter, Tari Mihály, Nagy Márton, Fekete József, Varga János, Vékony András, Kisvárdai László és Veres Mihály.[2]

1744-ben Okolicsányi Borbála férje, Gedey Ádám a csécseiket felbiztatta; s így történt meg, hogy a csécseiek az apátság 40 emberét a kaszálásban megakadályozták. Majd meg Gedey Ádám a réteket újból felosztotta a csécseiek között.[3]

Igy most Csécse miatt két pere keletkezett az apátságnak. Az egyik a csécsei határ részarányos elosztása; a másik meg a csécsei határ erőszakos használata miatt. A két per egymás mellett folyt.

Ugyancsak az a per is érintette az apátságot, melyet az esztergomi káptalan mint Szurdok-Püspöki földesura viselt a csécsei birtokosokkal.[4]

A csécsei közbirtokosok közül Wlach Róbert a pásztói apátság elüljárója, Dúl Borbála vagyis Nebest György felesége, Fáy Sándor, Szenczi Rozália, mint néhai Marsovszky István gyermekeinek gondviselője, látták, hogy a csécsei erdőket már nagyon kiirtották. Miért is Nógrád-vármegye gyűlésén, 1744. febr. 5-én, tiltakoznak az ellen, hogy a többi közbirtokosok vagy bárki más a csécsei erdőn fát vágjon, vagy ezt innét elhordja.[5]

Okolicsányi Teréz és Borbála 1744. jan. 15-én tiltakozik a pásztói apátságnak a csécsei rétekkel véghezvitt eljárása ellen.[6] Szabó István nemes ember Wlach Róbert pásztói elüljáró nevében, 1744. ápr. 22-én, Nógrád-vármegye gyűlésén ellentiltakozását fejezi ki azon tiltakozással szemben, melyet Okolicsányi Teréz és Borbála — amaz Beniczky Tamás, emez meg Gedey Ádám felesége — a pásztói apátság ellen emelt az állitólag Csécsén elkövetett jogtalanságokra nézve.[7]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 46. f.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXII. sz. okl.

[3] U. o. f. 21. nr. 46. ff. és p. s nr. 48. és 70.

[4] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 70.

[5] U. o. f. 21. nr. 2.

[6] U. o. f. 21. nr. 46. e.

[7] U. o. f. 21. nr. 3.

Az Okolicsányiak ebbe nem nyugosznak bele, hanem 1744. jun. 27-én újra tiltakoznak — és most már részletesen megnevezik a sérelmet — az ellen, hogy Dalmata Ferencz Csécsén 1741 óta két sessióról lekaszáltatja és az apátság részére elhordatja a füvet.[1]

Wlach Róbert és Fáy Sándor 1745-ben Nógrád-vármegyénél kereste az igazát Nagyréti Darvas János, Róth Tamás s ennek Vattay Borbála nevű felesége, Plathy Sándor, Vattay János, Marsovszky László, Geczy András, Róth Ádámnak Geczy Anna nevű özvegye, Szenczy Rozália mint egykor Marsovszky István, most Imrech János felesége, Marsovszky Mária Hankus András, Okolicsányi Teréz Beniczky Tamás, Okolicsányi Borbála Gedey Ádám felesége ellenében. A vármegye 1745. április 26-án Balassa-Gyarmaton tartott gyűlésében küldötte ki a bíróságot a törvényes eljárás megindítására. A tárgyalás 1745. decz. 1-én kezdődött meg.[2]

Wlach Róbert panaszára, Nagyréti Darvas József esküdt-jegyző 1745. máj. 31-én tiltotta azokat, a kik a pásztói apátság kaszásait a munkában meggátolták.[3] Megtörtént ugyanis, hogy a csécsei biró — Csizmadia András — két esküdttel, névszerint Biró Mátyással és a borbiróval 1744. jul. 3-án megakadályozták az apátság 40 kaszását a csécsei apátsági rét lekaszálásában. Hellepronth János esküdt-jegyző 1745. jun. 19-én tartotta meg a tanúkihallgatást. A tanúk a következők: Osvard István Bárkányból, Illés Lőrincz Hasznosról, Kórós János, Tóth Jakab, Szekeres Ferencz, Bajnócz Mátyás, Czeglédi Mátyás, Fekécs Márton és Deák János Pásztóról, Biró Márton, Balogh József, Czank Péter és Biró Mátyás Csécséről. A tanúk vallomása a panaszosnak ad igazat.[4] Mindemellett is a csécseiek már két nap mulva (jun. 21.) neki láttak a rétek kaszálásának.

Wlach Róbert megkeresésére Hellepronth János kir. táblai esküdt-jegyző 1745. jun. 21-én megjelent Csécsén s a rét lekaszálásától és a lakosság közötti szétosztásának megengedésétől tiltotta Plathy András jobbágyait: Tari Mihályt, Henyel Bélát, Boros Andrást, Varga Györgyöt, Czank Györgyöt, Rigó Pált, Czank

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 21. nr. 4.

[2] U. o. fasc. 21. nr. 46. z.

[3] U. o. f. 21. nr. 46. q.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXVI. sz. okl.

Pétert, Druk Tamást, Varga Mihályt és Henyel Pált; Róth Tamás jobbágyait: Nagy Mártont, Juhász Györgyöt, Szép Jánost, Forró Miklóst és Kiss Pált; Vattay János jobbágyát: Fekete Józsefet; Beniczky jobbágyát: Tóth Györgyöt; Marsovszky jobbágyait: Biró Mátyást és Vékony Lőrinczet; Hangus András jobbágyát: Demind Mihályt; Darvas János jobbágyát: Bihar Pált. Ezek azonban kijetentették, hogy *a rétek felosztása náluk ősi szokás;* miért is sem ezzel, sem a lekaszálással nem hagynak fel.[1]

1745. jun. 22-én Hellepronth János egy másik tanúkihallgatást is tartott Csécsén. Tanúként megjelent és vallott Trajcsék Ádám, Kisvárday László, Csánk Péter, Borik András, Forró Miklós, Vargha János és György, Biró Mátyás, Csánk György és Nagy Márton Csécséről és Megyeri György Pásztóról.[2]

Nagyréti Darvas János arról panaszkodott, hogy a pásztói apátság jobbágyai — Kovács József, Bannos, más néven Polyák Jakab, Kovács István, Szemes István, Balog Gergely és József, Pálinkás György és Mihály — az ő Csécsén lakó, Biró Mátyás és Bihar Pál nevű jobbágyainak telkén 1740. márcz. 3-án a réteket maguk között felosztották és lekaszálták.

Vattai Battha Pál Nógrád-vármegye alispánja 1745. szept. 12-én utasítja a szolgabiróságot, hogy Wlach Róbertet mint a vétkesek földesurát intse meg s tárgyalásra határnapot tüzzön ki. Gedey Ezechiel esküdt 1745. nov. 8-ra idézi meg a feleket.[3]

De ekkor sem jutnak dülőre. Miért is először 1746. febr. 14-re, majd. ápr. 2-ra újabb határidőt tűznek ki.[4]

A tárgyalást 1746. április 2-án tartották meg. Az apátság részéről Sipos Gábor ügyvéd jelent meg. Előadta, hogy miféle peres erdőterületről van szó; kijelentette, hogy ez a pásztói apátságot illeti meg; s végül kérte az ügyben a tanúkihallgatást.[5] Ez 1746. jun. 8-án ment végbe. Tanúk: Balog József és György, Pálinkás György és Szemes István csécsei apátsági jobbágyok.[6]

Wlach Róbert kérésére 1746. jun. 11-én ismét tanúkihallgatás van Darvas János csécsei két házhelyével kapcsolatos fűmérés

[1] «Cum autem eodem tempore iam finita fuit divisio omnium pratorum, reposuerunt omnes: Siquidem *iam divisio facta est secundum consvetudinem pristinam nostram*» . . . (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 21.

[2] U. o. f. 21. nr. 46. ec.

[3] U. o. f. 21. nr. 24.

[4] U. o. f. 21. nr. 27.

[5] U. o. f. 21. nr. 28.

[6] U. o. f. 21. nr. 29.

miatt. Tanúk: Biró Mátyás Imrei János csécsei jobbágya; Borik András, Varga János, Henyel Béla és Rigó Pál Plathy András csécsei jobbágya; s végül Balogh József a pásztói apátság csécsei jobbágya.[1]

Wlach Róbert 1746. jun. 20-án Nógrád-vármegye gyűlésén tiltakozik a csécsei rétek felosztása ellen.[2] Darvas János embere még az ellen tiltakozik 1746. okt. 22-én, hogy a pásztói apátság a csécsei réteket használja és kaszáltatja. Ezzel szemben ugyanekkor a pásztói apátság részéről Menschik Jakab fejezte ki tiltakozását.[3]

Nógrád-vármegye szécsényi közgyűlése 1747. jan. 31-én kiküldi biróságát. Vatthay Battha Pál a határnapot 1747. aug. 25-ére tüzi ki.[4] A tárgyalást ekkor meg is tartják Szirákon, de kellő eredmény nélkül.[5]

Dalmata Ferencz 1747. jun. 15-én irja, hogy a csécsei rétek ügyében a földesurak közül többen az atyafiságos osztályra hajolnak. Miért is felszólítja Okolicsányi Borbálát, hogy ő is a békés kiegyenlítésre határozza el magát és 1747. aug. 6-án személyesen jelenjék meg, vagy emberét küldje el a tárgyalásra, a mikor is az Almásy-puszta ügyében is határozhatnak.[6]

De bizony a dolog mégis csak a bíróság elé került. Itt azután szellőztetik a csécsei per történetét is. E szerint Dalmata Ferencz a csécsei közös rétekről 1741-ben, majd 1742-ben, hivatalbeli utóda — Menschik Jakab — meg 1743-ban lekaszáltatta és elhordatta a szénát. Dalmata Ferencz ugyanezt akarta megcselekedni 1744-ben. A csécseiek ekkor keltek régi jogaik védelmére s ugyanezt tették 1745-ben és 1746-ban. Ekkor ezenfölül még a vármegyéhez fordultak támogatásért és az ellenfél megintéséért. S látjuk is, hogy Szabó Zsigmond szolgabiró és Balogh János esküdt 1747. jun. 18-án tiltja a pásztói apátságot a csécseiek birtokjogának megsértésétől.[7] Rá egy napra meg a már megkezdett per folytatására szólítja fel[8] Mivel azonban «több conpossessor uramék

[1] A köv. kötetben: Oklevt. XCI. sz. okl.
[2] A köv. kötetben: Oklevéltár XCII. sz. okl.
[3] A köv. kötetben: Oklevt. XCIV. sz. okl.
[4] Zirczi ap. levt.: Act abb. Paszt. f. 21. nr. 46. aa.
[5] U. o. f. 21. nr. 46. bb.
[6] U. o. f. 21. nr. 46 v.
[7] U. o. f. 21. nr. 34.
[8] U. o. f. 21. nr. 35.

meg nem jelentek, az eö kegyelmek absentiája végett a dologban nem lehetvén progrediálni», a dolog abbanmaradt.[1] Szabó Zsigmond szolgabiró és Ócsai Balogh József esküdt 1748. jan. 19-én a földesuraktól azt kérik, hogy a «processus continuatiójára bizonyos napot» rendeljenek.[2]

Gedey Ádám és Róth Tamás 1748. máj. 6-ika mellett van.[3] Ezen alkalommal az apátság ismét tiltja ellenfeleit a rétek használatától.[4] Török József 1752. máj. 12-én halasztást ajánl Wiesner Abund pásztói rendházi elüljárónak.[5] Két év mulva (1754. máj. 3.) meg azon javaslattal lép föl, hogy valamennyi pásztói földesúr nevében kell egy közös vizsgálatot tartani. Itt majd kiderül, mily módon történt az, hogy a közjövedelmeket először a többi csécsei földesurakkal, majd meg később a pásztóiak között osztották meg.[6]

Gede és Almás puszta tulajdonosai határpert indítottak 1754-ben a csécsei birtokosok ellen. Igy azután a pásztói apátság is kapott idézést. Ezt különben azon a czimen is érdekelte a dolog, mert Almáson is birtokos volt.[7]

Ezt az ügyet 1767. szept. 6-án kellett volna tárgyalni; de akadályok jöttek közbe. Miért is Szentiványi Ferencz alispán 1768. szept. 18-án nov. hó 28-ára hivta össze a feleket.[8]

Gedey Ádám megkeresésére Lendvay János esküdt-jegyző 1754. márcz. 9-én tanúkihallgatást tart Csécsén a rétek ügyében. Tanúk: Vargha János, Sáfár Mátyás, Demény Mihály, Forró Miklós, Balog József, Szép János, Osvard János és Borik András Csécséről, Tóth Mihály Pásztóról és Illés Jakab Pásztóról.[9]

Okolicsányi Borbála, Gedey Ádám felesége 1754. márcz. 6-án lép föl panaszával a vármegyei bíróság előtt az apátság ellen. Farkas Gábor szolgabiró és Balogh Zsigmond esküdt 1754. ápr. 14-én közlik a dolgot az apátsággal.[10] A tárgyalást 1754. máj. 13-án megkezdték Gedén, Vatthai Battha Pál elnöklésével.[11] Másnap máj. 14-én Gedén volt a tanúkihallgatás az apátság kérésére. Tanúk

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 36.
[2] U. o. f. 21. nr. 38.
[3] U. o. f. 21. nr. 40. és 41.
[4] U. o. f. 21. nr. 39.
[5] U. o. f. 21. nr. 43.
[6] U. o. f. 21. nr. 45.
[7] U. o. f. 21. nr. 70.
[8] U. o. f. 21 nr. 62. A 63. és 64. szám alatt nov. 14-ikét olvasom határnapul.
[9] A köv. kötetben: Oklevt. Cl. sz. okl.
[10] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 46. a.
[11] U. o. f. 21. nr. 46.

voltak: Kosztolnicsek Miklós az apátság pásztói ispánja, Megyeri György Plathy Sándor özvegyének, Döry Katalinnak, az ispánja Pásztón, Tari Mihály, Sálár Mátyás, Borik András és Balogh József Csécséről és Kanankó András Pásztóról.[1]

Az apátság kívánatára 1755. ápr. 17-én Jobbágyin hallgattak ki tanúkat, — névszerint Osváld Bélát és Balogh Józsefet Csécséről.[2]

Battha Pál alispán Wiesner Abundot 1755. jul. 16-án ezen évi aug. 21-ére Szent-Iványba, 1755. szept. 29-én nov. 20-ra, 1756. okt. 2-án nov. 22-re, 1757. ápr. 8-án máj. 20-ra, 1766. febr. 1-én márcz. 3-ára idézi meg.[3] Farkas Gábor Nógrád-vármegye jegyzője és helyettes alispánja 1761. aug. 28-án Csécsére 1761. szept. 15-re idézi meg Hauck Antal pásztói apátot.[4]

Kilátás volt, hogy 1763. szept. 12-én[5] a helyszínén mind a két csécsei ügyben határozatot hoznak. Kelemeny Ádám ügyvéd 1763. aug. 22-én biztatja is Menschik Jakabot és rendtársát Stehlik Ignáczot, hogy a tárgyaláson ott legyenek; sőt ő maga is igéri, hogy ha lehet megjelenik, mert ezt szükségesnek találja.[6]

Szent-Iványi Szentiványi Ferencz 1766. febr. 1-én márcz. 3-ra Bujákra[7] idézi meg a feleket; de febr. 16-án már maga kéri az elhalasztást.[8] A feleket megidézték 1766. nov. 26-ra Bujákra,[9] 1767. máj. 11-re Gedére,[10] szept. 1-re Bujákra és nov. 23-ra Pilinybe.[11]

Wlach Róbert 1745. márcz. 26-án Hajek Mártont befogadja Csécsére a jobbágyok közé, de egy évre fölmenti mind a közös munkától, mind a fizetéstől, a melyre a többiek kötelesek. Aratás és szénatakarítás idején azonban mind Csécsén, mind Pásztón köteles segíteni az urasági embereknek.[12]

Wlach Róbert pásztói elüljáró az apátság csécsei házát, melyben eddig Wlaszák Máté lakott, 1745. ápr. 24-én, Tóth Pál csécsei harangozónak ilyen föltétel alatt adja bérbe: Az új bérlő a házat

[1] A következő kötetben: Oklevéltár CII. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 21. nr. 46. o.
[3] U. o. f. 21. nr. 46. gg.
[4] U. o. f. 21. nr. 51.
[5] U. o. f. 21. nr. 46. r.
[6] U. o. f. 21. nr. 52.
[7] U. o. f. 21. nr. 54.
[8] U. o. f. 21. nr. 46. d. és gg.: nr. 55. és 56.
[9] U. o. f. 21. nr. 58.
[10] U. o. f. 21. nr. 46. dd.
[11] U. o. f. 21. nr. 60.
[12] U. o. f. 21. nr. 7.

jó karba hozza, hogy lakható legyen; s ezen fölül 1 rajnai frtot fizet. Ha pedig a házat nem javíttatja meg, három raj. forint az évi bér.[1]

A csécsei jobbágyok 1753. decz. 29-én néhány kila buzát kérnek kölcsön a pásztói elüljárótól, mert sem pénzük, sem kenyerük nincs.[2]

Szendrői Török József az apátságnál zálogba vetett birtokait, 1768. jan. 30-án, a 30.000 frt zálogösszeg s ezenkívül még a birtokjavítás, fentartás és pereskedési költség címén 2381 r. frt lefizetésével visszaváltja.[3]

CSONTFALVA.

Csontfalva megszerzése Pásztó városától és a többi birtokosoktól. Ráday Pál Csontfalvát vissza akarja váltani. Habon Pál jobbágy egy földterületet kiirthat. Odry András nem akar fizetni hetedet. A zálogbirtok visszaadása czéljából Mály József apátot megintik a bíróság. Tanúkihallgatás azon ügyben, hogy az apátság miként jutott Csontfalvához. Siráky Albert egy birtokrészt bérbead az apátságnak.

Siráky András, Ferencz és Erzsébet s Aranyi Ferencz és Mária 1715. máj. 18-án egymás között megegyeznek, hogy Csontfalu (Nógrád-vm.) pusztájukat, mely Pásztóval határos és Kis-Nógrád vármegyében fekszik, 200 r. frtért a pásztói apátságnak örök áron eladják.[4] Már 1715. jul. 2-án Siráky Andrást, továbbá Aranyi Mária és Rákóczy István fiát, Rákóczy Ferenczet meg is bizzák, hogy az eladást végrehajtsák.[5]

Gonczik Péter 1716. jul. 1-ére Losonczra készült, hogy ott Csontfalu ügyében tárgyaljon, a melyről Szemere asszony azt állítja, hogy az ő örökölt pusztája.[6]

Gonczik Péter 1717. márcz. 15-én figyelmezteti Nezorin Flórián apátot, hogy a magyarországi jog értelmében Csontfalu megvételéhez szükséges a királyi beleegyezés, s ezután a bevezetés

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 40. nr. 10.
[2] U. o. f. 43. B. 1753. decz. 29.
[3] U. o. f. 21. nr. 46. cc.
[4] U. o. f. 24. nr. 2. és 1717. ápr. 21. kel. lev.
[5] U. o. f. 24. nr. 3.
[6] U. o. f. 15. nr. 62.

és beiktatás is. S biztatja az apátot, hogy ezt a beleegyezést minél előbb szerezze meg.[1] Nezorin hamarosan be is adta a kérvényét azon megokolással, hogy az apátság a királyi adománylevél értelmében járt el, midőn Csontfalut, az egykori apátsági birtokot visszaszerezte.

A kérvényre felsőbb helyről az a válasz érkezett, hogy az apátság oklevéllel mutassa ki Csontfalvának egykor a pásztói-cziszterczi apátsághoz tartozását.[2]

Hermann Engelbert ezen válaszról 1717. jun. 27-én értesíti Gončzik Pétert, felszólítván őt, hogy kérjen vizsgálatot azon kérdésben: vajjon Csontfalu valamikor a pásztói apátsághoz tartozott-e? s egyáltalán mely birtokok voltak egykor a pásztói apátságé? Egyébként úgy hallatszik, hogy ilyen vizsgálatot már Zolnay András apát idejében tartottak. Ha igen, elég lesz ezen vizsgálat okiratát megszerezni; legalább az apátság nem veri bele magát nagyobb költségbe.[3]

Másfél év alatt a kérdés teljesen megérett. Pásztó városa Csontfalu pusztának a felét 100 r. frtért adta el a pásztói apátságnak 1718. decz. 12-én;[4] s így az apátság egyúttal megszabadult azon követeléstől, melylyel a pásztóiak Csontfalvára nézve előálltak.[5]

Csontfalvért Sirák és Aranyi uraknak 200 frt járt. Mivel azonban a puszta egyik fele a pásztóiak, a másik fele meg Szemere asszony kezén volt zálogban, azért a 200 frtból 100 frtot a pásztóiaknak, a másik 100 frtot meg Szemere asszonynak kellet kézbesiteni.[6]

Benkovics Mihály pásztói jószágkormányzó 1725. jun. 26-án Csontfalun némely szántóföld területet átenged Ferencz Pal részére a megfelelő kötelezettségekkel.[7]

Ráday Pál a maga és felesége, Kajali Klára, Kajali Pál és Fáy Borbála leánya nevében, Nógrád-vármegyéhez fordulnak, hogy a pásztói apátságot szólítsa fel Csontfalu zálogos-birtoknak a zálogösszeg lefizetése után történő visszabocsátására. Sréter János

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 24. nr. 10.
[2] U. o. f. 24. nr. 12.
[3] U. o. f. 24. nr. 13.
[4] U. o. f. 24. nr. 15.
[5] U. o. f. 24. nr. 16.
[6] U. o. fasc. 31. nr. 4.
[7] U. o. f. 24. nr. 19.

szolgabiró és Kecskeméty Pál esküdt 1726. jul. 27-én felelnek meg ezen feladatnak s azon esetre, ha az apátság a felszólításnak nem engedne, 1726. aug. 30-ára a bíróság elé idézik.[1]

Bohus László és Komjáthy Ábrahám esküdtek, Dalmata Ferencz megkeresése alapján, 1732. szept. 20-án tiltják a pásztóiakat Csontfalu puszta egy részének öt forintos kibérlésétől, mivel Szemere György özvegye, Bossányi Krisztina első sorban az apátságnak lett volna köteles a bérletet fölajánlani.[2]

Az apátság Csontfalu egy részétől 10 raj. frt bért fizetett az 1734-,[3] 1735-,[4] 1737-,[5] 1739-[6] és 1740-ik évben.[7]

Dalmata Ferencz pásztói jószágkormányzó 1734. jan. 1-én megengedi Habon Pál jobbágynak, hogy Csontfalu alsó szélén a Zagyva mellett egy darab földet kiirthasson s ezt, mint jobbágy, zavartalanul használhassa.[8] Ugyanilyen engedélyt ad 1747. okt. 28-án Odry Andrásnak.[9]

Wiesner Abund 1753. aug. 5-én fölvetette a kérdést Odry András ügyében Dalmata Ferencz előtt. Odry ugyanis Csontfalun nem akart fizetni hetedet. S mikor Wiesner erre szorítani akarta, perrel fenyegetődzött.[10]

Dalmata 1753. aug. 18-án így válaszol: «Nemzetes Odry András uramnak, de nem az ő mostoha fiának, hanem csak magának engedtem Csontfalván egy darab földet irtani, a mint az Önnek levő levelembül kitetszik. Ha pedig azzal meg nem elégszik, semmit se usuáljon, mert semmi jussa benne. Azért Ő Kegyelme ne terhelje lelkit, hanem elégedjen meg avval, a mennyit én Ő Kegyelmének jó akaratombul, s nem kötelességembül adtam; mutassa meg az levelet, és azt is, a mit adtam, elveszti».[11]

Jeszenszky Mihály szolgabiró és Balogh József esküdt 1746. máj. 25-én, Aranyi István és érdektársai panasza alapján, intik Mály József pásztói apátot, hogy Csontfalu pusztát a zálogösszeg lefizetése után ereszsze ki kezei közül; ha pedig ezt nem teszi, 1746. aug. 22-ére megidézik birói tárgyalásra.[12] Mály József

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 24. nr. 20.
[2] U. o. fasc. 24. nr. 21.
[3] U. o. f. 24. nr. 23. és 24.
[4] U. o. f. 24. nr. 25.
[5] U. o. f. 24. nr. 27.
[6] U. o. f. 24. nr. 32. és 33.
[7] U. o. f. 24. nr. 34.
[8] U. o. f. 24. nr. 22.
[9] U. o. f. 24. nr. 39.
[10] U. o. 1753. aug. 5. lev.
[11] U. o. 1753. aug. 18. lev.
[12] U. o. f. 24. nr. 36.

pásztói apát kérésére azonban Pálffy János nádor 1746. aug. 17-én megparancsolja Jeszenszky Mihálynak, hogy a további birói eljárást szüntesse be.[1]

Aranyi Mária Bertzel Györgynek, Vörös Zsuzsánna Balázs Györgynek özvegye a királyi táblánál a pásztói apát megidézését kérelmezik, mivel az apátság Csontfalu pusztát egykoron nem egészen törvényes alakban vásárolta meg. Galanthai Fekete György 1754. jan. 25-én Wiesner Abundot máj. 2-ára idézi meg.[2] Ez azonban kijelentette, hogy ő nem pásztói apát, s így mint ilyent meg sem lehet idézni. Fekete György a panaszosok újabb kérésére Hauck Antal apátot idézi meg 1756. jan. 30-ára.[3]

Dobossy József kir. táblai esküdt-jegyző 1757. jan. 15-én Szent-Iványban tanúkihallgatást tart arra nézve, hogy a ciszterciek miként jutottak Csontfaluhoz? Tanúkként látjuk Valus Györgyöt, Gedey Jánost, Kecskés Pált, Kórós Jánost és Taták Mártont.[4]

Kapuváry József ügyvéd 1757. jun. 19-én olyan tanúvallomás szerzésére sarkalja az apátot, a melyből kitünik, hogy a pásztói apátság már 1715 előtt is birtokos volt Csontfalun.[5] A bíróság meg arra utalta az apátságot, hogy mutassa ki, minő jogczimen birja Csontfalu pusztát?[6] A kir. tábla határozatát a kir. hétszemélyes tábla is elfogadta. Kapuváry sajnálkozott rajta; de mit tegyünk — úgymond — ha egyszer nincsenek megfelelő bizonyítékaink![7] Így azután az apátság a pert elvesztette. Vatthai Battha Pál az itélet végrehajtására 1760. jun. 2-ikát tüzi ki.[8]

Siráky Albert, fiának, Siráky Boldizsárnak, és menyének, Kozáry Annának akaratából Csontfalu pusztának azon részét, melyet a szentiványi közbirtokosok birtak, a rét tizenketted részével és a marhalegeltetéssel együtt, 1769. okt. 30-án 100 raj. frtért 12 évre bérbe adja a pásztói apátságnak. A mint a 12 év letelik, az apátság a birtokot köteles a tulajdonos kezére visszaereszteni — és pedig a száz raj. frt lefizetése nélkül, mert ez kamatként oszlik meg a 12 év között.[9]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. XCIII. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 24. nr. 40.
[3] U. o. f. 24. nr. 41.
[4] U. o. f. 24. nr. 43.
[5] U. o. f. 24. nr. 44.
[6] U. o. f. 24. nr. 45.
[7] U. o. f. 24. nr. 46.
[8] U. o. f. 24. nr. 47.
[9] U. o. f. 24. nr. 48.

FILIMES.

Filimes (Heves-vm.) pusztát már 1716. márcz. 7-én ajánlották az apátságnak megvételre. Gončzik előnyösnek találja a megvételt.[1]

1716. máj. 2-iki levelében örömmel veszi tudomásul Nezorin Flórián apát, hogy Filimest Gončzik meg akarja venni. A hely közelsége és alkalmas volta sokkal biztatott. Az egész ügyet teljes bizalommal teszi le Gončzik kezébe, mert tudja, hogy a rend javán fáradoz. A Gyöngyös melletti faluban tervezett birtokvételnek azonban ellene van az apát, mert az időt ily lépésre alkalmatlannak tartja. Hisz' az a hír járt, hogy a papi birtokokat, pápai engedélylyel, a jövedelem tizedéig megadóztatják a török elleni hadjárat czimén.[2]

Gončzik Péter a filimesi puszta megvételéhez hozzá is lát. 1716. máj. 21-iki levele szerint már jelenti, hogy ügyvéd útján tájékozást szerez, mily módon kell a magyar törvények szerint a szerződést megkötni. Azzal kecsegteti magát, hogy ha a falut nem sikerül is újjászervezni, legalább a téglaégetőt állítja helyre; hiszen ez a hely is hajdan a kolostorhoz (az apátsághoz) tartozott.[3]

Volt azonban egy kis baj is. A filimesiek egymás között nem tudtak megegyezni s egyik-másikat ki akarták zárni az osztozkodásból. Hogy tehát az apátságnak utóbb baja ne legyen, Gončzik a kért 300 frtot nem fizette ki.[4]

Filimes elhagyott pusztának birtoklásáról Gončzik Péter 1716. jul. 24-én emlékezik. Elmondja, hogy a szénakaszálást negyed és ötöd részért adta ki jobbágyiaknak s így mintegy 16 boglya széna jutott az apátságnak. Az itteni elhagyott szőlőket a szomszédos szent-jakabiaknak akarja bérbe adni. S ha a viszonyok kedvezőleg alakulnak, falut is lehet itt alakítani, vagy legalább is téglavetőt és malmot, miként valamikor már volt.

Bulyovszky losonczi lakosnak filimesi birtokrészéért 337 raj. frtot és 81 denárt fizetett ki Gončzik 1716. jul. 24-ike előtt.[5] Ezt a birtokrészt azonban az apátság per útján elvesztette s a kir.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 49.
[2] Zirczi ap. levt. 1716. máj. 2-iki lev.
[3] U. o. 1716. máj. 21. lev.
[4] U. o. f. 15. nr. 60.
[5] U. o. fasc. 26. nr. 1.

fiscus Orczy bárónak adta el.[1] E miatt panaszkodik Mály József apát Heves- és Külső-Szolnok-vármegye előtt.[2]

Filimest az apátság 600 frt 80 krért vette meg. Hadi kötelezettség fejében 18 frtot tett le. Ezen a pusztán a szent-jakabiak ültettek szőlőket azon kikötéssel, hogy a tulajdonjog elismerése fejében minden szőlő után egy-egy fürtöt, a második évben 2 fürtöt, a harmadikban hármat és így tovább fizetnek. A nyolczadik évben már minden szőlő után a nyolczadik akót fizeti. A gabonából is minden nyolczadik kéve az apátságé. Makkoltatás fejében a szent-jakabiak 20 frtot és két kövér disznót adnak.

Filimes szomszédságában van a Barát-mál nevű szőlő, melyet alapos okok következtében az apátság, a szolgabiró közreműködésével, két évvel ezelőtt foglalt el. Ezen földterületbe már két év óta vet az apátság. Vannak itt hatalmas tölgyfák is, melyeket építkezésre nagyon föl lehet használni.[3]

Gosztonyi István Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánja utasítja a vármegye szolgabiráit, hogy Orczy Lőrincz báró panasza alapján idézzék meg 1750. jun. 1-ére Hadersbach Cyrill pásztói elüljárót, azért, mert emberei a Filimes pusztához tartozó «Labancz-erdő»-nek makk-termő fáit az ő rendeletéből levágtak s belőle vagy 80 kocsira valót elhordtak.[4] Ezt a határidőt 1750. aug. 20-án szept. 9-ikére,[5] majd 1751. jan. 3-án jan. 26-ára,[6] 1751. febr. 8-án márcz 2-ára halasztották.[7]

Első alkalommal az apátságot 12.000 frtban el is marasztalták. Majd meg békés kiegyezéshez fogtak, de ez nem sikerült. Végre is megint perre mentek s a bíróság 1751. márcz. 7-én az apátság javára döntött. Igaz, hogy ekkor az apátság költsége már jó 100 frtra rugott.[8]

[1] Zirczi apáts. levt. f. 26. nr. 2.
[2] U. o. f. 26. nr. 12.
[3] U. o f. 31. nr. 4.
[4] U. o. f. 26. nr. 5.
[5] U. o. f. 26. nr. 8.
[6] U. o. f. 26. nr. 9.
[7] U. o. f. 26. nr. 10.
[8] U. o. 1751. márcz. 14. lev.

GARÁB.

Garáb pusztát (Nógrád vm.) földesurai — köztük a pásztói apátság is — nyári legeltetésre 1744. febr. 21-én kiadták bérbe évi 24 rajnai forintért Szőllős községnek. A legeltetés ideje Szent György naptól Szent Mihályig tart. Ezenkívül az apátság a maga rétjét évi negyven raj. frtért szintén bérbe adta a szőllősieknek.[1] A szerződést később megújították.[2]

Wlach Róbert pásztói elüljáró az apátság garábi rétjét 1745. márcz. 23-án, évi 40 raj. frtért adja bérbe Gecz birtok lakóinak. A bérösszeget Wlach 1745. máj. 28-án már nyugtázza is.[3]

Garábot, melyet a pásztói apátság Török Józseftől vett, a jezsuitáknak ítélték oda.[4]

GYÖNGYÖS.

Gončzik Péter Gyöngyösön (Heves-vm.) nyolczvan forintért vett egy házat 2 szobával, pinczével és kerttel; istállót meg akart hozzáépíteni.[5]

Gončzik 1716. decz. 9-én Gyöngyösön volt a ház átvétele ügyében. 16 frt 40 krt még rá kellett fizetnie. A ház a Kohároyak telkén volt. Az apátság jogelismerés fejében évenkint egy frtot és $^3/_4$ akó bort fizet.

Igy a pásztói rendtagok Gyöngyösön leszálló helyre tettek szert s ettől kezdve nem kellett a jezsuitáknál és ferenczeseknél alkalmatlankodniok. Gončzik annak az öreg embernek is adott lakást a házban, a kitől ezt megvette; s így volt mindjárt szolga is kéznél.[6]

[1] Zirczi ap. levt. f. 40. nr. 3.
[2] U. o. f. 40. nr. 16.
[3] U. o. f. 40. nr. 9.
[4] U. o. 1750. okt. 14. lev.
[5] U. o. 1716. nov. 21. lev.
[6] U. o. f. 12. nr. 4.

HASZNOS.

Wiesner Abund pásztói elüljáró megidézése. A hasznosi közbirtokosok szerződése a makkoltatásra nézve. Az apátság üveghutát létesít s ennek ügyében a földesurakkal egyezkedik. Engedély kallómalom építésére. Ludányi János zálogba veti a birtokát.

Hamar Ferencz Heves-vármegye szolgabirája és Ország József esküdt, 1755. decz. 22-én, megintik és 1756. febr. 16-ára Pásztora megidézik Wiesner Abund pásztói elüljárót, mivel azon régi eljárás ellenére, hogy minden hasznosi (Heves vm.) birtokos megkapta a maga részét a makkoltatásból, most Draskóczi Ilgó Sándornak a maga részét nem adták ki.[1]

A hasznosi közbirtokosok — Almásy Pál, Dévay András, Draskóczi Ilgó Sándor, Fáy Teréz, Dőri Kata és a pásztói apátság — 1756. márcz. 18-án a makkoltatásra nézve imígyen szerződnek: A pásztói apátság elüljárója, a ki Hasznoshoz közel, Pásztón lakik, valamelyik földesúr meghitelt embere révén minden évben megtudja, hány disznóra való makk terem az erdőn? Idegenekkel szemben a földesuraknak van elsőbbségi joguk a makkoltatásra a megfelelő arányban. A melyik földesúr az őt megillető számnál több sertést ver ki a makkra, minden darab után — Szent Mihály napjától Miklós napig számítva — legfőllebb 8 garast fizet. A ki egy sertést sem makkoltat, az pénzben kapja ki a neki eső részt. Ha oly kevés makk terem, hogy mindegyik földesúr disznainak nem telik belole, akkor a makkoltatást vagy egyik földbirtokosnak, vagy a falubelieknek, vagy idegennek adják bérbe.

A mint a pásztói apátság elüljárója biztosan értesült róla, hogy milyen a makktermés, közli a földesurakkal. Ezek meg az apátság elüljárójával tudatják, hogy mennyi disznót akarnak kiverni a makkra. Ő ennek tudomásul vétele után szabja meg, hogy az idegeneknek hány disznót szabad kihajtani. A mint a makkoltatás megkezdődik és bevégződik, szigorúan megszámolják kinek-kinek a disznait, hogy tudják, ki milyen arányban élt a jogával.

Az erdők megóvása és a makk-termő fák megrongálásának

[1] Zirczi ap. levt. f. 22. nr. 9.

megakadályoza czéljából, ezentúl egyik földesúr sem adhat idegeneknek engedélyt a favágásra vagy fahordásra. A földesurak közösen tartanak négy erdőóvót. Ezek az apátság elüljárójának megbizása nélkül senkinek sem engedik meg a fahordást az erdőből. Miért is, ha valaki fát akar venni, az apátság elüljárójánál jelentkezik és fizeti ki a fa árát. Ez irásban adja ki beleegyezését. Most a vevő ezen irással keresi föl az erdőóvót, a ki azután az irást ismét az apátság elüljárójához származtatja át, hogy csalás elő ne fordulhasson.

A földesurak a saját szükségletükre szabadon vágathatnak fát; de embereiknek, a kik a fáért az erdőre mennek, elő kell mutatniok az úr megbizó sorait. A hasznosiak tüzifának a kidült, száraz, sőt a nyers fát is — leszámítva a makktermőket — szabadon használhatják. Épületfát is vághatnak, de előzetesen tudatniok kell saját földesurukkal vagy az apátsági elüljáróval. A ki makktermő fát vág ki — leszámítva, ha épületfáról van szó — első esetben 25, második esetben 50 botot kap; harmadik esetben meg 12 frttal vagy 70 bottal büntetik.

A melyik földesúr ezen szerződésnek bármelyik pontja ellen vét, 24 frtot fizet büntetésül. Ha valamelyik földesúr idővel az erdőket fel szeretné osztatni, ez a szerződés nem állja útját.

Mivel eddig idegenek — nemes és nem nemes egyaránt — annyira vadásztak az erdőkben, hogy a földesurak asztalára vad alig jutott, azért a vármegyén minden idegent büntetéssel, magánúton meg még 2 forint lefizetésével sujtanak.[1]

A pásztói apátság a hasznosi erdőben üveghutát emelt. 1756. márcz. 18-án hajlandó volt ennek jövedelmét a többi hasznosi földesúrral megosztani, ha ezek a hutára fordított költségeknek rájok eső részét megtérítik. Az apátság elüljárója a többi földesurakkal abban állapodott meg, hogy ha a megtérítendő összegre nézve nem tudnának megegyezni, akkor a megyei bíróság útján megbecsültetik a hutát, s így állapítják meg a rájok eső hányadot. A hutát azután közösen tartják fenn a költségeknek részarányos elosztásával. Ha a földesurak valamelyike a rá eső részt kétszer 14 nap alatt nem fizetné meg, az apátság elüljárója fizeti ki helyette;

[1] Zirczi ap. levt. f. 22. nr. 10.

de azután az illető földesúr a jövedelemtől is elesik, — és pedig egyszer s mindenkorra.[1]

Almásy János Heves- és Külső-Szolnok-vármegye közgyűlésén, Egerben, 1762. nov. 6-án tiltakozott az ellen, hogy a pásztói apátság a hasznosi erdőben levő üveghutát kijavítsa és újjá alkossa, minthogy már a megépítése is a többi birtokos jogi sérelmével történt.

Ezzel szemben Wlach Róbert a pásztói apátság nevében, 1763. márcz. 21-én ellentiltakozását fejezte ki, mivel a huta újjáépítése senki jogába sem ütközik. Hiszen ezt határozottan kimondotta maga Heves-vármegye közgyűlése is, midőn Almásy Jánosnak a huta építése alkalmával kifejezett tiltakozásával szemben kijelentette, hogy a huta a közjóra előnyös, tehát az apátságot az építésben nem lehet megakadályozni.[2]

A batonyiak 1761. febr. 21-én a pásztói apátságnak a hasznosi erdőben levő hutájára rohantak és Kalina Jankót erőszakkal megfogták katonának.[3]

A hasznosi földesurak, közöttük a pásztói apátság képviseletében Wiesner Abund, 1760. decz. 4-én engedélyt és helyet adnak, hogy a Hasznos folyón a régi kalló-malom (mola fullonaria) fölött újat építhessenek. Adó fejében, 1761. jan. 1-től számítva hat évre szólólag, évenkint 3 frtot kötnek ki.[4] Hellenbach Györgyné, született Ujfalusy Polyxena 1775. jan. 13-án hivatalos vizsgálatot kér a hasznosi malom ügyében.[5]

Wiesner Abund 1758. szept. 21-én 600 raj. frtért zálogba veszi Ludány Jánostól s ennek feleségétől, Fáy Julitól Hasznos nevű birtokukat.[6]

Kállay László alispán Menschik Jakab pásztói elüljárót 1775. jan. 13-án máj. 2-ikára idézi meg Egerbe bizonyos hasznosi birtok ügyében.[7]

[1] Zirczi ap. levt. f. 22. nr. 10.
[2] U. o. f. 22. nr. 16.
[3] U. o. f. 22. nr. 13. 14.
[4] U. o. f. 22. nr. 12.
[5] U. o. III. 95.
[6] U. o. fasc. 14. nr. 8.
[7] U. o. f. 45. lit. B. 1775. jan. 15. lev.

KIS-BATONY ÉS NAGY-BATONY.

Mály József apátot a bíróság megintí az Aranyi-féle zálogbirtok miatt. Az apátság és Meskó Sámuel, továbbá Siráky Gáspár egyességre lép. A «Szepesi része» nevű birtok visszaváltása. Szent-Mártonyi Mihály birtokrészének visszavétele. A batonyi királydézsma. Almásy János birtokot szerez Nagy-Batonyban.

Szentgyörgyi István szolgabiró és Péchy Imre esküdt — Kada Pál Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánjának megbizásából — Aranyi István panaszára 1733. decz. 15-én megintik Mály József pásztói apátot, mivel Nagy-Batony és Kis-Batony (Heves-várm.) határában olyan birtokrészeket tart zálogban, melyek visszaváltásához Aranyi Isvánnak joga van. S ha a megintésnek nem lenne kellő eredménye, az ügy birói tárgyalására 1734. jan. 29-ikére Nagy-Batonyba megidézik.[1] A határidőt 1734. jul. 15-én szeptemberre,[2] majd októberre teszik át. Aranyi István óhajára azonban ezt sem tartják meg[3] s 1735. jan. 12-én márcz. 14-ére tolják ki.[4] Az elhalasztásnak azonban ez nem utolsó esete; mert 1735. jul. 29-én szept. 5-ét,[5] 1735. okt. 28-án nov. 23-ikát,[6] 1735. nov. 17-én 1736. jan. 10-ét[7] tüzik ki a tárgyalás napjául. Az apátság a pert elvileg elvesztette ugyan, de a végrehajtás elé elháríthatatlan akadály gördült.[8]

Ifj. Meskó Sámuel, Siráky Gáspár és Dalmata Ferencz Nagy-Batonyra nézve 1737. máj. 10-én így egyeznek ki: A szántóföldek és közös rétek két harmada a pásztói apátságé; a többi meg Kothon, más néven Lázár Máté ivadékaié. A birtok többi részére nézve meg majd később állapodnak meg.[9]

Az apátság kezén levő nagy-batonyi és lengyendi, közönségesen «Szepesi része» néven ismeretes zálogbirtokot a zálogba vető utódja, Szentmártoni István vissza akarta váltani. S mivel az apátság ezt tenni nem akarta, hivatalból megintette, majd meg 1738.

[1] Zirczi apáts. levélt. f. 27. nr. 70.
[2] U. o. f. 27. nr. 78.
[3] A követk. kötetben: Oklevéltár LXX. sz. okl.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 80.
[5] U. o. f. 27. nr. 81.
[6] U. o. f. 27. nr. 82. és 83.
[7] U. o. f. 27. nr. 85.
[8] U. o. f. 27. nr. 96.
[9] U. o. f. 27. nr. 93. és 95.

febr. 3-án márcz. 20-ára, 1738. márcz. 20-án meg jun. 17-ikére megidéztette.[1]

Dalmata Ferencz e közben tudakozódott, hogy mit kellene tenni ebben a dologban. Hozzáértő emberek azt tanácsolták neki, hogy nyujtson be az apátság kérvényt a magy. kir. udv. kamarához, sőt még a bécsihez is. E czélból Pásztóról az elüljáró egyik rendtagot el is küldötte Pozsonyba. Hogy azonban ez mennél jobban járjon el a dologban, Dalmata 1738. máj. 14-én arra kéri Hermann Engelbertet, jelenjék meg ő is Pozsonyban és támogassa rendi testvérét tanácscsal, mert ha valamikor, úgy bizonyára most lehet nagy segítségére a pásztói apátságnak.[2]

1738. jun. 8-án Hermann tényleg elmegy Pozsonyba, a hol Dalmata Ferencz és Bohanovszky Konrád rendtagok őt már a «Vörös ökör» szállóban várták. Illetékes helyeken előterjesztik és megokolják a rend álláspontját.[3]

E közben Csima Mihály szolgabiró és Dévay Pál esküdt 1738. jun. 18-án újra megidézik a feleket aug. 21-ikére,[4] 1738. szept. 16-án meg decz. 12-re.[5]

Meskó Sámuel 1738. jun. 24-én felszólítja Hadersbach Cyrillt, hogy Nagy-Batony ügyében kössék meg az egyességet azon alapon, a melyet 1736-ban elfogadtak.[6]

Niczky György, Magyarországon a királyi ügyek igazgatója, Pálffy János országbiró előtt kifejtette, hogy Szentmártoni Mihály a Mátra-Verebélyhez tartozó nagybatonyi és lengyendi birtokrészeket a pásztói apátságtól vissza akarja perelni s az ő panaszára Csima Mihály már ki is tűzte a tárgyalás idejét.

A mint erről az országbiró értesült, Csimát rögtön letiltotta az ügy tárgyalásáról, mert az apátság Mátra-Verebélyhez törvényes úton jutott; — a szóban forgó birtokrészek pedig kiegészítő részei a birtoktestnek.[7]

Imrech József Ignácz, Heves és Külső-Szolnok-vármegye szolgabirája Aranyi István panaszára a pásztói apátságot a Nagy- és Kis-Batony határában levő birtokrészek elvesztésére ítélte, jóllehet ezek

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 97. és 99.
[2] U. o. f. 27. nr. 100.
[3] U. o. f. 27. nr. 101.
[4] U. o. f. 27. nr. 102. és 105.
[5] U. o. f. 27. nr. 108.
[6] U. o. f. 27. nr. 103.
[7] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXII. sz. okl.

a kir. fiscustól Mátra-Verebélylyel együttesen jutottak az apátság kezére. Niczky György az esetről értesítette Pálffy János országbirót, a ki 1738. nov. 26-án a szolgabiró határozatát, mint törvénytelent, érvényen kívül helyezte és kötelezte, hogy az apátságtól elvett birtokrészeket kezére visszaszerezze.[1]

A szolgabiró azonban vonakodott az apátságot a birtokrészekbe viszahelyezni. S így most a kérdés megoldatlan maradt, mert a kir. tábla sem működött.[2] A királyi ügyigazgató azon véleményben volt, hogy a felperesek követelésökkel a «neo-acquistica commissio»-hoz forduljanak; a szolgabirót pedig, mivel a nádori parancsnak nem engedelmeskedett, a kir. tábla elé kell idézni.[3]

Szentmártoni Mihály azonban ebbe nem nyugodott bele. Kifejti az országbiró előtt, hogy a szóban forgó birtokrészek nem Mátra-Verebély tartozékai, hanem zálogbirtokként jutottak a pásztói apátság kezére. A mint az országbiró erről értesült, 1739. máj. 18-án meghagyta Csima Mihálynak, hogy a peres feleket idézze meg s előzetes kihallgatás után a jog és törvény szellemében itéljen.[4]

A vitás telkek közül hármat Kis-Batonyban elvesztett a pásztói apátság; Lengyend és Nagy-Batony miatt meg 1741. aug. 10-én újabb idézés előtt állott.[5]

Aranyi István és érdektársai a Nagy- és Kis-Batony határában levő birtokrészek ügyét az apátsággal szemben megnyerték, de olyan kikötéssel, hogy az apátság kárpótlásul Ludason kap bizonyos birtokrészt. Midőn azonban ezt biróságilag ki akarták részére hasítani, a tulajdonos ellenszegült. Most az apátság a m. kir. udv. kamarához folyamodik, hogy vagy hasítsa ki neki az őt megillető területet, vagy pedig ennek megfelelő értékű birtokrészt adjon át neki.[6]

Mály József apát a magy. kir. udv. kamarának előadja, hogy Aranyi István a nagybatonyi és kisbatonyi birtokrészeket Meskó Sámuelre ruházta; ez meg még adománykép is megkapta őket. Miért is Mály most azt kéri, hogy a szóban forgó birtokrészek

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 27. nr. 110.
[2] U. o. f. 27. nr. 115.
[3] U. o. f. 27. nr. 116.
[4] U. o. f. 28. nr. 5.
[5] U. o. 1741. aug. 10.
[6] U. o. f. 28. nr. 65. és 66.

megszerzése végett új pert kezdhessen s így azon jövedelmeket is megnyerhesse, melyektől a birtokrészek elvétele óta elesett.[1]

A pert tényleg meg is indították. Mály József apát nevében ellenmondanak annak, hogy Meskó Sámuelt Nagy- és Kis-Batony birtokba beiktatták.[2]

Batonyi királydézsma fejében fizetett a pásztói apátság 1734. ápr. 13-án 20 frtot, 1746. ápr. 23-án, 1747. jan. 29-én és 1748. jan. 23-án 33 frt 99 fillért, 1749. febr. 15-én 34 frtot, 1750. jan. 15-én, 1751. jan. 27-én, 1752. jan. 26-án, 1753. febr. 3-án, 1754. jan. 30-án, 1755. febr. 1-én és 1756. febr. 9-én 33 frt 99 fillért, 1757. ápr. 12-én meg 34 frt 32 fillért.[3]

A mátra-verebélyi birtoktest szempontjából érdekes tudni, hogy Almássy János, a hétszemélyes tábla ülnöke, Pásztón s Nagy-Batonyban és két szomszédos pusztán birtokot szerzett s ebbe be is iktatták. A mint Lipóczi Keczer István erről értesült, birtokjoga sérelmének tudatában, 1752. jul. 17-én, a jászói konvent előtt Iglódi János révén tiltakozását fejezte ki ellene.[4]

LENGYEND.

Dalmata Ferencz a *lengyendi* (Heves-vm.) pusztát 1740. máj. 8-án a batonyiaknak adja bérbe.[5]

A hasznosiak a pásztói apátságnak Hasznossal szomszédos Lengyend nevű pusztáján a lakosokat nyugtalanitották, barmaikat elhajtották s más efféléket műveltek. Ezért Wlach Róbert a vármegyéhez fordul s kéri a határok megjárását és megállapitását.[6]

Csima Mihály szolgabiró és Dévay Pál esküdt, Szentmártoni Mihály megkeresésére, 1743. nov. 28-án 1744. márcz. 9-ére ismét megidézi Mály József pásztói apátot a Felső-Batony és Lengyend határában levő birtokrészek ügyében.[7]

A maczonkaiak 1744. máj. 9-én kérik a pásztói cziszterczie-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 67.

[2] U. o. f. 28. nr. 74.

[3] U. o. f. 36. a jelzett keletű nyugtatványok.

[4] A köv. kötetben: Oklevt. C. sz. okl.

[5] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 1.

[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 22. nr. 23.

[7] U. o. f. 28. nr. 5.

ket, engedjék meg nekik a lengyendi erdő használatát, a miként ezt elődeik is birták.[1]

Wlach Róbert pásztói elüljáró, 1744. máj. 27-én a lengyendi legeltetés jogát egy évre tényleg a maczonkaiaknak adja ki bérbe olyan kikötéssel, hogy ezek 11. raj. frtot fizetnek és 20 kila zabot Kis-Terennéről a hasznosi üveghutához saját szekereiken szállítanak.[2] A szerződést némi változtatással később megújították.[3]

MÁTRA-VEREBÉLY.

Mátra-Verebély régi emlékeinkben. Werebéli Péter alvajda síremléke a mátra-verebélyi templomban. A mátra-verebélyi templom és harang leirása. Mátra-Verebély megszerzésének oka, módja és föltételei. Mátra-Verebély az apátság kezén. Almásy János törekvései Mátra-Verebély megszerzésére. A pásztói apátság idő előtt kibocsátja kezei közül Mátra-Verebélyt.

Mátra-Verebély (Nógrád-vm.) «Wereb», «Vereb» és «Werebe» néven már a XIII. században előfordul.[4] Ezen helyről kapta a nevét a «*Wereb*», később «*Werebéli*»-család.[5] Ennek az egyik sarjadéka Werebi György fia Péter, a ki az erdélyi alvajdaságig fölvitte.

Hangosan beszél ezen tényről az ő síremléke, mely a mátra-verebélyi templomban, befalazva, ma is látható. Hű mását meg jelen művemben mutatom be.[6]

A síremlék alakja hosszukás négyszög; anyaga vöröses homokkő. Szegélyén körirat fut végig, megszakítva a négy sarkon, körbe fogott négyes karélylyal, vagyis rózsa-alakú mértani művel.

A körirat szövege ez:

HIC · REQUIESCIT · CORPUS · STREMUI · MILITIS · MAGRI · PET · GEOG WOI · VICE-VAIVODE · E · FIDUCIUS · HUI · E · Q · OBIIT (a következő szók már a sír-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 40. nr. 5.
[2] U. o. f. 40. nr. 6.
[3] U. o. f. 40. nr. 12.
[4] *Wenzel:* Árp. Új. Okm. VI. 145., IX. 540. és 541. XI. 548, XII. 683.
[5] *Békefi Remig:* A pásztói apátság tört. I. 704, 747—748. l.
[6] Lásd 201. l.

Werebéli Péter erdélyi alvajda siremléke Mátra-Verebélyen 1403-ból.

emlék mezőjében olvashatók) A' D' MCCCCC333. vagyis megfejtve: *Hic requiescit corpus strennui militis mag(is)tri Petri Georgii W(ereb)öli*[1] *vicevaivode et fu(n)datoris hui(us) e(cclesie), qui obiit A(nno) D(omini) 1403.*

Ez a körirat elmondja nekünk, hogy a síremlék Wereböli Péter György alvajda nyugvóhelyét jelzi. A templomnak ő az alapítója; meghalt 1403-ban.

A síremlék alján a sírkőnek felső része áll, melyből latin kereszt emelkedik ki. A kereszt négy ága mind a két oldalán egy-egy fogban hajlik ki, s így ezek révén a keresztben kis görög kereszt alakul. A latin kereszt négy ága a fogakon túl ismét az eredeti szélességben huzódik. Az alsó ág, vagyis a kereszt töve a sírkőbe fokozatos átmenetekkel olvad be. A kereszt felső, jobb és bal ága pedig hármas karélyban végződik.

A kereszt fölött a Werebéli-család czimere látható.

A kereszt csúcsán háromszögű paizs fekszik jobbra dőlve. A paizsnak a kereszttel érintkező helyén kis domb emelkedik, a melyen egy veréb áll. A háromszögű paizs fölött szemréses sisak van, rajta a két oldalt lecsüngő takaróval. Sisakdísz: Veréb, álló helyzetben.

A sisakdísztől és a takarótól jobbra és balra olvasható a síremlék feliratának a vége, mely az alapító elhunytának évét fejezi ki.

A mátra-verebélyi templom a falun kívül, nyugatra, magaslaton fekszik. 1403 előtt kellett épülnie, mert alapítója, Werebéli Péter volt, a ki 1403-ban halt meg.

A templom keletelt. Három hajója[2] van. A főhajó szélessége akkora, mint a két mellékhajóé együttvéve. A mellékhajók rövidebbek a főhajónál és keleti oldalukon tompaszögben záródnak. A főhajó és az éjszaki mellékhajó a nyugati oldalon végigfut a templom egész hosszában. A déli mellékhajónak nyugati vége azonban kápolnát alkot, mely a déli mellékhajótól fallal volt elkülönítve; a főhajóból azonban csúcsíves ajtó — a melynek szép szárai és ívei ma is megvannak — vezet a kápolnába.

A szentély a főhajó szélességében a templom hajójából

[1] A síremlék homokkövében az «I» betű derekán éppen lyuk van. A képen ezért szakad meg az «I» betű.

[2] Ezen kötetben 205. l.

nyúlik ki keletre; apsisa a nyolczszögnek három oldalából alakul meg.[1]

A templom eredetileg tiszta csúcsíves stylusban épült. A diadalívet tartó pilléreken kívül öt pár hatszögű pillér fut a templom hosszában. A pillérek hatszögű lábból emelkednek ki s hatszögben folytatódnak; és ma minden átmenet, vagyis fejezet nélkül szakadnak ki belőlök az ívek. Hajdanta az egész templomot csúcsíves boltozat borította. Ez azonban idővel eltünt; s ma mind a három hajót egyszerű donga-boltozat takarja. Keresztboltozat ma csak a déli előcsarnokban és a kápolnában látható. A főhajót a mellékhajóktól elkülönítő pilléreket azonban a hajók hosszában csúcsívek kötik össze egymással. Ezek, vagyis az árkádívek tehát még megmaradtak az ősi templomból.[2]

A templom falait köröskörül támasztó pillérek erősítik. A déli mellékhajó falánál hat, az éjszaki mellékhajóénál meg nyolcz támasztó pillér van. Ezek közül mindegyik mellékhajónál 3—3 a sarkokra esik. A szentély falainál négy támasztó pillér van, a melyek az apsis sarkait támogatják.[3]

A templom déli oldalán két ajtó van. Az egyik nagyobb, a másik kisebb. A nagyobbiknak előcsarnoka is van. Ez szabályos csúcsíves bejáratával megmaradt. A régi csúcsíves boltozat gerinczeinek és consolainak nyomai ma is láthatók.

A régi csúcsíves ajtóbéllet — részben letördelve — ránk maradt. Az ajtó béllete egészen kőből van. Az ajtóbélletek mindegyikének két oldalán két kis három-negyed oszlopka szökik fel; felső részökön töredezett oszlopfővel. A két külső három-negyed oszlopon belül mindegyik ajtóbélletnek a felső felében egy-egy szobor-hajlék látható, de a szobor mindegyikből hiányzik. A szobor-hajléknak megvan a basisa; két-két oldaluk vékonyabb hengertagból alakult; felső részöket díszfödél (baldachin) borítja. A béllet belső felén futó három-negyed oszlop és a szobor-hajlék között még egy kis három-negyed hengertag halad, melynek csak a felső fele látható. A béllet legbelsején, egész hosszában, két vékony hengertag fut fölfelé. Az ajtó bélletének mindegyikéből megfelelő alakzatú, vagyis csúcsíves bordákból képződő csúcsívek futnak össze,

[1] Ezen kötetben 209. l.
[2] Ezen kötetben 205. l.
[3] Ezen kötetben 209. és 213 l.

A mátra-verebélyi templom belseje jelenleg.

— szám szerint hét; közöttük a természetszerűleg alakuló csatornákkal.[1]

A kisebbik ajtóhoz minden előcsarnok nélkül jut az ember. Tagozatlan alapból, melynek tetején vízszintesen félkör fut végig, három háromnegyed oszlop emelkedik fölfelé. Ezek fölső részén gyürű van; a gyürű fölött oszlopfő, melynek alsó részén fölfelé álló kis levélkék, fölső részén meg levélcsomók vannak, de jórészt letördelve. A három oszlopfőből három gerincz szakad ki és csúcsívben futnak össze.

A kápolnában a régi csúcsíves boltozatot tartó consolok és a gerinczek maradványai még láthatók. Ugyanitt van még a templom déli falában két igen keskeny csúcsíves ablak is.

Egyáltalán a mátra-verebélyi templom a régi csúcsíves ablakokat elég jól megőrizte. Hiszen a kápolnának imént említett két csúcsíves ablakán kívül, ott van még a templom déli mellékhajóján három ablak; ezek kettejének mértani műves részleteiből még sok megvan. Három csúcsíves ablak van még az éjszaki mellékhajó falában is. Ugyanitt kívülről teljes épségben látható egy ötkülló rózsaablak, vagyis Szent Katalin kereke.[2]

A szentély falában négy csúcsíves ablak volt. Ezek közül a déli és éjszaki oldalfal egy-egy ablaka megvan, de részben berakva, vagyis megkicsinyítve. Az apsis keleti és déli falának régi ablakjait egész hosszúságában befalazták, de csak fél vastagságra.

A templom nyugati falán a többi csúcsíves ablaknál nagyobb ablak volt; de részben ezt is befalazták. A templom egykori nyugati bejárata ma be van falazva. A templom homokkőből épült.

A templomnak ma csak tetőtornya van, fából. De régente sem volt nagyobb kőtornya, mert ezt a templom architektonikus beosztása egyenesen kizárja. De meg a ránk maradt mátra-verebélyi harang is értésünkre adja, hogy nem valami erős toronyban függött. Úgy vélem tehát, hogy eredetileg is fatornya volt a templomnak.

[1] Ezen kötetben 217. l.

[2] A képen (225. l.) a kerekablak belseje látható. Ez azonban egészen újkori dolog. A kerekablak középkori szerkezete kívülről szemlélhető.

Mátra-Verebély hires a *harangjáról* is, mert ez az ismert *magyar feliratú* harangok közt a legrégibb.[1]

Körirata a következő:

GAG · GERGEL · VEREBELI · HARANG · MISERICOR · D ·
E · C · A · 1605 ·

Vagyis: Gag[2] Gergel verebeli harang. M(isericors) D(eus) E(t) C(lemens) A(nno) 1605.[3]

A mátra-verebélyi harang körirata 1605-ből.

A felirat a harang felső részén fut körül két gyürű között. A felirat készítője elég gyengén tudott irni. A «verebeli» szóban a «B» betűt fordítva irta. S egyáltalán kezdetleges az irás; hiszen az irott és a nyomtatott betűalakok vegyest fordulnak elő. A harang alakja különben egészen a rendes; de egész kivitele és alakítása nagyon kezdetleges. Czimer vagy efféle nincs rajta. A harang felső részén megvannak még a fülei is, a melyek segítségével föl volt erősítve.

A harang átmérője — a szájánál — 35½ cm. Magassága egy milliméterrel több. A harangnak megvan a szive is; s mind ezen, mind a harangon meglátszik, hogy jó soká használták.

[1] Ezen kötetben 221. l.

[2] Nem lehetetlen azonban, hogy a «Gag» helyett valójában «Pap»-nak kell lennie; s csak a harangöntő ügyetlensége irta a «G» betűt a «P»-vel egyenlően.

[3] Porzsolt Ádám rákosdi községi tanító 1871-ben ezt irja: «Tudok ennél — a mátra-verebélyinél — 94 évvel régibbet. . . . Maros-széken a *here-keresztesi* nagy harangon ez áll szép mostani magyar betűvel és arabiai számmal irva: «ez a harang öntetett Rettegen 1512-ben.» (Archaeol. Értesitő. V. köt. 174. l.). Ezen állitást azonban a mai napig még senki senki sem igazolta.

A mátra-verebélyi templom szentélye kívülről a XIV. század végéről.

Ez a mátra-verebélyi harang ma a Magyar Nemzeti Muzeumban van: Régiségtár. VII. terem, 23. szám alatt. Itt hirdeti a budapesti növendékpapság nemes gondolkodását; mert ő szerezte egybegyűjtött fillérein és a Magy. Nemzeti Muzeumnak ajándékozta.[1]

A mátra-verebélyi templom főhajójának egyik éjszaki pilléréhez *kő-szószék* támaszkodik.[2] Ennek a lába négyszögű alapon nyugvó hatszögből indul ki s kisebbedve halad fölfelé és folytatódik két egymás fölött fordítva álló, hatszögű pálczatag által elválasztott kehely-szerűleg stylizált hatszögű csonkagúlában. Ezek fölött hatszögű alapból egyre vastagodó bordák futnak oldalt fölfelé. Ezek tartják a szószéket, melynek oldalai a hatszög négy oldalából alakulnak meg; a hatszög másik két oldala a szószék bejáratára és a szomszédos pillér oldalára esik.

A szószék egyes oldalait két oldalt és fölül csavart, alul meg sima háromnegyed oszlop fogja körül. Az oldalakat hosszukás négyszög félköríves apsissal diszesiti.

Az egész szószék anyaga homokkő; legújabban szinesre festve. A szószék nem középkori. Bizonyára akkor készült, mikor a templomot mai alakjában helyreállították, hogy istentiszteletre ismét alkalmassá legyen.

A mátra-verebélyi templom szentélyének déli oldalán érdekes művészettörténeti emlékül maradt ránk egy kettős *ülőhely* (sedilia).[3]

A templom falába vágott hosszúkás négyszög alsó vízszintes része szolgált ülésül. E fölött a templom falából három csúcsíves szerkezetű gerincz párhuzamosan ugrik ki, alsó részükben megcsonkítva. A két szélső gerinczből két-két, a középsőből pedig jobbra is, meg balra is két-két, tehát összesen négy borda emelkedik ki és folytatódik, mígnem egymásba hajolnak csúcsívet alkotva. A két kettős csúcsívet két oldalt és középen magasra szökő tornyos támasztó-pillér erősíti. A három torony testében egy-egy mértani-műves csúcsíves ablak huzódik. Ezek fölött mindegyik tornyot levélcsomók, föllebb egy-egy gyürű, majd meg a szokásos kereszt-virágok ékesítik.

A három fiale (kis torony) között, a kettős csúcsívek fölött

[1] *Kalauz* a Magy. Nemz. Muzeum érem- és régiségtárában. Budapest. 1899. 36. l. és Archaeol. Értesitő. VIII. 100. l.

[2] Ezen kötetben 225. l.

[3] Ezen kötetben 229. l.

hegyes szöget alkotó orom emelkedik. A két orom szárain díszes levélcsomók futnak föl; az orom két szárából meg szintén torony szökik ki, körülfogva gyürűvel és a végén keresztvirággal. A két orom és a nekik megfelelő kettős csúcsív között emberi főt ábrázoló dombormű töredékei láthatók. A fialék között négy domborműves, koronás emberi alak van; felső testrészük részben épségben, részben letördelve. Alsó testük egészen hiányzik; de a fialék és az ormok szárai közötti szögletben megvan a négy basis, a melyeken a szoborművek lába nyugodott.

Az ülőhelyek (sedilia) díszes oromzata még így megcsonkított alakban is értékes maradványa a középkor művészetének.

A pásztói apátság ősi birtokainak csak töredékeivel került vissza a cziszterczi rend kezére. Igy már a behelyezkedés első pillanatától kezdve érezték a rendtagok, hogy az apátság birtokai alig nyujtják a megélhetés feltételeit. Az lőn tehát a törekvés, hogy majd szereznek birtokokat s így rakják le a jövő fejlodés alapját. Vásárolt is az apátság egyesektől zálogbirtokokat, de ezekkel nagyon sok lett a baja. Ezért úgy vélekedtek a rendben, hogy ezentúl hivatalos tényezőkkel kell adás-vevés viszonyába lépni.

Köztudomású dolog volt, hogy a Keczer-család mátra-verebélyi birtokteste részint magszakadás, részint hűtlenség következtében a kir. kincstárra jut. A Pásztón lakó rendtagok felhívták Mály József apát és jeles titkára, Hermann Engelbert figyelmét a dologra. Közös megállapodás után Hermann, 1726-ban, benyujtotta Mály József apát folyamodását, melyben azt kéri, hogy a mátra-verebélyi birtokokat méltányos áron megszerezhesse. A lépés azonban kissé korai volt, mert Mátra-Verebély ekkor még nem volt a kir. fiscus kezén. De meg az is baj volt, hogy a kérvényben egy szóval sem érintették, mennyit hajlandók adni a birtoktestért. 1727-ben az apát megismételte a kérelmet.[1]

Kutasi János 1726. szept. 1-én értesíti Hadersbach Cyrill jószágkormányzót, hogy a szepesi kamara levéltárában levő okiratok szerint, Mátra-Verebély a hozzátartozó birtokokkal együtt nem a pásztói apátságé, hanem a Csicserveké, majd meg ezek magva szakadtával a Keczer-családé volt s ettől szállt át a királyi fiscusra.[2]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 27. nr. 19. és 22.

[2] U. o. f. 27. nr. 18.

A mátra-verebélvi egyház a XIV. szlzad végéről.

Az egri püspök felszólítja Dalmata Ferenczet, hogy készítsen az apát nevében olyan kérvényt, melyben a rend Mátra-Verebélynek örökre szóló adományozását kérelmezi.[1]

Methód rendtag 1727. máj. 1-én arra buzdítja Hermann Engelbertet, hogy a mátra-verebélyi s esetleg egyéb szomszédos birtokok megszerzése ügyében Bécsben az illetékes helyeken mozgolódjék.[2] Methód 1729. jan. 20-án azon felfogásban van, hogy az apátság Verebélyt nem kapja meg. Ő a fiscustól nem fogadta el a megajánlott összeget, s erről a Pásztón levő rendtársakat értesítette. De ezek, mielőtt Methód levele kezökhöz jutott volna, már elfogadták a fiscus által a rendnek megajánlott összeget, de a Verebélyhez tartozó pásztói és tepkei birtokrészekről lemondtak. Ha a fiscusnak csak sejtelme lett volna arról, hogy az apátság Verebélyt megkapja, akkor — mondja Methód — az nem törekedett volna ezen birtokok elszakítására.[3]

Hermann e közben a m. kir. udv. kamaránál is mindent megtett a jó indulat megnyerésére. Baj volt azonban, hogy az apátság mint egyházi birtokos örökérvényüleg óhajtotta megszerezni Mátra-Verebélyt; a kir. udv. kamara pedig csak az ideiglenes eladásra gondolt. Hermann — mint az egész ügynek intézője — ebbe is bele nyugodott s kijelentette, hogy a mit bármely világi ember megad a birtokért, azt az apátság is megfizeti.

Kristen Máté 1731. aug. 11-én Mály József apátot értesíti, hogy a m. kir. kamara, sőt a bécsi udvari kamara is hajlandó a mátra-verebélyi birtokot az apátság kezére adni, de nem örök birtokképen. A birtok becsára 20.000 frt, de az apátság 17.000 s néhány forintért is megkapja, jóllehet mások a kamaránál erősen dolgoztak, sőt többet is igértek. Sőt arra nézve is felszólították az apátságot, hogy Batony és Lengyend másik felét is vegye meg 5200 frtért mint zálogbirtokot, mivel a másik felök úgyis a mátra-verebélyi birtoktesthez tartozik.

A m. kir. udvari kamara biztosítani akarta az apátság részéről a szolnoki híd fentartására szükséges famennyiséget a mátra-verebélyi erdőkből; s erre nézve várta az apát nyilatkozatát. Kristen Máté biztatja az apátot, hogy a mátra-verebélyi birtok

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 71.

[2] U. o. fasc. 27. nr. 20.

[3] U. o. 1729. jan. 20. lev.

megszerzésére jobb alkalom soha sem lesz; miért is ezt ne szalaszsza el. S hogy bizalma Mátra-Verebély iránt nagyobb legyen, megküldi részére a birtoktest jövedelmének hivatalos kimutatását.[1]

A m. kir. kamara Pleyern János József budai kerületi adószedőt (perceptor) bízta meg, hogy a pásztói apátsággal a mátra-verebélyi birtoktest ideiglenes megvételére nézve bizalmasan egyezkedjék. Ezért Pleyern 1731. szeptember 1-én fel is szólítja Hadersbach Cyrill pásztói jószágkormányzót, hogy a részletes tárgyalás megkezdése czéljából minél előbb keresse meg Budán, ha az apátságnak még mindig megvan a szándéka Mátra-Verebély megszerzésére nézve.[2]

Palik Gellért 1731. szept. 11-iki levele szerint a m. kir. kamara szándéka kedvező az apátságra nézve; de jó volna, ha az apát személyesen menne el, vagy megbizottat küldene Pozsonyba az ügy lebonyolítására. Palik is azon hiszemben van, hogy Mátra-Verebély megszerzése az apátságra nagyon előnyös lenne; mert jó gazdálkodással nemcsak a kamatot hozná meg, hanem jövedelméből még az apátságra is lehetne fordítani.[3]

Mály József apát meghallgatta Palik előterjesztését. 1731. okt. 1-én Hermann Engelbertet teljes jogkörű megbizottjául küldi ki Mátra-Verebély megszerzése ügyében.[4]

Az eladás végrehajtására a m. kir. kamara árverező bizottságot küldött ki. Ennek szine előtt Hunyady 16.000 rajnai frtot ajánlott meg. Hermann meg apátja képviseletében itt ismételte azon kijelentését, hogy az apátság kész megadni azt, a mit bárki más megajánl. Ennek hallatára a többi vevők elhallgattak. A bizottság még azt kérdezi Hermanntól, vajjon nem hajlandó a 16.000 r. frtnál többet ajánlani? Először válasz nélkül hagyta a kérdést; de midőn ismételten kérdezték, 200 frtot még megajánlott. A mint ezt az alispán hallotta, ez is beigérte a 200 frtot. Hermann most jegyzőkönyvbe vételét kérte annak, hogy először ő ajánlotta meg a 200 frtot. A bizottság ezzel lezárta az árverést s a tényállást fölterjesztette Ő Felségéhez, hogy ő döntsön abban, vajjon kinek akarja adni a birtokot.[5]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Pászt. f. 27. nr. 24.
[2] U. o. fasc. 27. nr. 25.
[3] U. o. fasc. 27. nr. 26.
[4] U. o. f. 27. nr. 27.
[5] U. o. f. 28. nr. 91.

A mátra-verebélyi XIV. századi templom déli előcsarnoka és bejárata.

Magyar Könyvtár tulajdona
BUDAPEST

Pleyern 1731. ok. 2-án már ezt irja Hadersbach Cyrillnek: Nincs más hátra, mint hogy az apátság részéről az árverésre megjelenjék s majd mint legtöbbet igérővel az egyesség Pozsonyban létrejöjjön. Miért is felszólítja Hadersbachot, jelelje meg a napot, melyre eljöhetne, hogy az árverést ekkora lehessen kitűzni.[1]

Rövid idő mulva a kérdés egész határozott alakban áll előttünk. A m. kir. udvari kamara Mály József apátot 1731. nov. 9-én felszólítja, hogy Mátra-Verebély megszerzése végett minél előbb jelenjék meg előtte, vagy pedig megbizottját küldje el.[2] Az apát 1731. nov. 20-án tudatja Hermann Engelberttel, hogy gyenge egészsége miatt személyesen nem mehet el Pozsonyba; miért is őt bizza meg Mátra-Verebély ügyében a tárgyalással. Ha azonban jelenléte föltétlenül szükséges volna, habár egészsége árán, de minden bizonynyal elmegy Pozsonyba, csak a napot irja meg, a midőn ott kell lennie; mert ezt az ügyet már egyszer be kell fejezni. Tudatja egyúttal, hogy Wellehrádnak most nincs pénze; miért is kölcsön után lát. A wellehrádi konvent ily körülmények között is egyhangúlag mellette van a megvételnek.[3]

Palik Gellért irja 1731. nov. 14-én, hogy Pozsonyban szerzett értesülése szerint Szeleczky báró 14000, Neffczer Konrád meg 14.500 frtot ajánlott meg Mátra-Verebélyért.[4] 1731. decz. 9-iki levelében meg már nem tudja megérteni, miért húzza-halasztja a m. kir. udv. kamara oly soká a mátra-verebélyi ügy tárgyalását.[5] Decz. 16-án meg már arról értesíti Hermann Engelbertet, hogy a kamarai tanács decz. 15-én már részben végzett a dologgal s a folytatólagos tárgyalás decz. 17-én megy végbe. Mi lesz ennek az eredménye, nem tudni; de annyi bizonyos, hogy tényleges akadálya nincs a dolognak, sőt maga az egri püspök is a rend mellett szállt sikra.[6] Decz. 20-án már megirja, hogy menynyire csalódott reményében. Hallomás szerint ugyanis a m. kir. kamara Hunyady javára oldotta meg a kérdést.[7] A határozatot azonban decz. 31-ig nem küldötték el.[8] Palik Gellért 1732. febr.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 28.
[2] U. o. f. 27. nr. 31.
[3] U. o. f. 27 nr. 33.
[4] U. o. fasc. 27. nr. 32.
[5] U. o. fasc. 27. nr. 34.
[6] U. o. fasc. 27. nr. 35.
[7] U. o. fasc. 27. nr. 36.
[8] U. o. fasc. 27. nr. 37.

16-án is arra kéri Hermann Engelbertet, hogy ha Bécsben valamit hall Mátra-Verebély ügyében, közölje vele.[1]

Mátra-Verebély megvásárlásának ügyében a bécsi udvari kamara leirt a pozsonyihoz. Hermann Engelbert minden órában várta, hogy ide megidézik. Már az eléje terjesztendő kérdésekre nézve is tisztában volt, mert tudta, hogy Bécsben már az a kérdés merült föl: Vajjon tanácsos-e a szerzetesek szaporitása?[2]

A m. kir. kamara 1732. febr. 28-án értesíti Mály József apátot, hogy Mátra-Verebély ügyében az árverés idejét elhalasztotta és márcz. 26-ára tüzte ki.[3] Az apát az árverésre a maga és konventje részéről, 1732. márcz. 20-án, Hermann Engelbertet küldi ki s őt az árlejtés, megvétel és szerződés-megkötés ügyében teljes hatalommal ruházza fel.[4]

A bizottság az árverés napján nem találta meg a felsőbb helyről érkezett leiratot; miért is az árverés nem volt megtartható. Most a bizottság a két árverezővel külön kezdett tárgyalni. Hunyady kijelentette, hogy a 16.200 frton fölül nem igér semmit. Hermann meg még 800 frtot, összesen tehát 17.000 raj. frtot igért meg. Ennek hallatára Hunyady is megigérte a 800 frtot. Hermann ismét jegyzőkönyvbe foglalta, hogy az ajánlatot először ő tette meg. Látta Hermann, hogy akármennyit ajánlana is meg a rend, Hunyady sem marad el az ajánlatával. Miért is a további alkudozásba nem ment bele. Annál is kevésbbé, mert észrevette a helyzet kedvezőbb voltát a rendre nézve; hiszen ez csak zálogba, Hunyady meg örök birtokként óhajtja Mátra-Verebélyt.[5]

Mály apát 1732. ápr. 24-én Ő Felségéhez fordul és kéri, hogy Mátra-Verebélyt Hunyady Ferenczczel szemben engedje a rend kezére jutni, hiszen ez nem örökre, hanem csak zálogbirtokként kivánná megszerezni.[6]

Eddig, mikor a mátra-verebélyi birtokok vételáráról volt szó, nem értették bele Batonyt és Lengyendet; pedig ezek fele is a mátra-verebélyi birtoktestihez tartozott. Ezért szólitotta fel most,

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 38.

[2] U. o. 1732. febr. 16. kel. lev. f. 18. nr. 46.

[3] U. o. f. 27. nr. 39.

[4] U. o. f. 27. nr 40.

[5] U. o. f. 27. nr. 41.

[6] U. o. f. 27. nr. 42.

A legrégibb ismeretes magyar feliratú harang 1605-ből, Mátra-Verebélyről.

1732. máj. 9-én, a magy. kir. kamara Mály apátot, nyilatkozzék, vajjon mennyit hajlandó a 17.000 frton fölül megadni Mátra-Verebélyért, beleértve Batonyt és Lengyendet is?[1] Mály apát a válasz megadását 1732. máj. 18-án Hermann Engelbertre bízza.[2] Ez meg máj. 23-án Palik Gellértet szólítja fel, hogy Batony és Lengyend felére nézve hiteles kimutatást szerezzen; mert ajánlattételről csak ennek alapján lehet szó.[3]

Palik Gellért 1732. jun. 30-án kéri az apátot, küldje el hozzá a Mátra-Verebélyről szóló hiteles jövedelem-kimutatást, melyet a m. kir. udv. kamarától legközelebb kap. Ebből azután majd meg lehet tudni, hogy a kéznél levő kimutatás mennyiben hiányos s az újabb követelésnek van-e valami jogos alapja.[4]

Mály József apát a jövedelmi kimutatásból azt látta, hogy Mátra-Verebély, Batony és Lengyend felével együtt sem igen hozza meg a 17.000 frtot. Miért is 1732-ben újra folyamodik a m. kir. udv. kamarához, hogy a mátra-verebélyi birtoktestet a már beigért 17.000 frtért vásárolhassa meg, — de Batony és Lengyend felét is hozzátudva.[5]

A kamara 1732. jun. 26-iki válaszában legelőször is felvilágosítja az apátot, hogy az a kimutatás, melynek alapján a jövedelmeket számítja, nem helyes; mert Mátra-Verebély jövedelme — Batony és Lengyend felét is beleértve — 19.206 frt és 10 fillér. Miért is azt kérdi az apáttól, hogy ezen összegen felül mennyit hajlandó fizetni? Hangsúlyozza egyúttal a kamara, hogy a kir. fiscus a megvétel után is fentartja a sós kút elzárását, az aranymosás és a szolnoki hid fentartására szükséges fa vágásának jogát.[6]

Wanyeczy Illés 1732. jul. 29-én ajánlja Mály József apátnak, hogy a rendre nagyon jó és előnyös lenne, ha a wellehrádi konvent néhány tagja — miként ezt egyéb szerzetes rendek konventjei is tenni szokták — az új kir. helytartónál, a lotharingiai főherczegnél tiszteleg. A rend függő ügyeinek megoldásában ez mindenesetre sokat lendítene.[7]

Mály József apát 1733. jan. 24-én már szeretne teljesen

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 43.
[2] U. o. f. 27. nr. 44.
[3] U. o. f. 27. nr. 45.
[4] U. o. f. 27. nr. 48.
[5] U. o. f. 27. nr. 46. és 50.
[6] U. o. f. 27. nr. 47.
[7] U. o. fasc. 27. nr. 49.

visszalépni Mátra-Verebély megvásárlásától. Érzi azonban, hogy már nagyon belement a dologba; de azért mégis a visszavonulás útján gondolkodik. S azon eredményre jut, hogy a rendnek olyan föltételekhez kell kötnie a megvásárlást, a melyekbe a kamara nem megy bele. Ezen értelemben utasítja megbizottját, Hermann Engelbertet.[1]

Időközben a wellehrádi konvent úgy értesült, hogy Petrásch Ernő báró jogot tart Mátra-Verebélyhez. Ennek hallatára Wellehrádon úgy megijedtek, hogy szerették volna, ha a rend visszalép az alkudozástól. Hermann Engelbert azonban kifejtette előttök ezen gondolat hátrányos voltát s így bele nyugodtak a vásárlásba.[2]

Kristen Máté is 1733. febr. 22-én biztatásul irja az apátnak, hogy a mátra-verebélyi provisor előadása szerint a birtoktest könnyen meghoz 20.000 frtot is, ha a gazdaságot egy kissé szervezik.[3]

Mály apát és a konvent azonban már elkésett a tervével: mert a kamara 1733. febr. 21-én már arról értesítette, hogy Ő Felsége elvben hozzájárult Mátra-Verebélynek bizonyos föltételek mellett a cziszterczi rend kezére adásához.[4]

III. Károly király erős lélekkel buzgólkodott a katholikus vallás terjesztésén és erősbitésén Magyarországban. Az uralkodó terveinek megvalósítása kormányára maradt. A m. kir. udvari kamara jól kiszemelte, hol és miként lehet ezen czélhoz közeledni. Birtokadományozásoknál nem mulaszt el felhasználni egy alkalmat sem. Ezért hajlandó Mátra-Verebélyt is a hozzá tartozó birtokokkal 71.000 frtért a pásztói apátságnak adományozni másokkal szemben. Határozottan ki is mondja, hogy ezen ténytől az isteni tisztelet emelkedését és protestánsoknak a katholikus vallásra térését reméli.

Mály József apát 1733. febr. 28-án megköszöni a m. kir. kamara figyelmét s igéri, hogy a kérdés részletes megbeszélésére nemsokára kiküldi megbizottját, Hermann Engelbertet, a ki ezt az ügyet elejétől kezdve jól ismeri.[5]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 27. nr. 52.
[2] U. o. f. 28. nr. 91.
[3] U. o. f. 27. nr. 54.
[4] U. o. f. 27. nr. 53.
[5] A köv. kötetben: Oklevéltár LXVI. sz. okl.

A mátra-verebélyi újkori kő-szószék.

Hermann Engelbert csakhamar kérdezősködik a m. kir. kamaránál, hogy a szerződés megkötése végett hol és mikor jelenjék meg?[1] Határnapul márcz. 21-ikét tüzték ki. Hermann erre meg is jelent és a szerződés pontjait elfogadta. Rá három napra, márcz. 24-én azonban kinyilvánítja, hogy a szolnoki hid fentartásához szükséges fa vágására nézve szabad kezet nem engedhet a kir. kincstárnak; s ha ezen a ponton nem változtatnak, a rend visszalép a szerződéstől.[2]

Dalmata Ferencz úgy értesült, hogy bizonyos Petrás már 1733. márcz. 25-ike előtt hivatalosan tiltakozott Mátra-Verebély eladása ellen, mert örökségi jogon őt illeti meg.[3]

Hermann Engelbert 1733. márcz. havában kéri az apátot, hogy a Mátra-Verebély kifizetéséhez szükséges 17.000 frtot teremtse elő.[4] Mály József apát márcz. 30-án igéri, hogy a mit Magyarországba jöveteléig össze tud gyűjteni, azt személyesen magával hozza; a többit meg kölcsön útján szerzi be.[5]

Ő Felsége a bécsi udvari kamara útján értesült róla, hogy Mály József apát a m. kir. udv. kamara által készített szerződéstervezet egyik-másik pontjába nem tud bele nyugodni. 1733. szept. 18-án meghagyja tehát a m. kir. kamarának, tegye ki világosan a szerződésbe, hogy az eladás 25 évre szól és visszaváltásra ezen időn belül gondolni sem lehet; s hogy a kir. kincstár szabad favágó joga a mátra-verebélyi erdőben csak a szolnoki hid fentartásához szükséges famennyiségre terjed ki.[6]

A m. kir. udvari kamara 1733. okt. 2-án közli Mály József apáttal, hogy Ő Felsége beleegyezett Mátra-Verebélynek 17.000 forintért leendő s 25 évre terjedő eladásába a pásztói apátság részére. Más tehát most már nincs hátra, minthogy a szerződést aláírják, az apátság a vételárt lefizesse s ezután a birtokot átvegye.[7]

Ily hosszas előzmények után, a m. kir. udv. kamara és Mály József pásztói apát között 1733. nov. 9-én a következő szerződés jött létre: A m. kir. udv. kamara a Keczer András hűtlensége és a «neo-acquistica commissio» határozata következtében a királyi

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 27. nr. 55.
[2] U. o. f. 27. nr. 56.
[3] U. o. f. 27. nr. 57.
[4] U. o. f. 27. nr. 58.
[5] U. o. f. 27. nr. 59.
[6] A köv. kötetben: Oklevéltár. LXVII. sz. okl.
[7] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 64.

kincstárra szállt birtokok közül a pásztói apátságnak 17.000 r. frtért 25 évre szólólag eladja Mátra-Verebélyt, Nagy-Batonyt, Tiribes, Tót-Verebély és Lengyend pusztát, Sós-Hartyánban, Bárkányban, Tepke pusztán és Pásztó városában birtokrészeket, Hasznoson két sessiót. Ha az apátság a 25 év leforgása alatt valamit épit, ezt részére a birtok visszaváltásakor, becsár szerint, külön meg kell téríteni. A birtok visszaváltása csak a 25 év eltelte után történhetik meg, előzetes félévi felmondással és a vételár lefizetésével. A 25 évi birtoklás alatt a kamara köteles az apátságot bármino jogi támadással szemben megvédeni. A birtoktesten levő sós forrást be kell dugni. A kir. kincstár joga fenmarad arra, hogy a birtoktesten aranyat moshat és a szolnoki hid fentartására szükséges fát vágathatja.[1]

Mály József a 17.000 r. frtot már 1733. nov. 13-án lefizette.[2] Ehhez járul még az a 967 r. frt és 40 kr., melyet az apátság a különböző hivatalok embereinek tiszteletdíjul kifizetett; úgy, hogy Mátra-Verebély mindjárt a megvételkor 17.967 frt és 40 kr.-ban volt az apátságnak.[3]

Midőn az apátság Mátra-Verebélyt megvásárolta, az Almássyak is meg akarták szerezni. A megkötött szerződést azonban a kir. tábla is helyben hagyta, s így az apátság ügye jó lábon állott. Almássy János azonban a m. kir. udv. kamara elnökét meggyúrta, úgy hogy ez kimondotta: «Addig nem nyugszom, még Verebélyt kezedbe nem adom», — írja Dalmata Ferencz.[4]

Podmaniczky János egy mátra-verebélyi jobbágyát, 1733. decz. 10-én, 50 r. frtért adja át a pásztói apátságnak. Az összeget Kristen Máté, mint az apátság megbizottja, Orem Andrásnak, Podmaniczky emberének fizette ki.[5]

A mátra-verebélyi ügyben Dalmata Ferencz személyesen adta át a pásztói apát kérelmét a m. kir. kamara elnökének; s hogy, hogy sem, mégis eltévedt. Ezért kéri Bohanovszky Konrád 1735. jul. 25-iki soraiban, hogy az apátság kérvényét irják le újból és küldjék el neki, vagy az ügyvédnek.[6]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 65.
[2] U. o. f. 27. nr. 66.
[3] U. o. f. 27. nr. 67.
[4] U. o. f. 28. nr. 72.
[5] U. o. f. 27. nr. 69.
[6] U. o. 1735. jul. 25. lev.

Ülőhelyek (sedilia) a mátra-verebélyi templomban a XIV. századból.

«*Árnyék*» nevű földterület ügyében, mely állítólag a verebélyi határhoz tartozott, Dalmata Ferencz panaszára, 1735. nov. 2. és 3-án Verebélyen tanúkat hallgat ki a bíróság. Vallomást a következő tanúk tesznek: Balogh Gergely, ifjabb Balogh János, idősb Balogh János, Ács Miklós, Makó István, Erdőcs Pál, Forgó Mihály és Ballya András, — mindannyian Bárkányból.[1]

Ugyanezen ügyben 1736. aug. 20-án is megy végbe tanúkihallgatás. Tanúk: Balogh György, Balogh János, Makó István, Erdőcs Pál, Balogh János és Ács Miklós — vagyis mindnyájan az előbbi tanúk sorából.[2]

A mátra-verebélyi uradalomból három-három telket Nagy- és Kis-Batonyban s kettőt Hasznoson ki akartak szakítani. Az előbbiekre az Aranyai-család, a hasznosiakra meg Kada Pál heves-megyei alispán tartott számot. Kristen Máté 1735. nov. 24-iki levelében véleményét nyilvánítja, miként kellene velök szemben eljárni, hogy az apátság kárt ne szenvedjen.[3]

Hermann Engelbert 1736. jan. 7-ikén azt fejtegeti, hogy addig nem kell semmiféle lépést tenni, míg a legalsóbb hatóság a telkeket az illetőknek megítéli.[4]

A kir. fiscus már 1736. márcz. 14-ike előtt kötelezte magát, hogy 6 telekre nézve ő állja a bizonyítást; a másik kettőre nézve meg ezt a feladatot az apátságra akarja róni.[5]

Bohanovszky Konrád a pásztói apátság részére 1738. jan. 31-ike előtt megszerezte a Mátra-Verebélyre vonatkozó határjáróleveleket, bizonyítékul az ellenféllel szemben.[6]

Hermann Engelbert hibának tartja, hogy Hadersbach Cyrill mindjárt az első ítélet alkalmával nem tiltakozott a telkek odaítélése ellen.

Azt tartja legjobbnak, hogy ezentúl mind ezen, mind más jogi ügyben mindjárt az apátság pozsonyi ügyvédjének, Váradv Ferencznek a véleményét kell kikérni. Most pedig a kir. fiscusra kell hagyni a dolgot. S ha ez nem tenné meg a kötelességét, akkor a m. kir. kamara vegye kezébe az ügyet.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 84.
[2] U. o. f. 27. nr. 87.
[3] U. o. 1735. nov. 24. lev.
[4] U. o. 1736. jan. 7. lev.
[5] U. o. 1736. márcz. 14. lev.
[6] U. o. 1738. jan. 31. lev.
[7] U. o. 1738. jun. 23. lev.

Várady Ferencz 1738. jul. 28-án jelenti, hogy a kir. ügyigazgató a telkek ügyében az apátság javára már elküldte a kamarához az intézkedést a tiltó rendelet kivonatolása végett. Mivel azonban ez a kanczelláriához s innét a rendhez nehezen jut el, pedig az apátságnak már aug. 21-én volna rá szüksége: jó lesz megsürgetni a dolgot.[1]

A Mátra-Verebélyről szóló adás-vevési szerződés alapján, Plevern János József 1739. decz. 9-én felszólítja a pásztói apátságot, hogy Hrubi János pallért ne akadályozza a leégett szolnoki tiszai hid újjáépítéséhez szükséges famennyiség levágásában; sőt legyen rajta, hogy a szállítást a verebélyiek végezzék, mert ezek olcsóbban megteszik, mint a szomszéd falubeliek.[2]

Dalmata Ferencz 1740. márcz. 27-én értesíti Hermann Engelbertet, hogy a Kis- és Nagy-Batonyon, továbbá Lengyenden levő telkek a pásztói apátságra nézve már elvesztek, mert Meskó Sámuel ügyvéd az előbbieket Ő Felségétől már megkapta, az utóbbiakat pedig a bíróság szintén neki ítéli meg.

Dalmata azonban úgy vélekedik, hogy Ő Felsége minderről semmit sem tud; miért is jó lenne, valahogy értésére adni, miről is van szó tulajdonképen.[3] Dalmata az apátnak erről nem is mer irni, mert, úgy látszik, már nem is törődik velünk.[4]

Mály József 1745. máj. 25-én Mária Terézia királynét irásban kéri, hogy Mátra-Verebélyt, Nádasd és Csontfalvát — mint valamely egyházi javadalmat — örök birtokként adományozza az apátságnak.[5] A folyamodványt az apát titkára, Hauck Antal nyujtja be személyesen s a tanácsosok jó indulatába ajánlja. 1745. jun. 2-án figyelmezteti Wlach Róbert pásztói elüljárót, hogy a dolgot jó lesz majd mozgatni a m. kir. udvari kamaránál és a kir. ügyigazgatónál.[6]

Kuthnári Jászy Pál 1745. aug. 5-én azt javasolja az apátnak, hogy jó lenne bizonyos összeget felajánlani a kért birtokokért, mert így az adományozás nem tünnék föl ajándéknak.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1738. jul. 28. lev.

[2] U. o. f. 27. nr. 118.

[3] U. o. 1740. márcz. 27. lev.

[4] «Reverendissimo domino abbati amplius nec scribere audemus, nam nullam amplius curam et sollicitudinem de nobis habere eum advertimus.» (U. o. 1740. márcz. 27. lev.)

[5] U. o. f. 28. nr. 13.

[6] U. o. f. 28. nr. 14.

[7] U. o. f. 28. nr. 15.

Hauck Antal az apát nevében közli ezt a levelet Wlach Róberttel és kérdi tőle, mi a véleménye?[1] Nem tudjuk, mit javasolt; de az tény, hogy az apátság 1000 frtot ajánlott meg azon esetre, ha a mátra-verebélyi birtoktest örökösen a kezén maradhat. A kir. ügyigazgató ezt kevésnek találta. Bohanovszky Konrád csákáni jószágkormányzó meg 1745. szept. 4-én azt javasolja, hogy a rend 1000 frtnál többet ne ajánljon meg: mert a birtok nem jövedelmez annyit, a mennyit a rá fordított tőke után várni lehetne; s így az örökös birtoklás a dolgon keveset lendít.[2] Szept. 12-én meg azt ajánlja, hogy ha Mátra-Verebély miatt az apátság ellen pert indítanak, ez ne tegyen semmit, hanem hagyja a kir. fiscusra, mert az adás-vevési szerződés szerint az apátság birtokjogának védelme annak a kötelessége.[3]

Hauck Antal Mály József apátnak jobb keze volt. 1745-ben is ő fogalmazza meg, mily álláspontot kell a pásztói apátságnak az egyes birtokok ügyében elfoglalnia.

Mátra-Verebély és Nádasd birtokot — mint szerinte egyházit. — Csontfalvát meg mint vett birtokot örökérvényűleg akarja a pásztói apátsághoz csatoltatni.[4]

Az apátság 1745-ben pereskedett Meskó ügyvéddel, mert ez szolgabirói itélet alapján a mátra-verebélyi birtokból egy részt lefoglalt zálog czimén, sőt még több részre is rá akarta tenni a kezét.

Wlach Róbert pásztói elüljárót a pozsonyi kamara biztatja, hogy az apátság bizonyosan megnyeri a pert.[5]

Menschik Jakab provisor Tót-Veréb puszta legelőjét 1744. ápr. 26-án Marokháza községnek adja ki bérbe, de fönmarad az apátság verebélyi jobbágyainak is a joga a legelohöz. A bérlők a legelő fejében 24 kaszást állítanak, sőt egyéb munka végzésére is kötelesek. A legeltetés Szent Györgytől Szent Mihályig szól.[6] A szerződést később megújították.[7]

Menschik Jakab provisor, 1744. jun. 2-án, a verebélyi erdoben Sámsonháza községnek engedélyezi a legeltetést, olyan föl-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 16.
[2] U. o. f. 28. nr. 19.
[3] U. o. f. 28. nr. 20.
[4] U. o. f. 34. nr. 6.
[5] U. o. f. 34. nr. 6.
[6] U. o. f. 40. nr. 4.
[7] U. o. f. 40. nr. 15.

tétel mellett, hogy ez évenkint 14 kaszást és 8 aratót állít ki az apátság részére, midőn ez kívánja.[1] A szerződést a későbbi években ismét megújították.[2]

Nagy Márton abonyi (Abany) lakos 1745. szept. 27-én ilyen föltétel mellett bérli ki Menschik Jakab pásztói provisortól Mátra- és Tóth-Verebélyen a makkoltatást: Mindegyik öreg disznó után fizet 2 máriást; ha az uraságnak tetszik, természetben ad tizedet; disznait engedelem és a bérösszeg lefizetése nélkül nem hajtja el az erdőről; *balta-* és *pecsenye-pénz* fejében három rajnai forintot fizet.[3]

Wlach Róbert 1746. jul. 3-án a verebélyieknek bérbe adja Tóth-Veréb pusztát olyan föltétel mellett, hogy a község mindegyik lakója évenkint két napot — marhával, vagy e nélkül — szolgál az apátságnak, a mint tudniillik ez kívánja.[4]

A pozsonyi kamara azon hitben élt, hogy az apátság Mátra-Verebélyt nem akarja megtartani, mert fentartására édes-kevés gondot fordított. Almássy meg mindent megtett, hogy örök birtokul megkaphassa. A mint Ő Felsége ezen szándékról értesült, meghagyta a m. kir. udv. kamarának, hogy a kir. fiscussal irassa össze a mátra-verebélyi birtokokat és tüntesse ki, mennyit költött ezekre az apátság és Almássy mennyit akar értök adni.[5]

Ő Felsége a helytartótanácsnak meghagyta, vizsgálja meg, vajjon azon kötelezettségeket, melyek Nezorin Flórián kinevezőlevelében olvashatók, a rend teljesítette-e? A helytartótanács a dolog kinyomozására azon vármegyéket, a melyek területén az apátság birtokai voltak, és azon püspököket, a kiknek egyházmegyéjébe az apátsági birtokok estek, szólította fel.[6]

Wlach Róbert 1748. nov. 11-én sürgeti az apátot, hogy ha Mátra-Verebélyt örökbe meg akarja szerezni, akkor minél előbb tegye meg a kellő lépéseket.[7]

Hauck Antal apát felszólítására Wlach Róbert összeállítja azon pontokat, melyek alapján a pásztói apátság kérheti, hogy Mátra-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 40. nr. 8.

[2] U. o. f. 40. nr. 11.

[3] . . . «4-o. Ordinarium accidens *Balta* et *Pecsenyepénz* tribus florenis Rhenensibus absque omni tergiversatione persolvere obligabor.» (Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 40. nr. 14.)

[4] U. o. f. 40. nr. 17.

[5] U. o. f. 28. nr. 24.

[6] U. o. f. 28. nr. 24.

[7] U. o. f. 28. nr. 25.

Verebély a cziszterczi rend kezén maradjon. A sok ok között azt is olvassuk, hogy Mátra-Verebélyen egykor a pásztói apátságba kebelezett cziszterczi perjelség volt, miként a templom és a romokban heverő kolostor mutatja.[1]

Ez ugyan — még az említett pont szerint is — be nem bizonyítható. De nem azért, mert az idevágó oklevelek elvesztek; hanem azért, mert Verebélyen cziszterczi perjelség a középkorban soha sem volt. Az ellenkező állítás nem több alaptalan föltevésnél.

Hauck Antal apát igen körültekintő ember. Látja, hogy Mátra-Verebélyt az apátság állandóan nem tarthatja meg. Ezért rendeli el 1749-ben, hogy ha a birtokon valami új építkezés vagy javítás történik, a költség kifizetését két hiteles tanú is irja alá a megyéből. Sőt még arról is hiteles kimutatást kell készíteni, — ha ugyan nem volna — hogy az előbbi apát, Mály József, mennyit fektetett be tatarozásra és új építkezésre a birtokba. Igy remélte ő a birtok visszaadásakor a fölmerült költségek megtérülését az apátság részére.[2]

Hauck Antal wellehrádi apát 1749. ápr. 21-én azon felfogásban van, hogy nem kell erőltetni a dolgot Mátra-Verebély örökös megszerzése ügyében, hiszen úgy is 10.000 frtba kerülne.[3]

Midőn arról volt szó, hogy az apátság Mátra-Verebélyt a 25 év elteltével is megtartja-e, vagy nem, Hauck Antal apát a rendtagok közül bizottság kiküldését tervezte, a mely majd javaslatot tesz arra nézve, hogy a pásztói apátság körében miféle gazdasági rendszert kell életbe léptetni? mit tartanak meg a régiekből? mit javítanak meg? a lelki és az anyagi ügyek terén mi a teendő? Wlach Róbert — fölszólitásra — már be is terjesztette a bizottságot kiküldő és feladatát megjelölő levél fogalmazványát.[4]

Almássy János 1749-ben a magy. kir. táblánál előadja, hogy az egyháziak, a hazai törvények értelmében, a világiak jószágát csak zálogbirtokképen szerezhetik meg; s ha ezt a világiak kiváltják, megszünik zálogbirtok lenni. S mivel ő a mátra-verebélyi birtoktestet az apátságtól ki akarta váltani, Hauck Antal apátot a királyi tábla elé idézteti. Az idézőlevelet 1749. máj. 7-én Galanthay Fekete György állítja ki jun. 19-ére szólólag.[5] Hauck

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 70.
[2] U. o. fasc. 4. nr. 79.
[3] U. o. 1749. ápr. 21. lev.
[4] U. o. f. 28. nr. 69.
[5] U. o. f. 28. nr. 26.

Antal azonban a határidő eltolását kérelmezi, mivel Ő Felsége őt az apátság világi ügyeinek vezetésében még nem erősítette meg.[1]

Wlach Róbert a m. kir. kanczelláriánál akarja benyujtani a folyamodványt, melyben az apátság kérelmezi, hogy a mátra-verebélyi birtoktest adományozása Almássy János részére mindaddig függőben maradjon, míg az apátságnak a zálogbirtokra vonatkozó joga érvényben van. De nem vették át tőle a kérvényt azon megokolással, hogy az ilyen ügyek a m. kir. kamara elé valók. Wlachot azonban halaszthatatlan teendői másfelé szólították;[2] miért is helyette, 1749. jun. 3-ika előtt, Zúri Fülöp adta át Ő Felségének a kérvényt.[3]

Zúri Fülöp Bécsben Mátra-Verebély ügyében tudakozódott, hogy a pásztói apátság a 25 év leteltével megtarthatja-e továbbra is a birtokot? Az egyik titkár ezen kérdés hallatára kijelentette előtte, hogy a Keczer-család őt megbizta a hivatalos tiltakozással, ha valaki a megszabott 25 év után a mátra-verebélyi birtokot meg akarná szerezni. Mert ez a Keczer-családé volt, a mely hűtlenség következtében vesztette el; de a család most már ismét visszanyerte az uralkodó kegyét, s így a birtokot is vissza akarja szerezni.

Zúri 1749. jun. 10-én Wlach Róbertnek ir Csákánba, hogy ezen kérdésben mondja el a véleményét.[4]

Almássy János már lépést tett Mátra-Verebély megszerzése érdekében; kérelmével azonban oda utasították, hogy várja be, míg az apátságnak szerződésileg biztosított joga véget ér.[5]

Wlach Róberttól tudjuk, hogy Mátra-Verebélyt Ő Felsége már 1750. okt. 14-ike előtt az Almássy-családnak adta. A dolog nem volt váratlan; Wlach előre megmondta.[6]

Almássy János Mátra-Verebélyre már 1750. jun. havában megkapta az adománylevelet, de a beiktatás még hátra volt. Az apátságot rá akarta venni, hogy előbb adja át a birtokot, mint a szerződés követelte; mert szerette volna még életében behelyezni a fiát a jószágba és a ferenczeseket Szent-Kutra.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 27.
[2] U. o f. 28. nr. 29. és 30.
[3] U. o. f. 28. nr. 28. és 30.
[4] U. o. 1749. jun. 10. lev.
[5] U. o. 1750. márcz. 4. lev.
[6] U. o. 1750. okt. 14. lev.
[7] U. o. 1750. decz. 3. lev.

Almássy Jánost Mátra-Verebély birtoklásába már 1751-ben beiktatták.[1] Ez ellen azonban, Wiesner Abund pásztói elüljáró megbizásából, Dvorzák Engelbert pásztói provisor 1751. jan. 21-én tiltakozott.[2]

Wlach Róbert irja 1753. márcz. 20-án, hogy Pesten tartózkodása alkalmával Almássy János megbizásából a kir. táblának egy ülnöke kereste meg. Ez felszólította, hogy beszélje rá az apátot a mátra-verebélyi birtoktest átengedésére a birtoklás éveinek letelte előtt. Megigérte, hogy ennek fejében Almássy nemcsak a vételárt és a befektetést fizeti meg, hanem a rend iránt is mindenkor jó indulattal lesz.

Wlach ezen ajánlatra nézve igy vélekedik: Almássy csak azért óhajtja birni Mátra-Verebélyt a hozzátartozó birtokokkal, hogy igy majd könnyen terjeszkedhessék tovább s az apátságot Pásztóról lassankint kiszoríthassa.[3]

Mátra-Verebély ügyében ilyen királyi rendelet érkezett: Az Almássy-családdal kötött adás-vevési szerződés megszünik, mihelyt a pásztói apátság megtéríti neki azt a 6000 frtot kamatostul, melyet ő a kir. kincstárba lefizetett.

Wlach Róbert megirta ezt Wellehrádra azon hozzáadással, hogy a birtok fentartása a föntebbi összeggel 13000 frtba kerülne. Wellehrádon igen rossz néven vették neki, hogy ilyen nehéz időkben ekkora kiadásba is kész belehajtani az apátságot. Természetes tehát, hogy ajánlatát egészen visszautasitották. Ezt meg azután ő restelte azok előtt, a kik az apátság érdekét ezen kérdésben támogatták.

Almássy közvetett úton most enyhébb föltételeket ajánlott az apátságnak. Wlach ezeket óvatossággal fogadja; de más részről apátja előtt 1753. jul. 11-én hangsúlyozza, hogy ha az Almássy-család ezen birtokba beül, nem lesz előnyére a rendnek, mert mint szomszéd sokféle bajt okozhat.[4]

Kormos Pál verebélyi biró és Kormos Péter törvénybiró 1753. máj. 10-én a község nevében arra kötelezik magukat, hogy a tót-verébi pusztán birokolt legeltetés fejében három napra

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 79.

[2] U. o. f. 28. nr. 35.

[3] U. o. fasc. 28. nr. 37.

[4] U. o. 1753. jun. 11. lev.

huszonöt kaszást küldenek ki az apátsági rétek kaszálására; továbbá 30 szekér meszet kiégetnek és Pásztóra beszállítják.[1]

Grassalkovich Antal 1754. febr. 15-én értesíti a pásztói elüljárót, hogy a szolnoki híd tatarozása végett tölgyfára van szükség; az odavaló sótisztet már utasította is, hogy a szükséges famennyiség kivágása végett küldjön valakit Pásztóra, a ki az apátság képviselőjét a szükségletre nézve tájékozza.[2]

Jóllehet a pásztói apátság Mátra-Verebélyt 1733-ban 25 évre vette zálogba, Mária Terézia királyné Grassalkovich közbenjárására — mint tudjuk — mégis már 1749-ben eladta Almássy Jánosnak 23.000 raj. frtért. Az apátság eddig mindent megtett, hogy szerződésen alapuló birtokjogát megvédje. Hauck Antal apát végre az utolsó lépésre határozta el magát. 1755. jul. 1-én Wellehrádon saját elnöklésével gyűlést tartott s erre meghívta Andochius wellehrádi perjelt, Lőrincz seniort, Bartis Mátyást, János titkárt, Jeromos pinczemestert (cellarius), Benedek provisort, Wiesner Abund pásztói elüljárót és Zúri Fülöpöt.

A tanácskozáson a következőkben állapodtak meg: Almássy János készpénzben azonnal lefizet 17.000 raj. frtot; a befektetéseket is készpénzben megtéríti; azon három év fejében, melyek alatt az apátságnak még joga volna Mátra-Verebély birtoklásához, összesen legalább 3000 frtot fizet; Almássy — igérete értelmében — valamely közel fekvő malmot vagy birtokot ad az apátságnak örökösen. Mindaddig azonban, míg a szerződésnek minden egyes pontja nincs biztosítva, az apátság mit sem ad át a birtokból.[3]

A szerződés tervezetét Wlach Róbert is helyesnek találta.[4]

1755. jul. 1-én Hauck Antal apát arról is tanácskozik övéivel, hogy ha az Almássyak Mátra-Verebélyt csakugyan megveszik, mi történjék a befolyó pénzzel. Többféle vélemény merült fel. Végre is abban állapodtak meg, hogy mivel a wellehrádi apátság a két magyar apátságra már eddig 30.000 raj. frtnál többet költött, a vételárból ezt a fő hitelezőt, Wellehrádot kell kielégíteni.[5]

Kelemeny Ádám 1755. nov. 10-iki levele szerint a mátra-verebélyi javakra nézve még nem határoztak. Megvárják, hogy a

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 43. B. 1753. máj. 10. lev.
[2] U. o. fasc. 28. nr. 38.
[3] U. o. fasc. 28. nr. 41.
[4] U. o. fasc. 28. nr. 42.
[5] U. o. fasc. 28. nr. 41.

pásztói elüljáró minő kimutatást s ennek alapján minő évi szolgáltatást ajánl meg. Ő a maga részéről igéri, hogy az apátság érdekében mindent megtesz.[1]

Hauck Antal terve az volt, hogy a mátra-verebélyi birtok visszabocsátásakor 21.000 rajnai forintban történjék meg az egyesség Almássy Jánossal.[2] Rá két hónapra meg 20.000 r. forintot jelel meg az egyesség alapjául; megengedi, hogy Mátra-Verebély 1756-iki jövedelmét a pásztói apátságra fordítsák, a következő két évit meg Almássynak átengedjék.[3]

Az egyesség azonban a két fél között nem történt meg, jóllehet Wlach Róbert és Wiesner Abund 1756. szeptember 25-én fölkeresték Almássyt és vele tanácskoztak.[4] Wiesner Abund még 1757. szept. 8-án is kérdi az apátját, vajjon a 20.000 raj. forintos ajánlat alapján átadhatja-e Mátra-Verebélyt?[5]

Wlach Róbert, Wiesner Abund és Benkovics Mihály 1756. máj. 21-ike előtt abban állapodnak meg, hogy az ezen évi termést Mátra-Verebélyről még az apátság kapja meg.[6]

Wlach Róbert 1756. jun. 15-én azt javasolja Hauck Antal apátnak, hogy mielőtt az apátság Mátra-Verebélyt kibocsátja kezei közül, az elveszett nagy-batonyi birtokrészekért kárpótolják és a perköltségeket is fizessék meg neki.[7] Épen ezért — irja 1756. jul. 3-iki levelében — a birtok átadása ügyében nem is tárgyalt: mert ezt mulhatatlanul meg kell előznie a kárpótlás kérdése elintézésének.[8]

1756. febr. 10-én az apát utasítja Wiesner Abundot, hogy Mátra-Verebélyre nézve várja be Bartis Mátyás és Wlach Róbert tanácsát. Wiesner készséggel vár erre; de azon hiszemben él, hogy nem lesz rá szükség, mert Almássy már kezd visszalépni régi ajánlatától. Egyébként — mondja Wiesner — ha még ebben az évben az apátságé lesz az egész jövedelem, akkor a két hátralevő évvel már nem sokat törődnék.[9]

Bartis Mátyás rendtagnak 1756. szept. 25-iki levele szerint,

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1755. nov. 10. lev.
[2] U. o. 1756. febr. 10 és máj. 29. lev.
[3] U. o. 1756. ápr. 14. lev.
[4] U. o. 1756. szept. 25. lev.
[5] U. o. 1757. szept. 8. lev.
[6] U. o. fasc. 28. nr. 45.
[7] U. o. fasc. 28. nr. 47.
[8] U. o. fasc. 28. nr. 48.
[9] Zirczi ap. levt.: Wiesner Abund kelet nélküli levele.

ő Wlach Róbert és Wiesner Abund társaságában Pestre ment, hogy Almássyval Mátra-Verebély megvétele ügyében tárgyaljon. Ezen alkalommal Almássy kijelentette, hogy a 17.000 raj. frt vételáron fölül csak 3000 raj. frtot kész befektetés czimén fizetni. Igy természetesen az egyesség nem jött létre s az apátságnak még két évre fenmaradt a birtok használati joga.[1]

Gusztinyi praelatus 1757. szept. 8-ika előtt javasolta Wiesner Abundnak, hogy 20.000 raj. frtért adják át rögtön a mátra-verebélyi birtoktestet Almássynak. Hiszen úgy is csak egy évig birná amúgy is az apátság; s más részről a nyomban lefizetendő 20.000 frt kamata bőven kitesz annyit, a mennyin az egyesség megfordul. Wiesner maga is helyesnek és elfogadhatónak találja a tanácsot. Szept. 8-án ir tehát az apátnak és sürgeti, hogy gyorsan válaszoljon, mert az apátságra annál előnyösebb, minél hamarabb meg lehet kötni az egyességet.[2]

Hauck Antal apát ekkor épen betegeskedett. Megbízta tehát Zúri Fülöpöt, hogy a wellehrádi konvent tagjaival előzetesen tanácskozzék s megállapodásuk értelmében irjon Wlach Róbertnek a teendőkre nézve.

Igy is történt. Zúri 1757. szept. 23-iki levelében közli Wiesner Abunddal a tanácskozás lefolyását és határozatát, a mely szerint felszólítják Wlach Róbertet, hogy akár élőszóval, akár irásban tegyen részletes javaslatot, mit kellene az apátságnak cselekednie?[3]

Wlach Róbert 1757. okt. 1-én irja meg részletes válaszát Csákányban. Ez azonban már későn érkezett meg; mert Wiesner Abund — János titkár befolyására — már pár nappal előbbi, szept. 27-iki kelettel megkapta az engedelmet, hogy ha a mátra-verebélyi birtoktestet Almássynak 21.000 frtért eladja, az árát ne küldje Wellehrádra, hanem fizesse ki vele a Török-féle adósságot. Zúrinak ugyan más volt a véleménye. Ő jobban szerette volna, ha a 21.000 frt a wellehrádi pénztárba kerül a Pásztónak adott előlegek fejében. S számitása nem volt rossz; mert úgy vélekedett, hogy a 21.000 frt évi kamatait majd minden évben el-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 49.

[2] U. o. f. 28. nr. 50.

[3] U. o. f. 28. nr. 51.

küldik Wellehrádról Pásztóra s velök lehet a Török-féle adósságot apránkint apasztani.[1]

Wlach Róbert javaslatának olvasására Wellehrádon az a felfogás jutott érvényre, hogy kár volt Wiesnernek a birtoktest eladására a jogot megadni. Ezért most meg akarják akadályozni, hogy az egyesség életbe lépjen.[2]

Wiesner Abundtól rossz néven vették, hogy midőn Hauck Antal apát súlyos betegségben szenvedett, nem várta meg az ő, vagy a wellehrádi konvent véleményét Mátra-Verebély ügyében, hanem kapott az alkalmon, midőn János titkár az ő felfogásával azonos álláspontját vele közölte.[3]

Minthogy a 25 évből, a melyre a pásztói apátság Mátra-Verebélyt zálogbirtokul megszerezte, még csak egy év volt hátra. Hrabovszky Antal m. kir. kamarai tanácsos, kir. fiscus és ügyigazgató megbízásából és nevében, Kozma Pál kir. táblai esküdt-jegyző, 1757. okt. 26-án, az adás-vevési szerződés értelmében felmondja a mátra-verebélyi birtoktest birtoklását a pásztói apátságra nézve.[4]

Almássy János Gusztinyi Jánoshoz irt levelében kijelenti, hogy szeretne már egyszer véget vetni a mátra-verebélyi ügynek. Miért is kész a 20.000 frton fölül még 100 aranyat fizetni: így mindössze 20.420 frtot ajánl meg s ezt kész akármikor letenni. Ezenkívül a sós-hartyáni birtokrészt az apátság megtarthatja.

Gusztinyi minderről 1757. nov. 5-én értesíti Wiesner Abundot s felszólítja, hogy most már semmi sincs hátra, csak menjen Gyöngyösre Almássyhoz s vele intézze el a dolgot.[5]

Wiesner 1757. okt. 24-én bement Gyöngyösre Almássyhoz. Ez azonban ekkor már nem volt otthon, szüretre járt. De a hát otthon találta és vele értekezett, — habár végleges eredmény nélkül.

Wiesner már 1757. nov. 10-én irja, hogy rövid idő alatt ismét bemegy Gyöngyösre, mert szeretne mielobb pénzhez jutni; hiszen a hitelezők már várják a kamatokat. Ir Wiesner a m. kir. kamarának is s kijelenti, hogy az apátság a mátra-verebélyi birtoktestet 21.000 frton alul nem bocsáthatja ki kezei közül.[6]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 52.
[2] U. o. fasc. 28. nr. 87.
[3] U. o. f. 28. nr. 87.
[4] U. o. f. 28. nr. 53.
[5] U. o. f. 28. nr. 54.
[6] U. o. f. 28. nr. 55.

A mátra-verebélyi ügy sok fejtörést okozott Wiesner Abundnak; már aludni sem tud miatta. De nem is csoda. Hiszen Wellehrádról azt az utasítást kapta, hogy oldja meg a kérdést; s másrészről annyi záradékkal látták el a megbizatást, hogy lehetetlen volt neki megfelelni.[1]

A bujáki plébánost, a kinek az apátság 5380 frttal tartozott, 1757. szept. 20-án temették el. Ez a körülmény is siettette a mátra-verebélyi ügy megoldását, mert az adósság kifizetése most napirendre került.[2]

Wiesner Abund 1757. nov. 28-án végre megköti az egyességet Almássy Jánossal. Kölcsönösen elismerik, hogy a pásztói apátságnak még egy évre joga volna a mátra-verebélyi birtoktest használatához. Az apátság azonban — a sós-hartyáni birtokrészek kivételével — 1758. jan. 1-én kibocsátja kezei közül az egész mátra-verebélyi birtoktestet, ha Almássy János 20.500 frtot lefizet.[3] Az apátság a Mátra-Verebély visszaadására vonatkozó iratokat kiadja Almássynak. Az erdőkből a levágott fát az apátság elhordathatja, de többet már nem vágathat. Az ingóságokat a mátra-verebélyi jobbágyok kötelesek elszállítani. A meglevő szénát és szalmát a marhákkal Szent-György napjáig etethetik. Az oszi vetést az apátság arattatja le a maga részére. Almássy a beigért összegből 16.000 frtot rögtön kifizetett[4] A többit meg 1757. decz. 30-án teszi le.[5]

Midőn Wiesner Abund a Mátra-Verebély visszaadására vonatkozó szerződés ügyében tárgyalt, mindenáron bele akarta venni a szerződésbe azt is, hogy ha valamikor olyan okiratot találnának, melyből kiderül, hogy Mátra-Verebély egykor mint adománybirtok a pásztói apátságé volt, akkor a pásztói apátnak joga leszen a birtokot visszaszerezni. Almássy semmi áron sem akart ezen pont befoglalásába beleegyezni. Álláspontját azzal okolta meg, hogy az apátságnak hivatalos ellenmondás útján úgyis megmarad a tere jogának biztosítására.

Wiesner ezen bizonyíték előtt meghajolt s a szerződést a

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 55.
[2] U. o. fasc. 28. nr. 55.
[3] U. o. f. 28. nr. 56.
[4] A köv. kötetben: Oklevéltár CVII. sz. okl. és Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 57. nr. 58.
[5] U. o. f. 28. nr. 60.

kérdéses kifejezés nélkül is aláírta.[1] Wlach Róbert azonban már 1758. szept. 2-án tiltakozik Hauck Antal apát nevében a pozsonyi káptalan előtt az ellen, hogy Mátra-Verebélynek Almássy János részére történt adományozása és az ő beiktatása akadály lehetne az apátság jogainak érvényesítésére azon esetre, ha valamikor olyan oklevelet fedeznének föl, mely Mátra-Verebélyt egyházi s különösen pásztói apátsági birtoknak minősíti.[2]

Hrabovszky Antal kir. ügyigazgató úgy értesült, hogy az apátság, jóllehet már a vételárt is fölvette, a mátra-verebélyi birtokok közül néhány szántóföldet, rétet és szőlőt visszatartott. Ezért figyelmezteti Wiesner Abundot, hogy azokat nyomban adja át Almássynak, mert különben a törvény ereje nehezedik rá.[3]

Az apátság kimutatása szerint a 17.000 frt vételáron kívül a rend befektetett Mátra-Verebélybe 1927 frtot. Évi jövedelme meg 3617 frt 96 fillér volt.[4]

A pásztói apátság a mátra-verebélyi birtoktest után 1735-től 1757-ig bezárólag 21 frtot és 3 fillért fizetett tized fejében az esztergomi érsekségnek.[5]

Kandy Péter bárkányi plébános kérésére Hauck Antal apát elrendelte, hogy a verebélyi templom falát belülről kijavítsák; kívülről meg a földet a falától távolítsák el és ott meszet oltsanak.[6]

MUZSLA.

Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó és Kubinyi Miklós 1724. febr. 7-én kiegyeznek azon sérelmekre nézve, a melyeket ezen utóbbi a pásztói apátságnak Muzslán (Heves-vm.) levő s «Világos Máll» nevű szőllejében elkövetett.[7]

Nagy-Palugyai és Turócz-Divéki Plathy András Muzsla miatt a többek között a pásztói apátsággal is perbe keveredett. A tár-

[1] Zirczi apát. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 57.

[2] U. o. f. 28. nr. 61. és 62.

[3] U. o. f. 28. nr. 63.

[4] A jövedelem kimutatása megvan három példányban is. A jövedelem feltüntetése ezekben egy kis különbözetet mutat, mert a másodikban 3618 frt 21 fillér, a harmadikban meg 3635 frt 96 fillér a jövedelem. (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 78.)

[5] U. o. f. 28. nr. 90.

[6] U. o. f. 28. nr. 82.

[7] U. o. f. 43. B. 1724. febr. 7. lev

gyalást 1767-ben meg akarták már tartani; de az alispán betegsége és egyéb okok miatt 1768. decz. 5-ikére tüztek ki új határnapot, a melyre Tarródy József Menschik Jakab pásztói jószágkormányzót 1768. nov. 4-én idézi meg.[1] Tarródy József, Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánja 1780. máj. 2-án értesíti Plachy Cyrillt, hogy Muzsla puszta ügyében a tárgyalást jun. 14-én Dettken tartja meg.[2]

NADASD.

Nádasd régi birtokosai: A Kasza-család, Nádasdi Erzsébet Veres András felesége, Dékán András, Lengyel András, Biky Anna Horváth István özvegye és Varga Anna, továbbá Boldog Berta. Tanúkihallgatás Nádasd határai ügyében. Ifj. Meskó Sámuel Nádasd pusztát átengedi az apátságnak megfelelő ellenérték fejében. Per az apátsággal Nádasd miatt. Wlach Róbert egy birtokrészt Dobosi Ferenczneк enged át; per e miatt. A nádasdi puszta állat-állománya 1753-ban.

A pásztói apátság a *nádasdi* (Nógrád-vm.) birtokot többektől vette. Névszerint ezek az eladók: A Kasza-család, Nádasdi Erzsébet Veres András felesége, Dékán András, Lengyel András, Biky Anna Horváth István özvegye[3] és Varga Anna. A vételár, a velejáró költségeket beleszámítva, az 1202 frtot meghaladja.[4]

Boldog Berta nádasdi jószágát, mely egykor a pásztói apátságé volt, 88 r. ezüst frtért Cziganek István jószágkormányzónak adta át 1714. ápr. 18-án.[5]

Kasza Ilona és Judit nádasdi birtokukat 1714. jun. 4-én, 58 frt lefizetése mellett, a pásztói apátság jószágkormányzója, Cziganek István kezére adják 50 évre.[6] Másnap (jun. 5.) meg Bakor György és Lengyel István adják át nádasdi birtokrészöket az apátságnak.[7]

Horváth István özvegye, Biky Panna, s ennek leányai —

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 43. B. 1768. nov. 4-iki lev.
[2] U. o. f. 45. B. kel. nélk. lev.
[3] U. o. f. 18. nr. 101., 103. és 106.
[4] U. o. f. 18. nr. 104.
[5] U. o. f. 18. nr. 15.
[6] U. o. fasc. 18. nr. 17.
[7] U. o. fasc. 18. nr. 18.

Horváth Panna, Judith és Erzsébet — a Nádasdon levő birtokrészöket a Pogányhegygyel együtt eladják 1716. május 13-án a pásztói apátságnak 200 rajnai frtért, két kila buzáért és «csaknem fél jó szalonná»-ért.[1]

Gonczik Péter 1716. máj. 21-én jelenti, hogy Horváthné asszonynak a nádasdi részbirtokért a szolgabiró és esküdt előtt 205 frtot lefizetett.[2] Két másik birtokrészt is vett s 1716. okt. 9-ike előtt az egyikért 58, a másikért meg 30 frtot ki is fizetett. Reméli, hogy az apátságnak egykori tizennégy nádasdi birtokrésze közül még majd többet is sikerül visszaszereznie.[3]

Varga Anna, Kakuk Gergely özvegye a Nádasdhoz és a «pogány vár»-hoz[4] tartozó birtokrészét 1717. aug. 10-én 18 tallérért adja el a pásztói apátságnak.[5]

Dalmata Ferencz pásztói administrator kérésére, Kostyán Imre kir. táblai jegyző Nádasd és Csontfalva puszták s Ecsegh birtok határai ügyében 1732. jan. 3-án tanúkihallgatást tartott. A tanúk két kérdésre nézve vallanak s a következők: Pászthy János Hasznosról; Tóth Mihály Pásztóról; Bősze, más néven Kispál János, Kulifay István, Tóth György, Biró Mátyás, György Péter, Fekete Gergely, Hényel István Csécséről; Maksó Ádám biró Hasznoson; Erky Lőrincz, Tóth Mátyás és Csépe Balázs Hasznosról; Nagy Pál, Vörös Mihály, Lesta György, Bakos Orbán és Répás András Pásztóról; Kelemen István Hollókőről; Kelemen Mátyás, Bakos György, Nagy Benedek, Tóth Tamás, Endrős István, Szegedy Balázs és Pilinyi István Pásztóról és Vargha György.

A vallomásokban szó van a Nádasd-puszta határában levő «*Pogány vára*» nevű hegyről is.[6]

Ezen határkérdés ügyében a pásztói apátság Ghimesi Forgách Jánossal és Szemerjai György özvegyével, Bossányi Krisztinával állt szemben. Ezen viszálykodásnak 1732. ápr. 8-án és 16-án békés kiegyezés vetett véget.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 29.

[2] Zirczi ap. levt. 1716. máj. 21-iki lev.

[3] Zirczi ap. levt. 1716. okt. 9. lev

[4] Anno 1731. «Tot György annorum circiter 70, hiti után vallotta, hogy midőn az atyja Tót Pál Nádasd pusztáját birta, hallotta az atyjától, hogy a hosszú völgyfenékre volt a határ a vízmosásig s fel *az pogány vár tetőre*.» (Zirczi ap. levt. f. 18. nr. 43.)

[5] U. o. fasc. 18. nr 33.

[6] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 18. nr. 45.

[7] U. o. fasc. 18. nr. 47.

1736. jul. 13-iki egyesség-tervezet szerint Felső-Kubini ifj. Meskó Sámuel Nádasd pusztát átengedi a pásztói apátság részére. Dalmata Ferencz, az apátság teljes hatalmú képviselője meg Tiribes pusztán 6 szekér szénát termő rétet enged át 20 esztendőre, továbbá 100 r. frtot fizet és egy fiatal lovat ad Meskó Sámuelnek.[1]

Felső-kubini ifj. Meskó Sámuel kéri Szent-Iványi Györgyöt, Nógrád-vármegye alispánját, hogy Mály József apátot Nádasd birtok ügyében intse meg, s ha ez nem használna, 1736. aug. 3-ra idézze meg. Az alispán rendeletére az idézést Hajniki Bezzegh István és Czuporch Wolfgang 1736. jul. 16-án teljesitik.[2]

Meskó Sámuel 1737. febr. 16-án kéri Dalmata Ferenczet, hogy legközelebb jöjjön el Gyöngyösre a nádasdi ügy megbeszélése végett.[3] Márcz. 5-én újra felszólítja Dalmatát a találkozásra, melynek idejéül márcz. 10—13. közötti napokat tűzi ki, s egyúttal tudatja, hogy a neki küldött 20 raj. frtot megkapta.[4] De a találkozásból most sem lett semmi sem; mert Meskó ápr. 6-án e hó 29-ét jeleli még a találkozás napjául. Ugyanekkor kéri a még hátralevő 30 rajnai frt megküldését.[5] 1737. máj. 26-án már nagyon kéri Meskó Sámuel Dalmatát, jöjjön vele együtt máj. 29-én Egerbe, hogy már egyszer végére járjanak a nádasdi ügynek. Itt azután lesz alkalmuk a Kozma-féle házban ideiglenesen megkötött szerződést véglegesiteni és oklevelek alapján megkésziteni a káptalan elé terjesztendő örökbevallást. Ha a találkozás most sem történik meg, neki — Meskónak — később már nem lesz ideje, mert a Nyári-család dolgai máshová szólítják. Kéri egyúttal Dalmatát, küldjön neki a tartozásból 12 frtot; a többit meg majd Gyöngyösön vagy Egerben a találkozás alkalmával óhajtja fölvenni.[6]

De bizony most sem találkoztak. Hiszen Meskó még 1737. jul. 24-én is arra kéri Dalmatát, küldjön egy randtagot az apát képviseletében Pásztóra teljes felhatalmazással, a ki a kötött szerződést és a pénzről szóló nyugtatványokat is magával hozza; mert csak így lehet már egyszer valahára rendbe hozni a nádasdi ügyet.[7]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 50.
[2] U. o. fasc. 18. nr. 51.
[3] U. o. fasc. 18. nr. 54.
[4] U. o. fasc. 18. nr. 55.
[5] U. o. fasc. 18. nr. 56.
[6] U. o fasc. 18. nr. 58.
[7] U. o. fasc. 18. nr. 59.

Az egri káptalan előtt Felső-Kubini Meskó Sámuel és Mály József pásztói apát megbizásából Hadersbach Cyrill és Dalmata Ferencz rendtagok 1737. jul 30-án így egyeznek ki: Meskó Sámuel lemond Nádasd pusztáról az apátság részére; az apátság megbizottai meg 100 rajnai frtot lefizetnek és hat szekér sarjút termő rétet, Pádar András «*nyilassá*»-t 20 évre átengedik Meskónak.[1]

Horváth Istvánnak árvaságra jutott leányai — Panna, Judith és Erzsébet — Erdödy Gábor Antal gróf egri püspökhöz fordulnak támogatásért, mivel a pásztói apátság megbizottja Nádasdpusztát, melyet atyjok 800 frtért vásárolt meg, kezökről elvette.[2]

Jeszenszky Mihály Nógrád-vármegye szolgabirája és Bodonyi György esküdt — Vattai Battha Pál rendeletére, a mely Dobossy Ferencz kérésén alapult — Mály József pásztói apátot 1745. aug. 26-án megintik, hogy Nádasd pusztát adja ki kezei közül; ha pedig ezt nem tenné, nov. 12-re személyesen vagy megbizottja jelenjék meg tárgyalásra.[3]

Ócsai Balogh József 1746. jan. 26-án értesiti Mály József apátot, hogy akadályozó körülmények miatt az 1745. nov. hóra kitüzött határidőt 1746. márcz. 21-ére tette át.[4]

Varga Mihály felesége Kasza Judith a Tepke és Csontfalva között fekvő Nádasd puszta harmadát egy másik birtokrészszel egyetemben, mely atyja után száll rá, 500 raj. frtért 1746. febr. 2-án 90 évre — az időt 1714. jun. 4-ikétől számitva — zálogba veti a pásztói apátságnak, a mely a pusztán épületeket emelhet, de a visszaváltáskor ezek árát megkapja. Ha a 90 év letelik, Varga Mihályné örököseinek két hó lefolyása alatt megvan a joguk a puszta visszaváltására.[5]

Hauck Antal az apát nevében 1746. márcz. 18-án utasitja a pásztói elüljárót, hogy ha Nádasd puszta harmadrésze örökös birtokká tehető, ezért tegyen le 500 frtot.[6] Mivel Kasza Judith rokonai a pusztát már egy év mulva vissza akarták venni, ő kötelességéből kifolyólag 1746. márcz. 19. és 21-én tiltakozott ezen szándék ellen.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 60.
[2] U. o. fasc. 18. nr. 53.
[3] U. o. fasc. 18. nr. 63.
[4] U. o. fasc. 18. nr. 65.
[5] U. o. fasc. 18. nr. 66.
[6] U. o. fasc. 28. nr. 23.
[7] U. o. f. 18. nr. 67. és 68.

Wlach Róbert 1746. április 2-án Kasza Judith és férje Varga Mihály részére halálukig biztosítja a nyolcz köblös szántóföld használatát, a legeltetés, makkoltatás és faizás jogát Nádasd pusztán; szept. 20-án pedig ezeknek Pál fiuk és Erzsébet leányuk részére is.[1]

Wlach Róbert 1746. ápr. 16-án a nádasdi pusztán a Kaszaféle birtok negyedrészét minden kárpótlás nélkül átengedi Dobossy Ferenczcnek, a ki anyai ágon Kasza Annától származott.[2] Dalmata Ferencz nyilatkozata szerint Dobossy azért kapta meg Nádasd negyedrészét, hogy a többiben védelmezze meg az apátság birtokjogát, a mely veszedelemben forgott.[3]

Grassalkovich Antal 1746. nov. 30-án fölhivja Wlach Róbert pásztói elüljárót, hogy Dobossy Ferencz a neki kihasítandó területben szántóföldet is kapjon. Wlach kifejti Grassalkovich előtt, hogy aggodalomra nincs ok, mert Dobossy egy darabban kapja ki a maga részét, melyben szántóföld is lesz.[4]

Minderről azonban az apát mit sem tudott. Miért is az ő nevében és megbizásából, 1762. aug. 13-án, Schenk Pál rendtag a pozsonyi káptalan előtt tiltakozik a szerződés ellen s azt érvénytelennek nyilvánítja.[5]

A pásztói apátság megkeresésére s Nagyréthi Darvas József nógrád-vármegyei alispán rendeletére, Kovács Bálint és Hegyessy József esküdtek, 1761. márcz. 8-án, Nádasd pusztán, határkérdés ügyében, tanúkat hallgatnak ki. A tanúk mind a pásztói apátság jobbágyai Pásztóról; névszerint: Gortva György, Verebélyi Mihály, Fösvény Antal, Haban József, Pilinyi István és Markó Antal.[6]

Csór István tiszttartó (provisor) Wiesner Abund nevében, 1761. ápr. 6-án, a nógrád-vármegyei bíróság előtt tiltakozik az ellen, hogy Komjáty Ábrahám és Dobossy Antal a pásztói apátság nádasdi erdején önhatalmulag vágattak fát.[7]

Divéki és Nagy-Palugyai Platthy András kérésére Nógrádvármegye gyülése 1768. aug. 11-én vizsgálatot rendel el azon ügyben, hogy a pásztói apátság Nádasd puszta háromnegyed

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 71.
[2] U. o. f. 18. nr. 72.
[3] U. o. f. 18. nr. 77.
[4] U. o. f. 18. nr. 74.
[5] A köv. kötetben: Oklevt. CX. sz. okl.
[6] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 18. nr. 84.
[7] U. o. f. 18. nr. 85.

részét világi emberektől szerezte meg. Tótprónay Prónay László alispán 1768. aug. 20-án Zúri Fülöp pásztói apátot már meg is idézi tárgyalásra nov. 15-re.[1] Időközben azonban megérkezett a felsőbb parancs az ügy felfüggesztésére, majd meg ismét a folytatására. Ezért az alispán újabb határidőt tűz ki 1769. ápr. 10-re.[2]

A döntés azonban még 1779. jun. havában sincs meg, mert ekkor Muslay Antal alispán 1779. aug. 21-két tüzi ki tárgyalás napjául.[3]

Az apátság nádasdi pusztáján 1753. ápr. 16-án volt: 160 fejős birka, 74 meddő, 36 ürü, 39 öreg kos, 71 esztendős bárány, 42 esztendős kos, 9 esztendős ürü, 73 idei bárány, 55 idei kos.[4]

SZŐLLŐS.

Nezorin Flórián megbizásából az lett a pásztói jószágkormányzók jelszava, hogy kisebb-nagyobb földterületeket vásárolnak. Ezért bizza meg Cziganek István Kecskeméty Pált, lásson utána, vajjon Vatay János és István *szőllősi* (Nógrád-vm.) birtokrésze nem vásárolható-e meg. A tudakozódásból (1714. febr. 15.) az sült ki, hogy a kérdéses földterület nem eladó.[5]

Volkra gróf provisora ajánlotta az apátságnak, hogy vegye meg urának a birtokait. Gonczik 1715. máj. 12-én csak Szőllős (Nógrádvármegye) megvételét ajánlja Nezorinnak.[6] Hermann Engelbert 1715. máj. 24-én megigéri, hogy Szőllős megvásárlását ő is támogatja.[7]

Gonczik Péter, 1716. aug. 30-ika előtt. a tari plébánost bizta meg, hogy 80 frtért szerezzen az apátságnak egy jobbágyot Szőllősön, hogy igy azután a lábát itt is megvethesse.[8] A dolog vége az lett, hogy a tari plébános a saját szollősi jobbágyai közül engedett át egyet 80 frtért.[9]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 90.
[2] U. o. f. 18. nr. 92.
[3] U. o. f. 18. nr. 95.
[4] U. o. f. 47.
[5] U. o. f. 3. nr. 24.
[6] U. o. f. 15. nr. 28.
[7] U. o. f. 15. nr. 29.
[8] U. o. f. 3. nr. 42.
[9] U. o. 1716. nov. 21. lev.

SZÚPATAK.

Szúpatak (Nógrád-vm.) pusztát Rákóczy Gábor tari plébános 216 frtért vette s azután odaajándékozta az apátságnak. Vannak itt szántóföldek, rétek, tölgyfák és mészkövet tartalmazó hegyek. Ezt a pusztát a maczonkaiak bérlik úgy, hogy mindenből a nyolczadot fizetik.[1]

TAR.

Tar (Heves-vm.) ősi birtoka az apátságnak.[2] Dalmata Ferencz 1740. jun. 27-én irja, hogy Taron megvette azon birtokrészt, melyhez négy jobbágytelek, 1½ pusztahely és egy udvarház (domus curialis) tartozik. Ezen utóbbiból könnyen lehet csárdát csinálni az utasok részére.[3]

Mocsáry György 1749. márcz. 13-án kéri a pásztói elüljárót, adna kölcsön 300 frtot Frajsajsen Zsigmondnak, a ki ennek fejében átengedi két tari jobbágyát — Gyenes Pétert és Tajti Benedeket.[4] A kölcsönzés tényleg megtörtént. A hitelező már ápr. 14-én ir László István tari plébánosnak, hogy a két jobbágy előtt olvassa fel ezen levelét, a mely szerint ők ezentúl a pásztói apátságéi lesznek összes jogaikkal és kötelességeikkel együtt. Sőt a hitelező még egy másik házhely harmadrészéhez való jogát is átruházta az apátságra.[5] Mivel azonban mindez a rokonság beleegyezése nélkül történt, már ápr. 29-én figyelmeztették az apátság képviselőjét, hogy a jobbágyokat és a házhelyeket adja vissza, mert különben pert akasztanak az apátság nyakába.[6]

A rokonok a kölcsönzött összeget Stanislav Tecelin pásztói jószágkormányzónak 1749. jul. 24-én lefizették; de a jobbágyokat és házhelyeket nem kapták vissza. Ezért a vármegyére adják a dolgot. Ez birósága útján felszólítja az apátságot, hogy bocsássa ki kezeiből a házhelyeket jobbágyostul; ha pedig ezt tenni nem akarná, aug. 28-ra megidézi.[7]

[1] Zirczi ap. levt: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 4.
[2] *Békefi Remig*: A pásztói apátság tört. I. kötet. 170. l.
[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1740. jun. 27. lev.
[4] U. o. f. 25. nr. 2.
[5] U. o. f. 25. nr. 3.
[6] U. o. f. 25. nr. 4.
[7] U. o. f. 25. nr. 6.

Frajsajsen Zsigmond biztatja Dalmata Ferenczet, hogy ne busuljon, mert semmi baj sem leszen, hiszen a tárgyaláson ő maga is ott lesz. Egyébként is ne feledje el, hogy a házhelyeket csak bérbe, s nem zálogba adta.[1] A hivatalos út helyett azonban Frajsajsen a békéset választotta, — rokonát a pereskedésről lebeszélvén.[2]

Dalmata Ferencz 1749. jun. 2-án évi 50 raj. frtért bérbe vett Rakay Rakovszky Miklóstól Taron három házhelyet. Ezek közül egyiken Bassó Pál, a másikon Erke Geczi lakik; a harmadik pedig Jakab Péter sessiója.[3]

Marton János 1759. márcz. 4-én bucsuzik tari, bárkányi és sós-hartyáni jobbágyaitól és felszólítja őket, hogy a pásztói czisztercziekét ismerjék el földesuruknak.[4]

TEPKE.

Tepke (Nógrád-vm.) a pásztói apátságnak ősi birtokai közé tartozik.[5]

Gonczik Péter 1716. aug. 30-án már ráadta a fejét, hogy Mikó Mihálynétól megveszi a birtokrészét 3 jobbágygyal 82 frt 30 krajczárért.[6] De a tervben egy kis változás esett, mert a Cseren és Tepkén levő birtokrészek a jobbágyokkal együtt 100 magyar forintért jutottak az apátság birtokába 12 évre.[7] A megvásárolt birtokrész Tepkének egy tizenhatod és egy tizenheted részét tette ki. Tepkének a negyedrésze meg Kubini úrtól jutott az apátság kezére azon károk megtérítése fejében, melyeket ő az apátsági szőlőben okozott.[8]

Mivel a tepkei puszta erdejét már nagyon kipusztították, maguk a földesurak 1755. szept. 12-én védelmére kelnek az erdőnek, — és pedig a következőleg: Az egész tepkei erdő tilalom alatt lesz; belőle fát se földesúr, se városbeli lakos nem hordathat. Közös erővel egy kerülőt tartanak; mindegyik uraság eltiltja

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 25. nr. 7.
[2] U. o. f. 25. nr. 8.
[3] U. o. f. 25. nr. 5.
[4] U. o. f. 43. B. 1759. márcz. 4. lev.
[5] *Békefi Rem.*: A pásztói apáts. tört. I. köt. 172. l.
[6] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 3. nr. 39. és 42. sz.
[7] U. o. f. 3. nr. 43.
[8] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 31. nr. 14.

a maga jobbágyait a fa hordásától. Ha a tulajdonos földesúr jobbágya lop fát, marhájával együtt elcsukják és 12 frt büntetést fizet; de ha a fát hazaviszi, akkor még 12 frtot fizet. Ha más földesúr jobbágya lop fát, akkor elégtétel-szerzés czéljából az urát kell megkeresni. A büntetéspénzt a pásztói cziszterczi elüljáró kezeli. Ha valamely földesúr vét ezen megállapodás ellen, 14 frtra büntetik. Ha makktermés van, a kerülő vigyázzon, hogy a kondások ne makk-termő, hanem száraz fával tüzeljenek.[1]

Borsy Anna, vagyis Almássy János özvegye 1770. táján kéri Ő Felségét, hogy a tepkei birtokosoknak és a pásztói lakosságnak tiltsa meg a tepkei erdők túlságos irtását.[2] II. József, mint társuralkodó, 1770. febr. 5-én meghagyja Nógrád-vármegyének, vizsgálja meg, vajjon a tepkei birtokosok és a pásztói lakosság csakugyan kelletén túl irtják-e az erdőket? s ha igen, ettől tiltsák el őket.[3]

Ezen rendelet értelmében Nagyréti Darvas Ferencz szolgabiró a pásztói apátság képviselőjét 1770. ápr. 2-án inti meg.[4]

TIRIBES.

Dalmata Ferencz a *Tiribesen* (Heves-vm.) levő réteket, melyeket 24 nyilasra osztottak, 1740. máj. 2-án a batonyiaknak adja bérbe.[5]

SZŐLLŐK.

I. PÁSZTÓN.

A pásztói szőllőket 1761-ben így nevezték: Hosszú mál, más néven Rózsás, Lencse mál, Közép mál, Both (Belső Both és Alsó Both) mál, Köves mál.[6]

Szőllővétel. — Pásztó határában az «Előmál»-on levő szőlőjét Biró Márton özvegye, Szögi Erzsébet, 1713. márcz. 3-án, hat mise fejében, Mártonosi János 1713. nov. 8-án,[7] Molnár János

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CVI. sz. okl.
[2] A köv. kötetben: Oklevt. CXXX. sz. okl.
[3] A köv. kötetben: Oklevt. CXXXI. sz. okl.
[4] U. o. f. 19. nr. 5.
[5] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 1.
[6] U. o. f. 16. nr. 42.
[7] U. o. f. 16. nr. 6. és 7.

1723. jul. 2-án 50 miséért,[1] Tari Mihály és Makó Örzse nevű felesége 1731. márcz. 9-én 20, Kajm János és Hrabál Dorottya, 1733. febr. 23-án 3—3 forintért,[2] Gombkötő György és hitvestársa, Molnár Erzsébet 1733. decz. 21-én 22 frt 50 denárért.[3]

Király Gergely és felesége Zely Erzse 1734. nov. 14-én 10,[4] Egerszegi Márton és neje 1735. jan. 9-én 5,[5] Csiripka Lukács, József és Gergely 1735. jan. 11-én 8,[6] Farkas Márton és Varjú Katalin nevű felesége 1735. okt. 8-án 3,[7] Keresztény József 1736. nov. 23-án 3,[8] Hegedüs János 1738. nov. 4-én 12 rajnai forintért és két miséért,[9] Dutka János serfőző 1739. márcz. 1-én 3 máriásért és 1 miséért,[10] Molnár János 1744. ápr. 6-án 5,[11] Horváthy János 1747. máj. 13-án 1 frtért és 4 kila buzáért adta el a szőllejét az apátságnak.[12]

Rákóczy Gábor tari plébános és egri kanonok két szőllőt, — az egyiket Középmálon, a másikat Muzslán — melyek rá Zolnay András apát révén jutottak, 1715. máj. 4-én a pásztói apátságnak adományozza.[13]

Tóth János és hitvestársa a «Lencse-málon» levő szőllejét, 1725. márcz. 7-én, örökáron eladja a pásztói apátságnak 1 borjus tehénért, 1 tavali sertésért és 4 kila buzáért.[14] Csór István és felesége, Nagy Mária, a «Lencse-málon» levő szőllejöket 25 rajnai forint adósságuk fejében, 1725. márcz. 9-én, átengedik örökre a pásztói apátságnak — azon kötelezettséggel, hogy a parlagon levő szőllőt a maguk keze munkájával beültetik.[15] Tóth István és felesége «lencse-máli» szőllejöket, 1725. márcz. 9-én, egy tehénért és 2 kila buzáért adják el az apátság részére.[16]

Fáy András özvegye, Gotthard Zsuzsánna 1751. jul. 10-én 10 frtért eladja «Közép-málon» levő szőllejét az apátság részére.[17]

Plathy András és földesúrtársai Menschik Jakabnak azt ve-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 16. nr. 9.
[2] U. o. f. 16. nr. 13, 16. és 17.
[3] U. o. f. 16. nr. 18.
[4] U. o. f. 16. nr. 19.
[5] U. o. f. 16. nr. 20.
[6] U. o. f. 16. nr. 21.
[7] U. o. f. 16. nr. 22.
[8] U. o. fasc. 16. nr. 24.
[9] U. o. f. 16. nr. 25.
[10] U. o. f. 16. nr. 26.
[11] U. o. f. 16. nr. 27.
[12] U. o. f. 16 nr. 32
[13] U. o. f. 16. nr. 8.
[14] U. o. f. 16. nr. 10.
[15] U. o. f. 16. nr. 11.
[16] U. o. f. 16. nr. 12.
[17] U. o. f. 16. nr. 34.

tették a szemére, hogy ő és hivatalbeli elődei a pásztói szőllők közül többet elfoglaltak s ezektől a földesuraknak járó kilenczedet nem fizetik.

Ezzel szemben Menschik azt állítja, hogy a kérdéses szőllők régente mind a pásztói apátságé voltak, s így ő és rendtársai csak a régi jogot érvényesítették.[1]

Szőllőeladás. — Wlach Róbert pásztói elüljáró az apátság «lencse-mál»-i szőllejét, 1746. szept. 12-én, 20 raj. frtért Csór István pásztói jegyzőnek adja el, — azon kijelentéssel, hogy ezen szőllő után a heteden kívül semmiféle tizedet sem fizet s ha valamikor a szőllőt eladja, az apátságnak elővételi joga lesz.[2]

Ugyancsak Wlach Róbert az apátsági telken lakó Borbély András halála után, 1746. decz. 6-án, eladja a «Külső Bot-mál»-on levő szőllőt is 35 raj. frtért Király Gergelynek és fiának, Demeternek; de eladás esetére erre is biztosítja az apátság elővételi jogát.[3] A «Közép-mál»-on ugyanezen föltétellel ad el szőllőt 1746. decz. 22-én Bagó János részére.[4]

Dalmata Ferencz pásztói elüljáró 1748. ápr. 24-én ad el egy szőllőt Pásztón Martinak Györgynek 24 frtért. Ezt a szőllőt Martinak az apátság engedelmével 1759. febr. 14-én Varga János kezére adta.[5]

Wiesner Abund pásztói elüljáró, 1754. nov. 17-én Válus János, Posár József és Piliny Márton apátsági jobbágyoknak a «Bot-mál»-on, urasági területen azon föltétel alatt engedi meg a szőllő-ültetést, hogy hat esztendőn át semmit sem fizetnek utána; a hetedik évtől kezdve azonban a hetedet fizetik.[6]

Berkes András pásztói plébános és Wiesner Abund elüljáró 1756. márcz. 25-én ilyen csere-egyességet kötnek: A plébános az apátság részére átengedi a Szent-Lőrincz egyház részéről azon előmáli szőllőt, mely az apátság előmáli szőlleje között terül el; az apátság meg ennek fejében a «Bot-mál»-on azt a szőllőt engedi át, mely Patay István kezén volt.[7]

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 16. nr. 43.
[2] U. o. f. 16. nr. 29.
[3] U. o. f. 16. nr. 30.
[4] U. o. f. 16. nr. 31.
[5] U. o. f. 16. nr. 33.
[6] U. o. f. 16. nr. 37.
[7] Egri érs. levéltár: Canonica Visitatio 1811. és 1816. 153. l. — Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. f. 16. nr. 38.

Wiesner Abund a «Közép-mál»-on levő szőllőt, mely az apátságra Csányi János és István révén 140 frtért jutott, ugyanezen összegért átengedi 1756. ápr. 20-án, Kleger Károly részére.[1] 1761. jan. 24-én meg a «Bot-mál»-on ad el neki egy szőllőt, a mely előbb Matusek Jakabé volt, 70 frtért.[2] Ugyancsak a «Közép-mál»-on levő másik szőllőnek meg, a melyet Terennei Mihály hagyott az apátságnak, 1760. jan. 28-án kétharmadát Varga Györgynek és Ferenczy Teréz nevű feleségének adta el 26 raj. frtért, — azon kikötéssel, hogy a kilenczedet ezentúl is az apátság kapja.[3]

II. EGERBEN.

A cziszterciek egri collegiuma a jezsuiták után kapott egy nagy kertet gyümölcsfák nélkül (9792 □-öl), egy másik kertet gyömölcsfákkal (3204 □-öl) és egy majort (1218 □-öl); továbbá 6 szőllőt, — és pedig névszerint: Egedjáró (5772 □-öl), Zsindelyes (4294 □-öl), Nagy-Szőllő (11291 □-öl), Donát-szőllő (2937), Wagner-szőllő (5644 □-öl) és Handler-szőllő (15083 □-öl) s végül ezen hat szőllőnél 22964 □-öl rétet.[4] A költség rájok 650 frt. Közepes évben megteremnek 600 akót. Akaját két forintjával számítva, a termés ára 1200 frt. A törkölyből tiz akó pálinkát égetnek. Ennek ára 90 frt. Terem még a szőllőkben fű és gyümölcs, mintegy 100 frt értékben. Igy a hat szőllő jövedelme 1390 frt. A kiadások levonásával a tiszta jövedelem 740 frt.[5]

A bortermés Egerben ilyen:

1777-ben vörös bor 296 akó, fehér 66 akó; 1778-ban vörös 532 akó és 9 itcze, fehér 129 akó; 1779-ben vörös 245 akó 1 itcze, fehér 42 akó; 1780-ban vörös 356 akó 2 itcze, fehér 75 akó; 1781-ben vörös 390 akó 1 itcze, fehér 111 akó; 1782-ben vörös 240 akó 3 itcze, fehér 60 akó.[6]

Bor az 1779-ik évről Egerben maradt 1110 akó és 13 itcze. 1780-ban termett 431 akó 30 itcze. Ebből 1780-ban elfogyasz-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 16. nr. 39.
[2] U. o. f. 16. nr. 41.
[3] U. o. f. 16. nr. 40.
[4] U. o. f. 17. nr. 12.
[5] U. o. f. 31. nr. 40. d.
[6] Egri cziszt. konv. levt.

tottak 228 akót és 53 itczét; Egerben eladtak 6 akót és 15 itczét; Pásztón meg kimértek 108 akót és 30 itczét. Maradt tehát 1198 akó és 38 itcze.[1]

III. TARCZALON.

A tarczali tizennégy kapás szőllőhöz az apátság birói végrehajtás útján jutott 1100 frt fejében.[2]

Plachy Cyrill egri perjel 1779. okt. 27-én megérkezett a tarczali szőllőhegyre, hogy a termést leszüretelje. De sem embereket, sem kádakat, sem egyéb edényeket nem talált kéznél, mert az itt levő ház ura maga is szüretelt. Várt tehát Mindenszentek napjáig. Ekkor a plébános engedelmével kora hajnalban neki állította a 37 napszámost; s ezek délre megszedték a szőllőt. Termett 5 putton aszú szőllő; must meg lett 10 akó. Egy putton szőllő ára 15 frt 18 kr. A mustnak meg akaja 5 arany. A prior a mustot az aszú szőllő nélkül nem akarta eladni; csinált tehát aszút. Ebből lett 4 «*antal*»-ra (antelcones) való, sőt valamivel még több is felöntésre. Ezenkívül megmaradt még 5 akó édes must.

Hogy minő jó és édes az idei termés, azt leirni nem tudom; — irja Plachy 1779. nov. 25-én — de annyi bizonyos, hogy minél többet eszik belőle az ember, annál jobban kináltatja magát. Az idei egész termésért könnyen megkapok 100 aranyat, ha semmi baj sem esik benne. Gondozását rábiztam a tokaji kapuczinusokra.

A tarczali hegyen az idén kitünő termés van mennyiségre és minőségre is. A királyné megparancsolta, hogy a királyi szőllőben az idén vagy 300 «antal» (antalcones) aszút készítsenek. Mivel azonban ennyit a királyi szőllők nem teremnek, azért 267 putton aszú szőllőt még vásároltak is. Vevő annyi járt itt, hogy helyben alig maradt valami a termésből, — leszámítva azokat, a kik nyereségre tartják.

A rend tarczali szőlleje gondosan meg volt művelve, a tőkék is egészen épek és erősek. Van tehát remény, hogy jövőre még

[1] Egri cziszt. konv. levt.

[2] «Item habet haec abbatia in Tarczal unam vineolam 14 fossorum, via executionis iudicialis acquisitam in summa florenorum 1100, quae annue infert circiter 61 florenos et 6 crucigeros.» 1784. márcz. 18-iki számadások. (Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 40. a.)

pompásabb lesz a szüret. Ki szüretel azonban itt ekkor, az más kérdés, melyet a rend jövedelmei kimutatására irányuló vizsgálat fog eldönteni.[1]

A GYMNASIUM KERTJE EGERBEN.

Az egri gymnasium ifjúságának már a jezsuiták idejében volt játszóhelye, — az úgynevezett majorkert. A m. kir. helytartótanács 1779. jan. 7-én is így rendelkezett: A kert tulajdonjoga a gymnasiumot illeti meg; az igazgató joghatósága tehát a kert fölött érvényben marad. A cziszterczi rend tagjainak a kertre nézve használati joguk van, de csak annyiban, a mennyiben a tanulók iskolai szükséglete megengedi.[2]

Zúri 1781. jan. 10-én nagyon kicsinylőleg szól a kertről. Nekünk adják — úgymond — a kert tulajdonjogát, de arról nem szólnak, hogy utána adót kell fizetni a püspöknek. Ha mienk a kert, akkor a püspöknek nem jár utána adó; pedig ő ezt évenkint követeli. De meg a tanuló ifjúságnak szabad bejárata van a kertbe; itt játszik, gyümölcsöt szed és pajkoskodik. Hiába mondják, hogy a kertet a gyümölcsökből fentarthatjuk; mert ki tudja a gyümölcsöt megőrizni, ha egyszer az ifjúság belejár?[3]

Az egri cziszterczieik jelentik, hogy a kertből nincs annyi jövedelmök, mint a mennyit bér fejében a püspöknek kell fizetniök. Miért is kérik, hogy vagy engedje el egészen, vagy legalább szállítsa le a járandóságot.[4]

[1] Zirczi ap. levt. 1779. nov. 21-iki lev.

[2] «Sacra sua caesareo-regia et apostolica maiestas in ordine ad hortos respectivis ordinibus religiosis in conformitate systematis literarii pro usu gymnastico resignatos, aut primum resignandos clementer resolvere dignata est, ut horti proprietas semper penes gymnasium pro usu scholasticorum remaneat, adeoque constituendi localis directoris iurisdictio eatenus obtineat; ipsis vero religiosis simultaneus tantum et utilis usus, in quantum cum scholasticorum necessitatibus in systemate literario praescriptis conciliari potest, concedatur; atque in hac conformitate in similibus casibus procedatur, proprietasque pro instituto literario in omnem casum reservetur.» (Egri főgymn. levéltár: Instructiones. 49—50. l.)

[3] Zirczi ap. lev: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 38. és 45.

[4] U. o. f. 43. B. kel. nélk.

GYÓGYSZERTÁR EGERBEN.

Telekessy István egri püspök 2000 frtos adománya gyógyszertárra. A gyógyszertár létrejön s idővel idegen kézre kerül. Az egri gymnasiummal együtt a cziszterczieké lesz. Baj a provisor qualificatiója miatt. A gyógyszertár jövedelme és kiadásai 1778—1785.

Hevenessy Gábor szerint Telekessy egri püspök a jezsuiták egri templomának 2000 frtot adott azon meghagyással, hogy ezen pénzen gyógyszertárt kell alapítani, a melynek jövedelmét a templomra fordítják.[1] A jezsuiták a gyógyszertárt tényleg föl is állították egri collegiumukban.

A jezsuiták egri gyógyszertárát Arthner József vette meg 4500 rajnai forintért, melyet a seminariumtól kölcsönzött. Tole azután, birói határozat alapján, a gyógyszertár a seminarium kezeibe ment át; ettől meg 1778. máj. 26-án a m. kir. kamara közvetítésével az egri cziszterczi konventre szállott át.[2]

Bilimek Sebestyén a cziszterczi rendtársakkal együtt kéri Esterházy Károly gróf püspököt, hogy habár a magy. kir. kamara késik is a gyógyszertár kifizetésével, mégis adja át a király által a templom részére adományozott gyógyszertárt, mert különben a templom egészen költségfödözet nélkül marad. Igérik egyúttal, hogy a seminariumnak a gyógyszertár ára után esedékes kamatokat mindaddig megfizetik, míg az a tőkét a kamarától vissza nem kapja.[3]

Vörös Antal irja 1780. máj. 12-én, hogy az egri gyógyszertár czimén, a seminarium részére, a cziszterczieknek elüljárója kezeihez már 1778-ban négyezer és néhány száz frtot lefizettek. Ő — úgymond — már két éve buzgólkodik azon, hogy a gyógyszertárat, mely a templom részére szóló adomány, rendeltetésének visszaadják. Felszólítja ezután a gymnasium igazgatóját, közölje vele, vajjon a cziszterczieknek visszaváltották-e, mikor és mennyiért a gyógyszertárt?[4]

[1] Zirczi apátsi levélt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 40. c.

[2] U. o. f. 17. nr. 20. és 21.

[3] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.

[4] «His diebus pro exiguo duntaxat tempore Posonium procurrens, intellexi, seminarii summam quater mille et aliquot centenorum florenorum, apothecae Agriensi inhaerentem, anno adhuc Millesimo septingentesimo septuagesimo octavo Cistercitarum superiori

A gyógyszertár miatt is meggyült a baj. A helytartótanács elrendelte, hogy a gyógyszertár provisorai a képesítést Budán megszerezzék. Az egri provisor ezt elmulasztotta. Ezért hivatalosan ráírtak, hogy tegye le a vizsgálatot, mert különben felfüggesztik állásától. A provisor azonban erről hallani sem akart, hanem inkább felmondott. Mivel olyan okleveles provisort nem lehetett kapni, a ki beálljon szolgálatba, azért most (1780) az egri cziszterciek azt kérték a helytartótanácstól, hogy ideiglenesen engedje meg nem okleveles egyén alkalmazását.[1]

Az egri gyógyszertár provisora 1779. máj. 27-én Erber József,[2] 1781. jan. 2-án Spatz József,[3] 1783. ápr. 23-án Wenzel József.[4]

Az egri gyógyszertár mérlege 1778. máj. 26-tól 1779. máj. 26-ig így alakul:

Jövedelem: Máj. 26-tól június végéig 124 frt 16 kr.; júliusban 110 frt 48 kr.; augusztusban 108 frt 30 kr.; szeptemberben 140 frt 52 kr.; októberben 118 frt 9 kr.; novemberben 132 frt 18 kr.; deczemberben 128 frt 39 kr.; 1779. januárban számlák után 273 frt 20 kr, napi bevétel 166 frt 6 kr.; februárban számlák után 19 frt 49 kr., napi bevétel 145 frt 5½ kr.; márczíusban számlák után 89 frt 59 kr., napi bevétel 148 frt 7½ kr.; áprilisban számlák után 28 frt 51 kr., napi bevétel 144 frt 18 kr.; májusban 127 frt 32 kr. Az *egész évi jövedelem* 2006 frt 40 kr. A gyógyszertár jövedelméből, 1778. máj. 26-tól 1779. máj. 26-ig számítva, a templomra 395 frt 8 krt, magára a gyógyszertárra meg 674 frt 31 krt fordítottak.[5] Az *egész évi kiadás* 1807 frt 21 kr. A *tiszta jövedelem* tehát 199 frt 19 kr.[6]

A gyógyszertárnál 1780-ban a bevétel is, meg a kiadás is 1104 frt 46 kr. — 1781-ben a bevétel 887 frt 7 kr., a kiadás meg 513 frt 47 kr. és 2 fill. — 1783-ban a bevétel 1103 frt

numeratam fuisse. Ego sollicitus fui per biennium, ut apotheca, quae pro dote ecclesiae constituta erat, redderetur; nihil tamen prius sive ab excelso consilio, sive a patribus Cistercitis intelligere potui. Oro igitur dominationem vestram, non gravetur me informare, num Cistercitae apothecam et qua summa, quando item receperint; num denique eadem debite administretur?» (Egri főgymn. levt. Instructiones. 92. l.

[1] Zirczi ap. levt. 1780. jul. 24-iki lev.
[2] U. o. f. 50
[3] U. o. f. 50.
[4] U. o. f. 50.
[5] U. o. f. 50.
[6] U. o. f. 50.

17 kr. és 2 fill., a kiadás meg 495 frt 9 kr. — 1784-ben a bevétel 978 frt 41 kr. és 2 fill., a kiadás meg 391 frt 22 kr. és 2 fill. — 1785-ben a bevétel 897 frt 42 kr., a kiadás meg 503 frt 29 kr. — 1786-ban a bevétel 394 frt 13 kr., a kiadás meg 229 frt 45 kr.[1]

1783. máj. 1-től 1784. febr. végéig a bevétel 2250 frt 50½ kr., a kiadás gyógyszertári beszerzésre 1348 frt 49½ kr., személyi járandóságra 254 frt 4 kr., a templomra 463 frt 39 kr. Az összes kiadás tehát 2066 frt 32½ kr.[2]

A gyógyszertár jövedelme 1784. márcz. 1-től 1785. márcz. 1-ig 2570 frt 25 kr.; a kiadása meg: anyagra 1562 frt 2 kr., személyi járandóságra 257 frt 4 kr., a templomra meg 380 frt 46 kr.[3]

[1] Egri cziszt. konv. levt.
[2] Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 50.
[3] U. o. fasc. 50.

IV. FEJEZET.

GAZDASÁGI VISZONYOK.

1. JOBBÁGYOK, ÚRBÉRI SZOLGÁLAT, FÖLSZERELÉS ÉS TERMELÉS.

A jobbágyok szomorú helyzete Pásztón. Cziganek István jószágkormányzó által utódának átadott gazdasági fölszerelés. A gazdaság állapota Gonczik Péter jószágkormányzósága idején. Állatok és gazdasági eszközök leltára 1724-ből. Termés, állatállomány és fölszerelés 1726-, 1731- és 1737-ben. Termés és úrbéri jövedelem 1738-ban. Jobbágyok helyzete 1739-ben. Taxások 1740-ben. Rétbérlők 1741-ben. Szerződés a jobbágyokkal 1741-ben. Kilenczed és heted fizetők 1743-ban. Egyesség a taxásokkal és rossz termés 1745-ben. Tized, kilenczed és heted 1746-ban. Rétbérlők 1746-ban. Az apátság gazdasági állapotának leirása 1749-, 1752- és különösen 1757-ben. Taxások 1758- es 1759-ben. Állat-állomány 1762-ben. Legeltetés tilalma a «Barátrét»-en 1763-ban. A gazdaság leirása 1764-ből. Tized, kilenczed és heted 1765-ben. Rétbérlők, robotosok és taxások 1768-ban. Kilenczed és heted 1769-ben. A gazdaság részletes s háromszoros leirása 1772- és 1784-ben.

Kecskeméty Pál szécsényi harminczados 1710. ápr. 2-án megjegyzi, hogy a vetések Pásztón szépek ugyan, de a nép aratásig nagy szükséget szenved kenyérben.[1]

A sok zürzavar és hosszas viszálykodás idején az apátság pásztói emberei nagy nyomorúságba jutottak. Pénzök nem lévén, kölcsönre szorultak; polgártársaik meg épen ezen czimen zsarolni

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 1.

kezdték őket. Annyira jutottak, hogy igásmarháik sem voltak. Ily helyzetben, 1714. nov. 6-án, földesurukhoz, Nezorin apáthoz fordulnak segítségért.[1]

Kérésökre Nezorin 1714. decz. 3-án válaszol. Megigéri nekik, hogy ir a pásztóiaknak és eddigi eljárásuk megszüntetésére felszólítja őket; s ha ennek nem lenne eredménye, Ő Felségéhez fordul. Nyomoruk enyhítéséről pedig majd a pásztói jószágkormányzó gondoskodik.[2]

Igéretét még ugyanezen napon beváltja, midőn a pásztóiakat felszólítja, hogy az ő jobbágyait igazságtalan és önkényes követelésekkel ne zsarolják; s ha szavára nem hallgatnak, velök szemben törvényes eszközökhöz fordul.[3]

1715. márcz. 29-én irja Gončzik, hogy Pásztón nagy a szegénység; sokan, mivel «porczio»-jukat nem tudják kifizetni, elmenekülnek s még viskójukat is ott hagyják. Még ha az egész Pásztót megvehetnők is, — kiált föl Gončzik — ily körülmények között nem volna okos dolog a vétel.[4]

Pásztón 1719. márcz. havában már oly nagy volt a szükség kenyérben, hogy egyesek gyümölcsfáikat, mások meg a gyümölcsöt már előre eladták a pásztói jószágkormányzónak.[5]

Egy jobbágyot 1716. okt. 4-ike előtt 80 forintért vettek Szőllősön.[6]

Az apátság birtokviszonyaira érdekes, hogy mikor a földek Kecskeméty Pál gondozása alatt voltak (1703), a szántóföldeket a szőllősi hidtól a Zagyva felé egész Pásztóig művelték, a kilenczedet a curialis földektől szedték, a «Barátrét»-et kaszálták s az apátsági ispán, Takács Márton a pásztóiaknak legalább 50 kila eleséget kimért.[7]

Cziganek István jószágkormányzó (1712. okt. 18. — 1715. febr. 21.) hivatali utódának, Gončzik Péternek átadott: 3 tehenet, de ezek még nem voltak fejősek, s így Gončziknak a tejet úgy kellett vennie; 2 borjút, 20 sertést, 10 ludat, 15 tyúkot, 6 ökröt; 4 lovat, a melyek egyikét a czigányok rövid idő mulva ellopták;

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 33.
[2] U. o f. 3. nr. 34.
[3] A köv. kötetben: Oklevéltár XXXVI. sz. okl.
[4] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 22.
[5] U. o. f. 3. nr. 57.
[6] U. o. f. 9. nr. 18.
[7] U. o. f. 3. nr. 17.

1 kocsit, 1 hintót, 2 fejszét és néhány kisebb tárgyat. A szemes gabonából nem volt semmi, mert elvetették; úgy, hogy Gončzik kénytelen volt a háztartáshoz tiszta buzát vásárolni.[1]

Pásztó város polgárai az 1715-ik évre Válus Mihályt, a pásztói apátság jobbágyát választották meg birónak. 1715. jan. 20-án arra kérik Nezorin apátot, hogy Válust birósága tartamára mentse föl a jobbágyi szolgálat alól. Nezorin Flórián teljesíti a kérésöket.[2]

A pozsonyi kamara intézkedése szerint, a mely apátsági jobbágynak lova, vagy ökre volt, ezekkel hetenkint egy napot szolgált; a többiek meg kézi munkát végeztek. Műveltek ezenkívül szőllőt is s mindegyikök még fél akó bort is fizetett.

Gončzik Páter kormányzó azonban — Válus György pásztói biró és mások bizonysága szerint (1722. jan. 19.) — mindezen kötelesség teljesítésétől fölmentette a jobbágyokat.[3]

Gončzik Péter jószágkormányzósága idején Pásztón a régi major és a sörház zsindelylyel van födve. Amannak a teteje azelőtt nád volt; de midőn eső jött, beázott, s azért kellett kicserélni. A sörház mellett épült a pálinka-főző, a melynek a teteje szintén zsindely. A sörházzal egybefügg a szárnyasok és sertések ólja s a szarvasmarhák istállója. A major mellett van a zsindelyes tetejű malom, melynek két köve 48, kereke meg 3 frtba került. A malomhoz közel esik a présház.

Az új major előbb nemesi ház volt szalma-tetővel. Az apátság ezt 30 frtért vette meg, zsindelyes tetővel látta el s melléje még egy új házat emelt kenyérsütő kemenczével. Itt épített még téglából pinczét a tej eltartására; istállót a tehenek, borjuk, sertések, ökrök, lovak és baromfiak részére; kocsiszint, méhházat és kutat. Végül ültetett 80 db. fát.

A két majoron kívül még sok más is történt. Körülvette a kenderföldet fallal; a Válus-malom részére pinczét, s e fölé házat emelt; alapjában új a korcsma, e mellett a mészárszék s ennek közelében a kovácsműhely, mellette a «Kovács-kút»-tal. A zsidó részére készült a pálinkafőző-ház, mellette a kúttal; megépítették

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 4.

[2] U. o. f. 3. nr. 36.

[3] U. o. f. 3. nr. 72.

a varga és a gombkötő lakását is. Egy vásárolt nemesi házban lakik a chirurgus, a ki a rendtagok szolgálatára áll.

Szőlleje öt van az apátságnak. Közülök négyet a tari plébánostól részint ajándék, részint vétel útján szerzett az apátság. Az ötödiket 40 mise fejében kapta meg. Van bennök cseresznye-, alma-, körte-, szilva-, perzsa mandorla- és olasz dió-fa.[1]

Rétje is öt van az apátságnak. A legnagyobbik a sörfőző lakása mellett terül el. Ez a rét úgy keletkezett, hogy a nádat kiégették belőle. Azelőtt, mint a farkasok tanyája, veszedelmes hely volt, — az apátságnak nem egy barmát falták fel itt a farkasok.

A másikat «*Barátrét*»-nek hívják. Ennek egy részét az apátság provisora eladta; Gončzik 60 frttal, 2 birkával és két magyar sajttal visszaváltotta.

A harmadik rétet Gončzik Pap László nemes embertől vette 12 frtért és 24 mise fejében.

A negyedik a Buschat-rétje, a melyet a hasznosiak művelnek és tőle a hetedrészt fizetik.

Végül van még a nádasdi hidnál is egy kis rét, melyért az apátság 6 misét mondott el.[2]

1717-ben Pásztón jó termés van, de kevés a munkaerő. Igy történt meg, hogy az aratóknak hetedrészt kellett adni s még hozzá ételt is.[3]

Pásztón az apátságnak 1718. febr. 24-én van 53 db. szarvasmarhája. Ezek között 12 tehén, 14 ökör, egy bika s a többi borjú. Gončzik néhány darabot eladásra, esetleg Wellehrádra szánt.[4]

1724-ben a pásztói apátságnak van: a juhász előtt 194 báránya és 33 kecskéje; a bojtár előtt 97 báránya és 6 kecskéje. Az új majorban 11 fejős és 5 meddő tehene; a régi majorban 10 fejős tehene; mind a két majorban összevéve 21 borjúja. Van 24 ökre, 20 tinaja, 19 üszője, 16 lova és csikaja; a kondás előtt 112, a fiú előtt 136 sertése; 36 méhkasa; 12 ezüst s pléh kanala; 1 pár ezüst nyelű s 8 pár egyszerű kése; 30 pléh tányérja, 1 sótartója; 21 akó ó- és 25 akó új-bora; 4 üstje a pálinka-főzéshez.[5]

1726-ban van az apátságnak: 2 bikája, 34 ökre, 22 tinója,

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 4.

[2] U. o. f. 31. nr. 4.

[3] U. o. f. 15. nr. 87.

[4] U. o. f. 12. nr. 18.

[5] U. o. fasc. 31. nr. 4.

4 egyéves borjúja, 8 fiatal tinója és 10 fiatal üszője; 42 tehene, 259 birkája, 88 bárányа, 38 kecskéje, 144 disznaja, 13 malacza, 7 lova és 6 kas méhe; 642 kila buzája, — ebből, 120½ kila után idei termés: 503½ kila; 258 kila árpája, a melyből 40 kila vetőmag után termett 134½ kila; 148 kila zabja, a melyből 16½ kila bevetése után termett 21 kila; 2¼ kila kendermagja, a melyből idei termés ¾ kila; ¾ kila lenmagja, a melyből idei termés ¾ kila; 6 kila babja, a melyből az idén termett 3 kila, 16¾ kila lencséje, a melyből idei termés 12½ kila; 4½ kila kölese, a melyből idei termés 2½ kila; 223 akó s 12 itcze bora, a melyből az idén termett 69 akó és 16 itcze.[1]

A gazdaságban 1731. jun. 7-én van: 9 ló, 3 egyéves és 1 egészen fiatal csikó; tiz jármos ökör és 2 jármos tinó; 10 fejős tehén, 12 üsző, 2 öreg s 2 egyéves bika, 3 négyéves s 7 két- és hároméves tinó, 21 egyéves s 8 idei borjú; 293 öreg birka s 153 bárány; 41 öreg kecske s 24 gida; 42 öreg disznó. 42 egyéves s 63 egészen fiatal malacz; 16 méhkas méhekkel; kétszeres gabona 230 kila; de más szemes gabona nincs.

1730 őszén elvetettek 100 kila buzát; 1731 tavaszán meg 58 kila árpát, 4 kila tönkölyt (spelta), 22 kila zabot, 4 kila lencsét, 3½ kila babot, 1 kila hajdinát és ¾ kila kölest.

Van 3 új és 3 régi ekevas, 1 megvasalt kocsi, egy hintó, 7 láncz, 6 nagy és 2 kis fejsze, 5 kapa, 3 lapát, 3 kasza, 2 furó, 2 kés, 2 vasfogas, 2 «fakó szekér».[2]

A sörfőzőben van 5 kád, 1 üst és 30 akóra való hordó, egyéb kisebb tárgyakkal. A pálinkaházban van 1 új és 1 régi üst s 4 hordó.

A rendház pinczéjében van: 9 akó 1729-iki asztali és 5¾ akó 1729-iki egri bor; továbbá 85¾ akó az 1730-iki termésből. A pásztói határban 4, a hatvaniban meg 1 szőlleje van az apátságnak.[3]

A pásztói apátságnak 1737. jul. 1-én volt: 17 lova, 26 jár-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 48. Rationes perceptae pecuniae ac expositae tum pecorum, grani et straminis abbatiae Beatae Virginis Mariae de Paszto a 1-a ianuarii usque ad ultimam decembris anno 1726.

[2] U. o. f. 31. nr. 5.

[3] U. o. fasc. 31. nr. 5.

mos ökre, 40 tinója, 43 tehene, 18 üszője, 16 borjúja és 3 bikája. 1738. elején pedig volt: 21 lova, 36 jármos ökre, 46 fejős és meddő tehene, tinója 30, üszője 29, bikája 3, öreg birkája 304, egyéves birkája 133, kecskéje 14, öreg disznaja (sabellici seniores) 46, süldője (sabellici iuniores) 93, elválasztott malacza (nephrendes) 56.[1]

Dalmata Ferencz pásztói provisortól úgy értesül Nezorin, hogy a pásztói jobbágyok a földek után semmiféle tartozásról sem akarnak tudni. Figyelmezteti tehát őket, hogy a tizedet is fizessék meg s egyéb kötelezettségöknek is tegyenek eleget.[2]

Az aratók Pásztón 1738-ban az őszikből a nyolczadik, a tavasziakból a hetedik, hatodik, sőt elvétve az ötödik részt kapták.[3]

1738-ban az apátság termése *őszi buzából* a földesúri földeken 81 kereszt (sexagena)[4] és 40 kéve (manipulus); a verebélyi tizedből befolyik 7 kereszt és 36 kéve; a cseri és verebélyi kilenczedből 31 kereszt és 24 kéve; heted czimén esett Homokról 9 ker. 54 kéve, Nádasdról 10 ker. 17 kéve; Csontfalváról 7 ker. 54 kéve. Szóval az apátság részére befolyt összesen 148 ker. és 45 kéve. A lengyendi és verebélyi hetedről nem emlékeznek meg a számadások.

A 81 ker. és 40 kévéből lett 358, a felsorolt tizedből, kilenczedből és hetedből meg 738 kila és 1 negyed szemes gabona

A «Felső-malom» után 243 kila és 2 negyed, az «Alsó-malom» után meg 101 kila és 2 negyed gabona folyt be.

Az apátság ebből kiadott: évi illetékül az apátság szolgálattevőinek 315 kilát és 3 negyedet, alamizsnaként 12 k. és 2 n., az állatok részére 29 k. és 3 n., lisztté őrlésre 175 k. 2 n., pálinkafőzésre 6 k. 2 n., polentának 40 k., különfélékre 58 k. 2 n. Mindez összesen kitesz 700 kilát. Marad tehát még 1135 kila és 3 negyed.

Tavaszi buzából termett 25 kila. Ez — 2 negyed leszámításával — mind elfogyott kiadásokra.

Rozsból termett az apátságnak 8 ker. és 48 kéve; heted

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 47.

[2] U. o. fasc. 3. nr. 34. a.

[3] U o. 1737. jul. 16. lev.

[4] 60 kéve tett egy sexagenát, vagyis egy keresztet.

czimén meg befolyt 4 ker. Ebből lett 91 kila és 2 negyed szemes gabona, a melyből kiadásokra szükséges volt 66 kil. 1½ negy.

Árpatermés az urasági földeken 75 petrencze; a verebélyi tizedből 3 ker., 12½ kéve és 1 petrencze; a verebélyi kilenczedből 3 ker., 12½ kév. és 1 petrencze; hetedből: Homokról 5 petrencze, Csontfalváról 2 negy. és 13 petr., Nádasdról meg 2 ker., 22 kév. és 9 petrencze. Az előző évből maradt az apátságnak 244 kila és 1 negyed szemes termése. Ehhez hozzáadva az idei termést, továbbá a különféle czimen szerzett árpát: az apátságnak van 819 kila és 3 negyed árpája.

Ebből kiadtak: vetésre 53, polentára 450, kására 19 kilát és 2 negyedet, malaczoknak és disznóknak 57 kilát és 3 negyedet, lovaknak 19 kilát és 1 negyedet, szárnyasoknak 1 kilát és 2 negyedet, — szóval összesen 601 kilát. Igy tehát marad 218 kila és 3 negyed.

Zabból termett az urasági földeken 5 kereszt és 57 kéve. Heted czimén kapott az apátság Homokról 17 kévét s 1½ petrenczét, Csontfalváról 17 kévét, Nádasdról 1 ker. és 42 kévét. Az előző évről maradt 187 kila; az idei évben meg befolyt 381 kila. Igy tehát az egész zabkészlet 568 kila.

Ebből vetésre kiadtak 88, az urasági lovak részére 209 s vendéglovak részére 24 kilát; maradt tehát 247 kila.

A *kölestermés* 4 kereszt és 2 kéve. Ebből lett 47 kil. és 3 negyed. 9½ kila buzáért meg csere útján kapott az apátság 9 kilát és 2 negyedet. Mindebből kiadott az apátság 11 kilát és 2 negyedet; maradt tehát 46 kila és 1 negyed.

Babból termett az apátságnak 31 kila; az előző évről megmaradt 1 kila és 3 negyed. Ebből elvetettek 2 kilát; alamizsnára adtak 1 kilát és 1 negyedet, egyebekre 3 kilát és 1 negyedet, a cselédségnek conventióban 6 kilát és ½ negyedet, a rendház fogyasztására 9 kilát és 3½ negyedet.

Lencséből termett az apátságnak 5 kila; az előző évről megmaradt neki 2 negyed. Ebből elvetettek 1 kilát; cselédségnek járandóságként 2 kilát és 1½ negyedet adtak; a rendház fogyasztására meg 2 kilát.

Hajdina (pannicus) nem termett semmi. Az előző évről maradt 1 kila és 2 negyed. Ez épen elég a redház fogyasztására.

Tönköly (spalta) a verebélyi tizedből és kilenczedből 56 kéve, a csontfalvi hetedből 2 kéve folyt be. Az előbbi évről maradt 1 kila; az alsó-malomból 2, Tiribesről meg 9 kila folyt be. Kását készítettek 12 kilából.

Árpa-kása maradt a mult évről 1 kila és 3'/, negyed. Ujonnan készíttettek 9 kilát és 3 negyedet. Ebből rendházi fogyasztásra kellett 8 kila és 1 negyed; a cselédség járandóságára meg 3 kila.

Köles-kása termett 7 kila és 2 negyed; a mult évről meg maradt 3 negyed. Ebből kellett a rendháznak 2 kila, a cselédség járandóságául 4 kila, Benkovics Mihály rendtagnak Szent-Kutra 2 negyed.

Tönköly-kása (ex spalta) a mult évről maradt 1 kila; s ez elég is volt a rendház fogyasztására.

Buzalisztet öröltetett az apátság őszi buzából 165 kilát és 2 negyedet; tavaszi ból meg 10 kilát és 1'/, negyedet. Az előző évről is maradt vagy 19 kila és 3 negyed. A rendház szükségletére kellett 185 kila és 2'/, negyed. Maradt tehát 10 kila

Polentának való *árpaliszt* készült 512 kila és 2 negyed; az előző évről meg maradt 60 kila és 3 negyed. Volt tehát 573 kila és 1 negyed. Ebből kiadtak a disznóknak 28 kilát, a sörfőzéshez meg 428 kilát; maradt tehát 136 kila és 3 negyed.

Buzából készült polentának való van 45 kila.

Komló (lupulus) maradt a mult évről 40 kila és 3 negyed; az idén megvett az apátság 9 kilát. Ebből a sörfőző részére kellett 31 kila és 1 negyed.[1]

A földesúr és jobbágy közötti viszonyt híven visszatükrözi az az egyesség, melyet Pásztó város földesurai, köztük a pásztói apátság is, kötöttek a jobbágyokkal 1739. nov. 19-én és 1748. okt. 18-án. E szerint a jobbágynak nem szabad saját földesura telkéről másik földesúrnak a telkére hordozóskodni; s egyik földesúrnak sem szabad más jobbágyát a saját telkére befogadni lakóul. A mely jobbágy ellenkezőleg cselekszik, régi ura minden ingó és

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 48. «Abbatiae Pasztoviensis in stramine et grano Perceptum frumentorum et Expositum eorum, a 1-a ianuarii anni 1738. ad ultimam decembris eiusdem anni».

ingatlan vagyonát lefoglalhatja, személyét visszakövetelheti és belátása szerint büntetheti.[1]

Az apátság taxásai Pásztón 1740 körül: Kada Antal, Szegi István, Kalocsai Márton Tamás, Tolvaj Ádám, Szekeres György és Kozma Mihály. Mivel ők az uraság dolgán nem jártak, fizetnek 3 rajnai forintot, egy napig szénát takarítanak és két napig aratnak. A ki pedig közülök ezen kézi munkát sem személyesen, sem cselédje által nem végzi, 4 rajnai forintot fizet taxaként. Karácsonkor vagy újévkor együttesen adnak két pár császármadarat, vagy ha ezt kapni nem lehet, ugyanennyi fogolymadarat. Kada Antal ez alól kivétel, mert ő maga egy párt ajánlott meg.[2]

Pásztó város lakosai közül sokan béreltek ki rétet az apátságtól. 1741. febr. 22-én úgy egyeztek meg az apátsággal, hogy minden három kaszás rét után 1 napi kaszást kötelesek adni 1 napra. A kiknek «három ember kaszáló réttyek nem volna, mindazonáltal az egy napi kaszást tartozik az uraság részire kiállítani». A rétet bérlő lakók a következők: Szabó György, Varga Mihály, Kecskés Pál, Szücs Márton, Bajnóczi Mátyás, Tari György, Molnár András, Kelemen István, Csizmadia István, Tóth Mátyás, Zeke István, Fülöp Mihály, Lejtár János, Tóth Jakab, Tóth Antal, Fülöp István, Semberv Mihály, Farkas Pál, Fekete Mihály, Jakus András, Csányi István, Csordás Pál, Kelemen György, Kelemen Lajos, Maksó Ferencz, Borbély András, Maksó János, Király Ferencz, Berkes András, Tari Mihály, Zabczok János és Berkes plébános.[3]

Dalmata Ferencz, mint a pásztói apátság jószágkormányzója, 1741. márcz. 27-én, Plachy Cyrill pásztói elüljáró. Fáy András pásztói birtokos, Kelemen Ádám ügyvéd, Kis József jegyző, Csima László esküdt és mások jelenlétében, — az apátság jobbágyaival a következő szerződést kötötte:

A pásztói apátsághoz tartozó szegénység a maga jobbágyi sorsát hiven, szorgalmatosan, tehetsége szerint, szófogadatlanság és fejeskedés nélkül viselje, hogy midőn a szegény jobbágy megszorul és a földes uraság pártfogását segítségül hija, akkoron az uraságnak is jobb kedve lehessen az o pártját fogni. A ki pedig

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 4 nr. 71.

[2] U. o. f. 4. nr. 46.

[3] U. o. f. 31. nr. 6.

a kötelesség alól magát kivonja, a büntetésen kívül még a földesúr pártfogására sem számithat, ha esetleg meg találna szorulni.

Midőn a tavaszi szántás és vetés beköszönt, az uraság hiradására a pásztói, csécsei, hasznosi, verebélyi, batonyi, bárkányi és sós-hartyáni jobbágyok kötelesek a szántás és tavaszi vetés elvégzése végett megjelenni. Ez a munka harmadnapnál tovább nem szokott tartani. Erre kiki a maga marhájával és ekéjével jelenik meg. És pedig a kinek 6 vonómarhája van, hattal, a kinek négy, négygyel, a kinek kettő, kettővel szántson. De mivel két marha az ekét el nem birja, azért a két ökrös jobbágy segitségére az uraság rendel egy másik jobbágyot ökröstül. Ugyanez áll az őszi vetés alá való három szántásról is. A mint ezen munkának vége van, a jobbágy neki lát a maga dolgának. A mit a jobbágyság elvetett, köteles idejében learatni, felkötni, összerakni és az uraságí majorba jó és száraz időben behordani, midőn az apátság embere a jobbágyságot erre felszólítja.

Az apátság rétjeit az apátság pásztói és hasznosi jobbágyai kaszálják s ezeknek segitenek a többi földesurak jobbágyai is. Csécsén a csécsei jobbágyok kaszálnak s nekik segitenek a sóshartyániak és a bárkányiak. A mit lekaszáltak, boglyákba gyűjtik, buzadézsmálás előtt behordják és jó időben kazalokba rakják.

Mivel az apátság fa nélkül nem lehet el, azért a fát is a jobbágyok hordják be és pedig akkor, midőn egyéb mezei munka nincs; s ez az idő az ősz és a tél. Annyi fát kötelesek behordani, a mennyi a rendházhoz, a sör- és pálinkaházhoz szükséges.

A kézi munkások, a kiknek igavonó marhájok nincsen, a széna és a gabona «föltakarításán» kívül, minden héten egy-egy napot szolgálnak gyalogul, — úgy, mint azelőtt.

A taxások Kada Antal, Szegi István, Kalocsay Márton, Tamásfalvay Ádám, Szekeres György és Kuzma Mihály — mivel az uraság dolgára nem járnak, 3 raj. frtot fizetnek és kötelesek megjelenni 1 napi széna-takarításra és két napi aratásra. «A ki pedig ezen három nap munkáját sajnállaná megtenni», az 4 frt taxát fizet. Ezen kívül minden taxás ad a földes uraságnak karácson vagy újesztendő napján 2 pár császármadarat vagy foglyot. A kik az uraság házában laknak, fizetnek 4 raj. frtot, 1 öreg tyúkot és 5 tojást.

Mivel az uraság a pénznek kevés volta miatt pénzbeli adót nem szed a szegénységtől, azért csak a régi szokást kívánja fentartani. A kinek háza és szőlleje, vagy csak szőlleje van, az két köböl bort ad. Ezenkívül minden gazda és «külön kenyeres» ad az uraság számára egy jó öreg tyúkot avagy jó két csirkét és 10 tojást; a zsellér pedig 1 csirkét és 5 tojást; a házbér-vaj boldogabb időre marad.

A pásztóiak közösen adnak karácsonra egy őzet, husvétra meg egy szopós borjút; a hasznosiak karácsonra egy őzet vagy egy szopós borjút; a csécseiek pedig a bárkányiakkal és sóshartyániakkal együtt karácsonra szintén egy őzet vagy egy szopós borjút. A házbeli adó fejében járó bor helyett pedig a sós-hartyániak, bárkányiak, csécseiek és hasznosiak, a kiknek szőllejök nincsen, egy-egy raj. frtot fizetnek; a tyúkot és a tojást pedig úgy, mint a többiek, ők is meghozzák karácsonra.[1]

1743-ban *kilenczedet* fizet *Csécse* határában: Balogh Gergely és József, Serfőző György, Kovács József és István, Polyák Jakab és Pálinkás György.

Hasznos határában: Csépe András, Balázs, György, János, Ignácz, István, Márton és Mihály, Szabó György és Mihály, Bagó János és Pál, Juhász András és Tóth Mihály.

Pásztó határában: Kada Ferencz, Gortva György, Sánta Pál, Benke Pál, Válus György, Fösvény Márton, Maksó Ferencz, Palla Mihály, Bakos Márton, Kleger József, Kelemen István, Pilinyi István, Kelemen András, Veres Mihály, Kalocsai Márton és Mihály, Gomolka György és János, Bakos János és Pál, Ludányi Mihály, Csirke János, Veres János, id. Veres Mihály, Kürti Lőrincz és Mihály, Szlavik János, Kis Kelemen András, Farkas Ferencz, Kada Pál, Mucs Albert, Endrész Márton, Bagó János, Kakuk Márton, Farkas Márton, Kubó Jakab, Farkas István, Szekeres György, Papp András, Farkas András, Kelemen Mihály, Kakuk András, Markó Mihály, Durucz István, Nagy György, Kórós János, Nagy András, Sáfrányos János, Gacsi János, Válus József, Szekeres Ferencz, Sipos Mihály, Kuda István, Varjú Mihály, Jakó Pál, Kórós István, Domok Gergely, Csizmadia István, Király Mihály, Nagy Pál, Juhász

[1] A kov. kötetben: Oklevéltár. LXXIX. sz. okl.

Mátyás, Bátori Pál, Győri Jakab, Patay István, Bernard György, Domok János, Válus András, Molnár János, Szabó Pál, Juhász Albert, Deák József, Tóth Antal, Paláné, Pozsár Jakab, Bene János, Szarka Gergely, Horthi János, Fiklovszki József, Szabó Jánosné szolgája és Válus András szolgája.

Verebély határában: Gortva György biró, Vers Mihály, Oláh János, Nagy Márton, Verebély György, Zagy András, Kormos Márton, Tóth János, Kormos Pál, Teke Gergely, Molnár Péter, Tóth Simon, Csépe Pál, Bozsik Péter, Tóth Istók, Kormos Péter, Nagy Andrásné, Nagy János, Csépe János, Halász Jakab, Nagy Mátyás, Varga János, a kis-terennei plébános, Kormos Márton szolgája, Halász Márton szolgája, a kondás, a juhász és Kecskés Mihály csordás.

Batony határában: Padar András és Mátyás, Sipos György, Kecskés Ádám, Kovács Istók, Totok Jakab, Katona Máté, Kis Bálint, Kurim János, Sulyok Gergely, Sulyok Jakab, Istók és Mihály, idősb és ifjabb Sulyok Albert, Bató János, Horai István, Barnai Albert, Kis Pál Máté, Kis Pál Jakab, Kis Pál György, Kovács András és Mátyás, Pálinkás György, Kecskés Márton, Padar Márton, Udvari György szolga, Kovács Jakab szolga, Bagó Marczi szolga, Szabó Jancsi szolga, Kis Pál János szolga, Szabó Geczi szolga és Kovács Imre.

Hetedet meg a következők adnak:

Almás határában: Balog Gergely és József, Serfőző György, Kovács József és István, Polyák Jakab, Pálinkás György, Szemes István és Borbély József.

Pásztó határában a *közföldek* után: Borbély József, Farkas István és Márton, Szabó Jánosné, Zsemberi Mihály, és Tamásfalvay Ádám.

Pásztó határában az apátsági kihasított földek után: Gortva György, Benke Pál, Bakos Márton, Kelemen András, Szegedy Bálint, Tari György, Bakos Pál, Répás András, Csirke János, Kürti Lőrincz, Szlavik János, Csányi István, Tóth István, Kubó Jakab, Kelemen Mihály, Nagy János, Markó Mihály, Durucz István, Nagy András, Geczi János, Német Márton, Csizmadia István, Gajda Pál, Horváth György és Stassák Márton.

Tepke határában: Kada Ferencz, Gortva György, Benke Pál,

Válus György, Borbély József, Gomolka György, Ludányi Mihály, Kada Pál, Endrész Márton, Kórós Istók, Farkas Márton. Juhász Albert, Farkas András, Tóth Antal, Válus József, Sipos Mihály, Kada István, Varjú Mihály, Válus András, Bátori Mátyás, Deák József, Balláné, Gedei András, Pozsár Jakab, Habony Pál, Zsemberi Mihály, Rozmarin János, Stassák Márton, Malatinszky Máté, Keszler Mátyás, Maksó Ferencz és Nagy Gergely.

Nádasd határában: Kada Ferencz, Kecskés Pál, Gortva György, Szabó György, Sánta Pál, Cestar János, Tari Mátyás, Válus György, Palla Mihály, Bakos Márton, Bajnóczi Mátyás, Borbély József, Bogacsi István, Cestar Ferencz, Kelemen György, András és István, Pilinyi István, Veres Mihály, Zeke Ferencz, Gomolka János és György, Tari János és György, Bakos János és Pál, Répás András, Ludányi Mihály, Molnár András, Szücs Márton, Csirke János, Gedev András, Veres János, Kürti Lőrincz, Szlavik János, Kis Kelemen András, Kada Pál, Deák János, Endrész Márton, Tóth István, Bagó János, Verebély Mihály, Fösvény Márton, Farkas Márton, Kubó Jakab, Juhász Albert, Farkas István, Fekécs Márton, Farkas András, Kelemen Mihály, Berkes Orbán, Tóth Antal, Kakuk András, Markó Mihály, Durucz István, Tóth András, Nagy András, Sáfrányos János, Gacsi János, Válus József, Varjú Mihály, Kelemen János, Nagy Gergely, Csizmadia István, Szarka Gergely, Zeke István, Varga Mihály, Válus András, Zeke János és Márton, Rebeczki Simon, Csima Jakab, Csordás Pál, Deák József, Gomolka János, Habony Pál és Varga Mihály szolgája.

Csontfalva határában: Fösvény Márton, Palla Mihály, Bajnóczi Mátyás, Kelemen István, Endrész Márton, Markó Mihály, Kórós János, Kanatkó András, Zeke István és János, Tóth Jakab, Csima Jakab és Habony Pál.

Tóth-Veréb határában: Vers Mihály, Oláh János, Nagy Márton, Verebély György, Zagy András, Kormos Márton, Tóth János, Kormos Péter és Pál, Teke Gergely, Molnár Péter, Tóth István és Simon, Csépe Pál, Nagy Andrásné, Nagy János, Csépe János, Halász Jakab, Nagy Mátyás, Varga János, Smietag György és a *marokházi* lakók; Gagacs János, Ihracska Tamás, Kriváný Tamás, Mucsina János, Saucsina Pál, Bognár Jakab, Mikita Miklós, Kostyál Mátyás, Rissany György és Tamás, Sisak György és Prorok András.

Lengyend határában: Padar András és Mátyás, Sipos György, Kovács Istók, Pálinkás György, Nagy György, Totok Jakab, idősb és ifjabb Sulyok Albert, Gergely, Pál, János, Istók, Jakab és Mihály, Bató János, Horti István, Kis Pál Máté, Kis Pál Jakab, Kis Pál György, Kovács András és Mátyás, Kecskés János és Márton, Padar Márton, Györki György, Nagy Gergely, Kovács Erzse, Fejes János, Kovács Geczi és Kovács Máté.

Tiribes határában: Padar András és Mátyás, Sipos György, Sulyok Gergely és Istók, Kis Pál Máté, Kis Pál György, Kovács András, Imre és Mátyás, Totok Jakab és Kovács András csordás.[1]

Wlach Róbert elüljáró a pásztói taxásokkal 1745. márcz. 6-án ily egyességet köt: A ki közülök urasági házban lakik, 4 raj. forintot, a kinek meg saját háza van, hármat fizet. Évenkint mindegyikök 3 napi kézi munkát végez, — akár szénatakarításkor, akár aratáskor. A ki ezt a munkát sem személyesen, sem emberével nem végezteti, 5 garast fizet. Ünnepekre együttesen adnak egy pár császár-madarat (par attaginum). Ha valaki ezen utóbbi alól ki akarja vonni magát, a többi zálogot vehet tőle és kényszerítheti, hogy a közös teherben osztozzék.[2]

A wellehrádi apátság érdekében szükséges lett volna a pásztói apátság birtokai jövedelmének rendszeres kimutatása. Az 1745. körüli évek azonban oly rosszul ütöttek ki, hogy Wlach Róbert 1745. nov. 13. levelében, épen a wellehrádi apátság érdekében, jónak látja az ilyen munkálat készítésének elodázását.[3]

Hazánkban, különösen a déli részeken 1745-ben igen rossz termés volt. A nép nagy inségre jutott. Előbb ritkaság volt, ha valaki árpakenyeret evett; most meg örült, a ki ilyenhez juthatott, mert az eleség ára nagyon felszökött. Sokak kenyere bizony tengeri és köles volt. A pásztói apátságnak is olyan vékony volt a termése, hogy mintegy 400 kila zabot kellett vennie. Borból is a rendesnek csak egy harminczada termett.[4]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 32 nr. 1.

[2] U. o fasc. 4. nr. 56.

[3] U. o. 1745. nov. 13. lev.

[4] U. o. 1745. nov. 13. lev.

Pásztón és a hozzátartozó pusztákon 1746-ban a tized, kilenczed és heted a következő arányban folyt be:

	Buza	Árpa		Zab	Spelta	Ostor- és sarlópénz	
	csomó	csomó	kéve	csomó	csomó	frt	fillér
Csécséről a kilenczed	16	—	6	1	1	1	54½
Almás pusztáról heted	9	—	—	—	—	—	50
Hasznosról kilenczed	23	—	—	—	—	2	34
Cserből tized	125	1	—	4	—	11	50
A pásztói apátsági földekről heted	62	—	—	—	—	3	46
«Homok»-ról kilenczed	17	—	—	1	—	1	25
«Homok»-ról kir. tized	20	—	—	2	—	1	25
Nádasdról heted	2	—	—	—	—	—	—
A «Homok»-on levő urasági földek után heted	4	—	—	—	—	—	56½
Csontfalváról heted	64	1	—	2	—	3	21
Verebélyről kilenczed	21	9	—	1	1	4	99½
Tóth-Verebélyről heted	88	—	—	5	1	1	35
Tiribesről heted.	28	—	—	2	—	—	—
Verebélyről kir. tized	18	7	—	1	1	—	—
Batonyról kilenczed és heted .	100	5	10	21	4	10	65
Batonyról kir. tized	78	—	8	5	1	5	56
Összeg	675	24	—	45	9	47	97½[1]

Pásztón és a hozzátartozó pusztákon befolyt tized, kilenczed és heted:

Év	Buza		Árpa		Zab		Spelta		Ostor- és sarlópénz		Méhek után	
	csomó	kéve	csomó	kéve	csomó	kéve	csomó	kéve	frt	fillér	frt	fillér
1745.	518	—	28	—	34	—	4	9	37	83	2	17
1746.	675	—	24	—	45	—	9	—	47	97½	—	—
1747.	653	19	36	5	50	3	15	16	—	—	—	—
1748.	464	20	26	17	20	15	7	11	35	23	—	—[2]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 32. nr. 4.

[2] U. o. f. 32. nr. 3., 4., 5. és 6. A 7. számtól kezdve a 28-ikig bezárólag az 1749., 1750., 1751., 1752., 1753., 1754., 1755., 1757., 1758., 1759., 1760., 1761., 1763., 1764. és 1765-ik évről szólólag olvashatók a tizedet, kilenczedet és hetedet fizetők nevei a szolgáltatással együtt. (U. o. f. 32. nr. 7—28.)

1746-ban ezek bérlik a réteket: Csányi István, Maksó János, Fülöp Mihály, Kelemen István, Tóth Jakab, Tóth Antal, Szücs Márton, Csizmadia István, Szőke István, Berkes András, Molnár András, Kakuk Márton, Sembery Mihály, Tari György, Tari Mihály, Tari Mátyás, Tari János, Czapkó János, Szőke Ferencz, Király István, Zeke István, Szabó György, Csordás Pál, Kecskés Pál, Lejtár Ferencz, Jakus Mátyás, Tóth Antal, Kelemen György, Fekete János, Csizmadia István, Spalek János, Győri Jakab, Jakus András, Deák János, Kanatkó András, Kelemen János, Berkes Márton és Tóth Mátyás.[1]

A helytartótanács Heves- és Külső-Szolnok-vármegyét 1749. jul. 18-án felszólította,[2] hogy véleményes jelentés alakjában feleljen ezen kérdésekre: Mi a jövedelme a pásztói apátságnak s azt hová fordítják? az apáti templomot és a kolostort fölépítették-e s a konventet szervezték-e? hány szerzetes él Pásztón s vannak-e közöttük magyarok?

A vármegye 1749. decz. 3-iki gyűléséből, a megyés püspökkel egyértve, imigyen válaszol a fölvetett kérdésekre: A cziszterczieknek pásztói birtokán 48 jobbágy (colonus) él. Ezek munkájával az apátság pásztói és a szomszédos pusztai földjén jobb esztendőben, az őszi vetések után 792, a tavasziak után meg 246 pozsonyi mérő terem. A jobbágyok által művelt pásztói szőllőben 80 akót is szürnek; kilenczed fejében 48 akó folyik be. A réteken jobb esztendőben 110 boglyára valót is kaszálnak. A hét zsellér évi 22 frtot fizet. A két malomnak kevés a vize, s épen azért alig keresnek 80 pozsonyi mérőt. A sörház és a pálinkaház a szükségleten kívül 100 frtot jövedelmeznek évenkint. A két korcsmában az urasági és a kilenczed fejében befolyó bort mérik. A mészárszéket évi 6 frtért veszik bérbe.

A leirt birtok az ő összes jövedelmeivel ősi idők óta az apátság tulajdona, miként ez oklevélileg igazolható; a többi a sok háborgás és zavar között elveszett.

Az említett ősi birtokon kívül van az apátságnak több *zálogbirtoka* is. Igy *Pásztón* a zálogbirtokon 29 jobbágy él, a kik kilenczed fejében évenkint 125 pozsonyi mérőt, a borból pedig

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 6.

[2] U. o. 1749 aug. 1. kel. lev.

96 akót fizetnek. A 13 censualista évenkint 41 frtot fizet. A mészárszék, korcsma és bolt bérlete évenkint 100 frtot jövedelmez. Egy malom teljesen, a másikban meg csak bizonyos rész az apátságé: összesen 90 mérőt jövedelmeznek.

Hasznoson a 8 jobbágy fizet évenkint 4 akó mustot és 23 mérő gabonát. A malom jövedelme 60 mérő; a makktermés néha 100 frtot is jövedelmez; a faizásból 20, az üveghutából meg 100 frt folyik be.

Batonyban a 23 jobbágy a közmunkán kívül adó és bér fejében 99 frt 76 denárt fizet. A makkoltatás után 50, a kilenczedből meg 130 frt jő be.

Muzslán 6 akó must és $^1/_2$ mérő búza a jövedelem.

Tiribesen minden második évben 28 mérő folyik be heted fejében. A rétek egy része bérben van 86 frt 90 fillérért; a többin meg 20 szekér széna is megterem. Ezen pusztán legel az apátságnak 150 sertése és 12 tehene.

Lengyenden a termés hetedéből 47 mérő, a rétek és legelők után 26 frt, a makkoltatásból jobb esztendőben 30 frt a jövedelem.

Verebély 25 lakója a közmunkát megváltja személyenkint 4 frt s 12 denárért. A kilenczed 32 mérő.

Tót-Veréb lakói 104 mérőt fizetnek kilenczedül. Itt félévig az urasági bort mérik; a makkoltatás után ritkán esik jövedelem, mint az utolsó öt év tanulsága mutatja.

Bárkányban 3 jobbágya van az apátságnak. Ezek után 10 frt s 50 fillér jövedelem esik.

Sós-Hartyánban az apátságnak mindössze is csak 1 jobbágya él, a ki 6 frtot fizet.

Csécsén van 10 jobbágy, a kik kilenczed fejében évenkint 22 akó bort adnak. Ők művelik a szomszédos *Almás* pusztát is, a mely után 100 mérőt, heted fejében meg 9 mérőt fizetnek.

Nádasdról ezelőtt 6 évvel 25 frt folyt be; de ezóta semmi. A 4 mérőt kitevő heteden kívül innét nincs egyéb jövedelem. Ez a puszta tehát inkább birkáknak és más efféle állatoknak való legelő.

Tepke pusztának negyed részét birja az apátság. Innét heted czimén 20 mérő, legeltetés után meg 1 frt 50 fillér folyik be.

A makkoltatás oly vékony, hogy némely évben semmi jövedelem sincs belőle; a mult évben mégis befolyt ezen a czimen is 11 frt.

Garáb pusztának negyed része a legelő bérletből 20 frtot, a makkoltatásból meg 11 frt 50 fillért jövedelmez.

Csontfalváról heted fejében 32 frt folyik be.

Az apátság ősi birtokának jövedelme 4 rendtag tisztességes eltartására nem igen elég. A zálogbirtokok jövedelmét pedig a kölcsönzött vételár kamatainak a törlesztésére és a rendi szükségletekre kell fordítani.[1]

Pásztón 1749. szept. 28-án a jobbágyok helyzete ilyen: Hetenkint mindegyikök egy napig szolgál, melyet az idő és a körülmények szerint az apátság szab meg. Aratáskor, szüretkor és szénakaszáláskor mindaddig robotolnak, míg az urasági munkának vége van. Háromszor minden évben szállítják az apátság szemes gabonáját a Dunára. Szántáskor és vetéskor mindegyik három napig egymásután szolgál az ő igás barmaival; de a következő héten azután nincs robotolás, hogy így mindegyik jobbágy a maga dolgát is elvégezhesse. A tüzifát a legközelebbi pusztáról kapják s ezért mindegyik saját szekerén szállítja haza.[2]

Pásztón kis ménest is akartak alakitani. Ezért kért Wiesner Abund kanczákat Wellehrádról. Hauck Antal apát 1751. febr. 2-iki levele szerint azonban azokat nem lehetett Pásztóra küldeni, mert hasasak voltak; meg kellett várni, míg leellenek. Mindössze is csak egyet indittat útnak Pásztó felé. De azért már előre megirja, hogy a csikókat hogyan kell takarmányozni és napjában háromszor egy-egy összetett marék zabbal etetni. Meghagyja, csináljanak csikóistállót, hogy a növendék-állatok itt télen-nyáron meghuzódjanak.[3]

1752-ben van az apátságnak 48 jobbágya, a kik a megfelelő munkát végezik, a gabonából és borból kilenczedet fizetnek. Mesterember van 12, a kik lakásuk után 45 forintot fizetnek. A három korcsma tiszta jövedelme 85 frt; a sörfőzőé meg 110 frt. Pálinkát három hordóval főztek; ezek ára 18 frt. A marhák után tiszta jövedelem 61 frt 80 kr.; a malomból meg 6 frt 10 kr.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XCVII. sz. okl. és zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 6. nr. 8.

[2] U. o. f. 4. nr. 77.

[3] U. o. f. 18. nr. 77.

folyt be. Az uraságí réteken megterem 80 szekér széna; a többinek meg 10 frt 50 kr. a bérösszege. Az uraságí birtokon erdő nincs; a közös erdőket meg a lakosság majdnem egészen kiirtotta. Az apátság összes *pénzbeli bevétele* 336 frt 40 kr.

Pénzbeli kiadásai meg a következők: A várerődítés czimén esedékes ötödéves segítségre 27 frt 80 kr. Perköltség 67 frt 89 kr.; postaköltség 5 frt 80 kr.; uti költség 27 frt 69 kr. A chirurgusnak orvosszerért és beretválásért 10 frt 40 kr. A provisor, a két ispán, a kulcsár, a sekrestyés, a szakács és a konyha-szolgáló évi készpénz fizetése együttesen 179 frt. A két kocsis és a béres évi fizetése, a ruhán kívül, összevéve 43 frt. A majoros, a majorosné és a két szolgáló kap 41 frt 40 krt. A tehenes, a borjús, a gulyás és a csikós a ruházaton és élelmen kívül 26 frtot kap. A bognár, kovács, kertész és kályhás a járandóságon kívül 71 frt 50 krt kapnak. Szóval conventióra kifizet az apátság 360 frt 90 krt.

Nem conventiós mesteremberekneк, továbbá szőllőmunkákra kellett 663 frt 38 kr. A négy rendtag élelmezése 247 frt 15½ krba került; de ebbe nincs beleszámitva az, a mit az apátság házilag termelt, pl. a zöldség, a vaj és a szárnyasok. A rendtagok a szerzetes ruhát Wellehrádról kapják. Többi ruhájuk a cselédségével és a rendházi és templomi ruhával együtt 163 frt 30 krba került. Épitő anyag ára 656 frt 67 kr.; butorzatra 84 frt 40½ krt fordítottak. A *pénzbeli kiadás* tehát összesen 2296 frt 64 krt tesz. A hiány tehát 1960 frt 24 kr., a melyet egyéb jövedelmekből kellett fedezni.

Az apátságnak a kamarai összeirás szerint van 500 *pozsonyi* mérő alá való földje. Ebből azonban uraságilag csak 190 mérő alá valót művel; a többit a jobbágyok munkálják.

Ezen évben — 1752 — meglehetős jó termés volt. A bevetett 68 mérő után lett — a részek leszámitásával — 252 mérő. A jobbágyok kilenczed fejében fizettek 89 mérőt; a két malomból meg bejött 130 mérő.

A rendtagok és a vendégek részére a kenyérhez és főző lisztheз kellett 66 mérő; a rendház és a vendégek cselédjeinek kenyeréhez és élelméhez 186 mérő; a conventiós cselédeknek 183 mérő; pálinkafőzéshez 17 mérő; napszámosok részére 57 mérő; szár-

nyasok tartására 36 mérő; alamizsnára és cserébe 16 mérő, őszi vetésre 78 mérő.

Mivel a földeket ezen évre leginkább őszivel vetették be, árpából mindössze is csak 9 mérő került vetésre. Ebből termett 42 mérő. Kilenczedből 6, a két malom után meg 11 mérő folyt be.

A mily csekély volt a bevétel az árpából, épen olyan nagy volt a fogyasztás. Szükséges volt darálásra 14, szárnyasok tartására a majorban 5, vetőmagnak 36 s végül serfőzésre 365 mérő.

Zabból vetettek 14 mérőt. Ebből termett 61 mérő. Kilenczedként bejött 10 mérő. A rendház lovai elfogyasztottak 382, a vendégeké 57, a szárnyasok meg 16 mérőt.

A gabonából is tehát több a fogyasztás, mint a mi termett. A hiányt részint az összevásárolt földek terméséből, részint vétel útján pótolta az apátság.

A szőllőt Pásztón részint a jobbágyok, részint fogadott napszámosok munkálják. Az 1752-ik évben a bortermés kissé vékony, mindössze is 56 akó. Kilenczed czimén befolyt 39 akó. Végül — pásztói szokás szerint — mindegyik mesterember (hospes), a kinek szőlleje van, két-két akó bort fizetett; s így begyült 24 akó. Összesen tehát 119 akó.

A rendtagok és a vendégek fogyasztása s a misebor felrúg 86 akóra és 2 köbölre. A házi cselédség és a vendégek cselédei megittak 19 akót és 3 köbölt. Hordó feltöltögetésére kellett 16 akó és 1 köböl. Összesen elfogyott tehát 122 akó és 2 köböl.

E szerint tehát a bortermés sem volt elég a fogyasztásra. A hiányt itt is, meg a korcsmákban kimért bornál is részint a kilenczedből, részint vett borral pótolták.[1]

Wiesner Abund 1753. máj 22-én így panaszkodik: Valóban végzetes éveim voltak eddig. Az első évben a lovak döglöttek meg; taval a sok eső és a vízáradás a gabonát és a takarmányt tette tönkre; az idén meg sok marha pusztult el, a jég a szőllőt és a gyümölcsöt verte el, a száraz télben meg a gabonát érte veszedelem.[2]

[1] Zirczi ap. levt.: Act abb. Paszt. f. 48. «Rationes triennales de proventu abbatiae Pasztoviensis, annorum videlicet 1752, 1753, 1754-ti».

[2] U. o. 1753. máj. 22. lev.

1756-ról maradt az apátságnak 120 mérő és 12 csanak tiszta *buzája*, 5195, mérő s 15½ cs. kétszerese és 20 mérő s 10 cs. rostaalja.

1757-ben termett és befolyt: Pásztón és környékén az elvetett 92½ mérő buzából 288 kereszt és 20 kéve, a 17 mérő kétszeresből 18 kereszt és 11 kéve. A Tepkén, Almáson és Csécsén elvetett 90 kila buzából 169 kereszt és 10 kéve. A pásztói kilenczedből 69 ker. 11 kéve, a hasznosi hetedbol és kilenczedből 8 ker. 2 kéve, a tari kilenczedből 2 ker. 21 kéve, a csécsei kilenczedből 6 ker. 12 kéve, a verebélyi kilenczedből 17 ker. 15 kéve kétszeres; a batonyi kilenczedből 3 ker. 9 kéve buza és 9 ker. 6 kéve kétszeres; heted czimén az apátsági földekbol 9 ker. 14 kéve, majd ismét 3 ker. 15 kéve, a nádasdi pusztáról 15 ker. 17 kéve, Tepke pusztáról 8 ker. 8 kéve, Almás pusztáról 7 ker. 16 kéve, Tiribes pusztáról 1 ker. 3 kéve, Tóth-Veréb pusztáról 34 ker. 17 kéve, Lengyend pusztáról 39 ker. 12 kéve kétszeres; tized czimén Pásztóról 102 ker. 2 kéve, Batonyból 7 ker. 4 kéve, Verebélyről 14 ker. 5 kéve kétszeres.

A 288. ker. 20 kéve buza és 18 ker. 11 kéve kétszeres után aratórészként esett 28 ker. 19½ kéve buza és 1 ker. 19 kéve kétszeres, továbbá még ráadásul 1 ker. buza és 1 ker. kétszeres.

Az említett termésből nyomtatás után szemes gabona lett: 1 mérő 10 cs. tavaszi buza, 745 mérő tiszta buza, 514 mérő kétszeres. Ebből, midőn vetőmagnak kirostálták, lett 39 mérő rostaalja.

A Káposztás-malomból befolyt 27 mérő tiszta buza, 117 mérő és 10 cs. kétszeres; az Alsó-malomból (Új-malom) 102 mérő, a kőmalomból 182 mérő, s más czímeken 222 mérő. A muzslai pusztáról heted czimén 5 mérő és 10 cs. kétszeres. A vermekből kikerült 35 mérő kétszeres. Különféle czímeken 5 mérő s 10 cs. buza, 17 mérő s 10 cs. kétszeres

Az összes bevétel szemes gabonában: 1 mérő s 10 csanak tavaszi buza, 856 mérő s 12 cs. korábbi őszi buza, 41 mérő s 10 cs. későbbi őszi buza; 6470 mérő és 5½ cs. korábbi kétszeres, 9 mérő s 10 cs. későbbi kétszeres; s végül 39 mérő s 10 cs. rostaalja.

Vetésre kellett: Pásztón a kereszt melletti táblára 24, Nádasd pusztán 31, Csontfalván 98 és Almás pusztán 39 mérő tiszta buza.

Kenyérre az uraságí asztalhoz: 1 mérő 10 cs. tavaszi, 44 m.

2 cs. tiszta buza és 43 m. 10 cs. kétszeres. A cselédeknek kenyérre 196 mérő kétszeres.

Nyomtató részre — a tizenegyedik részt számítva — 97 mérő 13 cs. buza, 70 m. 2 cs. kétszeres. Eladásra került 1287 mérő 5 cs. kétszeres. Egy mérő ára 37½—54 kr. között mozog.

Conventióra: a provisornak 24, Ferencz idősbik ispánnak 14, András fiatalabb ispánnak 14, a serfőzőnek 16, a kertésznek 14, a bognárnak az 1 mérő buzán felül 14, a kovácsnak 20, a vinczellérnek 10, Péter béresnek 14, a gulyásnak 18, a kondásnak 20, a juhásznak 24, a gazdának Tiribesen 16, két szolgálónak ugyanitt 13, András batonyi erdőőrnek 10, a felső korcsmárosnak 6, az alsó korcsmárosnak 6, a tepkeinek 6, a Török-félének 6, a Szabó-félének 6 és a verebélyinek 4 mérő s 10 cs. kétszeres esik. Egyéb kisebb jutalékkal együtt az összes conventio 1 mérő buza, 316 m. és 10 cs. kétszeres esik.

A vermekből, midőn kinyitották, hiányzott 6 mérő és 15 cs. kétszeres. A vermek csináltatására kiadtak 16 m. és 5. cs. kétszerest. Szárnyasoknak kellett: 1 m. 10 cs. korai, 27 m. 10 cs. kései tiszta buza, 96 mérő korai kétszeres, 9 m. 10 cs. kései kétszeres és 21 mérő rostaalja. Daráltatásra 61 mérő kétszeres és 38 m. 10 cs. rostaalja.

Összes kiadás: 1 mérő 10 cs. tavaszi, 367 mérő korai, 27 m. 10 cs. kései buza; 2875 m. 3½ cs. korai, 9 m. 10 cs. kései kétszeres; 59 m. 10 cs. rostaalja.

A bevételt és kiadást egybevetve, marad: 489 mérő 12 cs. korai és 14 mérő kései buza; 3595 mérő 2 cs. korai kétszeres.

Rozs az előző évről maradt 147 mérő 11½ cs., továbbá 7 mérő rostaalja.

Rozsból elvetettek Pásztón 13 mérőt; eladtak egy mérőt — 54 krajczárjával; megdaráltattak 79 mérőt és 1½ cs. és 7 m. rostaaljját; kenyérnek megőröltek 46 mérőt és 10 cs.

Árpa maradt az előző évről 568 mérő 7½ cs. Idei termés Pásztón 92 mérő után 86 petrencze (cumulus), Almás pusztán 36 mérő után 47 petrencze. Befolyt ezenkívül a pásztói kilenczedből 10 kéve, a csécseiből 6 kéve, a verebélyiből egy kereszt, a batonyiból 15 kéve; heted czímén az apátsági területről 6 kéve, Tiribes pusztáról 15 kéve, Tóth-Veréb pusztáról

6 kereszt; tized fejében Pásztóról 10, Verebélyről 20 és Batonyról 11 kéve.

Az aratóknak az árpából kilenczed járt. A begyült árpából a kinyomatás után lett 593 mérő. A malmokból 52 mérő; rostálás útján, Benkovics Mihály rendtag halála után és egyéb czímeken jutott az apátságnak 108 mérő és 10 cs. árpa s 107 mérő és 10 cs. rostaalja. Igy az apátság idei összes árpája 753 mérő 10 cs.; rostaalja meg 107 mérő és 10 cs. Ehhez hozzáadva az előző évi árpamaradékot, az egész: 1321 mérő 17½ cs. és 107 mérő s 10 cs. rostaalja.

Ebből elvetettek Pásztón 92, Almás pusztán meg 36 mérőt. Daráltatásra 43 mérő; a sörfőzőnek polenta készítésére 304 m.; a nyomtatóknak — a 10-ik és 21-ik rész fejében — 85 mérő és ½ cs.; lovaknak, disznóknak és szárnyasoknak 106 mérő árpa és 103 mérő rostaalja; egyéb czimekre 139 mérő. Az összes kiadás 805 mérő és ½ cs. árpa, továbbá 103 mérő rostaalja. Ezt az egész árpakészletből levonva, marad 516 mérő 17 cs. árpa s 4 mérő 10 cs. rostaalja.

Polenta az előző évről maradt 86 mérő: az idei készlet 361 mérő és 5 cs. Összesen 447 mérő és 5 cs. Ebből elhasználtak 291 mérőt; maradt tehát 156 mérő.

Zab a mult évről maradt 394 mérő s 11 cs. Az idén meg termett: Pásztón 47 mérő után 54 ker. 13 kéve; Tiribesen 43 mérő után 18 petrencze. Kilenczed czímén befolyt Pásztóról 2 ker. 3 kéve, Hasznosról 1 ker. 7 kéve, Csécséről 1 ker. 5 kéve, Verebélyről 4 kéve, Batonyból 2 ker. 8 kéve; heted czimén az apátsági területről 2 ker. 1 kéve, Tepke és Nádasd pusztáról 6 ker. 7 kéve, Almás pusztáról 2 ker. 11 kéve, Tiribes és Tóth-Veréb pusztáról 2 ker. 14 kéve; tized czimén Pásztóról 6 ker. 5 kéve, Batonyból 1 ker. 17 kéve, Verebélyről 4 kéve. Az idei termés és a befolyt mennyiség 83 ker. 11 kéve és 18 petrencze. Ebből nyomtatás után lett 369 mérő. Tartozások s más effélék czimén kapott még az apátság 58 mérőt.

Zabból elment: vetésre 90 mérő; nyomtatóknak — a tizedik és 21-ik rész fejében — 54 mérő 9½ cs.; lovaknak és szárnyasoknak 389 mérő 15 cs.; rendkivüli czimekre 28 mérő. Az összes fogyasztás tehát 562 mérő 4½ cs. Maradt tehát 264 mérő 6½.

Tönköly (spelta) volt 8 ker. 7 kéve; köles 7 ker. 5 kéve; hajdina (pannicus) 17 ker. 6 kéve. Ebből lett 23 mérő tönköly; 30 mérő 15 cs. köles; és 5 mérő 10 cs. hajdina.

Ebből vetésre kellett 1 mérő köles és 1 mérő hajdina.

Az előző évről maradt 10 mérő és 14 cs. bab, 15 mérő 9½ cs. lencse, 18 cs. tengeri és 4 mérő kendermag. Az idén (1757) a bevetett 4 mérő 17 cs. babból lett 4 kocsi; az 5¼ m. lencséből 4 kocsi; a 8 cs. tengeriből 7 kocsi; kender heted czimén 20 ker. 9 kéve. Ebből lett 10 m. 10. cs. bab, 16 mérő 5 cs. lencse, 5 mérő 10 cs. tengeri és 6 mérő kender. A malmokból befolyt 20 mérő 10 cs. tengeri.

Mindebből vetésre kellett 4 mérő 17 cs. bab, 5 m. 5 cs. lencse és 8 cs. tengeri. A malomba került 9 mérő 9 cs. bab, 14 mérő 5 cs. tengeri; konyhaszükségletre kellett 15 mérő bab, 2 mérő 5 cs. lencse. A conventiósoknak és másoknak adott az apátság 2 mérő 6 cs. babot, 7 mérő 12 cs. lencsét, 10 mérő 18 cs. tengerit és 10 mérő kendermagot.

Buzalisztből elfogyott: a rendházi konyhán 4 mérő 5 cs.; a a cselédség ételére 10 mérő 5 cs.; az uri kenyérre 23 mérő 15 cs.; a cselédek kenyerére 235 mérő 15 cs. és a rozslisztből 15 m. 15 cs.[1]

Az apátság *pásztói* urodalmában 1756-ban volt 1 öreg, 1 hároméves és 1 kétéves bika. Ezek közül 1757-ben csak az 1 öreg bika maradt életben. 1756-ban 15 a fejős tehén. Ezekhez járult 1757-ben még 21. A 36 darab közül azonban elapadt 17 s eldöglött 14. Maradt tehát 5 fejős. 1756-ban kinn a tehéncsordán volt 20 meddő tehén. Ehhez 1757-ben járult még 17.

1756-ról maradt 2 négyéves, 8 hároméves, 4 kétéves és 5 egyéves üsző. Ezekhez járult 1757-ben 3 egyéves. Ezek közül 1757-ben 2 vén tehén, 6 négyéves üsző lett; 1 hároméves és 2 kétéves üsző megdöglött. Maradt tehát 2 négyéves, 3 háromféves, 3 kétéves és 3 egyéves üsző.

1756-ról maradt 4 jármos ökör, 5 négyéves, 11 hároméves,

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 48. «Computus granariatus super perceptis et expositis frumentis universisque granis penes venerabilem abbatiam B. V. Mariae de Paszto in regno Hungariae a 1-a ianuarii inchoative usque ad ultimam decembris inclusive pro anno 1757.

1 kétéves és 11 egyéves tinó. 1757-ben volt 5 jármos ökör, 5 rideg marha, 11 négyéves, 1 hároméves, 11 kétéves és 3 egyéves tinó. Ezek közül 1 jármos ökröt levágtak; 1 rideg marha jármos ökör lett; 3 rideg marhát (ötéves tinó) eladtak 45 frtért; 1 rideg marha megdöglött; 3 négyéves tinót eladtak 45 frtért; 4 négyéves és 5 kétéves tinó megdöglött. Maradt tehát 1757 végén: 4 jármos ökör, 4 négyéves, 1 hároméves, 6 kétéves és 3 egyéves tinó.

1756-ról maradt 13 bika- és 7 üszőborjú. 1757-ben lett 11 bika- és 12 üszőborjú. Ezek közül 3 bika- és 3 üszőborjút levágtak házi szükségletre; 15 bika- és 12 üszőborjú pedig megdöglött.

A *tiribesi* urodalomban 1756-ról maradt 1 öreg és 1 négyéves bika. 1757-ben 1 megdöglött, 1 meg egyéves lett. Igy az összeg: 1 öreg és 1 egyéves bika. 1756-ról maradt 9 fejős tehén. Ezek száma 1757-ben 21-re rugott. Közülük azonban 6 megdöglött, 15 meg meddő lett. 1756-ról maradt 21 meddő. Ezek száma tehát 36. Közülök időközben 9 meddő lett; kettőt házi fogyasztásra levágtak; egyet az ispán 9 frtért vett meg; 7 pedig megdöglött. A harminczhatból maradt tehát 17.

1756 végén volt 1 négyéves, 2 hároméves, 8 kétéves és 3 egyéves üsző. 1757-ben 1 ötéves, 2 négyéves, 8 hároméves, 3 kétéves és 1 egyéves üsző. Ezek közül az ötéves és a 2 négyéves tehén lett; 5 hároméves és 3 kétéves megdöglött. Maradt tehát 3 hároméves és 1 egyéves üsző.

1756-ról maradt 5 kétéves és 4 egyéves tinó. 1757-ben volt 5 hároméves, 4 kétéves és 2 egyéves tinó. Ezek közül levágtak 1 hároméveset; 3 hároméves és 2 kétéves pedig megdöglött. Maradt tehát 1 hároméves, 2 kétéves és 2 egyéves tinó.

1756-ról maradt 16 bika- és 5 üszőborjú. 1757-ben lett 9 bika- és 5 üszőborjú; összesen tehát volt 25 bika- és 10 üszőborjú. Ezek közül azonban 2 tinó, 1 üsző, 1 meg bika lett; 1 bikaborjú levágásra került, 21 bika- és 9 üszőborjú pedig megdöglött. Maradni tehát nem maradt semmi sem.

Hámos ló 1756-ról maradt 2 csődör, 7 herélt és 1 kancza. 1757-ben ezekhez járult a csikók közül 1 kétéves herélt. Ezek közül 1 csődör megdöglött, 1 herélt meg kehes lett s 11 frtért

eladták. Maradt tehát a kocsisok kezén 1 csődör, 7 herélt és 1 kancza.

Voltak még 1756-ról tenyésztő állatok is: 7 öreg és 2 fiatal. 1757 folyamán ezekhez járult 1 csikó is; de megdöglött 2 öreg. Igy tehát 7757 végén volt 5 öreg és 3 fiatal. A csikók között volt 1756 végén 1 egyéves csődör, 1 hároméves és 3 egyéves kancza, 5 idei csődör és 4 idei kancza. 1757-ben volt 1 kétéves s 5 egyéves csődör; 1 négyéves, 3 kétéves, 4 egyéves kancza; 7 idei csődör és 6 idei kancza-csikó. Ezek közül 1 négyéves anyakancza lett; 1 meg kiheréltetvén, kocsi elé került; 1 egyéves csődör és 1 egyéves kancza megdöglött.

A *sertések* közül volt 1756 végén kandisznó: 1 hároméves, 1 kétéves és 5 egyéves; téli kanmalacz 2, tavaszi meg 1. Ártán: 2 hároméves, 3 kétéves, 21 egyéves, 33 téli malacz. Emse disznó: 10 hároméves, 13 egyéves; téli emse malacz 40.

1757-ben volt kandisznó: 3 hároméves, 5 kétéves, 4 egyéves, 20 téli és 2 tavaszi malacz; ártán: 9 hároméves, 29 kétéves, 38 egyéves. Emse: 13 hároméves, 18 kétéves, 44 egyéves, 12 idei téli, 2 tavaszi malacz; 6 hároméves, 7 kétéves s 11 egyéves herélt emse. 32 téli szopós malacz.

Ezek közül házi szükségletre leöltek 6 hároméves s 1 kétéves ártánt; 2 kétéves, 3 egyéves emsét, 1 emsemalaczot, 1 hároméves és 2 kétéves herélt emsét. A conventiósok közül csak a verebélyi ispán, a kanász és a szentkuti gazdaasszony kapott egy-egy darabot. A szentkuti kanász 24 krért kapott 1 tavaszi emsemalaczot. Egész éven át megdöglött 9 téli kanmalacz, 5 egyéves emse, 8 téli emse malacz és 1 kétéves herélt emse. Mindezek levonásával maradt 1757-ben: 2 hároméves, 3 kétéves, 2 egyéves kan, 11 téli, 2 tavaszi kanmalacz; 3 hároméves, 28 kétéves, 37 egyéves herélt; 12 hároméves, 11 kétéves, 27 egyéves emse, 3 téli, 1 tavaszi emsemalacz; 4 hároméves, 3 kétéves s 11 egyéves herélt emse.

1756-ról maradt 8 hároméves, 7 egyéves s 59 idei kos; 1 hároméves, 11 kétéves s 47 egyéves ürü; 164 hároméves, 40 egyéves s 78 idei nőstény; 12 meddő birka. 1757-ben volt: 8 hároméves, 7 kétéves, 59 egyéves és 101 idei kos; 12 hároméves, 47 kétéves s 45 egyéves ürü; 203 hároméves, 40 kétéves,

78 egyéves nőstény birka és 61 idei nőstény birka; 32 meddő birka; 202 nőstény bárány. Ezek közül megdöglött 1 hároméves, 1 kétéves és 16 idei kos; 2 hároméves ürü; 16 hároméves, 4 kétéves, 11 egyéves s 13 idei ürü és 2 meddő birka. Ezenkívül egyéb fogyasztásokat is beszámítva, maradt: 2 hároméves, 6 kétéves, 14 egyéves s 63 idei kos; 2 hároméves s 38 egyéves ürü; 166 hároméves, 66 egyéves, 45 idei nősténybirka; s végül 6 meddő.

1756-ról maradt 2 kétéves, 6 egyéves, 3 idei kecske és 3 bakkecske. 1757-ben volt 8 kétéves, 3 egyéves kecske, 20 gida és 3 bakkecske. Ezekből megdöglött 3 kétéves kecske, 4 gida és 2 bakkecske. A többit meg eladták, elcserélték vagy levágták.

1756-ról maradt: 2 kanpulyka, 84 anya- és fiatal pulyka, 4 gunár, 90 anyalúd, 3 kanrécze, 49 anyarécze, 4 kakas, 20 kappan, 40 tyúk és 5 csirke.

1757-ben az állomány így alakul: A pásztói majorosné kötelességéből kifolyólag beadott 6 izben 10 pulykát (60 db.), 6 izben 10 ludat (60 db.), 7 izben 6 réczét (42 db.), 7 izben 20 csirkét (140 db.) és minden tyúk (16) után 60 tojást. Tiribesről, a hol a majort megszüntették, áthoztak Pásztóra 36 pulykát, 61 anyaludat, 25 anyaréczét, 139 csirkét. Szent-Kutról átszállítottak 17 pulykát, 5 ludat, 25 réczét és 30 tyúkot. A pásztói jobbágyok mult évi hátralékként 8 tyúkot adtak. A censualistáktól jár 56 kappan. Az úrbéri kötelezettség értelmében mindegyik jobbágy ad 10 tojást és 1 tyúkot, vagy e helyett 2 csirkét. A pásztói 72 jobbágy tényleg beadott 38 tyúkot és 12 csirkét; a hasznosi 11 jobbágy 11 csirkét; a csécsei 10 jobbágy 20 csirkét; a verebélyi 26 jobbágy — részben mult évi hátralékként is — 64 csirkét, a batonyi 23 jobbágy 49 csirkét, a rendház is adott át a majornak 3 tyúkot és 23 csirkét. Szóval a pásztói majorba került 4 kanpulyka, 197 pulyka, 4 gunár, 216 lúd, 3 kanrécze, 141 nőstény récze, 4 kakas, 76 kappan, 119 tyúk és 463 csirke.

Ezekből a rendház elfogyasztott: 65 pulykát, 24 ludat, 48 réczét, 54 kappant és 457 csirkét. Eladtak 28 pulykát, 89 ludat, 25 réczét és 25 tyúkot. A kapuczinusok kaptak alamizsnaként 2 pulykát és 2 kappant. Szent-Kuton Nagy-Boldogasszonykor elfogyott 4 récze, Tiribesen meg tizedszedéskor 1 récze és 6 csirke.

Megdöglött 8 pulyka, 23 lúd, 14 récze és 9 tyúk. A fogyasztást a bevétellel szembe állítva, maradt: 4 kanpulyka, 94 pulyka, 4 gunár. 80 lud, 3 kanrécze, 49 récze, 4 kakas, 20 kappan és 85 tyúk.

1756-ról maradt 4 akó, 49 itcze és 1 messzely vaj; 4 mázsa 16 font és 1 negyed sajt. 1757-ben a majorosné beadott 4 akó és 79 itcze vajat, 4 mázsa 34 font és 2 negyed sajtot. A nádasdi 174 birka és 2 kecske után — mindegyik után egy itcze vaj és 10 font sajt járt — a juhász beadott 2 akó 48 itcze vajat, 17 mázsa 30 font sajtot.

Az urasági asztalon 1757-ben elfogyott 268, a cselédség asztalán 218, a conventiósokra meg 166 font, vagyis összesen 652 font vaj, — a mi fölér 6 akóval 50 itczével s $^2/_3$ messzelyvel. Az urasági asztalnál elfogyasztottak 46 font, a cselédek asztalánál 2 mázsa 29 font és 2 negyed, a conventiósok meg 2 mázsa 42 font sajtot.

1756-ról maradt 10 nagyobb és 43 kisebb ló- és marhabőr, 17 bárányból és 17 kecskebőr. 1757-ben pedig volt — az említett maradványnyal együtt — 72 nagyobb és 121 kisebb ló- és marhabőr, 59 birka- és 84 bárányból, 7 kecske- és 3 gidabőr; gyapjú meg 404 rész.

Ebből eladtak: 49 nagyobb és 84 kisebb marha- és lóbőrt; 54 birka- és 39 bárányból; 7 kecske- és 17 gidabőrt és a 404 rész gyapjut. Az ispán és a két kocsis három köpenyre kapott 27 bárányból és 9 gidabőrt, a csordás bőrruhára 4 birka- és 2 gidabőrt; kocsik kijavítására 6 kisebb marha- és lóbőrt; két ispánnak és egy kocsisnak csizmára 3 kisebb marha- és lóbőrt; az ebédlőben levő hat új székre 13 kisebb marha- és lóbőrt; a szolgáknak és különféle conventiósoknak 7 nagyobb marha- és lóbőrt adtak.[1]

1756-ról maradt 751 frt 1 fill. pénzkészlet.

1757-ben ezen *bevételei* voltak az apátságnak: Házak és földek után és ezek bérletéből 747 frt 23 kr. 2 fill.; rétek bérletéből 194 frt 58 kr.; legeltetésből 33 frt 57 kr. 2 fill.; bormérésből 1581 frt 51 kr. 2 fill.; sörmérésből 338 frt 57 kr.; pálinkamérés-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 48. «Rationes Burgrabiatus penes abbatiam B. V. Mariae de Pásztho a die 1-a ianuarii usque finem decembris anni 1757-mi».

ből 33 frt 18 kr.; gabonaeladásból 1385 frt 58 kr. 3 fill. És pedig 575½ mérő kétszeres után, 36 krajczárjával, 345 frt 18 kr.; 46 mérő kétszeres után, 37½ krajczárjával, 28 frt 45 fill.; 162 mérő kétszeres után, 39 krajczárjával, 105 frt 18 kr.; 69 mérő kétszeres után, 42 krajczárjával, 48 frt 18 kr.; 434½ mérő után, 45 krajczárjával, 326 frt 3 kr. 3 fill.; 5 mérő után, 48 krajczárjával, 4 frt; 340 mérő után, 51 krajczárjával, 289 frt; 108 mérő után, 54 krajczárjával, 97 frt 12 kr.; 136½ mérő után, egy forintjával, 136 frt 30 kr.; 4 mérő után, 1 frt 6 krajczárjával, 4 frt 24 kr.; 1 mérő rozs után 54 kr.; ½ mérő zab után 10 kr.

Eladott továbbá az apátság egy kehes lovat 11 frtért; 3 tinót összesen 45 frtért; 1 tehenet 9 frtért; 1 tinót 16 frtért; 2 másik tinót 27 frtért; 14 bárányt, darabját 24 krajczárjával, 5 frt 36 krért; 10 másik bárányt, 27 krajczárjával, 4 frt 30 krért; 25 pár birkát, párját 9 máriásával számítva, 89 frt 15 kr.; 4 kecskét, darabját 22½ krajczárjával, 1 frt 30 krért; 3 kecskét és 1 bakot, 54 krajczárjával, 3 frt 24 krért; 2 kecskét, 57 krajczárjával, 1 frt 54 krért. Mindez, még néhány állat beszámításával, kitesz 216 frt 13 krt.

Eladott az apátság 17 tyúkot, 4½ krajczárjával, 1 frt 16 krért; 12 másik tyúkot, 6 krajczárjával, 1 frt 12 krért; 25 kacsát, 6 krajczárjával, 2 frt 30 krért; 66 ludat, 9 krajczárjával, 9 frt 54 krért; két hízott ludat, 15 krajczárjával, 30 krért; pulykákat 6 frt 49 krért; 5 nagyobb pulykát, darabját 30 krajczárjával, 2 frt 30 krért; s 20 ludat, 9 krajczárjával, 3 frtért. Szóval a bevétel szárnyasakból 27 frt 42 kr.

Eladtak még 10 borjúbőrt, 15 krajczárjával, 2 frt 30 krért; 8 kecskebőrt, 12 krajczárjával, 1 frt 36 krért; 5 birkabőrt 9 krajczárjával, 45 krért; 3 kidolgozott báránybőrt, 21 krajczárjával, 1 frt 3 krért; 34 szarvasmarha-, 16 birka- és bárányborrt 20 frtért; 5 birka- és báránybőrt 45 krért; 24 marhabőrt 15 frtért; 15 marhabőrt 6 frt 30 krért; 34 birka- és kecskebőrt 4 frtért; 29 szarvasmarha- és csikóbőrért kaptak 10 frt 41 krt; 19 szarvasmarhabőrért 14 frtot; 1 nagyobb és egy kisebb szarvasmarhabőrért 1 frt 6 krt; 4 fekete báránybőrért, 51 krajczárjával, 3 frt 24 krt. A bevétel az összes állatbőrökből tehát 81 frt 20 kr.

202 pár birka gyapjuja — párjáét 18 krajczárjával számítva — 60 frt 36 kr. A vajból befolyt 4 frt 55 kr. Egy font vaj elkelt

15 krajczárért; egy font sajt meg 3 krért. Sajtból 27 frt 19 kr. a bevétel; kenyérből, sóból, szalonnából és husból meg 26 frt 2 kr. 3 fill.; fából és szénából 60 frt 56 kr.; tizedből 90 frt 54 kr. A rendkívüli bevétel 23.532 frt 2 kr. és 2 fillér. Ebbe azonban be van számítva a Mátra-Verebély visszaváltásáért kifizetett 20.500 frt és 2680 frtnyi kölcsön is.

Az 1757-ik évi összes bevétel 28.444 frt 31 krajczár. Ehhez hozzáadva az 1756-iki maradékot, az egész bevétel 29.195 frt 35 krajczár.

1757-ben a következő *kiadások* voltak: Hadi segélyre a pilispásztói apátság részéről 27 frt 48 kr.; a tized kibérlésére 244 frt 9 kr.; adósság törlesztésére 23.860 frt; kamatokra 2181 frt 36 kr.; postára 18 frt 8 kr.; perekre 175 frt 30 kr.; utiköltségre 25 frt 6 kr. 2 fill.; különfélékre[1] 11 frt 14 kr. 2 fill.; alamizsnára 6 frt 19 kr. 1 fill.; korcsmajavításra 11 frt 39 kr. 2 fill.; mesterembereknek és napszámosoknak 679 frt 24 kr. 3 fill.; húsra, vadakra és madarakra 42 frt 19 kr. 2 fill.[2]; halra[3] és egyéb ételekre kiadtak 27 frt 53 krt; fűszerekre 14 frt 59 krt; sóra és faggyúra 95 frt 20 krt; czukorra, theára és kávéra[4] 15 frt 26 krt 3 fill.; borra[5] 219 frt 3 krt 1 fill.; gabonaneműekre 8 frt 42 krt; ruhaneműekre[6] 114 frt 58 krt 2 fill.; templomi gyertyára 14 frt 14 krt 1 fill.; vasra és vasnemű tárgyakra 42 frt 45 krt 3 fill.; mészre 64 frt 51 krt; faneműekre 94 frt 12 krt; puskaporra és ólomra 5 frt 3 krt 2 fill.; rendkívüli kiadásokra 294 frt 46 krt; conventiósoknak 499 frt 6 krt 2 fill. Igy különösen Csór István ispánnak évi illetékként 40 frtot; Kosztelnik Miklós ispán özvegyének — a hús- és ruhajutalék betudásával — 29 frt 30 krt; Ferencz Istvánnak fizetés fejében 20 frtot, hús fejében 1 frt 30 krt és egy pár csizma

[1] A többek között ilyen tétel is van a számadásban: «*pueris scholaribus in festo S. Blasii et S. Georgii cantando circumeuntibus*, item in theophorica processione versus recitantibus dedi 48 Xr.» «*Ludi Magistro in festis Natalitiis hostias cum apprecatione dedi 30 Xr.*» «Pueris hostias ferentibus et apprecantibus 4 Xr. 2 den.»

[2] A marhahús fontja 2 kr. Elfogyott 856 font. Ezért fizetett az apátság 28 frt 32 krt; 27 nyul ára 3 frt 12 kr.

[3] A tőkehal fontja 21 kr.; a csukáé 3 kr., nagybőjtben meg 8 kr.; a pontyé 9 kr.; a keszegé 12 kr.; a besózatlan vizáé 12 kr.

[4] A fehér czukor fontja 34 kr., a kávéé 48 kr., a theáé 2 frt 4 kr.

[5] Egy akó bor ára 1 frt 15 kr., 2 frt, 2 frt 16 kr., 2 frt 24 kr., 2 frt 42 kr. és 2 frt 50 kr. között váltakozik.

[6] A vászon rőfe 7—10 kr.; az abrosz rőfe 34 kr.; az asztalkendőnek való rőfe 17 kr.; 1 zsák ára 12 kr.

fejében 2 frtot; György kulcsárnak 20 frtot; Teréz szakácsnénak 19 frtot; Francziska konyhaleánynak 10 frtot; Smietax György első kocsisnak évi bér fejében — beleszámítva egy pár csizmára 2 frtot, kalapra 45 krt, fehérruhamosásra 48 krt — 18 frt 33 krt; Ferencz második kocsisnak a kalap és csizma árával együtt 14 frt 45 krt; a majorosnénak 15 frtot; a két majorbeli szolgálónak — a csizma árát is beleértve — együttesen 20 frt 16 krt; a tehenesnek egynémely vett ruhával együtt 6 frt 45 krt; a borjusnak ruhára 2 frt 11 krt; a lovásznak ruhára 6 frt 17 krt 2 fill.; Péter béresnek 16 frtot; a gulyásnak 16 forintot; a kanásznak 24 frtot; a juhásznak 22 frtot; Balázs sekrestyésnek és szabónak 20 frtot; Ráfael kertésznek 24 frtot; Venczel bognárnak — betudva a husért járó 1 frt 30 krt — 21 frt 30 krt; József kovácsnak 20 frtot; Károly chirurgusnak, három rendtagnak hetenkint kétszeri borotválásáért, 9 frtot, orvosi kezelésért meg 8 frt 6 krt; a serfőzőnek húsra 1 frt 30 krt; a serfőző segédének 6 frt 31 krt; a pálinkafőzőnek 5 frt 28 krt; a komlósnak (lupulario) 14 frt 20 krt; a széchényi kályhásnak 7 frt 30 krt; a tiribesi gazdának, Selinger Jánosnak, s feleségének, a csizma árával együtt, 21 frt 8 krt; a két tiribesi szolgálónak, a csizma árával együtt 20 forint 16 krt; a tiribesi tehenesnek 12 frtot; a batonyi erdőörnek ruhára 4 frtot.

Az összes évi kiadás tehát 28.794 frt 42 kr. 2 fill. Ezt a bevétellel szembe állítva, megmaradt az apátságnak 400 frtja, 52 krja és 2 fillére.[1]

Az 1757-iki kimutatással azonos rendszerű számadások maradtak ránk még az 1751, 1753, 1754, 1755, 1756, 1758, 1759, 1761, 1762, 1763, 1764, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775-iki évekről. Ezek lényegében azonos képben tárják elénk az apátság anyagi viszonyait.[2]

Az apátság pásztói taxásai bevádolták Sághy Mihály alispánnál a rendház elüljáróját, Wiesner Abundot, hogy őket, a megkötött egyesség figyelmen kívül hagyásával, mégegyszer annyi fizetésre és szolgálatra kötelezi. S mivel ők ezeket teljesíteni nem akarják, barmaikat elveszi és szőlőtermésöket lefoglalja.

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 48. «Rationes Quaesturae penes abbatiam B. M. V. de Paszto, super percepta et exposita pecunia inchoative a die prima ianuarii usque finem decembris anni 1757.»

[2] U. o. f. 48. a megfelelő évi számadások.

A szolgabiró 1758. nov. 2-iki levelében figyelmezteti az elüljárót a magyarországi jogra s inti, hogy ehhez ragaszkodjék; s ha a vád valóságot tartalmaz, akkor az okozott sérelmek orvoslását tartsa kötelességének.[1]

Az apátság taxásai *Pásztón* 1759. ápr. 6-án: Max Wolfgang özvegye, Fuják János, Zsemberi Mihály, Pap Ádám, Kubany János, Ferenczi Mihály, Szenczi Ádám, Csernyanszky György, Kerschig Balázs, Kleger József, Spalek János, Maszlovszky Mátyás, Erdélyi Mihály, Lakatos Mátyás, Wilfner János, Edücs Gergely, Hackl Ferencz, Drazsik János és Jakab, Martinak György, Bogácsi Mihály, Kis Kelemen Pál, Oravcsik János, Takács Wenczel és N. N. festő.[2]

A pásztói apátság taxásai 1759-ben is Heves- és Külső-Szolnok-vármegyéhez fordulnak panaszukkal, mivel a pásztói apátság mint földesúr követeléseit nem tudják elviselni.[3] Hiszen nekik hetenkint csak egy napot kell szolgálniok, s az uraság mégis sokszor egész hétre kirendeli őket szolgálatra.[4]

Az 1759. máj. 4-én tartott úriszék a panaszt alaptalannak találta, de azért a taxások kötelezettségeit újonnan megállapította.[5]

Wiesner Abund velök szemben most nemesen viselkedik. Nem gondol megtorlásra, hanem engedékenynek bizonyul s a hatóság előtt, 1759. máj. 4-én, így állapítják meg az apátsági és a Török-féle birtokon levő taxások tartozásait: Némelyek 3, mások 4 frtot fizetnek évenkint, leszámítva azokat, a kikkel külön egyesség jött létre. Mindegyikök hat kézi napszámot szolgál, és pedig akkor, midőn az apátság kívánja. A telek fejében minden egyes fél-akó bort, két csirkét vagy tyúkot és 10 tojást ad. Karácsonykor két pár császármadarat, husvétkor meg egy borjut, vagy pedig ezek helyett két-két forintot ad mindenki. A melyik taxás tartozásait nem fizeti, az apátságnak joga van őt a telekből kizavarni.[6]

Wiesner Abund halálakor (1762. máj. 23-án) volt az apátságnak Pásztón 31 hazai és 16 wellehrádi lova és csikaja;

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 6. nr. 11.
[2] U. o. f. 31. nr. 18.
[3] U. o. f. 31. nr. 19.
[4] U. o. f. 31. nr. 19. lit. a.
[5] U. o. f. 31. nr. 19. lit. b., c, d., e., f., g. és h.
[6] U. o. f. 6. nr. 14.

118 szarvasmarhája; 10 öreg és 5 fiatal kas méhe; 5 öreg és 14 két éves kan disznaja, 25 ártánja, 49 emséje s 7 malacza; 312 anyabirkája és még 6 meddő, 44 kos, 50 ürü és 162 bárány

A gazdáné a majorban köteles tartani 2 kan s 10 nőstény pulykát; 2 gunarat és 10 ludat; 2 kan és 6 nőstény réczét; 2 kakast és 20 tyúkot. A rendház részére meg évenkint köteles beadni: 60 fiatal pulykát, 60 ludat, 42 réczét, 20 kappant, 120 csirkét és 1200 tojást.

Az urbarium szerint minden alattvaló ad évenkint 10 tojást és 1 tyúkot, vagy a tyúk helyett két csirkét. E szerint Pásztóról a 96 jobbágy után 69 csirke és 690 tojás, a 43 taxás után 43 csirke és 430 tojás; Hasznosról meg a 21 alattvaló után 21 csirke és 210 tojás, Csécséről meg a 11 alattvaló után 11 csirke és 110 tojás gyül be.[1]

Az apátság a pásztói határban levő «Barátrét»-et a sarjú megvédése czéljából tilalom alá akarta vetni. Polgár, Pásztó város birája, a tilalmat ki is hirdette. De mit sem használt, mert a pásztóiak mégis kihajtottak a rétre. S ezzel még akkor sem hagytak föl, midőn marháikat behajtották, őket magukat pedig megbüntették. Az apátság végre is megunta a dolgot. A jószágkormányzó kiadta a rendeletet, hogy ha még valaki ráhajt a rétre, a marháit ismét be kell hajtani.

Történt pedig, hogy 1763. szept. 9-ének éjszakáján a következők hajtottak a «Barátrét»-re marhákat és lovakat: Takács András, Tari György fia Pál, Kecskés Ferencz és Pál, Rácz János fia Ignácz, Tari Mátyás fia József, Nagy János fia József, Tari András, Szabó Tamás, Lakos Tamás, Szarka András, Vég Simon, Juhász István fia István, Fekete János, Vas Mátyás, István Varga Mihály szolgája, Tót Lőrincz, Lestár János fia Márton, Ludányi Mihály, Kelemen János, Berta Mihály, Farkas Ferencz fia András, Stremen György fia István, Geczi Pál, Kakuk András fia Pál, Pál Koros Márton szolgája, Kovács György, Farkas Pál, István Maksó Mihály szolgája, Horti Mihály, Tót András fia Pál, Ferencz Farkas István szolgája, Kis Mihály, Csimay György, Német György fia Mátyás, Gyomori János fia János, Domok György, Válus

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 20.

András fia György, Markó Mihály fia Mátyás, Kis Válus János, Vörös Mihály, Csordás Ádám, Kelemen Mihály, Pilinyi István fia János, Szatkay Mihály fia István és Zeke Pál.

Este 9 óra tájban az uraság rendeletére kiment a rétre: Demkó István kulcsár, Tuffarek Ferencz és Fejér György ispán, Jonata János kocsis, Juhász János, Rigó István és Csordás Gyura csécsei jobbágyok, Krnák Pál, Filka György és Hrutka Mihály nyomtatók. A mint kiértek, hat csikót be akartak hajtani. De észrevette ezt a legeltetők közül az a három, a ki mint kiszemelt őr a tűz körül melegedett. Lármát csaptak, a többi őröket összelármázták, s így egyesülten körülfogták az apátság megnevezett embereit. Öld meg, öld meg, a kutya-teremtettét, a maga földjén is, — kiabálták. S erre neki estek az apátság embereinek, ütötték, verték és botozták őket, — a hogy érték, s a lovakat és marhákat nem engedték behajtani.

Mindez ténynek bizonyult az 1763. okt. 13-iki tanúkihallgatás alkalmával, midőn ezek a tanúk vallottak: Pozsár György, Horváth Mátyás, Bakos János és Berta János Pásztóról, Juhász János és Rigó István Csécséről.[1]

1764. ápr. 29-iki kimutatás szerint az apátság pásztói alattvalói készpénzben fizetnek évenként 120 frtot; a sörház és pálinkaház együttvéve 100 frtot jövedelmez; ugyanennyi a három korcsma együttes jövedelme. A faluban levő kétkerekű malom jövedelme 150 pozsonyi mérő. A másik malom a városon kívül két köre jár. A vízáradásnak nagyon ki van téve; miért is sokat kell rajta javítani, s így keveset — 67 pozsonyi mérőt — jövedelmez. Épen a mult évben (1763) csináltak eléje hatalmas gátat *az apátság régi épületéből ide hordott faragott kövekből.*

Az apátságnak kihasított rétjén 90 szekér széna is megterem. Az apátság többi rétjétől meg a bérlők 19 frtot fizetnek. Az uraságí földeken megterem 549 pozs. mérő őszi és 112 mérő árpa és zab. Kilenczed és heted czimén az ősziből 150, a tavasziból meg 14 mérő gyül be. Az «Előmál»-on levő szőlő jó esztendőben megterem 136 akót is; heted és kilenczed czimén 50 akót szednek be. A 14 vendég (hospes) vagyis betelepült iparos meg

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CXII. sz. okl.

28 akó bort fizet. A Monostor-malom, az apáti lakás, több rét és szántóföld per tárgya a plébános és az apátság között.

Az apátság a Török-féle jószágot és több birtokrészt Csécsén, Hasznoson, Bárkányban, Tepkén és Muzslán zálogbirtokul bir. Nádasd puszta egy részét az apátság magánjogi úton szerezte.

Kiadásként rámegy évenként a rendház fentartására 200, pereskedésre 1160, cselédek és mesteremberek conventiójára 427, a rendtagok élelmezésére 347, alsó ruhájára meg 297 frt. A rendháznak kenyérre kell 180, az összes cselédségnek 470 pozsonyi mérő gabona. Árpa és zab az uraságí és a vendég-lovaknak 440 mérő; a rendtagoknak és a vendégeknek 130, a cselédségnek 50 akó bor. A rendtagok, vendégek, cselédek és a conventiók 150 akó sört fogyasztanak el.

A nem régen épült istálóban 100 állat is elfér. A nagykertnél is van egy kőépület két szobával, préselő helyiséggel és kamarával. A kert jó nagy, tele gyümölcsfákkal; van benne három elhagyott halastó és a mult év óta egy kőépület gyümölcsszáritás végett.

A kimutatás szerint a kiadások meghaladják a bevételeket. Ezen úgy szoktak segíteni, hogy a gabonából és borból többet is értékesitettek, mint a hogy a kimutatás jelzi.[1]

Az 1765-ik évben befolyt: Pásztóról kir. tized fejében 5 frt 75 fill. Pásztóról és a közel pusztákról kilenczed és heted fejében 5 frt 6 fill., ostorpénzül 4 frt, sarlópénzül 40 frt 95 fill. Hasznosról kilenczed és heted czimén 28 frt, sarlópénzül 3 frt 72 fill. Csécséről és Almásról kilenczed és heted czimén 1 frt 50 fill., ostorpénzül 4 frt 75 fillér, sarlópénzül 7 frt 40 fillér.[2]

A pásztói apátság rétjei 1768-ban a következő egyének kezén voltak:

A «*Buza-rét*» Csepe György és Pál, Kürti Ferencz és Lőrincz, Endrész György, Kelemen Gergelyné, Kelemen József, Bene Pál, Nagy Pál, Tóth Jakab, András és Ferencz, Gortva György, Markó Mihály, Nagy Gergelyné, Farkas István, Kórós Jánosné, Szalay Pál, Bolla István és Csapó András kezén.

[1] Zirczi apát. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 22. a. b. c.

[2] U. o. f. 30. számozatlan okl.

A «*Kis-kőrét*» Durucz Mátyás és József, Szücs István, Pozsár Ferencz, Sánta György, Kis Sánta Pál, Jakus, más néven Mucs Ferencz, Varga János, Koós Mihály, Szekeres György, Strémen György, Zeke János, Kelemen József, Endrész György, Kosztolnik József, Kis Zeke József, Bene Pál, Csányi és Borbély földesúri család és a plébános kezén.

Az «*Irtvány*» Fekete János, Vas Pál, Derk János, Farkas Mátyás, Markó Mihály, Tuffarek Ferencz ispán, Válus János, Lestár Márton, Serfőző Mihály, Szekeres György, Varga Pál, Lengvel András, Cserke István, Bakos Pál, Kakuk András, Markó Mihály, Pap János, Kelemen Gergelyné, Kelemen József, Kelemen Pálné, Bakos László, Gajda Pál, Kada Mihály, Fösvén Mihály és János, Posár Ferencz, Kis Válus János, Berkes Mihály és Orbán, Tóth Jakab, András és Ferencz, Jakus András, Ludányi János, Pintér István, Szlavik János, Kovács Boldizsár, Malatinszkyné, Nagy Pál, Kelemen János, Edücs István, Kanatkó István, Csór István és Mihály, Kuskcsik Pál, Tary Mátyás, Mihály és János, Gacsi János, Bede Ferencz, a plébános mint a templom képviselője, a Répássy, Fáy, Tóth és Veres földesúri család kezén.

A «*Pázsit*» vagy «*Lónarét*» Szlávik János, Csirke István, Csapó János, Tary János, Bakos Jánosné, Bakos László és Pál, Szabó Márton, Durucz Mátyás, Csór István, Szabó István, Tóth András, Kis Válus János, Maksó János, Gortva György, Palla György, Kórós István, Csirke István, Ludányi János, Kakuk Márton, a plébános mint a templom képviselője és az apátság kezén.

A «*Barátrét*» Kis György, Csór Mihály és István, Jakus András, Mikus Ferencz, Bakos Jánosné, Csizmadia István, Csór István, Farkas András, Deák János, Csépe György, Kis Zeke József, Endrész György, Horváth János, Gajda Pál, Répás János, Csór István, Varga Pál, Zeke Gáspár és József, Varga János, Fiklovszky József, Kelemen András és Mihály, Kada Gergely, Malatinszkyné, Pál András, Kórós Pál, Válus András, Strémen György, Bene Pál, Marsovszky Antal, Kada Gergely, Kleger Károly, Pilyni István, Tóth Gergely, Tary Mihály, Csirke József, Mark Mihály, Szlávik János, Gubó Mihály, Nagy István, Gomolyka Mátyás, Válus László és Mihály, Nagy Pál, Malatinszkyné, Maksó Lőrincz, Piacsek Ignácz, Tóth Gergely, Sánta György, Horváth Mátyás, Pap György, Almási

János, Bolla István, Berta János, Végh István, Nagy Gergely, az apátság, s végül Tuffarek Ferencz és Fejér György apátsági ispánok kezén.[1]

Az apátság robotosai és taxásai 1768. febr. havában *Pásztón* és *Nádasdon* a következők: Az urasági kovács, Kollár János, Kakuk András, Berta János, Szeles Antal (Gulyás József), Gortva József, Horti János, Serfőző László, Fekete János, Lengyel András, Csalóvszky József, Zsemberi Mihály, Jeleni István, Kupcsik András, Durucz József, Burián János, Vég István, Farkas János, Takács János, Tóth András, Sztrapati János, Kada György, Szabados Ferencz ispán, Nagy Mátyás, Csernyánszky György, Gomolyka Mátyás, Habon Józsefné, Endrész György, Sztasák József, Mucó Albert, Kelemen Mihály és András, Válus László, Varga János, Pilinyi István, Tóth Jánosné, Hanák Márton, Szlávik János, Markó Mihály, Gortva György, Fösvény János és Mihály, Kosztolnik József, Tóth Gergely, Balla György, Vass Pál, Kersik Balázs, Kürti Ferencz és Lőrincz, Edocs István, Spalek János, Rab József, Válus György, János és Mihály, Perst János, Csapó János, Répás Mihály és Tamás, Kelemen Pálné, Csór István provisor, Pozsár Ferencz, Gomolyka György, Nagy Pál, Oravcsik János, Kis Kelemen Pál, Bogácsi Mihály, Király János, Bene Pál, Belkó Pál, Horváth Mátyás, Pap György, Zeke Borbála, Figura János, Csordás Ádám, Almási János, Bolla István, Gubó Mihály, Fiklovszky József, Lakatos Mátyás, Wilfner János, Pozsár Mihály, Nagy István, Durucz Mátyás, Darás Márton, Bakos László és Pál, Csirke József és István s Drázsik Jakab. A következők meg a pásztói zálogbirtokon: Koós Mihály, Berkes Orbán, Pozsár József, Tóth Bernátné, Czinóber Mátyás és Gedey Jakab.

Hasznoson: Erki Gergely és Péter, Szepesi Pál, Varga János. *Csécsen:* Biró Gergely és Pál. *Bárkányban:* Balog Ferencz.[2]

1769-ben a gabonából kilenczedet fizet *Pásztó* határában: Csirke István, Bolla István, Kis Válus János, Válus Mihály és György, Pozsár József, Fösvén János, Szlávik János, Durucz Mátyás, Pozsár Mátyás, Gortva György, Válus László, Gomolyka György, Kürti Lőrincz, Csirke József, Bakos László és Pál, Kele-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 25.

[2] U. o. f. 31. nr. 26.

men Pálné, Zeke Borbála, Pozsár Ferencz, Kakuk András, Berkes Orbán, Juhász János, Kürti Ferencz, Markó Albert és Mihály, Koós Mihály, Kelemen Mihály, Spalek János, Balla Gergely, Edőcs István, Varga János, Deák János, Kelemen András, Szücs Ferencz, Endrész Györgyné, Figura János, Juhász Mihályné, Juhász György, Serfőző Pál, Bene Pál, Válus János, Fösvény Mihály, Kelemen József, Czeglédy Mátyás, Kléger Károly, Sánta György, Lengyel András, Palla András, Gortva József, Bede Ferencz, Nagy Pál és Csór István apátsági provisor.

Hasznos határában: Csépe József, Erki Gergely és Szepesy Pál.

Csécse határában: Biró Gergely és Biró Pál.

Almás puszta határában: Biró Gergely és Biró Pál.

Pásztón az apátsági földek után *hetedet* fizet a gabonából: Bolla György, idősb Válus János, Válus Mihály, Pilinyi István, Horváth Mátyás, Válus György, Szlávik János, Gubó Mihály, Nagy Gergely, Gomolyka Mátyás, Durucz Mátyás, Vég István, Gortva György szolgája Kolossvári, Csizmadia István, Válus László, Gomolyka György, Kürti Lőrincz, Csirke József, Bakos Pál, Horti János, Tóth Gergely, Kelemen Pálné, Zeke Borbála, Pozsár Ferencz, Kürti Ferencz, Markó Mihály, Palla György, Nagy István, Spalek János, Pap György, Palla Gergely, Varga János, Berta János, Bene Pál, Lengyel András, Mucs Ferencz, Válus András és Csór István apátsági provisor.

Nádasd határában hetedet fizet Bolla István, Kis Válus János, szolgája Monda Istók, Pilinyi István, Horváth Mátyás, Kosztolnik József, Válus György, Szlavik János, Nagy Mátyás, Gomolyka Mátyás, Gortva György, Válus László, Gomolyka György, Csirke József, Bakos László, Horti János, Tóth Gergely, Pozsár Ferencz, Kürti Ferencz, Markó Mihály, Tóth András, Endrész Györgyné, Válus János, Kada Mihály, Lengyel András, Gortva József, Fafarkó Ferencz ispán, Fejér György ispán és Csór István apátsági provisor.

Tepke határában: Csór István apátsági provisor.

Borból hetedet fizet 1769-ben: Bognár János, Durucz József, Bolla István, Válus György, Vas Pál, Csór István apátsági provisor.

Borból kilenczedet fizet 1769-ben:

Tar lakói közül Kocsis György, Nagy Mihály, Török Gáspár, Tari Ferencz, Pozsár Jakab, Toldi György és Pál, Molnár Mihály

és Pál, Sándor, Albert, Balog György, Sigyi István és Gáspár, Sándor István, Kovács György, Nagy Miklós és Balog Antal.

Hasznos lakói közül: Hasznos közönsége, Kanyó Gergely, Szabó József Kis Padar Gergely, Bakos Péter, Csépe Gáspár, Öreg Csépe György, Kis Csépe György, Kis Csépe József, Csépe Mátyás, János, István, Ignácz, Pál, Demeter, Márton, Padar József, Bagó István, Nagy Márton, Tóth Albert, Nagy Miklós, Tóth József, Bagó János, Kerekes András, Szabó István, Kanyó István, Maksó Pál, Baranyi József, Öreg Padar Gergely, Illés József, Öreg Nagy András, Maksó József, Tóth István, Kisebb Nagy András, Erki Gergely, Zagyi Pál, Szabó Mihály, Csépe Mihályné, Balázs György, Varga János, Tóth Pál és Szepesi Pál.

Az *apátsági szőllőktől* az apátság alattvalói közül és némely mások: Pictor Gerely, Gortva György, Viltner János, Válus János és Mihály, Géczy Mátyás, Pozsár Mihály, Takács János, Vég István és Mátyás, Hanák Márton, Gomolyka György, Pilinyi István, Tittl Venczel, Csapó János, Figura János, Cziglédi Mátyás, Pozsár Ferencz és József, Lengyel András, Markó Mihály, Szücs Ferencz, Gortva József, Kürti Lőrincz, Farkas János, Csirke József, Szabados Ferencz, Tóth Jánosné, Geczy András, Durucz Mátyás, Nagy Mátyás, Király Gergely, Karnics András, Fösvény Mihály, Német József, Géczy Pálné, Kelemen Mihály, Bene Pál, Bakos Pál, Berta János, Opili Mátyás, Horti János, Kis Sánta Pál, Palla András, Kürti Ferencz, Tóth Gergely, Buhica György, Tóth Bernátné, Tari István, Csépe István és Csór István apátsági provisor.

A *közösen bírt szőllők* után: Tari András, Mák György, Varga Pál, Fekete János, Tari György, Sebesi László, Pilinyi Márton, Tóth Ferencz, Szabó János, Peresi Sándor, Demkó Pál, Dukonics András, Fekete Gergely, Malatinszky József, Nagy András, Czimer János, Serfőző Ferencz, Kolozsváry István, Maksó Mihály, Rácz János, Hegedüs János, Pál János, Pap János, Busa Ferencz, Kis Farkas István, Kecskés Pál, Kelemen József, Tary Pál, Biharv János, Maksó Antal, Válus András, Csokán Jakab, Farkas András, Kubán János, Bakos Ferencz, Gazsó András, Árvay Márton, Farkas István, Horváth János, Csépe Ferencz, Kada Mihály és Pál, Horváth József, Tari Mihály, Szőke Ferencz és János, Géczy János, Maksó Pál, Tóth Jakab Ferencz, Frecska Mihály, Markót Miklós, Strémen

György, Bogácsi József, Tóth Mihály András, Gulyás József, Legény Ádám, Csépe Gergely, Biró István, Nyitray András, Kecskés Gergely, Géczy András, Kürti András, Kada Bernát és Ferencz, Pál József, Edőcs István, Bátori Antal, Bogácsy István, Morcsák András, Géczy Pál, Mészáros István, Kupcsik András, Janoviczky Ferencz, Farkas Mátyás és Mihály, Kovács Boldizsár, Molnár András, Bernát Ádám, Hovorka Ádám, Farkas Imre, Muttyi György, Kada Gergelyné, Kulik István, Koós Mihály, Balog János, Bernát Jakab, Bagó Mihály, Csizmadia Sánta Pál, Gombkötő Mihály, Pintér István, Kelemen János, Molnár Ferencz, Supták György, Berkes tari plébános, a csizmadiák czéhe, Kersik Balázs, Kis Berta János, Koczik György, Csór István apátsági provisor.

A *muzslai* szőllők után: Jakubicsek Antal, Csernicsek Antal, Markot Albert, Talai uram, Kersik Balázs, Szabó Ferencz, Fihlovszky József, Juhász István, Csizmadia István, Kecskés Pál, Kosztolnik József, Nagy György, Szarka Márton, Kecskés Ferencz, Szalkai István és Pál, Zeke Pál, Kelemen Pálné, Gajda Pál, Fülöp Mihály, Koros János, Maksó Lőrincz, Fejér György, Ludányi Mihály, Palla György, Kelemen János, Horváth Mátyás, Béres György, Lakatos József és Mihály, Bakos György, Kis Kelemen Pál, Csordás Ádám, Kelemen János, Bárány István, Király János, Surány Mihály, Répás Tamás, Gomolyka Mátyás, Répás András, Csizmadia Tóth Antal, Zeke József, Berkes János, Tari Mátyás, Juhász János és György, Szlávik János, Pap György, Bartus György, Molnár István, Gedey Jakab, Tóth József, Kelemen András, Szücs Pál, Fülöp János, Mák György, Buday Tamás, Vörös István, Ludányi Gergely, Palla Gergely, Kovács Ferencz, Varga György, Takács András, Piktor József, Almási János, Nyitray Ferencz, Zeke Borbála, Gömöri János, Csányi István, Maksó János, Király János, Szabó Tamás, Balog Antal, Pék János, Fejér János, Zeke József, Jakus András, Gubó Mihály, Szabó György, Kelemen István, Sütő Gergely, Viltner János, Kis György, Zeke Ferencz, Serfőző László, Király Ferencz, Szeles Antal, Szőlősi József, Zeke István, Csépe Orbán, Tóth András, Csordás Márton, Szabó István, Varga János, Illés Pál, Jakus Ferencz, Juhász Mihály, Fekete Mihály, Czeglédi Ferencz, Nagy Mihály, Berkes Orbán, Tari János, Pilini István, Kis Pilini Ferencz, Drazsik Jakab, Tassák József, Illés Márton,

Berkes Mihály, Zeke János, Endrész György, Mák János, Pintér István, Kakuk András, Ptacsik Ignácz, Alsó Góróg, Felső Góróg, Szabó Márton, Ludányi János, Kürti Ferencz, Kis Pilini István, Orancsik Jánosné, Bakos László és Pál, Szőlősi Mihály, Bakos József és Gáspár, Kada János, Nagy István, Bernát György, Morvan Lőrincz és Pál, Bajer József. Derkovics András és Bilkó Pál.[1]

Menschik Jakab 1772. márcz. 12-én apátja akaratát teljesíti, midőn ezt a kimutatást terjeszti az egri püspök elé:

A pásztói apátság állapotáról és jövedelmeiről a rend már 1749-ben és 1764-ben megkészítette és fölterjesztette a kimutatást. Ezóta édes-kevés változás történt; mindössze is csak a templomba a nagy oltárt állították, selyem miseruhát és egyházi köpenyt szereztek és két halastavat csináltak. Egyebekben minden a régi, vagyis a következő: Pásztón jobbágy van 35, zsellér meg 46. Ezek szolgálmányait és tartozásait az úrbéri szabályzat állapítja meg. Az urasági földek két vetőre vannak beosztva. Az egyikre 272, a másikra 234 pozsonyi mérő alá való esik. Az urasági réteken 90 szekér takarmány megterem. Az urasági szőllő kapálására 100 kapás kell. Van továbbá az apátságnak Pásztón 1 sörfőzője, 3 korcsmája, 1 mészárszéke, 2 malma, melyek egyikének a Zagyva áradása sok kárt okoz. Vétel útján megszerezte az apátság Nádasd puszta három részét. Az erdők itt inkább tüzifát szolgáltatnak, de makkoltatásra nem valók. Ezen nádasdi birtokban van rét, egy kevés szántóföld és soványlegelő.

Az apátságnak van 15.800 r. frt tőkepénze is, melyet a wellehrádi kolostortól kapott, hogy szükségleteinek fedezésére legyen elég pénze. Ezt az összeget ötös és hatos kamatra adták ki különböző egyéneknek. A kamat évi összege 853 r. frt.

Az apát öt rendtagot szánt Pásztora. Jelenleg csak három él itt; a többi kettőt legközelebb küldik. A rendház konyháján, a béresek és majorbeliek leszámításával, naponként 20 emberre főznek.[2]

1772. jun. 1-én van az apátságnak Pásztón 6 egész, 24 fél és 5 negyed telkes jobbágya és 46 zsellére. Ezek mindegyike 1 frtot fizet évenként a fundus fejében. Mindegyik egész telek után jár 2 csirke, 2 kappan, 12 db. tojás, 1 itcze (media) kisütött

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 32. [2] U. o. f. 11. nr. 6. és 30. nr. 29. és 30.

vaj. Ezeknek az értéke egybevéve 48 kr. Az apátság 18 egész, egy fél és egy negyed telek után[1] természetben kap tehát 37½ csirkét, 37½ kappant, 216 db. tojást s 18½ + ¼ itcze (media) kisütött vajat. Ezek összes értéke 15 frt.

Minden 30 telek után járna 1 borjú, vagy e helyett 1 frt 30 kr. A 18½ + ¼ telek után tehát járna ½ + 3/30 + 1/60 + 1/120 borjú, vagy 93¼ kr.

A fát szállítják, fonnak s a kézi és igás munkát természetben szolgálják le. Az urasági földeken Pásztón és Nádasdon 568 mérő tiszta buza terem. Ebből eladásra került 142 mérő 142 frt értékben; a többi vetésre és házi szükségletre kell. A kilenczedből és hetedből 287 mérő kétszeres, a két malomból meg 280 mérő buza és kétszeres folyik be. Az urasági földeken 132 mérő rozs terem. Árpát az urasági földekről, továbbá heted és kilenczed fejében 406, a malmokból meg 33 mérőt; zabot az urasági földekről 374, heted és kilenczed fejében meg 14 mérőt kap az apátság. Hajdina 12 mérő, lencse meg elvétve 15 mérő terem. Borsót és zöldséget az uraság nem termel; miért is vagy készen vagy gabonáért szerzi be. Mindebből — a buza leszámításával — mi sem kerül eladásra.

Az urasági szőllőben 139 akó bor terem; heted, kilenczed és hegyvám czimén 136 akó folyik be. Háziszükségletre és feltöltésre 112 akó kell; a többi 163 akót kimérik 3 frtjával. Ebből a költség leszámításával marad 472 frt 70 kr. A korcsmák részére néha 240 akót is kell venni 2 frtjával. Ezen a czimen az apátságnak nyereségül marad 216 frt.

A sörfőző egy évben 210 akó sört is főz. Ebből háziszükségletre kell 42 akó; a többit kimérik forintjával. Igy a költségek levonásával marad tiszta jövedelem 151 frt 20 kr.

Pálinkát 13 akót főznek. Ebből 3 akót és 14 itczét (media) a korcsmában kimérnek 8 frtjával. Igy jövedelem marad a költségek levonásával — 19 frt 60 kr. A többit részben a cselédek s a vendégek fogyasztják el, részben meg a lovak orvosságába teszik, vagy pedig készletben tartják.

A disznók, szarvasmarhák, lovak és juhok után, ha jó az

[1] Az eredeti szöveg után adom ezt, a mely 18 ½ + ¼ telek helyett csak ennyiről beszél s az egész számítást ezen alapon végzi. (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 11. nr. 9.)

esztendő, 170 frt a tiszta jövedelem. A 15.800 r. frt után 853 frt a kamat.

Mindez a jövedelem kevés azonban a rendtársak eltartására, a pápai adózás, az épületek fentartása, a conventiók, a pereskedés, a posta, a szőllőművelés, a pálinkaégetés, a sörfőzés, a korcsmáltatás, a malmok, a mészárszék, a kertek, a bútorok, gazdasági, házi és konyhai eszközök, a szarvasmarha-, lótenyésztés, juh- és más állattenyésztés, továbbá egyéb dolgok czimen fölmerülő költségek fedezésére; miért is Wellehrád kénytelen segiteni a pásztói apátságot.[1]

A pásztói apátság *jobbágyai* 1772. jun. havában: Végh István, Endrész György, Kelemen András és Mihály, Varga János, Pilinyi János, Szlavik Mihály, Markó Mihály, Gortva György, Fösvény Mihály és János, Török Gergely, Kürti Ferencz és Lőrincz, Válus György, János és Mihály, Kelemen Pál, Pósár Mihály és Ferencz, Gomolyka György, Nagy Pál, Bolla István, Nagy István, Durucz Mátyás, Bakos Pál és László, Csirke István és József és Berkes Orbán.[2]

A pásztói apátság *szellérei* 1772-ben: Mak János, Kakuk András, Berta János, Lestár Márton, Végh Mátyás, Gulyás József, Gortva József, Karnics András, Horti Mihály és Gábor, Serfőző László, Molnár Istók és Ferencz, Csalovszky László, Zsemberi Mihály, Jeleni István, Kubics András, Durucz József, Pracht Gábor, Takács János, Kolosváry István, Berkes János, Bátory Antal, Csernyicsek Antal, Palla Gergely, Végh Simon, Horváth György, Sztrapaty János, Tóth Pál, Szücs Ferencz, Lőrincz László, Nagy Mátyás, Cservianszky György, Geczy András, Sztassák József, Mucs Albert, Válus László, Tóth János özvegye, Hanák Márton, Csapó János, Palla György, Pracht Gergely, Vas Pál özvegye, Edőcs István, Spalik János, Rab József, Kis Válus János, Répás Tamás és Mihály, Bene Pál, Kis Kelemen Pál, Bogácsi Mihály, Király János, Eisel Ferencz, Gácsi János, Serfőző Pál, Illés Márton, Horváth Mátyás, Pap György, Zeke Borbála, Figura János, Csordás Ádám, Almássy János, Gubó Mihály, Viltner János, Bakos Márton, Kubcsik András,

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 11. nr. 9.

[2] U. o. 31. fasc. nr. 31.

Bulicza György, Koós Mihály, Trsztyenszky Mátyás, Lakatos Mátyás és Pozsár József.[1]

Az 1772. nov. 27-iki kimutatás szerint Pásztón van 6 egész, 24 fél és 5 negyedtelkes jobbágy és 46 zsellér. Az urbéri szabályzat értelmében a házhely után egy-egy forintot, összesen tehát 81 frtot fizetnek. Mindegyik egész telek ad 2 csirkét, 2 kappant, 12 tojást és 1 messzely olvasztott vajat. Ezek értéke pénzben 48 kr. Tehát $18^1/_2+^1/_4$ telek után esik $37^1/_2$ csirke, $37^1/_2$ kappan, 216 tojás és $18^1/_4$ messzely olvasztott vaj, — vagyis pénzben 15 frt. A $18^1/_2$ és $^1/_4$ telek után — azon alapot véve föl, hogy 30 telek után 1 borjú vagy 1 frt 30 kr. jár — esik $^1/_2+^3/_{30}+^1/_{60}+^1/_{120}$ borjú, vagy e helyett $93^1/_4$ fillér. 8 jobbágy az üstök után fizet összesen 16 frtot; az apátság alattvalói végezik a kézi és igásmunkát. Az uraságí földeken Pásztón és Nádasdon terem 568 mérő gabona. Ebből eladtak 142 mérőt, mérejét forintjával számítva. Kilenczed és heted czímén befolyt 287 mérő kétszeres; a két malomból meg 280 mérő részint tiszta buza, részint kétszeres. Az uraságí földeken termett 132 mérő rozs; de ez kell vetésre és a cselédeknek. Árpa az uraságí földek terméséből, a kilenczedből, hetedből és a 2 malomból begyült 439 mérő; ez azonban fölmegy vetésre, a sörházi szükségletre és a sertések fogyasztására. A zabtermés 374 mérő; heted és kilenczed czímén 14 mérő folyt be. Ez azonban vetésre, a lovaknak és a disznóknak nem elég, sőt még venni is kell. A törökbuzából 12 mérő termett; de ez is fölmegy a fogyasztásra. Zöldségfélét és babot nem termel az apátság; lencse azonban 15 mérő is terem. Az uraságí szőllőben 139 akót szűrnek; heted, kilenczed és hegyvám (ius montanum) czimén 136 akó gyűl be. Ebből az összes fogyasztásra kell 112 akó; a többi 163 akót kimérik a korcsmákban, — akaját 3 frtjával számítva Ezenkívül még vesz az apátság a korcsmák részére 240 akót, — akaját 2 frtjával. A kimérésből 216 frt haszna származik.

A sörházban készítenek évenkint 210 akó sört. Ebből házi fogyasztásra kerül 42 akó; a többit forintjával kimérik. Pálinkát 13 akót főznek. Ebből a korcsmában $3^1/_2$ akót mérnek ki, — akaját 8 frtjával számítva. A többit a munkások és cselédek iszszák

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 31.

meg, vagy lóorvosságra használják föl. A mi pedig megmarad, a pinczében tartják. Lovak, szarvasmarhák, disznók és birkák után 170 frt folyik be. A kikölcsönzött 15.800 frt, ötös és hatos kamattal számítva, 853 frtot jövedelmez. Az apátság összes jövedelmét a rendtagokra, a gazdaságra és a fölmerülő szükségletekre költi.[1]

Az apátsághoz tartozó *közföldek* Pásztón 1772-ben ezen határokba estek: Rózsás-alja és pataka, Balla harasztja, Fenék, Karácson völgye, Nagy Árok, Mesgye köze, Szarka Mál, Köves Mál, Köves Réhely, Homok, Nagy-Kő Rét, Kántor és Cser.

A szőllők meg Hosszú Málon terültek el.[2]

Pásztó határában az apátsághoz tartozó közföldek területe 1779-ben 493.699 □, bécsi négyszögöl.

Az apátság kihasított területe 1 962.600 bécsi négyszögöl.

A Cserpuszta a Kántorréttel 1.640.888 □, bécsi négyszögöl.

A többi közföld 3.021.535 bécsi négyszögöl.

Az erdők 1.398.650 bécsi négyszögöl.

Az egész Pásztó az erdőkkel 1779-ben 6.624.423 bécsi négyszögöl.[3]

Az 1780. ápr. 3- és 4-én végbement összeirás szerint, a szántóföldekbe egyik vetéskor 272, a másik alkalmával meg 234 mérőt vetnek be. Az urasági réteken jó esztendőben 90, egyébként meg 60 szekér széna terem. Az urasági szőllőt 100 kapás munkálja el. Az apátság birtokában van Pásztón: 1 sörház, 1 pálinkaház, 2 malom s a harmadikban az ötöd és nyolczadrész, 3 apátsági és 1 zálogos korcsma, 1 mészárszék, 1 gyümölcsös és konyhakert, 1 major több rendbeli istállókkal, 3 pincze, 21 tehén, 10 üsző, 6 jármos ökör, 8 tinó, 9 borjú, 2 ménló, 8 igásló, 7 anyakancza, 16 két-három éves s 3 egyéves csikó, 158 fejős birka, 211 ürü, kos, meddő és bárány. Az apátságnak van még: 6 egész, 24 fél és 5 negyed telkes jobbágya, 70 zsellére, adót fizető 5 rétje, 40 rétdarabja a kaszálás kötelezettségével, a hetedből és kilenczedből 65 □, akó bora, 222 mérő kétszeres buzája, 30 mérő árpája és 15 mérő zabja. Az apátságé Muzsla pusztán a

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 34.

[2] U. o. f. 31. nr. 31.

[3] U. o. f. 31. nr. 31.

nyolczad ötödrésze, Nádasd puszta három negyedrésze, a hol inkább tüzifa, mint makktermő fa nő; gyenge a legelő, a szántóföldek és a rétek is. Csécsén 1 egész telkes jobbágya van. Almás pusztán 5 pozs. mérős föld és 1 rét, a melyen két szekér széna terem. Hasznoson 2 negyed telkes jobbágya és 2 zsellére van. Bárkányban 1 harmad telkes, Sós-Hartyánban 1 egész telkes jobbágya van. Van az apátságnak kinn kölcsönben 12.000 frtja.[1] Termett: buzából 31 mérő. Méreje 1 frt. Kétszeres 500 mérő. Méreje 45 kr. Rozs 149 mérő. Méreje 30 kr. Árpa 300 mérő. Méreje 30 kr. Zab 300 mérő. Méreje 24 kr. Az urasági borból terem 100 akó. Akaja 1 frt 30 kr. A sörház és pálinkaház évi bérlete 60 frt. A három malomból befolyik 134 mérő, — mérejét 45 krral számítva. A négy korcsma jövedelmez 43 frtot; a mészáros 46 frtot fizet bérül; a gyümölcstermés a pásztói és egri szükségletekre megy föl. A 21 tehén közül fejős 11. Mindegyikre 16 itcze (media) olvasztott vajat számítva, a termelés 2 akó és 48 itcze (media). A birkák után 2 akó és 30 itcze (media) vaj és 15 mázsa sajt készül. A vaj is, meg a sajt is a pásztói és az egri fogyasztásra megy föl. A gyapjúból 59 frt 48 kr., az eladott birkákból 52 frt 30 kr., a jobbágyok és zsellérek után 105 frt, az urasági rétekből 18 frt 30 kr., a kilenczed és heted czimén befolyó borból 98 frt 37½ kr., kétszeresből 166 frt 30 kr., árpából 15 frt, zabból 6 frt, Muzsla pusztáról borból 3 frt 45 kr., legelő után 53 kr.; az almási, csécsei, bárkányi és sós-hartyáni jobbágyok adója 14 frt; a 12.000 frt kamata 630 frt. Igy tehát az *összes jövedelem* 2.320 frt 33½ kr.

A kiadások pedig a következők: Conventio és a provisor fizetése 613 frt 45 kr., uti költség 9 frt 14 kr.; perköltség 216 frt 3 kr.; mesteremberek számlái 199 frt 27½ kr.; sóra, vasra, zsindelyre, deszkára és házfentartásra 286 frt 54 kr.; húsra és faggyúra 13 frt; konyhai fogyasztásra Pásztón és Egerben 84 frt 38 kr.; kétszeresből őrölt liszt az egri gymnasium részére 152 frt 155 kr; vetésre kétszeres 115, tisztabuza 25, árpa 100, rozs 12, zab 100 mérő; disznóhizlalásra és baromfiaknak árpa 100

[1] Később még ezt toldották bele: «Vineam in Tarczal 14 fossorum in 1.100 florenis pro nobis executam.» (Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 37.)

mérő, lovaknak és baromfiaknak zab 200 mérő. Tehát az *összes kiadás* 1962 frt 31 kr.[1]

Az 1784. szept. 5-én beterjesztett összeirás szerint, a pásztói apátságnak van 6 egész, 24 fél és 5 negyed telkes jobbágya s 218 zsellére; sörháza, 2 vizi malma, 3 korcsmája és 1 mészárszéke. Nádasd puszta három negyed része az övé. Az apátságéi a Szabó-féle birtokrészek több szomszédos faluban elszórva. A Hasznoson levő Ludányi-birtokrészek jövedelme 64 frt 11 kr. A 100 kapás uraságí szőllő jövedelme 174 frt; a 340 mérős uraságí földeké 684 frt 36 kr.; az uraságí réteken termő 60 szekér széna és 20 szekér sarju ára 150 frt; a pásztói jobbágyok és zsellérek adója 253 frt; a pásztói kilenczed és tized 214 frt 42 kr.; a borkilenczed és heted 92 frt 50 kr.; a malmok jövedelme 114 frt 7 kr.; a sörház bérösszege 60 frt, a mészárszéké 48 frt 12 kr.; a korcsmák jövedelme 579 frt 30 kr.; az erdők s legelők adója, a szántóföldek kilenczede és a megváltott bor-kilenczed 76 frt 36 kr.; a major borjukban, bárányokban, ürükben, baromfiakban, vajban és sajtban 228 frt 27 krt jövedelmez: lovak, ökrök, sertések, juhok, bárányok, gyapjú, méz, viasz, vaj és tégla eladásából 542 frt 52 kr.; az uraságí kertből 18 frt; kis viskók eladásából 11 frt 45 kr. folyik be.

A kölcsönbe adott 13.700 frt, 5% és 6% kamatot számitva, 711 frtot jövedelmez. Az 1100 frt fejében birói úton szerzett Tarczal szőllő jövedelme 60 frt, 1300 + 200 + 200 + 36 frt meg per alatt van. Tartozik még az apátságnak több jobbágy és a korcsmáros 179 frt 11 krral; az Almássy-család 600 tégla fejében 30 frttal; Liptay János 1300 frttal és ennek kilencz évi kamata fejében 54 frttal; Kalazanti József 200 frttal s ennek 6 évi kamata fejében 36 frttal; Kelemen Ádám örökösei 200 frttal s ennek 16 évi kamatával, vagyis 96 frttal; Hegyessy József 1000 frtnak egy évi kamata fejében 50 frttal; Györke István szintén 1000 frtnak egy évi kamatával, vagyis 60 frttal. Ezen tartozásokból 1736 frt per alatt van.

Pásztóra nézve — mondja az összeirás — soha sem volt megállapitva, hogy ott mennyi rendtag lakjék. Annyi élt tehát ott,

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 37.

a mennyit a körülmények követeltek. Jelenleg egy rendtag sem lakik Pásztón, hanem Egerben; miért is belső cselédek sincsenek Pásztón. Az Egerben lakó rendtagok száma sincs megállapítva; tizen azonban vannak. Részökre készpénzben 1042 frt 48 krt kell küldeni évenkint.[1] Szalmazsákokra, ágyneműekre, abroszokra, asztalkendőkre és mosásra elment 135 frt 54 kr. Egerbe küld az apátság Pásztóról lisztet, zabot, árpát, ocsút, kukoriczát, babot, lencsét, egyéb élelmiszert, keményítőt (amilus) és szappant 125 frt 57 kr. s 2 fillér értékben; a disznó-, birka- és borjúhús, a baromfi, a vaj, a sajt, gyertya és bor 302 frt 47 kr. és 2 denárba kerül. A provisor és irnoka pénzbeli conventiója 120 frt; az ispáné a ruhával 25 frt 30 kr.; a hajdué, vagyis a második ispáné 16 frt; az első kocsisé ruhával és élelemmel 56 frt 27 kr. és 2 denár; a második kocsisé ruhával 20 frt; a majorosé a szolgálóval 20 frt; az erdőóvóé Nádasdon 12 frt; az első béresé a bocskorokkal együtt 18 frt 30 kr.; a második béresé a bocskorokkal együtt 17 frt 30 kr.; a csikósé 12 frt, a lovászé (stabularius) 8 frt; a csőszé 8 frt; a tehénpásztoré 14 frt 30 kr.; a borjúsé 8 frt; a gulyásé 18 frt 30 kr.; a juhászé a bojtárjával együtt 25 frt; a kovácsé 12 frt; a bognáré 12 frt, a kanászé a sertések számaránya szerint, jelenleg 11 frt 49 kr. Különböző mesteremberekneк 57 frt 43 kr. jár. Az apátság conventiósai gabonából 200 frt 54 kr. árát kapnak. A cselédségnek és az aratóknak babból, lencséből, kölesből, kukoriczából s effélékből 12 frt 16 kr. ára jár. A borból elfogyott 82 frt 6 kr. árú. A disznó-etető 2 frt 24 krt kap. A kijáró és hizó disznóknak kell 51 frt 83 kr. és 2 denár ára árpa, ocsú és kukoricza. A lovak, csikók abrakolására 81 frt 14 kr. értékű rozs és zab s 3 frt 7 kr. és 2 fillér értékű árpa. A lovak, ökrök, birkák, tehenek és borjúk 150 frt ára szénát esznek meg. Az uraságí boron kívül kell venni 139 frt 48 kr. árát. Téglaégetésért 4 frt 54 kr. s az ehhez szükséges fáért 12 frt járt. Költött az apátság fahordó-abroncsokra 8 frt 21 kr. és 2 fillért; vasra és kulcsokra 26 frt 51 kr. és 2 fillért; marhaorvosságra s a lovaknak szükséges egyre-másra 24 frt 52 krt; vett állatokra 30 frt 41 krt; sóra 50 frt 32 krt; állat-herélőknek 7 frt 48 krt;

[1] Teljes ellátásukra évenkint 4000 frtot, vagyis minden egyes rendtagra 400 forintot számítottak. (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 40.)

asztalosnak (arcularius) 35 frt 21 krt; malomkövekre hat évi átlag részletenkint 7 frt 39 krt és 1 fillért; a takácsnak 2 frt 4 krt és 2 fillért s végül a gazdaság körül fölmerült szükségletekre 100 frt 55 fillért. A templom, a rendház és a gazdasági épületek fentartására, mészre és kömívesekre 41 frt 12 kr. és 2 fillért; zsindelyekre és deszkákra 30 frt 35 kr. és 2 fill.; javításokra 2 frt; a templomba viaszgyertyákra 3 frt 29 krt; a harangozónak 3 frt 36 kr. ára gabonát; bucsúkor kiadás 6 frt; alamizsnára 4 frt; az ügyvédnek 100 frt; a pereskedéssel kapcsolatos költségekre 154 frt 27 krt; s végül a tarczali szőllő megmunkálására 80 frt 45 fillért. Igy az összes *kiadás* 3.775 frt 35 kr. és 1 fillér; a *bevétel* pedig 4.023 frt 48 kr.[1]

2. VILÁGI GAZDASÁGI SZEMÉLYZET.

Érdekes, hogy miként bántak a cselédekkel: Az egyik béres keze alól elveszett egy pár jó ökör, melynek értéke 60 forint volt. Gončzik Péter pásztói jószágkormányzó a kárt okozó cselédet Wellehrádra küldi s 1718. máj. 24-én megirja az apátnak, hogy vagy büntesse meg érdeme szerint, vagyis vegye meg rajta az ökrök árát, vagy pedig könyörüljön meg rajta. Ennek egyik módja lenne az, ha az ökrök fejében egy évig minden héten egy napi ingyen munkára kötelezné.[2]

Az apátságnak 1721. jan. 14-én Szegedi Bálint az ispánja. Pásztó városa ezen évben kivetette rá a «portiót» és katonatartásra kötelezte. E miatt Gončzik Péter kérdést tett Kada Pál szolgabirónál. Ő imigyen válaszolt: «... dicát ingrediáló facultássa sincsen. Azért sem portio fizetéssel, sem quartély tartással nem tartozik.»[3]

Az apátság ispánja 1732-ben Kosztelniček Miklós.[4]

1731-ben a rendtagoknak szakácsuk volt Pásztón.[5]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 41.

[2] Zirczi ap. levt. 1718. máj. 24-iki lev.

[3] U. o. fasc. 3. nr. 65.

[4] U. o. Act abb. Paszt. fasc. 48. az 1732-iki «Rationes»

[5] «Pinter Bartonik János nem eő vélök, hanem tisztelendő paterek szakácsával ment ki az erdőre és azon szakács, kinek is puska volt, faitokra (igy) menvén ki, el maradott tőle, hallván a puska ropogást s kiáltást.» (U. o. f. 18. nr. 44.)

A pásztói apátság gazdaságában 1738-ban ez a személyzet van: Kosztelniček Miklós ispán, Feistl Boldizsár serfőző, Toflarek Márton gazda Tiribesen, Juhász Mátyás és Smeták Venczel kocsisok, egy bognár, Dávid Simon juhász, Bilek Márton vinczellér, Staszák Márton csősz, Ribecky Simon és Janotka Péter béres, Rosmarin János kovács, egy szőllőpásztor Hatvanban, egy erdőőr Verebélyen, Horti Miklós kanász és az ő bojtárja, tehénpásztor Tiribesen, gulyás Pásztón, Kulicher Márton korcsmáros a pásztói alsó korcsmában, Agner János korcsmáros a pásztói felső korcsmában, 1 korcsmáros a mátra-verebélyi erdőben, két korcsmárosné Bárkányban és egy Batonyban, Borbély Márton kocsmáros Verebélyen, 1 kenyérsütőné és egy ökör-etető.[1]

Hauck Antal apát élőszóval már megigérte Kosztelniček Miklós pásztói urasági ispánnak, hogy Pásztón a részére kijelelt apátsági telken épithet házat. Kosztelniček ezzel nem elégedett meg, hanem kérte, hogy az apát irásban is adja ki igéretét.

Hauck Antal apát 1750. febr. 23-án utasítja Hadersbach Cyrill pásztói elüljárót, hogy a házépitést a megjelelt teleken engedje meg az ispánnak s őt az ezután esedékes fizetéstől és robottól mentse föl, a míg csak él; gyermekei azonban ezen fölmentésben nem részesülnek.[2]

1766. okt. 13-án Kovács Pál az apátság ispánja Pásztón. Menschik Jakab elüljáró őt küldi Szolnokra 3 háromfogatú kocsival sóért.[3]

Az apátság ispánja Batonyban 1755. nov. 1-én Kosztelnyik András.[4]

Vietoris 1749. ápr. 21-én már elindult Wellehrádról egy sörfőzővel, hogy Pásztón az apátság szolgálatába álljon. Hauck Antal wellehrádi apát kijelenti, hogy esze-ágában sincs Vietorisnak függetlenitése a pásztói apátság képviselőjétől; miért is már ily értelműleg csinálta meg a szerződést, melyet Pásztóra 1749. ápr. 21-én küldött el, hogy Dalmata Ferencz e szerint fogadja föl Vietorist.[5] Hogy minek, nem tudjuk.

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb Paszt. f. 48. 1738-iki Rationes.
[2] U. o. f. 43. B. kel. nélk. lev.
[3] U. o. 1766. okt. 13. lev.
[4] U. o. 1755. nov. 1. irat
[5] U. o. 1749. ápr. 21. lev.

Kosztolnik József és Márvány Lőrincz 1778. jul. 28-án a pásztói apátság kerülője.[1]

Csór István, világi, Pásztón tiszttartó (provisor) 1780-ban.[2]

Okolicsányi István, mint a pásztói apátság ügyvédje, egy évre 100 r. frt tiszteletdíjat kapott, miként ezt 1780. jan. 28-iki nyugtája igazolja.[3]

3. GAZDASÁGI MUNKÁK IDEJE.

Gonczik Péter írja 1715. aug. 30-án, hogy aratás után vannak, a cséplést meg az őszi vetéssel együtt Kisasszony-nap után kezdik meg.[4]

A pásztói határt 1715. okt. 4- és 5-én elverte a jég. Ezért kellett már okt. 7-én leszüretelni, hogy legalább az a kevés se veszszék el, a mi megmaradt.

Okt. 7-re a vetést is elvégezték. De annyit elvetettek, hogy a termésből mi sem maradt.[5]

1716. máj. 21-én írja Gonczik Péter, hogy a kender kivételével már minden vetemény el van munkálva. A gabona- és gyümölcstermés elé szép reményekkel néz; csak a szőllőnél vékony a kilátás, mert a jég megverte.[6]

A vetést Pásztón 1716-ban szept. 9-én kezdték.[7] A szilva azonban még szept. 13-ára sem érett meg.[8]

Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó 1717. jun. 24-én írja, hogy a szénakaszálást már megkezdték; az aratáshoz meg két hét mulva fognak.[9] Pásztón 1718. jul. 20-án már learatták az őszieket; a tavasziakhoz meg hozzáfogtak. Egyik-másik réten már a sarjúkaszálást is meg lehetett kezdeni. A gabonát — írja Gonczik — *magyar módra* munkálják el *(triturari modo Hungarico)*. A gabonát vermekben helyezik el. Jul. 20-án már másodszor szántanak; Szent Bertalan napja után (aug. 24.) pedig hozzálátnak a harmadik, vagyis a vetőszántáshoz.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 18. nr. 94. és 96.
[2] U. o. III. 287. sz.
[3] U. o. III. 287. sz.
[4] U. o. f. 15. nr. 31.
[5] U. o. f. 15. nr. 34.
[6] Zirczi ap. levélt. 1716. máj. 21. lev.
[7] U. o. f. 3. nr. 43.
[8] U. o.
[9] U. o. fasc. 3. nr. 50.

Ezen évben jó bortermésre van kilátás. Makk oly kevés van, hogy alig lesz elég a disznóknak.[1] A méhek a nagy szárazság miatt keveset termeltek. 14 kas méh után csak négy kas méz lett.[2]

A vetést 1717-ben aug. 27-én kezdték el Pásztón.[3] Az aratást meg 1718-ban jun. 28-án akarják megkezdeni.[4]

A szüretet Pásztón 1739-ben a sok esőzés miatt csak okt. hó utolsó napjaiban fejezték be.[5]

4. GABONA, BOR, ÁLLATOK ÉS EGYÉB TÁRGYAK ÁRA.

A «jobbágyok, úrbéri szolgálat, fölszerelés és termelés» keretében már több tájékozó vonást közöltem a XVIII. század árviszonyairól. A tárgy művelődéstörténeti érdekességénél fogva, helyén lesz még összefoglaló bemutatása az idevágó adatoknak.

1. A *gabona* 1717 tavaszán olcsó: Egy kila buza 4 máriás, egy kila árpa 15 garas, egy kila zab 12 garas. Mindemellett is, mivel a nép a pénzre nagyon rászorult, sürűn ajánlgatja a tavaszi buzáját megvételre Gončziknak. De ő nem hajlandó venni, sőt vagy 100 kilát eladna, ha az ár egy kissé emelkednék.[6]

1721. febr. 12-én a buza kilája egy forintért, az árpa 15 garasért, a zab 2 máriásért kelt.[7] 1739-ben egy kila buza ára 45 kr.; az árpáé 30, a zabé 27 kr.[8] 1738-ban 1 kila kétszeres 30 kr.; 1 kila árpa, sőt a zab is 24, a java még 30 kr. is, mert a tavasziak nem sikerültek.[9] 1 kila tiszta buza 1765. márcz. 6-án 12 garas.[10] A gabonának 1780-ban tavaszkor (máj. 20.) olyan csekély az ára, hogy senki sem akarta eladni a tavali termését; sőt még vevő sem jelentkezett.[11]

2. Egy akó *bor* ára Pásztón 1717. nov. 24-én 9 máriás, 1

[1] . . . forte vix pro nostro nigro sufficiunt pecore.» (Zirczi ap. levt. f. 3. nr. 54.)

[2] Zirczi ap. levt. f. 3. nr. 54.

[3] U. o. f. 12. nr. 9.

[4] U. o. f. 12. nr. 20.

[5] U. o. fasc. 13. nr. 20.

[6] U. o. 1717. ápr. 21. lev.

[7] U. o. 1721. febr. 12. lev.

[8] «Triticum hic et nunc intolerabili pretio, nempe kila 45 ☓, hordeum 30 ☓, avena 27 ☓, vinum 1 urna 3 flor.» (U. o. 1739. febr. 14. lev.)

[9] «Messis apud nos, Deo sint laudes, quoad triticum cum benedictione fuit, mixtum cum siligine 1 kila hic et nunc 30 ☓; hordeum 24 ☓, et quod pulchrum et mundum, etiam 30 ☓; idem est de avena, quia vernalia non successerunt.» (U. o. 1738. oct. 27.)

[10] U. o. f. 14. nr. 10.

[11] U. o. f. 43. lit. C. 1780. máj. 20. kel. lev.

mérő buzáé meg 3 máriás.[1] A bor ára Pásztón 1717. decz. 5-én magas, mert sokat kivittek Lengyelországba.[2] 1718. ápr. 6-án egy akó jó bor ára 9 máriás.[3] 1721. febr. 12-én a bor akaja 8—9 máriás,[4] 1729. jan. 20-án meg 2 raj. frt.[5] Egy akó bor ára Pásztón 1737. febr. 24-én 2 r. frt 30 kr.;[6] 1739-ben meg 3 frt.[7]

Plathyné 4 akó tokaji bort 40 körmöczi aranyért, vagyis 168 frtért adott el Hauck Antal apát részére 1757. decz. 9 körül.[8] 1764. febr. 28-án Egerben egy «antal» (átalag) 1759-iki tokaji (tályai) bor ára 23 körmöczi arany; az 1761-ikiből meg egy antal 17 arany. Egy antal tokaji (tályai) aszú ára meg 50 kör. arany.[9]

3. Cziganek István a kecskeméti vásáron 1715. márcz. havában 8 tehenet, 2 pár ökröt és 1 bikát 214 forintért vásárolt.[10] Gončzik Péter 1715. szept. 17-ike körül vett 133 birkát a juhászszal és a kutyával együtt 120 frtért.[11]

Pásztón, irja Gončzik 1717. márcz. 19-én, a birkák és a kecskék már javarészben leellettek. A mely tehenek azonban betegek voltak, elvetéltek. Bikát Gončzik 14 forintért vett. Az előző évben a pásztóiak a bika használatáért 20 kaszást adtak egy napra az apátságnak.[12]

Pásztón 1716 végén és 1717 elején nagy szarvasmarha-vész dühöngött. Az apátságnak 7 db. marhája és egy nagy bikája veszett el; a többi is legnagyobb részt megkapta a betegséget s fájdalmukban szinte szédelegtek.[13] 1717. jan. 8-án irja Gončzik Péter, hogy náluk (Pásztón) a barmok betegeskednek. 5 ökör és 3 nagyobb borjú most is beteg; kehesek, az orruk egyre folyik, a fogaik mozognak s enni nem akarnak, pedig gondosan orvosolják őket. Egy borjú és 2 tehén már megdöglött.[14] 1717. tavaszán Budától keletre nagy marhavész volt, — irja Gončzik 1717. ápr. 21-én. Ez az oka, hogy a szarvasmarha ára felrúgott. A tehén darabját 20, az ökör párját meg 50 frtért is árulták.[15]

[1] Zirczi apáts. levélt. f. 12. nr. 13.
[2] U. o. f. 12. nr. 14.
[3] U. o. 1718. ápr. 6. lev.
[4] U. o. 1721. febr. 12. lev.
[5] U. o. 1729. jan. 20. lev.
[6] U. o. Act. abb. Paszt. f. 47 1737. febr. 24. kel. lev.
[7] U. o. 1739. febr. 14. kel. lev.
[8] U. o fasc. 28. nr. 59.
[9] U. o. fasc. 34. 1764. febr. 28. lev.
[10] U. o. f. 15. nr. 22.
[11] U. o. f. 15. nr. 33.
[12] U. o. f. 15. nr. 80.
[13] U. o. f. 15. nr. 75.
[14] U. o. f. 12. nr. 5.
[15] U. o. 1717. ápr. 21. lev.

1725-ben már kedvezőbb az ár; 1 tehén ára 4 frt.[1]

1745-ben Pásztón és vidékén a szarvasmarhák között ismét kiütött a vész, — egyre döglöttek. A juhok nagy része is elpusztult; s a mi még életben maradt, betegség gyötörte.[2]

Bagó János és fia, Mihály, 1750. jan. 24-én egy pár tinót 20 tallérért, vagyis 30 raj. forintért vett meg Hadersbach Cyrilltől. S mivel ezen összeget le nem fizették, kamatul biztosították, hogy évenkint 4 kila buza alá való földet háromszor megszántanak, vetéskor pedig bevetnek, beboronálnak s azután a termést behordják; ezenkivül három szekér fát odaszállitanak, a hová az uraság kivánja.[3]

1757. őszén is marhavész volt az országban. Az apátság ökrei közül is sok elhullott.[4]

1747-ben Wellehrádon és vidékén marhavészben sok tehén elhullott, s igy félni lehetett, hogy a kolostor nem tudja a kellő mennyiségű vajat beszerezni. Ezért ir Mály József 1747. okt. 8-án még Pásztóra is, hogy a vajat a pásztói apátság gazdaságából, sőt azoktól is, a kiknek kisebb-nagyobb tartozásuk van, gyűjtse össze Wellehrád részére.[5]

4. Salgó-Tarjánban 1715. máj. 9-én a fazsindely ezre 3 raj. frt, egy pár deszka meg 3 garas helyben.[6]

1725-ben két galamb ára 3 kr., majd 4 kr.; 2 zsák 22 kr.; 2 kocsi kerék 1 frt 59 kr.; 12 rőf vászon 1 frt 9 kr.[7]

A gyöngyösi postán a rendház levelekért fizetett: az 1754-ik évre 6 r. frt 28 krt; 1755-re 5 frt 28 krt; 1756-ra 5 frt 36 krt; 1758-ra 7 frt 20 krt.[8]

A pásztói rendház 1776-iki kiadásai között ilyeneket olvasunk: 2 győri kalendárium ára 1 frt 8 kr.; 2 nyul 34 kr.; 2 pár csizma 2 frt 7 kr.; 1 nadrág 2 frt 57 kr.; 1 gatya 1 frt 12 kr.; a beteg ló gyógyitására 3 frt 17 kr.; por a beteg lónak 4 frt 5 kr.; kenőcs a beteg lónak 3 frt 3 kr.; 176 kila árpa 114 frt 24 kr.; keztyű 30 kr.; 1 süveg czukor és 4 font kávé 5 frt

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 48. az 1725-ik évre vonatkozó «Rationes.»
[2] U. o. 1745. nov. 13. lev.
[3] U. o. f. 4. nr. 80.
[4] U. o. f. 28. nr. 59.
[5] U. o. 1747. okt. 8. lev.
[6] U. o. 1715. máj. 9-iki lev.
[7] U. o. f. 48. az illető évre vonatkozó «Rationes.»
[8] U. o. f. 44.

46 kr.; a rendnek az egri collegiumba bevezetésekor (nov. 8.) a királyi biztosnak 30 darab körmöczi arany 129 frt; az ő titkárának 6 arany 25 frt 48 kr.; a táblai esküdtnek 3 arany 12 frt 54 kr.; a vármegyei tisztviselőnek 4 arany 17 frt 12 kr.; a kir. biztos szolgájának 4 frt 18 kr.; a zenészeknek egy-egy föllépéséért a szent misén 4 frt 18 kr.[1]

1777-ben meg ilyen árakkal találkozunk: 1 pár téli keztyű 1 frt 3 kr.; 2 kila bab 4, 2 kila lencse meg 3 frt 30 kr.; a bizonyítványoknak és a tanulók nevének kinyomatásáért 8 frt: 2 kila zab 1 frt 12 kr.; 1 pár csizma Alberik rendtagnak 1 frt 48 kr.[2]

5. AZ APÁTSÁG PÉNZ-BEVÉTELEI ÉS KIADÁSAI.

A pásztói apátság *pénzbeli bevételéről és kiadásáról* hű képet rajzolhatunk.[3] 1725. jul. 1-től decz. hó végéig a bevétel 511 frt 10 kr., a kiadás meg 421 frt 19 kr.; 1726-ban — egész évben — a bevétel 836 frt 49 kr. s 2 fillér, a kiadás 819 frt 47 kr.: 1737-ben a bevétel 2167 frt 32 kr., a kiadás meg 2182 frt 8 kr.: 1747. márcz. 19-től decz. 31-ig bevétel 13.563 frt 59 kr., a kiadás meg 13.439 frt 49 kr.; 1751-ben bevétel 5373 frt 59 kr., a kiadás meg 3973 frt 18 kr. 2 fill.; 1752-ben bevétel 9384 frt 18 kr. 2 fill., a kiadás 8608 frt 36 kr.; 1753-ban bevétel 5091 frt 7 kr. 2 fill., kiadás 4388 frt 52 kr. 3 fill.; 1754-ben bevétel 5883 frt 20 kr. 2 fill., kiadás 5676 frt 46 kr. 2 fill.: 1756-ban bevétel 7607 frt 45 kr. 1 fill., kiadás 6868 frt 45 kr.; 1757-ben — a Mátrahely visszaváltásáért befolyt 20.500 frttal — 29.195 frt. kiadás 28 794 frt 42 kr. 2 fill.; 1758-ban bevétel 8364 frt 27 kr., kiadás 6519 frt 31 kr. 3 fill.; 1759-ben bevétel 6268 frt 44 kr. 3 fill., kiadás 4712 frt 30 kr. 3 fill.; 1762-ben bevétel 4607 frt 40 kr. 2 fill., kiadás 1590 frt 20 kr. 1 fill.; 1763-ban bevétel 8022 frt 28 kr. 2 fill., kiadás 3075 frt 1 kr. $^1/_8$ fill.; 1769-ben bevétel 6120 frt 9 kr. 2 fill., kiadás 4774 frt 37 kr. 3 fill.; 1770-ben bevétel 4386 frt 20 kr. 2 fill., kiadás 3565 frt 41 kr. 3 fill.; 1771-ben bevétel 4648 frt 55 kr. 1 fill., kiadás 4055 frt

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 47.
[2] U. o. Act. abb. Paszt. f. 47.
[3] A bevételhez mindig hozzá van adva az előző évi pénzmaradék.

7 kr. 1 fill.; 1774-ben bevétel 3531 frt 48 kr. 3 fill., kiadás 2746 frt 16 kr. 2 fill.;[1] 1779-ben bevétel 2321 r. forint 13½ kr., kiadás meg 2022 frt 31½ kr.[2] 1780-ban a bevétel 5219 frt 11 kr. 3 fill., a kiadás meg 5125 frt 29 kr. és 1 fill.; 1781-ben a bevétel 4704 frt 55 kr., a kiadás meg 3579 frt 50 kr. és 2 fill.; 1783-ban a bevétel 5266 frt 34 kr. 1 fill., a kiadás meg 4094 frt 12 kr. 2 fill.; 1784-ben a bevétel 4499 frt 6 kr. 1 fill., a kiadás meg 4449 frt 41 kr. 1 fill.[3]

Készpénzben kapott Beitler Methód 1776-ban 3497 frt 56 krt és 1 fillért. Kiadása volt: 2911 frt 25 kr. és 3 fill. Két évben (1777. és 1778.) együttvéve 10.569 frt 36 krba került Beitler Methód 4 rendtársával egyetemben.[4]

1784. márcz. 18-iki összeirás szerint az egri 300 kapás szőllő terem 516 frt 50 kr. ára bort, 20 frt ára — 10 kocsi — szénát és 1 frt 30 kr. ára gyümölcsöt.

A külső (major) kertben megterem 60 frt ára zöldség, 2 szekér széna 4 frt értékben s 6 frt ára gyümölcs.

A Foglár-féle ház évi jövedelme 34 frt 24 kr. A gyógyszertár tiszta jövedelme évenkint 751 frt 2 kr.[5]

Az egri collegium anyagi viszonyai a mult században következőleg alakultak. Egy évi bevétele a Foglár-féle házból 48 frt 16 kr.; a 6 szőlőben termett 393 akó bor, akaja 1 frt 15 kr. értékben; az 5 szomszédos réten 40 frt árú széna és sarjú terem; a külső major kertben a gyümölcs és zöldség megér 60 frtot; a tarczali szőlő, melyhez a collegium 1100 frt érték fejében jutott, megterem 52 frt 12 kr. árú bort; a templomi harangozásból évi 15 frt folyik be. Beitler Methód csinált 5424 frt 61 kr. és 3 fillér adósságot. Ezt 1780-ban teljesen kifizették úgy, hogy Wellehrád küldött 3986 frtot.

A tiz rendtag eltartására és az összes cselédségre és háztartásra kell évenkint 3876 frt. 7 kr. Az iskolaépület fentartása egy évben 23 frt 25 kr.; a collegium épülete, a Foglár-féle ház és a majorban levő épületek fentartására 129 frt 13 kr. szükséges. Az egri

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 48. a megfelelő évek számadásaiban «Rationes Quaesturae».

[2] U. o. III. 262. sz.

[3] Egri cziszt. konventi levéltár.

[4] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 29.

[5] U. o. f. 31. nr. 40. a.

majorkert művelése 86 frt 25 krba, a rétek lekaszálása és a gyűjtés meg 33 frt 24 krba kerül. A gyógyszertárból 1378 frt 30 kr. és 2 denár folyik be egy évben. Ebből templomi költségekre 586 frt 22 kr. és 2 denár szükséges.[1]

Az egri rendház (collegium) konyhája 1783-ban 1563 frt 35½ kr. 3 fillérbe került. Ebből kiment: húsra 309 frt 49 kr. 2 fill.; szárnyasokra 219 frt 4 kr.; halra 212 frt 18½ kr. 1 fill.; vajra és tojásra 195 frt 40½ kr.; vadakra 51 frt 31½ kr.; kenyérre és zsemlyére 154 frt 28 kr.; fűszerekre 236 frt 27½ kr.; buzára és a malomba 70 frt 35½ kr.; zöldségre és főzelékre 87 frt 39 kr.; különfélékre 26 frt 2 kr.[2]

Az egri collegium évi szükségletei és kiadásai az 1784. márcz. 18-iki számadások szerint: Épületekre 113 frt ½ kr.; pinczeszükségletekre 123 frt 32⅔ kr. s ismét 4 frt 16 kr.; a szőlők művelésére 574 frt 12 kr.; szénakaszálásra 34 frt 28 kr.; a tarczali szőllő művelésére 85 frt 47 kr.; az iskola épületére 45 frt 4⅔ kr.: kerékgyártónak (rotarius) 4 frt 20 kr.; kertekre 78 frt 47⅔ kr.; a tanárok iskolai szükségleteire 33 frt 42 kr.; az üvegesnek 28 frt 13½ kr.[3]

Az egri *templomra* a gyógyszertár pénzéből 1779-ben 246 frt 9 krt, 1780-ban 193 frt 47 krt, 1781-ben 462 frt 7 krt. 1782-ben 376 frt 55 krt, 1783-ban 339 frt 32 krt költöttek.[4] Az 1784. márcz. 18-iki számadás szerint meg ezek a költségek: A templom homlokzatára 179 frt 39 kr.: a bemenetnél levő oltárra 10 frt 6 kr.; az óra megcsinálására 30 frt; ennek évi kezeléseért 20 frt; viaszgyertyákra 142 frt 8 kr.; lámpásolajra 24 frt 48 kr.; egyházi ruhák mosására 28 frt 8 kr.; templomseprésre 8 frt; kántornak a rendes orgonálásért 106 frt; a nagyobb ünnepeken végzett zenéért 14 frt 18 kr.; növendékpapoknak a nagy misék alkalmával teljesített segédkezésért 12 frt 54 kr.; a sekrestyésnek ajándékul 10 frt, élelemre és fűtésre 55 frt 40 kr.: faggyú gyertyákra 13 frt 24 kr.; a ministráló tanulóknak ajándékul 6 frt:

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 77.

[2] U. o. III. 287. sz.

[3] U. o. f. 31. nr. 40. a.

[4] U. o. fasc. 50. — Egy másik följegyzésben ezt olvasom: Az egri templomra kiadtak 1778-ban 213 frt 15 krt, 1779-ben 312 frt 23 krt, 1780-ban 204 frt 50 krt, 1781-ben 400 frt 59 krt, 1782-ben 357 frt 58 krt, 1783-ban 153 frt 21 krt. (Egri cziszt. konv. levt.)

a harangozó szegény tanulóknak 3 frt 28 kr.; az orgonanyomónak (calcantistae) 4 frt 18 kr.; üvegesnek 9 frt; lakatosnak 15 frt 51 kr.; a templom falainak leporolásáért 9 frt; kisebb kiadásokra 2 frt 20 kr.; miseborra 24 frt; a harangok körül fölmerült költségekre 4 frt 15 kr.; sekrestyésnek újévi ajándék 4 frt; tömjénre 6 frt 18 kr.; egyházi ruhák kijavítására és oltárokra 3 frt 40 kr.; kisebb tárgyakra 7 frt 30 kr.; kisebb javító szabómunkára 4 frt 57 kr.; 1 vég vászonra 12 frt s ezenkívül még vászonra 45 frt 40 kr.; 8 új biretumért (pap-sipka) 11 frt 34 kr.; 4 fekete ministráns-ruhára 18 frt 36 kr.; csipkére az albához és rochetumhoz 83 frt 15 kr.[1]

6. AZ APÁTSÁG ADÓSSÁGAI ÉS ADÓSAI.

A pásztói apátság gyakran kölcsönre szorult. Igy kölcsönzött: *Gonczik* Péter pásztói administrator Dávid Ábrahám gyöngyösi zsidótól, helyesebben a wellehrádi apátságtól első izben 300, 1716. márcz. 8-án 500, máj. 6-án 600, aug. 4-én 300 és okt. 15-én 300 frtot;[2] *Dalmata* Ferencz 1733-ban a wellehrádi apátságtól 300 frtot;[3] *Hermann* Engelbert révén a pásztói apátságtól 2500 frtot;[4] *Hadersbach* Cyrill a wellehrádi apátságtól a pásztói és verebélyi gazdaság felszerelésére 1734. jan. 28-án 500 frtot;[5] Hadersbach Cyrill elüljáró és Benkovics Mihály provisor, 1739. szept 5-én, Almássy Jánostól és Borsy Anna nevű feleségétől, a Török József-féle javak megvétele czéljából, 3000 frtot;[6] *Dalmata* Ferencz pásztói administrator Rappini Stőszel Kristóftól, a Török-féle javak megvétele végett, 1740. nov. 3-án 3000 frtot;[7] Dalmata Ferencz 1740. nov. 4-én, ugyancsak a most említett czélból 1000 frtot, Kozma Boldizsártól;[8] *Hadersbach* Cyrill a Török-birtok megvétele végett, 1740. decz. 2-án a váczi káptalantól 3330 frtot[9] és Bies András nógrádi, majd haraszti plébánostól

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 40.

[2] U. o. f. 41. nr. 1. és f. 47. — Megjegyzendő, hogy a kölcsönzött összegnél itt is, meg alább is mindig rajnai frt értendő.

[3] U. o. fasc. 41. nr. 2.

[4] U. o. fasc. 41. nr. 3.

[5] U. o. fasc. 41. nr. 4

[6] U. o. fasc. 41. nr. 5.

[7] U. o. f. 41. nr. 7.

[8] U. o. f. 41. nr. 8.

[9] U. o. f. 41. nr. 9.

1741. jan. 1-én 2500 frtot;[1] Balassa Páltól 1741. jan. 29-én *Benkovics* Mihály és *Kristen* Máté 2000 frtot:[2] *Hadersbach* Cyrill Nándori Bene Ádámtól és feleségétől, Egry Évától 1741. február 1-én 4000 frtot;[3] a szécsényi ferenczesek konventjétől *Benkovics* Mihály és *Kristen* Máté, 1741. febr. 1-én, 2000 frtot;[4] az apátság Komáromy János egri kanonoktól 1741. márcz. 17-én 4000 frtot;[5] *Hadersbach* Cyrill elüljáró, *Dalmata* Ferencz provisor és *Mait* Miklós rendtag, 1741. okt. 6-án, Dévay András feleségétől, Horváth Katalintól 2000 frtot;[6] *Hadersbach* Cyrill 1743. márcz. 4-én Osztroruczky Judithtól, Podmaniczky János özvegyétől 1000 frtot;[7] 1743. ápr. 24-én Bakabányi János pásztói plébánostól 1000 frtot;[8] 1743. szept. 5-én Almásy Jánostól és feleségétől Borsy Annától 1000 frtot;[9] 1743. szept. 8-án Felsőszúdi Sembery Jánostól 4000 frtot;[10] *Wlach* Róbert, a pásztói és pilisi elüljáró 1743. nov. 28-án Okolicsányi Páltól 1700 frtot:[11] a deméndi plébánostól 1743. decz. 1-én 300 frtot:[12] a wellehrádi apátságtól 1743. okt. 9-én 1500, 1744. jan. 1-én 2500 és 1744. márcz. 10-én 2500 frtot;[13] Thury Pál bujáki plébánostól Wlach Róbert 1746. márcz. 1-én 2000 frtot;[14] *Dalmata* Ferencz elüljáró 1747. szept. 9-én 1000 frtot;[15] *Hadersbach* Cyrill 1750. február 12-én 700 frtot;[16] *Wiesner* Abund 1757. szept. 1-én 1680 frtot:[17] *Wlach* Róbert egy nádasdi birtokrész vételekor 1746. ápr. 2-án adós maradt Kasza Judithnak 300 frttal;[18] ugyancsak ő kölcsönzött a wellehrádi apátságtól 1746. aug. 14-én 2000 frtot:[19] *Dalmata* Ferencz elüljáró 1747. febr. 10-én Huberth Máté egri kanonoktól;[20] *Germanecz* László pásztói rendtag a wellehrádi apátságtól 1747. ápr. 15-én, 4000 frtot:[21] *Dalmata* Ferencz elüljáró, *Schuppler* Péter és *Germanecz* László rendtagok 1747. ápr. 15-én

[1] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 41. nr. 10.
[2] U. o. f. 41. nr. 11.
[3] U. o. f. 41. nr. 12.
[4] U. o. f. 41. nr. 13.
[5] U. o. fasc. 41. nr. 14.
[6] U. o. fasc. 41. nr. 15.
[7] U. o. fasc. 41. nr. 16.
[8] U. o. f. 41. nr. 17.
[9] U. o. f. 41. nr. 18.
[10] U. o. f. 41. nr. 19.
[11] U. o. fasc. 41. nr. 20.
[12] U. o. f. 41. nr. 21.
[13] U. o. f. 41. nr. 22. és 23.
[14] U. o. f. 41. nr. 24. a.
[15] U. o. f. 41. nr. 24. b.
[16] U. o. f. 41. nr. 24. c.
[17] U. o. f. 41. nr. 24. d.
[18] U. o. f. 41. nr. 25.
[19] U. o. fasc. 41. nr. 26.
[20] U. o. fasc. 41. nr. 27.
[21] U. o. f. 41. nr. 28.

a wellehrádi apátságtól;[1] Takács István herédi plébánostól *Dalmata* Ferencz provisor és *Mait* Miklós hitszónok 1741. jun. 1-én 400, 1742. jun. 1-én 200 és 600,[2] *Hadersbach* Cyrill elüljáró 1743. szept. 1-én 1000, *Wlach* Róbert, mint Hadersbach Cyrill utódja a pásztói elüljáróságban, 1745. szept. 1-én 400, 1746. szept. 1-én 1550, *Dalmata* Ferencz elüljáró 1747. szept. 1-én 100, 1749. aug. 20-án 400, *Wiesner* Abund elüljáró 1753-ban 600,[3] 1756. jun. 1-én 900 frtot;[4] *Dalmata* Ferencz elüljáró Visky György lőrinczi plébánostól 1747. szept. 2-án 3120, 1748. nov. 1-én 3600,[5] Olay Mátyástól, a bujáki esterházi uradalom magtárosától (frumentarius) 1747. szeptember 9-én 1000, *Wiesner* Abund előljáró meg ugyanettől 1757. szeptember 18-án 100 frtot;[6] *Dalmata* Ferencz elüljáró, Bakabányi János plébános révén, a pásztói Szent Lőrincz-egyháztól, 1747. szept. 10-én 400,[7] Almássy Jánostól 1748. jan. 8-án 1600 frtot;[8] 1748. febr. 25-én Plathy Sándor adósságából átvállalt 3180 frtot;[9] a gyöngyösi ferenczesektől kölcsönzött 1748. jun. 7-én 1000,[10] 1748. aug. 8-án 400 frtot;[11] *Hadersbach* Cyrill elüljáró, 1750. febr. 14-én, a váczi deficiens papok pénztárából 2000 frtot;[12] a váczi egyházmegyei seminariumtól *Dalmata* Ferencz provisor, 1740. decz. 2-án 1100, *Hadersbach* Cyrill elüljáró 1750. márcz. 21-én 2000 frtot;[13] az egri minoriták konventjétől *Benkovics* Mihály és *Mait* Miklós pásztói rendtagok, 1740. okt. 5-én 800, *Dalmata* Ferencz elüljáró 1748. aug. 10-én 500 és 1750. május 1-én 1300 frtot;[14] *Hadersbach* Cyrill elüljáró 1750. nov. 29-én 3000, *Wiesner* Abund meg 1751. febr. 1-én 1000 frtot vett kölcsön Dévay Andrástól és ennek feleségétől, Horváth Katalintól;[15] Wiesner Abund a wellehrádi apátságtól 1752. jan. 15-én 4000 frtot.[16] Végül Hauck Antal wellehrádi, pilisi és pásztói apát, a mátra-verebélyi birtok átadásakor kezére jutott 17.000 frtot, 1758. jan. 20-án a pásztói apátságnak adja a Török József-féle

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 41. nr. 29.
[2] U. o. fasc. 41. nr. 30. a. és b.
[3] U o. f. 41. nr. 30. c. d. e.
[4] U. o. f. 41. nr. 30. f.
[5] U. o. fasc. 41. nr. 31.
[6] U. o. f. 41. nr. 32.
[7] U. o. f. 41. nr. 33.
[8] U o. f. 41 nr. 34.
[9] U o. f. 41. nr. 36.
[10] U. o. f. 41. nr. 37.
[11] U. o. f. 41. nr. 38.
[12] U. o. f. 41. nr. 39.
[13] U. o. f. 41. nr. 40.
[14] U. o. f. 41. nr. 41.
[15] U. o. f. 41. nr. 42.
[16] U. o. f. 41. nr. 43.

jószág árának — 30.000 frt — letörleszthetése végett, azon kikötéssel, hogy a Török-féle birtok jövedelméből évenkint 500—600 frtot beszolgáltasson.[1]

Tartozott még a pásztói apátság Kvassay Gergelynek 1739. jun. 23-án 250, 1741. nov. 1-én 400 rajnai frttal.[2]

A pásztói apátság kölcsönzött: 1776. aug. 6-án Ferenczy Imrétől 400, 1777. okt. 15-én Alli Páltól 500, 1778. febr. 15-én Francz Józseftől 500, szept. 1-én szintén 500, 1778. jun. 18-án Dobronyai Miklós egri kanonoktól 200, Csák István egri kanonoktól 100, Foltin Jánostól 131 és 1778. szept. 19-én a pesti pálosoktól 200 frtot.[3]

1776-ban a pilis-pásztói apátságnak tartozott:

Szepesi János Fancsalról	1000	frttal	6%
Jób Ilona Fancsalról	3000	»	6%
Szentiványi Ferencz	8000	»	5%
Hegyessi József	1500	»	6%
Liptai János	1300	»	6%
Magyar György	500	»	6%
Kalazanti József	400	»	6%
	15.700	frttal.[4]	

Az apátságnak adósa volt 1784. márcz. 18-án: Bory József 4000, Haasz József 4000, Okolicsányi József 2100, Hegyesi József 1000, Almássy József 1000, Györke István 1000, Magyar György 500 és Tapolcsányi Klára 200 frttal. Az előbbi négy ötös, az utóbbi négy hatos kamatot fizetett; s így 717 frt kamat folyt be.[5]

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 41. nr. 44.
[2] U. o. f. 41. nr. 48.
[3] U. o. Act. abb. Paszt. f. 47.
[4] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 29.
[5] U. o. f. 31. nr. 40. a.

7. TIZED.

Az egri püspök a pásztói apátság birtokaitól tizedet követel. Gonczik Péter a tizedtől mentesítő oklevelet kéri. Nezorin Flórián apát az ügyet az esztergomi érseki szentszék elé akarja vinni. Gonczik erről lebeszéli. Az egri püspök nem hagy fel tizedszedő szándékával. Az ügy tárgyalása Egerben a megyegyűlésen. A pásztói földesurak 1746-ban egyességet kötnek az egri püspökkel. A pásztói apátság király-dézsmát fizet. Az apátság a tizedpert hosszas huza-vona után megnyeri.

Az egri püspök az új pásztói teleptől tizedet követelt. A cziszterciek azonban erről hallani sem akarnak. Ezért kéri Gonczik Péter 1715. okt. 12-én Hermann Engelbertet, hogy másoltassa le és küldje el részére azon pápai oklevelet, mely a cziszterczi rendet a tizedfizetéstől fölmenti.[1]

Hermann Engelbert is úgy vélekedik, hogy a kivánt iratnak hiteles másolatát küldjék el Gonczinak, a ki azután majd valamely emberrel visszaküldheti, mert a postán mindent bepiszkítanak.[2]

Gonczik 1715. okt. 27-én ismét kéri az apátot, küldjék e neki azon iratot, mely szerint a cziszterczi apátságok a tizedfizetés alól fel vannak mentve; mert az egri püspök az apátságon mindenből, még a borból is megvette a tizedet.[3]

Nezorin Flórián az esztergomi érseki szentszék elé akarta vinni a pásztói apátság birtokait érintő jogi kérdést. Gonczik Péter 1716. szept. 13-án felvilágositotta, hogy a magyar törvények szerint ez a vármegye elé tartozik. Épen ezért akarja Gonczik az egri püspököt majd a megyegyűlésen nyilvánosan megkérdezni, miért akadályozta meg az alispán kiküldését ezen kérdésben?

Ugyancsak az egri püspök tette lehetetlenné eddig azon oklevelek kihirdetését, melyek az apátságnak a tizedszedés jogát megadják; söt a püspök tizedszedői még az apátsági földek és a jobbágyok terményei után is tizedet akartak szedni, — de sikertelenül.[4]

Az egri püspök 1716. okt. 4-én is olyan szándékot nyilvánitott, hogy a pásztói apátság jobbágyaitól tizedet akar szedni.

[1] Zirczi apáts. levélt. 1712. okt. 12. lev.
[2] U. o. Kelet nélküli levél.
[3] U. o. f. 18. nr. 22.
[4] U. o. f. 3. nr. 43.

Gončzik Péter figyelmezteti az apátot a dologra s ajánlja olyan királyi parancs kinyerését, mely az egri püspök törekvésének útját vágja.[1]

Nezorin Flórián erre okt. 27-én megbízza Gončzikot annak kifürkészésével, minő szokás és eljárás van e tekintetben Magyarországon? Egyébként igéri, hogy ezt a fontos ügyet Hermann Engelbertnek is feladatai közé sorolta.[2]

Gončzik Péter gondoskodott róla, hogy a rend kiváltságait, főleg a tizedekre nézve, a megyegyűlésen Egerben már 1717. jan. 8-ika előtt kihirdessék. A püspök és a vicarius erre azt jegyezte meg, hogy a tized alól csak az apátság maga kivétel, de a jobbágyai nem. S midőn Gončzik a rendi kiváltság egybevetését sürgette a rendelettel, a püspök azzal vágott vissza, hogy beszélhet, a mit akar, de ő azért a tizedet megkapja.[3]

Heves- és Külső-Szolnok-vármegye 1746. márcz. 21-iki közgyűlése alkalmával a földesurak az egri püspökkel egyességet kötöttek a királyi tizedekre nézve. E szerint a tized lefizetésének ideje 1746. május 1-eje. De hogy a tized fizetésére nézve minden érdekelt fél tisztában legyen, Csima Mihály szolgabiró 1746. márcz. 30-án meghívja a pásztói elüljárót is az ápr. 22-én Gyöngyösön tartandó gyűlésre.[4]

A pásztói apátság pásztói király-dézsma czimén évenkint 186 raj. frt és 94% fillért fizetett, — és pedig 1746. ápr. 23-án, 1747. jan. 29-én, 1748. jan. 23-án, 1749. jan. 31-én, 1750. jan. 15-én, 1751. jan. 27-én, 1752. jan. 26-án, 1753. febr. 3-án, 1754. jan. 30-án, 1755. febr. 1-én és 1756. febr. 9-én. 1757. ápr. 12-én, 1758. márczius 8-án, 1759. január 18-án, 1760. márczius 16-án és 1761. márcz. 8-án meg egy-egy évre szólólag 188 raj. frtot és 80% fillért.[5]

Az egri püspökség tizedszedői 1767-ben be akarták szedni a tizedet a pásztói apátság birtokán is. A pásztói rendház elüljárója, Menschik Jakab, ennek láttára ellenállt s nem engedte meg, hogy a tizedet beszedjék. Ebből azután per keletkezett.[6]

[1] Zirczi ap. levt. f. 9. nr. 18.
[2] U. o. f. 9. nr. 19.
[3] U. o. f. 12. nr. 5.
[4] U. o. f. 36. nr. 21.
[5] U. o. f. 36. a jelzett keletű nyugtatványok.
[6] U. o. f. 9. nr. 14.

Kaszap János kir. táblai biró, Plathy András és érdektársai kérelmére, 1767. okt. 19-én meginti Menschik Jakabot, mivel a pásztói szőllőkből kizárólag maga részére szedte be a kilenczedet, pedig ez közös a többi földesurral.[1]

Ezzel szemben Menschik Jakab kinyilvánitja, hogy a kérdéses kilenczedet ő is, meg elődei is teljes joggal szedték, és tiltakozik Plathy András és társainak jogtalan követelése ellen.[2]

Menschik Jakab 1767. okt. 23-án kinyilvánitja, hogy a szőllődézsmára nézve eddigi álláspontján marad, miért is nem engedi meg, hogy a püspök részére a tizedet beszedjék.[3] Ezen tized miatt még sok baja volt az apátságnak.[4]

Esterházy Károly gróf panaszára, Orczy Sándor, Heves- és Külső-Szolnok szolgabirája 1768. okt. 14-én meginti Menschik Jakab pásztói elüljárót, hogy a Pásztón levő szőllőktől hetedet ne követeljen; az Előmálon levő szőllőktől meg, a melyek nem adomány-, hanem vett birtokok, fizessen tizedet.[5]

Kaszap János felsőbb parancsra meginti Menschik Jakab pásztói elüljárót, mivel a pásztói szőllőhegyen Török József állitása szerint jogtalanul szedeti a borkilenczedet. S ha az apátság Pictor Gergely, Kelemen András, Csirke József, Gomolyka György, Kürti Ferencz, Végh István, Posár József, Bakos Pál, Tari István, Nagy Mátyás, Szücs Ferencz, Markó Mihály, Viltner János és mások után már a folyó évre beszedte volna a tizedet, ezt tőle visszakövetteli.

Menschik válaszában kijelenti, hogy az eddigi eljárással nem hagy fel.[6]

A pásztói jószágkormányzó értesiti Zúri Fülöp apátot, hogy Esterházy Károly gróf egri püspök a tized miatt pert akasztott az apátság nyakába. Legjobb volna — mondja — ha az apát személyesen nyujtaná át Ő Felségének az apátság kérvényét. Miért is jó volna, ha az apát tudatná, mikor és hol lesz Bécsben. Mert ekkorra innét Pásztóról majd szintén fölmenne valaki Bécsbe, a ki az apátot a részletekre nézve tájékozná, s igy a dologban sikerrel lehetne lépéseket tenni.[7]

[1] Zirczi apáts. levt. f. 8. nr. 12.
[2] U. o. f. 8. nr. 13.
[3] U. o. fasc. 8. nr. 14.
[4] U. o. f. 8. nr. 16, 17, 18, 22, 23.
[5] U. o. f. 43. B. 1768. okt. 14. kel. lev.
[6] U. o. f. 43. B. 1768. okt. 16. lev.
[7] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXXIII. sz. okl.

Az apát, úgy látszik, elfogadta a tanácsot. A folyamodványt legalább ismerjük, melyben Zúri Fülöp kéri Ő Felségét, hogy keljen védelmére az apátságnak az egri püspök követelésével szemben; mert különben tönkre megy az apátság, melyet eddig is jó részben a királyi támogatás mentett meg.[1]

Zúri Fülöp Mária Terézia királyné előtt elpanaszolja, hogy a pásztói apátság csekély jövedelmét fölemésztik az örökös perek. Most újabban is az egri püspök a tized miatt perli az apátságot.

A kérdés tárgyalása Tarródy József alispán előtt kezdődött meg 1769. jun. 19-én.[2] Heves- és Külső-Szolnok-vármegye bírósága 1770. jun. 19-én tárgyalta az ügyet[3] s a pásztói apátságot elmarasztalta.

Időközben az egri püspök a tizedet az apátsági területről be akarta szedetni, de az apátság képviselője ellenszegült. Miért is Esterházy gróf egri püspök az egyik alispán kiküldését kéri az ügy tárgyalása végett. A vármegye 1770. okt. 10-iki gyűlésén tényleg az egyik alispánt bízza meg a kérdés eldöntésével.[4] Ez a fórum az apátságot birságra és a kár megtérítésére ítélte.

Ezalatt megmozdul Zúri Fülöp is s kéri Ő Felségét, hogy az ügyet függeszsze föl és kérjen részletes jelentést a kérdés érdemére nézve.[5]

Mária Terézia már 1770. aug. 22-én meghagyja Heves-vármegye hatóságának, hogy a tizedpert függeszsze föl s a tényállásról részletes jelentést tegyen.[6] De ennek nem lett eredménye.

Midőn a tizedpert mind az alispán, mind a vármegye a püspök javára döntötte el: Zúri Fülöp kérésére Ő Felsége kimondotta, hogy, a végrehajtás felfüggesztésével, az ügyet alaposabb megvizsgálás czéljából terjeszszék fel Ő eléje.

Az egri püspök erre nem adott semmit, hanem augusztus hónapban ismét be akarta a tizedet szedetni. Ezen czélból már ki is mentek az emberei. Az apátság elüljárója azonban tiltakozott a tized beszedése ellen.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXXIV. sz. okl.

[2] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 9. nr. 1.

[3] U. o. fasc. 9. nr. 10.

[4] A következő kötetben: Oklevéltár CXXXV. sz. okl.

[5] U. o.: Oklevéltár CXXXIX. sz. okl.

[6] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 9. nr. 6.

Erre a püspök az elüljárót másnap az épen együttlevő megyegyűlés elé idéztette, hogy adja okát, miért tagadta meg a tizedet. A püspök egyelőre czélt ért, mert az apátságot a vármegyén ismét elmarasztalták.

Azonban az apátság sem marad tétlen. Zúri Fülöp arra kéri a királynét, hogy tiltsa meg az apátságot elmarasztaló ítéletek végrehajtását mindaddig, míg ezen kérdésben a királyi curia nem dönt.[1]

Erre a királyné 1771. jul. 31-én úgy intézkedik, hogy az egész ügyet mélyrehatóbb megfontolás czéljából terjeszszék föl a királyi curiához.[2]

A megye azonban nem járt el a felsőbb rendelet értelmében. Miért is Ő Felsége részletesen megokolt leiratban újból elrendeli az ügy áttételét a királyi curiához;[3] s a tizedszedést felfüggeszti.[4]

Esterházy Károly gróf egri püspök kéri a kir. táblát, idézze meg a pásztói rendház elüljáróját, a tizedper tárgyalása végett.[5]

Szvetics Jakab, a kir. tábla elnöke 1771. szept. 26-án már megidézi Menschik Jakabot 1772. febr. 19-re, hogy a tizedügyet a kir. tábla felülvizsgálja.[6]

A hétszemélyes táblának 1773. jan. 31-én kelt ítélete értelmében az apátság nyert, s így a tizedfizetés alól megmenekült.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár kelet nélküli iratok. — A köv. kötetben: Oklevt. CXXXIX. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CXXXVIII. sz. okl.

[3] U. o.: Oklevéltár CXL. sz. okl.

[4] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 9. nr. 15.

[5] U. o. f. 9. nr. 15.

[6] U. o. f. 9. nr. 15.

[7] U. o. III. 58. sz.

V. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG HADI ADÓZÁSA.

Az egyházi birtokok visszaszerzése. A papság a tizedek tizedét fizeti. XI. Incze pápa három évi hadi adót ir elő. A nagyszombati gyűlés határozata a hadi adó ügyében. III. Károly király újabb hadi adóra szólítja fel a papságot. XIII. Benedek pápa 1725-ben öt évre hadi adót rendel el. A pásztó-pilisi apátság évenkint 24 frtot fizet. Esterházy Imre herczegprimás hadi segítségre szólítja a főpapságot. Mály József pásztói apát 2000 frtot fizet. Hadi segítség az osztrák örökösödő háboruk idején. A pásztói apátságra eső hadi adó. XIV. Benedek öt és tizenöt évi hadi adót ir elő. A pilis-pásztói apátság hadi adózása. Újabb öt évi hadi adózás 1768-tól kezdve.

A karloviczi béke megkötésekor (1699) igen sok egyházi birtok volt a m. kir. kamara kezén. Kollonich Lipót primás-érsek több izben kérte Ő Felségét, hogy az elfoglalt egyházi birtokok régi tulajdonosaik kezére visszakerüljenek. Kérelmét kedvező válasz követte.[1]

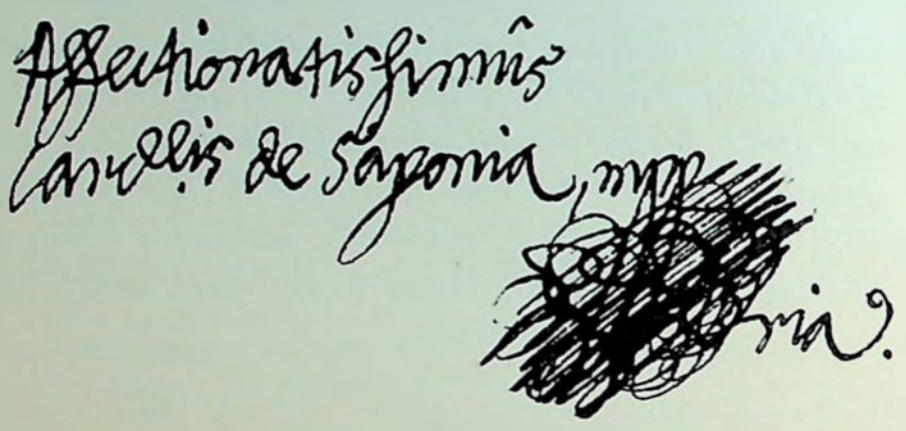
A bécsi udvari kamara 1701. febr. 9-én értesíti a m. kir. kanczelláriát, hogy Ő Felsége rendelete szerint a török hatalma alól kiszabadított egyházi birtokokat és a tizedeket ősi tulajdonosaiknak vissza kell adni. A papság meg részint fegyver-jog, részint hála, részint meg a banderialis kötelezettségek megszünése czimén a tizedek tized részét fizeti, leszámítva előbb a tizedekből a plébánosoknak járó tizenhatodrészt.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XI. sz. okl.

E végből Ő Felsége elrendeli, hogy a tizedet mindenki pontosan fizesse; a káptalan két-két küldöttje gondosan összeirja s a tizedelő alattvalói a királynak esedékes részt szép tiszta gabonában beszállítsák. A melyik egyházi férfiú a tizedet nem hitelesen vallaná be, két évre elveszti a jogát a tizedhez. Ő Felsége továbbá rendelkezik az egyházi javak visszaszerzésének módjáról; a birtokjogot biztosító okiratok kiállításáról és elhelyezéséről s végül a kegyúri jogról.[1]

Maga a primás meg Magyarország összes egyházi javadalmasait felszólítja, nyilatkozzanak, vajjon mennyit ajánlanak meg a kir. kincstár részére.[2]

A török ellen vívott felszabadító hadjárat (1683—1699.) I. Lipót kincstárát kiürítette. Miért is, midőn III. Károly király török háborúja kitörőben volt, maga XI. Incze pápa rendelte el,

Keresztély Ágost herczegprimás 1716. aug. 14-iki aláírása.[3]

hogy a magyarországi papság három évi tizedjövedelmét hadi czélokra fizesse. Ezen alapon III. Károly király 1716. máj. 12-én felszólítja Keresztély Ágost primást, hogy a magyar papságot hívja egybe Nagyszombatba, a hol ez a fizetendő hadi segítségről tanácskozzék és javaslatot készítsen. A primás a gyűlést 1716. jun. 26-án hívja össze Nagyszombatba, s jul. 31-én Nezorin Flóriánt is felszólítja megjelenésre.[4]

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár XII. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár XI. sz. okl.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 68.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár XLIV. sz. okl.

A nagyszombati gyűlésen elhatározták, hogy hadi segítség czimén három évre — 1716, 1717 és 1718[1] — szólólag olyan összeget fizetnek, mely a tizedet meghaladja. Ő Felsége ezen határozatot elfogadta, azon megjegyzéssel, hogy a megajánlott összeget 1716. nov. 1-ére fizessék le.

A gondos rendi titkár, Hermann Engelbert, megfogalmazza Kalivoda Rajmund, az apátság képviselője számára az irányadó pontokat. A többek között azt tanácsolja, hogy évi 50 frtban meg lehet állapodni; ez a két — pilisi és pásztói — apátságnak nem lesz sok; még a 75 frt ellen sem kell erőlködni; sőt még ha 100 frtot követelnek is, ez elől sem kell kitérni.[2]

Kalivoda Rajmund a pásztói és pilisi apátság birtokai után 800 frt évi jövedelmet vall be, — s így a két apátság részéről 80 frtot ajánl meg. S midőn ezt keveselték, kijelentette, hogy a wellehrádi apátság ez ideig 17,000 frtot költött a sajátjából a pilis-pásztói apátságokra; s így világos, hogy a cziszterczi rend nem a saját önző érdekeit, hanem a közjót szolgálta, midőn a pilis-pásztói apátságokat átvállalta.[3]

Keresztély Ágost herczegprimás 1716. szept. 9-én Nezorin Flórián apátot felszólítja, hogy a Kalivoda Rajmund által megajánlott nyolczvan forintot a jelzett idő előtt fizesse meg, hogy a késedelem miatt baja ne essék.[4] Az apát Kalivodát 1716. szept. 15-én utasítja, hogy a beigért összeget a kitűzött időre fizesse meg.[5]

Az 1718-ra szóló összeg befizetésével megkéstek. Ezért figyelmezteti Erdődy László Ádám gróf nyitrai püspök 1719. márcz. 15-én Nezorin Flórián apátot, hogy a részéről esedékes összeget jul. 1-ére tegye le.[6] Ez 1719. ápr. 18-án értesíti Erdődyt, hogy kötelezettségét a megszabott időre készséggel teljesíti.[7]

A török ellen viselt háború III. Károly király kincstárát egészen kiürítette; a várak fentartására és megerősítésére már nem futotta belőle, — pedig az imént (1718.) visszafoglalt Temesvár és Belgrád igen sok pénzt követelt. Ily körülmények között

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 36. nr. 12.
[2] U. o. f. 36. nr. 4.
[3] U. o. Vágselly. irat. Tized. csom. 6. sz.
[4] A köv. kötetben: Oklevt. XLVI. sz. okl.
[5] Zirczi apáts. levéltár: Vágselly. ir. Tized. cs. 7. sz.
[6] U. o. f. 36. nr. 6.
[7] U. o. f. 36. nr. 7.

III. Károly a papságra gondolt. Ez ősi hadi kötelezettségétől úgyis megszabadult s ennek fejében mindössze csak a várerődítésre fizetett tizedeiből. Felhivását 1719. ápr. 4-én Keresztély Ágost herczeg esztergomi primáshoz intézte a király, a ki a magyar katholikus papság ősi és hagyományos áldozatkészségére erősen számított, — annál is inkább, mert a török kiüzése után a béke bekövetkeztével a papság is békésen élvezheti javait. A herczegprimás azonban országos küldetésben külföldön járt, s igy az ügyet itthon nem szorgalmazhatta. Miért is III. Károly király úgy tervezi, hogy Pozsonyba vagy Esztergomba egybehivatja a magyar főpapságot. Ide megbizottat küld a dolog előterjesztésére; s innét várja, hogy a papság néhány évre szólólag minő hadi segítséget ajánl meg.[1]

Csáky Imre gróf kalocsai érsek — királyi rendelet alapján[2] — 1720. márcz. 26-án Nezorin Flórián pásztói és pilisi apátot is meghivja a gyűlésre a többi főpapokkal együtt, hogy itt a hadi adózásról és a főpapi végrendelkező jogról tanácskozzanak.[3]

XIII. Benedek pápa 1725. jan. 1-én öt évre elrendeli a magyarországi papságra nézve a kir. kincstárba fizetendő hadi adót, mely évi 18.666 raj. frt 40 krt tesz ki. A bécsi nuntius 1725. decz. 11-én a zágrábi püspököt rendeli ki Magyarországból a hadi adó behajtása czéljából «subcollector»-nak.[4] III. Károly király meg már előzetesen, 1725. nov. 18-án felszólítja a herczegprimást, hogy a főpapságot hívja egybe s vele a jelzett összegnek arányos felosztásáról tanácskozzék.[5]

A pásztó-pilisi apátságra öt évre szólólag 120 frtot vetettek ki hadi adó czimen. Az egy-egy évre eső összeget — 24 frtot[6] — 1729-ben nov. 20-án, 1730-ban meg szept. 16-án fizeti ki Pozsonyban.[7]

A pápa a töröktől visszavett várak megerősítésére újabb öt évre átengedte a tizedet. III. Károly király meghagyta Esterházy Imre esztergomi primásnak, hogy az esedékes segítséget a papságra vesse ki részarányosan. A primás 1730. jul. 6-án meghivja

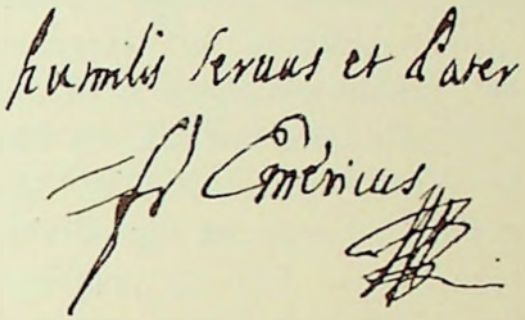
[1] Zirczi apáts. levélt. 1719. ápr. 4. kel. lev.
[2] A köv. kötetben: Oklevéltár LI. és LII. sz. okl.
[3] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 36. nr. 10.
[4] U. o. f. 36. nr. 11.
[5] U. o. fasc. 36. nr. 12.
[6] U. o. fasc. 36. nr. 16.
[7] U. o. fasc. 36. nr. 13. és 14.

Mály József pásztó-pilisi apátot is Pozsonyba az e czélból szept. 1-én tartandó gyűlésre, azon hozzáadással, hogy az eddig rárótt összeget hozza magával; ha pedig ezt kifizette, az erről tanuskodó nyugtatványt.[1]

Nem telik el tizenöt esztendő sem, midőn III. Károly királyunk, mint az orosz czár szövetségese, ismét táborba száll a török ellen.

A hadi készlet sok költségbe kerül. Ennek fedezéséhez a főpapság is hozzájárul. Mály József pilis-pásztói apát évi harminczkét forint negyvennyolcz krajczárral növeli az adomány-összeget.[2]

A mint a háború kitör, Savoyai Jenő már nincs életben. Helyébe törpe utódok léptek. Wallis, Königseck, Seckendorf és Schmettau ügyetlen hadvezéreknek bizonyulnak. A hadjárat szerencsétlenül folyt és hosszúra nyúlik. Az állami kincstár kiürül. Az uralkodó kölcsönre szorul s hitelezésre a főpapságot szólítja fel. Számítása szerint e helyről mintegy félmillió forintnak kellene befolynia.

Esterházy Imre herczegprimás aláírása.[3]

Esterházy Imre herczegprimás a maga részéről harminczezer forint kölcsönt ajánl meg.[4] S felszólítja egyúttal az összes főpapokat, hogy tekintettel a hazát, sőt az egész birodalmat fenyegető veszélyre, hozzon kiki annyi segítséget, a mennyi csak tőle telik, — annál is inkább, mert Ő Felsége csak kölcsönkép kéri a kérdéses összeget, mely után a hitelezők öt százalékot húznak, tizenöt év mulva pedig az egész összeget visszakapják.[5]

Mály József pilis-pásztói apát is kap felhivást, melyből megérti, hogy kettős apátsága czimén rá kétezer forintnyi kölcsön van kiróva.[6] Hazafias kötelessége elől nem tér ki. S bár ezer forintot a pozsonyi Orsolya-szűzektől kölcsönzött,[7] mégis lefizeti a ráeső összeget.

[1] Zirczi ap. levt. Vágsellyei iratok. a megfelelő kelettel.

[2] Zirczi apáts. levéltár: Vágs. ir. 1730-as csom. 99. sz.

[3] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 91.

[4] Zirczi apáts. levéltár: Vágs. ir. 1730-as csom. 71. sz.

[5] A kov. kötetben: Oklevt. CXLVII. sz. okl.

[6] Zirczi apáts. levt.: Vágs. ir. 1730-as csom. 72. sz.

[7] U. o. 89. sz.

Esterházy primás 1740. jan. 10-én 35 frt 12 kr. évi összeget követel hadi segitség czimén a pásztó-pilisi apátságtól.[1]

Az áldozatkészségre csakhamar újabb alkalom kinálkozik.

Mária Terézia trónra léptekor az európai hatalmak tekintélyes tábora indul meg a Habsburgok birodalmának felosztására. A vállalat szellemi vezére, a nagy tehetségű II. Frigyes porosz király elég biztositék volt, hogy a meginduló küzdelem hosszúra fog nyulni.

A trón-, nemzet- és birodalom-mentés munkájából az egész nemzet kivette a maga részét. Minden nádori kapura egy lovas katonát vetettek ki. Heves- és Külső-Szolnok-vármegye 1741. nov. 20-iki gyűlésen szólitotta fel a megyei földesurakat, hogy a rájok eső kötelezettségnek birtokuk arányában feleljenek meg.

Erről Csima Mihály szolgabiró 1741. decz. 10-én értesíti *Dalmata* Ferenczet és feltárja előtte, hogy Pásztó, Hasznos és Batony — a hol az apátság birtokos — mily kötelezettséggel tartozik. Igy *Pásztón* van 9¹/₄ kapu. S ezek után esik a katonák fizetésére 121 frt 73 denár, eltartására még 48 frt 84 denár. *Hasznoson* van 4 porta. Ezek után esik a katonák fizetése czimén 52 frt 64 denár, eltartása czimén pedig 21 frt 12 denár. *Batonyban* van 3¹/₄ porta. Ezek után esedékes a katonák fizetésére 42 frt 77 den., ellátására meg 17 frt 16 den.[2]

Dalmata Ferencz 1742. jan. 20-án 182 r. frtot s 64¹/₂ denárt fizetett le. Ebből 64 frt 4 den. Pásztóra, a Török-féle javakra 44 frt 24 den., Hasznosra 23 frt 65 den., Batonyra meg 50 frt 71 den. esik. A nógrádvármegyei birtokok után 1742. jan. 19-én 91 frt 5 denárt fizetett az apátság.[3] 1742. febr. 7-én a pásztói javak után 36 frtot,[4] 1744. szept. 3-án 6 frtot,[5] 1744. ápr. 18-án 13 frtot és 17 denárt,[6] 1744. szept. 20-án 9 frtot,[7] 1744. okt. 8-án 43 frt 25 denárt,[8] 1745. ápr. 2-án 5 frt 97 den.,[9] 1746. márcz. 27-én 19 frt 76¹/₂ denárt.[10]

1744. máj. 16-án Esterházy Imre gróf primás értesíti Mály

[1] Zirczi ap. levt.: Vágs. ir. a megfelelő kelettel.

[2] U. o f. 39. 1741. decz. 10. kel. lev.

[3] U. o. 39. fasc. 1742. jan. 19. és 20-iki kel. lev.

[4] U. o. f. 39. 1742. febr. 7. kel. lev.

[5] U. o. 1744. szept. 3. kel. lev.

[6] U. o. 1744. ápr. 18. kel. lev.

[7] U. o. 1744. szept. 20. kel. lev.

[8] U. o. 1745. okt. 8. kel. lev.

[9] U. o. 1745. ápr. 2. kel. lev.

[10] U. o. 1746. márcz. 27. kel. lev.

József pásztó-pilisi apátot, hogy hadi adózás czímén rá a régebbi arány alapján 25 frt 15 krt vet ki; s felhívja, hogy ennek felét Szent-Györgykor, a másik felét meg Szent-Mihálykor fizesse ki az ő megbizott gyűjtőinek (collector), Klimó György esztergomi kanonoknak és Török Ferencz kamarai tanácsosnak.[1]

Heves- és Külső-Szolnok-vármegye 1744-ben egy telekre 4 frt 50 denárt vetett ki katona-állítás és tartás czimén. Batonyban ekkor 3¹/₄ telek volt.[2] 1745-ben egy telekre 2 frt 74 den. esik.[3] 1746-ban *Pásztón* 9¹/₄ telek után 25 frt 34¹/₂ den., *Hasznoson* 4 telek után 10 frt 96 den., *Batonyban* 3¹/₄ telek után 8 forint 90¹/₂ den. esik.[4]

XIV. Benedek pápa 1748. ápr. 6-án a magyarországi főpapságra öt évre szólólag 79.599 frt 48 kr. hadi segítséget ró ki. Mária Terézia királyné Kereszt-Szeghi Csáky Miklós kalocsai érseket szólítja fel, hogy a megajánlott pénzösszeg évi részleteinek behajtásáról gondoskodjék.[5]

A m. kir. helytartótanács 1748. jul. 11-én Mály József pásztói apátot felszólítja, hogy hadi tartozás czimén meglevő hátralékát, a 25 frt 12 krt fizesse le.

Az apát a wellehrádi perjel útján Wlach Róbertet kérdezi meg, hogy mi van a dologban? Wlach 1748. aug. 11-iki válaszában úgy nyilatkozik, hogy az esedékes összeget kifizette volna, ha a tartozásról tudomással bir vala. Most, hogy a dologról értesült, a hadi segítség pénztárosánál tudakozódott s hátralék fejében 37 frt 48 krt lefizetett.[6]

E közben Csáky Miklós gróf neki is lát feladatának. 1749. jan. 1-én felszólítja a pásztó-pilisi apátot, hogy a rá eső hadi segítséget ezentúl ne Pozsonyban, hanem Pesten, és pedig Hérics Ferencz pest-városi plébánosnál, vagy pedig Tomcsányi János pénztárnoknál fizesse le.[7]

Dalmata Ferencz írja 1749. febr. 7-én Pásztóról, hogy a kettős — pásztó-pilisi — apátságnak évenkint 27 frt 48 krral kell a

[1] Zirczi ap. levt. Vágselly. irat. a megfelelő kelettel.
[2] U. o. f. 39. 1744. decz. 24. kel. lev.
[3] U. o. f. 39. 1745. jan. 22. lev.
[4] U. o. 1746. jun. 18. lev.
[5] U. o. f. 36. nr. 15.
[6] Zirczi ap. levt. Vágselly. iratok. 1748. aug. 11-iki lev.
[7] U. o. f. 36. nr. 18.

hadi segítséghez járulni; s egyúttal meg is nyugtatja az új apátot, hogy ezt az összeget Pesten majd ő fizeti le legközelebb.[1]

Csáky Miklós primás 1753. okt. 28-án felszólítja Hauck Antal pásztó-pilisi apátot, hogy az újabb tizenöt évre átengedett pápai tizedekből a rá eső évi részletet, 24 forint 48 krt két részletben fizesse le.[2]

Mária Terézia aránylag olcsó áron, Szilézia átengedésével, megszabadult elleneitől. E veszteséget azonban sohasem tudta feledni. Kedves tartományának visszaszerzése vágyainak netovábbja. Ezen kívánság érleli meg a harmadik sziléziai, más néven hét éves háborúnak eszméjét.

Az előkészületek az egész birodalmat ébren tartják. A főpapság ismét bőkezű, — anyagi segítséggel támogatja az uralkodót.

A pásztó-pilisi apát az 1755-ik évre esedékes összeggel hátralékban van. Keresztszeghy Csáky Miklós gróf 1756. febr. 13-án figyelmezteti, hogy a ráeső 27 frt 48 krt minél előbb fizesse le, mert különben az uralkodóhoz terjeszti föl a kötelességöket hanyagul teljesítők névlajstromában.[3]

Ez alatt a hadi küzdelmek tetőpontjukat érik el, s a birodalmi pénztár apadóban van. Mária Terézia ekkor ismét a főpapok áldozatkészségére hivatkozik. Barkóczy Ferencz egri püspök 1756. decz. 27-én felszólítja Wiesner Abund pásztói administratort, milyen arányban kész a pásztói apátság részéről hadi segítséget megajánlani.[4] Tájékozásul Sághy Mihály szolgabiró 1757. jan. 27-én értesíti, hogy egészen a tetszésétől függ, vajjon egy vagy két katonát ajánl-e meg.[5] Nádasdy Lipót gróf 1757. febr. 8-án Hauck Antal pilis-pásztói apátot is pénzsegítségre szólítja.[6]

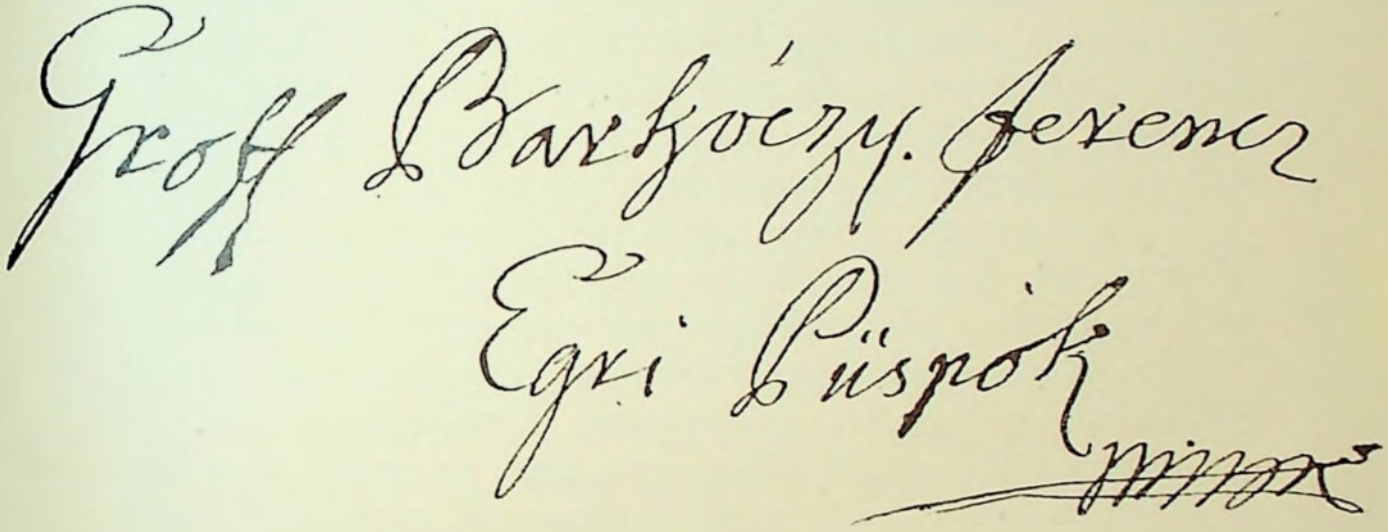
Az apát nem tér ki a hazafias kötelmek elől. Wlach Róbertet küldi föl Bécsbe, hogy az apátság nevében háromszáz forintot, hadi költség czimén, lefizessen.

Nádasdy Lipót azonban kevesli ezt az összeget. 1757. febr. 22-iki soraiban lefesti Hauck apát előtt a birodalom veszélyes helyzetét s nagyobb összeg megajánlását javasolja.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 36. nr. 17.
[2] U. o. Vágselly. irat. 1753. okt. 28. lev.
[3] Zirczi ap. levt.: Vágs. ir. 1750-es cs. 122. sz.
[4] U. o. f. 28. nr. 21.
[5] U. o. f. 28. nr. 22.
[6] U. o. 127. sz.
[7] U. o. 128. sz.

Hauck nem soká késik a válaszszal. Már öt nap mulva tudatja Nádasdyval, hogy magyarországi apátságai szomorú anyagi viszonyok között vannak, miért is nagyobb összeget alig fizethet; de azért — mondja — utasította Wlach Róbert csákáni jószágkormányzót, hogy, ha egyáltalán telik a pénztárból, növelje még valamivel a multkor megajánlott összeget.[1]

Ezzel egyidejűleg csakugyan ír Csákánba oly értelemben, hogy Wlach Róbert személyesen keresse föl Nádasdyt, világosítsa föl és győzze meg, hogy az apát ajánlatával sokat tett s nagyobb áldozatot alig hozhat.[2]

Barkóczy Ferencz grófi egri püspök 1759. nov. 4-iki aláírása.[3]

A jószágkormányzó engedelmeskedik, — Bécsbe megy. Először két katonát, vagy a megfelelő pénzösszeget igéri meg. Nádasdy kevesli. Wlach erre három katona kiállítását ajánlja meg. Nádasdynak ez is kevés. Ekkor megszakad a beszélgetés. Wlach haza indul, — Nádasdy meg szemrehányó levelet ír az apáthoz.[4]

Hauck Antal 1757. ápr. 5-én újra tárgyal Wlach Róberttel. Felsorolja neki azon tételeket, melyek az állami pénztárt terhelik; s ezekre való tekintettel, módban hagyja, hogy a pilis-pásztói apátságok czimén négyszáz forinttal járuljon a hadi költségekhez.[5]

A csákáni pénztár azonban üres. Wlach tehát száz darab kör-

[1] Zirczi ap. levt.: Vágs. ir. 1750-es cs. 132. sz.
[2] U. o. 132. sz.
[3] Zirczi ap. levt. 1759. nov. 4-iki lev.
[4] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1750-es cs. 134. sz.
[5] U. o. 135. sz.

möczi aranyat kölcsönöz. S mivel ez a négyszáz torintot fölözte, megkérdi apátjától, ne fizesse-e be hadi czélokra az egész kölcsönt?

Wlach szerfölött óvatos. Gondolja, hogy a szántói és pásztói jószágkormányzókat is felszólítják majd áldozatra. S minthogy ő mindkét apátság nevében fizet hadi segélyt, felvilágosítja s utasítja őket, hogy nekik e czímen már semmi kötelezettségök sincs;[1] vagy ha esetleg akár pénzben, akár természetben már valamit ajánlottak volna, — miheztartás szempontjából közöljék vele.[2]

Az esztergomi érseki szék üresedésben levén, 1757-ben a kalocsai érsek gyűjti az átengedett egyházi tizedet. Nov. 1-én meghagyja Hauck apátnak, hogy folyó évi hátralékát a subcollectoroknál — a pálosok perjelénél és Tomcsányi János pestmegyei pénztároknál fizesse le.[3] Az apát decz. 10-iki levelében úgy válaszol, hogy tartozásának már eleget tett volna, ha tudja, hogy teljes hatalmú megbizottja a megszabott összeget még nem fizette ki.[4]

Heves-vármegye gyűlése 1758. jan. 31-én felszólítja a pásztói cziszterczieket, hogy birtokaik után négy újonczot állítsanak ki, vagy pedig ezek helyett pénzt fizessenek egyre-egyre 10 frtot számítva.[5]

Az apátság kötelességét teljesítette. Wiesner Abund pásztói elüljáró már 1758. márcz. 15-én leteszi az esedékes 40 frtot.[6]

Batthyáni Lajos gróf nádor 1759. szept. 22-én fölhívja a vármegyéket, hogy a királyné segítségére áldozzanak, a mint tőlük telik.[7]

Ennek hatása alatt Barkóczy Ferencz gróf egri püspök, mint Heves- és Külső-Szolnok vármegye főispánja, 1759. nov. 4-én körlevelet intézett a vármegyéhez, s így a pásztói apátság elüljárójához, Wiesner Abundhoz is. Feltárja a szomorú helyzetet, erős vonásokkal rajzolja a királyné érdemeit s végül segítségre szólítja föl, hogy tehetsége szerint ő is áldozzon az apátság nevében.[8]

Az apátság újabban 15 ujonczot ajánlott meg. Ezek fejében 1758. ápr. 7-én 100 rajn. frtot lefizet;[9] a többi 50 frttal adós maradt. Ezért 1760. jul. 20-án hivatalból meg is intik.[10] Erre a hátralevő 50 frtot 1760. aug. 22-én kifizeti.[11]

[1] Zirczi ap. l. t.: Vágs. ir. 1750 es cs. 136. sz.
[2] U. o. 137. sz.
[3] U. o. Vágs. ir. 1757. nov. 1. kel. lev.
[4] U. o. 1757. decz. 10-iki kel. lev.
[5] U. o. f. 28. nr. 23.
[6] U. o. f. 39. 1758. márcz. 15. lev.
[7] U. o. f. 39. 1759. szept. 22-iki nyomtatott körlevél.
[8] U. o. f. 39. 1759. nov. 4. kel. lev.
[9] U. o. fasc. 39. 1758. ápr. 7-iki lev.
[10] U. o. f. 39. 1760. jul. 20-iki lev.
[11] U. o. f. 39. 1760. aug. 22. lev.

A XIV. Benedek pápa által 1748. jan. 1-től kezdődő öt évre elrendelt hadi segítség fejében, a pásztó-pilisi apátság a rá eső 27 frt 48 krt 1749. évi máj 6-án, 1750. aug. 30-án, 1751. nov. 6-án, 1752. nov. 17-én és 1753. decz. 2-án fizette le.

Ugyancsak XIV. Benedek pápa 1753. jan. 1-től kezdődőleg újabb tizenöt évre elrendelte a hadi segítséget. A pásztó-pilisi apátság most is a régi összeget fizeti, és pedig a következő időben: 1754. decz. 24-én, 1756. márcz. 9-én, 1758. jan. 18-án, 1759. ápr. 3-án, 1760. márcz. 17-én, 1761. jan. 18-án és 1762. jan. 15-én.[1]

Esterházy Károly gróf egri püspök értesíti a pásztói jószágkormányzót, hogy Ő Felsége a két biborost — a váczi püspökség administratorát és a szekszárdi apátot — a 15 éves segítség fizetésétől felmentette, de ezt azután a többi javadalmasoknak kell pótolniok. Így ezen a czimen a pásztói apátságra évenként 1 frt 11 krral több esik. Felhívja tehát az egri püspök a jószágkormányzót, hogy 1764-től kezdve ne csak a saját részletét — 27 frt 48 kr. — hanem még az 1 frt 11 krt is, s így összesen 28 frt 59 krt 15 éven át beküldje.[2]

A tizenöt évre terjedő hadi segítség fizetése az 1767-ik évvel megszünt. Ezt az állam nagyon megérezte, — annál is inkább, mert a magyarországi várak kiépítésének megkezdett munkájával nem lehetett fölhagyni. Ezért fordul Mária Terézia királyné 1769. febr. 4-én ismét a magyar főpapsághoz s felszólítja, hogy a hadi segítséget, 1768. jan. 1-től számítva, újabb öt évre fizesse ismét. Kifejezi egyúttal, hogy ezen újabb hadi segítség fizetése alól a magyarországi biborosok se legyenek kivételek.[3]

Esterházy Károly gróf egri püspök már 1769. febr. 24-én felhívja Zúri Fülöp pásztó-pilisi apátot, hogy a rá eső 27 frt 48 krt minél előbb küldje be a püspöki kanczelláriába, hogy ez azután a begyült összeget a m. kir. udv. kamarába juttathassa.[4]

Menschik Jakab 1769. márcz. 3-iki válaszában már arról értesíti az egri püspököt, hogy tartozását, a kalocsai érsek rendelkezése értelmében, Pesten fizette le.[5]

[1] Zirczi ap. levt.: Vágs. ir. f. 36. a megfelelő keletű nyugtatványok.

[2] U. o. f. 15. nr. 125. és f. 36. nr. 19.

[3] U. o. fasc. 36. nr. 20.

[4] U. o. f. 36. nr. 20.

[5] U. o. fasc. 36. nr. 21.

Esterházy Károly gróf egri püspök 1770. márcz. 13-án felszólítja Menschik Jakab pásztói elüljárót, hogy fizesse le hamarosan azt a 27 frt 48 krt, melylyel a pásztó-pilisi apátság az 1769-ik évre járó hadi segítség czimén még mindig adós.[1]

A helytartótanács elrendelte, hogy a pásztó-pilisi apátságok 1775-től kezdve 1780-ig bezárólag évenkint 212 frt 15 denárt, összesen 1272 frt 19 denárt fizessenek egyházi segítség (subsidium ecclesiasticum) czimen.

Plachy Cyrill egri elüljáró a helytartótanács előtt kimutatja, hogy a birtokok fentartása, az egri gymnasium és a rendtagok fentartása a kettős apátság összes jövedelmét fölemészti. Miért is kéri a kivetett összeg elengedését.[2]

[1] Zirczi ap. levt.: Vágs. ir. f. 36. nr. 22. [2] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[4]

VI. FEJEZET.

CZISZTERCZI RENDTAGOK ÉLETE PÁSZTÓN.

Az 1721- és 1733-iki szabályzat. Az 1737-iki rendi visitatio. Orvosszerek 1738- és 1745-ben. A jószágkormányzó mellékjövedelme és magán gazdálkodása. A rendtagok a ruházaton fölül fizetést nem kapnak. Hadersbach Cyrill egyet-mása. Püspöki «Canonica visitatio» Pásztón. Scheda Substantialis. Rendtagok kimüvelése. Négy mise az elhunyt rendtagért. Confrater. Ujsághordatás. Tubákolás és dohányozás. Magyar származású egyének bevétele a rendbe.

Pásztón a XVIII. század kezdetén először egy, majd két és három rendtag élt.[1] Ezek életét Nezorin Flórián apát 1721. jun. 15-én így szabályozza:

Reggel négy, legkésőbb öt órakor kelnek s előbb a Marianumot, majd meg a zsolozsmából a Matutinumot, a Laudest és a Primát mindegyik külön elvégzi; ha azonban az administrator úgy akarja, együttesen mondják el. Ezután egy fejezetet elolvasnak Szent Benedek regulájából; majd lelki olvasmányhoz fognak, elmélkednek s készülnek a szentmisére. Ha a viszonyok megengedik, a Tertiát, Sextát és Nonát ebéd előtt, egyébként meg közvetlen ebéd után imádkozzák el. A Vesperae és a Completorium ideje vacsora előtt van.

Az ájtatosság elvégzésével munkához látnak, — mindegyik az ő feladata szerint. Ha gazdasági vagy egyéb ügyben kimennek, ebédre és vacsorára haza kell jönni; annál kevésbbé maradhatnak

[1] Ezen kötetben: «*Pásztói ciszterczi rendtagok a gazdaság terén*» cz. fejezetében részletesen. Ugyanitt közlöm a rendi belső életnek mindazon mozzanatait, melyek tárgyi kapcsolatnál fogva a gazdasági tevékenységtől nem választhatók el. Így tehát ez a két fejezet egymást kölcsönösen kiegészíti.

kinn éjjelre. De ha hivatalukból kifolyólag mégis távol kellene maradniok, előzetesen bejelentik a dolgot az administratornak. Ilyen esetben is kisérje mindegyiket a szerzetesi szerénység, a mely igen jó ajánlólevél. Idegen házba csak fontos okból s mindig az administrator tudtával és beleegyeztével léphetnek.

Ebédnél és vacsoránál mindegyiknek egy morva itcze (media moravica) bor jár. Étkezés alatt az üres és világias beszédnek nincs helye. Kétszeresen kell vigyázni a beszédre és a mértékletességre, ha vendég is ül az asztalnál. A világiakkal ne barátkozzanak és sokat ne érintkezzenek, mert ezekből a szerzetesre kár szokott háromolni.

Az erkölcstanban szorgalmas olvasással egyre képzik magukat, hogy mind a saját, mind mások lelki ügyét helyesen irányíthassák. A tunyaság ne fészkelődjék meg náluk. Alattvalóiakat ne üssék-verjék, mert ez nem illik a papi szerénységhez. Ha baj van velök, pirongassák meg őket, — de ne haraggal és káromolva. Nagyobb vétség esetén közöljék a dolgot az administratorral, hogy ő az illetőt érdeme szerint megbüntethesse.

Pénzből csak fél forintot tarthat kiki magánál; a többit átadják az administratornak. S ha szükséges, ő tőle kérnek s az ő engedelmével adnak ki egyre-másra. Egyáltalán mint szerzetesek az elüljáróban — az administratorban — az apát helyettesét tisztelik; tőle függnek, tudtán kívül senkitől semmit el nem fogadnak és senkinek semmit sem adnak. Az administrator meg őket testvéreiként szereti, testi és lelki szükségleteikről gondoskodik s szükség esetén őket testvérileg megrója. Egymást meg kölcsönösen megbecsülik és szeretik; egymás testi és egyéb gyöngeségeit türelemmel viselik.[1]

Palik Gellért rendtag 1729-ben megfordult Egerben a püspöknél. Ez meghívta a maga bőséges ebédjére s így szólt neki : Ti Pásztón csak vagytok, de nem tartatok semmi rendet sem. Legyen csak Pásztón a mi alapítónk, — válaszol Gellért — s nyomban lesz rend is.

Ezen nyomatékos válaszszal persze Gellért arra czélzott, hogy épen az a merev álláspont, melyet a püspök az apátsággal szem-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 1.

ben a Monostor-malom és az apáti ház ügyében elfoglal, szüli Pásztón a sok zavart és a vele kapcsolatos rendetlenséget.[1]

Mály József apát 1733. nov. 23-án Pásztóra a következő rendtagokat küldi: *Hadersbach* Cyrillt elüljárónak (superior), *Benkovics* Mihályt hitszónoknak, *Kristen* Mátét gyóntatónak, *Dalmata* Ferenczet provisornak és *Germanecz* Lászlót kisegítőnek (adiutor). Ugyanekkor megszabja az életrendjöket is, a melyhez az alapot Szent Benedek regulájából veszi.

Magas szárnyalású előszóban kifejti küldetésük okát és czélját. A pásztói apátság föltámasztása halottaiból, az Isten dicsőségének emelése, a királyi bizalom valóra váltása, az alapítók szándékának megvalósítása, a vallás és erkölcs szolgálata és terjesztése mindmegannyi rugók a lelkesedésre és cselekvésre.

Igaz, hogy Pásztón ekkor a rendtagoknak még templomuk és a szerzetes élet gyakorlására alkalmas helyiségeik sincsenek, s maguk a rendtagok is csak kevés számmal, mindössze öten vannak: mégis helyén van, hogy életnemöket részletes szabályzat irányítsa.

A rendtagok — mondja az új rendelkezés — otthonukat ne hagyják el, hacsak hivatásuk nem kivánja; de az elüljárónak erről is legyen tudomása. Világi emberekkel ne barátkozzanak s lakásukra ne járjanak. Az elüljárónak, — a ki ugyan nem konventi perjel — mint az apát helyettesének, engedelmeskedjenek. Ez viszont mind szóval, mind tettel jó példával járjon elül s a rábizottakkal úgy bánjék, mint az apátnak kötelessége; de azért az apátnak ő is alá van rendelve. Az anyagiakkal túlságosan ne törödjék, hanem arra legyen a fő gondja, hogy mind a saját, mind társai életéből Istenre dicsőség, az emberekre meg jó példa áradjon. A hibáknak és visszaélésnek már a gyökerét is vágja el. A kisebb bajokat ő maga orvosolja; a nagyobbakat meg — minők a botrány, az engedetlenség és az egymás közötti veszekedés — az apát elé terjeszsze. Ismerje jól az Úr törvényeit, legyen tiszta életű, könyörületes, a bűn utálója és a rendtársak kedvelője. Midőn akár a lelkiekben, akár az anyagiakban valamely nagyobb dologról van szó, hívja egybe a rendtársakat és adja elő nekik az ügyet: s ha van idő, a kérdést még az apáthoz is föl kell terjeszteni.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1729. decz. 22. lev.

Bár a rendtagok csekély számmal vannak, a Vigiliast, a Laudest és a Primát a «Pretiosa»-val télen az ebédlőben, vagy más alkalmas helyen, nyáron meg a templomban együttesen mondják. Ugyancsak közösen és pedig egyfolytában végzik az «officium Marianum»-ot. Naponkint szorgalmasan s buzgón misézzenek. Naponkint két konventi mise van. Az egyik ma «De Beata», másnap meg «Pro Defunctis» a rend intentiójára. A másik meg egyik nap az egyházért, a másik meg a rendért. A vasár- és ünnepnapi mise és szentbeszéd idejét majd az elüljáró szabja meg, ha egyszer a pásztói plébánossal már tanácskozott.

Midőn az elüljáró jónak látja, a rendtagokat káptalanra egybehívja s az előfordult hibákat a rendi szabályzat értelmében megjavítja. Hogy az elüljáró minél jobban munkálhassa a saját és a rendtársak üdvét, az anyagiakban segítségére van a provisor, a kinél szükséges, hogy kijegeczesedett erkölcsű, éber, kedves és alázatos legyen; a rendtársakat szeresse; ne legyen késedelmes; ne pazaroljon; félje az Istent; az elüljáróval együttesen a rendtársak szükségleteiről szeretettel gondoskodjék s a betegeknek, vendégeknek és szegényeknek gondját viselje; a gazdasági dolgokat az elüljáró előzetes tudta és beleegyezése alapján vezeti és intézi; az elüljáró távolléte esetén a lelkiekben ő a helyettese, a kinek a többi rendtársak kötelesek engedelmeskedni; az elüljáróval mindenben egyértelműleg jár el.

Ebéd alatt egy fejezetet a szentirásból, vacsora idején meg az «Annus Cisterciensis»-t, mely a cziszterczi szentek életét tartalmazza, vagy más jámbor könyvet olvasnak. Az ilyen olvasmány nagyobb ünnepeken, adventkor, nagybőjtben, bőjti és vigiliai napokon hosszabb, sőt ha lehet, az egész étkezés idejére kiterjed. Hetenkint olvasnak még Szent Bernátnak «Formula honestae vitae»-jéből s az ehhez tartozó okiratokból. Az olvasást vagy a rendtagok egyike, vagy valamely ministrans avagy egyéb szolgálatot tevő ifjú végzi.

Ha telik, a rendtagok ugyanazon ételeket kapják, a melyek a csehországi vicariatusban járják. Ha azonban nem futná, elégedjenek meg kevesebbel is. Mivel Pásztó vidékén bajos bőjti eledelekhez jutni, a szombati abstinentia (husnemevés) helyett csak «ieiunium regulare» (este bőjt) lesz; az adventi háromnapi — szerda,

péntek és szombat — böjt helyett szintén csak «ieiunium regulare»-t tartanak.

Borból ebédre is, meg vacsorára is mindegyiknek egy fél morva itcze (media tantum mensura moravica) jár. A sörből kiki annyit kap, a mennyi szükséges. Ezenkívül szabadságában áll az elüljárónak, hogy a mikor jónak látja, a megszabott mértéken még fölül is ad a rendtársaknak. Arra azonban ügyelni kell, hogy a dolog részegséggé ne fajuljon; a mi a magyar bornál annál könnyebben előfordulhat, minél kiválóbb.[1] Tilos az időn kívüli ivás akár otthon, akár másutt. A ki ez ellen cselekszik, eltiltják a közös asztaltól, s ha többszöri figyelmeztetés után sem változik meg, az elüljáró az apátnak jelenti föl.

Az ebéd 11, a vacsora meg télen 6, nyáron pedig 7 órakor van. Ezekről az elüljáró tudta és beleegyezése nélkül senki sem maradhat el. Ebéd előtt és után közösen imádkoznak. Az imádságuk az, mely a rendi breviarium végén található. Elül a konventi misében hetes rendtag imádkozik; az asztali áldást meg az elüljáró osztja. A rendtagok máshová nem mehetnek étkezni: vendégeket sem hívhatnak meg sem a közös asztalhoz, sem a saját szobájukba.

Ebéd és vacsora után egy óra hosszáig egymás között elbeszélgetnek az ebédlőben, mivel más alkalmas helyiség nincsen. Ezután az ebédlőt bezárják, s délután kiki megy a maga dolgára, este pedig esti imájának és a lelkiismeretvizsgálásnak a végzésére.

Mind nyáron, mind télen 4 órakor adnak jelet a fölkelésre. ½5 órakor elmondják együttesen az egész Marianumot. Ezután elvégzik a breviariumból a «Prima»-t a «Pretiosa»-val. Ezután nyári időben ½6-ig elmélkednek, 6 órakor megkezdődik az első konventi mise. Télen az elmélkedés fél órára nyúlik, mivel az első konventi mise csak 7 órakor kezdődik. A Tertiát, Sextát és Nonát kiki külön mondja el a délelőtt folyamán, a mely időt még misézéssel, lelki olvasmánnyal, szónoklatra és hitelemzésre készüléssel s egyéb hasznos munkával töltik el. A második konventi mise 9 órakor van. A Vesperast a Completoriummal egyetemben az

[1] . . . «excluso tamen semper et per omnia excessu, qui in vino maxime Hungarico animabus corporibusque tanto est pernitiosior, quanto vinum eiusmodi noscitur esse generosius». (Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. nr. 2.)

ebéd utáni egy órai társalgás befejeztével mondják el. A Vigiliast a Laudessel télen 5, nyáron 6 órakor együttesen végezik. Télen-nyáron 9 órakor pihennek le. Ezen idő után senki sem mehet ki a szobájából, annál kevésbbé a házból. Ennek kulcsát az elüljáró magánál tartja.

A szerzetesekhez nem való embereket ne vendégelgessék. Az olyan embereket azonban, a kik méltók a vendéglátásra, fogadják szerzetesi szivességgel, de nem iszákoskodva. Beszélgetésökben legyenek óvatosak: rosszul vagy megvetőleg senkiről se nyilatkozzanak. A társalgásban ne legyenek szóvivők, hanem inkább hallgassanak meg másokat. A szegények és idegenek iránt jótékonyak és könyörületesek legyenek.

A rendtársak egymást kölcsönösen szeressék és becsüljék; egymás gyöngeségei iránt legyenek kimélettel; saját javát mások rovására senki se hajhászsza.

Tudja meg mindenki — mondja az apát — hogy ha ezen rendeletet nem tartják meg, megsértik a vallást, a kolostor czélját meghamisitják s a magyar király és Magyarország által a Rend iránt ápolt reményeket kiölik.[1]

Az elüljáró (superior) ilyen utasitást kap az apáttól: A rendtagokat okosan, körültekintéssel és kimélettel vezesse. Okosan vágja útját a rendtagok és a világiak gyakori társalgásának. Ha valamelyik rendtag fel van háborodva, ezen állapotban ne bántsa őt, hanem a figyelmeztetést hagyja másnapra, midőn az illeto már egészen nyugodt. A botrányoknak minden áron vegye elejét. A «casus reservati» ugyanazok, mint Wellehrádon, — leszámitva, az éjjeli kimaradást; mivel Pásztón még nincs valóságos konvent, tehát clausura sincs. Miért is az éjjeli kimaradás esetén háromszor az elüljáró is feloldozhat; ha azonban a dolog többször is előfordulna, az eset az apáttal közlendő. A ki részeges vagy viselkedése kifogás alá esik, az elüljárótól nem kap engedelmet a kimenésre. Az elüljáró a vezetése alatt álló rendtagokkal ne vitatkozzék. Legyen gondja az elüljárónak, hogy a rendtagok hasznosan foglalkozzanak s főleg a délutánokat a kertben, a gazdaságban vagy másutt okosan töltsék el. A rendtagok a spiritualisnak vagy az elüljárónak

[1] Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 2.

gyónnak: más csak az elüljáró beleegyeztével gyóntathatja meg őket. Ha az elüljáró a rendtagokra nézve valami új dolgot óhajtana életbe léptetni, azt előzetesen közli az apáttal. A rendtagok életéről minden év végén, szükség esetén máskor is, jelentést tesz az apátnak. Az egri püspök és a világi papság jóindulatát az elüljáró is, meg a többi rendtag is igyekezzék megnyerni a rend részére. Legyenek rajta, hogy a pásztói plébánia a rend kezére jusson. Az elüljáró annak idején alkalmas egyéneket ajánljon a rendnek bevételre.

Az elüljáró viselje gondját a gazdaságnak; egyszerre sok dologba ne kapjanak bele. A rendtagok ruházatukat rendesen megkapják. Építkezésbe addig ne kapjanak bele, mig a szükséges pénz és építőanyag együtt nincs. Azt kell mindenekelőtt megteremteni, gondozni, beszerezni vagy fölépíteni, a mi jövedelmez. Az építkezésekhez előzetes apáti beleegyezés is szükséges. A magán gazdálkodás vagy birtokszerzés tilos. A rendház pecsétjével, a mely mindig az elüljárónál áll, csak azt kell pecsételni, a mit az elüljáró jónak lát. Hogy Szent-Kuton mit kell cselekedni, teljesen az elüljáró dolga leszen. A Pásztón levő könyvek mind Wellehrádról kerültek oda. Mindezeket, még ha az egyes rendtagok szobáiban vannak is, jegyzékbe kell foglalni. Ezek egyike Pásztón marad, a másik meg Wellehrádra küldendő. Az egyes könyvekbe be kell irni: «Monasterii Wellehradiensis in Moravia Sacri Ordinis Cisterciensis».[1]

Mály József 1734. jan. 28-án közli a rendtagokkal az új szabályzatot, meghagyván nekik, hogy ezt Pásztón közösen olvassák fel s e pillanattól szerinte igazodjanak.[2]

Mály József apát 1737. máj. 18-án értesíti a pásztói rendtagokat, hogy a rendi szabályzatok által előirt visitatiót ő maga szerette volna Pásztón megtartani: egészsége és ezer dolga azonban ebben akadályozza. Miért is helyettesül *Hermann* Engelbert rendtagot küldi s felhivja a rendtagokat, hogy az iránt engedelmességet, hűséget és őszinteséget tanusitsanak.[3]

Hermann megbizatásának meg is felelt, a visitatiót 1737. máj. 29. és következő napjain megtartotta.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 2.

[2] U. o. fasc. 34. nr. 3.

[3] U. o. Prot. quid. contract. 24. lev.

Ekkor azt tapasztalta, hogy az 1733. nov. 23-iki rendelet nem holt betű, hanem a rendtagok élete a szerint igazodik. Mindemellett is jónak látta, hogy egyben-másban újolag intézkedjék.

Elrendeli, hogy ezentúl a zsolozsma végzésétől senki sem menthető fel, bármily sürgős dolga legyen is akár a lelkiekben, akár a gazdaságiakban. Mivel a rendtagok csekély számmal vannak, a dolguk meg sok, azért ezentúl a Vesperast és a Completoriumot csak a téli évszakban, vagyis mindenszentektől husvétig mondják együttesen. A Vigiliast a Primáig — egész a Pretiosáig számítva — továbbá a Marianumot ezentúl a nyári évszakban a templom szentélyében végezik.

Vendég — legyen az férfi vagy nő — a rendtag szobájába nem léphet. Egyáltalában nőnek nem szabad átlépnie a rendtagok szobáját. Itt még nem is gyóntathat a rendtag. E czélból télen ott van az ebédlő, nyáron meg a sekrestye és a templom. Rendtag nővel csak az alsó folyosón vagy az ebédlőben beszélhet. Ha azonban valamely kivételes ok mást követelne, ezen esetben jelen kell lennie a beszélgetésnél az elüljárónak, vagy az ő helyettesének is.

A vendégeket ugyan nem kell sürűn hivogatni, de ha már vendég jő, főleg ha előkelőbb egyén, vagy pedig pap avagy kolduló szerzetes: szeretettel kell fogadni. Sőt ezen utóbbit üres kézzel nem is szabad elbocsátani. A szomszédságban levő kolduló szerzeteseknek meg évenkint kell küldeni alamizsna fejében gabonát, bort, zöldséget és egyéb szükséges élelmiszert.

Wlach Róbert rendtag vasár- és ünnepnapokon a rendházi oratoriumban szentbeszédet tart; szükség esetén segítségére van *Kristen* Máté rendtag. Ha pedig a helybeli plébános a rendházhoz fordul segítségért, *Dalmata* Ferencz és *Benkovics* László a hitelemzésben, a szentségek kiszolgáltatásában és a magyar szónoklatban szivesen megosztják vele a munkát. Egyébként főleg azon lesznek, hogy ne csak tettel, hanem példás életökkel is oktassák a népet. A misézésre, imádságra, elmélkedésre és jámbor olvasmányra kiváló gondjuk legyen. Éjjelre senki ki ne maradjon, se helyben, se a szomszéd falvakban, se a városokban.

A gazdasági ügyek fő vezetője is az elüljáró, a kinek ezentúl a gazdaságra nagyobb gondja legyen és szigorúbb felügyeletet

gyakoroljon. Ha hibát vagy mulasztást vesz észre, segítsen a dolgon és rendelje el a tennivalót. A pénztárt is ő kezeli s jul. 1-től számítva decz. végéig félévi számadást készít. A jövő évtől kezdve meg egész évi számadásokat terjeszt be.

Dalmata Ferencz a provisorságon kívül egyúttal az ispáni teendőket is végzi s hasonló módon vezeti és terjeszti be számadásait. Ugyanilyen kötelezettséggel kezeli *Kristen* Máté a magtárt. Jul. 1-je előtt az elüljáró Dalmata Ferenczne k az állatokat és a gazdasági eszközöket, Kristennek meg a gabonát szigorú összeszámítás és fölmérés után számadás mellett átadja. Ezek meg a rájok bizott tárgyakról pontos jegyzéket vezetnek, miként ezt a nagy káptalani határozatok megszabják.

Gazdasági tanácsot ezentúl nem havonkint, hanem hetenkint és pedig vasárnap a szent mise után kell tartani. Ezen jelen van az elüljáró is, meg a provisoron kívül a többi gazdasági tisztviselő és megbizott is. Megbeszélik a heti teendőket s azután a provisor, vagy a segítségére rendelt rendtag jegyzékbe foglalja.

A szántóföldek, rétek és legelők bérbeadása, a marhák és a gabona eladása s a szerződések megkötése csak az elüljáró tudtával és beleegyezésével történhetik meg.

Ha valamit épiteni vagy javítani kell, az elüljáró jogköréhez tartozik. Neki arra kell ügyelnie, hogy a mit épittet, szilárd és állandó legyen. Gondoskodni kell hamarosan, hogy legyen vendégszoba; azután meg olyan épületeket emeljen, a melyek jövedelmeznek.

A rendtagok részére a ruhaneműeket és az élelmiszereket — húst, halat, bort és egyebeket — a provisor közreműködésével idején és olcsón szerzi be.

Az elüljáró valamelyik rendtag közreműködésével készítsen az apátság pusztái, majorjai, erdői, szántóföldjei, rétjei, szőlői, legelői, kertjei, jobbágyai és jogai alapján úrbéri összeirást, a melyben a jövedelmek és kiadások is fel vannak tüntetve; s igy az mind a jelenben, mind jövőre nagy hasznára válik a gazdálkodásnak.

Hadersbach Cyrill elüljáró, ha a vármegyegyülésre megy, vigyen magával olyan rendtagot, a ki tud magyarul. Ha pedig maga helyett mást küld, ez is másodmagával menjen.[1]

[1] Zirczi ap. levt.: Prot. quid. contract. czimű könyv. 49—55. lev. — Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 4.

Mály József apát 1737. jun. 24-iki levelében buzdítja a pásztói rendtagokat, hogy a visitator intézkedéseit buzgón kövessék és tartsák meg.[1]

A pásztói rendtagok a gyöngyösi chirurgustól 1738-ban és 1745-ben hozattak izzasztó folyadékot és port, mellport, hashajtó port, vértisztító theát és folyadékot (tinctura), láz ellen való sót és port, tapaszt, vércsillapító porokat és hashajtó theát.[2]

A pásztói jószágkormányzó panaszkodik Mály József apátnak, hogy míg a gazdasági téren működő többi tagoknak mellékesen egy kis jövedelmük is van, neki — a ki pedig a gazdaság vezetésében és ellenőrzésében annyi ruhát elszaggat — semmi sincs.

1740. okt. 2-iki válaszában megengedi Mály apát, hogy a makkoltatásból a jószágkormányzó kapjon bizonyos jövedelmet. A ruhakérdésben pedig így felel neki: Igaz, hogy a gazdaság ellenőrzése már maga több ruhát fölemészt, mint a mennyire a többi rendtagnak van szüksége; de ha rossz az idő, esik, vagy sár van, ne menjen ő maga, hanem küldje ki a gazdát (satrapa). Ha pedig jó az idő s a gazdaságba messzebb kell kimenni, szólítson fel valakit a társak közül, hogy osztozzék vele a dologban. De ilyenkor azután az illető munkájában a többi társak osztozzanak: hiszen mindenkinek van megszabott dolga akár a lelkiek, akár a házi ügyek körül.

A pásztói kormányzó ugyanekkor arról is panaszkodott apátjának, hogy megtiltja neki a magángazdálkodást (oeconomia privata). Erre Mály apát a rendi szabályzattal felel, mely a pénzszerzést az egyes tagoknak nem engedi meg.[3]

Dalmata Ferencz 1748. aug. 7-én már ismételten kifejti apátja előtt, hogy ő, mivel a nap terhét viseli, meg azután künn az életben is szerepel és képviseli az apátságot, az aratás és makkoltatás után holmi mellékjövedelmet érdemelne.[4]

A rendtagok a ruhán kívül fizetést nem kaptak. Benkovics Mihály 1750. febr. 6-án reverendát, scapulárét, nyakravalót (collare) és egy pár lábravalót kér az apáttól.[5] A XVIII. századból

[1] Zirczi apátsági levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 34. nr. 5.
[2] U. o. f. 46.
[3] U. o. f. 4. nr. 44.
[4] U. o. 1748. aug. 7. lev.
[5] U. o. 1750. febr. 6.

ránk maradt emlékek mutatják, hogy a rendtagok a rendház elüljárójától irásban kérték, ha valamely ruhára szükségük volt.[1]

Hadersbach Cyrill a pásztói elüljáróságról lekösznönése után Pásztón marad nyugalomban. Ereje napról-napra fogyott s a betegség 1752. jan. 20-án ágyba döntötte. Wiesner Abund elüljáró ekkor épen nem volt otthon. A beteg nagyon kivánta őt viszontlátni. Jan. 26-án meg is érkezett. Látta, hogy az orvosság édeskeveset használ s javulásra alig van kilátás. Ezért jan. 29-én a beteget ellátta a halotti szentségekkel. Hadersbach még ez nap (jan. 29.) este 10 órakor meghalt. Jan. 31-én temették el a vidéki plébánosok és a pásztói lakosság nagy részvéte mellett.

A temetés után rendes szokás szerint összejegyezték a holmiját. Ebben volt: Két arany emlékérem és 144 frt 31 kr. és 2 denár; 1 ezüst zsebóra; 1 kis ingaóra, melyet Wellehrádról hoztak; 1 pár ezüstnyelű kés és 1 evőkanál; két régi ezüst tubák-szelencze s egy kis ezüst ereklyetartó ereklyével; 1 régi rozsdás puska; 5 reverenda, melyek közül kettő egészen új; 5 scapulare s 6 öv; 1 bekecs; néhány pár keztyű; több ing, zsebkendő, törülközö-kendő és más mosni való ruha; kis theás korsó tineával; kis süveg czukor; két rész breviarium meglehetősen elviselve s még néhány könyv, köztük egy Hübner-féle lexicon.

Ezekről Wiesner Abund 1752. febr. 3-án tesz jelentést az apátnak s közli vele a megboldogult utolsó óhajait.[2] Hauck Antal ezek tekintetbe vételével 1752. febr. 25-én intézkedik az egyes tárgyak hovafordítását tekintve. Ebben az a legnevezetesebb, hogy 75 frtot Cziganek István gyakorlati jogi tanulmányaira köt le.[3]

Az egri püspök Pásztón egyházi látogatást (canonica visitatio) akart tartani Az apát utasította a rendtagokat, minő álláspontot foglaljanak el az ilyen törekvéssel szemben. Ez magyarázza meg azt a határozott hangot, melylyel Menschik Jakab és Pásztón élő rendtársai az egri püspöknek értésére adják, hogy mint kiváltságos rend tagjai a püspöki egyházi látogatásnak nem vetik magukat alá.[4]

Az egri püspök 1766. jul. 1-én délután 5 órakor érkezett meg Pásztóra egyházi látogatásra. Menschik Jakab három rend-

[1] Zirczi ap. levt. III. 287. sz.
[2] U. o. 1752. febr. 3. lev.
[3] U. o. 1752. febr. 25. lev.
[4] U. o. f. 30. nr. 8.

társával a plébánia templom ajtajánál jelent meg a fogadására s a kocsiról lesegítette. Az esperes magyar nyelven üdvözölte; ezután a papsággal együtt bement az egyházba szentségimádásra. Innét meg két kanonok, ugyanennyi szertartó (cerimoniarius), a megyei papság és a nép kiséretében a cziszterciek rendházához vonult. Itt Menschik üdvözölte latin nyelven. A püspök erre kegyesen válaszolt és bement a rendházba, a hol megszállt.

Hét napig tartózkodott Pásztón. Ezalatt a helybeli és vidéki előkelőségeket meghivta asztalához; a vendégek száma naponként 24—30 között váltakozott. Mindez azonban az apátságnak édes kevés költségébe került. A bort és egyet-mást leszámítva, az élelmiszereket 5 kocsi szállította a püspök után.

Az egyházi látogatás a plébánia-templomban és a Szent-Lélek egyházban ment végbe az apátság jogainak legkisebb sérelme nélkül. Ezen idő alatt a mise és az egyházi beszéd csak egy ízben volt a plébánia-templomban, máskor mindig a cziszterciek egyházában ment végbe. A püspök, távozása előtt, a rendház elüljárója szobájában bucsúzott el Menschiktől, de betekintett a többi rendtagok lakásába is.[1]

Ebben az időben is állítanak ki «Scheda Substantialis»-t, melyben az egyes rendtagok kijelentik, hogy a használatukra adott tárgyakat az apát rendelkezésére bocsátják. Gonczik Péter a maga «Scheda»-ját 1717. márcz. 4-én küldi Wellehrádra. Ugyanekkor figyelmezteti az apátot, hogy Siday Imre schedáját jól vigyázza meg; mert ez Wellehrádról jó fehérruhával érkezett meg, s mégis nemsokára újakat kért. Bizonyára könnyelműen bánik a holmijával.[2]

Hauck Antal 1749-ben elvárja, hogy a Pásztón és Szent-Kuton élő rendtagok a «Scheda Substantialis»-t hozzá beküldjék.[3] Ugyanigy rendelkezik 1754. márcz. 5-én is.[4]

A rendtagok kiképzésére érdekes adat maradt ránk 1753-ból.

A rendi növendékeket először otthon tanították bölcsészetre s azután theologiára; s ha itt már kellőleg elkészültek, mentek a prágai egyetemre.

1753-ban a tanár maga mondta Hauck Antal apátnak, hogy a növendékek közül az idén senkit sem ajánl a prágai egyetemre.

[1] Zirczi ap. levt. 1766. jul. 21. lev.
[2] U. o. fasc 15. nr. 78.
[3] U. o. 1749. máj. 10. lev.
[4] U. o. 1754. márcz. 5. lev.

Hauck ebbe nem nyugszik bele. A rendtagok közül vizsgáló bizottságot állít össze. Wolfgang és Alberik növendékeknek pedig meghagyja, hogy készüljenek a vitatkozásra.

Ennek a napja okt. 20-ika volt. Mind a két jelölt jól megfelelt, s igy Hermann Hermann rendtag vezetése alatt Prágába kerültek.[1]

Wellehrádon 1754. nov. 5-én Schuppler Péter a theologia, Kuchinka Amand a philosophia tanára.

Ugyanekkor Alberik, Hermann Hermann és Wolfgang meg Prágában tartózkodnak felsőbb tanulmányok czéljából.[2]

Menschik Jakab irja 1766. okt. 20-án, hogy apátja rendeletére Márton és Máté rendtagokat Pásztóról Wellehrádra küldi, hogy a vitatkozást az egész theologiából megejtsék.[3]

A rendi vicarius generalis 1755. jan. 14-ike előtti utolsó látogatása alkalmával rendelte el Wellehrádon, hogy ezután minden egyes elhunyt rendtagért a rendi testvérek mindegyike 4 misét mond.[4]

Kelemeny Ádám ügyvéd 1764. márcz. 14-én megköszöni az apátnak, hogy őt Wellehrádon confraternek megválasztották.[5]

A pásztói rendház ujságot Bécsből járatott magának az 1752—1759 közötti években, évi 18 r. frtért. A szállitás postán Gyöngyösig történt.[6]

A pásztói rendtagok dohányoztak, de kivált erősen tubákoltak. Igy midőn Wiesner Abund pásztói elüljáró 1762. máj. 23-án meghalt, utána a rendház tulajdonában találtak két hatalmas köteg igen szép leveles dohányt és 28 bögre debrői, pásztói és máshová való tubákot.[7]

A Pásztón élő rendtagok egy része magyar volt; mert a wellehrádi apátok a pásztói apátság átvétele óta gondoskodtak magyar származású egyének bevételéről

A királyi adománylevél értelmében a pásztói apátnak magyar nyelvű egyéneket is föl kellett vennie a rendbe. Nezorin iparkodik ezen kötelezettségének eleget tenni. Ezért veszi föl azon

[1] Zirczi ap. levt. 1753. okt. 25. és 26. lev.
[2] U. o. 1754. nov. 5. lev.
[3] U. o 1766. okt. 20. lev.
[4] U. o. 1755. jan. 14. lev.
[5] U. o. 1764. márcz. 14. lev.
[6] U. o. f. 44.
[7] U. o. fasc. 31. nr. 20.

két magyar ifjút, a kiknek egyike Pásztóra való volt. Ezek azonban alighogy beöltöztek, már is kiléptek.

Ez a tapasztalat azon felfogásra birja Nezorint, hogy ilyen távolról nem is érdemes bevenni valakit, mert úgy sem marad meg Wellehrádon. Miért is ezután inkább majd Nyitra vidékéről vesz be növendékeket. Ezek két — magyar és tót — anyanyelvűek, s így őket Magyarországban is alkalmazhatja. De meg ha a magyarországi viszonyok miatt az ilyen rendtagoknak innét távozniok kellene, Wellehrádon is hasznavehető emberek volnának.

Ugyanekkor irja az apát Gončzik Péternek, hogy a Csallóközből épen most jelentkezik egy nemes ifjú fölvételre, a kit nem is fog elutasítani.[1]

Egerből 1715 őszén három rhetorikai osztályi tanuló akart belépni a rendbe, irja Gončzik Péter 1715. márcz. 29-én.[2] Ezek közül azonban egy sem lépett a rendbe. Az egyik ferenczes lett; a másik meghalt; a harmadiknak nyoma veszett 1716. febr. 22-én.[3]

Nezorin Flórián apát 1716. márcz. 10-én azt az óhaját fejezi ki, hogy szeretne magyar egyéneket bevenni.[4]

Gončzik Péter 1716. ápr. 23-án írja, hogy Cziganek Istvánnal nemsokára küldi Wellehrádra azt a két ifjút, a kik óhajtottak belépni a rendbe.

Mind a kettő elvégezte a rhetorikát; közülök az egyik Pásztóra való nemes ifjú, egy özvegy-asszonynak a fia.[5] Nezorin Flórián 1716. máj. 2-án értesíti Gončzikot, hogy a jelölteket, ha megérkeznek és alkalmasaknak igérkeznek, befogadja.[6] Tényleg 1716. jun. 20-án már be is öltözködtek.[7]

Gončzik 1716. jul. 25-én írja Nezorin Flórián apátnak, ne aggódjék a miatt, hogy a magyar növendékek kilépnek a rendből: mert Nagy-Szombatban lehet majd elég egyént kapni, a kik magyarul meg szlávul is tudnak. Itt Pásztó vidékén a magyarok nem igen valók szerzetesnek; ez az oka, hogy a ferenczeseknél is kevés a magyar elem. A minap is benn voltam Gyöngyösön; bementem

[1] Zirczi apáts. levt.: Nezorin Flór. kelet nélküli levele.
[2] U. o. fasc. 15. nr. 22.
[3] U. o. fasc. 15. nr. 47.
[4] U. o. f. 43. lit. C. 1716. márcz. 10. lev.
[5] U. o. 1716. ápr. 23. lev.
[6] Zirczi ap. levt. 1716. máj. 2-iki lev.
[7] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 61.

a jezsuiták iskolájának rhetorika osztályába s kérdeztem többeket, hogy mik akarnak lenni? A török ellen akarunk menni, — lőn a válasz. Ime, a magyar ember inkább való a harczra, mint a szerzetes pályára.[1]

1718 okt. 12-én írja Gonczik Péter, hogy egy magyar s tót ajkú ifjú óhajt belépni a rendbe, a kit a tari plébános nagyon ajánl.[2]

Mály József apát azon elhatározásra jutott, hogy magyart nem vesz be a rendbe.

Dalmata Ferencz, mint magyar ember, ezt nem állja meg szó nélkül. 1734. márcz. 27-iki levelében elmondja, hogy ha a magyar emberek előtt elzárják az utat, akkor a rendi érdekeket Magyarországban nem tudják megvédeni, ezer baj keletkezik s a rend magyar földön nem oldhatja meg feladatát és nem terjeszkedhetik.

Ily világos és igaz okoskodás után melegen ajánlja két magyar ifjú fölvételét a rendbe.[3]

Benkovics Mihály három magyar ifjút — köztük Udvary Jánost — ajánlott az apátnak fölvételre a rendbe. Mály József apát 1735. szept. 12-iki válaszában sajnálatát fejezi ki, hogy a nagy létszám miatt ezidőszerint nem veheti be őket: hanem legyenek türelemmel, s mihelyt alkalom nyílik, megnyitja előttük az ajtót a belépésre.[4]

Wiesner Abund 1752. okt. 15-én ajánlja az apátnak bevételre a gyöngyösi káplánt, a ki szerény, jó viseletű és takarékos. Benkovics Mihály úgyis nagyon öregszik; kidőlése esetén legalább lenne, kit tenni a helyébe Szent-Kutra.[5]

Balog Bernát gyöngyösi káplánnak 1753. aug. 17-én Hauck Antal apát maga írja meg, hogy a rendbe ezen alkalommal nem veheti föl; mert a rendtagok száma úgyis 64, a kik között 7 ujoncznövendék s nemsokára leteszik a fogadalmat. S mivel a rendtagok létszámát Ő Felsége 70-ben szabta meg, s ennél többet csak felsőbb engedélylyel lehet bevenni: a legközelebbi három évben az apátság nem tart egyetlenegy ujonczot sem. De ha folyamodó szándéka mellett három év mulva is megmarad s ki-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 66.
[2] U. o. 1718. okt. 12. lev.
[3] U. o. 1734. márcz. 27. lev.
[4] U. o. 1735. szept. 12. lev.
[5] U. o. 1752. okt. 15. lev.

mutatja, hogy egészséges, hangja a zsolozsmák végzésére alkalmas s lelkülete a rendi hivatásnak megfelel, a rend akkor majd szivesen fölveszi kebelébe.[1]

Balog még 1756. jun. 9-én is azon elhatározásban élt, hogy belép a rendbe. Érdekében Benkovics Mihály Wiesner Abundnál tesz is lépést.[2]

Schumann Józsefet 1766. okt. havában Menschik javaslatára veszi be az apát.[3]

Zúri Fülöp apát, 1772. jul. 14-iki sorai szerint, szeretett volna Pásztóra küldeni új rendtagot is, de nem volt, kit. Ekkor fordult meg a fejében az is, hogy, ha lehet, bevesz 4 ujoncznövendéket, a kiket majd Pásztóra küld novitiatusra, ujonczmesterükül Beitler Methódot rendelvén. Ezen szándéknak az a magyarázata, hogy Wellehrádon a törvényileg megszabott létszám megvolt, s így itt új tagok bevételéről szó sem lehetett.[4]

[1] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. fasc. 1753. aug. 17., aug. 22. és decz. 2. lev.
[2] U. o 1756. jun. 9.
[3] U. o. 1766. okt. 20. kel. lev.
[4] U. o. f. 31. nr. 33.

VII. FEJEZET.

PÁSZTÓI CZISZTERCZI RENDTAGOK A LELKÉSZKEDÉS TERÉN.

1. A PÁSZTÓI PLÉBÁNIA ÉS A SZENT-LŐRINCZ EGYHÁZ.

A pásztói plébánia első nyomai. A pásztói Szent-Lőrincz egyház létrejövése a XIV. században és megújítása 1421-ben. Feliratos kő 1421-ből. A Szent-Lőrincz egyház csúcsíves részletei: a torony aljának boltozata, a kápolna, a kettős ülőhely (sedilia) és a kápolna bejárata. A Szent-Lőrincz egyház újjáépítése és megtoldása a XVIII. században. A Szent-Lőrincz egyház XV. századi ciboriuma és ennek leirása.

Pásztón (Heves-vm.) a XIV. század első felében (1332—1337) találkozunk a plébánia irásos bizonyitékával. Megvolt Pásztón a plébánia bizonyára már az Árpádok alatt is. Forrásaink azonban névszerint csak a pápai tizedjegyzékben említik először.

Ezekből tudjuk meg, hogy a pásztói Szent-Lőrincz egyháznak ekkor két papja is van is van, — Domokos és Lajos.[1] Majd meg István pap szerepel.[2]

Lajos pásztói pap pápai tizedként fizetett 50 garast; más alkalommal meg a meg nem nevezett pap 21 garast.[3]

[1] «Item Dominicus et Ludvicus sacerdotes ecclesie Sancti Laurentii de (Postil)» (Monumenta Vaticana Hung. Ser. I. Tom. I. 251.)

[2] «Et primo Stephanus de Paztich» (U. o. Ser. I. T. I. 341.)

[3] U. o. Ser. I. Tom. I. 326. és 357. — A pásztói plébánia későbbi, főleg XVII. századi életéről már részletesen irtam a «*Pásztói apátság története*» cz. művemben I. köt. 122—153. l.

A Szent-Lőrinczről nevezett pásztói plébánia-templomnak első nyomai is a XV. század előtti időkre vezetnek vissza. A mai templom déli oldalán levő kápolna déli falába egy feliratos kő van befalazva. Ennek tartalmát a pásztói apátság középkori történetében ismertettem.[1]

Ezóta Pásztón egy másik feliratos kő került elő, a mely — úgy látszik — valamikor a templom külső falába volt beillesztve.

Ezen kövön ezt olvasom:[2]

Templum Hoc Novatum Inalbatum est per D(om)*i*(nu)*m Gabrielem Benke Par*(ochum) *Past*(oviensem) *A*(n)*no D*(omi)*ni 1421.*[3]

Vagyis: *Ezen megújított templomot kimeszeltette Benke Gábor pásztói plébános úr az Úr 1421-ik évében.*

Ezen kő felirata tehát némileg eltér a mai templom kápolnájában levő felirattól. A régibb, s így megbízhatóbb szöveg természetesen az, melyet a jelen művemben bemutatott kövön[4] olvashatunk.

A kő keretelése renaissance jellegű.

A kő feliratából kitünik, hogy a pásztói templomot 1421-ben már megújították. Következőleg a XV. század előtt kellett épülnie.

Hogy ez a templom eredetileg csúcsíves stylusban készült, még ma is több részlete igazolja.

Ilyen mindjárt a *torony alja,* melyet csúcsíves gerinczes boltozat fed ma is.[5]

Megvan a régi *kápolna* is, mely eredetileg teljesen csúcsíves sylusban jött létre. A kápolna déli falának csúcsíves ablaka megmaradt s belülről és kívülről jól látható.[6] A kápolna apsisának csúcsíves ablakait azonban befalazták; de körvonalaik belülről még eléggé szemlélhetők.

A kápolnán századokon át sokat alakítgattak ugyan, azonban az apsis sugárboltozata — még a gerinczek bevakolása mellett is — híven megőrizte a csúcsívet.[7]

[1] *Békefi Rem.*: A pásztói apáts. tört. I. köt. 160. l.

[2] Ezen kötetben: 357. l.

[3] A 2-es számjegy alsó része a kövön meg van csorbulva.

[4] Ezen kötetben: 357. l.

[5] Ezen kötetben: 361. l.

[6] Ezen kötetben: 365. és 369. l.

[7] Ezen kötetben: 369. l.

Feliratos kő a pásztói Szent-Lőrincz egyházból, 1421-iki kelettel.

Érdekes a kápolna déli falában az a *kettős ülőhely* (sedilia)[1] is, melynek alsó részét idővel befalazták. Az ülőhelyek mindegyikét három-három hengertagból kinövő félkörív fogja körül. Ezek mögött mértani mű látható, még elég jó állapotban. A két ülőhely félköríves zárlata között háromszögű czimerpaizs huzódik, a czimernek némi, de biztosan meg nem állapítható nyomaival. Bizonyára a kegyúr czimere ez. S ekkor a Rátold-nemzetség hársfa-levelének kell a paizsban lennie; hiszen Pásztón a középkorban a hires Pásztói- és Tari-család volt a kegyúr.[2]

Az ülőhelyek külső keretét jobbról, balról és fölülről négy szirmú csúcsíves rózsák alkotják.

A templom előcsarnokából a kápolnába nyiló ajtónak *csúcsíves bellete* is megmaradt, — igaz, hogy jól bevakolva és bemeszelve, s részben az újkori ajtó beillesztése által átdördelve.[3]

A kápolna déli s a templom éjszaki falán, továbbá a nyugati homlokzaton futó *támasztó-pillérek* is a régi csúcsíves épitkezés emlékeiként maradtak ránk.[4]

A pásztói plébánia-templomot idővel nagy részben átalakitották.

Bakabányi János apát-plébános a régi tornyot — az alsó rész leszámitásával — 1723. márcz. 8—14 napjain lebontatta s helyébe a mait emelte. Ekkor a templom egyéb részein is történt átalakitás. Az igy megújitott templomot 1734-ben Máriássy Sándor segédpüspök szentelte föl.[5]

Fél század mulva a templomot meg kellett nagyobbitani, ekkor épitették hozzá a mostani szentélyt 1786-ban.[6] S igy a mai templom barock-stylű belsejét ezen időre vezetjük vissza.[7]

A pásztói plébánia-templomnak van egy igen értékes, XV. századi *ciboriuma*, melyet a művészettörténet még eddig nem ismer.

[1] Ezen kötetben 373. l.

[2] *Békefi Remig*: A pásztói apátság tört. I. köt. 174—246. l.

[3] Ezen kötetben 377. l.

[4] U. o. 365. és 381. l.

[5] . . . «postquam subinde iterum restaurari debuisset et integre renovata fuisset, anno 1734. per illustrissimum Alexandrum Mariássy suffraganeum piissimae recordationis episcopi Agriensis comitis Gabrielis Erdődy consecrata est; verum ab eo tempore novum sanctuarium accepit.» (Canonica Visitatio parochiae Pasztoviensis, — a pásztói plébánia levéltárában.)

[6] «Épült pedig a mostani szentélly 1786-ban» — irja *Horán József* prépost-plébános úr 1902. márcz. 13-án. Ezért is, meg többször tapasztalt szivességéért e helyütt is fogadja köszönetemet.

[7] Ezen kötetben 385. l.

Miért is hű képét e helyütt közlöm;[1] művészettörténeti leirását pedig a következőkben adom:

A ciborium talpának sima homorú pereme hat karélyú. Ezek fölött áttört mívű párta fut körül, szintén hat karélyt alkotva. A párta párhuzamosan haladó és egymással derékszöget alkotó rácsokból fonódik. A rácsok által alkotott négyszögekben négy szirmú rózsák, a rácsok közét kitöltő háromszögekben meg mértani művek láthatók. A perem és a párta hat karélyának megfelelőleg, egy-egy hólyagos levél fut hegyvel a szár felé, ezen részökön gerinczczel ellátva. Két-két hólyagos levél hegye közül egy-egy kisebb gerinczes hólyagos levél indul ki; s ezek lapított élű bordákká alakulva futnak fölfelé és alkotják együttesen, a közbeeső csatornákkal egyetemben, a ciborium szárát, vagyis nyelét. Ezt hatszögű ernyő takarja, alsó és felső részén két kisebb hatszöget alkotva. Az utolsó igen rövidke hatszögű szárban folytatódik. Ebből emelkedik ki egy fordított hatszögű csonkagúla, melynek éleit levélcsomók ékesitik.

A fordított helyzetű csonkagúlából hatalmas toronyszerű alkotás nő ki, s amavval együtt a ciborium nodusát (gomb) látjuk benne.

A torony alsó részének hat oldalát egy-egy kettős támasztópillér s egy-egy egymás fölött huzódó kettős támasztó-ív választja el. A belső támasztó-pillér alján iker-ablak van, mértani műves áttöréssel. A belső támasztó-pillér magasabb. Mind a két támasztó-pillér felső részét levélcsomók és keresztvirágok ékesitik.

A torony hat oldala egy-egy ablakot alkot, a melyek mindegyikében négy mértani-műves ikerablak van. Ezek fölött kerekablak, melyet a halhólyagos diszítés tölt ki. A torony hat oldalának mindegyike fölött két-két csúcsíves tornyocska[2] emelkedik, alul mértani-művel, fölül meg levélcsomókkal és keresztvirággal, s szökik ki előre, csúcsívet alkotva. A két-két csúcsív között egy-egy kis tornyocska (fiale) szökött fel; ma azonban mind le van tördelve.

A toronyszerű épület hatszögű csonkagúlában végződik, melynek élein levélcsomók futnak föl.

[1] Ezen kötetben: 389. l.

[2] Ma már 7 le van tördelve.

A pásztói Szent-Lőrincz egyház toronyaljának csúcsíves boltozata.

A csonkagúlát hatszögű ernyő borítja, a mely felső és alsó részén két-két kisebb hatszöget alkot.

Az ernyő fölött hatszögű rövidke szár, a melyből megfordított hatszögű csonkagúla nyúlik ki, élein levélcsomókkal ékesítve.

Ezen a csonkagúlán nyugszik a ciborium kelyhe. A csonkagúla egy-egy oldalából két-két geringes hólyagos levél nő ki. Ezek közéből ismét egy-egy geringes hólyagos levél szakad ki; s ezek közül szintén egy-egy. Igy a kehely alsó felét három sor geringes hólyagos levél futja körül. A levelek az alsó sorban a legkisebbek; a második sorban nagyobbak; s a legfelsőben a legnagyobbak. A felső és a középső sor leveleinek a hegyei egymás felé fordulnak.

A ciborium kelyhének alsó felét, a legfelső geringes hólyagos levélsor fölött, finom áttört mívű gyürű zárja be.

A ciborium kelyhe felső részének, vagyis a fedelének az alkotása épen olyan, mint az alsó részéé; csakhogy a geringes hólyagos levelek elrendezését megfordított irányból, tudniillik fölülről kell számítani.

A ciborium kelyhének alsó és felső részét befejező gyürűk között áttört mívű ezüst párta huzódik, a melyet két hatszirmú rózsa két egyenlő részre oszt.

A ciborium fedelén hatoldalú torony emelkedik. Ennek alsó részén van hat négyszögű hosszú ablak-nyílás, ezek mindegyikén fönn két csúcsíves s mértani műves ablakcsúcscsal, a melyeken levélcsomók és keresztvirágok vannak. A két csúcsíves ablakcsúcs között egy-egy kis tornyocska szökött föl, — vagyis összesen hat. Ezek közül azonban ma csak négy van meg; kettő letörött. A torony hat négyszögű nyílását épen olyan szerkezetű támasztópillérek és támasztó-ívek választják el egymástól, mint a minők alul a nodusnál vannak.

A hat nyitott toronyablakon belül áll Szent Lőrincz vértanú, hosszú tunicában, baljában a rostélylyal, jobbjában meg könyvvel. Az ő háta mögött a támasztó-pillért a támasztó-ívekkel együtt újabb korban erőszakkal eltávolították.

A toronyablakok fölött, ezek szélességével nő ki a hatoldalú s egyre hegyesedő toronysisak, melynek élein levélcsomók futnak föl.

A sisakot hatszögű ernyő borítja, a melyből hat gömbháromszög nő ki. Ezek egybefutó csúcsaiból egy kis szár emelkedik ki, a melyhez erősítették a mult században a mai keresztet a rajta levő feszülettel.

A ciborium anyaga ezüst, aranyozva. Vert, öntött, vésett és áttört munka. Hossza kereszt nélkül 49 cm.; a kereszttel együtt 55 cm. A talp szélessége 15½ cm. A födél szája 12 cm.

A ciborium a maga egészében XV. századi munka. Eredetileg azonban nem a mai alakjában volt. Hiszen egy pillanat a ciboriumra, s rögtön nyilvánvaló, hogy két különböző — de XV. századi — tárgyból lett később összeróva.

A ciborium hólyagos talpa szárastul és a hólyagos kehely valamikor összetartozott és világi serleg volt. A ciborium kelyhét egyházi czélra — a szentség tartására — már csak azért sem használhatták, mert a hólyagos levelek üres belseje — miként a födélnél még ma is látható — arra teljesen alkalmatlan. Ezért kellett a ciborium kelyhének alsó részét sima félgömbbel kibéllelni, midőn a ciboriumot a mai czélra használni kezdték.

A ciborium nodusa és toronyszerű teteje valamikor szintén egy tárgynak, és pedig szentségmutatónak, vagyis szentségtartónak (monstrantia) voltak az alkatrészei. Természetesen megvolt hozzájuk a megfelelő talp, szár és a szentséget magába foglaló ház.

A ciborium födelén belül ma is látható, hogy azelőtt más három helyen volt átlyukasztva. Ma a ciboriumnak toronyszerű teteje három csavarral van a födélre erősítve. A Szent-Lőrinczet meg egy eltompított fejű szeg szorítja a födélhez.

A ciborium mai alakjában 1718-ban jött létre. Bizonyítja ezt a következő felirat, mely a talp alján belül olvasható: H. S. Laurentij In Paszto 1718. Vagyis *H*(onori) *S*(ancti) *Laurentii in Paszto* 1718. (Szent Lőrincz tiszteletére Pásztón 1718-ban.)[1]

[1] Ezen ciborium nodusához hasonló alkotást mutatott be *Czobor Béla* dr. az érsekujvári ferenczesek ereklyetartó keresztjén. (*Czobor Béla* dr.: Magyarország történeti emlékei az ezredéves országos kiállításon. 157. l.)

A pásztói Szent-Lőrincz egyház kulseje délkeletről.

2. A IURISDICTIO MEGSZERZÉSE.

Nezorin Flórián apát iurisdictiót kér az egyházmegye fejétől a rendtagok részére. Prohászka Bertalan pásztói jószágkormányzó az esztergomi érsektől iurisdictiót kap. Mály József apát az esztergomi érsektől és az egri püspöktől iurisdictiót kér. Megkeresi közvetítőül a helytartótanácsot is. Az esztergomi érsek is, meg az egri püspök is a iurisdictio megadása előtt a rendtagok részéről vizsgálat letevését követelik. Mály József apát vitatja, hogy a cziszterczi rend tagjai nem kötelesek a iurisdictionalis vizsgálat letevésére. Wiesner Abund pásztói elüljáró megtagadja a vizsgálat alá vonást. Barkóczy Ferencz egri püspök kifejti álláspontját. Hauck Antal apát tanácsot kér Wlach Róbert és Bartis Mátyás rendtagoktól. Ezek egyike sem javasolja, hogy a rendtagok a vizsgálatot letegyék. Az egri püspök nem enged. Hauck apát a kérdés megoldását a római szentszéktől várja.

Nezorin Flórián nemcsak rendjének emelésén, hanem azon is buzgólkodott, hogy szerzetesei a hívek lelki javát munkálják.[1] Midőn a rendtagokat a pilis-pásztói apátságok szolgálatára Magyarországba küldötte, irt az illető egyházmegye fejének s szerzetes fiai részére áldást és a gyóntatás végzésére approbatiót kért.[2] Igy 1712. szept. 24-én ir az egri püspöknek is. A levélben, melyet Cziganek István kézbesit, előadja, hogy rendjének ez a tagja hivatott az Isten igéjének hirdetésére és a gyóntatásra; miért is atyai áldást kér részére.[3]

Prohászka Bertalan, a pásztói apátság jószágkormányzója és elüljárója Esterházy Imre gróf primást és esztergomi érseket arra kérte, hogy neki és rendtársainak, a kik az esztergomi érseki egyházmegye közeli szomszédságában, Pásztón laknak, adja meg a jogot (iurisdictio) a saját egyházmegyéje népeinek gyóntatására és feloldozására.

A primás 1730. febr. 16-án kedvező választ ad. Felhatalmazza Prohászkát és Pásztón élő rendtársait, hogy az esztergomi

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 30. nr. 2.

[2] U o. fasc. 30. nr 2. 3. és 4. 1713. aug. 23. és 1714 jun. 3-iki kel. lev.

[3] U. o. f. 30. nr. 1.

egyházmegye híveit — leszámítva az apáczákat — gyóntathatják és feloldozhatják. Prohászkának magának még a fentartott esetek (casus reservati) alóli föloldozás jogát is megadja; a többi rendtagokra nézve pedig úgy intézkedik, hogy Prohászka minden egyes esetben külön részesítheti őket ezen jogban.[1]

Midőn III. Károly király beleegyezett, hogy a pásztói apátság Mátra-Verebélyt ideiglenesen megvásárolhatja, egyenesen kifejezte, hogy a cziszterczi rendet Szent-Kuton a hívek lelki életének vezetésében és a környékbeli protestánsok térítésének munkájában kívánja látni. Ehhez azonban szükséges az egyházmegye fejének beleegyezése és fölhatalmazása. Miért is Mály József pásztói apát 1734. jan. 26-án az esztergomi primáshoz fordul. Fölterjesztésében elmondja, hogy a cziszterczi rend már évszázadok óta működik a népek hitéletének gondozása terén, és pedig nemcsak saját szerzetes templomaiban, hanem plébániákon is. Ezen tevékenységökhöz a hatalmat (approbatio) mindig a megyés püspök adja meg; a «canonica visitatio»-t is ő végezi s ellenőrzi, hogy az illetők a lelkipásztorkodásban minő buzgalmat fejtenek ki. Egyéni életök és erkölcseik szemmel kisérése azonban az apát joga és kötelessége. Mindezekután arra kéri Mály apát a primást, szólítsa fel vicariusát, hogy ez a Pásztón lakó rendtagokat hatalmazza fel Verebélyen és a közeli Szent-Kuton a lelkipásztorkodás végzésére.[2]

Mály József apát 1734. jan. 27-én ir az esztergomi érseki vicariusnak, Kis Jánosnak is. Előadja neki, hogy mily értelemben irt magának az érseknek; s mindjárt meg is kéri, hogy ezen levél átadójának, vagyis az új pásztói elüljárónak és öt másik rendtársnak adja meg az engedelmet, hogy Verebélyen és Szent-Kuton a lelkipásztori teendőket végezhessék.[3]

Mály József apát 1734. jan. 30-án megkeresi soraival az egri püspököt is. Neki is előadja, hogy Ő Felsége Mátra-Verebélyt épen azért juttatta a pásztói apátság kezére, mert az az óhaja, hogy a csodákban[4] gazdag Verebélyi egyházban — helyesebben

[1] A köv. kötetben: Oklt. LXIV. sz. okl.
[2] A köv. kötetben: Oklt. LXVIII. sz. okl.
[3] Zirczi ap. l. t.: Act. abb. Paszt. f. 30. nr. 10.
[4] A Szent-Kúton állítólag végbement csodákról egész gyűjtemény van irásban a kezeim között. Az egyes esetek hitelességét azonban megbizható források nem támogatják. Ezen gyűjtemény czime ez: «*Historia de Sacro Fonte in praedio Toth-Vereb, seu Verebély, in comitatu Neogradiensi, anno Domini 1735 concinnata per quemdam religiosum sac. ac exempti Ordinis Cisterciensis*». (Zirczi ap. l. t.)

A pásztói Szent-Lőrincz egyház csúcsives kápolnája belülről.

Magyar Könyvtár tulajdona BUDAPEST

Szent-Kuton — a cziszterczi rend tagjai végezzék az isteni tiszteletet. Épen ezen czélból neveztem ki — mondja Mály József — Pásztóra Hadersbach Cyrillt s tettem melléje négy olyan rendtagot, a kik magyar származásúak, a nép nyelvét értik és felsőbb hittudományi tanulmányokat végeztek. Meghagytam az elüljárónak, egész erejével legyen rajta, hogy a rendtagok szerzetes módra éljenek és Ő Felsége akaratát hajtsák végre. Most pedig bemutatom őket és Nagyméltóságod áldását és jóindulatát kérem irántuk.[1]

A mint Erdődy Gábor Antal püspök Mály József apáttól értesült, hogy Mátra-Verebély a pásztói apátság kezére jutott, megörült, mert tudta, hogy így Pásztón a rendtagok száma megszaporodik s ezáltal az isteni tisztelet fénye növekedni fog. Ezen felfogását s ezzel kapcsolatban a rendtagok iránti jóindulatát 1734. április 29-én ki is fejezi az apát előtt.[2]

Mátra-Verebélyt — mondja Mály József apát — Ő Felsége azért engedte a pásztói apátság kezére jutni, hogy a rendtagok a bucsúra ide járó hívek lelki ügyét szolgálják. Csakhogy ez az esztergomi érsek beleegyezése nélkül nem lehetséges. Kéri tehát Mály József 1737-ben a helytartótanácsot, hogy eszközölje ki az esztergomi érseknél a rendtagok részére a iurisdictiót.[3]

Egyidejűleg Mály megkeresi az esztergomi érseket is kérelmével. Ebben előadja, hogy miért s mily czélzattal jutott Mátra-Verebély az apátság kezére; hogy ő, tekintettel a nemes feladatra, több magyar ifjút vett be a rendbe, a kiket jó szerzetesekké, tanult papokká és gyakorlati lelkipásztorokká nevelt, mert tudta, minő nagy feladat vár rájok Magyarországon. Most már csak az van hátra, hogy tényleg beálljanak a nép lelki életének szolgálatába. Kéri tehát, adja meg a rend által egyházmegyéje területére küldendő rendtagoknak az approbatiót.[4]

A m. kir. helytartótanács Mályt egyenesen az esztergomi érsekhez utasította.[5] Ennek a válasza is időközben megérkezett. Esterházy Imre esztergomi primás 1737. máj. 7-én kijelenti: a pásztói rendtagoknak szivesen megadja a iurisdictiót, hogy Szent-Kuton a hívek lelki ügyét gondozzák; azonban kiköti, hogy az

[1] A köv. kötetben: Oklevt. LXIX. sz. okl.
[2] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 30. nr. 12.
[3] U. o.: III. 288. i.
[4] U. o.: III. 288. i. és fasc. 30. nr. 13.
[5] U. o. f. 30. nr. 14.

illető rendtagok előbb az egyházmegyei hatóság előtt vizsgálatot tegyenek.[1]

A dolog annyira kiélesült, hogy Mály József apát Rómában is fölvetette a kérdést: Megadhatják-e a cziszterczi apátok a iurisdictiót a rendtagoknak, hogy a papokat és a hivő népet saját egyházaikban gyóntathassák és feloldozhassák?

A válasz de Gentili apáttól 1743. jun. 8-ikán érkezett meg ezen tartalommal: Legjobb lesz, ha ezt az ügyet az egri püspökkel és szentszékkel a legjobb úton-módon békésen kiegyenlítik.[2]

Barkóczy Ferencz egri püspök 1745. aug. 9-én körlevelet ad ki, a melyben elmondja, hogy a püspök kötelessége ellenőrizni, vajjon azoknak, a kik lelkipásztorkodással foglalkoznak, megvan-e a kellő tanultságuk. Ebből következik, hogy joga is van az illetők ismereteiről meggyőződni; mert különben lelkiismeretileg nem lehet nyugodt, vajjon az illetők megállják-e helyöket. Én is, mint püspök, azon vagyok, hogy egyházmegyémben hivatott egyének szolgálják a hívek lelki üdvösségét. A szerzetesekre nézve e tekintetben nem járhatok el helyesebben, mintha őket előzetes vizsgálat alá vetem; hiszen közöttük sokszor olyanokkal van az embernek dolga, a kiket egyáltalán nem ismer. S ezt a jogot a püspöknek megadja a trienti zsinat és egyes pápák rendelete. Ezen jog alapján azon szerzeteseket fölmentem a vizsgálat letételétől, a kiknek már megvan a joguk a gyóntatásra. De a kik ezután jönnek az egyházmegye területére, a gyóntatásra csak úgy kapnak jogot, ha előbb a vizsgálatot kiállják. S hogy tudják, kik előtt kell a vizsgálatot letenniök, az egyes kerületek vizsgáló biztosait nyomban kinevezem.[3]

Az egri püspök tehát egész határozottan megirta, hogy mindazon rendtagokat vizsgálat alá akarja vetni, a kik a gyóntatás jogát megszerezni óhajtják. A mint ezt Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró megtudta, tüstént irt az apátnak azon kiváltságlevélért, mely a rendtagokat az ilyen vizsgálat alól fölmenti. Mály József apát is már 1745. nov. 28-án Brünnből ir haza és meghagyja, hogy Hauck Antal rendtag keresse elő a kérdéses okiratot.[4]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. Protoc. quid. Contract. cz. könyv. 24. l.

[2] Zirczi ap. levt. 1743. jun. 8-iki kel. «Responsum iuris super quaestione» etc.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár LXXXVII. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 30. nr. 15.

Ülőhelyek (sedilia) a pásztói Szent-Lőrinez egyház kápolnájának déli falában, a XIV. századból.

A mint Mály József az egri püspök körlevelét megkapta, siet elmondani róla a felfogását. Már 1745. decz. 12-én válaszol rá s azon esetre, ha a körlevél tartalma a cziszterczi rendre, s különösen a pásztói apátságra is vonatkoznék, álláspontját imigyen jeleli meg: Az egri püspöki vicariusi hivatal jól tudja, hogy mióta a pásztói apátság a cziszterczi rend kezére visszakerült, az egri püspökök a rendtagoknak előzetes vizsgálat nélkül megadták az approbatiót a gyóntatásra. Ugyanigy van ez az esztergomi, prágai és olmüczi egyházmegyékben is. Itt mindenütt megelégesznek azon vizsgálattal, melyet a rendtagok az apát előtt tesznek. S ez egész természetes, mert a cziszterczi rend a római pápák intézkedése szerint kiváltságos rend; ezenkívül több pápa — III. Incze, IV. Incze, IV. Sándor — még a wellehrádi apátságot külön kiváltságokkal is felruházta. VIII. Incze pápa meg egész határozottan kimondja, hogy a cziszterczi rend az érsekek és püspökök joghatóságától és hatalmától egészen független. Hozzájárul ehhez, hogy a wellehrádi apátság a rendtagok kiképzésére mindig nagy gondot fordított. Nemcsak otthon tart fönn philosophiai, egyházjogi és theologiai tanfolyamot, hanem a rendtagokat elküldi a Szent Adalbertról nevezett prágai érseki collegiumba is. Ebben, mind a philosophiai, mind a hittudományi tanszékeken a wellehrádi apátságnak már több tagja ült; mi több, most is az úgynevezett Bernát-collegium rectora, Bartis Mátyás, szintén a wellehrádi konvent tagja.

Nagyméltóságod tehát — folytatja Mály József apát — megnyugodhatik abban, hogy a wellehrádi konvent tagjainak megvan a megfelelő képzettségök mind a lelkipásztorkodásra, mind a hivek gyóntatására. De bizalommal lehet az iránt is, hogy a wellehrádi apátok maguk szigorúan megtartják a rendtagokkal az előzetes vizsgálatot. Mindezek alapján kéri az egri püspököt, hogy a cziszterczi rend és tagjai iránt legyen jó indulattal és bizalommal: a iurisdictio megnyerésénél elégedjék meg náluk azon vizsgálattal, melyet az apát előtt tesznek le s ne követeljen tőlük új vizsgálatot.[1]

Althan váczi püspök 1751. április 8-án értesiti Hauck Antal

[1] A köv. kötetben: Oklevt. LXXXVIII. sz. okl.

apátot egyházmegyéjének azon szokásáról, hogy mind a világi papok, mind a szerzetesek kötelesek a püspöki vicarius és szentszék előtt vizsgálatot tenni, mielőtt a gyóntatásra a jogot megkapják.[1]

Hauck Antal rövid idő alatt, 1751. ápr. vége felé ir a váczi püspöknek. Kérését, hogy a rend tagjait ne vesse a iurisdictio megadása előtt vizsgálat alá, épen úgy okolja meg, mint elődе tette az egri püspökkel szemben.[2]

Hauck Antal apát 1750. decz. 23-án értesíti az egri püspököt, hogy Pásztóra Wiesner Abundot elüljárónak, Dworzák Engelbertet provisornak és Hantzmann Imrét helyezte s kér részökre iurisdictiót a hívek gyóntatására.[3]

Wiesner Abund, az új pásztói elüljáró, 1751. márcz. 14-ike előtt benn volt Egerben a megyegyűlésen Dworzák Engelberttel. Elment a püspökhöz is, átadta neki az apát levelét és kért tőle iurisdictiót az egyházi ténykedésre. Ő a vizsgáló bizottsághoz utasította. Meg is jelent itt. A mint megkezdődött a kérdezés, Wiesner először kitérő válaszokkal igyekezett kisiklani a megvizsgálás alól. Végre is, midőn a bizottság nem hagyott fel a kérdésekkel, határozottan megmondta, hogy a vizsgálatnak nem vetheti alá magát, mert a cziszterczi rend ezt nem ismeri; de meg Magyarországban másutt sincs ez szokásban.

A dologról természetesen értesült a püspök, a kinél még egyszer megjelentek személyesen. Ez ekkor keményen neki esett: Nem a hívek lelkiüdvössége iránti buzgalom, hanem üres hiúság vezet a iurisdictio megszerzésében; jobban meg kellett volna olvasnod, hogy mi az egyházi elüljárók iránti engedelmesség és alárendeltség! Igy tartott ez jó fél óráig, a nélkül, hogy Wiesner csak szóhoz is jutott volna. Ezután — mondja a püspök — egyetlen pásztói cziszterczinek sem adok iurisdictiót, még ha az apát maga jönne is ide kérni.

Wiesner szeliden meg akarta kérlelni a püspököt. Erre ez lett a válasz: Neked most már meg nem adom a iurisdictiót, még ha

[1] Zirczi apátsi levéltár: Act. abb. Paszt. f. 30. nr. 20.

[2] A köv. kötetben: Oklevt. XCVIII. sz. okl.

[3] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 1729. Pe/56.

A pásztói Szent-Lőrincz egyház kápolnájának ajtóbéllete a XV. századból.

Megyei Könyvtár tulajdona
BUDAPEST

leteszed is a vizsgálatot. Ha majd más jön, azzal, majd meglátom, hogy járok el.

Wiesner erre 1751. márcz. 14-én kéri Hauck Antal apátot, adjon útbaigazítást, mit tevő legyen ezen kényes kérdésben. Megirja azt is, hogy a püspök a jászóvári praemontreiekkel is különösen járt el s a minapában egyik plébániájukat is elvette. Sőt a püspök, még a praemontreiekre czélozva, Wiesnernek is azt mondta, hogy ti a kiváltság örve alatt megtagadjátok a püspöknek az engedelmességet.[1]

Ezen előzmények után Barkóczy Ferencz egri püspök 1751. márcz. 20-án már felszólitja a pásztói apátot, utasitsa Wiesnert s esetleg még társait is, hogy tegyék le a vizsgálatot, mert különben nem kapnak jogot a gyóntatás és lelkipásztorkodás végzésére.[2]

Hauck Antal apát 1751. jun. 13-iki válaszában szóról-szóra úgy okoskodik, mint előde.[3]

A válaszra Barkóczy Ferencz püspök 1751. jul. 10-én felel. Levelében elmondja, hogy a ki a jogával él, az senki iránt sem méltánytalan. Olyan ember pedig nincs, a ki a trienti zsinat határozata után kételkedjék, hogy a püspöknek joga van megvizsgálni azon szerzetest, a ki gyóntatásra vagy lelkipásztorkodásra felhatalmazást (approbatio) kér. A midőn tehát Wiesner Abundnak a gyóntatás jogát előzetes vizsgálat nélkül megtagadtam, — mondja a püspök — sem a rend kiváltságát, sem érdemeit meg nem sértettem; hanem csak a saját jogomat gyakoroltam. Azt nem kifogásolom, hogy egyik-másik megyés püspök jogainak gyakorlatában kissé elnéző volt; hiszen erre lehetett okuk, mert az idő, hely és körülmények sokszor tanácsolnak ily eljárást. S ha valamelyik egyházmegye feje valamikor ilyen engedékeny volt, ebből még nem következik, hogy őt, vagy egy másikat ilyesmire kényszeriteni lehet. Wiesner Abund pedig ilyesmit akar. Meglehet, hogy ő ezt a felfogást az iskolában szitta magába, vagy talán tanitotta is: de annyi bizonyos, hogy az a püspöki jogokkal ellenkezik. Mivel pedig a joghoz annál inkább kell ragaszkodni, minél nagyobb veszedelemben forog: épen ezért — mondja Barkóczy — ha más okaim nem

[1] Zirczi apátsi levéltár: Act. abb. Paszt. 1751. márcz. 14. lev.

[2] U. o. f. 30. nr. 19.

[3] U. o. f. 30. nr. 22.

volnának is, pedig vannak, álláspontomból nem engedek. Miért is Wiesner Abund és társai is, ha iurisdictióhoz akarnak jutni, állják ki a vizsgálatot. S ezen elhatározásomat ne tekintsék a rend iránti idegen érzületnek, mert én a rendnek jó embere voltam, vagyok és leszek s felvirágzásáért cselekedni is kész vagyok.[1]

Hauck Antal apát 1751. nov. 5-én fölveti Wlach Róbert előtt a kérdést: Tanácsos volna-e Ő Felsége elé terjeszteni, hogy az egri püspök a pásztói rendtagoknak előzetes vizsgálat nélkül nem adja meg az iurisdictiót, s így őket a hívek lelki életének szolgálatában meggátolja?

Wlach 1751. nov. 27-iki válaszában nemmel felel a kérdésre s álláspontját így okolja meg: Az egri püspököt ez a lépés megsértené, sőt esetleg még a többi magyar főpapokat is bántaná: az pedig nem érdeke a rendnek, hogy a magyar főpapságot maga iránt kedvezőtlenül hangolja.

Sokkal helyesebb volna, hogy ha Wiesner Abund és társai a népet, mely gyónni hozzájok jön, felvilágosítanák. El kellene mondaniok, hogy ők szivesen gondoznák a nép lelki életét, de a püspök nem akar nekik erre jogot adni, hacsak előbb ki nem állják a vizsgálatot. De ezt meg a rend kiváltságai nekik nem engedik meg. Folyamodjék tehát a nép a püspökhöz, hogy nekik a iurisdictiót megadja. Erre nagy szükség van, mert a vidéki plébánosok a szláv és német ajkú hívek lelki ügyeivel édes keveset bajlódhatnak, mert alig van közöttük, a ki e nyelveket birná.[2]

Ezen kényes ügyben kikéri Hauck Antal apát a rend tudós tagjának, a prágai Szent Bernát-collegium rectorának, Bartis Mátyásnak a véleményét is.

Ez 1751. nov. 8-án irja meg, miként vélekedik a dologról. Nem győz csodálkozni azon, miként irhatta Barkóczy Ferencz egri püspök a pásztói rendtagokról is azt, hogy rólok, mint legnagyobb részt ismeretlenekről s esetleg még soha sem látott egyénekről véleményt másként — tudniillik vizsgálat nélkül — alkotni nem lehet. Hiszen kanonok korában többször megfordult Pásztón, s így a rendtagok képzettségéről elég tiszta képet alkothatott magának.

[1] A köv. kötetben: Oklevt. XCIX. sz. okl. [2] Zirczi ap. levt. 1751. nov. 27. lev.

A pásztói Szent-Lőrincz egyház külseje éjszak-keletről.

Megyei Könyvtár tulajdona

De az is furcsa — mondja Bartis — hogy a püspök az általa vizsgáló-biztosul kinevezendő egyén tekintélyét nagyobbra tartja, mint Wellehrád, Pilis és Pásztó apátjáét.

Egyébként megvallom — szól Bartis — már Nezorin Flórián apát idejében nem tetszett, hogy Hermann Engelbert, az akkori titkár mindig «approbatió»-t irt az apát levelébe, midőn ez a püspökhöz a rendtagok részére iurisdictióért folyamodott. Mert ha a püspök adja az approbatiót, akkor joga is van ezt megtagadni. Legjobb lesz tehát visszatérni az ősi jogra. Hiszen V. Pius pápa világosan kijelentette, hogy a trienti zsinatnak az a határozata, hogy a szerzetesek a püspök engedelme nélkül ne merészeljenek világi embereket gyóntatni, nem terjed ki azon szerzetesekre, a kik saját elüljáróiktól már megkapták az approbatiót. S mivel ezen pápai határozatot eddig meg nem változtatták, az ilyen szerzetesek a világiak gyónását mind saját egyházukban és kolostorukban, mind másutt meghallgathatják.[1] Ha pedig a püspök egyáltalán nem akarna engedni, akkor a rendtagok — tanácsolja Bartis — inkább ne gyóntassanak, mintsem hogy rendi kiváltságukat feladják.[2]

Az egri püspök még mindig azon felfogásban él, hogy a Pásztóra jövő rendtagoknak nem adja meg a iurisdictiót, hacsak előbb ki nem állják a vizsgálatot. Hauck Antal apát irni akart ez érdemben neki, habár már több levelét válasz nélkül hagyta. Ezért utasítja 1753. máj. 11-én Wiesner Abundot, tudja meg, vajjon fogadja-e őt, mint a pásztói rendház elüljáróját a két új rendtaggal, és mikor? — hogy így a levelet az ő révükön a püspökhöz eljuttassa.[3]

Wiesner Abund 1753. jun. 6-án úgy látja, hogy a iurisdictionalis vizsgálat ügyében a rendnek meg kell hajolnia a püspök akarata előtt, mert az egyházmegyében még csak hallani sem akarnak a rendtagoknak a vizsgálat alól való fölmentéséről.[4]

Midőn látja Hauck Antal, hogy az egri püspök épenséggel nem akarja megadni a iurisdictiót előzetes vizsgálat nélkül, elhatározza, hogy addig nem is kér ilyet a rendtagok részére, míg az apostoli szentszék a kérdésben nem dönt. Hir szerint időközben

[1] Zirczi ap. levt.: f. 30. nr. 24.
[2] U. o. f. 30. nr. 25.
[3] U. o. 1753. máj. 11. lev.
[4] U. o. f. 43. lit. C. 1753. jun. 6-iki lev.

a püspökök az uralkodót már megnyerték ügyöknek, hogy a részükre előnyösen hangzó bullát kihirdessék és végrehajtsák.[1]

Az egri püspök Menschik Jakab elüljárónak 1763-ban előzetes vizsgálat nélkül megadta a iurisdictiót, mivel az egykor, mint proprovisor, élt Pásztón és akkor megkapta a jogot a gyóntatáshoz. A többi rendtagtól azonban, a kik első ízben vannak Pásztón, megkövetelte, hogy a vizsgálatot letegyék.[2]

3. A RENDTAGOK LELKÉSZI MŰKÖDÉSE.

Siday Imre rendtag 1716. aug. 15. előtt már Pásztón tartózkodik s többször szónokolt Pásztón és Taron.[3]

Berkes váczi vicarius a szőllősi plébániát a pásztói apátság gondjaira bizta, mert a hívek között sok a szláv ajkú. A rendtagok közül Siday Imre vette át a hívek gondozását 1718. máj. 24. és 1719. ápr. 26. között. Pásztón lakott, de vasár- és ünnepnap kilovagolt Szőllősre.

A szőllősi lelkész illetéke a következő: A hívek őszszel 12, tavaszszal 6 kila alá való földet munkálnak el; a magot a plébános adja. Adnak egy egész oldalszalonnát, száz fontos kősót, 7 itcze vajat, 4 itcze mézet és 7 font faggyút. Minden házaspár ad 1 kila buzát és $^1/_4$ akó bort, vagy ezen utóbbi helyett fél forintot. A keresztelés és az avatás (introductio) után egy tyúk és 1 karéj kenyér jár. A temetésre és esketésre nincs megszabott stóla. Kötelesek a rétet lekaszálni, a szénát és a tüzifát behordani.[4]

1721. jan. 14-én értesülünk, hogy Pásztón a rendházban egy rendtag rendesen tart egyházi szónoklatot vasár- és ünnepnapokon s erre a hívek szép számmal eljártak.[5]

A pásztói plébánia anyakönyve szerint a következő cziszterczi rendtagok kereszteltek Pásztón:

Cziganek István 1713. febr. 22-én.

Gonczik Péter 1718. máj. 23., aug. 28., nov. 11. és 20-án; 1721. febr. 2. és 9-én.

[1] Zirczi ap. levt.: 1753. jun. 20. lev.
[2] U. o. f. 43. lit. C. 1763. decz. 20. kel. lev.
[3] U. o. f. 3. nr. 41.
[4] U. o. fasc. 12. nr. 23. és 1718. máj. 24. kel. lev.
[5] 1724. jan 14. kel. lev.

A pásztói Szent-Lőrincz egyház belseje jelenleg.

Magyar Könyvtár tulajdona BUDAPEST

Siday Imre 1718. aug. 15. és nov. 12-én; 1720. máj. 15. és jun. 30-án; 1725. aug. 16. és okt. 8-án; 1726. febr. 11., máj. 5., jul. 16., nov. 30. és decz. 8-án; 1727. márcz. 9., jun. 12., jul. 4. és 28-án, okt. 1. és decz. 22-én; 1728. febr. 8., máj. 31., jun. 22., aug. 22., szept. 9. és decz. 3-án; 1729. jan. 17-én; 1730. jan. 30., márcz. 26., aug. 25. és szept. 10-én.

Benkovics Mihály 1722. jan. 5. és márcz. 5-én; 1735. febr. 11., 12. és 15-én; 1748. szept. 14-én.

Alberik 1725. aug. 25-én; 1726. máj. 29-én; 1727. jul. 11., szept. 8. és nov. 28-án és 1735. okt. 28-án.

Palik Gellért 1732. febr. 16. körül és márcz. 27-én.

Prohászka Bertalan 1729. nov. 20-án.

Germanecz László 1729 máj. 19., okt. 18. és 20-án; 1730. jan. 24., febr. 24., ápr. 21., jul. 4., aug., 2., szept. 4. és 10-én; 1731. márcz. 25. és 29., jun. 14., szept. 9. és okt. 5-én; 1732. jan. 17., márcz. 12., ápr. 6. és 13., jun. 30., aug. 15., nov. 11. és 26-án; 1733. febr. 8. és 11., márcz. 4., máj. 6. és 18., jul. 29-én; 1734. febr. 1., jul. 10. és decz. 12-én; 1735. jun. 2., okt. 4., nov. 17. és decz. 12-én; 1736. febr. 4., jun. 3. és aug. 17-én; 1737. febr. 5-én; 1738. febr. 26, jul. 18. és aug. 26-án; 1739. decz. 7-én; 1740. szept. 16-án; 1741. márcz. 13-án; 1742. febr. 20., márcz. 21., ápr. 14., máj., 21., szept. 11. és 26, nov. 28. és decz. 11-én; 1743. jan. 27., márcz. 9., 19. és 23-án, ápr. 29-én; 1744. aug. 31. és okt. 13-án; 1745. jan. 20. és 22., febr. 5., máj. 3., szept. 4., 5., 6., 7., 13. és 14-én; 1746. febr. 2-án; 1747. jun. 14., aug. 4., szept. 8. és nov. 13-án; 1748. febr. 9. és szept. 11-én; 1749. márcz. 13. és 22., máj. 23. és 24., jun. 12., jul. 30., nov. 19. és decz. 29-én; 1750. jan. 24-én.

Dalmata Ferencz 1732. febr. 22. és jul. 25-én; 1734. febr. 28. és jun. 27-én; 1735. aug. 31-én; 1736. aug. 2-án; 1737. aug. 25-én; 1738. máj. 3-án; 1741. jun. 1., aug. 2. és szept. 27-én; 1742. jan. 31., febr. 17. és szept., 7-én; 1748. ápr. 20. és decz. 23-án; 1749. máj. 23-án.

Wlach Róbert 1739. ápr. 5-én.

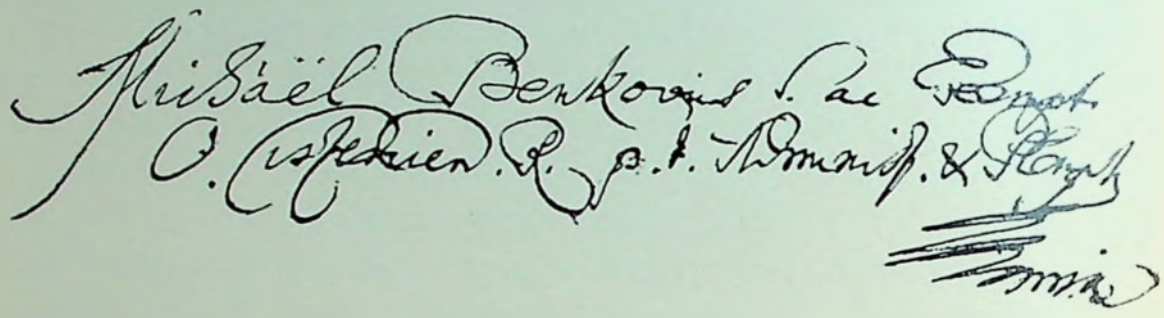
Mait Miklós 1742. febr. 17-én.

Hadersbach Cyrill elüljáró 1750. jun. 11-én.

Dworzák Engelbert provisor 1750. szept. 13., 29. és nov. 19-én.[1]

Benkovics Mihály 1735. szept. 12-én Szent-Kuton gondozta a hívek lelki életét. Mály József apátnak nincs kifogása ez ellen, de kijelenti, hogy a dolog nem nyugszik jogi alapon. Mindenekelőtt szükséges volna ehhez az egri püspök beleegyezésének a kinyerése; s ha ez megvan, csak akkor lehet majd idővel arra gondolni, hogy az apátság itt templomot építsen. Ha azonban a püspök nem akarja, hogy Szent-Kuton cziszterczi rendtag legyen, akkor tüstént ott kell hagyni ezt a helyet; de ekkor azután a hanyagság vádja nem az apátságot illeti.

Hogy a kérdés jogi oldala minél előbb megoldódjék, Mály József az egri püspököt és az egri vicarius generalist arra kéri, adják át a verebélyi plébániát s vele Szent-Kutat is a pásztói apát-

Benkovics Mihály pásztói jószágkormányzó 1725. jun. 26-iki aláírása.[2]

ságnak. Benkovicsnak pedig meghagyja, hogy az egri püspök esetleges tiltakozásának kifejezéséig maradjon csak Szent-Kuton; de tudja meg, hogy a pásztói elüljárótól függ, nála nélkül semmiben sem újíthat. Néha nézzen be Pásztora, különösen a rendi ünnepekre, a szerzetes-szabályok felolvasására, kántorbőjtben és ha segítségre van szükség.[3]

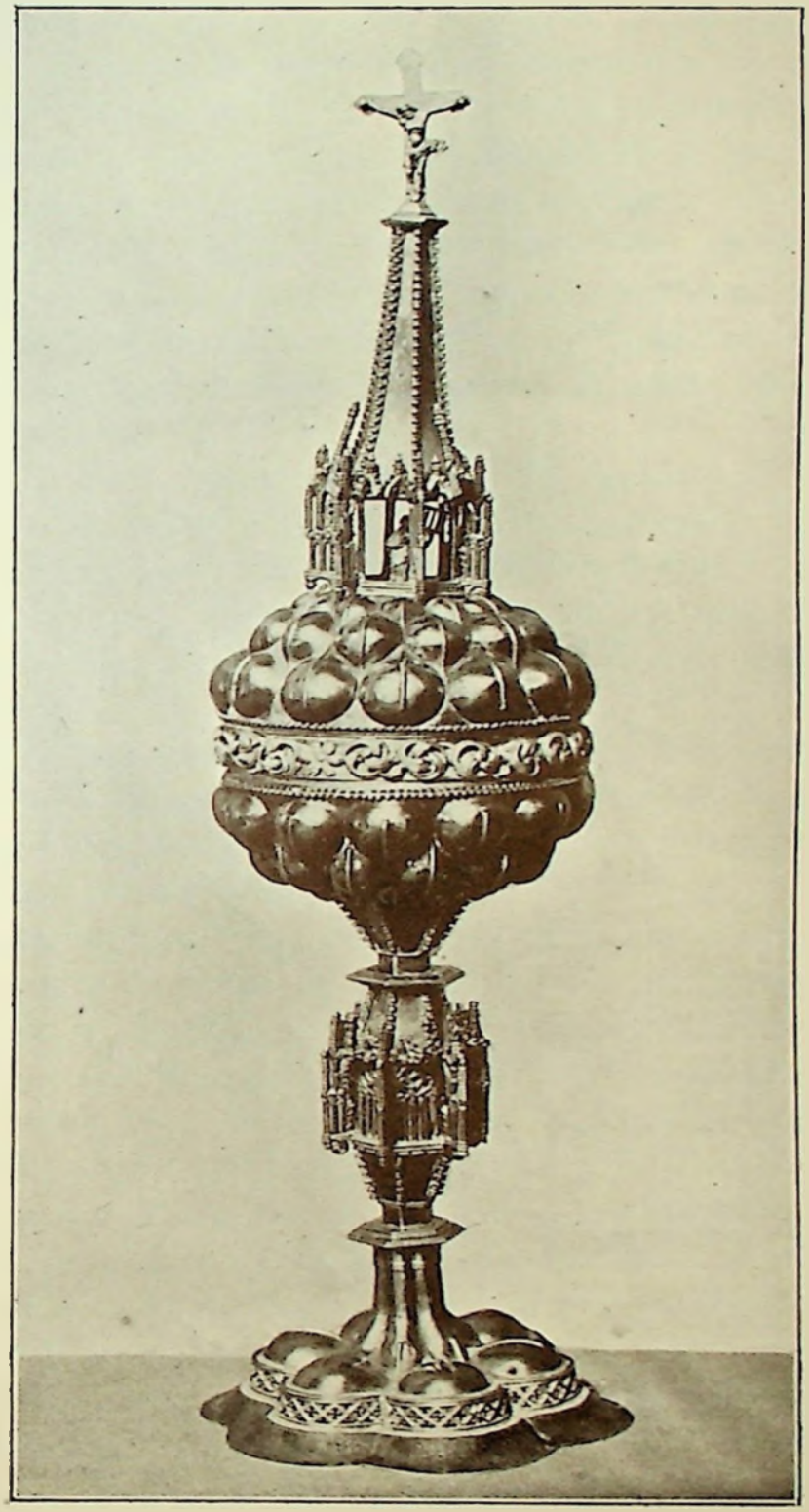
Hadersbach Cyrill irja 1735. decz. 20-án, hogy Benkovics Mihály Szent-Kuton tartózkodik; így legalább az idejövő hívek majd misét hallgathatnak s az ott tartózkodó két remete sem marad mise nélkül.

A mátra-verebélyi plébános Szent-Kutat fiókegyházának akarja

[1] A pásztói plébánia levéltárában: Matricula II. ab anno 1704—1743. és a későbbi időkre vonatkozó anyakönyvek.

[2] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 24. nr. 19.

[3] U o. 1735. szept. 12. lev.

A pásztói Szent-Lőrincz egyház ciboriuma a XV. századból.

Magyar Könyvtár tulajdona
BUDAPEST

tekinteni s azt kérdi, mily jogczimen tartózkodik itt cziszterczi rendtag? Azért, — lőn a válasz — mert a pásztói apátság itt földesúr s Ő Felsége is azért adta a birtokot a cziszterczi rendnek, hogy az istentiszteletet és a Máriacultust emelje.[1]

Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró Szent-Kut részére teljes bucsút óhajtott szerezni Rómában. Hermann Engelbert 1736. jan. 7-én azt tanácsolja, hogy előbb az esztergomi érseki szentszék hozzájárulását kellene megszerezni, mert így könnyebben menne a dolog, mint megfordítva; hiszen Rómából úgyis kikérnék a szentszék véleményét.[2] Egyúttal mellékli Hermann a Rómába küldendő folyamodvány szövegét.[3]

Szent-Kut lelki ügyeinek ellátása dolgában az egri püspök 1736. ápr. 13-áig még nem válaszolt. Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró oly felfogásban van, hogy ismételten kellene az apátnak az egri püspökhöz irni, azon kijelentéssel, hogy az apátság nem a verebélyi plébániát, hanem csak Szent-Kut lelki gondozását óhajtja magára vállalni.[4]

Hermann Engelbert 1737. márcz. 20-án nem hiszi, hogy az esztergomi érsek Szent-Kutat a rendtagok vezetésére bízza a lelkiekben, mert Magyarországban a főpapok a szerzeteseket nem szivesen látják a lelkészség terén.

Jogi szempontból úgy vélekedik Hermann, hogy Szent-Kut most az apátságé; tehát a rendtagoknak ott épen úgy lehet — teszem — gyóntatni, mint a saját templomukban. Egyébként — mondja — várjuk meg, mit hoz ebben a dologban a jövő.[5]

Mály József apát 1737. április hó vége felé megkeresi levelével Esterházy Imre gróf esztergomi érseket. Megirja neki, hogy a pásztói apátság immár harmadik éve megvásárolta a kir. kincstártól Mátra-Verebélyt. Ő Felsége beleegyezett a vételbe azon kilátással, hogy az apátság emberei Tót-Verében a Mária-kápolnában az istenitiszteletről s a «szent-kut»-hoz zarándokló hívek lelki életéről az Isten igéjének hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása által gondoskodnak. Ő — az apát — ezen várakozásnak meg akar felelni; hiszen Tót-Verében mindössze is csak két remete lakik.

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. 1735. decz. 20. lev.
[2] U. o. 1736. jan. 7.
[3] U. o. Kelet nélkül.
[4] U. o. 1736. ápr. 13. lev.
[5] U. o. 1737. márcz. 20. lev.

Ezért tett már Pásztóra olyan egyéneket, a kik az oda járó nép nyelvét értik, s igy vallásos tényeik végzésében kezökre járhatnak. Kéri tehát az érseket, támogassa őt törekvésében s hozzájárulásával és áldásával erősítse meg intézkedését.

Az esztergomi érsek 1737. máj. 7-iki levelében helyesli az apát eljárását; de kiköti, hogy azon rendtagok, a kik Szent-Kuton a gyóntatást végezik, az egyházi felsőbbségtől előbb joghatóságot (iurisdictio) szerezzenek.[1]

Benkovics Mihály már eddig is buzgón szolgálta a hívek lelkiügyét Szent-Kuton. Hermann Engelbert visitator 1737. máj. 29-én még biztatja, hogy nemes hivatásában tartson ki. A mi neki a megéléshez szükséges, ezentúl is megkapja. Midőn egyes alkalmakra sok nép gyűl egybe, a pásztói elüljáró segítségére lesz a szentségek kiszolgáltatásában. Benkovicsot figyelmezteti a visitator, hogy a környéken a pusztaságban élő tertiariusok ügyét szivén viselje, hiányaikat pótolja és úgy gondoskodjék róluk, hogy ne kelljen nekik eltávozni.[2]

Mály József apát 1738. aug. 11-én beleegyezik, hogy a Szent-Kuton élő rendtag ezen helytől jó távol egy kis pusztát alapítson. Ehhez a pásztói rendháznak is hozzá kellett járulnia robotmunkával, két tehénnel és két ökörrel.[3]

Hogy a Szent-Kuton élő rendtag vendégeket is fogadhasson a maga szegénységéből telőleg, Mály József apát 1738. aug. 11-én ezen tárgyak megküldését igérte neki: 6 czintányér, 2 abrosz és 12 asztalkendő.[4]

Mály József apát 1740. okt. 2-án küld Benkovics Mihálynak Szent-Kutra 6 nagyobb és 1 kisebb czintányért, 12 czinpoharat, 12 asztalkendőt, 2 abroszt, 1 fekete övet, néhány vászon nyakravalót, czinsótartót és 1 nyári sipkát.[5]

Hogy a rend tagjai minél szélesebb körben működhessenek a hitélet terén, Dalmata Ferencz az egri püspöki vicariushoz fordul és kéri, hogy Kis-Terennét, vagyis Kis-Verebélyt mint fiókegyházat csatolja Szent-Kuthoz.[6]

Benkovich Mihály rendtag Mály apátnál panaszkodott a pásztói jószágkormányzó ellen. Az apát a panaszt a pásztói elüljáróval kö-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 27. nr. 90. és 91.

[2] U. o. Prot. quid. decr. cz. könyv. 54. lev. és Act. abb. Paszt. f. 34. nr. 4.

[3] U. o. f. 6. nr. 47.

[4] U. o. f. 6. nr. 47.

[5] U. o. 1740. okt. 2. lev.

[6] U. o. fasc. 28. nr. 73.

zölte s hogy a békesség a testvérek között helyreálljon, 1740. okt. 2-án elrendeli, hogy Dalmata Ferencz pásztói jószágkormányzónak ezentúl Szent-Kuthoz semmi köze: itt semmit nem tehet, ha csak a pásztói elüljáró egyenest meg nem bizza. Erre azonban e pillanat óta nem igen nyilt alkalom, mert az apát ugyanezen levélben Benkovics Mihály rendtag kezébe teszi le Szent-Kut összes anyagi és lelki ügyeit s csak azt kötötte ki, hogy építkezés esetén a költségvetést közölje a pásztói elüljáróval, nehogy a kifizetésben zavar álljon be. Nagyon melegen ajánlja még az apát Benkovicsnak a Szent-Kútra jövők lelki ügyét, hogy innét megvigasztalódva menjenek el.[1]

Wlach Róbert pásztói elüljáró 1745. máj. 7-én kéri Hermann Engelbertet, hogy Szent-Kut, Verebély és Szántó egyháza részére szerezze meg a 7 éves teljes bucsút.[2]

A szent-kuti templom fölött a verebélyi plébános ellenőrző hatalmat akart gyakorolni. Hauck Antal apát kijelenti, hogy a szent-kuti templom a pásztói apátsághoz tartozik; következőleg a joghatóság (iurisdictio) is őt illeti meg. Miért is a verebélyi plébánosnak ahhoz semmi köze, s még kevésbbé van joga arra, hogy a templom holmiját ellenőrizze.[3]

Benkovics Mihály az utolsó kenetet 1757. nov. 6-án fölvette, de még 10-ikén is a halállal vivódott.[4] Végre nov. 12-én déli 12 órakor Szent-Kuton elhunyt. 14-én temették el Szent-Kuton a templomba, a Bold. Szűz oltára elé.[5]

Midőn Benkovics meghalt, nála és kezelése alatt a következőket találták: 94 frt készpénzt, 100 kila árpát s néhány kila zabot és ocsút; tisztabuzát semmit, mert a termést egészen bevetette; 9 tehenet, 7 borjút, 10 ökröt, 29 sertést, 99 juhot a bárányokkal együtt s végül néhány szárnyast. A kisebb ingóságokról nem is érdemes szólni, — mondja az összeiró 1757. decz. 9-én[6].

Almássy János Szent-Kuton templomot akart emelni. Ezért küldi provisorát 1758. márcz. 5-én Pásztóra az elüljáróhoz s kéri, hogy az alamizsnaként ezen czélra letett összeget adja át neki.[7]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1745. okt. 2. lev. és f. 4. nr. 44.
[2] U. o. 1745. máj. 7.
[3] U. o. f. 28. nr. 82.
[4] U. o. f. 28. nr. 55.
[5] U. o. f. 28. nr. 59.
[6] U. o. f. 28. nr. 59.
[7] U. o. f. 43. lit. C. 1758. márcz. 5. lev.

4. TEMPLOM-ÉPÍTÉS PÁSZTÓN.

A régi templom romjai állanak. Gončzik Péter hozzáfog az építéshez. A régi szentélyt újra boltozzák és új sekrestyét építenek. Wiesner Abund később egészen új templom építésére gondol a régi templom helyén. Terve nem sikerül.

Nezorin Flórián apát lelkében fölmerült a pásztói templom megépítésének gondolata is.

Gončzik Péter értesítése szerint, 1716. jul. 16-án a régi templom rossz karban van; pillérei közül kettő most dőlt le.[1] Ebből is látható, hogy a templom újjáalakításakor a régi falakat nem lehet használni.[2]

Gončzik Péter 1716. nov. 29-iki levelében már nem aggódik a templom újjáépítése miatt. Mert a falak a boltozat tartására még állanak, a mész is készen van, a kő pedig a romokból könnyen előteremthető. Persze a templomot sokkal kisebbre kell venni és egyszerűbben építeni. A megye megigérte, hogy a szükséges fakészletet meghordatja.[3]

Gončzik irja 1717. márcz. 19-én, hogy a mint a kőművesek a rendház befejezésére megérkeznek, megbeszéli velök a templom dolgát is s az eredményt megirja. Legjobb volna azonban, ha a wellehrádi kőművesek látnák maguk a helyet.[4] 1717. ápr. 4-én igéri Gončzik, hogy a vetés befejeztével magával viszi Wellehrádra a templom tervrajzát.[5]

1718. decz. 12-én már együtt volt Pásztón az építőanyag a szentély és a sekrestye megépítésére, úgy, hogy ha van pénz, az épitkezést már a legközelebbi tavaszszal meg lehet kezdeni, — jelenti Gončzik Nezorin apátnak.[6]

Gončzik Péter 1719. jan. 30-án úgy tervezi, hogy Pásztón a wellehrádi mintájára épitik föl a templomot, de a torony a

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 86.

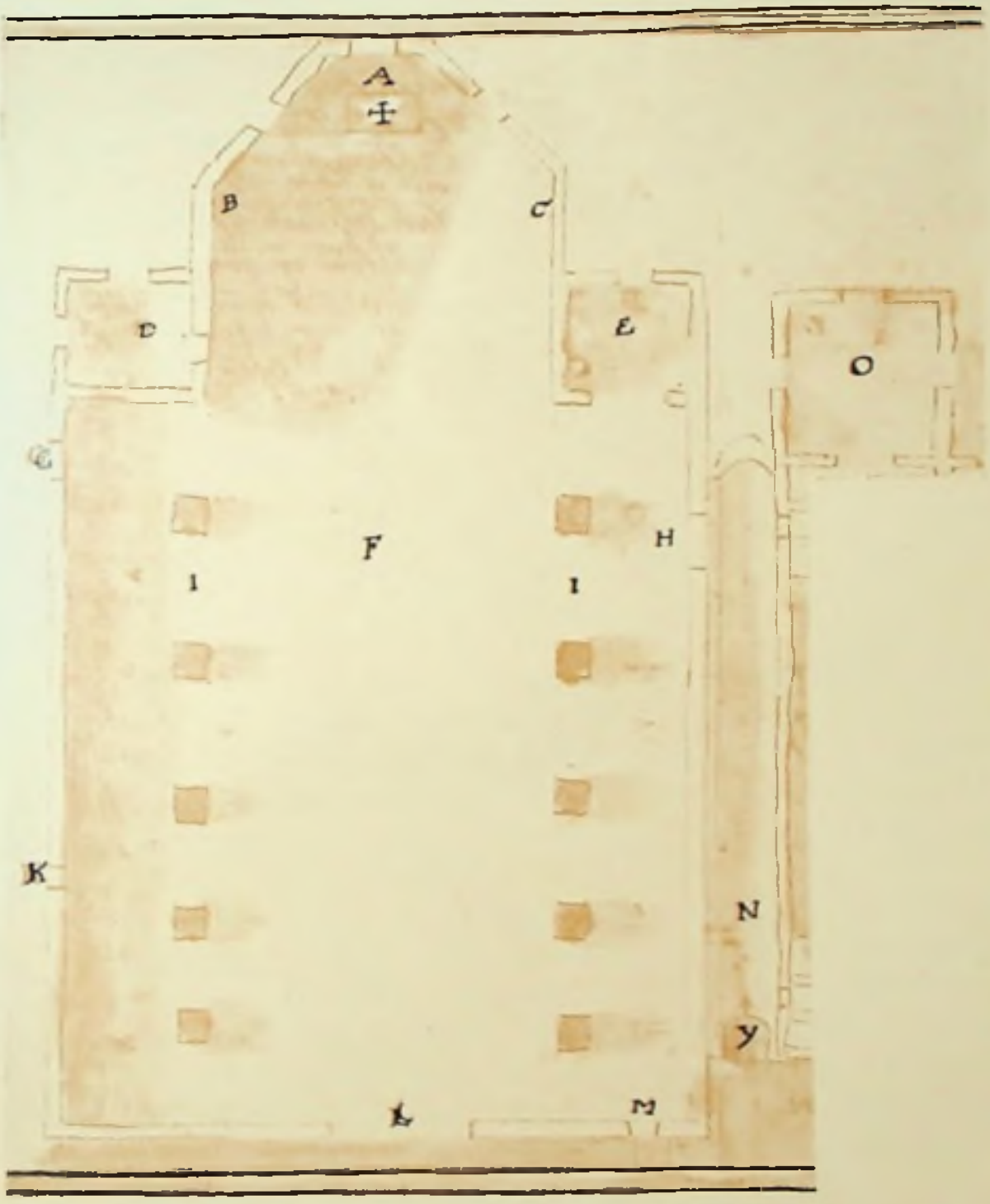
[2] A régi, vagyis középkori pásztói cziszterczi apátsági templom XVII. századi alaprajzát, melyet *Maietynsky Wenczel* cziszterczi rendtag 1699-ben készített, *hű másolatban* ezen kötetben mutatom be. «A pásztói apátság története» I. köt. 58. lapján közölt kép az eredetiről készült rajz. Ezért láttam szükségesnek, hogy a jelen kötetben magának az eredetinek hű mása is megjelenjék.

[3] U. o. f. 12. nr. 3.

[4] U. o. f. 15. nr. 80.

[5] U. o. f. 15. nr. 82.

[6] U. o. f. 24. nr. 16.

A pásztói ciszterciek középkori egyházának alaprajza 1699-ből.

BUDAPEST

középen lesz. Úgy véli, hogy a régi templom romjainak széthordásához jó lesz minél előbb hozzáfogni, mert most könnyű kapni munkást, a kik pusztán élelemért eldolgoznak.[1]

Ivanoczky Bertalan harangozó és Kada Andrásné jelentése szerint (1721. jan. 30.), Csihainé utolsó óráján a pásztói cziszterczieknek hagyta a Pásztó határában eső szántóföldjeit és rétjeit, «hogy azok emolumentumából *az. pászty Boldogságos Sz.(űz) Mária tiszteletére épitetett romlott szentegyház épitessék.*» A nyilatkozat alatt tanukul szerepel Ferenczffy Pál pásztói mester és Rabcsicski Mátyás pásztói tanító (praeceptor.)[2]

Gonczik Péter 1722. jul. 29-én kéri Hermann Engelbertet, küldje el Pásztóra az épitőt, a ki a templom és a kolostor alaprajzát megkészíti.[3] 1722. szept. 19-én meg magát Hermann Engelbertet hivja Pásztóra templom és kolostor tervének megállapitása végett.[4]

Gonczik nem győzi emlegetni — igy 1722. decz. 30-án is — hogy Pásztón templomot szeretne épiteni s erre elég faragott négyszögű kő van kéznél.[5] Ez alatt a régi kolostor és templom romjait érti.[6]

Az épitő terve szerint a szentély régi falaira boltot lehet emelni s ez az anyagon kivül nem kerül többe 40 raj. frtnál. Ide azután el lehet helyezni két oltárt. S ez a czélnak egészen megfelel. Az épitőben meg lehet bizni, hiszen már több templomot épitett. S ha ő a megbizást megkapja, 1725. húsvétja után nyomban hozzá lát a munkához.[7]

1725. nov. 11-én a boltozatig készen voltak a szentélylyel és a sekrestyével. Az épités nehezen ment, mert Benkovics Mihály csak egy kőmüvessel kötött szerződést, s ez is öreg ember volt. Pénz is kevés volt, mert midőn Benkovics Wellehrádra távozott, a 200 frtból csak 50-et adott át Hadersbachnak. S jóllehet a szántói pénztárból is már 130 frtot fordított Pásztóra, mégis csak 10 frt van a pénztárban.[8] Igy azután az egész épitkezés lényeg-

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 15. nr. 101.

[2] U. o. f. 3. nr. 66.

[3] U. o. f. 12. nr. 27.

[4] U. o. f. 12. nr. 28.

[5] . . . «cum aliunde pro eodem reaedificando sufficientes sint hic *quadrati lapides.*» (Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. f. 3. nr. 73.)

[6] *Békefi Remig:* A pásztói apátság tört. I. k. 56. l.

[7] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 12. nr. 29.

[8] U. o. f. 15. nr. 15.

gileg abban állott, hogy a régi szentélyt beboltozták és egy új sekrestyét állítottak, hogy így legalább ne az Isten szabad ege alatt menjen végbe az istentisztelet.[1]

Gonczik Péter idejében van Pásztón 2 kehely, 1 ciborium, több alba és régi misemondó-ruha (casula); de van két új casula is, melyeket Teréz asszony ajándékozott. A szent olajok tartására 1 aranyozott ezüst edény; két ón gyertyatartó, korsók, kézmosó; 1 függő óra, a mely szól is s 1 másik óra, a mely a toronyba való.[2]

Wiesner Abund Pásztón szerette volna a régi rendi templomot egészen újból fölépíteni. A wellehrádi konvent úgy vélekedett, hogy legjobb lesz, ha az új templom a romokban levő heverő réginek a helyén épül.

Wiesner a wellehrádi konventtől anyagi támogatást is kért. Erre az lőn a válasz, hogy a konvent megajánlja azt az összeget, a mi neki a Pásztó részére adott pénzből kamatként járna.[3]

Az ősi apátsági templom romjai még 1749. decz. 12-én is megvoltak. Ekkor rendeli el Hauck Antal apát, hogy az újból helyreállítandó szentély boltozatának pilléreit azokból készítsék.[4] Ez azonban nem történt meg, mert Wiesner Abund 1764. ápr. 26-án még a saját szemeivel látta, hogy a régi templomból hat pillér egészen és a faragott kövekből készült templom-falak még részben állanak.[5]

Wiesner Abund úgy számított, hogy a Mátra-Verebély eladásából folyó pénz is részben az új templomra lesz fordítható. Ez is sarkalta, hogy ez a kérdés minél előbb megoldassék. Apátja azonban szemrehányást tett neki, hogy ezt csak a magyarok

[1] . . . «ante annos 25 manu adeo levi et exili cura quidpiam compactum est, ut praeter vetus sanctuarium aere parvo sub fornicem coactum illudque ventorum vehementia iam diruptum, modicam item sacristiam, nihil omnino extat, videanturque patres illi duntaxat necessitati consulisse, ne rem divinam sub dio fieri oporteat». (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 75.)

[2] U. o. f. 31. nr. 4.

[3] U o. f. 28. nr. 87.

[4] U. o. f. 4. nr. 79.

[5] Wiesner Abund irja 1764. április 26-án: «Monasterium ordinis Cisterciensis dirutum, ecclesia pariter in ruderibus maiori in parte haerens apparet; verum ex antiquis lapideis columnis sex adhuc prostant; pars muri ex quadratis lapidibus erecta videntur, in circuitu eiusdem olim monasterium extitisse ex situatione loci et lapideorum fundamentorum e terra hinc inde etiam hunc apparentium cognosci potest». (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 31. nr. 22. b.)

iránti kedveskedésből s a morvák és németek iránt érzett és elrejtett s a magyar nemzettel veleszületett gyűlöletből teszi.[1]

Igy azután az egészen új templom építése elmaradt. Miért is Wiesner Abund a pásztói kis templomot, a mennyire lehetett, rendbe hozta és bele három oltárt állított, de kővel csak kettőt tudott ellátni. A harmadik miatt 1753. máj. 22-én az apáthoz fordul kérelmével. Ugyanekkor kér tőle még egy kelyhet is, mert mindössze csak kettő van. Szeretett volna a kis templomba még egyet-mást, többek között orgonát is beszerezni, de nem volt pénze.[2]

Hauck Antal 1753. jun. 23-án teljesíti a kérelmet az oltárkőre nézve; a kehely és orgona megszerzését későbbre halasztja.[3]

Wiesner Abund 1755. aug. 6-án kéri Hauck Antal apátot, hogy küldje el Pásztóra Methód rendtagot, mert — alkalmas ember hiányában — vele szeretné megaranyoztatni azt a kis oltárt, melyet a kis egyházban óhajt felállítani.[4] 1758. ápr. 6-án már a szentségházat is megrendelte; az aranyozáshoz szükséges aranyat meg Wellehrádról akarja beszerezni.[5]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 87.
[2] U. o. 1753. máj. 22.
[3] U. o. 1753. jun. 20. lev.
[4] U. o. f. 28. nr. 42.
[5] U. o. 1758. ápr. 6. lev.

VIII. FEJEZET.

A CZISZTERCZIEK ÉS AZ EGRI GYMNASIUM.[1]

1. AZ EGRI GYMNASIUM ÁTVÁLLALÁSA ÉS FENTARTÁSA. 1776—1784.

Eger felszabadul a török uralom alól. Az egri gymasiumot Széchenyi György esztergomi érsek alapítja. A rendház, gymnasium és templom telkének adományozása. Török birtokosok a mai rendház és gymnasium helyén. A Jézus-társaság egri tagjai a rend eltörlésekor. Az egri gymnasiumot ekkor Esterházy Károly gróf egri püspök látja el tanerőkkel saját papjai közül. Stanczel József és Hegyi József gymnasiumi igazgató. Beitler Methód előadja, hogyan jut az egri gymnasium a cziszterczi rend kezére. Vörös Antal főigazgató átadja az egri gymnasiumot Beitler Methódnak, s így a pásztói és pilisi apátságnak. Beitler ezen tényről értesíti Zúri Fülöp apátot. Zúri szemére hányja Beitlernek, miért vállalta át az egri gymnasiumot. Vörös Antal értesíti Zúrit az egri gymnasium átadásáról. Zúri ezzel szemben kifejti aggodalmait. Zúri Fülöp apát hivatalos felszólítást kap, hogy a pásztói és pilisi apátságok javait az egri rendi elüljáró hatósága alá adja. Esterházy Károly gróf egri püspök is a két apátság függetlenítése mellett van. Zúri Fülöp panasza a függetlenítéssel szemben. Beitler Methód Ő Felségétől új adományt kér a pásztói és pilisi apátság részére. Zúri Fölöp apáttól reversalist kérnek. Zúri a rá hárult teher nagyságát festi. Stanislaw

[1] Tájékozásul megjegyzem, hogy az egri gymnasium történetének monographicus megírása nem volt czélom. Rám az a feladat várakozott, hogy eredeti levéltári tanulmányok alapján azon kapcsolatokat és vonatkozásokat mutassam ki, melyek a pásztó-pilisi apátság és az egri gymnasium között léteznek.

Tecelin jelentése a pásztói és pilisi apátság viszonyairól. Zúri Fülöp a wellehrádi konventet tájékozza az egri gymnasium átvételéről. Vörös Antal értesíti Hegyit az igazgatói teendőkről. Zúri szemrehányása Beitler vállalkozására nézve. Vörös Antal főigazgató kérdi Zúrit, vajjon a jövő (1777/78) tanévben saját embereit állítja-e be az egri gymnasiumba? Vörös Antal főigazgató a templomot és a gymnasiumot Zúri Fülöpnek személyesen átadja. Az igazgatók kinevezésének kérdése. Igazgatók értekezlete Budán. A husvéti szentgyakorlatok idejének kérdése. Zúri haragja az apátság birtokainak az egri elüljáró kezébe adása miatt. Rendtagok viselkedése Egerben. Kimutatás a pásztói és pilisi apátság viszonyairól 1778-ban. Zúri az egri püspöktől kér tanárokat, de nem kap. A rendtagok egyetemre küldése. Plachy Cyrill és öt más rendtagnak Egerbe küldése. Beitler Methód elmozdítása és egyénisége. Az egyetemre küldés sürgetése. Rendtagok a budai egyetemen szorgalmasan munkálkodnak. Plachy Cyrill elüljáró a magyar nemes ifjak bevételét a rendbe nem ajánlja. Szünet a rend alapítójának névünnepén. Könyvszerzés a tanárok részére. Zúri kikel a magyarországi törekvések ellen. Zúrit sürgetik a reversalis kiadására; ő meg ezen ügyben többször válaszol. II. József császár az egri gymnasiumot 1784-ben a pásztói és pilisi apátságoknak adományozza. Egyetemre küldés és a rendtagok kiképzése. A rendház elüljárója (superior) tanügyi dolgokba ne avatkozzék. Nehézségek a tanárok beosztása ügyében. Hegyi József igazgató nincs jóindulattal a rendtagok iránt. Hegyi elbetegesedik. Utóda az igazgatóságban Bihary Ferencz. A tanárok alkalmazásának és elmozdításának jogi kérdése. A cziszterczi rendtagok jól tanítanak. A főigazgató ellene van a tanárok gyakori változásának.

Eger hazánk éjszak-keletén már hatszáz éven át vezette a keresztény művelődés munkáját, midőn 1596-ban a török települt beléje. Kilenczvenegy évig nyögte a török járma. Buda felszabadítása után Egernek is ütött a megváltás órája. 1687-ben a török kivonul belőle; s ezzel újra megindul a kereszténység hazafias munkája.

Széchenyi György, Esztergom nagynevű primása, érseki székhelyén, továbbá Budán, Győrött és Kőszegen gyors egymásután-

ban s példás hazafiassággal rakja le egy-egy új gymnasium alapjait. Nagy lelkét a kegyelet sugalma is megihlette. Szécsényben született; Gyöngyösön nevelkedett. A gyermekkor örömeit, az ifjú évek emlékeit a férfiú hazafias áldozata koronázta meg, midőn szülőföldje és nevelő-helye közelében, Egerben, 1689-ben, gymnasiumot alapít, a magyar ifjúság kimővelésére.[1] Vékony jövedelméből[2] rakosgatja össze azt a 60.000 raj. frtot, melylyel a schavniki cziszterczi apátságot a m. kir. kamarától kiváltja. Ezen apátság összes birtokait és jövedelmeit leköti a Jézus-társaság kezére adott egri gymnasium részére.[3] I. Lipót király meg, a «neo-acquistica commissio» elnökének előterjesztése alapján, 1696. jul. 23-án adományul adja a rendház (collegium), a gymnasium és a templom részére a telket;[4] a város falain kívül egy kertet és majornak való helyet; továbbá három szántóföldet és négy szőllőt.[5]

A jezsuiták egri collegiumának, vagyis a mai cziszterczieknek rendházának és gymnasiumának a telkén, a török hódoltság idején ezek voltak a háztulajdonosok:

Mehmet Zelebi, a ki az ispotályi moscheának volt a hodzsája. Ischmain Aga, a ki cserépi földesúr volt. Mechet. Redep efendi. Hajdár ispája, a ki később keresztény lett. Mechmet Aga, a ki bodvai földesúr volt. Mechmet Szulabaim, a ki később keresztény

[1] . . . «utpote cuius in vicinia Széchény in lucem editi, Gyöngyösini vero per annos adolescentiae educati sumus» (*Városy Gyula:* A katholikus iskolaügy Magyarországban. II. 32. l.

[2] . . . «exiguis nostris ex substantiis.» (U. o.)

[3] «Quare cum paucis ante diebus abbatiam B. M. V. de Schavnik, in vicino comitatu Scepusiensi dioecesi nostra Strigoniensi sitam, ab excelsa suae maiestatis sacratissimae camera aulica parata nostra pecunia, id est sexaginta millium florenorum Rhenensium redemissemus et exsolvissemus, eandem abbatiam cum omnibus suis appertinentiis, fundis et proventibus quocunque vocis titulo nuncupatis dicti collegii Agriensis Societatis Jesu fundationi applicamus, tribuimus ac inscribimus.» (U. o. II. 32—33. l.)

[4] . . . «et imprimis intra muros civitatis pro area, fabrica collegii occupatae et assignatae fuerunt hucusque *domus in platea Sancti Nicolai dicta*, ad latus eiusdem occidentale interiacentes inter duas plateolas, quarum una septemtrionalis a dicta platea S. Nicolai ascendit ad portulam pedestrem, hoc quidem tempore clausam. Altera vero meridionalis ab eadem area separata domus privatorum quorundam civium relicta, nihilominus versus occidentem immediate ad murum civitatis, pro necessitate vigiliarum praetereuntium sufficienti plateola seu via pedestri, quae tota area in longitudine quidem sua orgias sexaginta tres, in latitudine vero quinquaginta septem complectitur, perennaliter et irrevocabiliter pro ecclesia, collegio et gymnasio ibidem erigendis. (U. o. II. 34. l.)

[5] Ezek topographiai leirását, mely nagyon érdekes, lásd: U. o. II. 34—36. l.

lett, Gergely névvel. Mechmet jancsár. Mecsán Bedi. Dervis ispája. Alaga. Huszain Badog basa. Heves Zaim Mustafa aga és Machumet jancsár.[1]

A jezsuiták egri collegiumukat, vagyis a mai cziszterczi konvent házát olyan erősre tervezték az építés előtt, hogy a kassai akadémiának (egyetem) Egerbe hozatala esetén még a harmadik emeletet is rá lehessen rakni.[2] Ez a tervezés nem valósult ugyan meg, mert a kassai akadémia soha sem került Egerbe: de annyi bizonyos, hogy a Jézus-társaság egri collegiumának épülete ma, még két század elteltével is biztos, szilárd és egészséges otthont ad lakóinak, a cziszterczi rend fiainak.

A Jézus-társaság tagjai az egri gymnasiumban nem egészen egy századig oktatták a magyar ifjuságot, mert XIV. Kelemen pápa 1773. jul. 21-én «*Dominus ac Redemptor*» kezdetű brevejével a jezsuita rendet eltörülte.

1773. nov. 2-án a következő jezsuiták voltak az egri collegium tagjai:

Valter Pál rector 59 éves; Fonovics János minister 57 éves; Hessl Károly vasárnapi német szónok 52 éves; Barta Ferencz a haldoklók társulatának (congregatio agoniae) elnöke 69 éves; Palovics Xav. Ferencz házi szónok 48 éves; Szente Ferencz vasárnapi magyar szónok 40 éves; Bothár György a collegium történetirója 49 éves; Véchey János könyvtárnok 63 éves; Ibellacher József 36 éves, lelkipásztorkodik; Fodor Mihály kiérdemült igazgató 66 éves; Linde Mihály volt házi hitszónok 55 éves; Henter Mihály missionarius 61 éves; Zdian István nyugalmazott spiritualis 78 éves; Ürményi István ünnepi magyar szónok 37 éves; Daniel

[1] «Turcae quondam possessores domorum in fundo collegii Agriensis:
Prima Mehmet Zelebi, qui fuit Hogya Moscheae Hopitalis (így).
2-a Ischmain Agae, qui fuit dominus Cserépiensis.
3-a Mechet.
4-a Redepefendi Hogyzár episcopi.
5. Hajdar Ispajae. Postea christiani.
6. Mechmet Agae domini Boduensis.
7. Mechmet Szulabaim. Postea christiani. Gergel vocati.
8. Mechmet Jancsar.
9. Mecsán Bedi.
10. Dervis Ispajae.
11. Alagae.
12. Huszain Badog Basae.
13. Heues Zaim Mustapha Agae.
14. Machumet Jancsár». (Zirczi ap. levt. Act. abb. Paszt. fasc. 38.)

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 38. «Observationes circa Aream fabricae collegii Agriensis» cz. irat.

Tivadar gazda (procurator) 46 éves és Toster Mihály a rhetorika tanára 34 éves. Ezek mind miséspapok. Továbbá magisterek: Paur Antal, a poetika tanára 26 éves; Schaar Ferencz, a syntaxis tanára 25 éves; Klobusitzki László, a grammatika tanára 24 éves; Prossinger József, a principia tanára 23 éves és Kovács Nep. János, a parva tanára 23 éves.

A collegium laicus fraterei pedig ezek: Groder Antal sekrestyés, 45 éves; Gruber Ferencz kapus, mestersége asztalos (arcularius), 59 éves; Kertner Bernát infirmarius, 32 éves; Melis György gazda (oeconomus), 26 éves; Narsel Jakab gyógyszerész, 49 éves, a ki megmaradni óhajt a gyógyszertárban; Erenberger Máté kulcsár (dispensator), 29 éves; Melis István szakács, 48 éves; Kropt Tamás pinczemester, 56 éves.

A collegium tagjai közül hárman Schavnikon éltek: Andreansel Menyhért jószágkormányzó és Barosnyi István missionarius miséspapok; továbbá Czabala János laicus.[1]

A m. kir. helytartótanács szerette volna, ha az eltörült Jézus-társaság tagjai egyelőre, míg új erőket lehet helyökbe állítani, megmaradnak gymnasiumi tanszékeiken. Ezért hagyta meg 1773. okt. 1-én az eltörlő rendelet kihirdetésével és végrehajtásával megbízott egyéneknek, hogy a Jézus-társaság tagjait kötelezzék régi helyükön való maradásra mindaddig, míg újabb intézkedés nem történik; s kérdezzék meg öket, vajjon akarnak-e tovább tanítani, vagy nem?

A jezsuiták kijelentették, hogy eltöröltetésük után nem maradnak meg tanszékeiken. Sőt az egri collegium összes tagjai, három nyugalmazott rendtag — Fodor Mihály, Linde Mihály és Zdian István — leszámításával, nyomban el akarták hagyni régi otthonukat. Mindössze is csak Véchey János kért még egy hónapi engedélyt a maradásra.[2]

Ilyen körülmények között az egri gymnasium sorsa kínos pontra jutott. Hogy a válság be ne álljon, gyors elhatározásra volt szükség. Ezer szerencsére, Eger püspöki székében, — melynek fényt, országos tiszteletet és becsülést már eddig is oly sokan

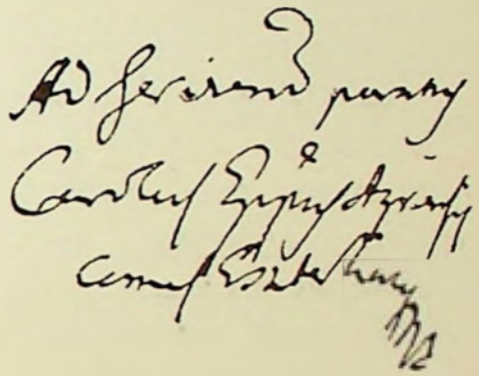
[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 38. Nomina personarum in collegio Agriensi abolitae Societatis anno 1773. secunda novembris repertarum. A.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 38. Nomina personarum in collegio Agriensi abolitae Societatis anno 1773. secunda novembris repertarum. A.

szereztek, — ekkor a tudománynak olyan lelkes pártfogója ült, mint a jeles Esterházy Károly gróf. Terebélyes lelkének megfelelő alkotása, a mai kor architectonicus izlését is elragadó hatalmas lyceum ekkor épen épülőben volt. S még e mellett is talált módot az egri gymnasium ügyének felkarolására.

Midőn látja, hogy a jezsuiták félrevonulásával az egri gymnasium ifjúsága tanárok nélkül maradna: egyelőre egyházmegyéje papjait ülteti be a tanári tanszékekbe. 1773. okt. 18-án értesíti *Stanczel Józsefet,* az egri püspöki seminarium vice-rectorát, hogy az egri gymnasium igazgatójául őt nevezi ki s közli a tanárok névsorát is.

E szerint Bednarovics János kún-szent-mártoni káplán a rhetorika, Erdődy Mihály Jász-Apátiban a principisták tanára a poetika, Rimanóczy Ferencz szántói káplán a syntaxis, Ludányi József káplán a grammatika, Dányi Ferencz káptalani másod-succentor a principia és Almássy József domoszlói káplán a parva osztályában tanit.

Esterházy Károly gróf egri püspök 1764. máj. 2-iki aláírása.[1]

Ezek élelmezést és lakást a seminariumban kapnak. Meghagyja neki, hogy az eddigi jezsuita tanároktól pontosan tudja meg: milyen napi rendet tartottak ők otthon? az iskolában és az előadásokban? mikor voltak a szünetek? mikor volt az ifjúság miséje hétköznap, vasár- és ünnepnapokon? mikorra esett a délelőtti és a délutáni vallástanitás? általában a templomban és az iskolában minő eljárást szoktak követni? s mi az igazgató dolga?

Minderről tudósitást vár a püspök s már előre kimondja, hogy mind az iskolában, mind a vallásgyakorlatokban ugyanazt a rendet fogják követni, mely a jezsuitáknál érvényben volt.[2]

Három év elteltével Stanczel helyét új igazgató foglalta el.

[1] Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 125.

[2] Eredetije az egri érseki levéltárban. Ismét kiadta a latin szöveget *Juhász Norbert*: «*Az egri gymnasium*» (Történeti Vázlat cz. értekezésében, 22 l. (Közölve a cziszterczi rend egri kath. főgymnasiumának 1865-iki Értesitőjében.)

Vörös Antal főigazgató 1776. okt. 12-iki levelében irja *Hegyi Józsefnek*, hogy Ő Felségének az ifjúság helyes nevelésére irányuló törekvése nagyban az igazgatóktól függ; mennyiben van meg tudniillik ezekben a kellő tudomány a tanárok vezetésére és az ügyesség az ifjúság lelkének irányitására. Éppen erre való tekintettel — mondja Vörös — esett az ő bizalma Hegyire, a kit személyesen nem, hanem csak jó hiréből ismer.

Ezen alkalommal kéri Hegyit, közölje vele, kiket szánt az egri püspök jövő évre tanárokul az egri gymnasiumhoz? minő ezeknek a kora és a nyelvismerete?[1]

Vörös Antal 1776. okt. 21-én értesíti Hegyit, hogy a tanév megnyitásán nem lehet jelen. Felszólítja, hogy az ajtókat, ablakokat, padokat és kályhákat megcsináltassa, mert különben az ifjúság nem mehet a tantermekbe.

Ezúttal átküldi a helytartótanács rendeletét, mely előirja, hogy a főigazgató leveleit s az ezekre küldött válaszokat, továbbá a gymnasium napi eseményeit naplóba kell irni. Küld a tanárok részére is körlevelet, melynek a tanév kezdetén (nov. 1.) történő felolvasását kivánja s reméli, hogy Hegyi a saját ékesszólásával is buzdítja majd a tanárokat kötelességük pontos teljesítésére.

Végül megengedi, hogy Hegyi és a ki a tanárok közül akar, a collegium épületében meglakhatik azon szobákban, a melyek kijavítás nélkül is lakhatók.[2]

E közben elérkezett az idő az egri gymnasium ügyének végleges megoldására. A jezsuiták eltörlése után ugyanis a kormány az egri gymnasiumot a cziszterczieknek szánta. Ha pedig őket bármely okból nem lehetne megnyerni, a kegyesrendiekre gondolt, hacsak a megyés püspök valamely alapos okból más szerzetes rendet nem kiván.[3] Úgy vélekedtek, hogy ha a gymnasium a cziszterczi rend kezére kerül s ez a tanintézetet a saját javaiból tartja

[1] Egri főgymnasium igazgatóságának levéltára: Instructiones pro directore Gymnas. et intimata 1776—1798/9. 1. l.

[2] Egri főgymn. levt.: Instruct. 2. l.

[3] «Iuxta generale applicandorum religiosorum proiectum Cistercitae Pilisienses et Pastoienses conventu, quantum notum mihi est, destituti, huc introducendi censerentur; quod si autem hoc non subsisteret, patres Piaristae, nisi ordinarius ex iustis rationibus alios religiosos introducendos mallet, eorsum introduci possint. Pro futuro nihilominus anno manebit in statu interimalis provisionis.» (Zirczi ap. levt: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 78.)

fönn, akkor a tanulmányi alapból csak az igazgató kap fizetést, és pedig 200 frtot. Ha pedig más szerzetes rend veszi át a gymnasiumot, akkor a tanulmányi alap évenkint 1700 frtot fizet ki a testület részére.[1]

Az események sajátságos alakulása a terv első részét valósította meg; vagyis az egri gymnasium a cziszterczi rend kezére került.

A tanulmányügyi vegyes bizottság 1776. jul. 18. és 19-én foglalkozott azon kérdéssel, miként lehetne a volt jezsuita iskolák ellátásáról és fentartásáról a legczélszerűbben intézkedni. Tanácskozásában azon eredményre jutott, hogy a jászói praemontreiek, a benedekrendiek, pálosok, domokosok, ferenczesek és kegyesrendiek főnökei szept. 8-án Budán jelenjenek meg az országbirónál. Ez, Magyarország primása és Ürményi udvari tanácsos jelenlétében, beszélje meg velök, miként vehetnék át a jezsuiták egykori iskoláit; s ha lehet, ez a kérdés már a jövő iskolaév elejére rendbe jöjjön.[2]

A meghivottak között a cziszterczi rend főnökének nevét nem olvassuk. Ennek oka igen egyszerű. A pásztói és pilisi cziszterczieк apátja, Zúri Fülöp ugyanis, mint wellehrádi apát, külföldi

[1] Si Cistercitae introducti et bona eorum secundum idem generale proiectum hinc applicata fuerint, unice director gymnasii ex fundo publico Studiorum remunerationem 200 fl. obtinebit; si non, introducendi Piaristae aut alii religiosi iuxta schema salariale gymnasiorum per religiosos providendorum obtinebunt ex fundo publico Studiorum annue 1700 fl.» (Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 78.)

[2] «Protocollum Commissionis Mixtae, so in Studium Sachen den actzehnten und neunzehnten Juli 1776. abgehalten worden.» . . . . . .

«Mann wäre demnach des allerunterthänigsten Ermessens, dasz diese ganze Sach (így) am füglichsten also behandlet werden könnte, wenn nachdem der Iudex Curiae Regiae, und allenfalls auch der Primas ohnehin den künftigen Termin Sancti Stephani zu Pest sein werden, obermeldete religiose Vorsteher, oder derenselben bevollmächtigte, und zwar deren Jaszovienser Praemonstratenser, Benedictiner, Pauliner, Dominicaner, Franciscaner und Piaristen pro 8-a künftigen Monats Septembris dahin mit dem Auftrag bestellet wurden, dasz si sich bei den Iudice Curiae Regiae melden, und mit ihm und dem Primate mit Beiziehung des Hofraths von Ürményi über den ihnen mittelst des Consilii Locumtenentialis bekannt zu machen kommenden Antrag tractieren sollen; damit in soweit, als man sich mit ihnen abfinden kann, die Sache, wann es anderst thunlich wäre, mit dem künftigen Schul-Jahre auch zu Stand gebracht werden möge. Worüber sodan der Iudex Curiae Regiae eben auch durch das Consilium Locumtentiale den diesfälligen Bericht abzustatten hätte.» (Magyar orsz. levt.: Cancellariai osztály, Protocollum Commissionis Mixtae 12—15. l. 3873 1776. sz.). Ezen Protocollumra *Fináczy Ernő* dr. t. kartársam hívta fel a figyelmemet.

alattvaló volt. Igy tehát a magyar országbiró elé meg sem hívhatták; de meg nem is akarták meghívni.

Kérdés most már, hogyan jutott mégis az egri gymnasium a cziszterciek vezetése és gondozása alá? A részletes választ maga Beitler Methód, a cziszterciek pásztói elüljárója imigyen adja meg:

Bizonyos ügyekben Pesten jártam. Előzetesen semmiről sem tudtam, mi történik itt. Hirtelen hivattak a tanulmányi ügyekben tanácskozó bizottság ülésére. Itt megértettem Ő Felségének azon akaratát, hogy a pásztó-pilisi apátság vegye át az egri volt jezsuita collegiumot, a gymnasium és a tanárok ellátásának és fentartásának kötelezettségével. Én ekkor kértem, hogy csak annyi időt engedjenek, míg apátomnak a dolgot Wellehrádra megirhatom és tőle a teendőkre nézve utasítást kaphatok. Kérésemet nem hallgatták meg. Meggondoltam tehát, hogy Ő Felségének mi az akarata: meghallgattam maga az országbiró, Ürményi József előadó és mások fontos okait, melyeket előttem kifejtettek. Ekkor beláttam, hogy most már nem lehet, s nem illik ellenkeznem. Főleg az a gondolat döntött, hogy rendemre ezáltal újabb dicsőség és haszon háromlik. Dicsőség azért, mert alkalma nyílik, hogy a közjónak hasznára lehet; haszon azért, mert megszabadul a pásztói és pilisi apátság fölépítésének terhétől és egyszerre a kész collegium és nem megvetendő ingatlanok birtokába jut, — s igy elejét veszszük a magyarok régi s már az országgyűlésen is kifejezett panaszának, melyet a két apátság kolostorainak föl nem építése miatt felhoztak. De meg azt is gondoltam, hogy az apátomtól nyert teljes hatalmú megbizatásnál fogva, ilyen ügyhöz, mely magában véve szent és hasznos, az egész rendre megtisztelő, Ő Felségének és Magyarország rendeinek kedves s a wellehrádi apátságra nem káros, — apátomnak és rendtársaimnak neheztelése nélkül egész készséggel hozzájárulhatok.[1]

[1] «Iam vero, Clementissima Domina! possuntne confratres mei ea, quae in commissione Pestiensi acta, quaeve per benigna mandata regia disposita sunt, mihi imputare? Ego Pestini in certis negotiis existens, nullam praevie, quid agatur, notitiam habens, repente ad commissionem vocatus eram, eamque esse Maiestatis Vestrae Sacratissimae mentem intelligere debui, ut nos Agriense collegium accipiamus, una cum onere scholarum professorumque intertenendorum. Quod facere potui, oravi, tantillum temporis mihi dari, ut abbati meo Wellehradensi, quid agatur, perscribam, quidve agere debeam, ordines expetam. Sed hoc mihi negatum erat. Itaque considerando, hanc esse benignam Maiestatis Vestrae Sacratissimae mentem ac voluntatem; audiendo etiam graves

Ferenczy Imre 1776. okt. 30-án még azt irja Egerből Beitler Methód házfőnöknek Pásztóra, hogy a cziszterczi rend betelepítéséről Egerbe nagyon hallgatnak. Annyit azonban rebesgetnek, hogy a ki ezt a dolgot megkezdte, az sikeresen be is fejezi. Másrészről meg bizony mondják, hogy ime a cziszterciekről most mit sem lehet hallani. Ferenczy már arra is gondolt, hogy tájékozódás czéljából magához hivat valakit; de ezen szándékairól lemondott. Annyit azonban már ekkor tudott közölni Beitlerrel, hogy a gymnasium fizetéses igazgatóját és a tanárokat Egerbe már kinevezték.[1]

Vörös Antal budai tankerületi főigazgató 1776. okt. 21-én kapta meg a helytartótanácstól azt a rendeletet, mely megbagyja neki, hogy az eltörölt Jézus-társaság gymnasiumait Egerben, Székes-Fehérvárott és Komáromban adja át azon szerzetes rendeknek, a melyekre a legmagasabb királyi kegy ezen iskolákat bizta.

Vörös Antal Székes-Fehérvárott kezdte meg működését. Okt. 24-én Gindl Gáspárnak, a pálosok provincialisának adta át sokak jelenlétében a gymnasiumot. Innét Komáromba ment, a hol okt. 28-án a pannonhalmi szent-mártoni főapát vette át tőle a gymnasiumot.

Végre megérkezett Egerbe. Itt november 8-án a pásztói elüljárónak, Beitler Methódnak adta át a volt jezsuita collegiumot és a gymnasiumot. Itt is — miként már Székes-Fehérvárott és Komáromban is megtette — kikötötte, hogy a collegiumhoz tartozó templomban az istentiszteletet az ifjúság részére pontosan végezzék.

rationes, quas et comes iudex curiae regiae et referendarius Josephus Ürményi et alii, qui commissioni illi intererant, adferebant: utique non potui, nec decebat refragari, praecipue, dum cogitabam, hac ratione religioni meae novum decus novamque utilitatem accedere. Decus ideo, quod tandem occasionem habeat publico se utilem praestandi; utilitatem ideo, quod ab onere duarum abbatiarum Pilisiensis et Pasztoensis restaurandarum ordo meus repente absolvatur ac paratum subito collegium cum non indifferentibus fundis obtineat, atque ita veteres Hungarorum quaerelae de abbatiis his non restauratis saepe etiam in diaetis repetitae tandem aliquando conticescent. Denique et illud cogitabam me, generali mei abbatis plenipotentia, cuius copiam hic sub M. adnecto, provisum, ad rem tam sanctam, tam utilem, tam ordini toti honorificam, Maiestati Vestrae Sacratissimae acceptam, statibus regni Hungariae gratam, monasterio Wellehradiensi non damnosam, sine ulla vel abbatis mei, vel confratrum meorum subsumptione promptissimo animo accedere posse.» (Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 925. EZ4.

[1] U. o. 1776. okt. 30-iki lev.

Egerben az átadásnál jelen volt a püspök részéről Ambrosovszky Mihály kanonok; a vármegye részéről Liszkay Miklós aljegyző és Hegyi József gymnasiumi igazgató.

Mivel a pásztó-pilisi cziszterciek között ekkor a tanításra alkalmas egyének nem voltak, Esterházy Károly gróf püspök, — a kit, mondja Vörös, mindenben készségesnek találtam, — a közoktatás czéljára továbbra is saját embereit engedte át. Egyelőre tehát majd az egyházmegyei papok tanítanak a gymnasiumban, és pedig olyanok, a kik itt már eddig is tanítottak.[1] Fizetésüket a pásztó-pilisi apátság pénztárából, de az én révemen kapják.

Az egri viszonyokra jellemzőleg jegyzi meg Vörös Antal főigazgató, hogy itt — Egerben — ekkor az iskola belsejét igen nyomorúságos, düledező állapotban találta. E miatt általános itt a panasz. Még itt tartózkodása alatt is éjjel-nappal dolgoztak a helyreállításán.[2]

Beitler Methód már másnap, vagyis 1776. nov. 9-én értesíti Zúri Fülöp apátot a történtekről s megirja neki, hogy a miről okt. 22-én jelentést tett, az már meg is valósult. Elbeszélése szerint, ő — Beitler — volt a herczegprimásnál, az országbirónál és Ürményi Józsefnél. Ezektől megtudta, hogy Ő Felsége, a helytartótanács javaslatára, már alá is irta az eléje terjesztett kérvényt. E szerint a pásztó-pilisi apátság nemcsak üres épületeket, hanem a kért jövedelmeket is megkapja.

Zúri meghagyja Beitlernek, hogy ha ez az intézkedés a helytartótanácstól leérkezik, neki az eredeti okiratot azonnal küldje meg.

Ezután szemrehányólag irja Beitlernek, hogy még most sem ismeri be, mennyire felültették; hogy hisz minden hizelgésnek és

[1] Nomina professorum in gymnasio Agriensi pro anno 1776:

Professor rhetorices Josephus Kozma, annorum 30, callet linguam Hungaricam et infra mediocriter Germanicam.

Poëseos: Josephus Ludányi, annorum 30, callet Hungaricam et Slavonicam.

Syntaxeos: Mathias Balla, annorum 28, callet Hungaricam et Slavonicam:

Grammatices: Josephus Almásy, annorum 26, callet Hungaricam et Slavonicam.

Principiorum: Josephus Bednarovits, annorum 26, callet Hungaricam et Germanicam.

Exhortatoris et catechetae munus professores obibunt. (Eredetije a Magy. Orsz. Levéltárban 5913/1776 helytartótanácsi szám — «Studiorum miscellanea. 1776. nr. 54. pos. 76.»). Dr. *Dőry Ferencz* egykori kedves tanitványom e helyütt is fogadja köszönetemet levéltári kutatásaim közben tanusitott szives figyelmeért.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLIII. sz. okl.

azok üres igéretének, a kik inkább akarják a cziszterczieket az országon kivül, mint ezen belül látni. De hogyan is tudott az én tudtomon és a pilisi apátság állapotának ismeretén kivül a tanároknak kétszáz forintot meghaladó fizetésére vállalkozni, mikor a pénz nincs kezénél s biztositéka sincs arra, hogy elő fogja teremteni? Honnét veszi a szükséges 2000 frtot? Azt csak nem hiszi, hogy a wellehrádi konvent a saját megnyirbált jövedelmeiből fedez majd olyan költségeket, a melyekre nézve meg sem kérdezték? De hiába is hinné, mert Wellehrád ez időszerint a saját kiadásainak fedezését is alig bírja; hogyan tudna tehát még a magyarországi apátságoknak segíteni?

Midőn megkérdezték — folytatja Zúri — azt kellett volna mondania, hogy a magyar apátságok az iskolák átvállalására és a tanitásra a legkészségesebbek, de annyi tanár eltartására nincs elegendő erejök, hacsak Ő Felsége évi segítséget vagy valamely jövedelmet nem biztosít. Az épületek — mint az iskola és a templom — még ha egy milliót érnének is, mit sem jövedelmeznek. Más jövedelemről kell tehát gondoskodni.

Kijelenthette volna továbbá, hogy a pásztói és pilisi apátságból nem teremtheti elő azt az összeget, mely a tanárok ellátására szükséges. Arra meg nincsen felhatalmazása, hogy ezen czimen kölcsönt vegyen föl; mert ezt csak az apát beleegyezésével tehetné meg.

Pozsonyból nekem most azt irják, hogy csodálkoznak és nevetnek a felfogásomon. A püspök úr ugyanis keresztülvitte, hogy azokat nevezi ki tanárokká, a kiket akar; nekünk meg, a kötött szerződés szerint, azokat a saját jövedelmünkből kell fizetni és eltartani. Nekem ugyan a szerződésről mi tudomásom sincs. Ha kötöttek ilyet, miért nem közlik velem? s egyáltalán tudtomon és beleegyezésemen kivül miért is kötötték? Pozsonyból hivatalos értesitést még nem is kaptam.

Majd meglátja, hogy igazam van. Világosabban beszélnék, de nem bízom a tollban. Úgy látom, hogy az Ön meggondolatlan komédiája által megfogtak bennünket, és pedig úgy, hogy szabadulásra nincs remény. Még az a csekélység is, a mink Magyarországon van, az elvesztésnek eddig nem ismert veszedelme előtt áll. Ez volt a mi ellenségeinknek mindig a szándéka, a kik most barátságosaknak mutatják magukat. S Ön, midőn oly meggon-

dolatlanul hiszi, hogy mennyit nyert: még azt is elveszti, a mije előbb volt.

De nekem mindezt ne tudja be a jövő nemzedék; mert a dologban engem soha meg nem kérdeztek, a tanácsomat soha ki nem kérték. De soha bele sem egyeztem volna olyan kötelezettségbe, a melynek elviselésére nem vagyok elégséges.[1]

Vörös Antal budai tankerületi főigazgató 1776. nov. 10-én tudatja Zúri Fülöp pilis-pásztói apáttal, hogy Mária Terézia királyné, anyai kegyességénél és országa iránti gondoskodásánál fogva, elhatározta az ifjúság erkölcsi nevelése és tudományos kiképzése tekintetében a legjobb rendszer életbe léptetését. S hogy ezen terveit az összes polgárok iránti szeretetből és hálás lelkének bizonyítékául kimutassa, a cziszterczi rend előtt is meg akarta nyitani a teret; s ezért parancsolta meg nekem, hogy a jezsuiták eltörölt egri collegiumát és iskoláját neki adjam át. Ezen parancsnak engedelmeskedtem, midőn 1776. nov. 8-án az egri collegiumot és gymnasiumot Beitler Melhód pásztói házfőnöknek, s így a cziszterczi rendnek átadtam. A jelen tanévben — mondja Vörös — a királyi rendeletek értelmeben még világi papok tanitanak, mivel a szerzetes rendeknek alkalmas embereik nincsenek kéznél; de a tanárok fizetéséről — mindegyikre 350 frtot számítva[2] — már a szerzetesek gondoskodnak. Ezért kell a pásztói jövedelmeket a pilisiekkel egybecsatolni.[3]

Zúri Fülöp apát, Vörös Antalhoz 1777. márcz. hónapban irt válaszában, első sorban megköszöni Ő Felségének a rend iránt kifejezett jó indulatát s Vörös Antal fáradságát az átadás ügyében. Kifejti azután, hogy bárhogyan csatolják is össze a pilisi és a pásztói apátság javait az egri collegium és gymnasium eltartása czéljából, hiábavaló dolog lesz; mert a szükséges költség nem futja a két apátság jövedelméből s bekövetkeznék az, hogy a pilisi apátság mint anyaapátság kiszíná a fiát — Pásztót, — vagy megfordítva, s így mind a kettőnek el kellene veszni és soha sem valósulhatna III. Károly királynak azon terve, hogy a két apát-

[1] A követk. kötetben: Oklevéltár CXLIV: sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: Lib. sub nr. 40. 138. l.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLII. sz. okl.

ságot ismét ősi virágzó állapotába kell visszaállítani. A pilisi apátságnak a sok per miatt úgyis már 12.000 frt adóssága van s ettől sehogy sem tudott szabadulni. Mi lesz vele most, ha a gymnasium fentartásának 3000 frtos költsége is az ő és a pásztói apátság nyakába szakad?

Beitler Methód szerzetesem tehát — folytatja Zúri — az egri gymnasium átvételére csak azon reményben vállalkozhatott, hogy a cziszterczi rend ennek fejében egyéb javadalmakban részesül. Ezt azonban egészen saját fejétől tette, a nélkül, hogy neki a pilisi apátság birtokviszonyairól pontos ismerete lett volna. Miért is felszólítja Vörös Antalt, támogassa azon kérvényt, melyet Beitler Methód az egykor jezsuiták birtokához tartozó szőllőknek, majornak és egyéb tartozékoknak a cziszterciek részére leendő adományozása végett Ő Felsége elé terjesztett. Ha ezen lépés sikertelen lesz, mind a két apátság tönkre megy. Egyébként igéri Zúri, hogy tanárnak való egyénekről gondoskodik s a két apátságnak — a mennyire tőle telik — segítségére siet anyagilag is, hogy így ő Felsége akarata teljesülhessen[1].

Csáky János gróf 1777. április hó 1-én Ő Felségének azon intézkedését közli Zúri Fülöp apáttal, hogy a pilis-pásztói apátságok javait az egri rendi elüljáró hatósága alá rendelje, mert ezen javaknak kell az egri collegium és gymnasium fentartásának alapját alkotniok. S ez a kötelezettség a két apátságra nézve annál igazságosabb, mer így megszabadulnak azon tehertől, hogy az ősi konventet mind a két apátság körében újra felállítsák, — a mint pedig a visszaállító oklevél szerint ez kötelességük volt. Levelében megemliti Csáky János gróf, hogy értesítse Zúri apát a helytartótanácsot, mihelyt a rendelet életbe lép.[2]

Esterházy Károly gróf egri püspök maga is azon volt, hogy a pilisi és pásztói apátságot a wellehráditól elszakítsák, vagyis függetlenítsék. Biztatta Beitler Methódot, hogy ezen irányban tegye meg a kellő lépéseket; s igérte, hogy törekvését illetékes helyen támogatni fogja.

A püspök szavai kapóra jöttek Beitler Methódnak, a kit az

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLVIII. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLIX. sz. okl.

egész kérdés készen talált, hiszen a magyar nyelv tanulásához már 12 évvel előbb hozzá fogott. A következő évben (1777) Beitler meg is teszi Bécsben a kanczelláriánál a kellő lépéseket a két apátság önállósítása érdekében.[1]

Erről a dologról Stanislaw Tecelin már kéz alatt értesült és sietett Wellehrádra, hogy azt a pásztói elüljárónak Bécsbe intézett előterjesztésével együttesen közölje Zúri apáttal.

Ez a hír hallatára elhatározta, hogy rövid idő alatt Magyarországba jő. 1777. május havában Zúrit tényleg hazánkban látjuk.[2]

Zúri Fülöp a helytartótanácshoz irt fölterjesztésében kifejezi, mily jól esik neki az a rendelkezés, hogy két apátsága az egri collegium és gymnasium fentartásával a közjónak és a hazának szolgálhat. S ezen királyi elhatározásért nemcsak hálát ad, hanem egész erejével rajta lesz, hogy Ő Felsége akarata teljesüljön. S épen ezt tartván szem előtt, néhány emberét kiküldte, hogy a két apátság jövedelmét az egri elüljáró jelenlétében összeirják; a pilisi apátság jószágkormányzóinak pedig meghagyta, hogy évenkinti számadásaikat az egri elüljárónak bemutassák s a jövedelmeket az ő kezeihez szolgáltassák.

Zúri Fülöp csak egyet, és pedig ezt kéri a királytól és a helytartótanácstól: Parancsolják meg az egri perjelnek, hogy tőle — Wellehrád, Pilis és Pásztó apátjától — függetlenül, tanácsa és rendelkezése nélkül ezen fontos ügyben mit se tehessen. Hiszen ellenkező esetben megtörténhetnék az, hogy az egri perjel, még ha jó szerzetes is, olyan jogokat gyakorolna, a minők az egyházi jog, a pápai bullák és rendi határozatok értelmében csak az apátot illetik meg. De meg ő, Zúri Fülöp, királyi adományképen bírja a két apátságot s a hozzájok tartozó birtokokat, melyek eddig annyit sem jövedelmeztek, hogy belőlök a folyó perek és az itt élő rendtagok ellátásának költségei fedezhetők lettek volna. S épen ezért ő is, meg elődei is a wellehrádi apátságból sokat, igen sokat ráköltöttek Pilisre és Pásztóra. Fájdalmas dolog volna tehát, hogy mindezekért, a legkisebb vétek elkövetése nélkül, most jutalom helyett azt kellene tapasztalnia, miként fosztják meg apátságainak kormányzásától s miként oldják fel az engedelmesség alól egyik

[1] Zirczi ap. levt.: Lib. sub nr. 40. [2] Zirczi ap. levt.: Lib. sub nr. 40. 139. l. 138. l.

szerzetesét, a ki azután mid a lelkiekben, mind az anyagiakban, azt tehetné, a mi neki tetszik. Nehogy tehát ez megtörténhessék, kéri Zúri Fülöp Ő Felségét és a helytartótanácsot, hogy a pilisi és pásztói apátságot hagyják meg joghatósága alatt.[1]

Az egri püspök felszólítására, Walter Pál, a volt jezsuita-collegium rectora, 1774. okt. 10-én bizonyítja, hogy az egri collegium tulajdona volt a schavniki apátság, továbbá Aranyos és Mező-Nyárád (Borsod-vm.). Ezekhez járult: *Handler* egri kanonok r. 500 frtos alapítványa, melynek kamatait azok a szegény tanulók kapták, a kik szombatonkint a templomban (prae foribus ecclesiae) a Bold. Szűz lytaniáját énekelték; továbbá Telekessy püspök adományából 2000 r. frt, melyen, az ő szándéka szerint, gyógyszertárt létesítettek. Ennek a jövedelméből kellett a Borg. Sz. Ferencznek szentelt templomot fentartani.[2]

Minderről Beitler Methód igen jól tudott. Időközben azonban a schavniki apátságot az új szepesi püspökséghez csatolták. Ezért Beitler Methód, az egri collegium feje, a pilis-pásztói apátságok részére, vagyis az egri gymnasium javára csak a következőket kéri Ő Felségétől: A Pásztóról Egerbe történő áthurczolkodás költségei fejében az a 300 akó bor maradjon az egri konventé, mely még az egri jezsuitáktól maradt vissza. Az egri jezsuita collegium könyvtára is a cziszterczieké legyen. Az egri 300 kapás szőllőt és a külvárosi kertet a cziszterczieknek kapják meg, még pedig ugyanazon jogokkal, mint a jezsuiták birták. A Foglár-ház, melyet egykor Foglár kanonok az iskolaépület fentartására adományozott, s a gyógyszertár, melyet még Telekessy hagyott a templomnak a szükséges tárgyak beszerzése czéljából, szintén az egri cziszterczieknek kezére jusson. Ezenkívül a tanulmányi alap a collegium épületét hozassa rendbe s a még el nem adott zsindelyeket és deszkákat adja át e czélra. S ha a jövőben nagyobb javításra leszen szükség, a költséget a tanulmányi alap fedezze: vagy pedig évről-évre, a szükséglet szerint kapjon a collegium megfelelő összeget tatarozásra.

Viszont Beitler Methód a maga és az egri konvent tagjai nevében igéri, hogy ők és utódaik a rájok bizott lelki és oktatásügyi teendőket, a legfelsőbb királyi határozat értelmében, épen

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CXLV. sz. okl.

[2] Zirczi apát. levéltár: Act. abb. Paszt. 1. 38. 1774. okt. 10. kel. lev.

azon pontossággal, buzgalommal és készséggel elvégzik, mint a hogyan a jezsuiták végezték.

Beitler kérelmét támogatta maga a főigazgató, Vörös Antal is; de meg maga a tény is. Hiszen ha az egri gymnasiumot a cziszterciek veszik át, a tanulmányi alap mindössze is évi 200 forintot fizet az igazgatónak; egyébként meg évi 1700 forintot kell a tanulmányi alapnak kifizetnie. Továbbá azt sem lehetett szem elől téveszteni, hogy Beitler Methód a pesti királyi bizottság előtt azon hiszemben jelentette ki a cziszterciek készségét az egri gymnasium átvételére, hogy a rend ennek fejében bizonyos adományban részesül; hiszen előtte nem lehetett titok, hogy a pilis-pásztói apátságok birtokainak jövedelméből az egri gymnasium fentartására szükséges összeg sohasem folyik be, akárhogyan csatolják is össze kezelés tekintetében egy kézbe.

Mindezek alapján, a helytartótanács előterjesztésére, Ő Felsége rendeletében a Beitler által benyujtott kérvényt minden pontjában teljesitette, — leszámítva a collegium kiépítésére s jövő tatarozására a tanulmányi alapból kért segítséget. Ezt azon alapon tagadta meg, mert a kérvény többi részének teljesítéséből kifolyólag a két apátság úgy is új adományokra tesz szert; de meg az egri gymnasium átvállalásával a pilis-pásztói apátság úgyis megszabadul azon kötelezettségtől, hogy mind a két apátság kebelében konventet szervezzen, a mint pedig ezt a visszacsatoló oklevél előírja. A királyi rendelet az egri igazgató részére évi 200 frt tiszteletdíjat engedélyez.

Ezen határozatról a helytartótanács nevében Fekete György 1777. máj. 17-én értesiti Zúri Fülöp apátot és Vörös Antal tanker. kir. főigazgatót azon felhivással, hogy az apát reversalist állitson ki azon tárgyakról, melyeknek az egri collegium a jelen intézkedés alapján tulajdonába lép; mert Ő Felsége a királyi alapító levelet csak ezen reversalis beterjesztése után adja ki.[1]

Vörös Antal már 1777. jun. 1-én megküldi az apát részére a kész reversalist s kéri, hogy irja alá és minél előbb küldje vissza, mert az adományozott javak átadása mindaddig nem történhetik meg, míg az elismervény nem lesz a kezei között.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CL. sz. okl.

Egyúttal megkérdi az apátot, vajjon a jövő iskolai évben már saját embereit alkalmazza-e a tanításra? s hány olyan rendtaggal rendelkezik, a ki Magyarországon alkalmas a tanításra? Ezeknek mi a neve? milyen idősek s minő hivataluk van? Tanácsul adja, hogy azok, a kiket az egri gymnasiumhoz szánt tanároknak, fél évig foglalkozzanak előzetesen a humaniorákkal, a melyeket esetleg már évek óta nem műveltek, hogy így előkészülve, a rend becsületére végezhessék majd a tanítást.[1]

Zúri Fülöp apát 1777. jun. 8-iki fölterjesztésében a helytartótanács előtt nemcsak örömét, hanem aggodalmait is kifejezi azon királyi határozatra nézve, hogy a pilis-pásztói apátság az egri gymnasium rendbehozása és tatarozása czimén a tanulmányi alap támogatására nem számíthat. Elmondja, hogy ha Egerben valóságos konventet akarnak szervezni, ez sokba kerül. Mert magába a gymnasiumba 6 rendtagot kell beállitani; a helyettesitésre is szükséges 2 rendtag; ott van még azután a két hitszónok, a perjel, az alperjel; a chorushoz kell legalább 12 szerzetes; ott lesz az újonczmester és a tanárok a növendékek képzésére. Igy összesen mintegy 30 szerzetesre van kilátás. Ezek eltartása az épületek fentartásával és egyéb költségekkel együtt évenkint 10.000 forintba kerül. Pedig a pilis-pásztói apátságok évi jövedelme a 2000 frtot nem haladja meg, a mint ezt a hivatalos összeirás igazolja. S ebből kell még fizetni az adósság kamatait és a per költségeit. Ezeket eddig részben a wellehrádi apátság jövedelméből fedezték; úgy hogy ez eddig már 30.000 frtnál többet költött Pilis-Pásztóra. Ezentúl már erre sem lehet számítani, mert Wellehrád is agyon van terhelve.

Ilyen körülmények között — mondja Zúri — nem marad más hátra, mint hogy a pilisi és pásztói apátság kapja vissza azon birtokokat, melyek az alapitástól kezdve tulajdonai voltak. S erre nézve kéri a helytartótanács jóindulatát és támogatását.[2]

Midőn az egri gymnasium átvétele a cziszterczi rend által napi rendre került, Zúri Fülöp apát — megfordulván Csákánban — Stanislaw Tecelin csákáni jószágkormányzót küldötte ki, hogy a pásztói apátság és az egri collegium ügyében részletes jelentést

[1] A következő kötetben: Oklevéltár CLI. sz. okl.

[2] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 6.

nyujtson be. A mint Zúri 1777. május 27-én Csákánt elhagyta, másnap megindult Stanislaw a szintén Csákánban levő Beitler Methód pásztói elüljáróval Pásztóra, a hová máj. 31-én délután érkeztek meg.

Junius 2-án a Pásztón levő rendtagok Stanislawval egyetemben összegyűltek tanácskozásra. Stanislaw előadta jövetele okát. A m. kir. helytartótanács már két ízben is felszólította az apátot, hogy az egri gymnasiumot vegye át és saját rendje embereivel lássa el. Az apát és a wellehrádi konvent egyáltalán nincs tájékozva a helyzetről. Míg a Pásztón, Eger közelében élő rendtagok többet tudhatnak a dolgokról. Ezért az apát Csákánban megparancsolta Beitler Methódnak, hogy velem — Stanislaw Tecelinnel — menjen haza Pásztóra, innét Egerbe s mindazt ismertesse meg, a mit az egri collegium most újabban kapott Ő Felségétől. S ha azután mindent tisztára megismertünk, küldjünk részére részletes jelentést, melyben őt mindenekre nézve tájékozzuk. Miért is észleleteinkről jegyzőkönyvet szerkesztünk, ezt mindnyájan aláírjuk s úgy terjesztjük be.

Mindenekelőtt azonban szükséges, hogy magát az egri collegiumot lássuk. Felhivom tehát Beitler Methód elüljárót, hogy még ma délután induljon velem Egerbe. S mivel több szem többet lát, jöjjön velünk *Schurmann Márton* és *Kalabis Alberik* rendtag is.

Schurmann indítványára elfogadták, hogy Allyt, a ki a volt jezsuita birtokok curatora, fölkérik azon javak gondozására, melyek a cziszterczi rend kezére jutnak, — nehogy idő előtt elkallódjanak.

Ezután előadta Stanislaw, hogy az apát különösen arra kiváncsi, hány rendtag szükséges az egri gymnasiumhoz s ezek miből élnek? A helytartótanács szerint az egri gymnasiumot a pilis-pásztói apátságok javaiból kell majd ellátni. De az apát nem tudja pontosan a két apátság jövedelmét. Ezért meghagyta, hogy mind Csákán, mind Szántó, mind Pásztó pontosan mutassa ki mi a bevétele és a kiadása. Miért is Stanislaw Pásztóra nézve e helyütt szólítja föl Beitlert a kimutatások előterjesztésére.

Ezután megindultak Egerbe, a hová jun. 3-án délután három órakor érkeztek meg. Stanislaw Tecelin Kalabis Alberikkal egyenest a templomba ment, imádkozott, s megtekintette a templom részleteit. Rá olyan hatással volt, hogy a templom nagyobb, mint

a jezsuiták volt hradischi egyháza. A templom két tornyú. Az egyik toronyban van 3 harang; a másikon óra mutatókkal. Ütni üt ugyan, de az időt nem mutatja. Van 6 mellék- és 1 főoltár, részint valódi, részint utánzott márványból. A templom maga is ki van márványozva és festve s szebb, mint maga a wellehrádi. A sekrestyében több az ezüst templomi szer és a ruha, mint Wellehrádon.

A *collegium* maga négyszögletű volna, ha a keleti rész ki volna építve. A déli oldalt a templom alkotja. A collegium egyik része (tractus) az éjszaki, a másik a nyugati oldalon huzódik. A folyosók boltozottak; a tetőzet zsindely. A földszinten van öt szoba, az ebédlő, a konyha, két kamara és a gyógyszertár. Ennek jövedelméből fizetik a templom zenészeit és az egyházi szereket. Az első emeleten 17, a másodikon 18 szoba van. Külön könyvtárhelyiség nincsen, hanem a könyvek két szobában szana-szét hevernek. Az ablakok rosszak; a zárak javításra szorulnak; a kályhák helyett új kell. A legszükségesebb javításra és 10 szobának berendezésére, hogy mindegyikben legyen asztal, ágy és szék, legalább is 500 frt szükséges. A collegium mindegyik része előtt van tér, a melyet fal fog körül, leszámítva a homlokzatot. Ezeket a tereket, mondjuk udvarokat, nagyon jól föl lehet használni a háztartáshoz szükséges tárgyak elhelyezésére. Éjszakra (?) van a collegium kertje, melynek a szomszédos hegy miatt hét bevágása van, a melyek csak sétálásra szolgálnak. A kert tetején egy ház áll, melyet szórakozásra lehet használni. Alul volt benne billiárd; felül meg hajdanta szórakozgattak benne. A ház mellett van egy hosszú és egy négyszögletű hűselő (Lusthaus).[1]

A *majorkert* négyszögletű, fallal körülvéve; közepén két részre osztva. Az egyik felében megterem 12 szekér fű; a másik fele részben konyhakert, részint a majorhoz tartozik, a melyben három szoba van.

A *Foglár-féle házat* a collegiumtól éjszaktelé utcza választja el. Ennek udvarával érintkezik kelet felől az iskola. Ez földszint

[1] «Versus septentrionem est hortus collegialis, qui ob advicinantem montem ex septem scarpis constat, quae nonnisi pro deambulatione serviunt; in summitate horti est domus pro recreatione apta, ampla; inferius piliare quondam erat, superius distractio habebatur; penes est Pyramidarium unum longum, alterum quadratum.» (Zirczi apáts. levt.: III. 285. sz.)

és az emeleten boltozott. Felső része, mely szinházul szolgált, nagyon rossz karban. Az ifjúság létszáma könnyen felszökhet 600-ra.

Végül a 6 szőllő termő-erejét is kitudakozván, jun. 6-án visszatértek Pásztóra. Itt másnap a rendtagok tanácskozásra ültek össze.

Legelőször azon tanakodtak, hogy hány rendtag kell az egri gymnasiumhoz? Úgy vélekedtek, hogy 13 állás lenne betöldendő; de ezekre elég 10 ember, a kik között ötnek kell tudnia magyarul. Ezek majd Egerben a második emeleten laknak, mert az első emeleten a világi-pap tanárok és öt volt jezsuita lakik. Ezek között 3 nagyon öreg; a negyedik, a volt rector, igen kiváló ember; az ötödik a mostani igazgató. Ennek a collegiumban lakását sem hasznosnak, sem szükségesnek nem találták.

Az újonczok bevételére nézve a gyűlés úgy határozott, hogy csak azt kell bevenni, a ki folyamodik. Az ilyen egyén tulajdonságairól nem vizsgálat, hanem tudakozódás útján kell tájékozódni. A mostani öt magyar folyamodó közül egyet, Galambos Eleket nem ajánlja a gyűlés bevételre, hiszen már a jezsuiták elküldték gyenge egészsége miatt. A noviciatus részére hely ugyan elég van Egerben; de mivel nincs rá kilátás, hogy a novitiusok itt igazi szerzetes szellemet szijanak magukba s így valódi szerzetesek legyenek: azért azt javasolják, hogy a novitiatus rendszerint Wellehrádon legyen, de kivételesen az apát egyeseket Egerbe is küldjön novitiatusra. Ilyen lehetne mindjárt Partli Gábor, a ki higgadt és okos ember. A laicus fráter, a ki asztalos mesterember, a collegium fölszerelésénél nélkülözhetetlennek mutatkozik.

A pilis-pásztói apátság javadalmából alig futja, hogy mindegyik rendtag eltartására 300 frt jusson. A két apátság javait két jószágkormányzó kezelje, a kik mind a ketten Szántón lakjanak; innét azután, ha jónak látják, Csákánt és Pásztót meglátogathatják. A birtokokat közvetlenül tiszttartók (provisor) és ispánok gondozzák. Ezeken kívül legyen kulcsár, szakács, inas, szolgáló, mosogató, sekrestyés, fűtő, ebédlő-szolga, kertész, kocsis, majorosné és mosóné.

Ezután összeirták a templomi szereket, a házi eszközöket és bútorokat, az épületeket, a jövedelmeket és a barmokat. Megvizs-

gálták a bajokat mind a gazdaság kezelésében,[1] mind a rendtagok életében. Különösen Beitler Methód házfőnök ellen merült föl panasz. Ezt Stanislaw Tecelin egész határozottan ki is fejezte előtte.[2]

Ezt a jegyzőkönyvet valamennyi pásztói rendtag s maga Stanislaw Tecelin is aláírta, s így küldték föl 1777. jun. 12-iki kelettel Zúri Fülöp apátnak Wellehrádra.[3]

Az egri gymnasium ügye a wellehrádi konvent tagjai között nagy mozgalmat keltett. S mivel egyik így, a másik amúgy értesült a dologról, Zúri apát jónak látta az egész ügy történeti fejlődését feltárni, hogy a rendtagok egész tisztán lássanak.

Az ő fejtegetése szerint, midőn Menschik Jakab pásztói elüljáró meghalt, helyébe Beitler Methódot nevezte ki, mivel magyarul tudott és maguk a magyarok is nagyon ajánlották. Ez a kinevezés csak ideiglenes volt, a miért is nem ruházta fel hiteles hely előtt — miként ez Magyarországban szokás — a teljeshatalmú helyettesítés jogával; hanem csak magánjellegű megbízást adott neki oly értelemben, hogy mindazt megteheti, a mit a pásztói rendház szellemi vagy anyagi javára jónak lát. S mivel a pásztói apátság javát — úgymond — nagyon szivemen viseltem, meghagytam neki magánlevelemben, hogy lassan-lassan szerezze be az épitőanyagot, hogy Pásztón templomot és az újoncznövendékek részére lakást épitsen, s így a teljes konvent szervezhető legyen. Szót is fogadott; sőt már az ásatást is megkezdte; de mivel nem volt elég pénze, félben kellett hagynia a munkálatot.

E közben eltörölték a jezsuita rendet. Most a m. kir. helytartótanács egy rendeletet tett közzé, melyben Ő Felségének azon határozatát ismerteti meg, hogy a jezsuiták iskoláit a többi szerzetes rendek — köztük a cziszterciek — kezére akarja adni. Egyúttal felszólították a szerzetesek elüljáróit, jelenjenek meg gyűlésre Pesten és nyilatkozzanak a gymnasiumok átvállalására nézve. Ez a meghivó sem ó hozzá, sem Beitler Methódhoz nem érkezett meg, — Zúri szerint nyilván azért, mert csak a valóságos konventekre gondoltak, a melyek egy gymnasium ellátására elegendő embert számláltak kebelökben.

[1] Zirczi ap. levt. III. 285. sz.
[2] U. o. III. 284. sz.
[3] U. o. III. 285. sz.

Beitler Methód nagyzó hevétől elragadtatva s meggondolatlanul megjelent Pesten; ő ugyan most azt mondja, hogy esetleg került akkor Pestre. A szerzetes elüljárók közül többen nem vállalkoztak gymnasium átvállalására. Igy különösen a pannonhalmi főapát, a körülményeknek mélyebbre ható megfontolása után, vonakodott az iskolákat átvállalni. A királyi tanulmányi bizottság most Beitler Methódot szólította fel az egri gymnasium átvállalására. S ezt annál több reménynyel tehette, mert észrevette nála, hogy benne van a kormányzás vágya. S a bizottság nem is csalódott. A jó szerzetes — mondja gúnyosan Zúri — mit sem törődik a teljes hatalmú megbizatás hiányával, s tudtom nélkül nevemben nyomban vállalkozik a gymnasium átvételére. A bizottság, melynek az volt a czélja, hogy a gymnasiumokat a szerzetes rendek kezére játszsza át, s igy a tanulmányi alap érintetlen maradjon, Beitler nyilatkozatát mindjárt elfogadta és igérte, hogy a legfelsőbb helyen őt magát is melegen ajánlja.

Beitler a dolgot 1776. okt. 22-iki levelében közölte Zúrival. Előadása szerint, ő okiratok keresése végett épen Nagy-Szombatban tartózkodott, midőn a helytartótanácsnak azon iratáról értesült, hogy a többi szerzetes rendek között a cziszterczieknek is szántak gymnasiumot. Azt hitte, hogy Zúri biztosan kapott erre nézve felszólítást. Várta is az apát utasítását. S midőn ez nem érkezett meg, Pestre ment s itt értesült róla, hogy a helytartótanács csak magyar alattvalóknak küldte meg a rendeletet.[1] Ekkor a többi szerzetes elüljárók tanácsára Fekete György országbirót, a tanulmányi bizotiság elnökét kereste föl. Ez értésére adta, hogy Ő Felsége határozatán, mely a cziszterczi rendnek is szánt gymnasiumot, már nem lehet változtatni; miért is jó lesz, ha a királyi bizottság előtt kinyilvánitja, hogy a rend vállalkozik az egri gymnasium átvételére. Beitler erre megtette az ajánlatot s mindjárt be is adta a kérvényt azon adományokért, melyeket a rend részére beigértek. S egyúttal irt az apátnak, biztositván őt levelében a kérelmezett tárgyaknak megnyeréséről; ezenkívül kérte őt, küldjön be

[1] *Stanislaw* Tecelin csákáni jószágkormányzó szerette volna, ha az apát a pesti gyűlésre küld valakit. Ezen érdemben fel is szólitotta őt. Zúri apát azonban úgy vélekedett, hogy mivel őt nem hivták a gyűlésre, nincs is joga ide megbizottat küldeni. Egyébként is azon hitben élt, hogy az egri püspök úgy sem egyezik bele a cziszterczieknek Egerbe telepitésébe. (Zirczi ap. levt.: Liber sub numero 40. 137. l.).

Magyarországba mindjárt magyar rendtagokat s velök együtt másokat is tanítás czéljából.

Én tehát — mondja Zúri — csak ezen levélből értesültem a dologról. S így világos, hogy Beitler tudtomon kívül ajánlotta meg a tanárokat az egri gymnasiumhoz a pilis-pásztói apátságok terhére. Ezt természetesen egy egyszerű szerzetes nem tehette meg jogosan; a miért is megérdemelte az atyai megrovást. 1776. nov. 8-án meg már a collegiumot és a templomot is átvette és kötelezte magát, hogy az egri gymnasiumban ideiglenesen működő papi tanároknak 2000 frtot, sőt többet is fizet. E közben megérkezett a helytartótanácstól a leirat, mely a pilis-pásztói apátságok birtokainak kezelését az egri collegium fejének kezeibe teszi le. Beitler most már királyi igazgatónak nevezi magát; sőt már novicziusokat is vesz be, — és pedig egy volt jezsuitát, a kit már az esztergomi egyházmegyéből eltávolitottak, továbbá egy öreg asztalost (arcularium) és egy orgonista gyermeket. S mindezt az apát tudta és megkérdezése nélkül. Igy tehát most már egyenesen az apáti jogokat sérti meg.

Ekkor ő — az apát — Beitlert Wellehrádra idézte; de nem jelent meg, hanem azzal beszélte ki magát, hogy róla rendtársa, Stanislaw Tecelin[1] valótlan dolgokat közölt. Egyébként is ő — Beitler csak a királyi rendelet előtt hajolt meg, mert máskülönben a rendet eltörülték volna. S ha neki az apát ellenkezőt parancsol vala, valóságos vétket követett volna el. Ajánlatának előnyéül tünteti föl azon újabb adományokat, melyekben Ő Felsége a rendet részesitette. Kérte azután Beitler, hogy novitiatust állithasson; küldjenek részére tanárokat s engedjen neki az apát kölcsönt fölvenni.

Tudtam — mondja Zúri apát — hogy Beitlernél rosszabb gazda nincs. Ezért a pilis-pásztói javak kormányzását nem adtam át neki, hanem elrendeltem, hogy a szántói jövedelmeket adják át neki.

Ily körülmények között mentem le Pozsonyba, hogy a főbb

[1] *Stanislaw* Tecelin csákáni jószágkormányzónak annyi része van a dologban, hogy Zúri apát őt küldötte Pozsonyba, midőn Beitler Methód vállalkozásáról értesült. Ekkor kapta Stanislaw Tecelin Fekete Györgytől azt az utasitást, hogy Zúri apát a pásztói elüljáró jelentése szerint cselekedjék. (Zirczi ap. levt.: Liber sub nr. 40. 138. 1.)

emberekkel az ügyet megbeszéljem. Itt találtam Beitler Methódot is, a ki kézbesítette nekem azon helytartótanácsi határozatot, mely felsorolja, minő adományban részesült az apátság s megfordítva, ennek minő kötelezettségei lesznek. A helytartótanács tagjaival Zúri megismertette a helyzetet, kimutatván nekik, hogy a két apátságnak nincs olyan jövedelme, melyből egy valóságos konventet fönn lehetne tartani. Itt azt a tanácsot adták Zúrinak, hogy az ügynek jelen helyzetében nem volna helyes dolog ellenkezni a királyi akarattal. Egyébként azonban, ha Zúrinak úgy tetszik, felfolyamodását beterjesztheti. Ő ezt meg is cselekedte.

Végezetül a konvent elé terjeszti Zúri azon két levél tartalmát is, melyeket Vörös Antal főigazgatótól kapott.[1]

Vörös Antal 1777. jan. 29-iki soraiban a gymnasiumot Hegyi különös gondjaiba ajánlja. A részletekbe — úgymond — tekintettel az ő okosságára és ügyességére, nem megy bele, mert azokban teljesen megbizik. Egyéb helyekre azonban — irja finom megkerüléssel — ilyen rendeletet küldtem:

Az igazgató hetenkint mindegyik osztályt látogassa meg és a tanárok előadásain legyen jelen. A tanulók irásbeli dolgozatait és ezek kijavítását vizsgálja meg. Kérdezze ki a tanulókat és előhaladásukról így győződjék meg. A kik valamely hónapban saját osztályukban kitünnek, a nevüket be kell irni a naplóba. A tanárok a keményebb büntetésekhez ne forduljanak. Ha pedig szükséges, csak az igazgató tudtával tegyék.

Nagy gond irányuljon a tanulóknak Isten iránti kötelességeire s arra, hogy az ifjak ezekkel tisztában legyenek. Miért is az igazgatónak éber gondja legyen arra, hogy az ifjak jelen vannak-e a szent-misén; s hogy a Mária-társulat tagjai hetenkint kétszer, a többiek meg egyszer legalább hozzájárulnak-e az Oltári-szentséghez. Végül figyelje meg, mit tanítanak az ifjaknak a hitszónoklat és hitelemzés alkalmával.[2]

Zúri Fülöp 1777. jun. 12-iki levelében, melyet Vörös Antalhoz intézett, nem titkolja el mély fájdalmát, mely lelkét azért tölti el, hogy midőn Beitler Method pásztói elüljáró az ő tudtán

[1] Ezen kötetben: Oklevéltár CXLVI. sz. okl.

[2] Egri főgymn. levélt.: Instruct. 11—12 l.

kívül olyan kötelezettségeket vállalt magára, melyeknek megfelelni még csak reménye sem lehetett; s midőn az egri gymnasiumot Beitler személyében a cziszterczi rendnek átadták: őt, Pilis és Pásztó kinevezett apátját meg sem kérdezték. S most, midőn az átvállalt kötelezettségek teljesítéséről van szó, őt rántják elő, hogy adjon ki reversalist Beitler igéreteire nézve. Beitler meggondolatlanul cselekedett — mondja Zúri, — midőn nemcsak az egri gymnasium átvételét, hanem valóságos konvent szervezését s mindazon lelki, oktatásügyi és gazdasági feladat megoldását beigérte, melyek azelőtt a jezsuiták kötelességei voltak. Hiszen ehhez magához 14 szerzetes s néhány világi ember kell. Amazok közül 6 tanár, betegség esetére 2 helyettes, 1 tanulmányi felügyelő, néhány hitszónok, lelkiatyák és két elüljáró; a világiak meg a különféle szolgálatokra. Ezek ellátása s az épületek fentartása és javítása évi 8000 frtba kerül. S ha még valóságos konventet szerveznének, évi 10.000 frt sem lenne elég. De mivel a pilisi és pásztói apátság 2000 frtot is alig jövedelmez, nem lehetséges, hogy a konventet is fölállítsák Egerben, meg a gymnasiumot is átvegyék. Ime, az én jó szerzetesem olyant igért, a mit én soha sem mertem volna, s a mit ő soha sem tud beváltani. A mi magát az egri gymnasium átvételét illeti, mivel semmit sem kívánok inkább, minthogy az ország javára legyek, mindent elkövetek, hogy ezen ügyet dűlőre vigyem, — csak egy kis útbaigazítást kérek. Mert az átvállalás csak úgy történhetik meg, ha tudom részletesen, minő kötelezettségeket vállalok át az oktatás és a lelki élet terén s hány szerzetest kell adnom a gymnasiumhoz. Hiszen a cziszterczi rend jelen szervezete szerint mindegyik monostor maga gondoskodik magáról és nem számíthat a másik támogatására személyek dolgában. Igy tehát érthető, hogy az egri konvent szervezése csak a wellehrádi apátság közreműködésével volna lehetséges; mert ha most mindjárt venne is be magyar növendékeket, ezeknek a kiképzése hosszú időt követel. De épen ezért tudnom kell pontosan, hogy a wellehrádi apátság kebeléből hány rendtagot rendeljek ki az egri gymnasium szolgálatára. Miért kérem a részletes kimutatást mindarról, a mivel az egri gymnasium átvállalása jár; s én — folytatja Zúri — a reversalist, ha egyáltalán lehetséges, aláirom és személyesen meg-

jelenek Pesten vagy Egerben, hogy Nagyságoddal az ügyet élőszóval is megbeszéljem.[1]

Vörös Antal nem győzi kivárni Zúri apát válaszát. 1777. jun. 18-án ismét ir neki. Ezen levelében elmondja, hogy az egri gymnasium ügyében Ő Felsége már 1776. szeptember havában döntött, a mikor is azt Beitler Methód személyében a cziszterczi rend kezére adta. A tényleges átadás november hóban történt. Mivel Zúri még arra nem felelt, vajjon a következő évben már saját embereivel akarja-e a tanszékeket betölteni, vagy pedig az egri egyházmegye papjainak szolgálatára támaszkodik-e: kéri ezen érdemben sürgős értesítését. Ezt a választ annál is inkább kéri, mert ő — Vörös Antal — elhatározta, hogy gymnasiumi tanszékre csak olyan egyéneket bocsát, a kik a vizsgálatot kiállották. S ha az apát késedelmezése következtében az egri püspök máshová szólítja embereit, ő holmiféle jött-ment és ismeretlen embereket nem ereszt be az iskolába. Az iránt, hogy a pilisi és pásztói apátságnak az egri gymnasium ellátására nem volna elég jövedelme, a köztudat elég világos képet alkotott. Egyébként a cziszterczi rend becsületére furcsa világot vetne, ha ezen a czimen vonakodnék az olyan nemes feladattól, minő az ifjúság nevelése és oktatása. Miért is ismételten kéri a reversalis kiállítását.[2]

Zúrinak jún. 12-iki levelére Vörös Antal 1777. jun. 30-án felel. Elmondja neki, hogy a gymnasiumban, ha az új rendszer életbe lép, 5 tanárra és kisegítőül egy katechétára lesz szükség; a director a felségi határozat szerint külső egyén lesz, a ki fizetését a tanulmányi alapból kapja. A templomi és istentiszteleti dolgokra két magyar — egy vasárnapi és egy ünnepi — és egy német hitszónok kell. Ez havonkint egy izben prédikál. Az ünnepi szónok állását össze lehet kötni a katechétáéval. Szükség lesz még egy házi elüljáróra (superior) is. Igy tehát mindössze 9 emberről van szó. Ezek eltartására a pilis-pásztói apátságok évi jövedelme — a mely a szomszédos birtokosok állítása szerint 5000 frtra is felrúg — elég lesz.

A tanításban nem a jezsuiták módszeréről, hanem buzgalmuk-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLII. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLIII. sz. okl.

ról és kitartásukról van szó. A rendszert (norma) mindenkire kötelezőleg majd Ő Felsége fogja megszabni.

A tanárokra nézve azt javasolja Vörös, hogy a következő évre tartsák meg a világi papokat, a kik jelenleg tanárkodnak az egri gymnasiumban.

Végül tudtára adja Zúrinak, hogy legjobban szeretné, ha a remélt pesti találkozás augusztus hó 4—5-én menne végbe.[1]

Zúri Fülöp apát 1777. aug. első napjaiban, Stanislaw Tecelin csákáni jószágkormányzó és Konrád rendtag kiséretében Egerbe érkezett.

Vörös Antal 1777. aug. 7-én, Zúri Fülöp apát jelenlétében, az egri jezsuiták templomához tartozó tárgyakból a következőket adta át a cziszterczi rendnek: 2 ezüst lámpát, 1 nagyobb és 1 kisebb szentségtartót, 4 pixist az oltári szentségnek a haldoklókhoz vitelére, 3 ciboriumot, 8 aranyozott új ezüst kelyhet, 8 kelyhet meg naponkinti használatra, 2 ezüst virágtartót, 4 ezüst korsót s ezekhez két tányért, 1 ezüst füstölőt, 1 ezüst tömjéntartót, 6 nagy ezüst gyertyatartót, 2 kisebb ezüst gyertyatartót, 1 ezüst keresztet, 1 réz keresztet rajta ezüst feszülettel, 14 kis vizes kannát, 8 ón patenát, 8 új és 8 régi misekönyvet, 6 fa-pyramist beezüstözve és 4 másik pyramist, 6 sárgaréz, 12 ezüstözött fa, 6 réz és 26 bearanyozott fa gyertyatartót, 12 csinált virágot, 6 gyergyatartót üveggel, 8 selyem és arany hímzésű fehér miseruhát (casula), 3 ugyanilyen pluvialét, 4 dalmaticát, 1 infulát, 1 gremialét: 7 sárga casulát, 2 dalmaticát és 1 pluvialét; 8 fehér casulát kék alappal, 2 dalmaticát és 1 pluvialét; 6 vörös casulát ünnepekre, 2 dalmaticát és 1 pluvialét; 8 zöld és 8 kék casulát, 2 dalmaticát és 1 pluvialét; 9 fekete casulát, 2 dalmaticát és 1 pluvialét; 8 vörös és 8 fehér casulát mindennapi használatra, 1 új értékes casulát velum, palla és bursa nélkül, 6 vörös köpenyt (chlamis) a gyertyavivóknek, egy velumot az oltári szentség befödésére, 6 vörös selyemmel bevont széket, 1 baldachint, 6 arany hímzésű vánkost, 1 umbellát értékes anyagból, 6 szék-takarót értékes anyagból, 1 korsót bornak, 1 áldoztató edényt, 3 rézedényt a szentelt víz tartására; 28 oltárabroszt, 12 albát ünnepnapokra, 24 közönséges és 4 elnyűtt

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLIV. sz. okl.

albát, 13 superpelliceumot, 2 rochetumot, 70 vállkendőt, 60 kendőt a kelyhek fölé (strophia super calices), 121 purificatoriumot, 30 törlőkendőt a kis korsókhoz, 60 corporalét, 7 kendőt, 4 kendőt a cancellusra áldoztatáskor, 18 karinget a ministráló deákok részére. A főoltár Borg. Szent Ferencz tiszteletének van szentelve. Van még Szent Ignácz, Bold. Szűz — drágakövekkel készült 2 koronával és 2 ezüst-emlékkel (anathema) — Szent Kereszt, Xav. Sz. Ferencz — 10 ezüst anathémával — Szent Anna és Szent Alajos oltára.

A gyógyszertárt csak elvileg adhatta át Vörös; a tényleges átadást akkorra kellett elhalasztani, midőn a pénz a tanulmányi alaptól megérkezik.[1]

Az átadás megtörténte után, Zúri Fülöp 1777. aug. 8-ikán állitja ki a sokat hajszolt reversalist, melyben igéri, hogy az egri collegium, egyház, gymnasium és a Foglár-féle ház épületeinek fentartási és tatarozási költségeit egyedül a pilis-pásztói apátság jövedelméből fedezi; sőt magát a gymnasiumot is a már kiadott s a jövőben kiadandó királyi rendeletek értelmében szervezi s a templomban az istenitiszteletet a régi szokás szerint, miként a jezsuiták cselekedték, tartja fenn s az alapítványi kötelezettségeknek is eleget tesz.[2]

Vörös Antal tanker. kir. főigazgató az egri jezsuiták birtokában volt tárgyak közül 1777. aug. 9-én a következőket adta át, királyi határozat alapján, az egri cziszterczi collegiumnak: A könyvtár azon részét, mely az általános jegyzék szerint az egri gymnasium részére esik; a kétemeletes Foglár-féle házat, mely az iskola szomszédságában esik, a collegiumtól meg csak egy kis utcza választja el; a külvárosban levő majort, melyben van három szoba szilárd anyagból épitve, a hozzátartozó konyhakerttel és kaszálóval, melyeket kőfal fog körül; 6 szőllőt, melyek összevéve 300 kapásak. Ezek közül három — Nagy Szőlő, Handler és Vagner — Almagyaron, az egri káptalan birtokán esik; a másik három — Egedre-járó, Zsindelyes és Donáth — Alsó-Czigléden terül el. Mind a hat fizet kilenczedet és tizedet. Átadott továbbá

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 14.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLV. sz. okl.

az 1776-iki bortermésből 300 akót, 231 darab hordót 820 akó térfogatban, 138 nagyobb és 534 kisebb faabroncsot a hordókhoz, 23.700 db. zsindelyt, 42 db. sima és nem sima márványt a templom részére, 385 csomó sást (caricum manipuli), 280 hordó dongát (assuli vasarii), 63 mázsa vasat, 74 db. deszkát, 4 edénytörlőt és 2 csomó gyéként (mattarum manipuli), két közönséges asztalt puha fából, egy nagyobb bőrszéket és két kisebb régi széket, 1 ruhaszekrényt puha fából, 1 fehér függönyt, 1 vaságyat, 2 régi faágyat, 2 szalmazsákot, 1 régi derékaljat, stobaeumot puha fából, 2 fafeszületet, 1 mosdót puha fából, 3 vaskarót, 16 favillát, 3 gereblyét, 3 rozzant létrát, 2 vizes edényt vas abroncsokkal s 1 másikat fa abroncsokkal, 1 fa abroncsos kádat a kertben, 1 főző fazekat, 1 ércz gyertyatartót, 10 fa abroncsos dézsát (scapsia cum circulis ligneis), 2 borkorcsolyát (scalae vasariae), 1 kádat vas abroncscsal, 22 kádat fa abroncscsal, 14 kádfedőt, 1 kapát, 4 fa tőtikét (fundibula), 1 réz tőtikét (fundibulum), 10 pokróczot, 1 köszörűkövet, 1 üstöt, 1 sajtót, 1 töltögető poharat fából és egyet rézből, 4 dézsát, 2 furút, 1 réz messzelyt, 1 kilincset, 2 réz csapot, 2 függő lakatot, 3 vas abroncsot csigákkal, 131 fa abroncsot, 1 felhuzó csigát (trochlea vasaria), 6 fejszét, 1 kötelet, 6 bodnár kést, 4 reszelőt, 1 fűrészt, 1 lasnakot, 1 bárdot, 1 kádár körzőt, 11 szekér szénát, 2 font gyertyát és 4 közönséges fúrut.[1]

A helytartótanács 1777. aug. 28-án még nem értesült arról, hogy Zúri a kivánt reversalist már kiállította; miért is ezen napon tudatja vele, hogy a pilisi és pásztói apátságok javadalma és a jezsuiták egykori birtokából legújabban adományozott javak nem oly csekély értékűek, mint a hogy ezt Zúri feltünteti: hiszen ezeket Beitler is mind jól ismerte, s igy lehetetlen, hogy ismeretes ajánlatát megtette volna. Az sem áll, hogy a gymnasium ellátására olyan sok tanerő kell; a konventet is kevesebb emberből lehet szervezni, mint Zúri állitja. A két apátság perei fogyóban vannak, s igy a jövedelme majd emelkedik; az adósság kifizetését tekintve meg — Zúri állítása szerint — a jövőben úgy sem lehet a wellehrádi apátságra támaszkodni. A pilis-pásztói apátság egykori

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 13.

javainak visszaszerzésére a törvény megadja a módot; de a tényleges visszaszerzésig magát az egri gymnasium átvételét elhúzni nem lehet. Legjobb lesz tehát, ha Zúri nyomban kiállítja a kért reversalist. Ha pedig ezt tenni nem akarja, állítsa ki az egri elüljáró a maga és a konvent nevében.[1]

A helytartótanács nem nyugodott bele, hogy a pilis-pásztói birtokok kormányzása Zúri apát kezében maradjon s az egri elüljáró a jószágkormányzóktól csak a jövedelmet kapja. 1777. aug. 28-án értesíti Zúrit, hogy a pilis-pásztói birtokokat, a királyi rendelet értelmében, haladéktalanul adja át az egri elüljáró kezeire.

Ezzel egyszerre közölte a helytartótanács azt is, hogy a már közzétett tanulmányi rendszer értelmében a szerzetesek által ellátandó gymnasiumok élére az igazgatókat akár a rendből a rend elüljárója egyetértésével, akár más alkalmas egyének közül a tanker. kir. főigazgató szemeli ki s terjeszti föl a helytartótanácshoz, a kinevezés azonban Ő Felsége joga. Igy azután a szerzetes igazgató is a tanulmányi ügyekben közvetlenül a főigazgatótól, közvetve meg a helytartótanácstól és a királytól függ. A rend feje tehát a tanulmányi ügyekbe nem árthatja magát s az igazgatót el nem mozdíthatja; sőt ezt még a tanárokkal sem teheti a főigazgató előzetes értesítése nélkül, jóllehet a tanárok kinevezése a rendfőnök joga. Igy tehát a rendfőnök joga saját rendje tagjaira csak mint szerzetesekre terjed ki.[2]

Vörös Antal 1777. szept. 16-án értesíti az egri gymnasium igazgatóját, hogy Ő Felsége akaratából okt. 1-re Budára hívja össze a budai tankerület igazgatóit a «Ratio Educationis» életbe léptetésének megbeszélése végett. Megküldi egyúttal a «Ratio Educationis» egy példányát is azon felszólítással, hogy azt olvassa át és elmélkedjék rajta, mily módszert hajlandó ajánlani és hogyan lehetne Egerben életbe léptetni.[3]

Vörös Antal főigazgató 1778. márcz. 27-én úgy vélekedik, hogy a husvéti háromnapi szent gyakorlatot legjobb volna nagyhét szerdájától kezdve tartani. Igy az előadásokból sem maradna el

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLVI. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLVII. sz. okl.

[3] . . . «tum quam methodum in deliberatione proponere velit». (Egri főgymn. levélt. Instructiones 21. l.)

semmi sem; meg a hazautazásra sem nyilnék alkalom — még a legközelebb lakóknak sem. Egyébként — tekintettel a helyi viszonyokra — belenyugszik a főigazgató abba is, ha már nagykedden megkezdik a szent gyakorlatokat.[1]

Beitler Methód 1778. jan. 27-én a helytartótanácsot arról értesíti, hogy az egri gymnasium átvételekor vállalt kötelezettségeknek azért nem felelhet meg, mert azok, a kik a pilis-pásztói apátság javait kezelik, neki sok bajt okoznak, holott a királyi határozatok értelmében azon birtokokat mind az ő kormányzása alá kellene adni. Mivel a helytartótanács Zúri Fülöpöt két ízben is felszólította, hogy a két apátság birtokainak az egri elüljáró kezére történt átadásáról értesítse, — most, Beitler panaszára, 1778. febr. 17-én harmadszor is felhívja jelentéstételre.[2] Vörös Antal főigazgató 1778. febr. 21-én ismét felszólítja Zúrit, értesítse őt, vajjon a pilis-pásztói apátság javait átadta-e már kormányzás végett az egri elüljárónak.

Zúri most már nem térhetett ki. Megirta tehát jelentését a helytartótanácshoz. Elmondja, hogy Ő Felsége szándékát mindig a legnagyobb készséggel igyekezett teljesíteni. A pilis-pásztói apátságok jövedelmét egészen az egri gymnasiumra fordítja: a gymnasium átvételét bizonyító nyilatkozatot 1777. aug. 8-án kiadta; gondoskodott róla, hogy a kettős apátság birtokai olyan rendtagok vezetése alatt álljanak, a kik erre alkalmasak; de arra legkevésbbé gondolt, hogy Beitler Methód, az egri collegium feje merészségében még az apátsági birtokok gazdasági ügyeinek intézésére is akar vállalkozni. S ezen érdemben ő még a helytartótanács támogatását is kikérte. Ezen lépés eredménye lett a helytartótanácsnak azon rendelete, mely kimondja, hogy a két apátság birtokügyeit haladéktalanul Beitler Methód kezeibe kell letenni.

[1] «De triduano sacrarum meditationum in eam quidem inclino sententiam, ut ad ultimos hebdomadae sacrae dies referatur; tum ne quidquam scholis decedat, tum ne occasio detur ad abitum, quem tantopere prohibere oportet, ut nulli, quamvis proximae viciniae nomine potestas fiat; nam si vel uni concedatur, difficilius erit reliquis negare. Illa vero, quae disvadere videntur postremos dies, facile conciliari possunt, si iam die Mercurii a scholis vacatio detur. Nihilominus cum adiuncta loci propria optime cognita sint admodum reverendae Dominationi Vestrae, in cuius dispositionibus acquiesco, si iudicaverit magis idoneum, ut sacrae exercitationes die Martis inchoentur, nihil adversor.» (Egri főgymn. levélt. Instructiones. 28. l. 1778 márcz. 27-iki levele Vörös Antalnak.)

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLVIII. sz. okl.

Ezen tapasztalatra most már nem hallgatja el azt, a mit szeretett volna a nyilvánosság előtt örökre eltakarni. Beitler Methód két év óta elüljárója az egri collegiumnak. Ezen idő alatt semmi jelét sem adta, hogy a gazdasági ügyekhez és a gazdálkodáshoz ért; sőt valósággal pazarló. Azt a háromezer forintot, melyet hivatali elődje neki készpénzben átadott, másik kétezer forinttal együtt elpocsékolta; ezerötszáz forintot meg kölcsön vett s erről és a többi jövedelmekről mai napig sem számolt el. S mi több, az apátság anyagi viszonyait úgy összezilálta, hogy rendbe hozatalukhoz jó néhány évre van szükség. Ilyen embert tehát nem lehet megbízni az apátság birtokügyeinek vezetésével.

Azt — irja Zúri — most nem mondom el részletesen, miért nem való ő elüljárónak sem. De kijelentem, hogy a kettős apátság birtokainak kormányzására olyan egyéneket szemelek ki, a kik javára lesznek az egri gymnasium érdekének, mert a birtokokat jól és jövedelmezően kezelik. A pásztói elüljárói állást is rávaló emberrel töltöm be; Beitlert pedig másutt alkalmazom.[1]

Vörös Antal főigazgató 1778. febr. 21-én igen különös dolgokat ir Zúri apátnak. Hiteles forrásból szerzett értesülése alapján elmondja, hogy az Egerben élő rendtagok nemcsak hogy nem igyekeznek magukat a tanszékekre kiképezni — a mire pedig éjjelt-nappalt rá kellene fordítaniok, hogy maguknak, a rendnek és az intézetnek becsületet szerezzenek: hanem még szerzetesek módjára sem élnek; mert késő éjjelig játszanak s azután másnap jó sokáig alusznak; elüljárójuknak szót nem fogadnak és őt mások előtt is kisebbítik; szóval mint «exlex»-ek nem a regula és elüljáróik rendelete, hanem saját tetszésök szerint élnek. Sőt mi több, az a hír járja, hogy a jövő márciusban az egész konvent visszamegy Wellehrádra. Ha ezt megteszik, Ő Felségének nagy neheztelését vonják magukra s a rendre szégyent hoznak. Megjegyzi Vörös, hogy mindezt nem Beitlertől hallotta; s kéri Zúrit, segítsen a bajokon.[2]

Zúri Fülöp apát 1778. április 17-iki fölterjesztésében a helytartótanács előtt kifejti, mennyire meglepte Beitler Methódnak azon hivatalos panasza, hogy ő a szükséges jövedelmek hiával nem tud

[1] Zirczi ap. levt.: III. 56. b. sz.

[2] A köv. kötetben: Oklevt. CLIX. sz. okl.

megfelelni az egri gymnasium átvételével járó feladatoknak, mivel az apátsági birtokok kezelői neki sok bajt okoznak; s ezen csak úgy lehet segíteni, ha ezek a birtokok — a királyi határozat értelmében — az ő rendelkezése alá kerülnek.

De — mondja Zúri — azt elfelejtette ez a jó szerzetes megírni, kik és miben ellenkeznek vele? De ezt ő nem tette. Vagy azért, hogy saját hibáját eltakarja és másra tolja; vagy azért, hogy pazarlását folytathassa. Egyébként is, — írja az apát — a mint 1777. aug. 8-án a gymnasium fentartására és ellátására személyesen vállalkoztam, mind a szerzetes életre, mind a gazdaságra nézve nyomban intézkedtem. A pásztói apátság összes birtokait és az újabb egri adományokat mind az egri elüljáró gondjaira bíztam. A pilisi apátság birtokait pedig — a melyek Csákánban és Szántón vannak — egy rendtag kormányzása alá adtam, a ki állandóan Szántón lakik. Ugyanitt él egy másik rendtag is, a ki a hitéletet gondozza. A jószágkormányzónak kötelessége a helytartótanács előtt beszámolni s a befolyó jövedelmeket az egri elüljáró kezeihez beadni. Ezzel — azt hiszem — megfeleltem a királyi óhajnak. Mert azt nem tudom elgondolni, hogy Ő Felsége engem, a kit 1763-ban (?) a két apátság apátjává kinevezett, az ezekhez tartozó javak kormányzásától eltiltson. De meg az egri elüljáró maga az ily távol fekvő birtokokat nem is gondozhatná. Különben is van Ő Felségének egy másik rendelete, mely megtiltja, hogy az apátságok lelki és anyagi ügyeit egyazon ember kezelje. Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az egri elüljáró a mult évről Szántóról vajban, baromfiban és készpénzben 1200, Csákányból meg 400 frt értéket kapott. De arról én — Zúri — már nem tehetek, hogy Beitler a Pásztón talált 5000 frtot is elköltötte, sőt még 2000 frt adósságot is csinált. Ebből megítélheti a helytartótanács, hogy az ilyen magánjellegű gazdálkodásba belenyugodhatom-e? vajjon eltürjem-e, hogy midőn én az egri gymnasium fentartását kötelességemnek nyilvánítottam, más elpazarolja azon javakat, melyek nélkül szavamat nem állhatom? s vajjon nyugodt lelkiismerettel meghagyhatom-e állásában azt a szerzetes elüljárót, a ki hivatásával ellentétesen él és a rend javait elpazarolja?

Abba sem nyugodhatom bele, hogy a rendtagok csak mint szerzetesek tartoznak az apát alá, egyéb dolgokban meg más ható-

sága alá esnek. Ellenkezik ez a szerzetes jogi helyzetével s bajok esetén nincs mód ezek orvoslására. Bizonyára belátja a helytartótanács, hogy én nagyon szegény elüljáró lennék, ha a szerzetesnek csak egyik részével rendelkezném. S remélem, nem engedi meg, hogy tőlem elvegyék azt a joghatóságot, melyet nekem maga az Isten és Ő Felsége adott. Hiszen ez rám büntetés volna. Ezt pedig nem érdemlem meg, mert kiadtam a kötelezvényt, hogy az egri gymnasiumot fentartom; a két apátság jövedelmét kizárólag erre fordíttatom; mult év október havától kezdve már 6 nemes magyart vettem be novitiusnak s ezeket a wellehrádi apátság költségén nevelem és tartom s a jövő októberben Egerbe küldöm, hogy a tanításra képesítést szerezzenek. Már mint apáti titkár, majd meg mint apát mennyit tettem a két apátságért! Új egyházat és gazdasági épületeket emeltem; egy kis tőkét is szereztem és a gazdaságot is jó karba hoztam. Igaz, hogy a mostani egri elüljáró alatt a gazdaság ismét szerencsétlen viszonyok közé jutott.

Mindezek alapján kéri Zúri a helytartótanácsot, támogassa Ő Felségénél azon kérelmét, hogy apáti joghatósága az egriek fölött és a birtokok kormányzatában sértetlen maradjon.[1]

János rendtag írja 1778. május 5-én Wellehrádról a csákáni jószágkozmányzónak, hogy Beitler Methód talán látja, mily sokat elpazarolt már s pazarlása a magyarországi rendházak pénzének elfogyása következtében már nem soká tarthat; miért is most már az anyakolostor, Wellehrád pénzét akarja elpocsékolni.[2]

Fekete György 1778. jun. 22-én a helytartótanács nevében felszólítja Zúrit, feleljen meg a következő kérdésekre s állításait hiteles adatokkal támogassa: Van-e a pilis-pásztói apátságnak apátsági temploma? mikor és ki építette? milyen állapotban van s fól van-e kellően s minő egyházi tárgyakkal szerelve? Vasárnapokon, ünnepeken és hétköznapokon minő isteni tiszteletetet tartanak benne? Van-e itt apátság vagy monostor? ki és mikor építette és minő nagy? hány szerzetes él benne? vajjon ezek mind misés papok? minő nemzetiségűek, mivel foglalkoznak és az adománylevélben megállapított kötelességüket hogyan teljesítik? Az utolsó

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLX. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1778. máj. 5-iki kel. lev.

hat évre kiterjedőleg mutassa ki, mi volt az apátságok jövedelme? s ezt mire fordították?[1]

Zúri a fölvetett kérdésekre imigyen felel: *Pásztón* kellő költség hiányában, a wellehrádi apátság pénzével, 1725-ben a régi templom szentélyét Mály József apát a szükségnek megfelelőleg átalakította. Hauck Antal apát meg 1751-ben az építkezést folytatta s a templomot nagy és két kis oltárral, chorussal, orgonával, szószékkel és sekrestyével látta el, — de szintén wellehrádi pénzen. Zúri Fülöp a templomot teljesen fölépítette volna — hiszen már az építő anyagot részben össze is hordatta — ha csak Ő Felsége az egri gymnasiumot és templomot a rendnek át nem adja vala. Ennek a félbeli pásztói templomnak nincs ugyan alapítványa, de azért egyházi szerekkel és ruhákkal kellőleg el van látva.

A *pilisi* apátságnak két kis temploma van, — az egyik Csákánban, a másik Szántón. A *csákáni* kis templomot Nezorin Flórián apát állította helyre; a tetejét meg Mály József apát 1748-ban javíttatta meg; s végül alapjaiból ujjá 1770—1772. években Zúri Fülöp apát építtette s ellátta 3 oltárral, chorussal, szép képekkel és a szükséges fölszereléssel. A kis templomnak van 3 hold földje. Ezeket a lakók 10 frtért bérlik.

Szántón már régente is volt templom; de Hauck Antal apát 1750—1754-iki években újjá és nagyobbra építtette. Van benne 3 oltár, chorus, sekrestye és megfelelő fölszerelés.

Pásztón 4 misés rendtag él. Vasár- és ünnepnap énekes, hétköznap meg csendes misét mondanak. Minden vasár- és ünnepnap német és szláv nyelven prédikálnak. Ugyanezt teszi Csákánban is, meg Szántón is két-két rendtag. A lelkipásztorkodás tényei közül csak annyit végeznek, a mennyit a megyés püspök megenged.

Valóságos konventet ez ideig még egyik apátság kebelében sem lehetett szervezni a kevés pénz miatt. *Pásztón* az idejövő első rendtagoknak nem volt hol lehajtaniok a fejöket. Miért is a wellehrádi apátság épitett 4 rendtagnak való kis házat: ezt azonban a Rákóczy-féle zavarok idején el kellett hagyniok, sőt el is pusztították. Később az apát emeletes rendházat építtetett, melynek

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 23.

felső részében van 5 lakó szoba, az alsó részében meg ebédlő, konyha és egyéb helyiségek.

Csákánban a rendházat 1746. és a következő években építették újjá. E mellett van nagy kert, major a megfelelő épületekkel, a melyek részben boltozva is vannak; emeletes magtárak, istállók, nagy birkaakol és juhászlakás. S mindezt téglafal fogja körül. Ezen épületekre az apátság, Wellehrád támogatásával, 30.000 frtot költött; s ebből 17.000 frt ma is adósság.

Szántón van rendház 7 szobával, majorral és kerttel.

Magyar egyén eddig több lépett a rendbe; de sokan ki is léptek közülök, úgy hogy most mindössze is négyen vannak. Ebbe nincs beleszámítva a mostani 6 magyar novitius. Az apátnak az új megbizás következtében kiváló gondja lesz arra, hogy az egri gymnasiumhoz alkalmas erőket adhasson.[1]

1778. április havában ezek az egri gymnasium tanárai:

Hegyi József volt jezsuita, igazgató. *Udvardi Ignácz*, az első humanitas, *Horváth József*, a második humanitas, *Nováki József*, az első grammatikai, *Potzik Pál*, a második grammatikai, *Kovács Antal*, a harmadik grammatikai osztály tanára. *Tott Imre* gymnasiumi hitszónok (exhortator) és a Mária-társulat elnöke. Ezek egytől-egyig egri egyházmegyei papok.[2]

Zúri Fülöp az egri püspökhöz fordult, hogy néhány papját engedje át még a következő (1778/79.) iskolaévre is az egri gymnasium részére. A püspök megtagadta a kérést s azt ajánlotta, hogy Pesten fogadjanak föl a concursus alkalmával tanárokat. Ebbe nem akart belemenni Zúri, mert csak rövid időre volt szükség ilyen kisegítő tanárokra; már pedig ily kevés időre senki sem köti le magát. Ezért újra ír az egri püspöknek. Ez most sem teljesíti a kérelmét; de tanácsul adja, hogy van Egerben sok szerzetes, — ezeknél nézzen körül.

Most, 1778. aug. 8-án ír Zúri Beitlernek s megbízza, hogy tegyen lépéseket az egri szerzeteseknél. Ha ezek sem adnak, nem lesz más hátra, mint hogy bejelenti a dolgot a helytartótanácsnak.

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 24.

[2] Magy. Orsz. Levt. Helytartótanácsi oszt. District. Buden. a. 1778. nr. 4. Informatio de dominis Professoribus et discipulis scholarum gymnasii Agriensis.

Ez majd talán, a dolgok láttára, ideiglenesen másként intézkedik, míg tudniillik az 5 magyar fiatal rendtag beállhat a tanári karba.[1]

Midőn a szerzetes rendeket a kormány a középiskolai oktatásra kiszemelte, egyúttal határozattá lön, hogy magasabb kiképzés s a tanultság egyöntetűsége czéljából a rendtagok egyetemi tanfolyamokat hallgassanak. Ezért szólítja föl Fekete György a helytartótanács nevében, 1778. aug. 17-én, Zúri Fülöp apátot, hogy ő is küldje el rendje egyéneit a budai egyetemre. S egyúttal meghagyja neki, hogy az egyetemre küldendő rendtagok nevét és számát terjeszsze föl.[2]

Beitler Methód még 1778. okt. 15-én figyelmezteti Zúri Fülöp apátot, hogy Pilis-Pásztót a rend nagyon könnyen elvesztheti. Balassa ő előtte egész határozottan kifejezte, hogy ha az apát az egri gymnasiumot alkalmas erőkkel el nem látja, a két apátság javait bérbe adják; s már van is ember, a ki Pásztóért 1400 frt bérletösszeget igért.

Azt is megirja Beitler, hogy — ha ez be nem következik — a két apátságnak majd katonát kell állítania. Ezt még a pozsonyi klarisszáktól is megkövetelik; miért engednék el a cziszterczieknek? A pannonhalmi főapát 30 lovas katona kiállítása fejében 5000 frtot tett le. Igy kell majd a pilis-pásztói apátnak is tennie, ha a követeléssel előállnak, mert mai napság bajos embert is, meg lovat is kapni.[3]

János rendtag 1778. máj. 5-iki értesítése szerint, a wellehrádi konvent *Machek* Vilmos rendtagot a rhetorika tanárának, *Neumann* Lipótot az ifjúság hitszónokának, Sebestyén és Alberik rendtagokat meg vasárnapi szónokoknak szánta Egerbe.[4]

Marsalkó Konstantinról itt nincsen szó; pedig ő lett az első grammatikai osztály tanára.[5]

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXII. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXIII. sz. okl.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXV. sz. okl.

[4] Zirczi ap. levt. 1778. máj. 5. lev.

[5] Az egri gymnasium igazgatóinak és tanárainak névsorát legelőször összeállitotta *Juhász Norbert*: «Az egri gymnasium». Történeti vázlat. cz. értekezésében 38—44. l. (A cziszterczi rend egri kath. főgymnasiumának 1865-iki értesítőjében); majd meg *Káposztássy Jusztinián*: «Az egri gymnasium főigazgatói, igazgatói és tanárai» cz. a., mely munkálat függelékul jelent meg *Kassuba Domokos*: «Az egri gymnasium» czimű értekezése mellett. (A cziszterczi rend egri kath. főgymnasiumának Értesitője az 1895/96. évről. 131—138. l.)

Molnár János 1778. okt. 20-án közli az egri gymnasium igazgatójával, hogy a helytartótanács helyben hagyta azt, a mit a wellehrádi apát kivánságára a három egri világi tanárra nézve elrendelt. E szerint *Mandik* György a második grammatikai, *Matulányi* János a harmadik grammatikai, *Demkó* Ferencz az első humanitas, vagyis a poétai osztály tanára lesz.[1]

Zúri Fülöp apát már előbb, 1778. okt. 2-án jelenti a helytartótanácsnak, hogy az új elüljárót (superior) jövő hó 15-én küldi le Egerbe az 5 magyar fiatal rendtaggal, a kik akkorra elvégzik a novitiatust és leteszik a fogadalmat, s igy aztán az egri gymnasium tanszékeire előkészülhetnek.

Az uj elüljáró lingvista, végzett jogász, a philosophiának és theologiának kiérdemült tanára és a wellehrádi gazdaság igazgatója, mind a tanulmányi, mind a gazdasági ügyekhez ért. Ezenfölül jó szerzetes, s igy erősen hiszem — mondja Zúri — hogy az ország s az egri gymnasium dicsőségére és Ő Felsége szándéka szerint fog munkálkodni.[2]

Fekete György a helytartótanács nevében 1778. nov. 30-án felszólítja Zúri Fülöp apátot, hogy az új egri igazgatót Vörös Antal tanker. kir. főigazgató, vagy ennek helyettese beleegyezésével nevezze ki; úgyszintén tanárokul csak olyanokat alkalmazzon, a kik a főigazgató vagy helyettese előtt a képesitést megszerezték. Miért is jó lesz értekezni a fiatal rendtagokra nézve a főigazgatóval s az illetőket csak a vele folytatott tanácskozás után küldje föl az apát egyetemre.[3]

A helytartótanács Molnár Jánosnak meghagyta, hogy a pilispásztói apáttal közértelműleg határozzon abban, vajjon az Egerbe tanárnak szánt öt fiatal rendtag előbb ne hallgassa-e az egyetemet Budán, mielőtt az egri gymnasiumban a tanítást megkezdik.

Molnár azon véleményben van, hogy ezek a fiatal rendtagok előbb tanuljanak s csak ezután tanítsanak. Hiszen a rendnek dicsőségére válik, ha azok, a kiket mintegy alapvetőkül küldenek, ezen feladatra méltóknak bizonyulnak. Az első hibát majd később lehet megjavítani.

[1] Egri főgymn. levt. Instructiones 32. l.
[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXIV. sz. okl.
[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXVI. sz. okl.

Hogy a lelkek ügyét se érje veszedelem, jól meg kellene fontolni, vajjon az illető rendtagok Budán szerzeteseknél, vagy pedig valamely megbizható rendtag felügyelete alatt magán házban laknak-e.

Ha majd Budán lesznek az illetők, járjanak el szorgalmasan az előadásokra. Itt meglátják, hogyan megy a kérdezés, a felelés s minő az oktatás módszere. Küldje tehát, kérem, — irja Molnár az apátnak — a rendtagokat szivesen és készséggel Budára.[1]

Zúri említett leveléből kitünik, hogy ő nemcsak a tanárokat, hanem az igazgatót is a rendtagok közül akarta kiszemelni. Ez a törekvése azonban egyelőre nem valósult; mert továbbra is a régi igazgató Hegyi József maradt a gymnasium élén.

E közben *Beitler Methód* egyénisége lőn a figyelem középpontja.

Zúri Fülöp apát nagyon megneheztelt Beitler Methódra azon eljárásért, melyet az egri gymnasium átvételekor tanusított. Elhatározta, hogy a pásztói, helyesebben most már egri elüljárói (superior) állásából elmozdítja. A mint 1777. aug. 20-án Egerből Wellehrádra megérkezett, elővette Beitler Methód ügyét. Úgy tervezte, hogy állásától majd úgy rövidesen fölmenti. De a dolog nem ment oly könnyen, mert a m. kir. helytartótanács és a bécsi hatóságok Beitler mellett voltak.[2]

Zúri Fülöp 1778. jun. 8-án már arról értesíti a helytartótanácsot, hogy a legközelebbi káptalanon Egerbe Beitler Methód helyébe új elüljárót nevez ki. Ezt parancsolja az ő lelkiismerete: ezt követeli a rend becsülete és maga az isteni tisztelet.[3]

A helytartótanács 1778. jul. 30-án tudatja Zúri Fülöp apáttal, hogy a királyi határozat értelmében mint rendfőnöknek joga van Beitler Methód egri elüljáró elmozdításához, ha erre oka van. De figyelmezteti, hogy az új elüljáró kinevezése csak a pesti tankerületi kir. főigazgató hozzájárulásával (cointelligentia) történhetik meg. S fölhivja Zúrit, hogy ha Beitlert csakugyan elmozdítja állásából, ne feledje el, hogy Beitlernek a királyi akarat teljesitését

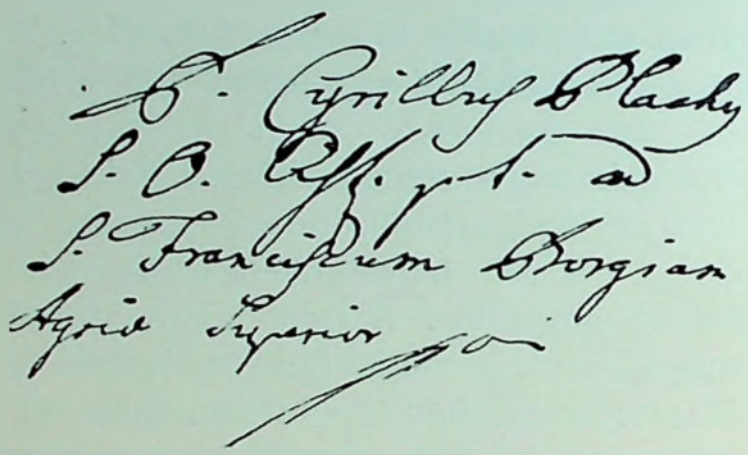
[1] Egri cziszt. konv. levt. 1778. decz. 23. kel. lev.

[2] Zirczi apáts. levt.: Lib. sub. nr. 40. 139—140. l.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 22.

tekintve kiváló érdemei vannak, s így új helyének kiszemelésénél erre méltányos tekintettel legyen. S ha majd őt új állásra alkalmazza, erről a helytartótanácsot értesítse.[1]

A rendtagok Egerben nem éltek békességben. Az apát a különböző, sőt ellentétes jellentésekből nem tudott eligazodni. Végre Hegyi József az egri gymnasium igazgatója is megnyilatkozott s a konvent elüljárójának, Beitlernek adott igazat. Zúri 1778. aug. 1-iki levelében kifejti, milyen nagy bajban van, midőn a meglevő ellentétről eltérő adatokat tárnak eléje. De ő már elvből is az elüljárónak ad igazat, habár neki is sok része van, hogy

Plachy Cyrill egri elüljáró 1783. okt. 29-iki aláírása.[2]

olyan viszonyok fejlődhettek ki. Schurmann Márton rendtagot tehát előszólítja helyéről, hogy az egyenetlenség okát eltávolítsa.[3]

Zúri tehát — bár szivesen megtette volna — ezen alkalomból sem adhatott túl Beitleren. Két hónap mulva azonban végrehajtotta régi tervét, — Beitlert elmozdította az egri elüljáróságtól. Zúri 1778. okt. 2-án irja a helytartótanácsnak, hogy *Plachy Cyrillt* tette Beitler Methód helyébe egri elüljárónak. Ezt meg a rendben tiszteletre méltó állásra, novitiusmesternek szemelte ki. Ez a tér jó lesz neki, hogy legalább ismét belejöjjön a szerzetes szellembe, a melyből a kolostoron kívül jócskán kijött. S így aztán idővel még elüljáró is lehet valamelyik kolostorban, a hol ez az állás gazdálkodással nincs összekötve.[4]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXI. sz. okl.
[2] Zirczi ap. levt. 1783. okt. 29-iki lev.
[3] Zirczi apáts. levt. 1778. aug. 1. lev.
[4] A köv. kötetben: Oklevt. CLXIV. sz. okl.

A helytartótanács 1778. nov. 30-án tudatja Zúrival, hogy az az állás — a novitiusmesterség —, melyet Zúri Beitlernek szánt, nem méltó hozzá s nem felel meg a felsőbb várakozásnak. Miért is alkalmazza őt érdemeinek megfelelőleg s határozatáról értesítse a helytartótanácsot.[1]

Zúri Wellehrádra idézte Stanislaw Tecelint, hogy az új egri elüljárót, *Plachy* Cyrillt és az öt új fogadalmas rendtagot Pásztón át Egerbe szállítsa. Stanislaw decz. 8-án már Wellehrádon van.

A kis társaság 1778. decz. 21-én indult el Wellehrádról. Hozzácsatlakozott Richard Vincze wellehrádi alperjel is, azon czélból, hogy Beitler Methódot majd elviszi magával Wellehrádra. Midőn Stanislaw és kisérete Csákánba érkezett, már három levél várta. Ezekből értesült, hogy Beitler Methód, midőn elmozdíttatását az egri elüljáróságból megtudta, Egert odahagyta és Pásztón keresztül Bécsbe távozott olyan szándékkal, hogy többé vissza sem tér.

Stanislaw a három levelet elküldte Wellehrádra az apátnak Ez rögton ir Bécsbe Beitlernek és a szerzetes engedelmesség nevében felszólítja, hogy haladéktalanul induljon Wellehrádra.

Beitler Methód Mária Terézia királynéhoz fordul s részletes megvilágitásban feltárja előtte szomorú helyzetét. Elmondja, hogy apátja őt az egri elüljáróságból elmozdította: a rendtársak az apátot ellene folbujtogatták, — és pedig azon váddal, hogy az önállósítandó pásztói és pilisi apátságok ügyét elárulta. S a dolog már annyira ment, hogy ha ő — Beitler — éjjel el nem menekül, ma már rab volna. Ebből már lehet látni, mi lenne vele, ha Wellehrádra visszatérne.[2]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXVI. sz. okl.

[2] Az egri püspöknek a magy. kir. helytartótanács 1779. jan. 15-én igy ir:

«Methodius Beitler Superior Agriensis Ordinis Cisterciensium quantopere quaeruletur, quod invidia confratrum suorum abbatem Wellehradiensem induxerit, ut ipsum exponentem sub variis praetextibus, notanter autem, quasi iura separandae abbatiae prodidisset, persequeretur adeo, ut nisi nocte intempesta semet Agria subduxisset, iam nunc mancipium ibidem agere deberet. Unde coniicere licet, quid si in Moraviam rediret, expectare possit? Ac ideo ad protectionem suae maiestatis sacratistimae confugiendo, qualiternam persecutionibus suis finem imponi supplicet? Excellentia Vestra ex humillima eius instantia hicce in originali erga futuram remissionem adnexa uberius est intellectura.

Quam instantiam excellentiae vestrae de benigno iussu regio hisce fine eo communicandam duxit consilium hoc locumtenentiale regium, ut cum ex acclusis eidem

Ezután Beitler pontról-pontra felsorolja az ellene felhozott okokat s kimutatja, hogy ezek mennyire tarthatatlanok. Bizonyítását irott adatokkal támogatja.

Igy Heves- és Külső-Szolnok-vármegye hatósága 1778. nov. 26-án hivatalosan bizonyítja, hogy Beitler Methód példás életű szerzetes; Pásztón a hívek vallásügyét buzgón szolgálta, sokat prédikált, a gyermekek valláserkölcsi nevelésében lelkiismeretesen fáradozott s a protestánok közül sokakat megnyert a katholikus vallásnak. Mióta meg elüljáró Pásztón, majd Egerben, jó gazdának bizonyult, mert a mit elődei elhanyagoltak, ő rendbe hozta és megjavította.[1]

Janoviczky Ferencz pásztói plébános szerint, Beitler Methód mint pásztói elüljáró olyan mintaszerű ember volt, hogy elődeinek, rendtársainak és utódainak valósággal mintaképe lehet. Szóval az mind igaz, a mit Heves-vármegye róla hivatalosan mondott.[2]

Beitler megkeresésére 1778. decz. 3-án még tanukat is hallgattak ki. Ezek — Farkas István, Vállus János tanácsosok, Kecskés Pál és Tóth Antal taxások — közértelemmel bizonyítják, hogy Beitler lelkes és buzgó pap, a ki igen sokat fáradozott a hívek lelki ügyében.[3] Ugyanígy nyilatkoznak a hasznosiak 1778. decz. 4-én és Keger Károly pásztói chirurgus 1778. decz. 5-én.[4]

Lőrincz József tari plébános 1778. decz. 4-én bizonyítja, hogy Beitler Methód Pásztón tartózkodása idején neki igen gyakran s buzgón segédkezett a hívek gyóntatásában, a többi szentségek kiszolgáltatásában, sőt még a szent beszédek tartásában is.[5]

Beitler Methód egyéniségének megitélésénél, mint koronatanú tájékoz bennünket Hegyi József gymnasiumi igazgató is, a ki benn lakott az egri collegiumban, s így egész közelről ismerte a cziszterczi rendtagok viszonyait. Szerinte Beitler Methódban nincs

instantia similia etiam prodeant, quae disciplinae religiosae relaxationem aliaque inconvenientia indicant, eadem excellentia vestra eatenus circumstantialem informationem capere acceptamque horsum cum depromendo sensu suo submittere velit. Datum ut supra». (Magy. Orsz. levt.: Helytartótan. oszt. Districtus Budensis. a. 1779. nr. 3.)

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. B.

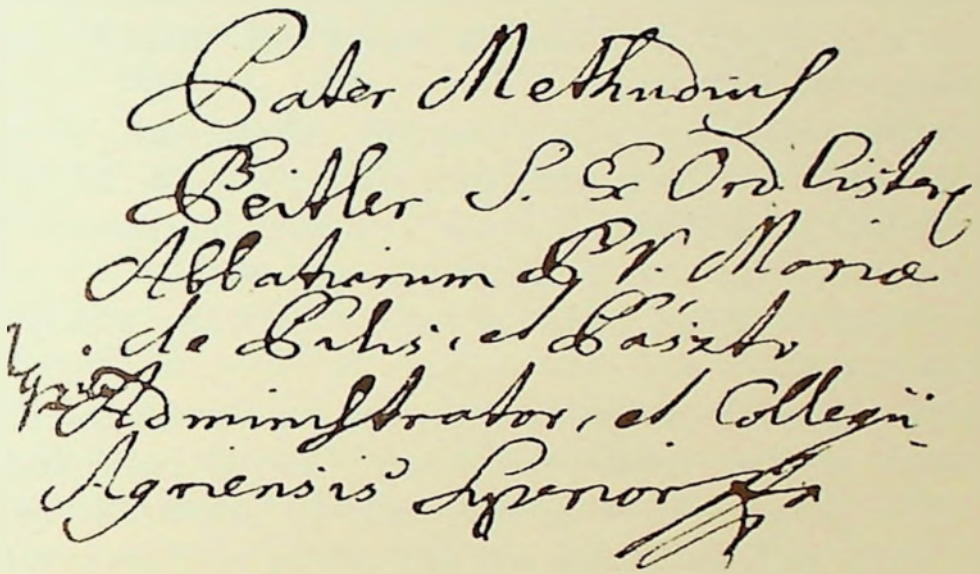
[2] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. D. 1778. decz. 28.

[3] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. F.

[4] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. G. és Gg.

[5] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. C.

semmi, a mi nem való a szerzeteshez. A mulatozást, a játékot, az éjjeli összejöveteleket, az asszonyi társaságot, az üres beszédeket, a hosszú alvást, a veszekedést nem kedveli. Békés, türelmes, jámbor, vallásos ember; naponkint miséz, a zsolozsmákat az oratoriumban mondja, a híveket gyóntatja. A ki a házi rendet és a fegyelmet nem tartja meg, figyelmezteti, kéri, sőt meg is rója; s ha szükséges, megirja az apátnak. A rendtagok előtt tehát ő méltán mintakép lehetett volna. De ők nemcsak hogy nem követték, hanem ellenére cselekedtek. Ő nem volt gyenge elüljáró, a ki mindenre szemet huny. A beállott fegyelmetlenségnek tehát

Beitler Methód egri elüljáró 1778. szept. 9-iki aláírása.[1]

nem ő, hanem a rendtagok az okai. Ezek között is a fő ok: Schurmann Márton, a ki a többit fölbiztatta, továbbá Stanislaw Tecelin.[2]

A helytartótanács Esterházy Károly gróf egri püspökőt kereste meg, hogy Beitler Methód egyéniségéről adjon hiteles tájékozást.

Az egri püspök Walter Pált, az egykori jezsuita rectort felszólította, hogy terjeszszen be jelentést arról, vajjon a cziszterciek Egerben, Beitler Methód elüljárósága idején, hogyan éltek.

Walter 1779. márcz. 5-én tesz eleget a felhivásnak. Jelentéséből kiderül, hogy Beitler Methód rendi ügyekben maga is gyak-

[1] Zirczi ap. levt. 1778. szept. 9-iki lev. [2] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ4.

ran távol volt, s ilyenkor azután a fegyelem is meglazult, — mindenki azt cselekedte, a mit akart. A clausura a kolostor első emeletére terjed ki. A földszinten a volt jezsuiták, a nem rendi tanárok és a cselédség laknak. A rendtagok Beitlert nagyravágyó embernek tartják, a ki az apáttal ellenkezik, világi emberek pártfogásának köszöni elüljárói állását, rossz gazda, számadást a bevételekről és kiadásokról nem vezet. Végre is úgy lejárta magát, hogy éjjel valósággal úgy lopta ki magát a rendtagok közül, s így távozott tőlük örökre.

Az ő elüljárósága idején a rendtagok késő éjjelig eljátszottak, s ő ezért soha sem szólt. Egyáltalán gyönge ember volt, a kiben hiányzott a jó modor a rendtagok bizalmának megnyerésére és a hibák okos megjavítására.[1]

Esterházy Károly gróf egri püspök 1779. jun. 15-én ezen tájékozás alapján irja meg jelentését. Ebben előadja, hogy Beitler Methód elüljárósága idején a rendi fegyelem meglazult, mert a rendtagok előtt neki semmi tekintélye sem volt.

Ugyanazt — tájékozódás czéljából — közölte a püspök az új egri elüljáróval is.[2]

Beitler úgy volt meggyőződve, hogy a történtek után neki lehetetlen a rendben tovább élni. Miért is kéri Ő Felségét, nevezze ki őt tábori papnak; ha pedig ilyen állás most nem volna üresedésben, addig is részesítse bizonyos segítségben.[3] Igy jutott Beitler

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr 923. EZ[d] 1779. márcz. 5. lev.

[2] «Serenissime Dux, Regie Locumtenens! Excelsum Consilium Regium Locumtentiale! Domini Benignissime, Colendissimi!

In merito instantiae patris Methodii Beitler, ordinis Cisterciensum superioris antehac Agriensis, iuxta benigno-gratiosum serenitatis vestrae regiae ac excelsi consilii mandatum, mihi sub dato decimae quintae ianuarii anni praesentis ac numero 275 intimatum informationem capere non intermisi, et comperi, tempore, quo is munere superioris fungebatur, inter patres Cistercienses disciplinae regularis relaxationem fuisse, et nonnulla inconvenientia evenisse, praecipue ex eo, vilipensa eius auctoritas coërcendae sibi subordinatorum libertati non suffecerit, nec a sua superioritate, prout debuisset, suffulta sit. Quibus ita compertis, de universis modernum superiorem certiorem reddidi, istud enim necessarium censui, ut moderno superiori constet, quibus inconvenientiis emendandis qualem vigilantiam adhibere debeat. Et dum haec iniunctae mihi informationis loco obsequenter depromo, instantiam cum suis acclusis in specie readvolvo, et benignitati ac gratiis commendatus, iugi venerationis cultu persisto. Serenitatis vestrae regiae ac excelsi consilii regii locumtenentialis, Agriae, 15-a iunii 1779., humillimus et obsequientissimus servus Carolus episcopus Agriensis, comes Eszterházy m. p.» (Magy. Orsz. Levt.: Helytartótanácsi oszt. Districtus Bud. a. 1779. nr. 15.)

[3] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d].

Prágába a katonai ispotályhoz papnak. Ezen állásban maradt, míg a porosz háború tartott. Ennek végeztével Lipótvárott katonapap lett s itt maradt a wellehrádi apátság eltörléséig,[1] 1784. szept. 27-ig.[2] Zúri szerette volna Beitlert megbüntetni, de attól tartott, hogy eljárása boszú színében tünnék föl a miatt, a mit Beitler az egri gymnasium átvétele ügyében cselekedett.[3]

Beitler irásban feladta rendtársait az egri püspöknél. *Plachy Cyrill* egri elüljáró elmondta a püspöknek, hogy a rendtagok a följelentés által sértve érzik magukat. A püspök erre azt mondá, hogy ő hajlandó ugyan az ügyben vizsgálatot tartani; de lehet, hogy a mi ekkor nyilvánosságra jő, még rosszabb a vádnál. Miért is legjobb az egész dolgot agyonhallgatni.[4]

Beitler Methód 1779. okt. 8-án az apát előtt keservesen panaszkodik, hogy vele mily igazságtalanul bántak. Még a legállhatatosabb ember is lelki betegségbe eshetett volna a sok méltánytalanság tapasztalatára. Apátjánál befeketitették és bűnösségről vádolták. Ez volt az oka, hogy oly sokáig hallgatott; hiszen a levélirás ilyen körülmények között rá nézve végzetes lehetett volna. Közeledik azonban az idő, midőn személyesen megjelenik az apát előtt s a cs. és kir. prágai hadtestparancsnokság és saját tábori elüljárója bizonyítványaival ki fogja mutatni ártatlanságát; a miben meg bűnösnek érzi magát, bocsánatot kér érte. Addig is irásban esedezik bocsánatért; s mivel ő Felsége időközben lipótvári tábori plébánossá nevezte ki, alázattal kéri, hogy Pásztón és Egerben levő holmiját magához vehesse, midőn legközelebb a helyszinére utazik.[5]

Beitler 1780. jan. 2-án ismét ir Zúrinak. Boldog új évet kiván neki; hiszi, hogy mult levelét megkapta; s ismételten bocsánatát kéri.[6] 1780. április 29-én Zúri Fülöp apátot nevenapjára

[1] Zirczi ap. levt.: Lib. sub. nr. 40. 140—141. l.

[2] *Békefi* Remig: A pilisi apátság tört. II. k. 130. l.

[3] Érdekesen világitja meg ezen tényt Zúrinak sajátkezű megjegyzése: «NB. Haec pagina (1779. jan. 5-iki kelettel) testatur a me accepisse litteras, quibus eum in virtute obedientiae domum Vienna vocavi; sed non obedivit et ego eum ob suos fautores et Majestatem, quae eum pro capellano campestri constituit, punire ausus non sum, cum aliunde iudicaverit, me eum ex pura passione et in poenam, quod studium Agriense sine meo scitu acceptare fecit, domum ad puniendum revocem.» (Zirczi ap. levt. 1779. jan. 5-iki levél.)

[4] Zirczi ap. levt. 1779. aug. 6-iki lev.

[5] Zirczi apáts. levt. 1779. okt. 8-iki lev.

[6] U. o. 1780. jan. 2 lev.

üdvözli. Fiának nevezi magát; beismert hibáiért újra meg újra bocsánatot kér. Megemlíti, hogy mily szegényesen él, mert holmiját most már boldogult Schurmann Márton rendtag tartóztatta le csupa gyülöletből.[1]

Plachy Cyrill. 1780. jan. 17-én úgy tudja, hogy Beitler Methód a m. kir. helytartótanácsnál lépéseket tett az egri elüljáróság elnyerése érdekében, de sikertelenül.[2]

Zúri Fülöp apát az Egerbe szánt rendtagokat 1778. decz. vége felé inditja útnak. A karácsonyt Szántón töltötték s 1779. jan. 1-én déli 1 órakor érkeztek meg Pásztóra; Egerbe meg csak vízkereszt ünnepe után jutottak el. Néhány nap mulva mind a wellehrádi alperjel, mind a csákáni jószágkormányzó elhagyta Egert és útnak indultak haza felé.

Vörös Antal 1779. febr. 1-én Hegyi József egri gymnasiumi igazgatóhoz igy ir: Az új egri elüljáró, Plachy Cyrill azon öt rendtag közül, a kiket Egerbe magával hozott — hiszem — néhányat az egyetemre szánt. Őt már a helytartótanács, de meg Molnár apát úr is figyelmeztette ezen érdemben. Kérem tehát, — irja Vörös — az én nevemben is közölje az egri elüljáróval Ő Felségének azon akaratát, hogy addig senkit sem kell tanárnak alkalmazni, míg az egyetemen az ismétlő tanfolyamot el nem végezte. Küldje tehát az elüljáró minél előbb Budára az öt rendtag közül azokat, a kiket tanárnak szánt; még ezen évben fél évet elvégezhetnek.[3]

Három rendtag, névszerint Ujfalusi László, Palyuch Mór és Pászty Rajmund, 1779-ben tényleg járt az egyetemre.[4] Budán a ferenczeseknél laktak és kaptak élelmezést ápr. 25-től szept. 2-ig. Egyre-egyre lakás és ellátás fejében havonkint 16 frtot számitottak.[5]

[1] Zirczi ap. levélt. 1780. ápr. 29. lev.

[2] U. o. 1780. jan. 17. kel. lev.

[3] «Novus pater superior ex quinque sociis, quos secum attulit, credo aliquos pro repetitione destinavit. Iam et per excelsum Consilium et reverendissimum dominum Molnár abbas monitus est, ut repetentes Budam mittere velit. Rogo, placeat Superiorem meo nomine reflectere, eam esse benignam voluntatem regiam, ne ullus professoris muneri admoveatur, quin in universitate regia repetitionis cursum absolverit. Velit proinde circa socios secum allatos, si ad doctionem destinati sunt, eos ordines facere, ut quantocius Budam expediantur, hoc adhuc anno medium annum lucrari possunt». (Egri főgymn. levélt. Instructiones. 48. l.)

[4] Ezen kötetben 447. l.

[5] U. o. III. 287. sz.

Pászty Rajmund 1779-ben egyebek között Szerdahelyi György Alajos esthetikai előadásait is hallgatta az egyetemen.[1] Pászty Rajmund az első három évi theologiát a budai egyetemen, a negyedik és ötödik évet meg az egri egyetemes seminariumban végezte 1784- és 1785-ben.[2]

A helytartótanács 1779. április 19-én értesíti Zúrit, hogy a tanárjelölteknek minden tantárgyból vizsgálatot kell tenniök. Miért is szükséges, hogy a szerzetes rendek is az előírt tanulmányi rendszer szerint képezzék tagjaikat; mert különben majd csekély hasznukat lehetne venni s későbbi tanulmányaikat nem tudnák a megfelelő sikerrel folytatni.[3]

Vörös Antal tanker. kir. főigazgató távollétében az ő helyettese, Molnár János 1779. jul. 19-án írja Zúrinak, hogy szerzetes fiai a tanulmányokban szépen haladnak előre, úgy, hogy őket az egri gymnasium tanszékeire nemsokára alkalmazhatja. S hogy ez megtörténhessék, ő — Molnár — is készséggel közreműködött. Figyelmezteti azonban Zúrit, hogy ezek helyébe ismét vegyen föl másokat; mert különben nem lesz utónemzedék, s ha majd azok theologiára mennek, ismét baj lesz.

Ugyanezen alkalommal Molnár kéri az apátot, hogy hitszónokul az egykori szentiványi plébánost, a ki jeles ember, alkalmazza, mert az igazgató a mostani ellen sok kifogást tesz.[4]

[1] Egri cziszt. konv. levt.

[2] Egri cziszt. konventi levéltár.

[3] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXVIII. sz. okl.

[4] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXIX. sz. okl. és a következő sorok:

Serenissime Dux, Regie Locumtenens!

Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum!

Domine, Domini, Benignissime, Gratiosissimi, singulariter Colendissimi!

Benignum et gratiosum intimatum, quod numero 753 notatum, 13-a septembris anni 1779-i editum est, profunda cum demissione percepi. Moneor eius tenore, ut in memoriam mihi revocem mandatum ad me vigesima secunda mensis aprilis eiusdem anni expeditum, quo iubeor exponere rationem, qua usus sim in repetentibus Wellehradino impetrandis ac gymnasio Agriensi aptandis.

Cui benignae ac gratiosae ordinationi ut parerem, nihil praetermisi, praeter informationem, quam nunc porrigo perdemisse.

Reverendissimus dominus abbas Wellehradino, in eum, quem dixi, usum et effectum misit de suo ordine ad repetitionem Humaniorum tres, nondum in sacris constitutos, fratrem Ladislaum Ujfalusi, fratrem Maurum Pallyuk, fratrem Raymundum Pászty. Horum per sex circiter menses factus in literis progressus, coniunctus cum acerrima industriae contentione, dignus visus est spectabili domino superiori directori, quem Agrienses cathedrae huic ordini destinatae exciperent. Remotis igitur secularibus magistris, quos interea scholis praeesse iussi, dum e sacra Cisterciensium familia succedere ordinarii professores possent tres, quos laudavi, repetentes ad tradendas Humaniores aeque ac Grammaticas disciplinas Agriam expedivi,

Zúri már aug. 29-én megigéri, hogy kivánatra készséggel küldi Egerbe hitszónoknak Partly Bertalant, jóllehet egészsége nem a legjobb; s reméli, hogy mint a magyar föld szülötte becsülettel dolgozik.[1]

Zúri szerfölött megörül Molnár levelének, melyből szerzetes fiainak örvendetes haladásáról értesült. Már aug. 29-iki válaszában megköszöni Molnár jóindulatát. Kifejti egyúttal, hogy a mostani tanárjelöltek helyébe nyomban nem tud másokat állítani; mert neki nemcsak Pilis és Pásztó apátságokról, hanem Wellehrádról is kell gondoskodnia. Ennek szolgálatára azonban csak magyarul tudó egyéneket nem alkalmazhat, hanem olyanokra van szüksége, a kik a morva nyelvet is beszélik. Igy tehát ilyenek bevétele a rendbe szintén atyai kötelességei közé tartozik. De azért mindent megtesz arra, hogy az egri tanintézetet (studium) fentartsa és virágzásra juttassa.[2]

A magyarországi ifjak bevételére nézve Plachy Cyrill 1779. aug. 6-án ezt ajánlja az apátnak: Azt a módot el kell ejteni, hogy a rendbe lépni kivánó egyéneket én, mint egri elüljáró, kikérdezzem. Czélszerűbb lesz e helyett az, a fölvételért az illetők irásban folyamodjanak; a rend meg kérje ki bizonyítványaikat az iskolától. A vizsgálatot azért kell elejteni, *mert az egri ifjúság nagyon magyar, akarom mondani, nagyra van;* s ha őket kérdezném, azt gondolnák, hogy mulhatatlanul be is vannak véve». *A nemesek folyamodványát hagyja figyelmen kivül. Hiszen van Nagyságodnak ilyen embere; de van is vele dolga. Mi lenne, ha*

ut adeo ei gymnasio iam de solo Cisterciensium ordine provisum sit.

Monui una reverendissimum dominum abbatem, alium ut nobis exhortatorem, lingvae etiam ungaricae peritum et ex informatione domini localis directoris a me designatum, Agriam disponat et de novis Budam mittendis sit vehementer sollicitus, ut cum his subrogandis alii fuerint, defectum ac moram non patiamur. Agam pro mea mediocritate sedulo, haec ut impetrem. Perfecto opere, quod mihi praesitui, regiam serenitatem vestram et excelsum consilium informaturus quam demisse. Interim et semper devotissimo cum obsequio pariqne cum veneratione et cultu persistens, me altissimis gratiis enixissime commendo. Budae, quarta novembris, anno Millesimo. septingentesimo septuagesimo nono, regie serenitatis vestrae ac excelsi consilii humillimus, obsequientissimus, obligatissimus ac devotissimus servus Joannes Baptista Molnár, director et districtus Budensis prodirector m. p. (Magy. Orsz. Levt. Helytartótan. oszt. Distr. Bud. a. 1779. nr. 27.)

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 35.

[2] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 35.

több ilyen ember összekerülne? Hiszen nagyravágyásukat, a melyet beléjök nevelnek, nem tudják levetközni. De azt sem ajánlom, hogy az éjszaki megyékből szlávokat vegyen be, mert ezek alattomos természetűek. Ott van Palyuch Mór rendtag; a két másik rendtársnak Budán mennyi bajuk van vele. Ha folyamodás útján történik a bevétel, akkor magyar *nemes* ifjú nem igen lép a rendbe, mert nekik a folyamodás nincs inyökre. Hiszen már néhány tudakozódott nálam, hogyan lehet belépni a rendbe? S midőn én a folyamodást említettem, felhagytak szándékukkal.[1]

Plachy nem általában a magyar származású egyének bevétele ellen száll síkra, hanem csak a nemes ifjak nincsenek inyére. Világosan kitünik ez abból, hogy 1779. szept. 30-án melegen ajánlja a *magyar egyének* bevételét a rendbe, mert különben nem lesz utónemzedék, s így a mostani fiatal tanárok nem végezhetik el a theologiát; hiszen a tanárkodás annyi dologgal jár, hogy a theologia végzésére nem jut idő. A püspök pedig a theologiai tanulmányok befejezése előtt senkit sem szentel pappá.[2]

Plachy Cyrill 1779. aug. 6-iki levelében Zúri apátot több közérdekű dologról is értesíti. Elmondja, hogy a héten egyházmegyei zsinat lesz, a melyen a plébánosok összeadnak azon három tanszék alapjára, melyet az új tanrendszer értelmében «ezen püspöki egyetemen» (in universitate hujate episcopali) majd fel akarnak állítani, egészen a bécsi egyetem mintájára. A csillagvizsgáló torony Heil tervei szerint megújíttatik. Maga az «universitas» épülete annyira halad előre, hogy még ezen évben tető alá kerül. A székesegyház építését faragott kövekből a jövő évben minden bizonynyal megkezdik. Egerbe igen sok új lakó érkezik; egyre új házak épülnek és új utczák keletkeznek.[3]

A pálosok horvátországi provincialisa arra kérte a helytartótanácsot, hogy a rend tagjait Szent Pál napján mentse föl a tanítástól.

A helytartótanács ezen eset alkalmából, 1779. jan 12-én, általános rendeletet tesz közzé, melylyel a szerzetes tanárokat az illető szerzetes rend alapitójának névünnepén fölmenti az okta-

[1] Zirczi ap. levt. 1779. aug. 6. lev.
[2] U. o. 1779. szept. 30-iki lev.
[3] Zirczi apáts. levéltár 1776. aug. 6. lev.

tástól. Megkapta ezt Zúri is, azon kijelentéssel, hogy ez az intézkedés úgyis beleesik az új tanulmányi rendszerbe, a melynek 240. §-a kimondja, hogy az igazgatók néhány napot kiadhatnak szünetül.[1]

Molnár János 1780. ápr. 8-án meghagyja az egri igazgatónak, hogy a volt jezsuita könyvtár kulcsait az egri cziszterciektől vegye el, mert a könyvtárt ezeknek nem adták át.[2]

Plachy Cyrill a tanárok részére 1779. febr. 17-ike előtt ezen műveket szerezte be: *Cypriani Soarii* Rhetorika (28 kr.), 4 db. összesen 1 r. frt 52 kr.; *Alvari* Liber I. (32 kr.), 4 db. ára 2 frt 8 kr.; *Alvari* Lib. II. (16 kr.), 4 db. ára 1 frt 4 kr.; *Alvari* Lib. III. (28 kr.), 4 db. ára 1 frt 52 kr.; *Palma:* Notitia rer. Ung. (2 frt 15 kr.), 4 db. ára 9 frt; Elementa artis cogitandi (9 kr.), 4 db. ára 36 kr.; Elementa Physicae (8 kr.), 4 db. ára 32 kr.: Elementa iuris Natur. (4 kr.), 4 db. ára 16 kr.; *Holle:* Mythologia (17 kr.), 4 db. ára 1 frt 8 kr.; *Nieport:* Ritus Roman. (21 kr.), 4 db. ára 1 frt 24 kr.; *Turselini* Particulae latinae orationis (18 kr.), 4 db. ára 1 frt 12 kr.; Az ó és új-testamentomi sz. historia (8 kr.), 4 db. ára 32 kr.; Regnum Animale (8 kr.), 4 db. ára 32 kr.; Regnum Vegetabile (6 kr.), 4 db. ára 24 kr.; Regnum Minerale (9 kr.), 4 db. ára 36 kr.; Chrestomathia (24 kr.), 4 db. ára 1 frt 36 kr.; Institutiones Arithmeticae (30 kr.), 4 db. ára 2 frt; Elementa Geometriae (1 db.) 12 kr. Az ekkor beszerzett könyvek ára tehát 26 r. frt 56 kr.[3]

Zúri 1781. jan. 10-iki levelében, melyet Plachy Cyrill pásztói elüljárónak irt, egészen kiöntötte az epéjét. Azt kivánják, úgymond, hogy az Egerben alakitandó konvent miatt a magyarországi apátsági birtokokat egy kézbe kell adni. Ez a pont nagy fontosságú. Mert azt akarják, hogy magamat és rendemet kötelezzem a szerzetesek és a studium eltartására; a novitiusokat wellehrádi pénzen tartsam, utónemzedékről állandóan gondoskodjam, a szerzetesekkel

[1] Ezen köt.: Oklevéltár CLXVII. sz. okl.

[2] «Porro pro eo, ac Bicliotheca Agriensis eorsum Agriam introductis patribus Cistercitis minus resignata fuisset, adeoque iidem ad attactam Bibliothecam ius quodpiam minus foverent, ab iisdem clavim Bibliothecae per localem directorem repetendam, ac medio huius Bibliothecam illico sub praescriptis rubricis in idnicem referendam ac tutum disponere, ac super effectu informare noverit eadem praetitulata Dominatio Vestra» (Egri főgym. levt. Instructiones 91. l.)

[3] U. o. III. 287. sz.

mint tanárokkal ne rendelkezzem, s még kevésbbé a birtokokkal; szóval csak a terhet és az apáti czímet viseljem, s így a magyar uraknak rabszolgája legyek, kolostoromnak állandó kárával. A rendet nem köthetem le, mert vicariatusomon kívül a kolostorokkal nem rendelkezhetem. Kolostoromat magyar rendtagokkal nem tömhetem meg, mivel az ilyeneket itt, Morvaországban a choruson kívül egyébre nem használhatom. Apáti jogaimtól, melyeket Ő Felsége adott és erősített meg, a nélkül, hogy valamit elkövettem volna, nem foszthatnak meg. Magának az egri studiumnak a szervezése az alapító oklevél ellenére van; mert e szerint a pilisi és pásztói apátságot azért kebelezik be ismét a cziszterczi rendbe, hogy a pilisi és pásztói monostorokat egykor újra szervezzék. Az egri konventről azonban soha sem volt szó.[1]

Vörös Antal közli a helytartótanácscsal, hogy Zúri még mindig késik a reversalis kiadásával, sőt még nehézségekeket hoz föl és kérdezősködik. A helytartótanács ezen eljárásban a huzavona politikáját ismeri föl; miért is 1781. jun. 15-én meghagyja Zúrinak, hogy a kivánt reversalist egy hónap keretén belül beküldje.[2]

Vörös Antal főigazgató többszöri felszólítás után 1781. ápr. 15-én ismét megsürgeti Zúrit a reversalis kiállítására.[3]

Zúri 1781. nov. 1-én a helytartótanács előtt kijelenti, hogy olyan értelmű reversalist nem állíthat ki, mely az egész cziszterczi rendet, vagy a magyarországi apátságokat örökre kötelezi az egri gymnasium fentartásával és ellátásával járó feladatokra. Mert a cziszterczi rend egyes apátságai egymástól függetlenek, egyik a másikért nem felelős. A pilis-pásztói apátságok pedig egymagukban nem tudják előteremteni a szükséges jövedelmet, — még ha az újabb egri adományokat odaszámítjuk is. Wellehrád már eddig s most legújabban is sokat tett Pilis-Pásztóért, hiszen már 80.000 forintnál többet költött rája; de véglegesen és örökérvényűen semmire sem lehet ezek érdekében kötelezni. Ezután elmondja Zúri, hogy az újabb egri adományokhoz is sok szó fér. Mert maga a collegium épülete is sok javításra szorul. Rossz a tetőzete; az épület körüli fal összedül; rosszak az ablakok; nincs jóravaló szék, asztal és ágy. A Foglár-féle ház is annyira düledez, hogy

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. l. 17. nr. 38.

[2] U. o. f. 17. nr. 43.

[3] U. o. f. 17. nr. 41.

senki sem akar benne lakni, mert az élete minden pillanatban veszedelemben forog. Szó van könyvtárról is; pedig ez semmi egyéb, mint szakadozott és csonka könyvek halmaza a földön. A gyógyszertárt nem lehet a jövedelmi forrás közé sorolni, mert belőle a templomot kell föntartani, — az iskolára tehát mi sem esik. De meg már most annyi pénzben van, hogy a gyógyszerész, segédei és a szerek költségeinek fedezése csakhogy kikerül belőle. De mi lesz akkor, ha a másik gyógyszertárt is fölállítják, a mint már híre jár. A kertnek az apátság édes-kevés hasznát veszi. A szőlők a művelés költségeit is alig termik meg; hiszen 1780-ban is 500 frtba kerültek a szőllőmunkák.

S mindezzel szembeállítva, mily nagy a követelés! Hegyi igazgató eleinte csak négy olyan rendtagot kivánt, a ki tud magyarul; a rhetorika és poesis tanítására nem követelte a magyar nyelv tudását. Most már az a követelmény, hogy minden tanár, a hitszónok is tudjon magyarul. Pedig ennyi magyar emberem nincs. Azt követelik, hogy a tanárokra nézve utónemzedékről is gondoskodjam. De jövedelem hián nem tehetem meg, hogy Egerben állandóan legyenek tanárjelöltek. Kilencz magyart ugyan bevettem; ezeket a wellehrádi apátság pénzén tartottam, neveltem és tanárokká képesíttettem. Ezek közül egy már beteg, tenni semmit sem tud; tehát Wellehrád terhe. A többi nyolcz Egerben van; és pedig öten közülök tényleges tanárok, a hatodik kisegítő tanár, a hetedik hitszónok, a nyolczadik meg gazda. Az öt első már harmad éve tanár s mivel szükségem van rájok, theologiára nem is küldhetem őket, bármily tehetségesek legyenek is. Igy azután előbb-utóbb baj lesz; mert majd ezek is kidőlnek, s nem levén utónemzedék, nem tehetek helyökbe senkit. Könnyű volt a jezsuitáknak, a kik a schavniki apátságot birták s igy évi 12.000 frt jövedelmük volt.

Ime, ezek az okok, melyek rá nézve a reversalis kiadását és aláirását lehetetlenitik.[1]

Midőn a helytartótanács látta, hogy Zúri a reversalis kiadásától vonakodik, 1781. decz. 20-án Vörös Antal főigazgatót utasította, hogy stylus tekintetében változtasson egyet-mást a Zúri

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 42. és 45.

által aláirandó reversalison. Egyidejűleg felszólítja Batthyány József biboros esztergomi érseket is, hasson Zúri apátra a reversalis aláirása tekintetében, hogy neki az aláirás megtagadása esetén baja ne történjék.

Az érsek Zúrit már 1782. jan. 15-én felszólítja, hogy irja alá a reversalist. Zúri meg 1782. ápr. 3-án felvilágosítja az érseket, hogy ő már egy másik reversalist évekkel ezelőtt aláírt s az ebben átvállalt kötelezettségeknek meg is felel: de most más, megváltozott tartalmú reversalis aláirását követelik tőle. Ezt pedig ő nem teheti. Miért is kéri az érseket, keljen védelmére, hogy ne legyen kénytelen a reversalist aláirni.[1]

A helytartótanács 1782. máj. 10-én már magát az aláirandó reversalist is megküldi Zúrinak, kifejtvén előtte, miért nem mentheti föl őt a reversalis kiadásától.[2]

Vörös Antal főigazgató 1782. aug. 18-án, nov. 17-én és decz. 25-én s 1783. máj. 13-án ismét felszólítja Zúrit a reversalis aláirására.[3] A helytartótanács is 1782. nov. 28-án újból felhivja, hogy legfőllebb egy hó lefolyása alatt irja alá a reversalist.[4]

Zúri még most sem hódolt meg. Miért is a helytartótanács 1783. ápr. 3-án erős hangon ir hozzá. Előre bocsátja, hogy a reversalis kötelező ereje a wellehrádi apátságot nem érinti: s ezután szigorú kötelességévé teszi, hogy a reversalist aláirja, ha csak magának bajt nem akar szerezni.[5] Ennyi huza-vona után Zúri 1783. máj. 20-án aláirja és kiadja a reversalist, de némi változtatással.[6] Majd meg jul. 8-iki kelettel szinte szemrehányólag irja Vörös Antal főigazgatónak, hogy a jövő neki adott igazat. Mert ime Ő Felségének legújabb rendelete szerint ezután nem szabad Egerben tanárul olyan egyént alkalmaznia, a ki az öt éves hittudományi tanfolyamot valamely egyetemen el nem végezte. Ilyen egyénnel pedig nem rendelkezik; s igy most magától előállt az a helyzet, a melytől való félelmében ő a reversalist kiadni nem akarta. Egyébként — irja Zúri — ha Tekintetességed ismer olyanokat, a kik a theologiát már kitanulták vagy a kik ezt az egye-

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 48.
[2] U. o. f. 17. nr. 49.
[3] U. o. f. 17. nr. 51., 56. és 58.
[4] U. o. fasc. 17. nr. 57.
[5] U. o. f. 17. nr. 63.
[6] U. o. f. 17. nr. 49.

temen saját költségükön hajlandók elvégezni s azután a cziszterczi rendbe óhajtanak lépni, tudassa vele, rögtön beveszi, majd meg Egerbe küldi őket az újonczév eltöltésére, a hol azután később is szolgálhatnak a hazának.[1]

Vörös Antal főigazgató 1783. jul. 20-án válaszol Zúrinak s kimutatja előtte, hogy nem azon alakban állította ki a reversalist, mint a hogy tőle kivánták; miért is kéri, hogy a kijavított minta szerint új reversalist állítson ki. A mi a rendbe való belépést és fölvételt illeti, a főigazgató azon hiszemben van, hogy hasonló rendelet Magyarországban is meg fog jelenni; miért is azt javasolja, hogy Egerben jövőre is azok a tanárok maradjanak, a kik jelenleg tanítanak.[2]

Zúri Fülöp apát 1783. május 20-án elismeri, hogy Mária Terézia királyné a pilis-pásztói cziszterczi apátságok részére ezeket adományozta: A jezsuiták egri collegiumát különféle ingóságokkal; az iskolaépületet 5 szobával; a Foglár György egri kanonok által az iskola fentartása czéljából adományozott Foglár-féle házat, a melynek udvarán a jezsuiták magát a gymnasiumot építették; a külvárosban egy kertet kaszálóval, a melyek együttvéve 14.000 négyszögölet is kitesznek; ez a kert fallal van körülvéve, van rajta kőből épült ház három szobával; a jezsuiták majornak használták. 300 kapás szőllőt; a melyből három — Nagy-Szőllő, Handler és Vagner — Nagy-Magyar hegyen van; a többi három — Egyedjáró, Zsindelves és Donát — meg az Alsó-Czigléd hegyen van. Az egri collegium könyvtárából az egri gymnasium részére esedékes könyveket. 300 akó új bort az egri jezsuita collegium pinczéjéből. A Telekessy egri collegium temploma részére adományozott gyógyszertárt. Végül a fenmaradt ingóságokat.

A királyi határozat szerint a pilis-pásztói apátság összes birtokai az egri elüljáró intézkedése alá esnek s jövedelmei az egri konventre fordíttatnak. A pilis-pásztói apátság az egri gymnasiumban tart öt rendi tanárt; ezen kívül egy rendkívüli tanárt, mint hitelemzőt és egy hitszónokot, a kik az új tanrendszer — a Ratio Educationis — szerint kötelesek tanítani. Az igazgató részére a tanulmányi alapból 200 frt esik; de ez az összeg a rend kezébe

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 65.

[2] U. o. f. 17. nr. 68.

csak akkor jut, ha az igazgató cziszterczi rendtag. A pilis-pásztói apátság megkapja a Borg. Szent Ferenczről nevezett templomot összes fölszereléssel s azon kötelezettséggel, hogy itt az istentiszteletet a rendtagok ugyanoly módon és buzgósággal végezik, mint azelőtt a jezsuiták. A templom fentartására és szükségleteinek fedezésére a gyógyszertár szolgál forrásul.

Elismeri Zúri apát: hogy az egri collegiumot, az iskolát, a templomot és a gyógyszertárt a hozzájok tartozó ingóságokkal Vörös Antal budai tanker. kir. főigazgató először (1776. nov. 8.) Beitler Methód pásztói elüljárónak, másodszor meg (1777. aug. 7.) neki — az apátnak — magának átadta; hogy a gyógyszertár jövedelmét a rend csak a templomra fordítja; hogy az apátságok összes birtokainak főkezeloje az egri elüljáró lesz; a két apátság az egri gymnasiumban a tanítást és az összes épületek föntartását és kijavítását saját anyagi erejével végezi és a tanulmányi alaphoz segítségért soha sem folyamodik; hogy az említett épületeket és birtokokat az apátságok önhatalmulag soha el nem adhatják és el nem cserélhetik; hogy a gymnasium részére adományozott majorkert tulajdonjoga a gymnasiumé, a melynek játszadozó ifjait annak területéről kitiltani nem lehet; — a jövedelem meg a rendé, a kertre fordított költségek megtérítése czimén.[1]

Zúri Fülöp 1783. okt. 20-iki levelében, melyet Vörös Antal főigazgatóhoz irt, említi, hogy a reversalist kissé megváltoztatta s mivel kényszerítik, aláírta. Nehéz volt ezt megtennie, mert lehetetlen dolgot követelnek tőle; majd Ő Felsége belátja, hogy lehetetlen dologra senkit, tehát őt sem lehet kötelezni. Pedig az, hogy theologiát nem végzett egyént nem küldhet Magyarországba, lehetetleníti azt, a mit a kötelezvény rá ró. S mivel Magyarországban theologiát csak azok tanulnak, a kik papok akarnak lenni, nagyon természetes, hogy az lenne jó, ha a rend a rhetorika és poesis osztályaiból venné be a növendékeket. Csakhogy az ilyen egyént azután 9—10 évig kellene nevelni és taníttatni. Ezt pedig a pilispásztói apátság pénztára nem birja meg.

Végül arra kéri Zúri a főigazgatót, mivel most már a rever-

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXIV. sz. okl.

salist kiadta, gondoskodjék róla, hogy ő a legfelsőbb adományról szóló oklevelet megkapja.[1]

II. József császár 1784. aug. 14-én Zúri Fülöp *pilis-pásztói apátnak, a cziszterczi rendnek és az egri nagy gymnasiumban tanító cziszterczi rendtagoknak adományozza* a jezsuiták egykori rendházát (collegium) némely ingósággal; a collegium szomszédságában fekvő gymnasiumi épületet, melyben 5 terem van; a Foglár György egri kanonok által az iskola fentartására adományozott Foglár-féle házat, a melynek udvarán a jezsuiták az iskolát építették; a külvárosban levő s fallal körülvett kertet a kaszálóval, melyek nagysága tizennégyezer négyszögöl s a melyeken szilárd s három szobás épület — a jezsuiták idejében major — áll; háromszáz kapás szőllőt, — névszerint a Nagy-Magyar hegyen a Nagy-Szőllő, Handler és Vagner nevűt, az Alsó-Czigléden meg az Egyedjáró, Zsindelyes és Donát nevezetűt; az egri jezsuita collegium könyvtárából azt, a mi az összes volt jezsuita könyvtárak összeirása után az egrire esedékes leszen; háromszáz akó idei bort az egri collegium pinczéjéből; a jezsuiták templomát, mely Borg. Szent Ferencz tiszteletének van szentelve; s ezen templom fentartására a Telekessy egri püspök által adományozott gyógyszertárat.

II. József császár az adománylevélben kötelességül szabja meg: A pilis-pásztói apátságok birtokainak kezelése az Egerben alakítandó konvent fejének a joga legyen; a templomot a két apátság tartja fönn minden időben s a gyógyszertár jövedelme csak templomi költségekre fordítható; az isteni tiszteletet s a többi vallási szolgálatot a templomban a cziszterczi rendtagok is úgy és olyan buzgalommal végezik, mint a jezsuiták cselekedték; az egri nagy gymnasiumban a rendtagok tanítanak, miért is köteles a rend az egri gymnasiumnál tartani öt tanárt, továbbá rendkívüli tanárként egy hitelemzőt (catecheta) és egy hitszónokot (exhortator); az iskolában a rendtagok kötelesek az új rendszer — a Ratio Educationis —, vagy később előirandó mód szerint tanítani; az igazgatónak a tanulmányi alapból kétszáz forint tiszteletdíj jár, — de ezt a rend csak akkor kapja meg, ha az igazgató

[1] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 70.

cziszterczi rendtag, mert egyébként az illető igazgatóé lesz; a rendnek adományozott épületeket az apátságok kötelesek saját költségükön jó karban tartani és kijavítani, — úgy, hogy a tanulmányi alaphoz segítségért soha sem fordulhatnak; az apát és a rend a szőllőkre is kiváló gondot fordít; az apát és a rendtagok a rendnek adományozott telkeket, épületeket és adományokat maguktól el nem idegeníthetik és ki nem cserélhetik; a kert haszonvétele az apátságot illeti meg a folytonos javítás fejében, — de a gymnasium ifjúsága a szokásos szabad idő alatt a kertből semmi áron sem zárható ki.

Midőn II. József így rendelkezik, — úgy mondja — hogy *az ifjúság helyes neveléséről és tanításáról akar gondoskodni.* Ezért reméli, hogy intézkedését utódai is nemcsak érvényben hagyják, hanem a körülmények szerint még újabb kedvezményekkel erősbítik is. De meg is parancsolja, hogy ezen intézkedése előtt mindenki meghajoljon.[1]

Csáky János gróf 1781. decz. 24-én közli Zúri Fülöp apáttal a helytartótanács határozatát, melyben figyelmezteti, hogy az 1778. aug. 17-iki legfelsőbb határozatot, mely megköveteli, hogy a rend tagjai közül azokat, a kik akár hittudományi lectorok, akár a philosophiai tudományokból tanárok lesznek, a budai egyetemre küldje, — figyelmen kívül hagyta. S ez az oka, hogy apátsága tagjai közül három év óta a budai egyetemen egyetlen egyet sem képesítettek lectornak vagy professornak. Felhívja tehát a helytartótanács Zúrit, hogy az említett rendeletnek a jövőben eleget tegyen; s kiemeli egyúttal, hogy az egyetemre küldés még azokra is áll, a kik 1781. jan. 1-je óta lectorok vagy professorok, de az egyetemen még nem voltak.[2]

A helytartótanács úgy tapasztalta, hogy egyes szerzetes rendek sokszor olyan rendtagokat alkalmaznak tanárokul, a kiknek nincs meg a kellő előkészültségük, s így növendékeiket nem a szabályzat által előirt módon tanítják. Miért is 1782. jul. 29-én Zúrit is felhívja, hogy a tanárok megválasztásában nagy körültekintéssel járjon el és csak olyanokat alkalmazzon a tanszékeken,

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXVII. sz. okl.

[2] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXII. sz. okl.

a kik alkalmas emberek, megvan a kellő tanulságuk és a tanrendszer szellemében otthonosak.

Megemlíti egyúttal a helytartótanács, hogy a budai egyetemen a repetensek collegiumának az is egyik czélja, hogy a szerzetes rendek növendékeiket kiképzés czéljából ide küldjék. S megkérdi, van-e Zúrinak olyan embere, a ki a budai egyetemet hallgatja? Vagy talán a rendtagok a megfelelő tanulmányokat saját házi tanintézetükben végezik? Ezen utóbbi esetben mily módon és rendben járnak el?[1]

Mivel a «Ratio Educationis»-ban az oktatás azonosságának elve jutott érvényre, a helytartótanács 1783. jan. 28-án felhivja Zúrit, terjeszsze be egy hó lefolyása alatt, hogy saját házi tanintézetében miként megy végbe a rendtagok kiképzése?[2] Mivel a válasz késett, a helytartótanács 1783. márcz. 10-én megsürgeti Zúrit.[3]

Zúri válaszában előadja, hogy költséghiány miatt mindeddig sem a pilisi, sem a pásztói apátság nem szervezett valóságos monostort, s így házi tanintézetet sem. Nincs tehát professor és lector sem. Hanem Wellehrádon van 4 theologia tanár, a kik a prágai egyetemen nevelkedtek és licentiatusok. Pilis-Pásztón nincs egy növendék se; Wellehrádon van nyolcz. Ezek között három magyar, a kiket, ha arra valók lesznek, a prágai egyetemre küld, mert a pilis-pásztói jövedelmekből nem telik, hogy őket a budain képeztesse.[4]

A helytartótanács 1782. okt. 14-én a többi szerzetes rendfőnökkel egyetemben Zúri Fülöpöt is felszólítja, hogy a szerzetes tanárainak házfőnökét tiltsa el az iskolai dolgokba való avatkozástól;[5] főleg a tanulók iskolai bizonyítványának aláírásától.[6]

Zúri 1783. okt. 20-án értesíti Vörös Antalt főigazgatót, hogy most küldi clericusait egyetemi tanulmányaik folytatására.[7]

Mivel legfelsőbb rendelet szerint a szerzetes rendeknek philosophus növendékeiket Budára vagy Kassára, a theologusokat meg

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXIII. sz. okl.

[2] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 60.

[3] U. o. fasc. 17. nr. 61.

[4] U. o. fasc. 17. nr. 60.

[5] U. o. fasc. 17. nr. 54.

[6] Egri főgymn. levt. Instructiones. 108. l.

[7] Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 17. nr. 70.

Budára kellett küldeniök, Niczky Kristóf gróf 1783. okt. 27-én felszólítja Zúri Fülöp pilis-pásztói apátot, terjeszsze be, mily módon hajtotta végre ezt a rendelkezést.[1]

Plachy Cyrill irja 1779. szept. 30-án Zúri Fülöp apátnak: A mint Pásztóról bejöttem Egerbe, hogy a rendtagokat a nagyszünetre elbocsássam, itt mindent másként találtam, mint a hogy reméltem. Én már előbb megbeszéltem Hegyi József igazgatóval, hogy Machek Vilmos rendtag a jövő évben is tanitsa a gymnasiumban a rhetorikát, Marsalkó Konstantin meg hallgassa a theologiát. Most meg előmutatta Molnár János főigazgatói helyettes és Nagyságod levelét. Ezen utóbbiból megértettem, hogy Nagyságod beleegyezett azon intézkedésbe, a mely szerint jövőre Machek Vilmos nem tanit; Marsalkó Konstantin tanitja a rhetorikát s kivüle tanitanak még azon rendtagok, a kik az idén a budai egyetemet hallgatták. Az igazgató meg élőszóval elmondta, hogy Machek Vilmos nem tanárnak való ember; mert nincs semmi előadása s össze-visszamagyaráz. S épen ezért az ifjak az idén is semmit sem tanultak tőle. Ebből azután a tanintézetre is, meg a rendre is nagy szégyen háramlik.

Ha Machek Vilmos nem lehet tanár, — irja Plachy — akkor szégyenszemre itt Egerben sem maradhat. Ha pedig ő innét távozik, mi lesz a zenével a templomban?[2]

Neumann Lipót rendtag ellen is sok a panasz. A szentbeszédeket nem készíti s kívülről nem tanulja meg, hanem közismeretű könyvből szóról-szóra kiirja s igy leolvassa, — de még ezt sem szabatosan. Hegyi igazgató kivánja, hogy rendfőnöke ezt a tanárt intse meg.

Maga Plachy is azon véleményben van, hogy Neumann Lipót a komoly tanulmányokat nem kedveli s rendje dicsőségeért nem igen hevül, s e helyett többet ad a saját kényelmére. A komoly figyelmeztetést tehát nagyon megérdemli.[3]

Plachy Cyrill egri elüljáró 1779. nov. 15-én részletes ada-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. f. 17. nr 71.

[2] U. o. 1779. szept. 30. kel. lev. – Machek Vilmos 1778. decz. 17-én, 1779. márcz. 24-én, 1780. febr. 23-án a kar vezetője (regens chori); 1783. máj. 30-án hitszónok és a Mária-congregatio elnoke. (Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 50.

[3] U. o. 1779. szept. 30. lev.

tokkal támogatva bizonyítja Zúri apát előtt, hogy Hegyi József egri igazgató a cziszterczi rend iránt ellenséges érzülettel van. Elmondja, hogy Machek Vilmos rendtagot a tanárságtól elmozdította; s ez épen ezért nagyon szomorú s kéri, hogy tegyék el Egerből, mert nem akar itt tétlenül élni. Neumann Lipót ugyan exhortator maradt, de ő is szabadulni akar Egerből, hogy az igazgató őt is el ne mozdítsa. Partly Bertalant is fölmentette a catechetaságtól azon a czimen, hogy gyönge egészségű; pedig egyetlenegyszer sem kellett helyettesíteni. Ez mutatja legjobban Hegyi érzületét. Hiszen Partly Bertalan 13 évig volt plébános; hogy kívánhat tehát jobb hitelemzőt? Most meg Palyuch Mór és Ujfalussy László rendtag nyakába varrta a hitelemzést is; pedig ezeknek elég dolguk van az iskolában s Ujfalussy László úgyis gyenge mellű, s így lehet félni, hogy a megerőltetés ártalmára lesz. S ez annál felháborítóbb, mert az egész dolognak egy tanuló, az igazgató pártfogoltja az oka. Ez az ifjú ugyanis catechesis alatt már a türhetetlenségig helytelenkedett. Ekkor Partly Bertalan az igazgatót arra kérte, hogy az ifjút méltón büntesse meg. Hegyi ezt nem tette; hanem hogy az ifjú többé ne kerüljön Partly kezei közé, ezt fölmentette a hitelemzéstől.

De ezenkívül még mi mindent művelt Hegyi? Az iskolai törvények mellőzésével, az egész mult tanévben csak egy tanári tanácskozmányt tartott; pedig havonként kellett volna ezt tennie. E helyett a tanárokat egyenként hivogatja magához és pedig rendesen akkor, midőn evés ideje van. A tanárok tekintélyét lejárja. Mert ha az ifjú a tanárt nála bevádolja azért, hogy őt szamárnak (asinus) vagy tacskónak (infans) mondotta, — a tanárt magához hivatja és az ifjú előtt leszidja.

A tanárokról sértőleg nyilatkozik. Midőn Marsalkó Konstantin arra kérte őt, hogy Machek Vilmost hagyja meg a rhetorika osztályában, — egész durván így felelt neki: «Inkább ökrökkel akar dolgozni». A tanulók bizonyítványát összetépte csak azért, mert a cziszterczi tanárok nevük után azt is jelezték, hogy a cziszterczi rend tagjai (Ord. Cist.). A három alsó grammatikai osztályban nem engedi meg, hogy a tanár a fiúkkal latinul beszéljen. Pedig más gymnasiumban megteszik ezt. S mivel Magyarországban a szülők tudnak latinul, ha gyermekök nem beszél latinul, az iskola

rovására irják. Igy tehát Hegyi intézkedése a rend tanári működésének sikerét, szóval az iskola becsületét érinti.

Most meg legutóbb Hegyi a rhetorokat magyarul feleltette; pedig ők az anyagot latinul tanulták. Ebben sem valami jóindulat nyilatkozott meg a tanár és a tanítványok iránt. A curatort meg, a kit a konvent fizet, egészen a maga czéljaira használja föl.[1]

Hegyi József igazgató Ujfalussy László rendtagot gyengének találta a hitszónoklatra.

Plachy Cyrill 1780. febr. 17-én megütközik ezen felfogáson, mert Ujfalussy Lászlót úgy ismerte, hogy ezen a téren megállja a helyét. S ezen nézetét közli Zúri apáttal is.[2]

Ujfalussy László cziszterczi rendtag 1780. jun. 9-én Egerben a syntaxis tanára. Sok baja volt valami Csörgő Pál nevű tanulóval, a ki iskolatársait durván bántalmazta, tanárait boszantotta, aljas dolgokról beszélt és szitkozódott.[3]

Ujfalusy László cziszterczi tanár korbácscsal megverte ezt a Csörgő Pál nevű tanulót. A fiú özvegy édes anyja egész Egert föllármázta; az ügyet a püspök és a főigazgató elé vitte.

Vörös Antal nagyon erősen leirt az igazgatóhoz, a ki a levelet közölte a tanárokkal. Ezeket a kemény levél nagyon lesujtotta, mert egyoldalú előterjesztésen alapult.

Plachy Cyrill most fogta magát és irt a főigazgatónak. Elmondta neki, hogy az ifjú nagyon megérdemelte a büntetést, mert már nem lehet vele birni. Egyébként is az édes anya a tanártól már bőséges elégtételt vett, midőn őt, a szepesi nemes magyar embert az igazgató jelenlétében «gorombá»-nak nevezte. Ha a tanárok egy nő fellobbanására ilyen sorsnak lesznek kitéve, attól lehet félni, hogy oda hagyják állásukat s majd nem lesz magyar ember, a ki belépjen a rendbe, a hol rá ilyen sors várakozik.[4]

Plachy Cyrill egri perjel irja 1780. máj. 20-án, hogy Hegyi József egri igazgató egyre beteg, s a közfelfogás azt tartja, hogy nincs remény a felgyógyulásához. De még ha fölépül is, nem viszi tovább az igazgatóságot, — miként maga kijelentette a tanulók előtt.[5]

[1] Zirczi ap. levt. 1779. szept. 30. és nov. 15. lev.

[2] U. o. f. 43. lit. C. 1780. febr. 17-iki lev.

[3] U. o. III. 287. sz.

[4] Zirczi ap. levt. 1780. jul. 24-iki lev.

[5] U. o. f. 43. lit. C. 1780. máj. 20. lev.

A poéták és a rhetorok tanárai, a tanulók türhetetlen viselkedése miatt, 1780. máj. 20-ika táján nem akartak bemenni az iskolába. A püspök meghivatta s kikérdezte őket eljárásuk okaira nézve. Ekkor több ízben is megemlítette nekik, hogy Hegyi igazgató aligha áll még egyszer talpára. Ezzel — irja Plachy Cyrill — úgy látszik, minket akart figyelmeztetni, hogy kellő időben gondoskodjunk igazgatóról.

Ezen időtájt beszélt Marcolt orvos Pesten Vörös Antal főigazgatóval s ajánlotta neki, hogy az igazgatói állást majd cziszterczi rendtaggal töltsék be. Vörös félig-meddig meg is igérte a dolgot.[1]

Hegyi József igazgató már nem szálka, hanem gerenda volt a rend szemében. Szivesen szabadultak volna tőle, ha lehet. Erre nyilt kilátás, midőn Hegyi elkezdett betegeskedni. 1780. jul. 24-én irja Plachy Cyrill, hogy Hegyi a betegségéből annyira fölépült, hogy el kezdett misézgetni is. De ismét visszaesett a betegségébe; s a vizi betegség immár annyira elnyomorította, hogy az iskolaév végét aligha éri meg.[2]

Hegyi József egészségi állapota az egri gymnasiumi igazgatóság kérdését napirendre hozta. Zúri Fülöp apát 1780. aug. 12-én kéri a m. kir. helytartótanácsot, hogy tekintettel azon áldozatokra, melyeket a rend Egerben az oktatásügy érdekében hozott, s azon nehézségekre, melyeket épen az igazgatónak idegen, nem rendi volta okozott: Hegyi után cziszterczi rendtagot állitson a gymnasium élére. Igéri Zúri, hogy az alkalmas egyén kiszemelésénél ő helyt fog állani.[3]

[1] Zirczi ap. levt. fasc. 43. lit. C. 1780. máj. 20-iki lev.

[2] Zirczi ap. levt. 1780. jul. 24. lev.

[3] «Zúri Fülöp apát irja a m. kir. helytartótanácsnak 1780. aug. 12-én: «Excelsae regiae Locumtenentiae compertum fido, qualiter studium Humaniorum Agriae mihi concreditum omni modo possibili cum non exiguis mei monasterii Wellehradensis impensis et cooperationibus, qualificatione et expositione meorum religiosorum in eum locaverim statum, ut iamiam et publico et privatis prodesse, et in dies maiori accedere valeat incremento. Accessisset vero pridem magis, si director studii dominus *Hegdy* (így) despectum et odium erga religiosos docentes iuventuti instilando, suamque denegando assistentiam, ipse non fuisset impedimento; prouti veritatem indaganti omni tempore testatum reddi poterit.

Quoniam vero notitiam coepi dictum dominum directorem Hegdj (így) sine spe reconvalescentiae morti decumbere proximum, timeamque, ne per extraneum mihi imponendum directorem afflictionum mihi accidat successio, imo causa posterior peior fiat priore. Sciam vero caeteros ordines id semper obtinuisse gratiae, ut directorem de suo habeant ordine et gremio.

Eapropter quatenus directorium praefati

Vörös Antal főigazgató azonban más nézeten volt. Már 1780. szept. 23-án megirta, hogy különösen az egri gymnasium élére olyan igazgató kell, a ki nemcsak az iskolai fegyelemre felügyel, hanem magukat a tanárokat is tudja vezetni, sőt még helyettesíteni is.[1]

1780. okt. 12-én, hivatalos felszólításra meg imigyen felel: Mivel a cziszterczi rend csak imént lépett a közoktatás terére, úgy tudom, nincsenek még olyan tagjai, a minőket az új tanulmányi rendszer követel s a kik közül bármelyik is a köz javára tudná az igazgatói tisztet végezni. Miért is legjobb lesz, ha a Jézus-társaság egykori tagjai közül olyan férfiút neveznek ki egri igazgatónak, a ki a tanításhoz is, meg a kormányzáshoz is ért. S mivel az ifjúság oktatásánál és a gymnasium vezetésénél a közérdek a fő: az apát által felhozott okok nem olyanok, a melyek miatt rendtagot kellene a tanintézet élére állítani. Megengedem, — úgymond Vörös — hogy a tanároknak nagyobb a nyugságuk, ha az igazgató egyúttal rendtársuk, mert ez könnyebben szemet huny az esetleges hibák és mulasztások előtt. De a tanároknak ezen nyugságát mögéje kell helyezni azon haszonnak, mely egy alkalmas és az oktatás terén otthonos férfiúnak igazgatásából származik. Helyén lesz tehát, ha a cziszterczi rend tagjai az oktatás terén felnőtt és kivált egyén igazgatósága alatt gyakorolják magukat a tanításban és belejönnek az iskola vezetésébe.[2]

studii Agriensis uni meorum religiosorum una cum emolumento conferre et concredere dignaretur, supplico. Spondeo me talem exquirturum religiosum, qui sacratissimae maiestatis intentioni in hoc studio plenissimam daturus est satisfactionem, et ego talem gratiam obtinendam emereri semper studiosissimus, me huic et continuandis gratiis subiectans, debitissimo cum respectu emoriar». (Magy. Orsz. Levt.: Helytartótan. oszt. District. Bud. a. 1780. nr. 8-ban a 12-ik sz.)

[1] «Demisse proinde censerem, directorem cumprimis in hoc (Agriensi) gymnasio eiusmodi virum oportere esse, qui non solum disciplinae scholasticae ordinique custodiendis invigilet, sed qui ipsos etiam professores manuducere, imo interdum etiam supplere possit.» (Magy. Orsz. Levt.: Helytartótan. oszt. Districtus. Bud. a. 1780. nr. 8-ban a 15-ik darab.)

[2] «Cum enim ordo Cisterciensium recenter ad doctionem adplicitus mihi non videatur talibus individuis, qualia benignum systema litterarium exigit, quaeve directoratum cum publici satisfactione sustinere possint, instructus esse: e re futurum putabam, si adhuc director ex abolita Societate tam in docendo, quam in moderando aprime exercitatus scholis Agriensibus praeponeretur. Ad quam humillimam opinionem meam ultro quoque demisse provoco.

Namque motiva per abbatem Wellehradiensem adducta, dum in erudienda scholastica iuventute moderandoque gymnasio publici ratio spectari debet, non sunt eiusmodi,

Vörös Antal főigazgató irja Zúrinak 1780. decz. 6-án, hogy Hegyi József elhalt egri igazgató helyébe *Bihary Ferencz* volt jezsuitát nevezte ki Ő Felsége. Ez egy tudományos, szerény, higgadt és kiváló társadalmi ember. Ő sokféle tisztségein kivül, melyeket még a jezsuita rendben viselt, sokáig oktatta a jezsuita rendi tanárjelölteket a humaniorákra. Az utóbbi években akadémiai hitszónok volt. Remélem, hogy a cziszterczi rend tagjaival békességben meglesz; s nemcsak az iskolai, hanem egyéb ügyekben is nagy segitségökre lesz a kezdő tanároknak és őket az alapos tudományokba bevezeti.[1]

Vörös Antal 1781. nov. 5-én igy utasítja az egri gymnasium igazgatóját: A «Ratio Educationis» 42-ik fejezete szerint, a már egyszer kinevezett és a kir. főigazgató által elfogadott tanárokat a rendi elüljáró csak a főigazgató beleegyezésével mozdithatja el, ha csak erre különös oka nincs. Miért is, ha az apát úr az előző tanév tanárai közül valamelyiket máshová akarta áthelyezni, ezen szándékát velem kellő időben kellett volna közölnie, hogy észrevételemet megtehessem. Most, mivel a dolog már idejét multa, beleegyezem ugyan az apát úr kivánságába és azon tanári névsorba, melyet Ön nekem megirt; de kikötöm, hogy a grammatikai osztályok tanárai a jövő évre visszatérjenek Egerbe s hogy hasonló változás a jövőben előzetes tudtom és beleegyezésem nélkül nem fog történni.[2]

quae svaderent ex ordine suo directoris constitutionem. Quamvis enim ipse admittam, fieri posse, ut maior quies professorum obtineatur, si ex eodem ordine director talis fuerit, qui ipsis si quid aut neglectum, aut non rite factum fuerit, conniveat et naevos dissimulet. Verum haec professorum quies postponenda est utilitati illi, quae ex directoratu apti individui, et in re litteraria, uti decet, versati, tam in ipsos professores, quam discipulos promanat. Expedit proinde, ut quoniam nondum se in arte docendi scholasque regendi plene formaverunt, usu et exercitatione sub directoris litteris innutriti et consumati provida directione ultro se forment patres Cistercitae». (Magy. orsz. levt.: Helytartótan. oszt. Districtus. Bud. a. 1780. nr. 8-ban a 29. db.)

[1] Zirczi ap. l. t.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 37.

[2] «Quod pro professoratu dispositum *Franciscum Roják* attinet, in Ratione Educationis paragrapho quadragesimo secundo, pagina sexagesima quinta expressum est: Magistros semel designatos et calculo regii directoris probatos non erit integrum superioribus absque expresso eorum consensu loco et officio movere, nisi peculiaris plane causa interveniret. Hinc si dominus abbas prioris anni professorem alio intendebat disponere, mihi id tempestive significari oportuit, ut meam animadversionem facere potuissem. Nunc, cum iam res de tempore non sit, assentior quidem desiderio domini abbatis et ordini professorum, quem dominatio vestra admodum reverenda mihi perscripsit; ea tamen cum cautela, ut professores grammatici anno futuro in urbem

Ezen levél alapján irta Bihary Ferencz igazgató 1781. nov. 22-én Zúri Fülöpnek, hogy azon nehézségeket, melyek személyi ügyekben fenforogtak, Vörös Antal főigazgatónál már eligazította. S így Marsalkó Konstantin rendtagot a tanítástól fölmentette s helyébe Victorin Imre rendtagot osztotta be. Pászty Rajmund marad a helyén; a syntaxist Ujfalussy László, a grammatikát Palyuch Mór tanítja. Roják Ferencz meg a nagy iskola élére került.[1]

Bihary Ferencz igazgató 1781. nov. 22-én értesíti Zúrit, hogy az egri gymnasiumban nagy az ifjúság száma s közte sok az előkelő nemes ifjú. Ide jár Esterházy Imre tábornok két fia is; az idősebbik, Pál, a humaniorák első osztályát, a fiatalabbik, Károly, a syntaxis osztályt látogatja. *Ezek idejövetelének szerintem, úgy látszik, az az oka, hogy Nagyságod fiai jól tanítanak.*[2]

Zúri Fülöp a tanári karból néhány rendtagot ki akart venni. Midőn erről Vörös Antal főigazgató értesült, 1782. ápr. 15-én így ir az egri igazgatónak: A mily szivesen óhajtja teljesíteni az apát kivánságát, épen olyan óvatossá teszik a «Ratio Educationis»-on nyugvó királyi rendeletek. Hiszen ezek megparancsolják, hogy a tanárok hosszabb ideig állandóan tanitsanak; vagyis hogy a tanári testületekben ne legyen gyakori a változás. Mert csak állandó tanári karok mellett lehet remélni azt, hogy maguk a tanárok jól belejönnek az oktatásba s így az ifjakat is nagyobb sikerrel tanítják.

A mult évi minősítvényi táblázatokból azt látta a főigazgató, hogy azon tanárok, a kiket az apát a tanárikarból ki akar venni, 27—28 évesek, s még theologiát kell hallgatniok. Ha a gymnasium érdekét biztosítani lehet — ezen terv ellen nincs szavam. De előbb tudja meg, kiket szánt az apát az illetők helyébe. A kit Ön — az igazgató tudniillik — alkalmasnak talál, azt én is elfogadom.[3]

redeant, utque talis mutatio sine meo praesciptu et consensu non fiat. Quae epistola mea cum caeteroquin improtocolanda sit, vigore illius dominatio vestra admodum reverenda strenue curabit, ne quid simile deinceps attentetur.» (Egri főgymnasium levt. Instructiones. 104. l.)

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXXI. sz. okl.

[2] A következő kötetben: Oklevéltár CLXXI. sz. okl.

[3] «Quod attinet domini abbatis desiderium, fateor, prout ex parte lubens eidem complacere cupio, ita parte ex altera me attentum reddunt benignae resolutiones regiae in ipso systemate literario fundatae, quae obstare videntur; cum iis praecipiatur, ut

Vörös Antal irja 1783. aug. 11-én az egri igazgatónak, hogy a wellehrádi apát nyilatkozata szerint, neki sem olyan szerzetes rendtagja, sem végzett theologusa nincs már több, a ki egyúttal magyarul is tud. Miért is, ha a most tényleg tanító tanárok közül valaki meg akarna válni, ezt neki megengedni nem lehet.[1]

2. VONÁSOK A RENDTAGOK EGRI ÉLETÉBŐL.

A collegiumban idegenek is laknak. A cziszterczi rendtagok életének szervezése 1779-ben. Az egri collegium tagjai 1779- és 1782-ben. Az egri rendház szegény. Templomi szolgálat. A rendház fentartása és szegénysége. Világi tanárok és cselédek fizetése.

Miközben a pásztói cziszterciek az egri gymnasium tanszékein elhelyezkednek, hozzálátnak egyúttal egri rendházuk szervezéséhez is. Megrajzolom tehát néhány vonással hatéves egri életök fobb mozzanatait is.[2]

A jezsuiták közül néhány öreg rendtag, a kik Egerben maradtak, a collegium épületében lakott. Ugyancsak itt lakott és étkezett Hegyi József, az egri gymnasium igazgatója is, a ki két hónapra 1777-ben 24, szolgájáért (curator) meg 6 frtot fizetett.[3]

Molnár János prodirector 1778. decz. 10-én megütközéssel említi, hogy az új elüljáró, Plachy Cyrill a rendházból kitelepíti azon egyházi férfiakat, a kik az apát engedelmével eddig benn laktak. S kéri egyúttal az apátot, hogy lépjen közbe s az ilyen

longiori tempore professores in continua doctione commorentur. Certum quippe est, ea ratione moderatores et se perficere et maiori cum fructu discipulos instituere posse. Interim cum ex submissis prioris anni informationibus mihi constet, professores illos partim viginti octo, partem viginti novem annum agere et theologiam ipsis audiendam esse: si bono modo gymnasio consuli possit, acquiesco. Sed prius nobis constare debet, quem dominus abbas proiectare velit! Placeat proinde se curare informari quoad singulas circumstantias de dotibus necessariis. Quoad illum, quem dominatio vestra admodum reverenda proiectat, cum censeat idoneum, nihil in contrarium habeo». (Egri főgymn. levt. Instructiones. 106. l.)

[1] . . . cum dominus abbas Wellehradiensis scriptis ad me litteris assereret, se nec religiosum, nec candidatum absolutum theologum habere, qui simul lingvae Hungaricae sit gnarus: si proinde unus alterve docentium actu a docendo dispensari cuperet, stante hac abbatis declaratione concedi ipsi haud posset». (Egri főgymn. levt. Instructiones 113. l.)

[2] A gymnasium belsejébe szövődő vonatkozásokat a föntebbiekben már letárgyaltam.

[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 47.

eljárást ne engedje meg.[1] Az apát már decz. 15-én válaszol és teljesíti Molnár kívánságát.[2]

Zúri Fülöp apát megbízásából egy háromtagú bizottság — Richard Vincze wellehrádi alperjel, Plachy Cyrill egri elüljáró és Stanislaw Tecelin csákáni jószágkormányzó — 1779-ben az egri ház szervezéséhez is hozzálátott. Mintául a prágai collegiumot vette és így rendelkezett: Fölkelés reggel 3/4 5-kor; 5 órakor elvégezik a breviariumot a Nonáig bezárólag; ezután fél órás elmélkedés; 7 órakor szent mise; 8 órakor kezdik a leendő tanárok hallgatni azon világi pap előadását, a ki előbb a püspöknél volt jegyző, most meg belép a rendbe. Az előadások 8—10-ig tartanak. A mint ebédre elsőt csengetnek, megkezdődik a lelki olvasmány Kempis Tamásból s tart egész az ebédig. Ebéd előtt hangosan imádkoznak s ezután csendben ebédelnek, mialatt olvassák a szentirást, a Martyrologiumot és egy fejezetet Szent Benedek regulájából. Délután 2—4-ig ismét előadás, a mely után elmondják a Vesperast és a Completoriumot. Ezután kiki tanulmányait végezi. Vacsora előtt negyed órával lelkiismeret-vizsgálat; 1/4 9-kor lefekvés. A clausurán belül a folyosón csend van. Mindenki capuciumot visel. Reggel fölkelésre, előadásokra, délután 4 órakor és étkezéskor csengetnek.

Vajjon ez a szervezés állandó lesz-e, — nem tudom, jegyzi meg Plachy Cyrill; mert a tanárok és a többi tisztviselők a reggeli fölkeléstől és a breviarium közös végzésétől szabadkoznak. Majd midőn ezek a fiatalok tanárok lesznek, ezek is így cselekesznek.[3]

1779-ben az egri collegium tagjai voltak:
Plachy Cyrill elüljáró;
Schurmann Márton, a ki decz. 7-én meghalt;
Machek Vilmos a rhetorica tanára;
Neuman Lipót konyhamester és exhortátor;
Victorin Imre;
Partly Bertalan;
Marsalkó Konstantin;
Ujfalussy László;
Palyuch Mór és

[1] Egri cziszt. konv. levt. 1778. decz. 10. kel. lev.
[2] U. o. 1778. decz. 23. lev.
[3] Zirczi apáts. levélt.: Act. abb. Paszt. f. 17. nr. 29.

Pászty Rajmund. Ez a három utóbbi 1779. ápr. 15-én ment Budára és szeptember 2-án visszatért. Volt még két növendék: Márton és Valter.

Ezek szolgálatára volt: Antal sekrestyés és István segédsekrestyés; 1 gyógyszerész és ennek segédje egy laboranssal; 1 szakácsné, 2 szolgáló, 1 kertész, 1 szolga, 1 felszolgáló tanuló és 5 zenész.

A convictorok után befolyt 552 frt. Ehhez az elüljáró adott 141 forintot; s ezen kettőből kitelt a konyhaköltség, a mely 693 frtra rugott. Ebből a kenyérre 51, vajra, tojásra és tejre 49, zöldségre és kerti veteményre 46, edényekre, korsókra s effélékre 71 frt esik.[1]

1779-ben Hanzél József, Roják János és Ollik András magyar egyéneket vették be a rendbe.

Hanzél József egri születésű. Első éves jogász; szülei költségén tanul; tiszta magyar ajkú; testileg egészséges s jólelkű ifjúnak látszik. Megvan husz esztendős.

Roják János első éves theologus. Született Varannón, Zemplén vármegyében. Nemes szülők gyermeke; husz éves; csak az anyja él. Anyanyelve szláv, de jól érti a magyart is. A német nyelvet még csak kezdi tanulni. Jóindulatú; elég megnyerő modorú; egészséges; jó előadása van.

Ollik András született Árva-vármegyében, Dubován. Árva, tanításból él. Másodéves bölcsész. Anyanyelve a szláv, de tud magyarul is. Egészséges, de kissé selypít. Huszonnégy éves. A tanulásban közepes; magaviselete példányszerű, — mint tanára, Szuhányi állítja.[2]

Zsibray Mihály I. éves bölcsészethallgató 1780. jul. 29-én kéri fölvételét a rendbe.[3] 1779-ben Egerben van egy laicus novitius, a ki — Plachy Cyrillnek 1779. szept. 30-iki sorai szerint — kérte az apátot, hogy bocsássák fogadalomra.[4]

Schurmann Márton rendtag gyenge mellű ember. 1779. jul. 26-án olyan roham jött rá, hogy orrán-száján dült belőle a nyálka s majd belefulladt. Beszélni nem tudott; a plébános az utolsó kenetet ráadta. Másnap ismét elővette a baj. De pár nap mulva

[1] Zirczi ap. levt.: «Nota de Culinae officio» cz. irat.

[2] U. o. f. 51.

[3] Zirczi ap. levt.: 1780. jul. 29. lev.

[4] U. o. 1779. szept. 30. lev.

javulni kezdett. A chirurgus azonban megtiltotta neki, hogy kocsira üljön; s így Pásztóról most még nem mehet vissza Egerbe.[1]

Victorin Imre, fölszentelt rendtag, az egri collegium sekrestyése 1779. febr. 18-án és 1783. máj. 15-én.[2]

1782. decz. 10-iki kimutatás szerint, a pilis-pásztói apátság tagjainak száma 10. Ezek közül 7 a gymnasium szolgálatában áll; 3 meg a gazdaság terén működik. A tiz közül 2 clericus, 1 meg laicus.[3]

Plachy Cyrill 1780. jan. 17-én irja az apátnak, hogy az egri konvent nagyon szegény. Szántóról bejön, a mi bejön; de már ez a forrás is apadóban van. Valamire el kell magunkat határozni. Vagy anyagi segítséget kérünk a helytartótanácstól; vagy pedig az egri gymnasiumtól kell megválnunk. Nem hiszem — irja Plachy — hogy szükségünkben ne jöjjenek a segítségünkre és gyötrődni hagyjanak bennünket, midőn tőlünk oly nagy szolgálatokat és annyi épület fentartását követelik. Még ha jobb években a jövedelem a magunk eltartására elég lesz is: mit csinálunk a rendházakkal és a majorokkal? Engem már csak az engedelmesség tart itt Egerben. Ha ezt nem tekinteném, egy napig sem maradnék itt. Igaz, hogy a jószágkormányzók küldenek segítséget; de annyit maguknál tartanak, a mennyiből tisztességesen megélhetnek. Nekem azonban föl a fejem, miként teremtem elő a legszükségesebbeket.

Az a hír is járja, hogy minket a gyöngyösi gymnasiumba helyeznek át, mert itt biztosra veszik, hogy a budai egyetem Egerbe költözik át.[4]

Midőn 1780-ban Egerben a «canonica visitatio»-t tartották, az egri püspök meghagyásából a plébános ezt kérdezte az egri elüljárótól: Vajjon szentségimádáskor s midőn az oltári-szentséget körmenetileg kiviszik, mennyi nép van jelen a cziszterciek templomában? mily szertartás szerint megy az végbe? s van-e rá engedély?

Plachy Cyrill válaszában kijelenti, hogy a templom minden ilyen alkalommal tömve van; a szertartás a legünnepélyesebb, mert ilyen alkalomra rendesen meghívnak valamely infulás papot. De

[1] Zirczi ap. levt. 1779. aug. 6. lev. — Mattyasovszky László lasztóczi plébános adósa Schurmann Márton Egerben élő cziszterczi rendtagnak. 1778. deczember 5-én biztatja, hogy rövid idő alatt letörleszti a tartozását. (U. o. fasc. 43. lit. C. 1778. deczember. 5. kel. lev.)

[2] U. o. fasc 50.

[3] Egri cziszt. konv. levt.

[4] Zirczi apáts. levt. 1780. jan. 17-iki lev.

hogy engedélyt erre külön kértek volna, nem tudja. Annyi azonban bizonyos, hogy a rend a lelkiekben mindazt köteles megtenni, a mit a jezsuiták. Igaz, hogy ember és jövedelem hiával levén, egészen mindent nem tudnak elvégezni; de annyit mindenesetre teljesíteni akarnak, hogy a nép meg ne botránkozzék s az egyháznak szégyenére ne legyenek.

Úgy látszik, az egész kérdezősködésnek az volt a nyitja, hogy a rend Egerbe telepedvén, külön engedélyt nem kért a püspöktől a nyilvános istentiszteleti tények végzésére.[1]

Az egri rendház eleséget és készpénzt Pásztóról kapott. Csór István provisor több ízben szállított Pásztóról Egerbe szemes gabonát. Beitler Methód egri elüljáró (superior), 1778. máj. 6-án 600 frtot vett át Machek Vilmos szántói jószágkormányzótól az egri collegium részére.[2] Plachy Cyrill elüljáró meg a többek között 1780. decz. végén 170 r. frtot kap Pásztóról.[3]

Beitler Methód és egri rendtársai, szegénységükre való tekintettel, 1778-ban azért folyamodnak Esterházy Károly gróf püspökhöz, hogy a jelen évi egri bortermésből ne kelljen nekik tizedet fizetniök. A püspök praefectusának adta ki a kérvényt véleményadásra. Ez úgy nyilatkozott, hogy a bortizedet a püspök csak akkor engedje el az egri cziszterczieknek, ha előbb a pásztói tized ügyét a püspökséggel tisztába hozzák. A püspök tényleg ilyen értelemben válaszolt a folyamodásra.[4]

Az 1778/79-ik évben az egri gymnasiumban november, deczember és január hónapban befolyt tandíj fejében 196 frt és 1 kr.[5]

Az egri rendház 1779. aug. 1-én két tanár és a curator negyedévi fizetése fejében 200 r. frtot fizet Hegyi József igazgatónak.[6]

Az egri templomban 1781. máj. 19-én Cseh Béla a kántor és az orgonista. Fizetése 60 r. frt.[7]

A szakács évi fizetése az egri rendházban, 1778-ban, 60 r. forint. Szacsay András inas pedig ugyanekkor kapott egy évre 20 r. frtot, 7½ rőf vásznot s délben és este egy-egy messzely bort.[8]

[1] Zirczi ap. levt. 1780. jul. 24. lev.
[2] U. o. f. 43. lit. C. 1778. máj. 6. kel. lev.
[3] U. o. III. 287. sz.
[4] Zirczi ap. levt. 1778. okt. 3. és 7-iki lev.
[5] U. o. III. 287. sz.
[6] U. o. III. 287. sz.
[7] U. o. fasc. 50.
[8] U. o. III. 287. sz.

II. RÉSZ.

AZ ÖNÁLLÓSULÁS, ELTÖRLÉS ÉS VISSZAÁLLÍTÁS KORSZAKA.

1784—1814.

I. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG ÉLETE.

1. ZÚRI FÜLÖP APÁT KORMÁNYZÁSA. (1784—1800.)

A wellehrádi apátság eltörlése után a rendtagok előrelátják a pásztó-pilisi apátság eltörlését is. Az egri rendház tagjai 1786-ban. A cisztercziek vagyonának lefoglalása Egerben, a pásztó-pilisi apátság eltörlése után. Zúri Fülöp apát kérvénye az 1790/91-iki országgyűléshez a pásztó-pilisi apátság visszaállításáért. A volt egri cisztercziek kérvénye Heves- és Külső-Szolnok-vármegyéhez és az 1790/91-iki országgyűléshez a pásztó-pilisi apátságok visszaállítása ügyében. Az egri tűzvész 1800-ban.

A rendtagok a wellehrádi apátság eltörlése után jól látták, hogy a pásztó-pilisi apátságok napjai is meg vannak számlálva. Erről táplált aggodalmukban, 1785. jan. 25-én, Zúri Fülöp apát révén kérik az egri püspököt, hogy Marsalkó Konstantint, Ujfalussy Lászlót, Palyuch Mórt, Pászty Rajmundot és Roják Ferenczet szentelje misés papokká.[1]

Az egri püspök az apátot Ő Felségéhez utasította.

Plachy Cyrill pásztói elüljáró tényleg az uralkodóhoz fordult, kimutatván, hogy Marsalkó Konstantin, Ujfalussy László és Pászty Rajmund az ötéves theologiai tanfolyamot már elvégezték, s így a hitelemzésben és a nemzeti iskolák tanrendszerében otthon vannak.[2]

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d]. [2] U. o.

Deschan József a helytartótanács nevében 1786. febr. 25-én felszólítja az egri egyetemes seminarium rectorát, győződjék meg róla, vajjon csakugyan így van-e a dolog. Ha igen, akkor a nevezett rendtagok fölszentelhetők.[1]

1786. máj. 16-án Egerben Plachy Cyrill superior, Machek Vilmos, Schumann Theophil, Tomann Liborius, Partly Bertalan, Marsalkó Konstantin, Ujfalussy László és Pászty Rajmund fölszentelt rendtagok, Palyuch Mór és Roják Ferencz fraterek.[2]

Esterházy Károly gróf egri püspök 1786. jul. 31-én értesíti Plachy Cyrill elüljárót, hogy a helytartótanács a pásztói apátság kegyes alapítványairól kimutatást kér. Miért is felszólítja, hogy a mellékelt minta szerint készítendő bevallást hozzá két példányban küldje meg.[3]

Midőn II. József császár a pilis-pásztói apátságot 1787. szept. 16-án eltörölte, az Egerben élő cisztercziektől a következő tárgyakat foglalták le:

Hét darab ezüst kelyhet paténával és tokkal 481 frt 26 1/8 kr. értékben; 4 ezüst kelyhet paténával 145 frt 16 1/8 kr. értékben (eladták 66 frtért); 1 törött ezüst kelyhet 46 frt 34 1/8 kr. ért.; 1 ereklyetartót 39 frt 3 1/8 kr. ért.; 1 ezüst ciboriumot 35 frt 18 6/8 kr. ért.; 1 pacificalét 36 frt ért.; 1 ezüst lámpát 92 frt 10 kr. ért.; 4 ezüst kannát, hozzájok való 2 ezüst tálczával 87 frt 41 kr. ért.; 2 ezüst füstölőt és tömjéntartót 151 frt 48 kr.; 3 ezüst pixist a halotti szentségek kiszolgáltatásához (eladták 1 frt 30 krért); 44 ezüst emlék (anathematum arg. frustilla) 56 frt 52 1/8 kr. ért.; 6 nagy ezüst gyertyatartót 1992 frt 57 kr. ért.; 2 kis ezüst gyertyatartót 26 frt 27 kr. ért.; 2 ezüst virágtartót 36 frt 48 kr. ért.; 1 (Mária)-társulati Album, ezüstmívű munkával 33 frt 9 kr. ért.; 1 pedumot, rajta csekély ezüst részlettel 6 frt 36 kr. ért.; 2 fehér pluvialét aranynyal és ezüsttel kivarrva, aranyozott ezüst kapcsokkal 121 frt ért.; 1 sárga pluvialet 1 stolával 45 frt ért.; 1 kék bársony pluvialét 110 frt ért.; 7 fehér selyem casulát arany és selyem kivarrással, manipulusokkal, velumokkal, bursákkal, pallákkal és 5 stolával 450 frt 60 kr. ért.; 2 vörös selyem casulát 77 frt ért.; 6 sárga selyem casulát 154 frt ért.; 1 kék selyem casulát stolá-

[1] Egri érs. levt.: III. 135. sz.
[2] Zirczi ap. lev.: Act. abb. Paszt. f. 50.
[3] U. o. f. 31. nr. 42.

val és manipulussal 82 frt 30 kr. ért.; 2 fehér selyem dalmaticát 66 frt ért.; 2 sárga selyem dalmaticát ismeretlen értékben; 2 vörös selyem dalmaticát 77 frt ért.; 2 kék selyem dalmaticát ismeretlen értékben; 1 fehér selyem infulát 19 frt 48 kr. ért.; 1 kék selyem infulát 13 frt 12 kr. ért.; 1 fehér selyem gremialét 11 frt ért.; 6 tunicellát ismeretlen értékben; 1 fekete bársony zászlót 27 frt 11 kr. ért.; 1 kék bársony zászlót 7 frt 43 kr. ért.; 2 aranyozott keresztet; 1 köteg rojtot; továbbá a következő kisebb értékű vagy elhasznált tárgyakat: 2 réz kelyhet megaranyozás nélkül; 1 füstölőt és tömjéntartót; 1 lámpát; 5 ón tálczát a kis korsókhoz; 3 fehér selyem casulát a tartozékaival; 6 sárga selyem és 1 fekete selyem casulát; 17 közönséges albát; 26 humeralét; 10 oltár-abroszt; 54 purificatoriumot; 23 törlő-kendőt; 4 superpelliceumot a ministrans gyermekek részére; 12 selyem kendőt a Mária-képhez; 3 oltárvánkost; 1 fekete zászlót és 4 övet.

Mindennek az értéke kitett 4722 frt 29⁶/₈ krt.

A *pásztói* rendházból lefoglalt s elvitt tárgyak összes értéke 477 frt 29 kr. Ez a két összeg együttvéve kitesz 5199 frt 58⁶/₈ krt.

Az egri és pásztói egyházi tárgyakból a vallásalap, a két apátság eltörlése idején, több szegény vagy kegyúr nélkül levő egyháznak 248 frt 10 kr. értékűt ajándékul adott. Schumann Theophil, az új pilis-pásztói apát ezen utóbbi összeg visszatérítéséről lemondott. Igy tehát a kettős apátság a tőle egykor lefoglalt és elvett tárgyak értéke fejében, a visszaállitás után, 1803. jun. 7-én, 4951 frt 48⁶/₈ krt kapott vissza.[1]

A pásztói és pilisi apátság eltörlése után az alig tizéves egri rendház tagjai szétrebbentek.

A pilis-pásztói apátság eltörlésekor a kiküldött bizottság mindegyik rendtagtól irásbeli nyilatkozatot követelt arra nézve, hogy öt hónap leteltével, hol fog állandóan megvonulni. Plachy Cyrill rövidesen úgy válaszolt, hogy ő visszatér hazájába és azon egyházmegyébe, a melybe fogadalmának színhelye esik.

Midőn Plachy ezen elhatározását végre akarta hajtani, érezte, hogy a püspök elbocsátó levelére is szüksége van. Ezt kéri 1788.

[1] Zirczi ap. levt.: III. 266. sz. és Egri konventi levt. 2. sz.

máj. 8-ika körül; mert csak így remélte, hogy az olmüczi egyházmegyébe fölveszik.[1]

Machek Vilmos, az egri gymnasium hitszónoka, volt cziszterczi rendtag 1788. január 15-ike táján az egri püspökhöz fordul és arra kéri, hogy tekintettel hosszú és sokoldalú szolgálatára, vegye fel őt az egyházmegyéjébe; míg vele rendelkezik, hadd lakjék továbbra is a lyceumban, a hol már öt hónap óta él; s alkalmazza valahol a lelkészet terén.[2]

Palyuch Mór és Roják Ferencz 1788. jul. 2-ika körül kérik Esterházy Károly gróf egri püspököt, hogy támogassa őket a nekik esedékes nyugdíj kiutalványozása ügyében.[3]

Partly Bertalan 1790. febr. 20-án irásban kéri Esterházy Károly gróf egri püspököt, ne feledkezzék meg az egri cisztercziek visszaállitásáról. Hiszen szerzetesnek a kolostoron kívül olyan az élet, mint a halnak a vizen kívül.[4]

Zúri Fülöp pilis-pásztói apát 1790. jun. 5-én Schumann Theophil egri gymnasiumi igazgatót nevezi ki teljes hatalmú képviselőjéül az apátságok ügyeiben, főleg ezek visszaállitásának az országgyűlésen leendő szorgalmazásában.[5]

Zúri Fülöp az 1790/91-iki országgyűléshez fordul a pilis-pásztói apátságok visszaállítása és a rend kezére állítása érdekében. Fölterjesztésében néhány vonással megrajzolja a két apátság sorsát azon pillanatig, midőn a wellehrádi apátsággal egyesültek. Innét kezdve már részletesebben mondja el, hogy a wellehrádi apátság pilis-pásztóra 1784-ig mintegy 80,000 frtot költött s mindemellett is a sok pereskedés miatt nem sikerült őket teljesen lábra állítani. De még ily körülmények között is ő maga, mióta (1764) apát, a gazdasági épületeket jókarba hozta és fölszerelte; az egri gymnasium átvétele hírének hallatára mindjárt hét magyar egyént fölvett a rendbe; többet azért nem, mert uralkodói tilalom volt rá, — de meg azután többen nem is jelentkeztek. Ezeket az új rendtagokat több éven át tisztán Wellehrád pénzén tartotta,

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923.

[2] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d].

[3] Egri érs. levt.: Arch. Vet. 923. sz. EZ[d].

[4] «O restituamur meri patriae filii, quo conpatriotis nostris absque impedimentibus ad nutum esse possimus.» (Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 923. EZ[d].)

[5] Egri cziszt. konv. levt.: 1790 jun. 5. kel. lev.

ruházta és taníttatta s mindegyiket az egri gymnasiumba küldte tanárokul néhány nem magyar rendtaggal együtt. Igy már tizenkettőre rúgott az Egerben élő rendtagok száma. Ezek végezték a gymnasiumban a tanítást, a templomban meg az istentiszteleti és papi teendőket. Működésüket már közelismerés kisérte, midőn II. József császár a wellehrádi apátságot 1784-ben egész önkényüleg eltörölte. A pilisi és pásztói apátság most árvaságra jutott. De ez nem soká tartott, mert II. József 1787-ben minden megkérdezés nélkül ezeket is kitörölte az élők sorából. A rendtagok most mentek, a merre láttak. Néhányan Egerben maradtak tanárokul; mások lelkészkedésre adták fejöket; néhányan meg Morvaországba távoztak.

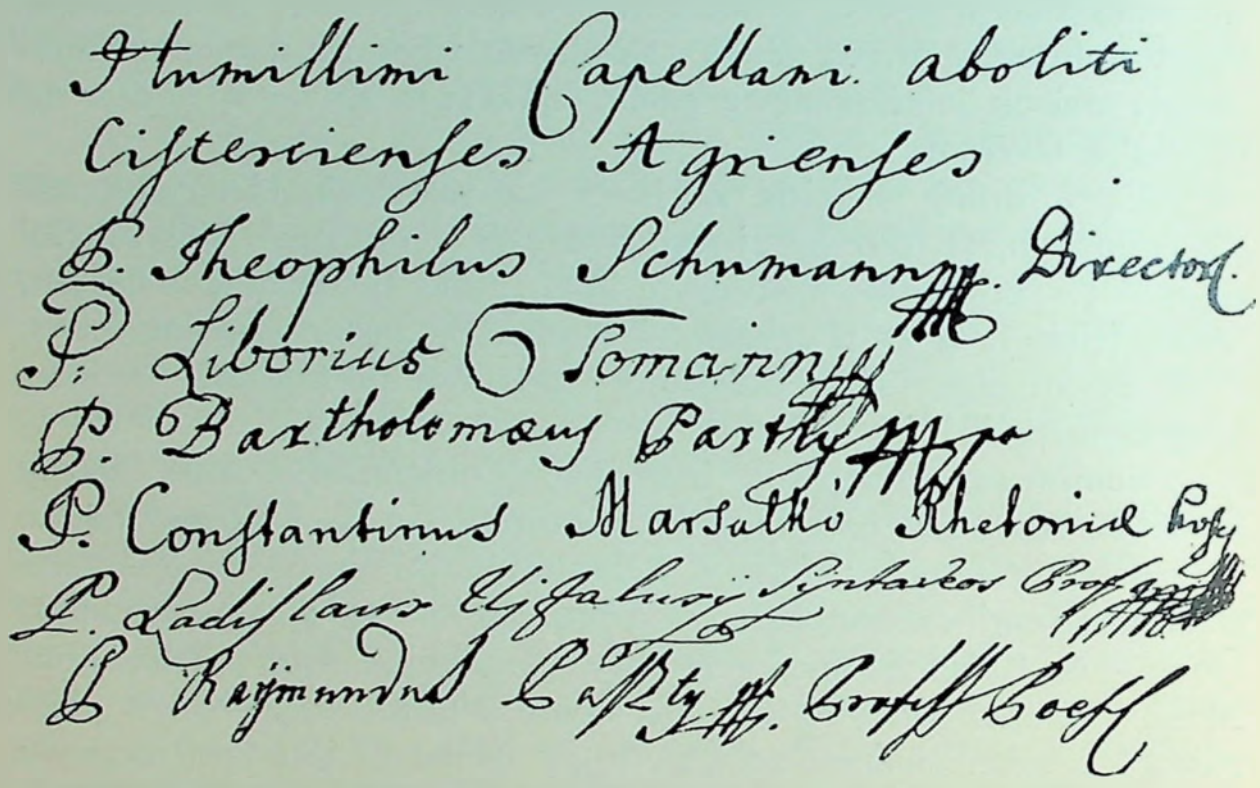
Ez a dolog — irja Zúri — ha valakinek, bizonyára neki fáj legjobban. Hiszen őt királyi kinevezés tette meg pilis-pásztói apátnak; s ő hármas apátsága czimén 2000 frt taxát le is fizetett. Mivel tehát rajta és a cziszterczi renden ok nélkül sérelem esett, kéri az országgyűlést, működjék közre a pilis-pásztói apátság visszaállításánál.[1]

Schumann Theophil igazgató, Tomann Liborius, Partly Bertalan, Marsalkó Konstantin a rhetorika tanára, Ujfalussy László a syntaxis tanára és Pászty Rajmund a poesis tanára, — valamennyien egri cziszterciek — 1790. április 12-én folyamodnak Heves- és Külső-Szolnok-vármegye rendeihez. Elmondják, hogy Mária Terézia királyné az egri gymnasiumot 1776-ban a pilispásztói cziszterczieknek adta át, hogy benne az ifjúságot oktassák, Borg. Szent Ferencz templomában meg az istentiszteletet végezzék. II. József császár 1784. aug. 14-én ezt újabb oklevéllel megerősítette; 1787. szeptember 15-iki rendeletével azonban az apátságokat minden javuktól megfosztotta, — a nélkül, hogy a rend erre legkevésbbé is rászolgált volna.

Mivel azonban az országos törvények világosan kimondják, hogy törvényes itélet nélkül senkit senkinek, még Ő Felségének sem szabad megbüntetni, vagy birtokától megfosztani; s mivel az 1563. és 1613-iki törvények és a bécsi béke pontjai világosan kimondják, hogy a prépostságok és apátságok a saját állapotukban

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXXI. sz. okl.

és alapitásuk szerint maradjanak meg, a melyeket meg elfoglaltak, azoknak kell visszaadni, a kiké eredetileg volt; s mivel II. József császár 1790. jan. 28-án mindazon rendeleteit egy tollvonással megsemmisitette, a melyeket 1780 óta a törvény ellenére kiadott: kérik a vármegye rendeit, támogassák ügyüket az országgyűlésen, hogy a tőlök elvett apátságokat s ezek javait visszakapják s a hazának az iskolában tanitás, a templomban meg az istentisztelet végzése által ismét szolgálhassanak.[1]

Schumann Theophil, Tomann Liborius, Partly Bertalan, Marsalkó Constantin, Ujfalusy László és Pászty Rajmund 1790. ápr. 12-iki aláirása.[2]

A hontalanná lett rendtagok ezen lépéssel nem elégesznek meg. Schumann Theophil az egri gymnasium igazgatója és az apát teljes hatalmú megbizottja, Machek Vilmos helyi káplán Miszlókon, Partly Bertalan hitszónok (concionator), Marsalkó Konstantin a rhetorika tanára, Ujfalussy László a grammatika senior tanára, Palyuch Mór helyi káplán Markászon, Pászty Rajmund a poetika tanára, Roják Ferencz segédlelkész Varannón az

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXX. [2] Zirczi ap. levt. 1790. ápr. 12. kel. lev. sz. okl.

1790/91-iki országgyűléshez fordulnak a pilis pásztói apátság visszaállításáért.

Fogyatékos történeti visszapillantásban elmondják a pilis-pásztói apátság sorsát azon pillanatig, midőn II. József császár az egri gymnasiumban az ifjúság nevelését és oktatását 1784. aug. 14-én a pilis-pásztói cziszterciekre bízta.

De — kiáltanak fel a rendtagok — mulandók az emberi dolgok! Három évvel ezelőtt fordult a koczka. Midőn az ifjúságot az egri gymnasiumban már a tizenegyedik évben oktattuk a társadalom közmegelégedésére és az isteni szolgálatot a hivő nép javára templomunkban már ugyanennyi időn át végeztük: pilisi és pásztói apátságainktól, melyeket a cziszterczi rendnek a magyar királyok adományoztak s annyiszor biztosítottak, fájdalom! minden vétség elkövetése nélkül, hirtelen, bennünket meg sem idézve és ki sem hallgatva, a hazai törvények figyelmen kívül hagyásával, — miként a tekintetes Karok és Rendek is igen jól tudják — megfosztottak s otthonunkkal együtt még ruházatunk fölcserélésére is kényszerítettek. Senki sem fejezheti ki elég világosan, mennyire sujtotta szivünket ez a villámcsapás s mily keservesen viseljük el ma is azt, hogy hivatásunkból kizavartak, kolostorunkból kiűztek, apátságaink javaiból és jogaiból kiforgattak bennünket s ma is kényszerülünk kolostoron kívül, mint a vízből kifogott hal, továbbá a világi emberek házaiban és a falvakban szétszórtan, elüljárói vezetés nélkül élni.

Mi bízunk a tekintetes Karok és Rendek Istenben való hitében s kinek-kinek a magáét megadó méltányosságában. Miért is mindenre, a mi szent, kérjük a tek. Karokat és Rendeket, hogy bennünket, kiket ezen apostoli országba törvényesen vettek be és láttak el adományokkal, most meg hibánkon kívül javainktól, jogainktól és okleveleinktől megfosztottak, s így szerencsétlenekké tettek, hagyományos jó indulatukkal fogjanak körül s vigyék keresztül, hogy apátságaink helyeit, javait és iratait minél előbb visszakapjuk, s így az alapítók szándékának megfelelőleg szerzetesi fegyelem alatt közösen élhessünk.

De itt nemcsak a mi földi és örök javunkról, hanem a közjóról van szó. Mert különösen ennek az érdeke az: hogy a haza törvényei és a nemesi kiváltságok kivétel nélkül érvényben marad-

janak s megsértésökben mindenki akadályra találjon; hogy a hazának azon fiai, a kik Istennek különösen óhajtanak szolgálni, szerzetesi minőségükben illően élhessenek s a mások boldogságáért rájok bizott javakat sértetlenül birhassák; hogy legyenek istenes szellemtől áthatott férfiak, kik addig, mig mások a világ ügyeivel bajlódnak, a világ zajától elvonulva, Istennél az ország boldogságáért buzgón imádkozzanak; hogy legyenek az erény iskolájában hosszú időn át begyakorolt és kipróbált papok, a kik az Isten egyházát otthon is híven szolgálják, meg a híveknek is szolgálatára állanak, főleg akkor, midőn a járványos betegség a lelkészek sorait megritkítja; hogy létezzenek egyének, a kik a természeténél fogva munkátlanságra és vétekre hajló ifjúságot a tudományokra és erényekre alaposan megtanítsák. Ezen feladatokat részben most is megoldjuk Eger városában és gymnasiumában és az egyházmegyében; a többire meg a Rend visszaállítása után, ott és úgy, a hol és miként a tekintetes Karoknak és Rendeknek tetszik, a legnagyobb készséggel engedelmeskedünk.

S mivel a tekintetes Karok és Rendek méltányosnak tartják, hogy mi az eltörölt Wellehrád apátjától, Zúri Fülöptől függetlenek legyünk: habár fájdalommal, de abba is beleegyezünk. Mivel azonban a pilis-pásztói apátság javainak összeirásából kiderül, hogy belőlük egy önálló apát éppenséggel nem tudna megélni: azért alázattal kérjük, hogy rendi tekintetben vagy a talán újonnan választandó zirczi, vagy pedig a szent-gotthárdi apát alá jussunk; az egri templom és gymnasium feladataihoz szükséges egyének meg Egerben a pilis-pásztói apátság jövedelméből éljenek, s igy a vallás- és tanulmányi alap ezen részről érintetlen legyen.[1]

A nagy franczia háborúk kitörésével az emberek figyelme a harcztérre fordult; a béke idején ejtett sebeknek tovább kellett sajogniok.

Egerben, gyujtogatás következtében, 1800. aug. 23-án[2] nagy tűzvész dühöngött. Az akkori püspöki palotán kívül leégett az agg papok háza, a seminarium, a cziszterciek rendháza és több más épület.

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXXIII. sz. okl.

[2] *Udvardy* László: Az egri érseki jogliceum története. 130. és 582. l. 301. j.

2. SCHUMANN THEOPHIL APÁT KORMÁNYZÁSA.

1802—1809.

Okolicsányi István levele a pásztó-pilisi apátságok visszaállítása ügyében. Stanislaw Tecelin válasza ezen levélre. Schumann Theophilt gyanusítják, hogy apátságra törekszik. Törekvés az ausztriai heiligen-kreuzi és a pásztó-pilisi apátságok egyesítésére. Machek Vilmos az önálló apátság mellett van. A rendtagok helyzete az eltörlés idején. Királyi rendelet a cziszterczi rend bevezetésére és beiktatására a pásztó-pilisi apátságba. A rendtagok véleményének kipuhatolása a leendő apát személyére nézve. Egyhangúlag Schumann Theophilt választják meg apátnak. A szerzetesrendek meghivása a magyar ifjúság nevelő-oktatására. I. Ferencz király a pásztó-pilisi apátságot 1802-ben visszaállítja és azok kötelességeit megállapítja. I. Ferencz király Schumann Theophilt pásztói és pilisi apáttá kinevezi 1802-ben. Schumann apáttá avatása. Az egri konvent segítése Pásztóról. A rendház és templom kiépítése Egerben. Kölcsön e czélból. Az egri cziszterczieknek szegénysége. Pap Ferencz volt plébános a rendházban óhajt élni. Novák Chryzostom pannonhalmi szent-mártoni főapát levele. Marsalkó Konstantin aggódik, hogy az új apát rá nehezteli. Schumann Theophil apát tevékenysége. Az egri konvent az ausztriai heiligen-kreuzi apátot önként visitatorának ismeri el. Visszahatás Schumann apát önkényes kormányzásával szemben. Az apátság birtokainak és jövedelmeinek lelkiismeretes összeirása. Schumann adománya az ipolysághi vármegyeházra. Fogkereset. Léva városa az egri cziszterczieknek felajánlja a felállitandó gymnasiumot. Belépés a rendbe. A rendtagok fogadalom előtti lemondásának módja. A rendtagok holléte a nagyszünet idején. Hohenecker Benedek megválása a rendtől. A pásztó-pilisi rendtagok személyi elhelyezése 1804/5-, 1806/7- és 1808/9-ben. Schumann Theophil elbetegesedése és halála.

Okolicsányi István, a pásztói apátságnak egykor ügyvédje, 1801. decz. 30-án levelet küld Zúri Fülöp apátnak s azt irja neki, hogy Ferencz király a II. József császár által eltörölt apátságokat, s így a pilis-pásztóit is vissza akarja állitani.

Ezt a levelet Zúri már nem olvashatta, hiszen a halál sok

lelki szenvedésétől már 1800. márcz. 29-én megszabadította.[1] A neki szánt sorok kerülő úton Stanislaw Tecelin kezébe jutottak.[2] Ő válaszában megkéri Okolicsányit, hogy a pilisi és pásztói apátságnak jogaiba visszahelyezése érdekében terjeszszen be kérvényt a m. kir. helytartótanácshoz; s igéri Okolicsányinak, hogy az Egerben élő rendtagokat is nemsokára megkeresi levelével és megkéri őket, hogy ezen kérdésben Okolicsányival egyértelműleg járjanak el.

Stanislaw 1802. febr. 4-én, Pászty Rajmund egri gymnasiumi igazgatóhoz czímezve, csakugyan ir az Egerben élő rendtársaknak. Kéri őket, értesítsék őt mindarról, a mit a pilis-pásztói apátságok visszaállításáról csak tudnak; mert ő, a ki az apátság jogait még csákáni jószágkormányzó korából nagyon jól ismeri, szintén kész közreműködni ezen nemes czél elérésében. Én — irja Stanislaw — a ki a rendtagok között utoljára tettem le a rend ruháját, kész vagyok ezt ismét felölteni: hiszen én sem a névhez, sem a breviariumhoz nem lettem hűtelen.

Ugyanezen levélben kéri az egri rendtársakat arra is, közöljék vele, hol tartózkodik Schumann Theophil. Ezt is biztatni akarja a visszaállítás ügyében. Hiszen, ha ő az osztrák Heiligen-Kreuzon tartózkodik, ezen érdemben sokat tehet, mert Magyarországon a visitator a heiligen-kreuzi apát.[3]

Marsalkó Konstantin pásztó-pilisi rendtag 1801. decz. havában arról értesíti Pászty Rajmund egri gymnasiumi igazgatót, hogy nézete szerint Schumann Theophil apátságra törekszik. Vajha csalatkoznám! — úgymond. De a dolog úgy tünik föl előttem, hogy Theophil atyát az apáti méltóság ösztökéli. Megerősít ezen felfogásban az a levél, melyet nem régiben az egriekhez irt. Ebben azt mondja, hogy őt a szombathelyi püspök Ő Felségének így ajánlotta: Felséged ezen ember érdemeit tartozik megjutalmazni!

Majd meg beszél, de csak úgy futólag a rend visszaállításáról, midőn odaveti: «*Már most én is lehetnék tarka barát Egerbe;*

[1] *Békefi Remig*: A pilisi apáts. tört. II. 131. l.

[2] Azt az oklevelet is, melyben II. József császár az egri collegiumot a pilis-pásztói apátságnak adományozza, több fontos okirattal együtt Stanislaw Tecelin mentette meg részünkre az által, hogy őket magával vitte Freybergbe. (Zirczi ap. levt.: III. 282. sz. 6-ik sz. lev.)

[3] Zirczi ap. levt.: III. 282. sz. 2. lev.

de nem adnám ezekért, hogy elébb a' lettem». Deczember hó 2-án Budán volt és dolgozott a saját érdekében.

Ezt — mondja Marsalkó — én mind tudtam előre. Azért kértem Önt, hogy elégedjünk mi meg a perjelséggel; a lelkiekben meg egy másik apátsággal egyesüljünk, mint fiókapátság; az önálló külön apátságról meg szó se legyen, hiszen a körülmények és a vékony jövedelem azt egyszerűen lehetetlenítik. Nagyon tisztelendő Theophil atya ne a saját érdekét keresse, hanem Jézus Krisztusét. Legyen bizonyos arról, hogy mi szétszórt wellehrádiak soha sem leszünk áldozatai egy olyannak, a ki magamagát feltolja. Roják Ferenczczel tegyen, a mit akar. Ez az egyedüli, a ki pásztó-pilisi fogadalmas. Többet irnom tiltja a fájdalom.[1]

Az egri rendtagok kéréssel fordultak az ausztriai heiligenkreuzi apáthoz, hogy megnyerjék azon eszmének, melylyel a pilis-pásztói apátságoknak a heiligenkreuzival egyesítését czélozták. Az egyes tagok szeme előtt — állítólag — az lebegett, hogy az egyesítés esetén nem lesznek egy helyhez kötve. Pászty Rajmundnak 1802. jan. 26-iki leveléből tudjuk, mennyire várta ő Schumann Theophil levelét. Ebben szerette volna olvasni a jó hírt, mely a heiligenkreuzi apát hajlandóságát tolmácsolja az apátságok egyesítésére nézve. Úgy gondolta Pászty, hogy ha Schumann közbeveti magát, könnyen megy a dolog. Miért is melegen megkéri, működjék közre velök; mert ők addig nem nyugosznak meg, míg a heiligenkreuzi apátban atyjukat nem üdvözölhetik.[2]

Machek Vilmos 1802. jan. 20-án irja Schumann Theophil igazgatónak, hogy a rend visszaállitását megigérték. A kit Budára meghívtak, tekintettel a csekély vagyonra csak perjelséget kért. A helytartótanács és Ő Felsége meg apátságot akar. S helyesen: mert a függés más kolostortól fegyelmi tekintetben terhes és alkalmatlan. Ha szegény lesz is az apát, legyen önálló, független; így sokkal nagyobb javára lesz az apátságának, melyet Isten segítségével felvirágoztathat. Az új apátnak nem kell külön laknia és külön konyhán élnie, hogy a vendégek a jövedelmet föl ne egyék. Az egri épület egyik szárnyát ki kellene épiteni apátságnak, hogy az

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXXIV. sz. okl.

[2] Zirczi ap. levt. 1802. jan. 26. lev.

apát is, meg vendégei is kényelmesen elhelyezkedhessenek. Jöjj tehát vissza kedves testvérem hozzánk, hogy az a kis nyáj megnövekedjék. Egerben olyan apátra lesz szükség, a ki szereti a regulát és a testvéreket; a ki tud felelni és a feleletet meg is hallgatja; s a ki a rend javára váló novitiusokat vesz be a rendbe. Ha Egerben perjelséget szerveznek, miért függjön ez Heiligenkreuztól, s miért ne a wellehrádi apáttól? Talán azért, mert nincs remény a wellehrádi apátság új életre keltésére?[1]

Én — irja tovább Machek Vilmos — mint a munkában elfáradt egyén, a ki életemet Magyarországon töltöttem el, mást nem kivánok, csak hogy meg ne vessenek. Cseh- és Morvaországba nem kivánkozom. Már engemet csak jószágkormányzónak tegyenek meg. Mindent el fogok követni, hogy a kis birtok is Isten segítségével jól jövedelmezzen.[2]

Machek Vilmos úgy véli, hogy Egerben a novitiusokkal együtt tizenhét tagnak kell lenni. A csekély javak miatt egyelőre csak perjelségről van szó. Idővel azonban apátsággá fejlődhetik, ha több lesz a birtok.

S még ily viszonyok közé is minő melegen hivogatja Machek az ő érdemes rendtársát, Schumann Theophilt. «Jöjj kedvesem — úgymond — jöjj vissza anyádhoz, a melynek emlőiből a legédesebb tejet szíttad; térj vissza, jöjj, ne késedelmezz, hogy mint egyek az Úrban szeretetben, igazi békében és testvériségben éljünk mind halálig. Tudom, hogy a kezdet nehéz lesz. Az ifjúságot eredményhez segiteni, a kolostorba szerzetes szellemet beültetni, a birtokokon a javításokat megtenni, a novitiusokat kinevelni és a rendtársakról gondoskodni, hogy minden Szent Benedek regulája szerint — mormogás nélkül — történjék, nehéz feladat. De az Isten, a ki megadja az erőt a kezdetre, nem tagadja meg a folytatástól és a befejezéstől sem az Ő nevének dicsőségére és rendünk emelkedésére.[3]

Machek Vilmos 1802. márcz. 12-iki levele szerint, Schumann Theophil Budán, majd Bécsben járt, hogy a Felségnek a két apátságot kegyeibe ajánlja és a visszaállítás tervezéseért háláját kifejezze. Némelyek Schumannak ezen lépését helytelenítették; Machek azon-

[1] Zirczi ap. levt. 1802. jan. 20. lev.
[2] U. o. 1802. jan. 20. lev.
[3] U. o. 1802. márcz. 12. lev

ban fennen dicsérte, hogy találkozik a rendtagok között, a ki érettök, az árvákért felszólal.

De mikor hangzik már el — kiált fel Machek — ez a fölséges szózat: Jöjjetek testvéreim! Hiszen oly jó és kellemes, testvérek! együttlakni szeretetben és a béke kötelékében. Pászty Rajmund egri igazgató Budáról visszatérte után azt ujságolja, hogy a kérdés ápr. 24-re eldől. Én azonban — mondja Machek — úgy vélem, hogy az egész nem megy olyan hamar; hiszen előbb az épületet ki kell javítani és rendbe hozni.[1]

A rend eltörlése idején a rendtagok részint nyugdíjból, részint állásuk után éltek. Igy a vallásalapból nyugdíj czimén, 1802. ápr. 7-én, fölvett: *Machek* Vilmos, a ki Miszlokán helyi káplán volt, 50 frtot;[2] *Roják* Ferencz segédlelkész Varannón 150 frtot; *Partly* Bertalan 300 frtot. A tanulmányi alapból meg fölvett: *Schumann* Theophil szombathelyi gymnasiumi igazgató 500 frtot; *Pászty* Rajmund egri gymnasiumi igazgató 400 frtot; *Marsalkó* Konstantin, az egri gymnasiumban a humaniorák tanára és hitszónok, 450 frtot. *Stanislaw* Tecelin és *Kalivoda* Menyhért rendtagok Morvaországban éltek.[3]

Machek Vilmos 1802. márcz. 12-iki levelében panaszolja, hogy a püspökök az eltörölt szerzeteseket csak helyi káplánságokra alkalmazzák, a gazdag javadalmú plébániákat inkább fiatal papocskáknak adják. Igy az ő tanítványai közül is többen ilyenhez jutottak; s ő, a volt tanár meg csak helyi káplánságot kaphatott.[4]

Marsalkó Konstantin 1802. ápr. 15-én úgy tudja, hogy Miklóssy Ferencz királyi biztos a birtokokat ápr. 25-én adja át a pilis-pásztói apátságnak.

A királyi rendelet már kimondta, hogy apátot állitanak a két apátság élére. Hogy kit, — azt nem tudjuk, irja Marsalkó Schumann Theophilnak, a kit biztat, hogy a megkezdett úton haladjon csak tovább; s higyje el, nem lesz senki, a ki törekvésével nagyon ellenkeznék. Egyébként akár megmarad régi álláspontján, akár nem, csak arra kéri, hogy jelen sorait tartsa titokban; mert nem szeretné megérni, hogy bármelyik apátnak czéltáblája legyen, a ki mérgezett nyilakat lövöldöz feléje.[5]

[1] Zirczi ap. levt. 1802. márcz. 12 lev.
[2] Egész évi nyugdija 300 frt volt.
[3] U. o. III. 78. sz.
[4] Zirczi ap. levt. 1802. márcz. 12. lev.
[5] U. o. 1802. ápr. 15. lev.

A legfelsőbb királyi leirat csakugyan 1802. ápr. 25-ikére tüzte ki a cziszterczi rend bevezetését és beiktatását a pilis-pásztói apátságokba. Királyi biztosul Miklóssy Ferencz fölszentelt püspököt és egri nagyprépostot nevezték ki. Ez meg, mivel a kettős apátságnak apátja nem volt, a ráruházott hatalomnál fogva Pászty Rajmundot, az egri gymnasium igazgatóját nevezte ki, hogy a leendő apát nevében a birtokot átvegye és Ő Felségének a rend nevében a hála érzelmét tolmácsolja.[1]

Pászty, hogy ezen feladatot megoldhassa, 1802. ápr. 15-én hat heti szabadságot kért a főigazgatótól.

Miklóssy püspök mint királyi biztos, továbbá Novák Joachim praefectus az egri és pásztói dolgokat 1802. máj. 8-án átadták a két megbizottnak, Machek Vilmos és Pászty Rajmund rendtagoknak. S most következett Szántó és Csákán átadása is, hiteles jegyzőkönyv fölvétele mellett.[2]

A visszaállítás ügyében Miklóssy püspök, az egri káptalan vicariusa volt a királyi biztos. Ennek a nádor utasításul adta, tudja meg, kit óhajtanak a rendtagok apátjokul.

Pászty Rajmund erre való tekintet nélkül még mindig a perjelség szervezése mellett kardoskodik.

Marsalkó Konstantin 1802. máj. 4-én értesíti Schumann Theophilt, hogy Machek Vilmos, Partly Bertalan és ő maga Schumannt szeretnék látni az apáti széken. Roják Ferencz még nem nyilatkozott, mivel nincs Egerben. Stanislaw Tecelinről nem tudni, mit akar.

Úgy hallom — irja Marsalkó Konstantin — hogy az új apátot már az országgyűlés előtt, vagy az országgyűlés tartama alatt kinevezik. Olyan emberre van szükségünk, a ki a rendre nagyon hasznos lesz. A perjelség egymaga nálunk cziszterczieknél nem áll fenn. A király és az ország nem engedik meg, hogy Pilis-Pásztó valamely külföldi apátsággal legyen kapcsolatban. Marsalkó Konstantin kéri tehát Schumannt, tegyen meg ő is mindent s ne nézze le az ő gyengeségüket. Az Isten — mondja — majd megad mindent, csak legyen ember, a ki a mi érdekünkben fáradoz s a királyt, a nádort és a főurakat a jó ügynek megnyeri.[3]

[1] Catalogi . . . Litterae item officiosae et Rationes ab a. 1790/1—1802/3. 1802. ápr. 15. kel. lev.

[2] Zirczi ap. levt.: 1802. máj. 8-iki lev.

[3] U. o. 1802. máj. 4-iki lev.

Miklóssy püspökhöz már 1802. máj. 8-ika előtt beérkezett a nádor leirata, melyben meghagyja, hogy a rendtagok maguk közül apátnak érdemes embert válaszszanak; s ezt aztán a püspök és a nádor útján Ő Felsége elé terjeszszék kinevezés végett.

Miklóssy püspöknek Pozsonyba kellett menni az országgyűlésre. Távozta előtt meghagyta, hogy ha az apátot választó hat rendtag mindegyike ugyanazon egyént óhajtja apátul, akkor ezen elhatározást saját kezökkel aláirva együttesen küldjék utána Pozsonyba. Ha pedig a vélemények megoszolnak, akkor mindegyik rendtag külön küldje be a szavazatát.

A rendtagok négyen[1] egybe is gyültek Egerben választásra. Elsőnek Machek Vilmos — a senior — szólalt fel. Erélyes hangon ajánlotta, hogy a kinálkozó alkalmat ragadják meg, mert többé talán nem lesz ilyenre alkalmuk. Erre kijelentette, hogy ő Schumann Theophilt óhajtja az apáti székre. Ehhez csakhamar a többi három rendtag is hozzájárult. Mondotta ugyan egyik-másik, hogy egy kis akadály is van, mert Schumann már a heiligenkreuzi apátsághoz tartozik. Ez mit sem tesz — válaszolá Machek Vilmos — hiszen ő nem látta előre az apátságok visszaállitását; de meg azt a lépést is rendje iránti ragaszkodásból tette. Egyébként is még a középkorban is megvolt az, hogy az apátot másik kolostor tagjai közül szemelték ki. Erre csend lett s mindnyájan megnyugodtak. Már máj. 8-án alá is irták a levelet, a melyben Schumannt értesitik a választásról és fölkérik, hogy ezt fogadja el.[2]

A mint Miklóssy a történtekről értesült, közölte a dolgot a nádorral és melegen ajánlotta neki Schumann ügyét.

Marsalkó Konstantin 1802. máj. 24-én irja Schumann Theophilnak, hogy a mint egybegyültek, felhivta a rendtagok figyelmét az apátválasztással kapcsolatos mozzanatokra. Machek Vilmos és Partly Bertalan nyomban hozzájok járult. Pásztv Rajmund már tovább nem ellenkezhetett, de nem egy alaptalan kifogást hozott fel. Hova czéloz? — jól tudjuk. Ez azonban nem akadályozta meg a többieket abban, hogy mind a szent-gotthárdi apátnak, mind a királyi biztosnak, mind a négyönk aláirásával átadják azt

[1] Az ötödik, Roják Ferencz Pásztón időzött hivatalból; ezért nem lehetett jelen a választáson.

[2] Zirczi apáts. levt. 1802. máj. 8-ki lev.

a levelet, melyben Schumann Theophil elbocsátását és fölterjesztését az apáti méltóságra kérik. Stanislaw Tecelin és Roják Ferencz kimaradtak ezen levelekből, mert többszöri meghivásra sem jelentek meg. Beitler Methód meg azt válaszolta, hogy mint öreg ember nem akar terhére lenni a rendnek; s egyébként is a nagyszombati káptalan jóvoltából megvan neki az ellátása a Szent Erzsébet-oltárról. Az apátválasztásra nézve meg olyan megjegyzéseket tett, hogy Marsalkó Konstantin nem találta közölhetőknek. Végül Marsalkó azt tanácsolja Schumannak, hogy ha az apáti kinevezés megtörténik, avattassa fel magát valahol s már mint felavatott apát jöjjön Egerbe a cziszterczi rend kiváltságainak lelkes védőjeként.[1]

A szent-gotthárdi perjel már 1802. máj. 27-én üdvözli Schumannt a rendtagok egyhangú választása és a majd ezt követő kinevezés czimén[2].

I. Ferencz király atyjától, II. Lipóttól, a trónnal együtt örökli azon ellentétet, mely birodalma és Francziaország között létezett. Nem hatalmi törekvések, vagy családi édekek, hanem eszmék állanak egymással szemben. S ezért volt kikerülhetetlen az összeütközés A régi hűbéri eszmék védője: Ausztria; az új szabadsági ideák zászlótartója: Francziaország.

Midőn Ferencz király látja, hogy az egyenlőség, testvériség és szabadság eszméi a francziák kezében sajnálatosan elváltoznak; — hogy az igért boldogság helyét a szenvedély áldozatainak bosszúért kiáltó vére lepi el: bizalmatlanná lesz a különben nemes tartalmú szabad eszmék iránt s kiirtásukra egy egész életet szentel.

Czélja elérésére két eszközt lát alkalmasnak. Egyrészről a szabad eszmék bejövetelének meggátlását s a már birodalmában lévőknek elnyomását; másrészről oly nemzedék nevelését, mely a vallás-erkölcsi eszmék sugalmazása alatt a társadalmi rend-, jólét- és békének hű őre leszen.

Mig amaz egy téves felfogás alapján kelt okoskodásnak szánandó következménye: addig emez az emberiség összes multjának tapasztalatain átszürődött meggyőződés nyilvánulása. S ép ezért, mig a halálra itélt szabad eszmék, létjogot követelve magoknak,

[1] Zirczi apáts. levt. 1802. máj. 24-iki lev. [2] U. o 1802. máj. 27. lev.

évtizedek kínos küzdelmeit fejtik ki s kiméletlenül seprik el útjokból mindazt, a mi előhaladásukban gátolja őket: addig a megbizható utódok képzésére maga a társadalom is készséggel közreműködött, örömmel üdvözölvén körében azon munkásokat, kik az emberiség ügyét az ész- és szívképzés tisztultabb világában szolgálják.

Ezen két utóbbi eszköz — vallás-erkölcsi meggyőződéssel és alapos tudással biró nemzedék képzése — apostolaiul szemelte ki I. Ferencz királyunk a szerzetes rendeket. Ezen szempont vezérli tehát akkor is, midőn a pilis-pásztói cziszterczi apátságokat 1802. jun. 25-én visszaállitja. Ennek okául azt adja, hogy *ez által az isteni tisztelet emeléséről és az ifjúság helyes neveléséről és tanitásáról akar gondoskodni.* Visszaadja a két apátság ősi birtokait és jövedelmeit. Igy a *pásztói apátság* czimén névszerint: Pásztót (Heves-vm.) és Nádasd pusztát (Nógrád-vm.); a zálogbirtokokat Tepke, Almás (Nógrád-vm.) és Musla (Heves-vm.) pusztán, Nagy-Bárkány, Sós-Hartyán, Csécse (Nógrád-vm.) és Hasznos birtokon. Ezek mind a pásztói apátsághoz tartoztak. A *pilisi apátság* czimén pedig ezek jutottak vissza a rend kezére: Szántó, Apát-Maróth (Hont-vm.) és Csákán (Pozsony-vm.) birtokok, Szent-Péter (Pozs.-vm.) puszta és a pozsonyi hidvám.

A birtokokat a rend megkapja a teljes fölszereléssel (fundus instructus), a hozzájok tartozó jogokkal, oklevelekkel és tőkékkel, továbbá az időközben eladott könyvek és holmik árával.

Az igy visszaállitott pilisi és pásztói apátságra az adomány fejében *a következő kötelességek* hárulnak: A kinevezendő pilis-pásztói apát és hivatalbeli utódai gondoskodnak róla, hogy birtokaikon a plébániák és helyi káplánságok élén alkalmas egyének legyenek, a kiknek eltartása a két apátság feladata, a vallásalapnak legkisebb megterhelése nélkül. A pilis-pásztói apátság az egri gymnasiumban a saját költségén annyi alkalmas tanárt tart, a mennyit a tanrendszer megkövetel. Ezek a tanárok szolgálatukkal a hivő népnek lelki épülésére lesznek. Az apát annyi rendtagról gondoskodik, hogy az egri gymnasium ifjúságának az érvényben levő tanrendszer szerinti oktatásán kivül, Egerben az isteni tisztelet, a birtokokon meg a lelkipásztorkodás végzésére is teljék ember. Az apátságnak a gymnasium székhelyén, Egerben saját temploma

és háza lesz, hogy ebben a rendtagok szerzetes elüljáró alatt a szerzetesség szellemében éljenek. Ezért a vallásalap az egykori jezsuita templomot és rendházat a saját költségén rendbe hozza és jó karban adja át a pilis-pásztói apátságnak. Ezentúl ezen épületek fentartása a pilis-pásztói apátságok kötelessége leszen. Az egri gymnasium igazgatóját és tanárait a pilis-pásztói apát, saját rendtagjai sorából, tetszése szerint nevezi ki és változtatja. A tankerületi főigazgatónak a gymnasiumban semmi más befolyása nem lesz, mint annak ellenőrzése, hogy a tanítás az előirt tanrendszernek megfelel-e? Mivel *ezentúl a pilis-pásztói apátság szerzetesinek a fő kötelességük az ifjúságnak oktatása leszen: az apát kötelessége őket úgy nevelni és előkészíteni, hogy ezen magasztos feladatot megoldhassák.* A rendi clericusok szerzetes fogadalmukat ezentúl huszonegyedik életévök betöltése után tehetik le. A vallásalapba a pilis-pásztói apátság mit sem fizet. Hogy azonban várerődítés czimén mivel és mikor kell adóznia, arról annak idején majd Ő Felsége igazságosan és méltányosan intézkedik. A pilis-pásztói apátot jelenleg, de meg a jövőben is Ő Felsége, a magyar király nevezi ki. Az eljárás ez lesz: A legfelsőbb engedély kikérése után, a konvent három rendtagot választás útján kijelel s Ő Felségének kinevezés czéljából fölterjeszt. Azon bérlők, a kik a két apátság valamelyik birtokát jelenleg bérben birják, a bérletekből mindaddig nem zavarhatók ki, mig a bérlet ideje tart. A két apátságnak régente és a vallásalap kezelése idején kölcsönadott pénzeit a pilis-pásztói apátság hajtja be; ezekből a beszedés fejében tizenöt perczentet kap, a többit meg hároméves részletekben a vallásalap részére fizeti be. A nyugdíjasokat és az alapítványi miséket, miként az apátságok eltörlése előtt, úgy a jövőben is, a pilis-pásztói apátság fizeti.[1]

I. Ferencz király, 1802. jun. 25-én, a visszaállított pilis-pásztói apátságok apátjául *Schumann* Theophil cziszterczi rendtagot, azelőtt az egri, majd az osztrák heiligen-kreuzi konvent tagját és szombathelyi gymnasiumi igazgatót nevezi ki, mint olyan férfiút, *a ki az Isten egyházában és a tudomány terén szerzett érdemeivel ezen állásra alkalmasnak bizonyult.* Neki adományozza a két — pilis-

[1] A köv. kötetben: Oklt. CLXXXV. sz. okl.

Schumann Theophil pásztói és pilisi apát.

BUDAPEST

pásztói — apátság javadalmait és jövedelmeit a hozzájok tartozó jogokkal. A pilisi apátság révén Schumann Theophil kezére jut: Csákán birtok, Szent-Péter (Pozsony-várm.) puszta, Szántó és Apát-Maróth (Hont-vm.) birtok és a pozsonyi vám. A pásztói apátság révén meg: Pásztó város (Heves-vm.) és Nádasd puszta (Nógr.-vm.); továbbá zálog-birtokrészek Tepke, Almás (Nógr.-vm.) és Musla (Heves-vm.) pusztán, Hasznos (Heves-vm.), Nagy-Bárkány, Csécse és Sós-Hartyán (Nógrád-vm.) birtokokon.

A királyi kinevezés Schumann Theophil pilis-pásztói apát jogait szigorúan a két apátságot visszaállító oklevél értelmében szabja meg.[1]

Reutter Marian, austriai heiligen-kreuzi és szentgotthárdi apát, 1802. jún. 8-án kijelenti, hogy neki, mint a nagykáptalan által kinevezett visitatornak és vicarius generalisnak egyedül van joga a magyarországi cziszterczi apátok felavatásához. Mivel azonban ezen jog gyakorlatában meg van akadályozva, felhatalmazza Schumannt, hogy azon magyar főpappal avattassa fel magát, a kivel akarja.[2]

Sztareschetz Bernát szentgotthárdi perjel 1802. jún. 19-én Pozsonyból Schumann Theophilnak már mint apátnak szerencsés utat kiván Szent-Gotthárdra. Biztatja, hogy ha valamire szüksége van, csak intézkedjék tetszése szerint: s reméli, hogy a rendtagok teljesen a kezére járnak. A mi Szombathelyen levő ingóságait illeti, beszéljen a szent-gotthárdi udvarmesterrel; s a mit ő — Schumann — nem akar megtartani, azt majd — a megszabott árért — megvásárolja a szent-gotthárdi konvent részére: hiszen az még sem volna rendjén, ha az apát árverést tartana.[3]

Egerbe 1802-ben is Pásztóról küldték a gabonát, a tojást, a vajat, a csirkét és a kappant, — ezen utóbbiakat Szent-Mihály napja után. Az építéshez hatezer fenyő-zsindelyt is küldtek.[4]

Marsalkó Konstantin irja 1802. jún. 26-án, hogy a minoriták Egerben az apát részére szivesen átadják egyidőre a provincialis lakását. De hová is mehetne máshová? Hiszen, ha a rendházba óhajtana menni, azt árulná el, hogy erről az épületről fogalma sincs.[5]

[1] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXXVI. sz. okl.

[2] Egri cziszt. konv. levt.

[3] U. o. 1802. jún. 19. lev.

[4] U. o. 1802. aug. 2. és aug. 24. lev.

[5] U. o. 1802. jún. 26. lev.

A pilis-pásztói apátságok eltörlése idején az egri rendházzal és templommal édes keveset törődtek. Majd meg következett a nagy tűzvész (1800. aug. 23.). Így azután a kettős apátság visszaállítása után az új apátnak ugyan hogy meggyűlt a baja az épület fölépítésével és kijavításával.

Pászty Rajmund 1802. jún. 29-iki értesítése szerint tudjuk, hogy az egri rendházat javítják. S mivel a szobákat addig nem akarták kijavítani, míg a tetővel nincsenek rendben: arra kéri Pászty az apátot, hogy a belső fölszerelés végett Pesten vásárolt tárgyakat tartsa itt vissza vagy küldje el Pásztóra. Az építkezés a pénztárt jól megviselte. Hamarosan csak gerendákra hatszáz frtot kiadtak.[1]

Schumann Theophil 1803. máj. 14-én megy Aszódra, hogy az Egerbe szállítandó cserép ügyében a gazdatisztekkel beszéljen.[2] A szerződést azonban még 1803. jún. 25-én sem kötötték meg.[3]

Schumann Theophil 1808. szept. 11-én felszólítja a pásztói jószágkozmányzót, hogy szept. 27-ére küldjön Egerbe egy jó erős kocsit. Ez megy majd el Pestre a három huszonnégy mázsás harangért. Ha a kocsi 29-én Egerből elindul, okt. 1-én délelőtt Pestre ér. Innét még ezen nap elindul s okt. 3-ikán vagy 4-ikén Egerbe érhet.

Úgy remélte Schumann, hogy Borg. Szent Ferencz napján már az egri toronyban megszólalhatnak a harangok — nyolcz évi némaság után.[4]

Schumann Theophil apát Szántóra is készíttetett harangot Pesten. 1808. aug. 23-án már készen is volt; Machek Vilmos szántói jószágkormányzó azonban még nem küldött el értük. Schumann kijelenti, hogy ha a harang Szántóra megérkezik, ő maga fogja a helyszínén megáldani.[5]

Mikor az apátság pénztára már nem győzte a sok költséget, Schumann Theophil apát a m. kir. helytartótanács útján Ő Felségéhez fordult, hogy a vallásalapból kölcsönt kaphasson. Kérelme teljesült. 1808. nov. 29-én 10.000 frtot kapott kölcsönbe a vallásalapból, hatos kamatra.

Schumann Ő Felségének és a helytartótanácsnak 1809. febr.

[1] Egri cziszt. konv. levt. 1802. jún. 29. lev.
[2] U. o. 1803. máj. 13. kel. lev.
[3] U. o. 1803. jún. 25. kel. lev.
[4] U. o. 1808. szept. 11. lev.
[5] U. o. 1808. szept. 11.

26-án fejezi ki köszönetét. Ezen alkalommal elmondja, hogy már eddig 20.313 frtot költött a két apátság saját pénztárából az egri templomra és épületre. Igy a többek között: A második emeleten a novitiatus részére három szobát kiépített és berendezett; 30 ablakot kijavított; a templomra tetőt emelt s olasz munkásokkal a festményeket és szobrokat helyrehozatta; új orgonát szerzett; a tornyokba 5620 frton új harangokat állított; a templom előtt 73 négyzetölnyi falat emelt; s végül az iratok rendben tartására levéltárt rendezett be.

Arra — úgymond Schumann — jelenleg, midőn a kincstárt a háború egészen kiürítette, nincs kilátás, hogy a rend a beépített 20.313 frtot visszakapja; ezen remény valósulását kedvezőbb időkre kell fentartani. Mivel azonban még igen sok az épületen a helyrehozni való, — igy például 16 szoba még egészen lakhatatlan állapotban van: az apátságnak igen nehéz az anyagi helyzete. Hogy tehát az új tizezer forintos kölcsönt a hatos kamattal megbirja, 1809. febr. 26-án arra kéri Schumann a helytartótanács révén Ő Felségét, hogy a vallásalap fizesse vissza a pilis-pásztói apátságnak azt a 2860 frtot és 3966 frt 50 krt, melyet ez a m. kir. kamaránál hadi segitség és nemesi fölkelés fejében 1803-ban lefizetett.[1]

Az egri cziszterciek 1805-ben olyan szegények, hogy a nekik szükséges 100 öl fát az egri püspök adta nekik ingyen.[2]

Ilyen körülmények között valóban meglepő, sőt érthetetlen a következő eset: Az egri konvent 1809. szept. 1-én Almássy Kristóf helyett 9000, Almássy József és Almássy Hénok helyett meg 4000—4000 frtot fizetett Zabratsky József egri nagyprépost részére. Igy tehát Almássy ezen időtől fogva a konventnek lett adósa. Ezen kölcsönzött összegekhez Roják Ferencz rendtag a maga családi örökségéből adott 3500 frtot. Schumann Theophil apát megengedte, hogy míg Roják él, a kamatokat ő élvezi.[3]

Hogy az apátság a még szükséges összeget honnét teremtette elő, adataim nem mondják meg.

Pap Ferencz volt pálos és kiérdemült plébános Egerben a cziszterciek között óhajtotta leélni utolsó napjait. Megkeresésére

[1] Egri cziszt. konv. levt. 1809. febr. 26. l.

[2] Egri érs. levt.: Archiv. Nov. De Cisterciensibus. I. Nr. 1069.

[3] Egri cziszt. konv. levt.: Jegyzetek czimü nyolczadrét iraton, szám és kelet nélkül. Lit. A., B., C, D. és E.

Pászty Rajmund igazgató 1802-ben megirta neki, hogy az egri rendház két évvel előbb leégett s még nincs egészen helyreállítva. Pap Ferencz ebbe nem nyugodott bele. Most, 1802. jul. 11-én magához az apáthoz fordult s kérte, fogadná be őt a rendházba. Igéri, hogy senkinek sem lesz útjába s a mi eltartásáért jár, pontosan megfizeti.[1]

Hogy erre mi volt a válasz, tudjuk. Gergely András irja ugyanis 1802. nov. 5-én Schumannak: «Pap Ferkónak igenis meg mondottam a resolutiót, hogy az idén lehetetlen Egerben neki lakni, igértem neki, hogy esztendőre, ha az Isten éltet, le viszem ötet is magammal Uram Bátyámhoz, akkor majd választhat szobát, csak győzze stafirozni.»[2]

Erre a jövő évi találkozásra vonatkozólag, Gergely András Büssűről 1802. november 5-ikén igy ir Schumann Theophil apátnak: «Reménlem, hogy akkorra a szent-gotthárdi legény elkészíti a hámokat és lovai is lésznek a fő tisztelendő úrnak; majd el rándullyunk Pásztóra is.»[3]

Novák Chryzostom pannonhalmi főapát 1803. okt. 10-én tréfásan irja Schumann Theophilnak: «Pesten, Budán mit mondottak? Egerbe, gondolom, nagy a reménség, hogy a szőlőkbe lesz bő s jó káboszta lé. Mi ezzel biztatjuk torkos torkunkat; mert az eső tsak gyakor itt. Irnék többet is, de öszsze gondolni üdőm nincs. Az egri Urakat tisztelem egy lábig; az Egerszegi urnak pedig azt izenem, hogy ha valakinek, de a Publicanusoknak még a mostani kereszténységben is nagy ám a kötelességek; butsu járással a Mammona keresésébe esset (így) hibáikat le járni; azt pedig nem Auslendiába, hanem Magyar Országba, s abban is nem elég másutt, hanem egyedül Pannonia Hegyen. A mely keresztény Publicanus hivatallának vagy sáfárságának esztendeje után ezt meg nem tselekszi, habet peccatum irremissibile, quod secus dilui non potest, quam finissimo Tokaini liquore. Ebbül mindennap egy pintet kell néki meg innya, ha üdvözülni akar. A Benczéje elég nagy tsudálatos kép Szent Mártonba oly léleknek, a ki a tsudálatos képeket buzgón szokta látogatni. A papiros irigyli a bolondozást: éllyetek egésségben, szentül... Valete Chryzostomus abbas.»[4]

[1] Zirczi ap. levt.: 1802. jul. 11. lev.
[2] U. o. 1802. nov. 5-iki lev.
[3] U. o. 1802. nov. 5. lev.
[4] U. o. 1803. okt. 10. kel. lev.

Machek Vilmos nagy aggodalommal van a rendbe visszajövetelre nézve. Ir az egykori rendtársaknak Egerbe s kérdezősködik tőlük, hogy mi lesz vele és hol lesz az otthona? Válasz azonban nem érkezik a levélre.[1]

Marsalkó Konstantin 1802. jun. 26-án keserűen panaszkodik Machek Vilmosnak, a rendtársak seniorjának. Elmondja neki, hogy az új apát megmutatta Pászty Rajmundnak azt a levelet, melyet az apátválasztás ügyében irt. Ebből azt következteti, hogy az apát ellenséges érzülettel van irányában. S ez rosszul esik neki, főleg most, az új kormányzat küszöbén; hiszen nyilt dolog, mennyit tett ő Schumann Theophil ügyében.[2]

Machek Vilmos meg akarta nyugtatni Marsalkó Konstantint. Elmondta neki, hogy Schumann Theophil a levelet csak puszta véletlenségből mutatta meg Pászty Rajmundnak, mert ez épen jelen volt, midőn a kérdéses levél megérkezett.

A lecsendesítés azonban nem ment oly könnyen, mert Pászty Rajmund Pozsonyból azon meghagyással irt levelet Partly Bertalannak, hogy ezt olvassa fel Egerben a társak előtt. Megkereste tehát Machek Vilmos magát Schumann Theophil apátot is. Előadta neki, hogy Marsalkó Konstantin csakugyan jó lélekkel van iránta és sokat dolgozik a rend hírnevéért és becsületéért; megérdemli tehát, hogy az apát megnyugtassa. Igy lesz majd az új rendcsaládban egy szív és egy lélek.[3]

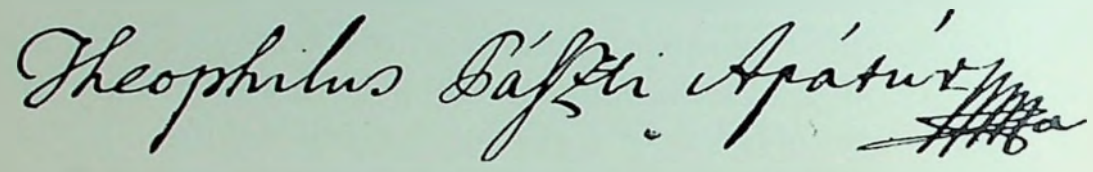
Machek Vilmos irja 1802. szept. 2-án, hogy Miklóssy Ferencz püspököt és vicariust másnapra várják; s mihelyt megérkezik, nyomban felkeresi, hogy az apát installatiója és felavatása ügyében vele szólhasson.[4]

Schumann Theophil maga vizsgálta át a gazdasági számadásokat. Tóth András tiszttartónak 1802. ápr. 25-től okt. 31-ig terjedő számadásaira huszonöt pontból álló megjegyzést és kérdést irt össze, a melyekben számon kéri tőle, hogy mit és miért vezetett be a számadásokba. Ezen megjegyzései mutatják, hogy milyen szemes és ügyes ember volt ő s mennyire otthon volt a gazdasági dolgokban is.[5]

[1] Zirczi ap. levt.: 1802. aug. 2. lev.
[2] U. o. 1802. aug. 26. kel. lev.
[3] U. o 1802. aug. 2. lev.
[4] U. o. 1802. szept. 2. lev.
[5] U. o. III. 198. sz.

Schumann rajta volt, hogy pilis-pásztói apátságának még az okleveleit is visszaszerezze. Az ő folyamodására a m. kir. helytartótanács megkeresi a cseh és morva kormányt, hogy levéltáraiban nézessen utána a wellehrádi apátság révén a pilis-pásztói apátságra is vonatkozó okiratoknak. 1803. febr. 7-én azonban arról értesülünk, hogy mindössze is csak négy ilyen kéziratot találtak.[1]

Schumann Theophil 1803. márcz. 21-én az egri káptalan előtt Zsigmondfy Kelement, Nemes Györgyöt, Nisnyánszky Györgyöt, Nagy Istvánt, Laszlovszky Józsefet, Erdélyi Tamást, Nagy Jánost, Ujváry Jánost, Fekete Istvánt és Sontag Istvánt vallja ügyvédekül.[2] 1806. ápr. 1-én meg az egri káptalan előtt, Partly Bertalan, Marsalkó Konstantin, Pászty Rajmund és Roják Ferencz rendtagokat nevezi meg teljes hatalmú képviselőiül bármely ügyben és minden hatóság előtt.[3]

Schumann Theophil apát 1808. máj. 28-iki aláírása.[4]

Schumann 1803. ápr. 4-én kéri az egri püspököt és a nagyprépostot, hogy a cziszterciek egri templomában aug. 20-án Szent Bernát tiszteletére legyen az ünnep. Kérése támogatására egyebek között azt is felhozza, hogy Zirczen Zsolnai fölszentelt püspök és püspöki helyettes maga is Szent Bernátról mondja a misét aug. 20-án.[5]

Az egri püspöki szentszék 1803. ápr. 18-án kimondotta, hogy itt Egerben, Szent István ünnepe miatt, Szent Bernátot nem lehet aug. 20-án ünnepelni.

A mint Schumann erről értesül, 1803. máj. 8-án arra kéri az egri püspöki szentszéket, hogy a Szent Bernát napjához csatolt bucsúk a Szent Bernát napját követő vasárnap legyenek érvényben.[6]

[1] Zirczi ap. levt.: III. 282. sz. 5. lev.
[2] Egri cziszt. konv. levt.
[3] U. o. 1806. ápr. 1. kel. lev.
[4] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1808. máj. 28. lev.
[5] Egri érs. levt.: Archiv. Vet. Nr. 923. 1803. ápr. 24. kel.
[6] U. o. 1803. máj. 8. lev.

A Pernot Andochius cziszterczi rendi generalis aláírásával 1738-ban kibocsátott rendelet értelmében, a magyarországi cziszterczi kolostorok visitatora és vicarius generalisa az osztrák heiligenkreuzi apát lett. Ehhez Mária Terézia királyné 1741-ben adja beleegyezését.

Tudták ezt a pilis-pásztói cziszterciek. Hogy tehát az újonnan fölélesztett apátságok a rend általános keretébe jussanak s a rendi szellem egysége minél jobban megizmosodjék: 1803. máj. 10-én, Schumann Theophil apát és az egri konvent, élén Machek Vilmos perjellel, egészen önszántukból kijelentik, hogy az osztrák heiligen-kreuzi apátot rendi visitatorul és vicarius generalisul elismerik; s igérik, hogy neki, a rendi szabályok értelmében, engedelmeskednek.[1]

Schumann Theophil apát egészen saját feje szerint, meglehetősen önhatalmúlag kormányzott. Ez bírta rá Machek Vilmos, Marsalkó Konstantin és Roják Ferencz rendtagokat 1806-ban azon kérelemre, hogy a jelentékenyebb bevételek, kiadások, vételek, elajándékozások és javítások a rendtagok, a konvent tudtával történjenek. Szóval megkérték apátjukat, hogy szeretettel fogja körül őket.[2]

Mivel a törvények mind a jövedelmező, mind a haszon nélkül levő ingatlanoknak és ingóságoknak megbecsülését és osztályozását, kinek-kinek lelkiismeretére s a haza és király iránti hűségére bizzák: nem vélem — úgymond Schumann Theophil — hogy nekünk más közbirtokosokat kellene követnünk; mert miként az emberek arcza, úgy a lelkiismerete is különböző. Hiszen nekünk hívebbeknek kell lennünk a királyhoz, mint másoknak. Miért is mit sem kell félni attól, hogy a felesketett küldöttség bennünket előterjesztésre szólít. Miért is, kedves rendtársam, a lehetőség szerint kezdje meg a dolgok összeirását és megbecsülését, még pedig külön a pásztóiakat, és külön a nógrádiakat. Az egybevetésre azután vagy Ön jöjjön Egerbe, vagy én megyek Pásztóra.[3]

[1] Zirczi ap. levt. III. 52. sz.

[2] Egri cziszt. konv. levt.

[3] «Cum rerum tam immobilium, quam mobilium fructificantium et non fructificantium aestimatio et classificatio *cuiusvis conscientiae et in patriam ac regem fidelitati* ex ipsis articulis, qui mihi quidem ex excelsa cancellaria nondum advenerunt, commissa habeatur: non censeo alios dominos compossessores expectandos, aut sequendos, quia sicut facies, sic et conscientiae hominum diversae sunt. *Nos autem in regem nostrum caeteris fideliores et respective benigniores esse oportet*; adeoque nec metus ullus, ut nos per iuratam deputationem in censuram vocemur, existit.» (Zirczi ap. levt. 1808. ápr. 15. lev.)

Schumann Theophil 1808. ápr. 1-én jelenti Hontvármegyének, hogy az Ipolyságon építendő vármegyeház költségeihez szivesen hozzájárul. Az összeget és az időt most nem nevezi meg, mert jelenleg az apátság szánalmas helyzetben van; hiszen Egerben és Szántón a tűzvész borzasztó károkat okozott. [1]

Dobos Antal az apátság egyik taxását, Válus Istvánt meglőtte. Schumann Theophil 1808. május 21-én a vármegye elé terjeszti az ügyet és Dobos Antal megbüntetését kéri. [2]

A pásztói közbirtokosokkal Zúri Fülöp apátnak pere volt a pásztói birtokok miatt. A rend eltörlése után Nyéki Német János királyi ügyigazgató a közbirtokokkal úgy egyezett ki, hogy ebből az apátságra nagy kár háromlott.

A rend visszaállítása után Schumann Theophil apát észrevette, hogy a kötött szerződés az apátságra sérelmes. Fogta tehát magát és 1807. nov. 21-én az egri káptalan előtt tiltakozik azon szerződés ellen. [3]

Gosztony Ignácz 1808. okt. 17-én értesíti Schumann Theophil pilis-pásztói apátot, hogy a pásztói földesurak kérésére, a pásztói erdők pusztítása, a kecskéknek az erdőről elhajtása, a vetések és kaszálók lelegeltetése ügyében a vizsgálatot 1808. nov. 9-re tűzte ki; miért is erre ezennel megidézi. [4]

Schumann Theophil 1808. aug. 15-én Szepessy Ignácz bárót, az egri érsek kanczelláriájának a fejét bízza meg, hogy őt az országgyűlésen képviselje. [5]

Bars-vármegye Léván szeretett volna gymnasiumot teremteni. E czélra Léva város maga 10,000 frtos alapítványt ajánl meg. Ezenkívül igért még évenkinti lefizetéssel Esterházy Miklós herczeg 1400 frtot, Marczipán István 1380 frtot, Almássy Ignácz volt barsmegyei főispán 500 frtot és egyesek összevéve 300 forintot. Mindez együttesen — a 10,000 frtos alapítvány 6%-val — évi 4180 frtra rúg. Minden tanár részére jár még évenkint 12 akó bor, 6 mérő buza és 4 öl fa.

Ezen alap megteremtésével a város a gymnasiumot a pilis-pásztói cziszterczieknek ajánlotta fel 1810. nov. 10-én.

[1] Zirczi ap. levt. III. 130. sz.
[2] U. o. 1808. máj. 21.
[3] A kövkötetben: Oklevt. CLXXXIX. sz. okl.
[4] U. o. 1808. okt. 17. lev.
[5] U. o. 1808. aug. 15-iki lev.

Ezek nevében Marsalkó Konstantin perjel válaszol a városnak. Megköszöni a rend felé irányult bizalmat, de előtte meg nem hajolhat. Mert az új gymnasiumhoz 10 egyén kellene: 1 igazgató, 6 tanár, 2 hitszónok és 1 elüljáró. Már pedig a két apátság jelenleg csak annyi rendtagot számlál, a mennyi az egri gymnasiumhoz épen szükséges. Tíz másik rendtag kineveléséhez pedig nincs megfelelő alapitvány.[1]

Néhány adat a rendbe lépésről is maradt ránk:

Tóth József, a ki a philosophiai két tanfolyamot elvégezte s latinul és magyarul beszél, a németet meg jól érti, 1802. aug. 22-én kéri fölvételét a rendbe.[2] Be is vették. Ő azonban három hónapos betegségbe esett, s így a kellő időre nem jöhetett el. A mint meggyógyult, 1802. okt. 18-án kérte Schumann Theophil apátot, hogy ha még senkit sem vett be a helyére, engedje meg, hogy így elkésve is megjelenhessék Egerben. Mint szegény árva fiú, kér egy kis segítséget az útra.[3] Mivel választ nem kapott, decz. 3-án megújítja a kérelmet.

Drehmitzer József győr-egyházmegyei pap 1802. aug. 30-án *Szárnyai Ignácz* I. éves theologust ajánlja bevételre Schumann Theophilnak.[4] *Májer Györgyöt* 1802. szept. 26-ika előtt vette be a rendbe Schumann Theophil.[5] Almády Pál 1802. okt. 27-én *Csala Pál* gyöngyösi születésű ifjút ajánlja Schumann Theophil apátnak bevételre a rendbe.[6]

Schumann Theophil apát 1803. aug. 31-én irja, hogy «a rendben már sokan vagyunk».[7]

Machek Vilmosnak 1803. aug. 27-iki nyilatkozata szerint, a rend vizsgálat alá vetette azokat, a kik fölvételre jelentkeztek.[8]

Novák Chryzostom irja 1804. jan. 5-én — bizonyára Schumann kérdezősködésére, — hogy fölszentelt világi papot csak akkor vesz föl a rendbe, ha az illető saját főpásztorától elbocsátó levelet hoz; szerzetest pedig csak úgy, ha a pápai fölmentvényt előmutatja.[9]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 47—49. l.
[2] U. o. 1802. aug. 22. lev.
[3] U. o. 1802. okt. 18-iki lev.
[4] U o. 1802. aug. 30. lev.
[5] U. o. 1802. szept. 26-iki lev.
[6] U. o. 1802. okt. 27. lev.
[7] U. o. 1803. aug. 31-iki lev.
[8] Egri cziszt. konv. levt.
[9] U. o. 1804. jan. 5. lev.

A fogadalom letevése előtt az Egerben élő rendtagok ilyen értelmű nyilatkozatot állítottak ki:

A Szentháromság nevében, amen!

Alulirott Szent Benedek regulája 58-ik fejezetének és a trienti zsinat 25-ik ülése 16-ik fejezetének értelmében, lemondok minden ingó és ingatlan vagyonomról, a melylyel most birok, a mit a jövőben szerzek, vagy a mi végrendeletileg rám száll; s mindenről így rendelkezem: *Például:* A szülőimtől rám örökségül szálló vagyont egészben vagy részben a kolostoromnak hagyom hálából, hogy engem egész életemben eltart; vagy pedig ennyi és ennyi részét hagyom a fivéremnek vagy a nővéremnek, vagy szegény barátomnak. Az apát engedelmével meg ezen és ezen birtokon haszonélvezeti jogát életem fogytáig fentartom.

Hogy ezen szabad és törvényes rendelkezésem érvényben maradjon és mint utolsó akaratomat mindenki elismerje: azon esetre, ha szükséges lesz, kérem az apát támogatását, a kit ezennel megteszek rendelkezésem végrehajtójául. N. N.[1]

A nagy szünetet a rendtagok részint rendi otthonukban, főleg a rendi birtokokon, részint meg szüleik és rokonaik körében töltötték.

Schumann Theophil 1808. szept. 11-én irja, hogy vacatiózás czéljából másnap indul Pásztóra és Szántóra Zimányi Bernát, Zofftsák Ödön, Grinn Ignácz és Horváth Nep. János. Ők azután szept. 30-án térnek vissza Egerbe.[2]

Zimányi Bernát 1804. aug. havában kéri Schumann Theophil apátot, hogy beteg édes atyja látogatására ereszsze haza az őszi nagy szünetre.[3] Horváth Nep. János 1807. aug. 28-án kéri az engedelmet, hogy a nagy szünet alatt haza mehessen.[4]

Hochenecker Benedek megvált a rendtől. Először Zirczre vonult. Innét csakhamar Bécsben termett s az érseknél fölvételét kérte. Kivánsága teljesült.

Rendjével szemben azonban nyomorultul viselkedett. Schumann Theophil apátot feladta a m. kir. helytartótanácsnál; az

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXXXVII. sz. okl.

[2] U. o 1808. szept. 11. lev.

[3] U. o. 1804. aug. 22-iki lev.

[4] U. o. 1807. aug. 28-iki lev.

egri konventet meg az egri érseknél. Ez előtt irásban arról vádolta az egri konvent tagjait, hogy II. József császárról nem tisztességes hangon beszélnek; az egri érsekre — rendi kiváltságaik hánytorgatásával — mit sem adnak; a rendi fegyelmet az idősebbek nem tartják meg, hanem csak a fiatalabb embertől követelik meg; nem élnek szerzetesek módjára; kimaradoznak; azon czim alatt, hogy a deákokat látogatják meg, a családokhoz járnak el látogatóba; az asztalhoz keresztvetés nélkül is leülnek; tőle minden jövedelmi forrást elvonnak, s igy őt egyedül teszik ki annak, hogy szükséget szenved.

Ezen léha vádaskodásra Marsalkó Konstantin, az egri konvent perjele sem maradt néma. Először általánosságban hivatkozik arra, hogy a cziszterczi rendtagoknak immár huszonhét éves egri működését és életét az egyházmegyei és szerzetes papság s a tanügyi felsőbb hatóság elismerése kisérte mindenkor. Ez legfényesebb czáfolata a vádaknak. A perjel ezután sorra veszi ezeket és nyomról-nyomra kimutatja alaptalan voltukat.[1]

1805. febr. 5-én a pilis-pásztói apátsághoz ezek a rendtagok tartoztak:

Machek Vilmos perjel és énektanár (cantor).

Pászty Rajmund alperjel, novitius-mester és gymnasiumi igazgató.

Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó.

Marsalkó Konstantin a rhetorikai osztály tanára és gymn. hitszónok.

Roják Ferencz a grammatikai osztály tanára és hitelemző (catecheta).

Hochenecker Benedek a lelkiekben és a gymnasiumban kisegitő.

Zofftsák Ödön a poetikai osztály tanára: még nem misés.

Növendékek:

Zimányi Bernát II. éves theologus. Beszél magyarul, németül és tótul.

Atzél István II. éves theologus. Beszél magyarul.

[1] Zirczi apáts. levélt.: II. 547. sz.

Novitiusok:

Szemetskey Gábor végzett philosophus. Beszél magyarul.
Grinn Ignácz. Beszél magyarul és tótul.
Horváth Nep. János. Beszél magyarul és németül.[1]

Az 1806/7-ik tanévben a pilis-pásztói apátság személyzetének beosztása a következő:

1. Misés rendtagok:

Pászty Rajmund perjel és novitius-mester.
Machek Vilmos jószágkormányzó Szántón.
Partly Bertalan jószágkormányzó Pásztón.
Marsalkó Konstantin gymnasiumi igazgató és hitszónok Egerben.
Roják Ferencz a IV. gram. oszt. tanára és hitelemző.
Zimányi Bernát a poetikai osztály tanára.
Atzél István a II. gram. oszt. tanára.

2. Nem misés rendtagok:

Zofftsák Ödön II. éves theologus.
Horváth Nep. János I. éves theologus.
Szemetskey Gábor a III. gram. oszt. tanára; végzett philosophus.
Grinn Ignácz az I. gram. oszt. tanára; végzett philosophus.
Nagy Gergely novitius; végzett II. éves theologus.
Kolecsényi Agoston novitius; végzett II. éves theologus.
Hanák László novitius; végzett jogász.
Frantz Alajos novitius; végzett logikus.[2]

1808. nov. 1-én az egri konvent tagjai a következők:

1. Misés rendtagok:

Partly Bertalan perjel.
Machek Vilmos jószágkormányzó Szántón.
Marsalkó Konstantin gymnasiumi igazgató.
Pászty Rajmund jószágkormányzó Pásztón.
Roják Ferencz konyhamester.
Zimányi Bernát a poetikai osztály tanára.
Atzél István a IV. grammatikai oszt. tanára.

[1] Egri cziszt. konv. levt. 1805. febr. 5-iki kimutatás.

[2] Egri cziszt. konv. levélt. 1806. okt. 31. kel.

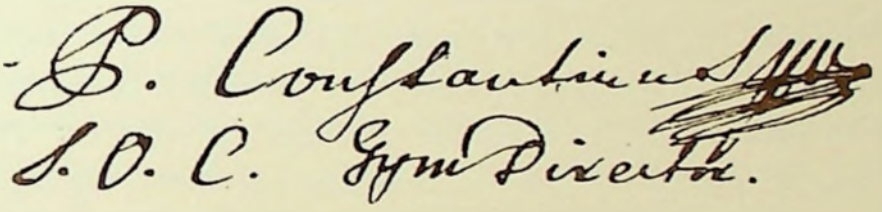
2 Növendékek:

Zofftsák Ödön.
Szemetskey Gábor.
Grinn Ignácz.
Horváth Nep. János a rhetorika tanára.
Nagy Gergely a III. grammatikai osztály tanára.
Hanák László a II. grammatikai osztály tanára.
Frantz Alajos az I. grammatikai osztály tanára.[1]

Schumann Theophil 1808. jun. 25-én irja, hogy egészsége helyreállitása végett Füredre szeretne menni.[2]

Schumann Theophil 1808. ápr. 11-én Kovácsiné asszonyt és Keller Pált a halottak szentségeivel ellátta.[3]

«Bizalmas jó Uram, Tiszttartó Uram! Szomorúan jelentem — irja Marsalkó Konstantin 1809. nov. 16-án — Tiszttartó Úrnak fő tisztelendő Apátur urunknak halálát, a mely épen ma reggel kilencz órakor történt, minekutánna egynehány napokig betegeskedett volna, és minden halálra vált hiveknek szentségekben részesült.»[4]

Marsalkó Konstantin egri gymnasiumi igazgató aláirása.[5]

Midőn Schumann Theophil 1809. nov. 16-án reggel kilencz órakor meghalt, Marsalkó Konstantin perjel személyesen akarta az esetet az egri püspöknek bejelenteni. Ebben azonban betegsége és egyéb körülmények gátolták. Tüstént irásban közölte tehát a dolgot. Elmondta, hogy ő apát halálánál még soha sem volt jelen, s igy most annál nehezebb a helyzete, mivel az elhunyt apát az apátság viszonyairól a rendtagokkal mit sem közölt; s másrészről

[1] Egri cziszt. konv. levt.: 1808. nov. 1. kel. lev.

[2] «Inde mallem Füredinum pro certa et unica valetudinis meae cura ire» (Zirczi ap. levt. 1808. jun. 25-iki lev.)

[3] U. o. 1808. ápr. 15-én.

[4] U. o. 1809. nov. 16. lev.

[5] Zirczi ap. levélt.: Act. abb. Paszt. kel. nélkül.

az egri konventnek ez időszerint sem generalisa, sem vicariusa nincsen. Kéri tehát a püspököt, működjék közre, hogy a boldogult apát temetése a rendhez méltó legyen; s hogy a konvent békéje megmaradjon. Miért is legjobb lenne, ha a konvent ügyeinek vezetésével a seniorokat bizná meg, élükön az apát által kinevezett perjellel.[1]

3. DRÉTA ANTAL APÁT KORMÁNYZÁSA. 1812—1814.

Marsalkó Konstantin perjel tudakozódása Dréta Antal, Zircz kormányzó-perjelénél a fogadalom letevése ügyében. Marsalkó értesíti a pannonhalmi főapátot a helytartótanácsnak az apátválasztásra nézve kiadott rendeletéről. A rendtagok készülődése apátválasztásra. Három rendtag kijelölése apátválasztáskor. A fölterjesztés elejtése. Dréta Antal, Zircz kormányzó-perjelének kinevezése pásztói és pilisi apáttá. Zircz, Pilis és Pásztó egyesítése s a hármas apátságra Dréta Antal kinevezése 1814-ben. Az egri konvent szegény. Szepessy Ignácz báró egri kanonok a konvent jó embere. Gyóntatás ügye. «Canonica visitatio» Pásztón. Marsalkó perjel engedélyt kér az érsektől paróka viselésére. Hochenecker Benedek rendtag visszajő, majd ismét távozik a konventből. Fölvétel a rendbe. Rendtagok fölszentelése, új miséje és halála. Az egri konvent tagjai 1814-ben.

Marsalkó Konstantin perjel 1810. május 9-én Dréta Antal zirczi kormányzó-perjelhez így ir: A mi ügyeink ma úgy állanak, hogy apátunk még nincs s a szerzetes testület élén a káptalanilag választott perjel áll. Egy novitius október hóban fogadalmat tesz. Mit tevők legyünk? Adjon tanácsot. Vajjon a kik Zirczen végezik a novitiatust Heinrichauba mennek az apáthoz, vagy az apát jő Zirczre fogadalomtétel alkalmával?[2]

Marsalkó Konstantin perjel 1810. máj. 24-én így értesíti a pannonhalmi apátot az egri viszonyokról: Schumann Theophil apát elhunytáról a m. kir. helytartótanácsot nyomban értesítettük. Erre innét, 1809. decz. 12-iki kelettel, az a válasz érkezett, hogy

[1] Egri érs. levt.: Archiv. Nov. «Religiosi Cistercitae» I.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 34—35. l.

az apátságokat visszaállító oklevél értelmében válaszszunk közülünk hármat és terjeszszük föl kinvezésre. Ez azonban sok és fontos okból mindeddig nem történt meg. Hanem az apát halála után mindjárt a káptalanon választottunk perjelt, a ki a rendtagok segítségére van, a gazdasági ügyeket vezeti és foleg a szerzetes fegyelemre ügyel föl. Békében és nyugodtan élünk s tán igy maradunk ezentúl is, hacsak Hochenecker Benedek meg nem zavarja.[1]

Marsalkó Konstantin perjel 1810. máj. végén úgy tudja, hogy Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó a m. kir. helytartótanácsot arra kérte, gondoskodjék a jelenlegi búskomor perjel helyébe új apátról. A válasz azonban, melyet erre kapott, igen kedvezotlen volt.[2]

1810. máj. 27-én Machek Vilmos szántói jószágkormányzó is Egerben volt. Ekkor a rendtagok beszélgettek róla, hogy jó volna a hármas jelölést megtenni. De lehetetlen volt, mert a pásztói jószágkormányzó, Partly Bertalan hiányzott közülök. Ekkor Machek Vilmos azt vetette föl, hogy csak egyet kellene fölterjeszteni kinevezésre; s ebben mindjárt meg is lehetne állapodni. Marsalkó Konstantin ezt a tervet ellenezte, mert a királyi oklevél hármas jelölést ir elő.[3]

Marsalkó Konstantin perjel 1810. nov. 20-án értesíti az egri érseket, hogy Egerben élő rendtársai, java részben fiatal emberek, a visszaállító királyi oklevél figyelmen kivül hagyásával, a mely hármas jelölést ír elő az apáti szék betöltésekor: az egy Machek Vilmos rendtagot akarják jelölni az apátságra. Ez, úgy látszik, azért történik, mert nem akarják, hogy én is belekerüljek a jelöltek közé. Mert attól tartanak, hogy a mit most mint perjel kérve megkivánok, azt majd mint apát szigorúan megkövetelném. Igy különösen bántja őket az a gondolat, hogy majd reggel öt órakor föl kellene kelniök a közös imádságra és elmélkedésre: este meg jelen kellene lenniök az esti imádságon és a lelkiismeret vizsgálatán.

Tévednek azonban az én rendtársaim, ha azt hiszik, hogy az apáti állásra vágyakozom. En erről már nyilatkoztam Excellenciád előtt; de most is kijelentem, hogy harmincz évi tanügyi szolgálat

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. rer. mem. a. 1810. 1. és 36—37. l.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. rer. mem. a. 1810. 37. l.

[3] Zirczi ap. levt.: Connot. rer. mem. a. 1810. 38. l.

után nekem már csak a nyugodt élet a vágyam. Azt azonban igérem, hogy mint senior, egész életemben a szerzetes életmód érvényben maradásáért küzdök.

Machek Vilmos mellé azért sorakoznak a rendtársak, mert azt hiszik, hogy az ő szelídségét és veleszületett jóságát majd saját óhajaikra felhasználhatják.

Mindezek alapján Marsalkó perjel arra kéri az érseket, vegye kezébe az ügyet és hasson oda, hogy a pilis-pásztói apátság a zirczivel egyesülhessen. Mivel Zircz is legközelebb két gymnasiumot kap, meglenne az alkalom, hogy ha valamelyik rendtagnak Egerben nem kellemes az élet, áthelyezését kérheti más gymnasiumhoz. De meg anyagilag is csak nyerne és erősbödnék az egyesítés következtében a pilis-pásztói apátság.[1]

Az egyesítés ügyében Marsalkó perjel 1811. febr. 2-án újból kéri az egri érsek támogatását.[2]

1811. máj. 4-én megérkezett Egerbe Machek Vilmos szántói és Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó. Jövetelök czélja az apátválasztás volt.

Május 8-án összeültek Egerben a rendtagok apátválasztó káptalanra. A hármas jelölés ily eredménynyel végződött: Első helyen *Machek Vilmost* 11, második helyen *Marsalkó Konstantint* 9, harmadik helyen *Partly Bertalant* 7 szavazattal terjesztették föl. Ezenkívül kapott még Roják Ferencz 5, Zimányi Bernát 2, Zoftsák Ödön és Hochenecker Benedek 1—1 szavazatot.[3]

A kinevezés azonban, melyet ezen választás alapján reméltek, soha sem következett be; mert a pásztó-pilisi apáti szék betöltését egészen más módon tervezték.

Az egri konvent a m. kir. helytartótanácstól magánúton már 1811. jun. 9-én értesült, hogy a pilisi és pásztói apátságot a zirczivel egyesítik. A zirczi apát, a ki egyúttal heinrichaui apát is volt, kinn él Porosz-Sziléziában. Heinrichaut a porosz király eltörölte; az apát azonban a heinrichaui apáti czimet megtartotta. Viseli a zirczi apáti czimet is; de jogokat Zirczen nem gyakorol. Míg a heinrichau-zirczi apát él, addig az új zirczi apátot nem lehet

[1] Egri érs. levt.: Archiv. Nov. «Religiosi Cistercitae» I.

[2] U. o.

[3] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 72. l. — Egri érs. levt.: Arch. Nov. «Religiosi Cistercitae» I.

kinevezni. A dolog tehát úgy lesz, hogy a kit pilis-pásztói apátnak kineveznek, az lesz majd a heinrichau-zirczi apát halála után, az egyesítendő hármas apátság apátja.[1]

Igy is történt. I. Ferencz király figyelme *Dréta* Antalra, Zircz kormányzó-perjelére irányult. Kiváló erényei, jeles tanultsága, példás élete, Zirczen a szerzetes fegyelem helyreállításában tanusított buzgalma és okossága jó hírnevét egész a királyi trónig eljuttatták. Ezért Ferencz király, 1812. szept. 4-én, *Dréta Antalt*, mint alkalmas s az egyház és a közjó szolgálatában érdemes férfiút, nevezi ki az elárvult pilis-pásztói apátságok apátjává. A hivatalos bevezetést és beiktatást Perényi Lázár báró, a magyar királyi udvari kamara tanácsosa 1812. okt. 16-án végezte el.[2]

Dréta Antal nem is egészen két évig viselte a pásztói és pilisi kettős apátság czimét, midőn I. Ferencz király Zircz, Pilis, és Pásztó egyesítésével,[3] 1814. aug. 19-én őt a hármas — zirczi, pilisi és pásztói — apátság apátjává kinevezte.[4]

Ezen fontos esemény kifejlődésének megismerése után a rendtagok életviszonyai vonják magukra figyelmünket.

Az egri konvent az 1810-re forduló télen, fa hiányában, sokat fázott. Azért is már 1810. május 4-én megkéri az egri érseket, adjon át neki 100 öl fát azon árban, a melyet ő maga jónak lát.[5]

Szepessy Ignácz báró egri kanonok jó viszonyban volt a konventtel. 1810. febr. 15-én meglátogatta.[6] Szepessy, a hol csak lehetett, kimutatta jó indulatát a rend iránt. Horváth Nep. János 1810. márcz. 10-én mondja az új miséjét. Manuductora Szepessy Ignácz báró.[7]

1811. május havában elrendeli az egri érsek, hogy a gyóntatószékeket a sekrestyéből távolitsák el s a szobákban ne gyón-

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 75. l.

[2] A köv. kötetben: Oklevt. CXC. sz. okl.

[3] A zirczi, pilisi és pásztói apátságok egyesítésének történetét, a dolog természetéből és a historiai fejlődés szempontjából következőleg, a zirczi apátság történetében szándékozom előadni.

[4] Az egyesitő oklevélnek hártyára irt eredetije: Zirczi apátsági levéltárban.

[5] Zirczi ap. levt: Connot. Rer. mem. a. 1810. 29. l.

[6] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. ab a. 1810. 7. l.

[7] Marsalkó Konstantin egri perjel irja ezen alkalommal Szepessyről: . . «idemque sacro ordini nostro perquam addictus.» (Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810 15. l.

tassanak, — leszámítva a nagyobb tanulókat, az előkelő és a süket egyéneket.[1]

Az egri perjel 1810. febr. 24-ikére a tanulók gyóntatása czéljából két minorita és két ferenczes rendtagot hivott meg.[2]

Marsalkó Konstantin 1811. máj. 21-én Pásztóra ment Machek Vilmos szántói jószágkormányzóval együtt az egri érsek fogadására. Ez másnap érkezett meg Szurdok-Püspöki felől. Harmincz tagból álló banderium lovagolt eléje a határig, a hol Marsalkó Konstantin üdvözlő szónoklattal fogadta. Máj 23-án és 24-én délelőtt bérmált a püspök; délután meg canonica visitatiót tartott. Mindennek végeztével, máj. 24-én délután öt órakor banderium kiséretében Tarra ment.[3]

«A kopasz fejnek a téli nedvesség és a nyári hőség hamar megárt.» Erre való tekintetből tehát egészségi szempontból, de — irja Marsalkó perjel — koránsem azért, mert a kopasz fej nem szép: 1814. jan. 13-án arra kéri Marsalkó perjel az egri érseket, engedje meg neki, hogy a szerzetesi egyszerűséghez illő parókát viselhessen.[4] Az érsek válaszában megengedi, hogy Marsalkó mind a templomban, mind ezen kívül hordhasson parókát.[5]

Hochenecker megbánta a cselekedetét. Még élt Schumann apát, midőn a rendbe visszavételét kéri. A mint ez meghalt, az egri érsek pártfogását kéri, hogy a rendbe visszajuthasson. Végre az egri perjelhez — a ki ekkor Roják Ferencz volt — is beterjeszti kérelmét. A konvent azt határozta, hogy a Szent Benedek regulájában megszabott föltételek alatt visszatérhet a rendbe. A tényleges választ azonban az apáti széküresedés és a sok teendő miatt még 1810. jan. 23-án sem kapta meg; s így nyugtalanul töltötte kápláni napjait az ausztriai Göllersdorfban.[6] Hosszú várakozás után végre ápr. 14-én értesíti Marsalkó Konstantin perjel a konvent határozatáról.[7]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 74. l.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem a. 1810. 10. l.

[3] Zirczi ap. levéltár: Connot. Rer. mem. a. 1810. 73. l.

[4] . . . «dignetur mihi calvastro caliendrum, seu capillos adscititios ad religiosam modestiam compositos deferendi facultatem gratiosissime indulgere.» (Egri érs. levt.: Arch. Nov. Religiosi Cistercitae I.)

[5] U. o.

[6] Zirczi ap. levt. Connot. Rev. mem. ab. a. 1810. 4. l.

[7] U. o. 22. l.

Kurbély György veszprémi püspök és kanczelláriai előadó 1810. júl. 25-én így ir az egri perjelnek: Mivel szerzetes elüljárónak felsőbb engedelem és máshová történt előzetes bevétel nélkül egy rendtagot sem szabad kebeléből elereszteni, azért Hochenecker Benedeket visszaküldöm a konventjébe, a hová beesküdött. Az mit sem tesz, hogy Schumann apát tole olyan reversalist követelt s Hochenecker ki is állitott, a melyben fogadja, hogy visszatérését a rendbe soha sem kérelmezi. Hochenecker most — irja Kurbély — belátja és fájlalja hibás cselekedetét s igéri, hogy megjavul. Kéri tehát a konventet, hogy Krisztus példái és tanai és a szent regula értelmében fogadják Hocheneckert szelid és szerény lélekkel. [1]

Mintegy öt évi távollét után, 1810. aug. 3-án tényleg megérkezett Hochenecker Egerbe papi és rendi öltözetnek egészen hijával. Rá két napra, 5-ikén délután megkezdte a szentgyakorlatokat; 9-ikén meggyónt és misézett. Erre kiengesztelődött a konventtel, a melynek feje atyai intelemben részesitette. A perjel még ezen nap elvezette az érsekhez is, a ki szintén figyelmeztette kötelességére. [2]

Hochenecker Benedek 1811. márcz. 18-án kéri az egri konventet, adja vissza neki régi seniorátusi helyét. [3]

Szükség volt tábori káplánokban. Ezért kéri Kovalik János, a magyarországi vicariatus generalis administratora 1811. május 14-én az egri perjelt, hogy bocsássa el Hochencker Benedeket, a kit a Splényi-ezredhez már kineveztek tábori lelkésznek. [4]

Marsalkó Konstantin perjel 1811. máj. 20-án kapta meg a katonai hatóság levelét. Hochenecker Benedek ekkor a negyedik grammatikai osztály tanára volt. Titokban, elüljárója tudta nélkül mozgolódott, hogy a katonasághoz juthasson.

A perjel Hocheneckert, ezt a nyugtalan természetű embert, szivesen elbocsátotta; előbb azonban közölte a dolgot az érsekkel és a tanker. kir. főigazgatóval. [5]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. a. 38. és 39. l. között levő 1810. júl. 25. kel. lev.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 39. l.

[3] Egri cziszt. konv. levt.

[4] Egri cziszt. konv. levt. 1811. máj. 14. lev

[5] Zirczi ap. levt.: Connot. rer. mem. a. 1810. 72. l.

Hochenecker 1811. jún. 27-én tényleg megvált Egertől s elindult Erdélybe, hogy katonapapi állását elfoglalja. A konvent 50 frt utiköltséggel el is látta.

Marsalkó perjel azon hitben van, hogy Hochenecker nem sokáig marad új állásában. Hiszen nagyon állhatatlan ember. De még oláhul és ruthénül nem tud; pedig a Splényi-ezred ilyen elemekből áll.[1]

Hochenecker Benedek tényleg ismét a visszatérésre gondolt s szerette volna a rendben a régi senioratusi helyét visszakapni. Ezen érdemben felsőbb helyeken minden követ megmozgatott. Az ügy báró Fischer István egri érsek kezeibe került. Ő az egri konventtől hivatalos tájékozást kért a dologban. A mint erről értesült, módjában volt a döntés. Ő azonban tudta, hogy a pilispásztói apátságoknak a zirczivel történő egyesítése már Ő Felsége előtt van aláírás czéljából. Nem akart tehát az új apát rendelkezése elé vágni. Ezért 1813. április 14-én így intézkedik: Az egri rendtagokat figyelmezteti, hogy az új apát kinevezéseig legyenek nyugodtak, s eddig a kérdésben döntés nem történik. Hochenecker Benedeknek a lelkére köti, hogy az új apát intézkedéséig maradjon meg a régi helyén s a nagyravágyás helyett inkább az alázatosságot gyakorolja. A többi rendtagoknak meghagyja, hogy rendtársuk iránt legyenek gyöngédséggel és szeretettel. A perjelt pedig utasítja, hogy a konvent tagjai a testvéries érzület, a szerzetes életmód, az imádkozás és az elmélkedés gyakorlásában töltsék napjaikat.

Az érsek irata 1813. ápr. 23-án érkezett meg a konventhez. A perjel még ezen nap felolvastatta.[2]

Néhány rendbelépésről is van tudomásunk:

Zaſkovay József váczi származású, 22 éves szabósegéd, a ki Hanák szabómesternél Egerben már hat évig szolgált, 1810. febr. 25-én kérte fölvételét a rendbe laikus fraternek. Beszél magyarul, németül és tótul.[3]

1810. márcz. 6-án jelentkezett fölvételre a rendbe *Egyed Ignácz*, nemes család sarja Gyöngyösről. Egerben ekkor hallgatta

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer mem. a. 1810. 75. l.

[2] U. o. 1813. ápr. 14. kel. lev.

[3] Zirczi ap. levt.: Connot Rer. Mem. a. 1810. 12. l.

az első éves bölcsészeti tanfolyamot. Magaviselete és előmenetele elsőrendű; a vallástanból meg jeles. Testileg egészséges.[1]

1810. febr. 12-én fölvettek laicus fraternek valami *Márton* nevű embert, a kinek a mestersége asztalos. Ausztriai származású; 28 éves; csak németül beszél, de megigérte, hogy a magyar nyelvet megtanulja. A másik két novitiussal együtt Roják Ferencz újonczmester gondjai alá került.[2] Márcz. 26-án már elbocsátották a rendből; mert mellbeteg volt, s még inkább azért, mert belátták, hogy a laicus rendtagok tartásának ideje lejárt.[3]

1810. aug. vége felé sok tanuló kérte fölvételét a rendbe. Azonban aug. 27-én csak *Grotovhki Mártont, Novák Józsefet, Sartoris Józsefet, Jótzik Mihályt* és *Markmüller Józsefet* vették be, mert többre nem volt már elegendő anyagi alap. De még ezek közül is csak Sartoris János és Jótzik Mihály öltözött be. Okt. 31-én vezették be őket a novitiatusba.[4]

1810. szept. 2-án *Rein Ferdinánd*, logicus Váradon, jelentkezett fölvételre. Okt. 30-án ő is tényleg megérkezett s másnap a többiekkel együtt lépte át a novitiatus küszöbét.[5] Nov. 7-én mind a hárman beöltöztek.[6]

Tautsits Ferencz, volt veszprém-egyházmegyei III. éves theologus, 1810. nov. 10-én belépett a rendbe. A rend ruháját nov. 15-én öltötte magára.[7]

Lobkovitz Mátyás 1810. aug. hó vége felé arra kéri a konventet, hogy évi 200 írtért adjon neki a konventben szállást és élelmezést; s ha azután kedve kerekedik, be is léphessen a rendbe.

A konvent válaszában kifejti, hogy a házban maguk a rendtagok is csak szűken férnek el; mert csak az egyik része lakható a háznak. A mi meg a rendbe lépést illeti, nem veszik be. Mert Lobkovitz csak pihenni jönne be a rendbe; már pedig ennek olyan tagokra van szüksége, a kik dolgozni tudnak is, meg akarnak is.[8]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot Rer. mem. ab. a. 1810. 17. l.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. ab a. 1810. 6. l.

[3] U. o. 18. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 41. és 45. l.

[5] U. o. 45. és 45. l.

[6] U. o. 46. l.

[7] Zirczi ap. levt.: Connot. rer. mem. a. 1810. 46. és 51. l.

[8] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 44. l.

Pavtsuga József 1810. aug. 28-án,[1] Grusz Antal logikus meg nov. 1-én kilépett a novitiatusból.[2]

Az egri konvent 1810. elején *Horváth Nep. János* és *Grinn Ignácz* rendi növendékek fölszentelése ügyében az egri érsekhez fordul. Fölterjesztésében előadja, hogy ezen két rendi növendék 1809. nov. 5-én vette föl a szerpapi (diaconus) rendet; s így még nem telt el annyi idő, a mennyinek két nagyobb egyházi rend fölvétele között meg kell lennie. Továbbá Grinn Ignácz még nincs egészen 24 éves. Ez a két ok azonban a jelen esetben ne legyen akadálya a pappá szentelésnek, mert a konventnek szüksége van miséspapokra, hogy templomi kötelességeit teljesíthesse. Miért is kéri a konvent az érseket, adja meg a fenforgó akadályok alól a fölmentvényt s szentelje pappá a két rendi növendéket, a kik erkölcsileg és szellemileg megfelelnek a papi állás követelményeinek s a háromnapos lelkigyakorlathoz hozzá vannak szokva.

Az érsek 1810. jan. 20-án teljesítette a konvent kérelmét.[3]

Grinn Ignácz 1810. febr. 2-án már az újmiséjét is megtartotta Egerben, a szülőhelyén. Manuductora Fábri theologiai tanár; hitszónoka Tungli, a felső-tárkányi plébános; diákonusa Zimányi Bernát; subdiákonusa Atzél István; cerimoniariusa Szemetskey Gábor cziszterczi rendtagok; thuribulista (füstölő-tartó) és naviculista (tömjéntartó) meg Hanák László és Frantz Alajos cziszterczi növendékek voltak.[4]

Grinn Ignácz 1811. jun. 8-án meghalt 25 éves korában. Csak másféléves misés pap és négyéves fogadalmas szerzetes volt. A templom kriptájába Szepessy Ignácz báró jun. 10-én délelőtt 10 órakor temette el.[5]

Szemetskey Gábor 1810. ápr. 29-én Egerben, a konvent templomában mondotta az újmiséjét. Manuductora a saját testvére, József, a ki az érseki theologiai intézet tanára volt. A szent beszédet pedig Ferenczy József az egyetemes és a hazai történelem tanára tartotta, — nagyszámú egri rokonság jelenlétében.[6]

[1] Zirczi ap. levt.: Con. Rer. mem. a. 1810. 43. l.

[2] U. o. a. 1810. 47. l.

[3] Zirczi ap. levt.: Connotatio Rerum memorab... ab anno 1810. cz. kéziratos könyv. 2—3. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Connot Rer. mem. ab. a. 1810. cz. kézirat 5. l.

[5] Zirczi ap. levt.: Connot Rer. Mem. a. 1810. 74. l.

[6] Zirczi apáts. levéltár: Connot. Rer. mem. ab. a. 1810. 24—25. l. — Szemetskey

Hanák Lászlót 1811. aug. 12-én szentelték miséspappá. Aug. 15-én az újmiséjét tartotta Egerben, a rend templomában. Manuductora az egyik testvére, a kerecsendi plébános; szónoka meg a másik testvére, a szántói (Abaúj-vm.) plébános.[1]

Nagy Gergely subdiákonus 1810. febr. 20-án már régóta szenved tüdővészes lázban. Febr. 21-én consiliumot tartott fölötte négy orvos, a saját kívánságára. Tiszteletdíjul mindegyik orvos 10 raj. frtot kapott.[2] A beteget a haldoklók szentségeivel Zimányi Bernát már febr. 19-én ellátta. Sok szenvedés után febr. 25-én meg is halt. Febr. 27-én Szepessy Ignácz báró temette el.[3]

Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó meghalt 1811. aug. 15-én. Élt 73 évet, 5 hónapot és 7 napot. A halál miséspapságának 50-ik, szerzetességének 33-ik évében ragadta el.[4]

Az egri konvent tagjai 1814-ben:

1. Misés rendtagok:

Marsalkó Konstantin perjel és gymnasiumi igazgató.
Rojják Ferencz alperjel.
Török Gergely provisor, vagyis gazda (procurator).
Zofftsák Ödön a poetikai osztály tanára és hitszónok.
Szemetskey Gábor ünnepi magyar hitszónok.
Horváth Nep. János a rhetorikai osztály tanára.
Hanák László vasárnapi magyar hitszónok.
Jantsits Rafael a IV. gramm. oszt. tanára és hitelemző.

2. Nem misés rendtagok:

Sartoris Imre a III. gramm. oszt. tanára.
Jótzik Mihály a II. gramm. oszt. tanára.
Novák Gáspár az I. gramm. oszt. tanára; még nem fogadalmas.
Rezutsek Antal, még nem fogadalmas: a philosophia második évét hallgatja az egri lyceumban.
Szuhányi Vidor novitius: laicus fráter: szabó a mestersége.[5]

Gábor mint alperjel «epemirigy-elöidézte elgyöngülés következtében» 1849. aug. 13-án délután 6 órakor hunyt el Egerben. (Egri cziszt. konv. levt.)

[1] Zirczi apáts. levélt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 76. l.

[2] U. o. 9. l.

[3] U. o. 11—12. l.

[4] Zirczi apátsági levéltár: Connot Rer. mem. a. 1810. 76. l.

[5] Az egri érs. levt.: Archiv. Nov. «Religiosi Cisterciae» I.

II. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG BIRTOKAI.

1. GAZDASÁGI VISZONYOK.

Az apátsági birtok nagyságának részletes leirása 1793-ból, kiterjeszkedve még a jobbágyok, zsellérek és taxások telkére is. Az egri kert. A pásztói apátság birtokainak leirása 1802-ből. Urbéri szolgálmányokkal adósok 1802-ben. Tűz Pásztón és a hasznosi erdőben. Telek-csere a «Zöldfa» vendéglő miatt. A pásztói apátság birtokainak leirása 1802-ben. Urbéri szolgálmányokkal adósok 1802-ben. A pásztói jobbágyok hosszú napszáma. Építés. Szénakaszálás ideje. Pásztón tótok aratnak. Pásztói taxások adója.

A pásztói földesurak 1793-ban így osztozkodtak meg: A pásztói apátság $^{4}/_{16}$, az Almássy-család $^{6}/_{16}$, a Plathyak $^{3}/_{16}$, a Fraterok $1^{1}/_{2}$ 16-od, a Fáyak $1^{1}/_{2}$ 16-od részt kapnak.

Az apátság *földesuri* birtoka benn Pásztón ez: A rendház telke 940; a romokban heverő egyház telke és a rendház s a Blaskó Balázs közötti terület 597, Blaskó Balázs telke 120, a kertész lakása udvarral 253, a magtár 758, a konyhakert 11.019, az urasági major 2886, a szérűs kert 3847, hajdina-kert 2326, a káposztás malom 232, az özvegy provisorné telke 840, a *Csik-tó* malom 184, a téglavető 2835 négyszögöl.

Az apátság *jobbágytelkei*, vagyis házhelyei és kertjei benn Pásztón: Kelemen Mihály telke 345, kertje 542, Endrész János telke 126, kertje, melyben a «*Detre-kutja*» van, 493, káposztáskertje 68, Endrész György telke 126, kertje 603, Endrész György és István káposztáskertje 120, Varga Antal telke 405, Kürti György telke 66, kertje 351, idősb vagyis Getzi Nagy Mátyás telke 97,

kertje 1290, Markó János telke 440, szérűskertje 232, Válus István telke 726, Szlávik Mihály telke 522, Markó Mátyás telke 993, Gortva Pál telke 920, Fösvény István telke 1018, kertje 262, özv. Kelemen Tamásné telke 505, kertje 154, Pózsár Gergely telke 345, kertje 596, ifj. Válus Ferencz telke 953, kertje 240, Csirke István telke 490, kertje 162, Gomolyka József telke 249, kertje 247, Nagy Gergely telke 205, kertje 1794, Kürti Lőrincz telke 209, kertje 351, Csirke Gergely telke 533, kertje 162, Kelemen György telke 199, kertje meg 384 négyszögöl.

Az apátság *zselléreinek* és *taxásainak* házhelyei és kertjei benn Pásztón: Berkes Ferencz telke 405, kertje 172, Gortva Ferencz telke 322, Horjanszky János telke 210, Szabó Imre telke 165, Pozsár Mátyás telke 297, Berkes Mihály telke 258, Berkes Orbán telke 216, kertje 189, Peresi Sándor özvegyének telke 150, kertje 122, Kolosváry György telke 242, Berkes János telke 101, Kovács Bálint telke 161, kertje 232, Mentsik Ferencz taxás telke 220, Gyurgyik Mihály telke 140, Bodi Ferencz telke 126, Urják István telke 161, Bernáth Gergely telke 57, Koros György telke 72, Balog Antal telke 154, Horváth György telke 66, Kratochvila N. telke 108, Hanák György telke 173, Kelemen János és Baranyay Ferencz telke együttvéve 288, Fiklovszky Ignácz telke 136, Petro József telke 74, Gomolyka Mátyás telke 170, László Lőrincz telke 66, Palla Mihály telke 180, Tóth Mátyás telke 200, Petro János telke 284, Jelenszky Mátyás telke 375, kertje 330, Gortva András telke 390, Palla Gergely telke 154, kertje 91, Kovács István telke 499, Tóth László telke 498, Halál Gergely telke 222, Vass József telke 48, kertje 297, Kosztolnik György telke 971, Csépe Mihály telke 600, Fehér György özvegyének telke 637, Koháry József telke 64, Rozmaring Pál telke 140, Rabb István telke 37, kertje 178, Fekete Mátyás telke 241, Répás András telke 707, Pest János telke 108, Gyomolyka Ferencz telke 99, Niedermajer János telke 133, Csőr István telke 630, Tari János telke 105, Benke János telke 190, Zeke József telke 161, Fülöp János telke 114, Figura János telke 180, Pap György telke 231, Illés Márton telke 180, Serfőző Pál telke 216, Horváth Mátyás telke 417, kertje 247, Budai Tamás telke 115 és Tassák Dániel telke 141 négyszögöl.

Az apátság *szántóföldjei* az első vetésforgóban: A szőllősi úton alul, a «*Homok*» dülőben (diverticulo) 36.985 négyszögöl 61·385 pozsonyi mérő alá való; a «*Bakos Kép*»-nél 28.669. négyszögöl 47·469 pozs. m. alá való; Az «*Agyagos Malom*» fölött a «Felső-Fenék» dülőben» 45.354 négyszögöl 75 pozs. m. alá való; a «*Balla-Harasztja*» és a «*Faj-város*» dülőben 26.609 négyszögöl 44·209 pozs. mérő alá való; az «Aranyhegy»-nél s a «*Rózsás*» és «*Középmál*» szőllők között, továbbá a «*Kövecsesmál*» szőllők fölött 25.698 négyszögöl 43·168 pozs. mérő alá való; a «*Fenék*» dülőben 11.135 négyszögöl 18·335 pozs. m. alá való; a «Csapás» dülőben 38.044 négyszögöl 63·244 p m. alá való; a «Szarkamál» alatti földekben 40.528 négyszögöl 67·328 p. m. alá való; az «*Osztások*» dülőjében 26.548 négyszögöl 44·148 p. m. alá való.

A *Cser* nevű második vetésforgóban:

A «*Hugyó hegyoldal*» keleti részén 60.382 négyszögöl 100.382 pozs. mérő alá való; a «*Hugyó hegy*»-en és «*Bügi völgy*»-ön túl nyugaton 48.629 négyszögöl 81·29 pozs. m.; a «*Czinegeszurdok*»-tól a Csécsére vezető út és a csontfalvi határ mellett «*Hidegvölgy*»-ig 97.191 négyszögöl 161·591 pozs. m.; a «*Hidegvölgy*»-től a «Hosszúvölgy»-ig és a «Derék-Cser»-ig 81.663 négyszögöl 136·63 pozs. mérő alá való; továbbá a sörház alatt levő «*Árpaföld*», a «*Kövecses*» és a «*Barátrét*» végében 60.000 négyszögöl 100 pozsonyi mérő alá való.

Az apátság *kenderföldjei:* 1. A város fölött, a Tarra vivő országút mellett, oldalt a Szent-Lélek egyház birtokától és a hasznosi úttól 9742 négyszögöl 48·142 p. mérő alá való 2. A «Kendergát»-nál 1132 négyszögöl 5·132 pozs. m. alá való.

Káposztáskertjei: 1. A *Kövecses* folyónál 1462 négyszögöl 2·262 pozs. m. alá való. 2. A régi káposztáskert az Almássy földtől a «*Csiktó-malom*»-*ig* 3531 négyszögöl 5·531 pozs. mérő alá való. 3. A «*Barátrét*»-ből kihasított kenderföld 2938 négyszögöl 4·538 pozs. mérő alá való.

Rétjei: Első osztályú rét a «*Bussa rét*»-*en* 2374 négyszögöl 3·274 pozs. mér. a. és a «*Serházaljáu*» s az «*Irtvány*»-ban 61158 n. ö. 80·558 p. m. a. Másodosztályú rét a «*Lónárt*» dülőben 39915 négyszögöl 49·715 p. m. a. A «*Nagy-Kő-Réten*» 20628 négyszögöl 15·628 p. m. a.; a «*Kis-Kő-Réten*» 13952 négyszögöl 15 p.

m. a.; a «*Barát-Réten*» 49897 négyszögöl 62·297 p. m., a «*Gyulaszög*»-ben 17764 négyszögöl 22·165 pozs. m. alá való.

A pásztói szőllők kiterjedése 195,502 négyszögöl. Ebből az apátságé 48875 négyszögöl, melyből a «*Középmálon*» uraságí szőllő 12953 négyszögöl, a többi meg dézsmás szőllő. A dézsmás szőllők a következők kezén vannak ily arányban: Gaborveg Józsefé 1239, Farkas Lászlóé 1092, Human Jánosé 539, Ruzitska Istváné 627, Nyitrai Mártoné 1173, Patrik Andrásé 917, Rósz Jánosé 760, Gyöngyösi Istváné 1156, Bárány Ferenczé 802, Janits Györgyé 917, Peszegi Alberté 781, Borik Mihályé 602, a provisor özvegyéé 4286, Getzy Mihályé 1480, Maksó Mátyásé 1402, Bussa Mártoné 1202, Tari Pálé 1270, Detkovits Jánosé 1954, Király Gergelyé 832, Csoór Gáspáré 1627, Gaál Jánosé 682, Balogh Antalé 2327, Winkler Bertalané 1075, Kulik Istváné 1410, Kelemen Andrásé 504, a szabó czéhé 1545, Máté Pálé 1416, Pap Andrásé 1254 négyszögöl.

«*Alsó-Bottmál*»-on a dézsmás szőllőkből bír: Nagy András 887, Koós Mihály 2134, Harmadik Malatinszky Máté 690, Harmadik Malatinszky János 604, Sebesi Márton 669, Durutz István 357, Gortva Ferencz 612, Kórós György 1044, Maksó Mihály 880, Lengyel András 1150, Farkas József 1080, István János 724, Csoór Gáspár 1092, Bogátsi István 549, ifj. Tóth Antal 1810, Varga István 1200 és Varga János 1032 négyszögölet.

A hetedes (septimalis) szőllők közül művel a «*Rózsás*»-on Bagó József 702, Nagy András 780, Kürti György 1000, Szabó István 685, Tari Mihály 2362 négyszögölet: a «*Bábahegyen*» Kleger Károly 632, Szentkereszti Károly 420, Szalay György 456, Tóth Máté 360, Szabó Imre 370, Getzi Mátyás 397 és Báthori István özvegye 679 négyszögölet; a «*Középmál*»-on Buduczki János, Human János, tari jobbágyok 198, Horváth István 479, Sánta Pál 609, Biró József 1647, Berkes Ferencz 490, Sztrapáti János 400 négyszögölet; az «*Alsó-Botmál*»-on Csirke József 731, Lőrik István 1140, Csirke Gergely 495, Csáky István 1632, Nagy János 810 és Veres István 1039 négyszögölet.

A szőllők alatti apátsági kertekből Malatinszky Mátyás 27, Tassák József 288, Bakos László 342, Szekeres József 192, Fekete Mihály 322, Fekete György 326, Jelenszky Mátyás 247,

Bárány János 84, Pap János 81, Gubitza János 142, Bernáth Pál 41, Kelemen János 112, Zihány István 38, Válus János 108, Fekete János 70, Fekete Ferencz 175, Koós János 105, Nagy András 225, a *Pokolfa-pataka* mellett Zeke József 168, Csohány János 385 négyszögölet művel. Ezenkívül Mutsi Albert szőllője van még 780 négyszögöl kert.

A Pásztóhoz tartozó összes *erdők* kiterjedése ez: Hasznos birtok és Musla puszta felül 1.105.720, Musla pusztától meg Filimes határáig 770,916 négyszögöl erdőség van. Ebből is — természetesen — negyedrész az apátságé.[1]

A cziszterczieknek Egerben a kertért a püspöknek, tulajdonjog elismerése czimén, egy körmöczi aranyat fizettek. A kert valóságos évi adója 105 frt lett volna.

A rend eltörlése után az egri püspök a vallásalaptól sem követelt többet, vagyis 4 frt 18 krt.[2] 1797. aug. 5-én Pásztó nagy része leégett.[3]

1802. aug. 11-én meg a nádasdi erdőben a vágás jó része égett le.[4]

Pásztón a «*Zöldfa*» vendéglőnél nagyon bajos volt a be- és kijárás kocsival. Ezen csak úgy lehetett segíteni, ha megszerzik Oláh Sándor telkét, mely a vendéglőtől nyugatra terül el az Almássy-család és Fekete Ignácz háza között. Tóth András tisztartó és Oláh Sándor 1800. nov. 30-án meg is kötik az egyességet. Oláh Sándor átengedi az említett telket. A vallás-alap meg a pásztói apátság javaiból átadja Csór István telkét, a mely Posár János és Nidermajer János telke között esik. S mivel ez a telek nagyobb értékű, mint az Oláh Sándor-féle: azért Oláh Sándor még harmadfél mérő alá eső szántóföldet is ad át, a mely a «*Csere*» dülőben esik.[5]

Ferencz király 1802. márcz. 12-én elrendelte a pilis-pásztói apátság birtokainak összeirását, leltározását és a cziszterczi rend kezére visszabocsátását. Ennek alapján a m. kir. helytartótanács 1802. ápr. 6-án bizottságot küldött ki a feladat megoldására. A bizottság elnöke: Miklóssy Ferencz püspök; tagjai meg: Novák

[1] Zirczi ap. levt. fasc. 10. nr. 8, 9, 12.
[2] U. o. III. 62. sz.
[3] U. o. f 10. nr. 10.
[4] U. o. 1802 aug. 16. lev.
[5] U. o. 1800. nov. 30. kel. egyezség. és III. 107. és 108. sz.

Joachim, Érkesserűi Fráter Pál szolgabiró és Demkó János esküdt s a cziszterczi rend részéről: Machek Vilmos és Pászty Rajmund. A bizottság munkálatával 1802. jun. 2-án már készen volt. Ebből a pásztói apátság jogi és anyagi viszonyairól imigyen értesülünk:

Pásztó városában van az emeletes apáti residentia, melyet a vallásalap kezelése idején kijavítottak és új tető alá vontak. Alatta van a pincze, szomszédságában meg a kert és a puszta (deserta) kápolna, melyben jelenleg építőanyagot tartanak. A magtár szilárd anyagból épült. A vallásalap ezt is jókarba hozta. 1800-ban javították azt a házat, a mely szintén szilárd anyagból van s benne az urasági vadász és a kertész lakik s ezenkívül présházul is szolgál. Vannak nagy istállók kőből, a melyekben 120 marha is elfér. A tetejök szalma. Van kocsi-szin is. A csűrt kőből tavaly kezdték építeni; jelenleg a falai már készen állnak s a tetőzethez szükséges faanyag együtt van. A majorbeli urasági házak egyikében az ispán, a másikában a hajdú lakik. Az urasági korcsmát a tepkei útnál, pinczéjével együtt 1800-ban javították ki. A «Zöldfa» nevű vendéglő nagy része alapjaiból ujjáépült szilárd anyagból, 1800-ban és 1801-ben. Megvannak benne a vendéglőnél szükséges helyiségek; sőt még bolt is és a kereskedő részére lakás. Ezen két utóbbi bérösszege egy évre 55 frt. Az istállók és kocsiszin betetőzésre várnak. A kovácsműhely összedőlt s most áll újjáépítés előtt. A Káposztás-malom két kerékre jár, jó karban van s házilag kezelik.

A «Csiktó» nevű alsó malom egy kerekű; szintén házilag kezelik. A téglaházban lakik a téglás s ezenkívül itt tartják még a téglát. A Nagy-féle ház évi bérösszege 35 frt: a Szabó-féleé meg 14 frt. A sörház és a pálinkafőző bérben van évi 150 frtért. Ebből az apátságot, mint ilyet, továbbá mint a Fáy-jog birtokosát 52 frt 30 kr. illeti meg. A Felső-malom házi kezelés alatt van. Ebből a Fáy-jog czimén az apátságot a jövedelem ötödrésze illeti meg. Ugyancsak ilyen czimen és ilyen arányban van joga az apátságnak az «Alsó-Korcsmá»-hoz, melyet a tűz egészen megemésztett. A «*Csiktó*» nevű korcsmát a közbirtokosság az előző évben kezdte alapjaiból újjáépíteni: de mindeddig csak a falakkal készültek el. Ebből az apátságé a harmadrész, továbbá a Fáy-jog czimén még az ötödrész. A nagyobbik konyhakertben, mely a

residentiához tartozik, kőépület áll szalmatetővel s jelenleg szilvaaszalásra használják. A méhház javításra vár. A konyhakert márcz. 1-ig bérben volt évi 45 frt 58 krért. A kukoriczás kert az uraságí major mellett a cselédek használatára van.

Nádasd pusztán (Nógrád-vm.) a szántóföldeken, réteken, legelőkön, szőllőkön és erdőkön kívül, a melyek föl vannak mérve és vágásokra osztva, van juhászház juhaklokkal és csőszlakás kerttel, a melyben most uraságí méheket tartanak.

Tepke pusztából (Nógrád-vm.) a Fáy-jog czimén az apátságot az ötödrész illeti meg.

Muzsla pusztának (Heves-vm.) az ötödrésze az apátságé, szintén a Fáy-jog alapján.

Hasznos birtokon (Heves-vm.) az apátságnak van két féltelkes jobbágya, két házas zsellére és erdeje. A regaléból kapja az apátság a Fáy-jog révén az ötödrészt és négy szőllő terméséből a hetedet.

Csécse birtokon (Nógrád-vm.) van az apátságnak egy háromnegyedtelkes és egy negyedtelkes jobbágya. Ezek az almási pusztán a szántóföldek után hetedet, a rétek után meg 2 frt 6 kr. adót fizetnek. A regaléból, továbbá a szőllőtermés tizedéből a Fáy-jog czimén az ötödrész az apátságé.

Nagy-Bárkány birtokon (Nógrád-vm.) van az apátságnak egy harmadtelkes jobbágya és egy zsellére, a kik urbéri kötelezettségöket megváltják. A regaléból évenként 9 kr. esik a Fáy-jog czimén; a szőllőtermésből meg heted.

Soós-Hartyán birtokon lakik az apátságnak két féltelkes jobbágya, a kik urbéri tartozásaik fejében 20 frtot fizetnek évenkint.

Egerben visszakapta a pilis-pásztói apátság a régi jezsuita collegium épületét a pinczékkel, a melyek bérbe vannak adva. Továbbá a mellette emelkedő templomot, mely 1800-ban a collegiummal együtt leégett. A templom most már födél alatt van; a tornyok és a collegium meg még csak falaikkal merednek az égnek. A gymnasiumi épület teteje jó; belső részét meg most javítják ki. A kisebbik Foglár-házat az 1800-iki tűzvész annyira megviselte, hogy szinte egészen romokban hever. A majorkert a hozzávaló épülettel együtt 100 frtért van bérben. A körülötte elhuzódó fal itt-ott javításra szorul. A tarczali szőllőt «Bánya» és «Meleg-máj» (így) néven ismerik s jelenleg házilag kezelik.

A két apátság eltörlése óta a vallásalap az apátsági birtokokból egyet-mást elidegenített. Igy 1788-ban az egri gyógyszertárt eladta 4024 frt 47½ krért. A Donát, Egedre-járó, Zsindelyes, Almagyar, Handler és Vagner nevű szőlőket 1789-ben 2727 frt 30 krért adta el. A Foglár-féle nagyobb házról lemondott az egri püspök és Heves-vármegye javára.

A bizottsági jelentés még részletesen kiterjeszkedik arra is, hogy 1802. április 25-én mennyi buzája, kétszerese, rozsa, árpája, zabja, ocsúja, malompora, kukoriczája, kölese, lencséje, babja, szénája, szalmája, vörös bora, épitő-anyaga, birkája, méhe, gazdasági eszköze, boros edénye s minő malom-, korcsma- és major-fölszerelése van.

A mivel a két apátságnak 1802. ápr. 25-én tartoznak, azt most már a cziszterczi rend hajtja be. Ennek fejében a majd befolyó összegből 15 százalékot kap; a többit azonban a vallásalaphoz kell beadni. A két apátság nyugdijasait és kegydijasait ezen naptól számitva az apátság fizeti. Hogy a két apátság várerődités czimén ezentúl mit fizet, Ő Felsége fogja meghatározni. Ugyancsak ő dönti el, hogy a két apátság jövedelmeit 1802. ápr. 25-től számitva a cziszterczi rend élvezi-e; vagy pedig az 1801. nov. 1-től 1802. okt. 31-ig befolyó jövedelmet a cziszterczi rend és a vallásalap egyenlően osztják meg egymással.[1]

A pásztói apátságnak 1802. ápr. 29-én urbéri szolgálmányokkal adós *Pásztón:* Csirke István, Gajda András, Buday Tamás, Illés Márton, Patrik András, Nagy Gergely, Figura János, Fülöp János, Minczér József, Benke János, Tari János, Válus Ferencz, Proch János, Jelinek György, Horváth György, Strapati János, Schramkó János, Berkes Ferencz, Kórós György, Honanszky János, Szabó Imre, Posár Máté, Berkes Mihály, Berkes Orbán, Káposzta Mihály, Kolosvári György, Berkes János, Kocsis András, Stephan Ferencz, Györgyik Mihály, Gubiss Márton, Uriak István, Ludányi István, Kelemen István, Gábor László, Palya Mihály, Tóth Mátyás, Markó Mátyás, Petro András, Jelenszky Mátyás, Endrész János, Hanák György, Czinóber János, Czene Imre, Gáborvigh József, Vas István, Válus István, Nagy János, Nagy András, Tari András,

[1] Zirczi apáts. levt.: II. 920. sz. és III. 265. sz.

Tóth László, Berkes Gergely, Vas József, Szlavik Mihály, Markó Mátyás, Gortva Antal, Fösvény István, Fösvény János, Kosztolnik György, Kosztolnik János, Gomolyka Mátyás, Csépe Mihályné, Novák Ignácz, Koháry József, Gortva Pál, Gomolka Mátyás, Báthory József, Nagy József, Juhász György, Fiklovszky Ignácz, Pilinyi János, Kosztolnik Ferencz, Varga Antal, Kelemen János, Fasol József, Kelemen Mihály, Vas Ferencz, Vertik Jánosné, Endrész György, Kratochvila János, Kürthy Lőrincz, Koós János, Rozmaring Pál, Rabb István, Perst János, Markolt János, Kovács Mátyásné, Répás András, Csordás Ádám, Kelemen Andrásné, Csór Istvánné, Posár Gergely, Gomolka József, Gomolka Ferencz, Niedermayer János, Travnik István, Posár János, Horváth Mátyás, Juhász János, Kelemen György, Vághi János, Juhász Mátyás, Juhász Mihály, Gubicza János, Kelemen Mihály és Mak János.

Hasznoson: Tóth József, Bagó András, Bagó Gergely és Varga Mihály.

Csécsén: Biró Mátyás és László József.

Nagy-Bárkányban: Olasz Imre és Lelovits János.

Sós-Hartyánban: Adorján Albert és Adorján Károly.

Végül *Pásztón* a palinka-főző üst után: Nagy Gergely, Jelenszky Mátyás, Kratochvila János, Endrész György és Bolovszky György.

Ezen tartozásokat pénzben számítva, Pásztóról jár 178 frt 19 kr.; Hasznosról 6 frt 57 kr,; Csécséről 1 frt 58½ kr.; Nagy-Bárkányból 3 frt 30 kr.; Sós-Hartyánból 10 frt; a pásztói üstök után 3 frt. Ezt mind összefoglalva, kitesz 202 frt 44½ krt.

Bérlet és adózás fejében, mint hátralék, jár még az apátságnak Pásztóról 106 frt 52⅝ kr.; Csécséről 4 frt 23⅞ kr.; Hasznosról 3 frt 33⅜ kr. és végül Nagy-Bárkányból 4½ kr. Ezeket együttvéve befolyik 114 frt 54⅜ kr. Szóval összesen 308 frt 25⅜ krt kap még az apátság hátralék czímen.[1]

Tóth András tiszttartó 1802. augusztus 10-én irja Schumann Theophil apátnak, hogy a hosszú napszám a pásztói jobbágyoknak nagyon terhes, mert így egy telekre négy telek után járó kötelezettség esik. Ezen teher könnyítése végett adott a jobbágyoknak szénát és minden szekér után fél forintot.[2]

[1] Zirczi ap. levt. III. 196. sz.

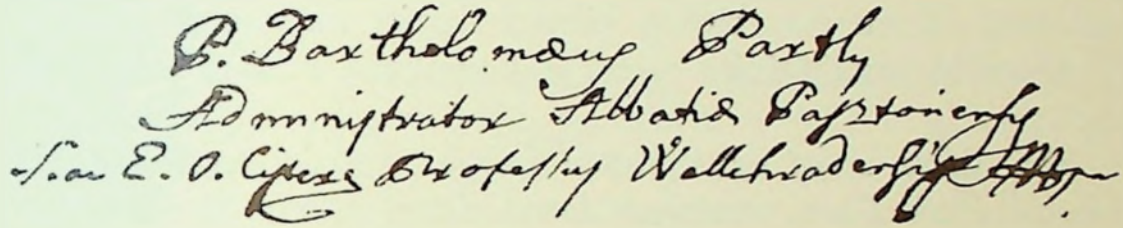
[2] U. o. 1802. aug. 10. lev.

Schumann Theophil Pásztón a magtár melletti területet 1803. máj. 13-án az építőmesternek adta azon kikötéssel, hogy a szögletben a plébánia és a jobbágyok felé földszintes kőházat építsen, a magtár körül meg legyen kert, körülvéve kőfallal, hogy a levegőnek szabad járása legyen és a tűz ki ne üthessen.[1]

A pásztói istállóhoz a hasznosi erdőben vágták és faragták ki a fát. Egy része már 1803. május 13-án a pásztói majorban volt. Schumann apát a többinek idehozatalára nézve is kiadta a parancsot.[2]

Nádasdon 1803. máj. 13-án méh-házat állítanak.[3]

Pásztón 1803. jun. 24-én kezdték a szénát behordani.[4] Pásztón az apátság birtokán 1803-ban tótok aratnak.[5]

Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó aláírása.

Partly Bertalan jószágkormányzó a pásztói taxások négy-öt forint adóját nyolcz forintra emelte föl. E miatt a taxások 1804. aug. 20-án azon kéréssel fordulnak Schumannhoz, állítsa vissza részökre a régi adót.[6]

Blauer József pásztói mészáros, az apátság taxása, 1807. máj. 29-én kéri Schumann Theophil apátot, engedje meg neki, hogy az apátság fundusán épült házánál mészárszéket építhessen s a téglaházhoz tartozó szántóföldeket és réteket bérben birhassa.[7]

[1] Zirczi ap. levt. 1803. máj. 13. lev.
[2] U. o. 1803. máj. 13. lev.
[3] U. o. 1803. máj. 13. lev.
[4] U. o. 1803. jun. 25. kel. lev.
[5] U. o. 1803. jun. 25. kel. lev.
[6] U. o. III. 89. sz.
[7] U. o. III. 84. sz.

2. SZŐLLŐ

Az egri konvent eladta azt a hat szőllőt, mely a jezsuitarend eltörlése után kezeire került; s helyettök az egri érsekség földesúri területén, a *Ráczhegyen* vásárolt egyet 1200 r. frtért Bobek András mázolótól.[1]

Schumann Theohil 1807. szept. 26-án, majd 1809. szept. 26-án ir Fischer István báró egri érseknek és kéri engedné el a konvetnek a két hordó bort kitevő évenkinti bérösszeget.[2] Ezt a kérést 1810. febr. 9-én, tehát már Schumann Theophil halála után, megismétli az egész konvent.

Erre az érsek még az nap úgy intézkedett, hogy az 1809-ik évre, mivel rossz termés volt, elenged kilencz akót; s a konvent tulajdonjog elismerése fejében kilencz denárt fizessen.[3]

A szőllő munkálására nézve a következő érdekes adat maradt ránk:

«Mi alább irttak egyetemben adgyuk tudtára, a kiknek illik, hogy mi érsek Eger városában lakos tisztelendő pater Cisterciták-nak a Rátz hegyen levő szőleinek ött munkát, az 1811 esztendőbélit, tudnia illik: nyitását, három kapálását és fedését *szakmányban* fel vállaltuk 500, id est ött száz rhénus forintokért, 25, id est huszonöt itcze pálinkáért és ött akó *Komorborért.*»[4]

3. VILÁGI GAZDASÁGI SZEMÉLYZET.

Az egykori pásztói apátsági birtokon 1791. febr. 18-án Gáborvigh József a *tiszttartó.*[5]

A pásztói tiszttartó (provisor) már 1803. máj. 13-ika előtt megelégelte a szolgálatot s a budai kamara szolgálatába kívánkozott. Schumann Theophil ebbe szivesen beleegyezett, sőt megigérte, hogy támogatni fogja.[6]

Mivel Tóth András tiszttartó a számadásokat meghamisitotta,[7] Schumann Theophil apát elhatározta, hogy túl ad rajta. Midőn

[1] Zirczi ap. levt. III. 282. sz.
[2] U. o. II. 546. sz.
[3] U. o. II. 542. sz.
[4] Egri cziszt. konv. levt.
[5] 1791. febr. 18. kel. lev.
[6] U. o. 1803. máj. 13-iki lev.
[7] U. o. III. 193. sz.

Tóth András erről értesült, 1803. decz. 27-én arra kérte az apátot, hogy a jövő félévi fizetését még adja meg, hiszen az elbocsátott alkalmazottakra nézve a helytartótanács 1803. nov. 2-án így intézkedett.[1]

Tóth Andrásról kiderült az is, hogy az apátság javait hűtlenül kezelte. S mégis, midőn az apátság a szolgálatból elbocsátotta, még neki állott föllebb. A dolog a helytartótanács elé került. Ennek, Schumann Theophil apát, 1804. márcz. 19-én. egészen feltárta a helyzetet s kérte, hogy Tóth Andrást az ő követelésével utasítsa el.[2]

Balogh Antal 1809. jan. 1-je óta az apátság tiszttartója, azon kötelezettséggel, hogy számadásait harmadévenkint beterjeszti az egri perjelhez. De bizony ezt nem tette meg, habár többször intették is.

1810. febr. 23-án kijelenti, hogy az előző évben tiz hétig tartó súlyos betegségbe esett. S mivel a feje még mindig fáj, számadásait a kitüzött határidőre, 1810. febr. hó végére nem készíthette el.[3] Ekkor Marsalkó Konstantin egri perjel a vármegyei hatóság elé viszi a dolgot. Ez 1810. aug. 24-én két heti záros határidő alatt számadásra szólítja Baloghot. S mivel ez a felhivás eredménytelen maradt, 1811. jun. 20-án szeptember 7-ikére idézi meg.[4] Ekkor a tiszttartó előadta az ügy részletes történetét s kérte, hogy a fizetését az apátság 1810-re adja meg; a számadástól meg mentsék föl, mert Partly Bertalan jószágkormányzó minden irást elvitt tőle, s így a beszámolás lehetetlen dolog.

A kérdésben Balogh Antal megkeresésére 1813. ápr. 3-án, az apátság felszólítására meg 1813. nov. 23-án Pásztón tanúkat is hallgattak ki. A dolog azonban még így sem ért véget. Megoldása csak a következő korszakban következett be.[5]

Szabados József *ispán* és Kováts István *hajdú* 1804. jan. 24-én kérik az apátot, hogy az előző évről még benn levő conventiójukat adja ki. Az utóbbi 1804. okt. 29-én kilép az apátság szolgálatából.[6]

Roják Ferencz pásztói jószágkormányzó túl akar adni Szaba-

[1] Zirczi ap. levt. 1803. decz. 27. lev.
[2] U. o. III. 132. sz.
[3] U. o. 1810. febr. 23. kel. lev.
[4] U. o. 1811. jun. 20. kel. lev.
[5] III. 281. sz. A., B., C., D.
[6] U. o. III. 87. sz.

dos József ispánon, mert már elöregedett és a szemei is nagyon megromlottak. A mint ezt Szabados megtudta, 1812. decz. 21-én irt az egri perjelnek s kérte, hogy tekintettel az édes atyja és a saját hosszú — harminczöt éves — szolgálatára, ne engedje elbocsátani a szolgálatból. Érdekében ugyanekkor irt Farkas Péter pásztói plébános is.

A jószágkormányzó még ezután is azon véleményen volt, hogy Szabadost ispáni állásában megtartani nem lehet; hanem inkább kapjon nyugdíjat. A perjel is így határozott.

Hogy tényleg mekkora nyugdíjat kapott, nem tudjuk. Míg tényleges szolgálatban volt, ezt az *évi fizetést* kapta: Kész pénzben negyven forintot; 20 kila kétszerest; 30 font sót s ugyanennyi sajtot; 1 kila zöldséget; három-három kila őszit és tavaszit; két kocsi szénát s ugyanennyi szalmát.[1]

Malatinszky Máté mint *hegybiró* Pásztón 1802-ben 40 r. frt fizetést kapott.[2]

Balás Ferencz, a ki előbb a bujáki uradalomban szolgált mint «erdőbiró» és méhész, 1803-ban Schumann Theophil apáthoz folyamodik, hogy őt a nádasdi pusztára *erdőbirónak* fogadja fel.[3]

Schvera József 1803. jul. 24-én kéri Schumann Theophil apátot, fogadja vissza «*kerülő*»-nek, a mely állást ártatlanul vesztett el.[4]

Okolicsányi István, a pilis-pásztói apátság ügyvédje, 1802. aug. 1-én meghalt. Temetése aug. 12-én ment végbe.[5]

Sztupiczky Miklós 1802-ben folyamodik Schumann Theophilhoz, fogadná fel őt a pilis-pásztói apátság ügyvédjéül. Kérésének támogatására felhozza, hogy mint az esztergomi érsekség ügyvédje, hivatottságának már fényes bizonyságát adta.[6] Kérése nem maradt eredménytelen, mert 1802. nov. 7-én már megköszöni, hogy az apátság őt hajlandó szántói ügyvédjének felfogadni.[7]

A pilis-pásztói apátság ügyvédje Egerben, 1811. ápr. 16-án, Erdélyi Tamás.[8]

[1] Zirczi ap. levt. II. 536—545. sz.
[2] U. o. III. 85
[3] U. o. III. 86. sz.
[4] U. o. III. 88. sz.
[5] U. o 1802. aug. 6. lev.
[6] U. o 1802. szept. 16-ika előtt kelt lev.
[7] U. o. 1802. nov. 7. kel. lev.
[8] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 69. l.

A pásztói apátságnál az 1802/3-ik gazdasági évben ilyen a fizetés: A *számtartónak* (rationista) jár 100 r. frt; 8 pozs. mérő buza, 24 mérő kétszeres, 2 mérő főzelék, őszi vetésre 4, tavaszi vetésre 2 mérő alá való szántóföld; 1 mázsa só, 4 szekér széna, 4 szekér szalma és 12 akó bor.

Az *ispán* fizetése: 30 r. frt, 2 mérő buza, 16 mérő kétszeres, 1 mérő főzelék, őszi vetésre 2, tavaszi vetésre 1 mérő alá való szántóföld; 4 font vaj, 20 font sajt, 30 font só; 2 kocsi széna és 2 kocsi szalma.

Az uraságí *hajdúé:* 25 r. frt, 2 mérő buza, 14 mérő kétszeres, 1 mérő főzelék, őszi vetésre 2, tavaszi vetésre 1 mérő alá való szántóföld; 3 font vaj és 20 font só; 1 kocsi széna és 1 kocsi szalma.

A nádasdi pusztán levő *csőszé*, a ki egyúttal méhész is: 20 r. frt, 2 mérő buza, 14 mérő rozs és 1 mérő főzelék; 3 font vaj, 12 font sajt és 20 font só.

A pásztói *csőszé:* 12 r. frt, 12 mérő rozs, 1 mérő főzelék, 12 font só.

A nádasdi *juhászé bojtárostul:* 30 r. frt, 2 mérő buza, 24 mérő rozs és 2 mérő főzelék.

A *vinczelléré:* 6 r. frt, 12 mérő rozs, 1 mérő főzelék, 12 font sajt és ugyanennyi só.

Minden egyes *béresé* és *igás kocsisé:* 24 r. frt, 2 mérő buza, 14 mérő rozs, 1 mérő főzelék, őszi vetésre 2, tavaszi vetésre 1 mérő alá való szántóföld; 20 font sajt és 20 font só.[1]

Ugyanezen időtájt a *tiszttartó* (provisor) fizetése: 212 r. frt, 12 mérő buza, 30 mérő kétszeres, 60 mérő árpa, 4 kocsi széna, 4 kocsi szalma, 20 akó bor és 12 öl fa.

Az apátsági *ügyvéd* — Erdélyi Tamás — tiszteletdíja 212 frt.

A *vadász* fizetése: 60 r. forint, 24 mérő kétszeres, 1 kocsi széna, 2 kocsi szalma, 6 akó bor és 6 öl fa.[2]

A pásztói *tiszttartó* fizetése 1809-ben ez volt: 150 frt készpénz; 12 pozsonyi mérő tiszta buza, 35 mérő kétszeres, 15 mérő árpa vagy zab a baromfiaknak, 2 mérő kása vagy bab; télennyáron takarmány négy szarvasmarha részére; négy hizott sertés

[1] Zirczi ap. levt. III. 182. sz. [2] U. o. III. 188. sz.

és négy malacz, melyek az uraság birtokára járhatnak; a rendház melletti kerten kívül kendernek, káposztának és kukoriczának való föld; a konyhába és a kályhához szükséges fa; végül az uraságí lovakat befogathatja, a mikor csak tetszik, — még Egerbe menet is.[1]

4. ÁRVISZONYOK.

Szakértőknek 1798. aug. 2-iki becslése szerint: Pásztón a felső vendégfogadó a kovácsműhelylyel és az ott levő kis házzal együtt 774 r. frt 33 krt, a tepkei út melletti korcsmaház 139 r. frt 30 krt, a «Zöldfa» vendégfogadó 702 r. frt 27½ krt, a Marsovszkyné volt háza 811 r. frtot, az alsómészárszék házzal együtt 326 r. frt 54 krt s végül a lakatosház és alsó korcsma 241 r. frtot és 51 krt ér.[2]

Ez a becslés azért érdekel bennünket, mert a jelzett tárgyak eddig (1798. máj. 2.) közös tulajdonai voltak a pásztói földesuraknak.[3]

1802. márcz. 12-én Kassa tájékán a borjú- és marhahús fontja 5 kr.; a buza köble 24, a rozsé 17 máriás, a zabé 36 kr. S ezt az egykorú nagyon drágának találta.[4]

Egerben 1808. ápr. havában ötvennégy kapás nyitogatta a szőllőt; napszámuk egyenkint 13 garas.[5]

5. BEVÉTEL ÉS KIADÁS.

1784-ben a pásztói apátság évi jövedelme 5276 frt 16 kr. és 2 fillér; kiadása meg 4919 frt és 14 kr. Az egri gyógyszertár bevétele pedig 370 frt 33 kr., kiadása 391 frt 22 kr. és 2 fillér.[6]

1785-ben a bevétel 4299 frt 48 kr. és 2 fill., a kiadás 3953 frt 20 kr. és 3 fill. — 1786-ban a bevétel 5481 frt 30 kr. és 2 fill., a kiadás meg 4213 frt 59 kr. és 1 fill.[7]

Tóth András apátsági provisor 1803. márcz. 12-én kimutatást készített a két apátság urbéri és regale-jövedelméről. E szerint a pilis-pásztói apátságnak urbér és regale czimén 1803-ban

[1] Zirczi ap. levt. U. o. III. 281. sz. nr. 4.
[2] U. o. fasc. 10. nr. 11.
[3] U. o. fasc. 10. nr. 10.
[4] Zirczi ap. levt. 1802. márcz. 12. lev.
[5] U. o. 1808. ápr. 15 kel. lev.
[6] U. o. f. 31. nr. 43.
[7] Egri cziszt. konv. levt.

jár: A *Pásztón* levő 13 urbéri telek után — egyre-egyre 3 krt számítva — esik 39 kr. Az öt egész telkes jobbágytól 5 frt; a tizenöt féltelkes jobbágytól 15 frt; a negyvenhat házas zsellértől 46, a harminczegy taxástól 31 frt jár. Ezen utóbbi harminczegy taxás fizet még 132 frtot. A pálinkaégetésért Jelentkó Mátyás, Kratochvila János és Gergely összesen 6 frtot.

A Fáy-jog czimén fizet: a 2 féltelkes jobbágy 2, az 1 házas zsellér robot fejében 1, a 3 házas zsellér urbéri taxa czimén 3, az 1 féltelkes zsellér 1 frtot. 1 urbéri telek után esik 3 kr. Az említett 3 zsellér robot czimén fizet 13 frtot.

Husznos birtokon a 2 féltelkes jobbágy 2, a két robotoló zsellér szintén 2 frtot, tehát négyen összevéve 4 frtot fizetnek. Az 1 urbéri telek után esik még 3 kr.

Csécse birtokon 1 egytelkes jobbágy 1, és 1 házas zsellér szintén 1 frtot fizet. Az 1 urbéri telek után jár még 3 kr.

Nagy-Bárkány birtokon egy harmadtelkes jobbágy eddig fizetett 7 frtot; s most fizet: házadó czimen 1 frtot: az urbéri jutalék (vitulus urbarialis) 1 kr.; harmad itcze vaj 6 kr.; $^2/_3$ kappan 6 kr.; $^2/_3$ csirke 2 kr.; 4 tojás 2 kr.; $17^1/_2$ igás napszám fejében (20 kr. egy) 5 frt $46^2/_3$ kr.; hosszú napszám fejében — egyet 2 frtba számítottak — 40 kr., más czimen 22 krt; kilenczed czimén 1 frt 20 krt. Szóval mindent összeszámítva, a harmadtelkes jobbágy fizet 13 frt $25^2/_3$ krt. Egy zsellér meg fizet census fejében 1 frtot, 18 kézi napszám fejében 3 frtot, mert egyet 10 krba számítottak.

Sós-Hartyánban 2 jobbágy, a kik összesen egytelkesek, eddig fizetett 20 frtot. 1803-ban meg: házadó 1 frt; úrbéri illeték (vitulus urbarialis) 3 kr.; 1 itcze vaj 18 kr.; 2 kappan 18 kr.; 2 csirke 6 kr.; 12 tojás 6 kr.: 52 igás napszám — 20 krajczárjával — 17 frt 20 kr.: más czimen 1 frt 6 kr.: egy hosszú napszám 2 frt; a kilenczed váltságdija 4 frt. Az összesen egy telken élő 2 jobbágy után befolyik tehát 27 frt 17 kr.

A két apátságnak összesen jár: 934 igás és 900 kézi napszám; 15 öl fa levágása és behordása: 16 itcze olvasztott vaj; 32 kappan, 32 csirke és 192 tojás.

A Zöldfa-vendéglő évi bérösszege 150 frt; a négy pásztói vásárból befolyik 20 frt; 3 pincze után 5 frt; a sörház és pálinka-

főző 150 frt jövedelméből a harmadrész az apátságé, tehát 50 frt; az urasági házak után fizet Csór István 4, Monkola János 5, Kovács Mihály és Tomok Ferencz 10 frtot, összesen 19 frtot. A zsellérházban levő mészárszékért József mészáros fizet urasági jogelismerés czimén 5 frtot. A tepkei korcsmát házilag kezelik.

A *Fáy-jog* révén: Heiniss Kristóf kalapos fizet bérösszegül 10 frtot; Kovács Pál varga 4 frtot. Vásári jövedelem 5 frt; a a sörház és pálinkafőzés után 2 frt 30 kr. esik. A Nagy-féle korcsma házi kezelés alatt.

Hasznos községe fizet: a malom után 50, a korcsma után 20, a mészárszék után 12, a kallómalom után 10 frtot. *Verebély* községe meg a legelőért 80 frtot. Ezekből az apátságnak összesen 7 frt 22½ kr. esik, a Szabó-féle jog czimén.

Csécsén a zsidók a korcsma után 340 frtot fizetnek; a mészáros a mészárszék után 60 frtot; a község a malom után 40 frtot. Mindebből az apátság csak 7 frt 40 krt kap. És pedig a zsidóktól 6, a mészárostól 1 frtot; a községtől meg 40 krt.

Az *almási* rét után a jobbágyok 1 frt 48 krt; a legeltetésért meg a csécsei község 18 krt fizet.

Nagy-Bárkányban a község a malom után fizet 12 frtot, a korcsma után meg 20 frtot. Ezen 32 frtból az apátságnak 23⅛ kr. esik. 1 szőllő után tulajdonjog elismerése fejében jár az apátságnak 30 kr.

A nádasdi legelő és makkoltatás jövedelme, továbbá még néhány bevételi tétel hiányzik a kimutatásból.[1]

A felsorolt úrbéri kimutatás szerint az apátságnak úrbéri és regale-jövedelme 1803-ban 288 r. frt 31⁷/₁₀ kr.

Az egyesített pilis-pásztói apátságok pénztárában az 1803-ik évről marad 8000 frt. 1804-ben a bevétel — az említett 8000 frttal együtt — 19,195 frt 35 kr.; a kiadás meg 15,330 frt 53 kr. 1805-ben a bevétel 14,402 frt 4 kr.; a kiadás meg 11,436 frt 8 kr.[2] 1810. máj. 4-én 1181 frt volt a perjeli pénztárban. Ehhez hozott még e napon Machek Vilmos szántói jószágkormányzó 3200 frtot.[3]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. ad fasc. 10. nr. 15. «Conscriptio Urbarialis et aliorum proventuum regalium ad annum 1803. etc.»

[2] U. o. III. 264. sz.

[3] Zirczi apátsági levéltár: Connot Rer. mem. a. 1810. 34. l.

Hegyessy József 1768. nov. 29-én 1500 frtot kölcsönzött Menschik Jakabtól s azt a pásztói apátság eltörléséig ki sem fizette. Miért is a királyi ügyigazgató megindította ellene a keresetet. Ennek az eredménye lett, hogy 1798. jan. 28-án kimondották rá: haladéktalanul fizesse be az összeget a budai alapítványi pénztárba.[1] Szontagh István 1807. okt. 25-iki leveléből azonban úgy értesülünk, hogy a Hegyessy-család a kérdéses összeggel még 1807. okt. 25-én is adós volt.[2]

6. TIZED.

Pászty Rajmund rendtag, Schumann Theophil apát nevében, 1803. jun. 27-én az egri káptalan előtt hivatalosan kijelenti, hogy a pásztói apátság sem urasági, sem jobbágyi birtokaitól sohasem fizetett tizedet.[3] Ezzel szemben az üresedésben levő egri püspökség ügyvédje ugyancsak az egri káptalan előtt 1803. jul. 22-én tiltakozott s kinyilvánította, hogy a pásztói apátság a multban minden rendű birtoka után fizette a tizedet.[4]

Schumann Theophil apát 1803. aug. elején Partly Bertalan rendtagot Pásztóra küldötte jószágkormányzónak. Ez, midőn az egri püspökség tizedszedői Pásztón elkezdték a tizedet szedni, az apátság jobbágyainak megtiltotta, hogy a tizedet az egri püspök részére fizessék; még azon czédulákat is, melyeket a tizedszedő a jobbágyok között szétosztott, összeszedte és széttépte: sőt mi több, a jobbágyoknak meghagyta, hogy ha a püspöki tizedszedő mégis megkisérlené a tizedszedést, hajtsák el botokkal. Erre azután a jószágkormányzó mind a tizedet, mind a kilenczedet beszedette az apátság részére.

Mivel az egri püspökség épen betöltetlen volt, Székhelyi Majláth György kir. ügyigazgató Heves- és Külső-Szolnok-vármegye előtt, 1803. aug. 25-én, tiltakozott ezen eljárás ellen s felelősségre vonta magát az apátot: Vajjon egyetért-e a dologban az ő jószágkormányzójával? kész-e a pásztói tized szedését megengedni, vagy nem?[5]

[1] Zirczi ap. levt. III. 110. sz.
[2] U. o. 1807. okt. 25. kel. lev.
[3] U. o. III. 81. b. sz.
[4] U. o. III. 81. sz.
[5] U. o. III. 111. sz.

Erre Schumann apát sem marad néma s tiltakozását — úgy látszik, 1805-ben, — imigyen foglalja össze: Az egri püspökség és a pásztói apátság között tized miatt már 1769-ben kitört a viszály. Ennek az lett a vége, hogy a hétszemélyes tábla 1772-ben kimondotta: Az apátság a szorosan hozzátartozó földektől tizedet az egri püspöknek nem fizet.[1]

Midőn II. József császár a pásztói apátságot eltörölte, ennek a birtokai a közbirtokosokéval többé-kevésbbé összeelegyedtek ugyan, de jogi természetük nem változott meg, mert az apátság birtokaiból a megfelelő részek még más kezébe mentek át. Most meg, hogy I. Ferencz király az apátságot visszaállította, ugyanazon jogokkal ruházta fel, mint a melyeknek az eltörlés előtt birtokában volt. Így tehát az apátság nem köteles tizedet fizetni az egri püspök részére.[2]

A pilis-pásztói apátság a Rácz-hegyen levő vett szőllőjétől 1805—1810-ben, évenkint, 4 hordó bort fizetett dézsmaként az egri érseknek; a bor alja után meg 75 denárt.[3]

[1] Zirczi ap. levt. III. 131. sz.
[2] U. o. III. 112. sz.
[3] Egri cziszt. konv. levt.

III. FEJEZET.

A PÁSZTÓI APÁTSÁG HADI ADÓZÁSA.

A vallásalap a pásztói apátság nevében a váreródítés pénztárába 1802. ápr. 25-én 212 frt 9 krt fizetett.[1]

A pásztói cziszterciek 1806. ápr. 1-én 108 r. frtot fizettek le Balassa-Gyarmaton a hadfelkelési (insurrectionalis) pénztárba.[2]

Schumann Theophil az 1807-iki országgyűlés második törvényczikke alapján 1808. máj. 28-án a következő hadi segítséget ajánlotta meg: Pozsony-vármegyei birtokai után 523 rajnai forint 38½ krt; hont-vármegyei birtokai után 907 frt 30 krt; Pásztó és a tőkepénz után 722 frt 48 krt és nógrád-vármegyei birtoka után 160 frtot; összesen tehát 2321 frt 56½ krt.[3] 1808. decz. 27-én 361 frt 24 krt; az 1808-iki országgyűlési végzés értelmében meg 1809. ápr. 19-én 22 frt 48½ krt fizet[4].

Schumann Theophil irja 1808. okt. 11-én Szepessy Ignácz bárónak Pozsonyba:[5] Nagyon örül annak, hogy a tekintetes karok

[1] Ugyanekkor a csákányi residentia czimén 128 frt 54 krt. (Zirczi ap. levt. III. 80. sz.)

[2] Egri cziszt. konv. levt.

[3] U. o. 1808. máj. 28. kel. levél és okirat.

[4] Egri cziszt. konv. levt.

[5] . . . «Ad alteram hodierno cursore, uti mihi iniunctum erat, respondeo, *vehementer gaudens*, inclytos Status et Ordines sub his comitiis generalibus de erigenda in regno Academia militari, qua ad nobilis iuventutis felicitatem et dulcis patriae florem oppido multum accedet, non solum consilia inivisse, verum etiam pro ea notabilem proventuum suorum partem generosa prorsus liberalitate obtulisse. *Quid enim iuvat militis hungari martialem spiritum et bellicam fortitudinem prae omnibus Europae populis celebrari et formidari, si peritis nationis suae ducibus destitutus, partam victoriam et praemium exteris, uti hactenus, proh pudor et dolor! cedere semper cogatur? Non fiet hoc in posterum nobis.*

Ego, licet pro institutione nobiliorum patriae filiorum septem individua ordini,

és rendek ezen országgyűlésen nemcsak törvényt alkottak a honvédelmi akadémiáról, melynek a nemesi ifjúság boldogulására és az édes haza felvirágozására nagy befolyása lesz: hanem arra nemes áldozatkészséggel még jövedelmük tekintélyes részét föl is ajánlották. Mert mit ér az, ha a magyar katonának harczias lelkületét és hadi bátorságát Európa összes népeivel szemben elismerik és félik: ha hivatott nemzeti vezér hijával, a kivívott győzelem dicsőségét és a jutalmat idegeneknek kénytelen átengedni, miként — szégyen és fájdalom — eddig történt. De nem így lesz ez ezután!

Én, jóllehet a haza nemes ifjainak oktatása czéljából hét rendtagot nagy költséggel tartok; s jóllehet épületeinken még mindig sok a rendbehozni való: *mégis, ezen érdemben, a hasonlók közül senkinek elsőbbséget nem engedek* s lelkületem nemességét Magyarország előtt nyiltan igazolni fogom.

Schumann Theophil apát 1809. ápr. 12-én kötelezi magát, hogy Heves- és Külső-Szolnok-vármegye insurgens csapatai részére, az 1808-iki évi második törvényczikk értelmében, egy fölszerelt lovast fog állítani.[1] 1809. ápr. 18-án 259 frt 29½ krt, 1809. jul. 6-án meg 2860 frtot fizet.[2]

Az egri érsek, mint Heves- és Külső-Szolnok főispánja, 1809. jun. 12-én felszólította a vármegye birtokosait, hogy tekintettel a szerencsétlen kimenetelű franczia háborúra, a vármegyei insurrectio részére katonaságot ajánljanak meg és állítsanak ki. A felhivás megragadta Schumann Theophil apát lelkét is s öt lovas katonát igért meg. Készpénze azonban nem volt, mert a leégett kolostor fölépítése fölemésztette. Az öt lovas kiállításának szükségleteire felajánlja tehát azt a 2860 frtot, melyet 1803. ápr. 1-én a m. kir. pénzügyi hivatalnak adott át. Igéri, hogy az erről szóló kötelezvényt azonnal visszaadja, mihelyt ajánlatának elfogadásáról értesül.[3]

A napoleoni hadjáratok a királyi kincstárt kiürítették. Erre

actu magnis interteneam sumptibus, atque in aedibus nostris vitia undique adhuc sint, *tamen hocce in merito nemini aequalium primas dabo, et generosum animum meum orbi Hungaro palam exhibebo*, utprimum super libello meo supplici sacratissimae Suae Maiestatis benigna resolutio, quae iam in cursu esse dicitur, appulerit; nec ullus dubito, quin firmissime confido, fore, ut etiam tunc oblatum meum a benignitate illustrissimi domini personalis gratiose acceptetur». (Egri cziszt. konv. levt.)

[1] U. o. III. 137. sz.

[2] Egri cziszt. konv. levt.

[3] U. o. 1809. jun. 15-iki lev.

felszólítás érkezett az egyháziakhoz, mennyit hajlandók arany és ezüst egyházi szereikből megajánlani. Az egri érseki körlevél 1810. ápr. 28-án az egri konventhez is eljutott. Ez egyházi szereiből — mivel úgyis kevés volt — mit sem ajánlott fel; hanem máj. 9-én beigért 1 ezüst kávékészletet (32 lat), 1 nagy ezüst kanalat (9 lat), 1 nagyobb sótartót (17 lat), 1 kisebb sótartót (5 lat) és 1 tojás-kivevő eszközt (2 lat).[1]

Fischer István báró egri érsek 1812. szept. 5-én hadi segítségre szólította a vármegyét. Marsalkó Konstantin egy katonaló helyett 300 frtot és a betegek részére 15 akó bort ajánlott meg.[2]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 30—33. és 35. l.

[2] Egri czíszt. konv. levt.

IV. FEJEZET.

A CZISZTERCZIEK BELÉLETE EGERBEN 1804-ben.

A mint I. Ferencz király a pilis-pásztói apátságokat 1802. jun. 25-én visszaállította, a rendtagok régi s hő óhaja teljesült és szemökben a fájdalom könyűit az örömé váltotta fel. Lelkök hálával telik el Isten iránt, a ki kérésöket meghallgatta, és a király iránt, a ki ősi otthonukat visszaadta. De megszólal bennök a kötelességérzet is. Tudják, hogy rájuk az ifjúság nevelése s oktatása és a hívek lelki életének gondozása várakozik kedves, de erős feladatul. Előkészülnek tehát ezen nemes munkára, hogy helyöket becsülettel megállják.

Még az eltörlés ideje alatt (1800. aug. 23.) történt, hogy egri rendházuk és részben a templom is leégett. Ezek újjáépítése lőn elsőrendű feladatukká. A mint meg a munkával megkészültek, 1804. decz. 13-án káptalanra ültek össze, hogy életnemöket szervezzék s szabályokkal erősítsék és irányitsák.

A káptalani gyűlés élén maga a lelkes apát, *Schumann Theophil* áll. A rendtagok véleményét kikéri, tanácsaikat meghallgatja s ezekből merített biztatással követi meggyőződése szavát.

A gyűlés a szerzetes élet sziklaalapjául Szent Benedek reguláját jelöli meg. Ennek szellemében hangsúlyozza az engedelmességet. A ki az elüljárónak a szerzetes életnemhez tartozó dolgokban megtagadja az engedelmességet, vagy az elüljáróval kiméletlenül vitatkozik, vagy neki szidalmazó avagy fenyegető levelet ir: az ilyen súlyosabb büntetés alá esik; igy vagy megverik, vagy kenyéren és vizen böjtöl, vagy elzárják, vagy kiközösitik.

Mivel megtörtént néha, hogy egyik-másik fiatal rendtag az

elüljáró és az idősebb rendtagok iránt kiméletlenül, sőt tiszteletlenül viselkedett: az elüljárónak kötelességévé tette a káptalan, hogy a belső békét megzavaró eljárást szigorúan büntesse.

Hogy a szerzetesi szegénység érvényben maradjon, a rendtagok nem pénzben, hanem természetben kapják meg, a mi szükséges. Ebbe azonban nem értették bele a bundát, a «kaput»-ot, a ködment, a kurta köntöst, a sarut, az ajtó- és ablak-függönyt s más efféléket.

A rendtagok «scheda»-ban irják össze évenkint két izben, hogy mire van szükségük. A perjel a schedákat május és november elseje előtt hat héttel az apátnak átadja, hogy ennek legyen elég ideje a szükséges tárgyak beszerzésére és elkészíttetésére. Május és november hó elsején azután az apát a rendtagokat egybehivja s a kivánt ruhákat közöttük kiosztja, a régi ruhákat meg beszedik és a szegények részére a ruhatárba helyezik el. A ki valamely ruhát az apát beleegyezése nélkül rendel meg, a saját pénzéből kell kifizetnie.

Három raj. forintnál többet senki sem tarthat magánál s ennél többet, különös engedelem nélkül, magára nem is költhet. A három raj. forintot meghaladó összeget kiki az elüljáró pénztárába adja be.

Virágvasárnap mindegyik rendtag kézbesíti az apátnak a «Scheda substantialis»-t, melyben feltünteti, mennyi pénze és értéke van. Ha valaki valamit letagad, halála után nem részesül a rend imádságaiban.

A kolostor minden vagyonát úgy tekintse minden szerzetes, mintha az oltáré volna; miért is ne engedjék meg, hogy bárki is elpazarolja; annál kevésbbé pazarolják el ők maguk. Titokban tehát a kolostoréból se ruhát, se ételt, se italt ne adjanak ajándékba.

A tiszta erkölcsi élet Isten előtt kedves, az emberek előtt meg becsülést szerez. Miért is verés büntetése alatt tilos a nőkkel való társalgás és levelezés s a világi emberek lakásába az elüljáró beleegyezése és rendtárs nélkül való járás.

A lelki élet ápolására kiválóan alkalmas eszköz a naponkénti elmélkedés, lelkiismeret-vizsgálás és lelki olvasmány. Ezek elhanyagolása lelki tespedést von maga után. Miért is a Szent Benedek-

regulának a nagybőjtre vonatkozó rendelkezését különös figyelemre kell méltatni. S hogy ez megtörténjék, az önsanyargatásról (mortificatio) szóló schedát minden nagybőjt első vasárnapján be kell adni.

Szent Balázs mondja: Míg a kolostorok békességben valóságos paradicsomok, lakóik meg angyalok: addig egyenetlenségben valódi poklok, a lakóik meg ördögök. S valósággal a teremtett világban nincs hálásabb és kellemesebb mint a béke, s nincs boldogtalanabb és nyomorultabb mint a veszekedés. A szeretet erénye ellen — mondja a káptalan — ezen házban eddig több vétség történt. Hiszen megvolt egyesek szükebbkörű barátkozása, titkos összejövetele, mások hibáinak kiméletlen megrovása, sot még a rágalmazás is. Az ilyenek a közös társalgásban és sétában nem vesznek részt; itthon és kinn egy maguk járnak-kelnek s mások szeretetének hijával önmagukkal vannak eltelve.

Ily tapasztalatokon okulva, a rendtagok függeszszék szemeiket az Isten által előírt törvényekre; legyenek rajta, hogy a mult jelenségek ne ismétlődjenek; az elüljárók meg figyelmeztetés, intés sőt büntetés által is vegyék elejét a szeretetlenség betelepedésének; s mindnyájan kövessék az isteni mester ezen szavait: Fiacskáim szeressétek egymást; legyetek egymás iránt békességben és szeretettel, s ekkor a béke és a szeretet Istene is veletek lesz.

Az elüljáró kötelessége a gondosság, de nem az urhatnámság. Éber szemekkel őrizze tehát a nyáját; saját javát a közjó mögé helyezze; a gondjaira bizottak, és ne a saját hasznát keresse. Mivel a fegyelemben a legtöbb baj és visszaélés az elüljárók elnézéséből származik, azért mind a perjelnek, mind az alperjelnek szigorúan meghagyja a káptalan, hogy se a misés, se a laikus rendtagok hibái előtt szemet ne hunyjanak, hanem személyválogatás és részrehajlás nélkül, de mindig szeretettel büntessenek a káptalanban, a fölmerült vétek minősége szerint.

Az elüljárók terhes hivatalát megkönnyíti az alárendeltek engedelmessége és tisztelete. Ezek tehát ne feledjék el, hogy az elüljárók Isten helyettesei. Ne tekintsék tehát ezekben, hogy nagy, közepes vagy kis emberek-e? Sőt vegyék biztatásul, hogy minél kisebb szabású a parancsoló, az engedelmeskedő alázatossága annál jobban tetszik az Istennek.

A *perjel* (prior) a karban (chorus) balfelül az első helyen

ül; a káptalanban, az ebédlőben és a kolostorban az apát jobbján van a helye. A karban és a misézésben hetes; gondja van rá, hogy chorusra, káptalanra, étkezésre és közös sétára pontosan csöngessenek. Az apát távolléte esetén, vagy az ő parancsára a nagyobb ünnepek előtt vagy ha olyas eset fordul elő, a káptalant összehívja s ilyenkor az apát helyén ül és helyette intézkedik. Szakadatlan gondja van arra, hogy Szent Bendek regulája, a «Liber Usuum», a rendi szokás és a káptalani határozat érvényben legyen; a konventben szerzetes fegyelem honoljon. Különösen felügyel a rendi növendékekre, vajjon kötelességüket teljesítik-e; musaeumukba, főleg imádság és tanulás idején, gyakran ellátogat s meggyőződik róla, hogy a silentiumot megtartják-e.

Mivel a testület oly kicsiny, hogy a zenéhez egyedül csak a perjel ért: azért a cantor teendőit is ő végezi s a növendékeket — mind a clericusokat, mind a novitiusokat — a choralis énekre tanítja; s így megtesz mindent, hogy az isteni tisztelet a karban is, meg a templomban is a rendi Rituale szerint menjen végbe. Minden szombaton táblára irja ki, hogy a jövő héten ki lesz a hetes a konventi, a reggeli és deákmisében; a Cantatumnál, vagy az ünnepélyes misénél (Sacrum Pontificale) ki lesz a diákon, az archidiákon, a subdiákon és más; ki lesz a hetes, az Invitator, a Lector s a templomban vagy az asztalnál a szolgálatot tevő (servitor). Egyébként ezen tisztségek viselése kor szerinti sorrendben (senioratus) megy, — az idősbektől a fiatalok felé számítva.

A «Sermo Maior» és «Sermo Minor» alkalmával, s a tizennégy napon belül legalább egyszer végzendő gyónás és áldozás idejét s a bucsúkét az ebédlő ajtajára függesztett táblán már előtte való nap kihirdeti s gondja van rá, vajjon kiki elvégezte-e itt előirt kötelességét. A clericusok és novitiusok a megjelelt nap elotti délután gyónnak, és pedig télen $^1/_2$5, nyáron $^1/_2$6 órakor, lytánia után. Az áldozás meg az ünnepélyes mise alatt, ha pedig ez nincs, a reggeli mise közben megy végbe.

A nagy szünet, advent és nagybőjt idején, továbbá a fölszentelés előtti három napi szent gyakorlatok alkalmával a napirendet megállapítja, leirja és a lelki olvasmánynyal együtt közli a rendtagokkal. Ezen lelkigyakorlatokra a jószágkormányzók és ezek segédei is eljönnek Egerbe.

Mivel mindez a perjelnek sok dolgot ad s egy egész embert követel, azért ő anyagi dolgokkal ne bajlódjék, hacsak az apát szükségből nem parancsol neki valamit.

Az *alperjelnek* (subprior) a rendben ugyanolyan tekintélye van, mint a perjelnek; miért is a perjellel azonos tisztelet jár ki neki. Az alperjel a rendtagokat a karban jámborságra inti; a cantort és a sekrestyést, ha tévednek, figyelmezteti; gondja van rá, hogy a rendtagok a kolostorban és a káptalanban megfelelően viselkedjenek; az apát és a perjel távollétében az asztalnál első helyen ül, a kar élén áll s az olvasóra áldást ad.

A *novitiusok mestere* intézi és vezeti az újonczok nevelését, lelki és testi ügyeit. A novitiussal senki sem beszélhet és szobájában föl nem keresheti. Ha a rendtagok valamelyike a novitiusban hibát vesz észre — akár kicsi legyen is ez —: közli a dolgot a novitiusmesterrel. Most azután ennek a bölcsesége szabja meg, miként vizsgálja és javítsa meg a dolgot. Ha azonban nagyobb jelentőségű dologról van szó, a novitiusmester előbb az apát, majd meg a konvent előtt is feltárja a tényeket.

Míg a konventben a rendtagok száma s ezzel karöltve a buzgalma is meg nem növekszik, addig az eddigi szokás marad érvényben. E szerint, midőn az ünnep «Sermo Maior», «Sermo Minor» vagy «Duarum Missarum Maior»: az első és a második Vesperast a Completoriummal délután három, ünnepnapokon és vasárnap pedig két és fél órakor mondják el a choruson; a Matutinumot és a Laudest meg előtte való nap kiki maga végezi. Kivétel a karácsony, a mikor a Matutinumot a choruson együttesen végezik éjjel tizenegy órakor.

Az említett napokon reggel öt órakor a choruson együttesen mondják el a hórákat a «Pretiosa»-val együtt, a mely után az elmélkedés következik és tart, míg a Sextát meg nem kezdik.

Más napokon meg, vagyis ha «Duarum Missarum Minor», tizenkét vagy három leczkés az ünnep, avagy közönséges (ferialis) nap van: ½6 órakor a choruson a «Martyrologium»-ból olvasnak fel. Ezalatt eszmélkedjék a szerzetes azon, hogy neki a rendi fegyelem készséges megtartásával kell a vértanúk társaságára érdemesülnie.

Ezután következik a «Pretiosa», egy fejezet Szent Benedek regulájából, majd az elmélkedés, a melynek a Sexta vet véget.

Hétfőn, szerdán és pénteken este ½9 órakor, a szerencsés halálért, imádkozzák a lorettói lytániát, hozzácsatolva a Szent Józsefhez szóló imádságot és a lelkiismeret vizsgálását, a mely ¾9-ig tart. Ekkor a kar feje minden egyest meghint szentelt vízzel.

Mivel a fölszentelt rendtagok száma négy, a következőleg megállapított miséket elvégezhetik: Reggel 6 órakor van a konventi mise; 7 órakor van a második mise; 10 órakor meg a deákmise. Ezenkívül vasár- és ünnepnap 8 órakor Cantatum, vagy ünnepélyes mise (Sacrum Pontificale). Egyéb ájtatosságok és processiók pedig azon módon mennek végbe, miként ezt már Esterházy Károly gróf püspök megállapította, ha ehhez a jelenlegi érsek is hozzájárul.

Reggel 6 órakor mindegyik misés rendtag lemegy a templomba a hívek gyónásának hallgatására.

Az egri gymnasiumhoz az igazgatót és a tanárokat az apát nevezi ki egészen a maga tetszése szerint. A főigazgatónak a gymnasiumnál csak felügyeleti joga van, a mely arra irányul, hogy az oktatás az előírt rendszernek megfelel-e? A tanárok legyenek rajta, hogy az Isten dicsőségének, a haza javának, a saját és rendjök becsületének növelésére irányuló munkában egész erővel részt vegyenek.

A tanítás rendszere a «Ratio Educationis» szerint folyik. Tanulmányozzák és tartsák meg ezt a tanárok, hogy a király és a szülők a világi tanárok helyébe beültetett szerzetes rendeknél minél előbb lássák a sikert.

Ne feledjék el a tanárok, hogy ők egyúttal szerzetesek is: miért is «Sermo Maior» és «Sermo Minor» alkalmával a Matutinumra is megjelennek a choruson; s ezenkívül, a mint idejök engedi, az esti lelkiismeretvizsgálaton is részt vesznek.

A visszaállító diploma így beszél: Mivel az ifjúság tudományos oktatása ezentúl a szerzeteseknek fő kötelességük leszen: azért az apát a szerzeteseit úgy neveli és készíti elo, hogy ezen fölséges czélnak megfelelhessenek. A konvent tagjai serényen buzgólkodjanak tehát saját tudományos kimüvelésükön s a tanárokra nézve megállapított kötelezettségeknek eleget tegyenek. A rendi növendékek is használják fel tehát az időt azon ismeretek megszerzésére, melyeket a fölszentelt paptól és a tanároktól megkövetelnek,

hogy mind a két állás elnyerésére érdemesek, s elnyervén, alkalmasak legyenek.

A ki a czélt el akarja érni, az eszközöket is akarnia kell. Miért is a rendi növendékek a következő napirend szerint élnek:

I. Vasár- és ünnepnapokon:

Reggel ½5-kor fölkelés, felöltözés, mosakodás és az ágy megvetése. 5-kor a «Horae» elmondása a choruson, olvasás a Martyrologiumból és Szent Benedek regulájából, továbbá elmélkedés. 6-kor szent mise hallgatása, reggeli ima és áldozás. ½7-kor hálaadás és lelki olvasmány. 7-kor tanulás a musaeumban. 8-kor Cantatum, vagy ünnepélyes mise (Pontificale) s magán ájtatosság, rózsafüzér vagy zsoltár imádkozása. 9-kor szent beszéd vagy hitelemzés a gymnasiumban. ½10-kor szünet (tempus indifferens). 10-kor tanulás. ½12-kor szünet. ¾12-kor szentségimádás és részleges lelkiismeret-vizsgálat. 12-kor ebéd. 1-kor beszélgetés az ebédlőben, majd meg szünet. 2-kor énekgyakorlat s a Vesperas előzetes átnézése. ½3-kor Vesperas a Completoriummal a choruson. 3-kor deák lytánia s ez alatt imádkozás. ½4-kor szünet. 4-kor tanulás. 6-kor a másnapi Matutinum és Laudes elmondása magánúton. ¾7-kor szentségimádás s általános lelkiismeretvizsgálás. 7-kor vacsora. 8-kor beszélgetés az ebédlőben. ½9-kor szünet. ¾9-kor esti ima és csengetés lefekvésre. 9-kor lefekvés. ½10-kor, az elüljáró különös engedelméből, tanulás.

II. Iskolai napokon:

Reggel ½5-kor fölkelés, felöltözés, mosakodás és ágybevetés. 5-kor reggeli ima és a «Horae» elvégzése magánúton. ½6-kor a «Pretiosa» s utána a choruson elmélkedés. 6-kor szent mise hallgatása és rózsafüzér. ½7-kor tanulás. ½8-kor készülődés az iskolába. 8-kor előadások kezdete az érseki lyceumban. 10-kor hazajövés az iskolából és szünet. ½11-kor tanulás. ½12-kor ebéd. ½1-kor beszélgetés és szünet. 1-kor tanulás. ½2 után készülődés az iskolába. 2-kor előadás az érseki lyceumban. 4-kor hazajövés az iskolából, a Vesperae és a Completorium elmondása. ½5-kor tanulás, vagy gyónás és a musaeumok kitisztítása. 5-kor tanulás.

6-kor a Matutinum és Laudes elmondása magánúton. ³/₄7-kor szünet. 7-kor vacsora és szünet. 8-kor az anyag átismétlése. ¹/₂9-kor lytánia és lelkiismeret-vizsgálás a choruson. ³/₄9-kor esti ima. 9-kor lefekvés. ¹/₂10-kor tanulás az elüljáró engedelmével.

III. Szüneti napokon.

Reggel ¹/₂5-kor fölkelés, felöltözés, mosakodás és ágyvetés. 5-kor reggeli ima, a «Horae» elimádkozása magánúton. ¹/₂6-kor «Pretiosa», olvasás a Martyrologiumból és Szent Benedek regulájából s elmélkedés a choruson. 6-kor szent mise, magán áitatosság és rózsafüzér. ¹/₂7-kor lelki olvasmány. 7-kor tanulás. 9-kor énekgyakorlat. ¹/₂10-kor a musaeum kitisztítása. 10-kor szünet. ¹/₂11-kor a tananyag átnézése és átismétlése. 11-kor folytatása az ismétlésnek és circulus. ¹/₂12-kor szünet. ³/₄12-kor szentségimádás. 12-kor ebéd. 1-kor beszélgetés az ebédlőben. ¹/₂2-kor a Vesperas és Completorium elmondása magánúton. 2-kor szünet vagy közös séta. 4-kor tanulás. 6-kor a Matutinum és Laudes elvégzése. ³/₄7-kor szentségimádás és általános lelkiismeretvizsgálás. 7-kor vacsora. 8-kor beszélgetés az ebédlőben. ¹/₂9-kor szünet. ³/₄9-kor esti ima és csengetés lefekvésre. 9-kor lefekvés. ¹/₂10-kor tanulás, az elüljáró engedelmével.

A ki ezt a napirendet megtartja, majd meglátja, hogy szép sikert ér el s nem kell senkinek sem félnie az osztályzattól, miként az a mult évben történt. S másrészről a lelkiélet gyakorlatait és a munkát úgy megszokja, hogy második természetévé leszen.

A szerzetes életnemhez nagyon illik a mérsékelt és szerény szórakozás. Miért is kedden és csütörtökön délután 2—4-ig közös séta van. Erre azonban az, a ki a templomban a szolgálatot végezi, az otthon levő legfőbb elüljárótól minden egyes alkalommal engedelmet kér; s ha ezt megkapta, a konventi csengővel jelzik az indulást. A sétáról senki otthon nem maradhat: séta közben a társaktól senki el nem válhat; hanem mindnyájan együtt indulnak, együtt sétálnak és együtt térnek haza. A mint a sétáról hazatértek, a ductor az elüljárónak beszámol róla, vajjon megtartotta-e mindenki a rendeletet.

A délutáni sétát, főleg nyáron, délelőtt 8—10 órára is át lehet

tenni; de ezen esetben a délelőttre szánt munkát délután végezik el.

Ha rossz idő miatt nem lehet kimenni sétára, akkor a sétára szánt órákat játékkal — ostábla, lutri, sakk, pyramis, kártya — tölthetik az elüljáró engedelmével; de ki van kötve, hogy pénzre nem szabad játszani.

Az áldozás napjain ebédre mindegyik klerikus kap a rendes messzely boron kívül még egy kis pohár bort. Ha az ünnep «Sermo maior» vagy «Sermo Minor», a rendes ételekhez meg egy sült járul; a fölszentelt papok pedig a délre rendesen kijáró itcze boron felül még egy messzelylyel kapnak. Vasár-, ünnep- és szünet-napokon vacsora után a fölszentelt rendtagok egy-egy, a klerikusok meg fél-fél messzely bort kapnak. Ezt azonban az ebédlőben kell elfogyasztani beszélgetés közben. $^3/_4$9-kor azonban csengetnek s ettől kezdve senkinek nincs helye az ebédlőben.

Ugyanez a bor-ráadás kijár akkor is, ha valamelyik fogadalmas rendtagnak nevenapja van; ezt azonban minden alkalommal az illetőnek magának kell kérnie az elüljárótól. A névnapos ebéd alatt az apát asztalánál ül. [1]

Az apát az egész konventet évenkint tizenkét ünnepnapon délben és este megvendégeli. Ilyenkor mindenki vigyázzon, hogy az evésben és ivásban mértéket tartson és a szája el ne járjon. Ezen alkalmakkor $^3/_4$10 óráig fenmaradhatnak és az említett játékokkal tölthetik az időt; másnap azután öt órakor kelnek, ha csak ünnep nem következik.

Hogy legyen beszéd tárgya, de meg hogy az idősebbek elevenebb dolgokról társaloghassanak: ujságot is járatnak.

A melyik clericus a szerzetes fegyelmet pontosan megtartja, szorgalmasan tanul és jó bizonyítványra tesz szert: az elüljárók figyelemmel lesznek iránta; a majálison és a szüneti mulatságokon a tanárok társaságában vehet részt. A ki pedig annyira kiválik a tanulásban, hogy az egész hittudomány köréből kiállja a vitatkozást, az ilyent az apát különösen kitünteti s nyomban teljesen új ruhát ad neki.

Hogy senki se mondhassa: én nem ismertem ezt meg ezt

[1] A két utóbbi pontba foglalt rendelkezést 1806. okt. 31-én eltörölték.

a rendeletet, ezen káptalani határozatokat kántorbőjtök alkalmával délben mindig felolvasták. Ilyenkor azonban az irásokat eltávolították az ebédlőből. A nagyobb ünnep vigiliáin is az ebédlőn kívül volt ezeknek a helye; részint azért, hogy a novitiusoknak és klerikusoknak legalább néha nyiljék alkalmuk az asztalnál való felszolgálásra; részint, hogy az ilyenkor előforduló hibákra minden tartózkodás nélkül lehessen őket figyelmeztetni.[1]

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXXXVIII. sz. okl.

V. FEJEZET.

A CZISZTERCZIEK ÉS AZ EGRI GYMNASIUM.
1784—1814.

Vörös Antal főigazgató alkalmas német nyelvi tanárokat követel. A helytartótanács a hitelemzőkről tudakozódik. II. József császár Egerben. A cziszterczi tanárok és a gymnasium áttelepítése a lyceumba. Schumann Theophil egri gymnasiumi igazgató, majd a szombathelyi lyceum és gymnasium igazgatója s végül pásztói és pilisi apát. Schumann kiváló egyénisége. Pászty Rajmund egri gymnasiumi igazgató. Novák Chryzostom véleménye a tanárok alkalmazásáról. A cziszterczi rend tagjainak fokozatos beültetése a gymnasium tanszékeibe s azok minősítése 1805-ből. Pászty Rajmund egyénisége. Marsalkó Konstantin egri gymnasiumi igazgató. A második (1806-iki) «Ratio Educationis» életbe léptetése. 1809-ben az egész tanári kar a cziszterczi rend tagjaiból való. Tanulók szórakozása. Szentgyakorlatok. A pásztói és pilisi apátság a saját erejéből köteles az egri gymnasiumot tanárokkal ellátni.

Vörös Antal főigazgató 1784. okt. 10-én biztos reményét fejezi ki az egri gymnasium igazgatója előtt, hogy az egri elüljáró az apáttal egyetértve, többszöri megsürgetés után végre is más egyénekről gondoskodik azok helyébe, a kik a német nyelvet nem értik. Mivel Ő Felsége azt követeli, hogy az ifjúság a német nyelvbe három év alatt egészen belejöjjön: szükséges, hogy a tanárok őket a német nyelvben gyakorolják.

Ugyanily értelemben irt Vörös az egri elüljárónak is. Az igazgatónak pedig meghagyta, hogy azzal tárgyaljon. Ha Wellehrádról új embereket nem lehet küldeni, találják ki a módját, vajjon helyettesítéssel, vagy mily alakban lehetne a dolgon segíteni.

Maga Vörös is fölveti a megoldás lehető módját. A hitszónoklatok helyett ezentúl hitelemzés leszen. Ezt a volt hitszónok, Machek Vilmos helyett más is elvégezheti; őt meg, a ki jól tud németül, a német nyelv előadására lehet alkalmazni. S ha Egerben a tanárkodó rendtagokon kívül van még más rendtag is, ezt is be kellene osztani a tanári karba; s ekkor talán valaki átvehetné a másik német nyelvi tanár óráit.

Kerületemben már mindegyik gymnasium el van látva németül tudó tanárokkal, — csak Eger a kivétel. Kérem tehát — irja Vörös az igazgatónak — komolyan járjon el és engem sürgősen értesítsen, mert nekem a m. kir. helytartótanácshoz jelentést kell tennem.[1]

Vörös Antal irja a gymnasium igazgatójának 1785. jun. 12-én: A helytartótanács a hitelemzők nevét bekéri, hogy részökre a hat aranyat kiutalványozhassa. Kérem tehát, értesítsen, vajjon fontos okokból nem történt-e a tanári karban valamely változás?

Arról már előbb intézkedett a főigazgató, hogy a humaniora osztályokban Machek Vilmos legyen a hitelemző, a ki egyúttal szükségből, mint helyettes, német nyelvet is tanítson. A grammatikai osztályokban a hitelemzést Victorin Imre, a második grammatikai osztály tanára végezze.[2]

II. József császár 1784. okt. 17-én Egerbe érkezett. Itt tartózkodása idején meglátogatta a cziszterciek collegiumát is.[3]

A m. kir. helytartótanács 1786. ápr. 9-én elrendelte, hogy Egerben egyebek között az egykori jezsuita collegiumot, vagyis a

[1] A köv. kötetben: Oklevt. CLXXVIII. sz. okl.

[2] «Copiam intimati excelsi Consilii regii, quo desideratur, ut catechetarum nomina fine obtinendae sex aureorum remunerationis repraesentem, advolvo. Placeat proinde me quo ocius edocere, an non ob graves aliquas circumstantias mutatio aliqua facta sit. Dum enim de professoribus actum est, praescripseram, ut pater Guillelmus Machek pro humanioribus catecheticas institutiones faciat, et una in casu necessitatis professores praecipue in germanico idiomate suppleat, qui non exhortator, sed catecheta humaniorum vocari debebit. Pro grammaticalium vero classium catecheta specificavi patrem Emericum Victorin secundae grammatices professorem; nam tam pro unius, quam alterius ordinis catecheti stabilis catecheta necessarius. Me proinde quo ocius edocere dignetur. Budae, duodecima iunii, anno Millesimo septingentesimo octvagesimo quarto». (Egri főgymn. levt. Instructiones. 144. l.)

[3] Esterházy Károly gróf egri püspök irja 1784. nov. 1-iki kelettel barátjának, Batthyány Ignácz gróf erdélyi püspöknek: . . . «ad seminarium ac Cistercitarum collegium venimus» (*Károly László*: Az egri érseki joglyceum története 1740—1896. 89. l.)

cziszterciek rendházát is mihamar ki kell üresíteni s a cziszterciek a gymnasiumi ifjúsággal együtt a lyceumba telepednek át. Esterházy Károly gróf egri püspök készséggel rendelkezésre bocsátotta a lyceum egy részét a rendtagok és a gymnasium részére.

Plachy Cyrill egri perjel rendtársai nevében is nagyon megköszönte a püspök szivességét, de egyúttal részletesen kifejtette fölterjesztésében az okokat, melyek az áttelepítés ellen szólnak, s megkérte, hogy a helytartótanácsnál vigye keresztül a kitelepítő rendeletnek érvényen kivül helyezését.

Ebből azonban nem lett semmi sem. Egy másik levelében Plachy már arról értesíti a püspököt, hogy Pásztóról a kocsikat berendelte Egerbe az átköltözködés idejére.[1] S tényleg 1786. szept. havában áthurczolkodtak a lyceumba; a rendházat pedig, a helytartótanácsnak 1786. máj. 9-iki rendelete szerint[2] a katonaságnak adták át okt. 31-én.[3]

Schumann Theophil cziszterczi rendtagot, a rhetorika tanárát II. József császár 1786. decz. 19-én az egri gymnasium igazgatójává nevezte ki.[4]

Török Lajos főigazgató 1787. febr. 2-án értesíti Schumannt. Ezen kinevezés alapján, mint a kassai tankerület főigazgatója, őt az iskolai jogokkal felruházva. Meghagyja neki, hogy a gymnasium igazgatóságához tartozó jegyzőkönyveket és iratokat elődjétől vegye át és gondosan őrizze. Ajánlja neki, hogy új hivatalának kötelességeit szorgosan teljesítse; a felsőbb parancsokat pontosan hajtsa végre; a tanuló ifjúságról meg atyailag gondoskodjék.[5]

Schumann Theophil, keresztnéven József, iparos szülők gyermeke. Atyja Passauból származott Gyöngyösre, a hol könyvkötő

[1] Egri érs. levt.: Arch. Vet. Nr. 923. EZ[d].

[2] . . . «ut tam Foglárianum, quam Ex-jesuitarum collegium, huicque adiacens gymnasium quo ocyus evacuetur; clerici vero tam e collegio Foglárianо, quam ii, qui ob angustias seminarii generalis partem collegii Ex-jesuitarum incolebant, una cum Cistercitis et scholis humanioribus ad Lyceum, et quantum istud non caperet, ad aliud aliquod claustrum aut seminarium translocentur». (*Udvardy László:* Az egri érseki joglyceum története 1740–1896. 92. és 573. l. 173. jegyzet.)

[3] *Kassuba Domokos:* Az egri gymnasium. 42. l. (A cziszterczi rend egri kath. főgymnasiumának Értesítője az 1894/95-ik évről.)

[4] «Seine Maiestät haben zum Local-Director für das Gymnasium zu Erlau den pater Theophilus, Lehrer der zweiten Humanitäts Klasse ohne Gehalt . . . . gnädigst zu ernennen geruhet». (Egri főgymn. levt. Instructiones. 167. l.)

[5] A köv. kötetben: Oklevéltár CLXXIX. sz. okl.

volt; anyja trieszti olasz nő. Született Gyöngyösön 1748. jan. 1-én. Mint ifjú jó viseletűnek bizonyult; a philosophia első évét 1766. okt. 20-ika előtt elvégezte. Ekkor folyamodott fölvételért a rendbe. Kérelmét Zúri Fülöp apátnál Menschik Jakab pásztói elüljáró 1766. okt. 20-án imigyen ajánlja: Vegye be a rendbe Schumann Józsefet, egy gyöngyösi könyvkötő fiát. Azért ajánlja — mondja ő — mert az illető nem magyar vérből származik, hanem az atyja passaui német, az anyja meg trieszti olasz; s ha magyar család gyermeke volna, egy szót sem vesztegetne rá.[1]

Különös hang ez egy Magyarországon élő, habár morva származású szerzetes tollából. Menschik azonban nagyon csalódott Schumannban; mert ebből derék, lelkes magyar ember vált.[2]

Schumann a szerzetes fogadalmat Wellehrádon 1769. decz. 8-án tette le; újmiséjét 1774. okt. 9-én mondotta el.[3]

A prágai egyetem hittudományi facultása 1786. ápr. 19-én bizonyítja, hogy Schumann Theophil a hittudományok minden részéből fényes sikerrel letette a szigorlatokat: miért is méltó, hogy a theologia doctora legyen.[4]

[1] Praesentem candidatum nostrum Josephum Schumann bibliopegi Gyöngyösiensis filium utpote bonae indolis, perfectum Hungarum et germanum, Agriae primi anni philosophum absolutum, in quantum possum et ille indiget, pro consolando eo gratiis paternis tenerrime recommendo; ratio mea motiva et impulsiva est, quia non est ex Hungarico sangvine, sed Germanico-Italico, parens enim est suus Passaviensis et mater ex Trigesto; si enim ex sanguine Hungarico originali processisset, pro eo nec unum perderem verbum; est etiam egregius et bene moratus iuvenis, et nisi fallor! bonae expectationis. Ezt Menschik Jakab elüljáró irja 1766. okt. 20-án. (Zirczi apáts. levt.: Act. abb. Paszt. 1766. okt. 20-iki kel. lev.)

[2] Ezen kötetben: A pásztói apátság élete 1784—1814. 481—506. l.

[3] *Watzl Flórián*: Die Cistercienser von Heiligenkreuz. 1898. 205. l.

[4] «Ex officio-caesareo-regii facultatis theologicae directoratus ad requisitionem admodum reverendi religiosi venerabilis ac doctissimi domini Theophili Schumann, sacri ordinis Cisterciensis in regio monasterio Beatae Virginis Mariae de Wellehradio in Moravia olim professi, artium liberalium et philosophiae magistri, sanctissimae theologiae baccalurei formati, infrascriptus praesentibus ubicumque opus fuerit, testatum facio: eum in universitate Carolo-Ferdinandea Pragensi per suprema doctoratus theologici laurea non solum universam theologiam summa cum laude defendisse, verum etiam conformiter antiquis decretis caesareo-regiis reliqua omnia tentamina, videlicet ex sacra scriptura, ex fidei controversiis, ex universo iure ecclesiastico, necnon ex lingva Hebraea et graeca, cum singulari, maximaque sui commendatione subivisse; ac proinde, qui supremo doctoratus theologici gradu condecoretur, dignissimum censeri. In quorum fidem me propria manu subscripsi, officiique sigillum appressi. Datum Pragae, die decima nona aprilis, anno Domini Millesimo septingentesimo octuagesimo sexto. Valeat post signaturam regiam. L. S. Cosmas Schmaltus C. R. Prodirector. (Az egri cziszt. konv. levt.)

Az 1786/87-ik tanév okt. 10-én nyilt meg a «Veni Sancte»-val, melyet a cziszterciek egri elüljárója, Plachy Cyrill tartott, Marsalkó Konstantin és Ujfalussy László segédkezésével. Az előadásokat másnap kezdték meg.

Schumann Theophil ezen tanévről azt jegyzi meg, hogy a tanárokat tekintve semmi változás nem történt az előbbi iskolai évhez viszonyítva, leszámítva azt, hogy a grammatikai osztályok tanárai saját osztályukat viszik föllebb; s hogy a cziszterczieknek a lyceumba történt áthelyezése következtében, az ifjúság ellenőrzése és a tanároknak a gymnasiumhoz jutása megnehezedett.[1]

Az 1787/88-ik tanév «Veni Sancte»-jat aug. 30-án szintén Plachy Cyrill elüljáró tartotta.[2] Ezúttal azonban utóljára; mert II. József császár a pásztói és pilisi apátságot 1787. szept. 16-án eltörölte.[3]

E pillanattól kezdve az egri gymnasium tanárikarában három cziszterczi rendtag — Schumann Theophil, Pászty Rajmund és Marsalkó Konstantin — továbbra is megmaradt.

Schumann Theophil, mint az egri gymnasium igazgatója, 1795. nov. 1-én igy ir a m. kir. helytartótanácshoz: Szivem már a rend eltörlése óta nyugtalan s ez még csak fokozódott, mióta VI. Pius pápának Mátyás Ferencz brünni püspökhöz 1782-ben irt ezen sorairól értesültem: Gondoskodni kell arról, hogy — az eltörölt cziszterciek közül — mindegyik megmaradjon a saját hivatásában; miért is vonuljanak vagy a saját rendjök, vagy más enyhébb szervezetű rend kolostoraiba, a hol fogadalmaik szerint élhetnek . . . Ha közülök valamelyikkel megesik, hogy nem akad ilyen kolostorra, ezen esetben megengedjük, hogy mindaddig világi pap maradhat, míg igy élni kénytelen.

Tovább már nem állhattam; miért is most a nagy szünet vége felé Reutter Marián heiligen-kreuzi és szent-gotthárdi apáthoz fordultam s arra kértem, vegyen be engem, a kit immár nyolcz évvel előbb kizavartak otthonomból, azon szerencsés emberek közé, a kik az ő kormánya alatt szolgálnak. Ö nemcsak hogy bevett, hanem a Heiligen-Kreuzon és Szent-Gotthárdon csekély

[1] Egri főgymn. levt.: Instructiones az 1786/7-ik kezdeténél.

[2] U. o.: Instructiones az 1787. tanév elején.

[3] Zirczi ap. levt. II. 920. sz.

számmal levő rendtagok kiegészítése végett nyomban ott is szeretett volna fogni.

Nagyobb öröm soha sem töltötte el lelkemet, mint midőn oly könnyen megnyilt előttem az út azon rendhez való visszatérésre, a melyet kora gyermekkorom óta annyira szerettem: a melyben már huszonöt évnél tovább éltem békességben; s a melytől hibámon kívül elzárva keserű gyászban élek. S tüstént ott is maradtam volna mindjárt, *ha csak a királyom iránti hűség, a hazám iránti kegyelet és az ifjúság iránti szeretet kötelességemmé nem teszi vala, hogy előbb hálát adjak a rám pazarolt királyi jótéteményekért* s kérjem, hogy hivatalomat másra ruházzák át.

Most tehát hálás érzülettel lemondok az egri gymnasium igazgatóságáról, melyre uralkodóm 1786. decz. 19-én nevezett ki. Elkövetett hibáimért bocsánatot kérek s vajha minél előbb megkapnám a fölmentést, hogy mihamarább Heiligen-Kreuzra vonulhassak.

Hiszem, hogy a t. helytartótanács kérésemet meghallgatja. Hiszen már több ízben tettünk — mi rendtagok — lépést, hogy a rendbe visszatérhessünk; de mind hasztalan. De lelkiismeretem, az említett pápai leirat hatása alatt, nem is engedi meg, hogy a renden kívül éljek. S még hozzátehetem, hogy az idecsatolt orvosi bizonyítvány szerint májbajban szenvedek és évenkint Balaton-Füreden kell magamat gyógyíttatnom. S így, habár még ötven éves sem vagyok, az igazgatói és hitszónoki teendők végzésére nem igen érzek magamban erőt. Kérem végül, hogy uti költségre igazgatói fizetésemnek egy részét, 125 frtot utalványozzanak.[1]

Schumann Theophil értesítette Zúri Fülöp apátot, hogy az ausztriai heiligen-kreuzi kolostorba óhajt belépni. Zúri 1796. május 10-iki levelében ezt a lépést időszerűtlennek tartja. Mert ő a pilispásztói apátságok visszaállítását már a megboldogult II. Lipót királynál kérelmezte. S ez hajlandónak mutatkozott: de megkérdezte, vajjon a rendtagok maguk is kivánnak-e visszatérni a kolostorba? Én — mondja Zúri — erre igennel feleltem, sőt fel is soroltam azok nevét, a kik előttem ilyen értelemben nyilatkoztak. Ezek között van Ön — Schumann Theophil — is. Mily vesze-

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1795. nov. 1. kel. lev.

delmes volna tehát, ha Ön a szándéka mellett meg akarna maradni most, midőn Ő Felségénél, I. Ferencz királynál meg akarom ismételni a visszaállításra vonatkozó kérelmemet. Tegyen le tehát egyelőre az átlépés gondolatáról. Ha majd a visszaállitás kérdése jobbra, vagy balra eldől, akkor majd lehet határozni az átlépés dolgában is, a melyet elvileg én csak helyeselni tudok.[1]

Ez a figyelmeztetés azonban már későn volt; mert a m. kir. helytartótanács 1796. márcz. 15-én Schumann Theophilt fölmentette az egri gymnasiumi igazgatóságtól. Sahlhausen Móricz báró, kassai tankerületi kir. főigazgató 1796. jul. 18-án maga is tanuskodik erről s elmondja, hogy Schumann Theophil 1780-tól 1787. febr. 10-ig mint senior tanár a két «humanitas» (poetika és rhetorika) osztályban kiváló eredménynyel és nagy buzgalommal tanított; 1787. febr. 11-től meg a mai napig mint az egri gymnasium igazgatója és másfél év óta egyúttal mint hitszónok (exhortator) oly nagy eredménynyel működött, hogy példás vallásossága, kifogástalan erkölcsössége, felsőbb tudományossága, kedves és mindenki iránt finom modora az alsóbb rendűeket és az előkelőket meghódította. Miért is távozásával, megvallom, — mondja a főigazgató — a tanügyet nem kis csapás éri.[2]

Schumann Theophil egyéniségét tiszteletreméltó vonásokban rajzolja meg, 1796. jul. 23-án, saját püspöke, Esterházy Károly gróf is. Ámbátor — úgymond — fájdalommal vesztünk el benned egy tudományos embert, példás életű és a hívek üdvösségét munkáló papot, a minőnek 16 évet meghaladó egri működésed alatt bizonyultál: mégis, mivel rendedhez, melyből az egri kolostor eltörlésével kimaradtál, Heiligen-Kreuzra akarsz visszavonulni,

[1] Egri cziszt. konv. levt. 1796. máj. 10. lev.

[2] . . . «fidem facio: praetitulatum admodum reverendum dominum Theophilum Schumann in praefato Agriensi regio gymnasio ab an 1780. usque decimam februarii 1787. inclusive utriusque humanitatis classem, qua seniorem professorem, singulari cum fructu et distincta industria docuisse; ab undecima februarii 1787. vero incipiendo, usque hodie officio directoris localis in saepe dicto gymnasio cum adiuncto a medio secundo abhinc anno exhortatoratu eo cum zelo et non vulgari profectu suorum subalternorum ac sibi concreditorum praefuisse, ut exemplaris eiusdem pietas, purissima vitae morumque integritas, scientiarum sublimium singularis cognitio ac affabilis et perquam exquisita cum omnibus agendi ratio eundem superioribus omnibus non secus, ac inferioribus gratum omnimode et acceptum in tantum reddiderint, ut per discessum suum non levem rei litterariae iacturam inferri, fateri debeam; proinde illum omnium gratiis et favoribus perquam dignum esse censeam». (Zirczi ap. levéltár 1796. jul. 18 iki lev.)

s ezen érdemben Ő Felségétől és a kassai tanker. kir. főigazgatótól, sőt tőlem is engedelmet kértél, hogy akadályt ne gördítsek eléd, sőt szándékodat ajánló és elbocsátó levelemmel támogassam, — teljesítjük kérésedet, minden egyházmegyei kötelék alól feloldunk; jövő elüljáróidnak mint igazi, példás életű s a hivek lelki üdvéért buzgólkodó papot, a ki nem áll censura alatt s mind a haza, mind a tudomány terén érdemeket szerzett, ajánlunk; de lélekben imádkozunk egyúttal, hogy rended minél előbb visszaállíttatván, hozzánk Egerbe többi rendtársaiddal együtt visszatérj.[1]

Schumann Theophil 1796. okt. 29-én hűséget esküszik az austriai heiligen-kreuzi apátságnak.[2]

Boros József Budáról 1797. szept. 17-én ir Sztareschetz Bernát szent-gotthárdi perjelnek. Elmondja neki, hogy ő és itt Budán egyéb tanult emberek is nagyon óhajtanák, ha Schumann Theophil Heiligen-Kreuzból visszatérne és a szombathelyi gymnasiumi igazgatóságot elvállalná. Tiszteletdíja 500 frt lenne. Ő Egerben oly fényes eredménynyel viselte ezt a hivatalt, hogy működése ismét becsületére válnék a rendnek. Kéri tehát Boros a perjelt, hogy irjon heiligen-kreuzi apátnak s kérje tőle Schumann elbocsátását. Ha azonban nem akarná az ügyet közvetíteni, ne szóljon az egészről senkinek se.[3]

Rá egy hónapra, okt. 19-én a m. kir. helytartótanács magát a heiligen-kreuzi apátot keresi meg azon kijelentéssel, hogy Vasvármegye a szombathelyi gymnasium élére igazgatónak Schumann Theophilt óhajtja; mert a férfiú ezt a hivatalt Egerben már oly példányszerűleg viselte s másrészről a vármegye hálás akarna lenni a cziszterczi rend iránt, mely a philosophiai tanfolyamnak Szombathelyen megalapítója volt.

Óhajtaná tudni a helytartótanács, belegyezik-e ebbe a dologba maga a heiligen-kreuzi apát? s vajjon olyan-e Schumann egészsége, — a melynek meggyöngülése egyik oka volt az ő távozásának Egerből — hogy vállalkozhatik a szombathelyi igazgatóságra? Kéri tehát mind a heiligen-kreuzi apát, mind Schumann nyilatkozatát.[4]

[1] Zirczi apáts. levéltár: Act. abb. Paszt. 1796. jul. 25. kel. lev.

[2] *Wotzl Flor.*: Die Cistercienser von Heiligenkreuz. 205. l.

[3] Zirczi ap. levt. 1797. szept. 17-iki lev.

[4] Zirczi ap. levt. 1797. okt. 19-iki lev.

A válasz igenlő volt; mert 1798. jan. 31-én már hivatalosan értesítik a szombathelyi gymnasium helyettes igazgatóját, hogy a szent-gotthárdi apát ajánlatára, Ő Felsége Schumann Theophil cziszterczi áldozópapot nevezte ki a lyceum és gymnasium igazgatójává évi 500 frt fizetéssel. Schumann igazgatói állását még ezen év febr. 23-án elfoglalta.[1]

A mint Schumann arról értesült, hogy Ő Felsége pilis-pásztói apáttá nevezi ki, 1802. jún. 15-én leköszönt a szombathelyi lyceum és gymnasium igazgatóságáról.[2] Erről a szombathelyi gymnasium igazgatósága 1803. febr. 8-án értesül.[3]

Sahlhausen Móricz kassai tanker. kir. főigazgató 1802. aug. 22-én nagyon rokonszenvesen ir Schumann Theophil apátnak. Üdvözli őt pilis-pásztói apáttá kinevezése és a cziszterczi rend visszaállítása alkalmából; *hiszen ebből* — úgymond — *az országnak igen nagy nyeresége leszen.* Ezen tudatban nyomban közhirré is tette, hogy a rend a novitiatust haladéktalanul felállítja. Végül hangsúlyozza, hogy mindenkor jól fog esni a lelkének, ha csak valamit is tehet a cziszterczi rend érdekében, a melyet gyermekkora óta annyira tisztel.[4]

Midőn Schumann Theophil apát az egri gymnasium igazgatásáról leköszönt, hivatalbeli utódja *Pászty Rajmund* lett. S ez állt a gymnasium élén akkor is, midőn Schumann pásztó-pilisi apát lőn.

Schumann Theophil, a rendtagok kimüvelése ügyében, Novák Chryzostom pannonhalmi-szent-mártoni apátnál tudakozódott. Ez, 1804. jan. 5-iki levele szerint, olyan felhatalmazást kapott, hogy a rendtagokat saját házi theologiai intézetében taníttathatja Győrött; sőt még a philosophusok sem kötelesek bejárni az akadémiába, hanem tanulmányaikat otthon Győrött végezhetik egy akadémiai tanár vezetése alatt. Novák főapát azt várta, hogy majd egyetemleges rendelet jő ki, a mely szerint a szerzetes rendek nem kötelesek növendékeiket a püspöki lyceumba küldeni, még ha ez

[1] *Kárpáti Kelemen*: A szombathelyi kir. kath. főgymnasium története 36. l. (Értesítő a szombathelyi kir. kath. főgymnasiumról 1889/90.)

[2] Egri cziszt. konv. levt. 1802. jun. 15. lev.

[3] *Kárpáti Kelemen*: A szombathelyi kir. kath. főgymn. tört. 40. l. Értesítő a szombathelyi kir. kath. főgymn. 1889/90.)

[4] Egri cziszr. konv. levt. 1802. aug. 22. lev.

helyben volna is.[1] Ez a várakozása azonban nem teljesült. De mégis meg lehetett elégedve azzal, a mi neki és övéinek szólt.

Novák Chrvzostom — önmagát tréfásan «*Szegény János deák*»-nak nevezve — irja 1804. jan. 5-én Schumann Theophilnak, hogy olyan rendtagot, a ki még a fogadalmat nem tette le, tanárként nem alkalmaz; sőt még egészen új fogadalmast sem. Ha pedig a körülmények arra kényszeritenék, hogy az új fogadalmasok közül valakit beereszszen az iskolába, gondja lesz rá, hogy az illető előbb a szükséges tanulmányokat elvégezze.[2]

Schumann Theophil 1804. nov. 5-én azt jelenti a m. kir. helytartótanácsnak, hogy az egri gymnasiumban az 1804/5-ik tanévben a csiszterczi rend tagjai közül lesz: az igazgató, a hitszónok (exhortator), a humanitas két tanára, a harmadik grammatikai osztály tanára és a catecheta.[3]

Bodnár Antalt, a ki a gymnasiumban a humanitas első osztályának volt a tanára, az egri érsek az egri lyceumhoz a magyar nyelv és irodalom tanárává nevezte ki. Miért is Schumann Theophil, 1804. okt. 7-iki fölterjesztése szerint, Zoffitsák Ödön csiszterczi növendéket nevezte ki helyébe.[4]

Schumann Theophil értesíti 1805. aug. 15-én a m. kir. helytartótanácsot, hogy a rendtagok közül többen elvégezték a humaniorák körébe eső tanulmányaikat, s így az 1805/6-ik tanévben már alkalmazhatók lesznek az egri gymnasiumnál. Igy állván a dolog, Horváth Özséb domokos-rendi, a grammatika tanára nélkülözhető lesz. Hubert József megtartását azonban, tekintettel az ő multjára és családi viszonyaira is, helyén valónak véli. 1805. nov. 15-én meg már azt kéri, hogy Hubert ne a grammatika, hanem a humanitás első osztályának legyen a tanára; hiszen ő a grammatikát Locsén, Jászberényben és Egerben már 16 éven át tanította; sőt Bodnár Antal betegsége idején ezt a humanitas osztályában helyettesítette is. Alapos tehát a reménv, hogy itt most is megállja a helyét.[5]

Pászty Rajmund egri gymnasiumi igazgató 1805. szept. 8-án ilyen minősítvényi táblázatot készített a tanárairól:

[1] Zirczi ap. levt. 1804. jan. 5. kel. lev.
[2] U. o. 1804. jan. 5. kel. lev.
[3] Zirczi apáts. levéltár 1804. nov. 5. lev.
[4] Zirczi ap. levt. 1804. okt. 27. lev.
[5] Zirczi ap. levt. 1805. aug. 15. és nov. 15-iki lev.

Marsalkó Konstantin Egerbe való; 21 éves tanár; cziszterczi áldozópap; 54 éves; erős; beszél magyarul és tótul; fizetése nincs; példás életű; lankadatlan szorgalmú és a legjobb tanár.

Zofftsák Ödön Egerbe való; 1 éves tanár; cziszterczi rendtag; 20 éves; erős; beszél magyarul; fizetése nincs; példás életű; lankadatlan szorgalmú; jó tanár.

Horváth Özséb Kassára való; 17 éves tanár; domokos-rendi misés pap; 49 éves; erős; beszél magyarul és németül; fizetése 400 frt; jó magaviseletű; szorgalma csekély; gyönge tanár.

Hubert József Jászberénybe való; 16 éves tanár; világi, nős; 53 éves; erős; beszél magyarul és németül; fizetése 400 frt; példás életű; ernyedetlen szorgalmú; jó tanár.

Roják Ferencz Varannóra való; 9 éves tanár; cziszterczi áldozópap; 51 éves; erős; beszél magyarul és tótul; fizetése nincs; példás életű; ernyedetlen szorgalmú és jó tanár.[1]

Sahlhausen Móricz báró, kassai tankerületi kir. főigazgató 1806. ápr. 9-én *Pászty Rajmundról* úgy nyilatkozik, hogy az egri gymnasiumnál mint tanár 1781-től 1796-ig, mint igazgató meg 1796-tól 1806-ig szolgált. Ezen idő alatt kifogástalan életével és lelkesedésével mind a tanároknak, mind a tanulóknak mintaképük volt. Fáradhatatlan szorgalma és kiváló igyekezete a gondjaira bízott tanuló ifjúság szellemi és erkölcsi előhaladása tekintetében szép eredményeket szült. Ő maga a felsőbb rendeleteket híven szem előtt tartotta s érvényben tartásukat másoktól is megkövetelte. Így azután elmondhatni, hogy kötelességteljesítés tekintetében nála kívánni való már nincs[2]

[1] Egri cziszt. konv. levt.

[2] «Admodum reverendus ac eximius pater Raymundus Pászty, hucdum regii Agriensis gymnasii director, a me super qualiter a se gestis litterariis muniis testimoniales expetiit litteras, cuius precibus deferendo, notum hisce reddo: Quod antefatus admodum reverendus et eximius pater Raymundus Pászty, spectata morum integritate ac candore, ut professoribus, ita discipulis continuo sese imitatione dignum exhibuerit; professoratus vero ab anno Millesimo septingentesimo octvagesimo primo usque inclusive annum Millesimum septingentesimum nonagesimum sextum, non secus directoratus ab anno hoc usque currentem annum, in summa igitur provinciam per integros vigintiquinque annos tam laudabiliter obiverit, ut in illo mediante indefessa industria et eximio conatu apud concreditam iuventutem progressum in litteris ac virtutibus non vulgarem procuraverit; in hoc autem altissimis normativis se ex asse informaverit, horumque debitum obsequium in subordinatis zelose urserit, ac sic eorum, quae suae erant obligationis, desiderari passus sit

Pászty Rajmund utóda az igazgatóságban *Marsalkó Konstantin* cziszterczi rendtag s egri gymnasiumi tanár lett.

Született Kis-Toronyán (Zemplén vm.). Elvégezte a philosophiát, a jogot és a theologiát. Az 1811/12-ik tanévben tanügyi működésének 30-ik évét élte.[1]

A helytartótanács 1806. jul. 1-én elrendelte, hogy az új «Ratio Educationis» értelmében a nemzeti (elemi) iskolák harmadik osztályát a megfelelő javadalommal a gymnasiumhoz kell csatolni; sőt még ezen osztály tanítóját is át kell tenni fizetésestül a gymnasiumhoz, — ha ugyan arra valónak igérkezik.

Schumann Theophil apát 1806. okt. 31-én válaszol ezen érdemben a helytartótanácsnak. Nem tudja, — úgymond — hogy mekkora a nemzeti iskola III. osztályának javadalma. A tanító fizetése 150 frt készpénz és szabad lakás, a mely fölér 30 frttal. Kap ezenkívül a negyvenhat fiú mindegyikétől egy-egy aranyat. Ezt azonban nem lehet jövedelemnek számítani, mert tilalmas dolog. A 150 frt készpénz és 30 frt értékű lakás meg oly csekély, hogy alig lehet belőle megélni. Miért is a gymnasiumhoz csatolt osztály élére -- mondja Schumann — rendemnek egy fiatal tagját, Grinn Ignáczot állítottam. S kívüle még két fiatal rendtagot neveztem ki a gymnasiumhoz: — úgy hogy most már hat cziszterczi rendtag tanít az egri gymnasiumban.[2]

Schumann Theophil 1808. nov. 1-én nagy örömmel jelenti a nádornak, hogy immár elérkezett az idő, a midőn a gymnasiumot teljesen rendi erőkkel láthatja el s reméli, hogy a haza ifjúsága mind az erényekben, mind a tudományban — az egyház és a haza javára és díszére — nagy előhaladást teszen.[3]

Az 1809/10-iki tanévet, felsőbb engedélylyel, a rendes időnél előbb, aug. 31-én zárták be; mert az volt a terv, hogy a nagyszünet alatt az egész gymnasiumi épületet kijavítják, a tantermeket bemeszelik és új padokkal látják el.[4]

nihil; proinde se indubie dignum quorumvis aestimio, favoribus, benevolentiae ac gratiis reddiderit, quibus eundem etiam hisce perquam commendo. (Egri cziszterczi konvent levéltára. 1806. ápr. 9-iki kel.)

[1] Egri cziszt. konv. levt.

[2] Egri cziszt. konv. levt. 1806. okt. 31. lev.

[3] . . . «delecta patriae iuventus, pro utriusque reipublicae dignitate ac ornamento, magnos tam in litteris, quam in virtutibus faciat progressus». Egri cziszt. konv. levélt. 1808. nov. 1. kel. lev.)

[4] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1801. 42. l.

Hubert József 1810. febr. 17-én az egri gymnasium kiérdemült tanára. Világi ember. Még nyugalomban léte alatt is többször kisegítette a tanárikart, ha helyettesre volt szükség.[1]

Zimányi Bernát 1810. márcz. 1-én délután a jó tanulókat kivitte magával a majorkertbe ozsonnára. Volt zene, sőt a tanulók egymással tánczoltak is. Jelen volt itt még Horváth Nep. János, Grinn Ignácz rendtag, Szemetskey Gábor és Alajos rendi növendék s végül az apátság insurgense, Vida nevű ember. A mulatság eltartott este 10 óráig.[2]

1810-ben nov. 7-én volt a tanuló ifjúság «Veni Sancte»-ja.[3]

Az ifjúság részére húsvét előtt három napi szent gyakorlatot tartottak; s ennek végeztével a tanárok és a tanulók együttesen áldoztak. Igy, teszem, 1811-ben a szentgyakorlatok kezdődtek ápr. 7-én és az áldozás 11-én ment végbe.[4]

A helytartótanács 1812. febr. havában értesíti az egri perjelt, hogy az apátság a visszaállító oklevélben felsorolt épületek vagy kötelezettségek czímén a tanulmányi alapból mit sem kaphat. Ha pedig eddig kapott volna, azt vissza kell fizetnie. Továbbá, bár az apátságnak már a birtokok átvétele óta kötelessége, hogy az egri gymnasiumot saját erejéből lássa el tanerőkkel: mégis csak az 1809/10-ik tanév kezdetétől, vagyis 1809. nov. 1-től követeli meg tőle a helytartótanács, hogy a gymnasiumban saját rendi erőit alkalmazza. A mennyiben ezt nem teszi, a helytartótanács alkalmaz másokat, ezeket fizeti is, de fizetésöket megveszi az apátságon.[5]

A helytartótanács 1812. ápr. havában felszólítja az egri konvent perjelét, közölje azon rendtagok nevét, a kiket — az oktatásügy érdekeinek csorbitása nélkül — a tábori kórházakhoz lelkészekül küldhet.[6]

[1] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. ab. a. 1810. 8. l.

[2] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 13. l.

[3] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 46. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Connot. Rer. mem. a. 1810. 69. l.

[5] Egri cziszt. konventi levéltár.

[6] Egri cziszt. konv. levt.

Egyetemi Könyvtár tulajdona
15677/2
BUDAPEST

FÜGGELÉK.

I. PÁSZTÓI APÁTOK.

Nezorin Flórián 1702. nov. 6.[1] — 1724. ápr. 1.[2]
Mály József 1724. okt. 16.[3] — 1748. jun. 16.[4]
Hauck Antal 1749. jul. 21.[5] — 1763. jun. 6.[6]
Züri Fülöp 1764. jun[7] — 1800. márcz. 29.[8]
Schumann Theophil 1802. jun. 25.[9] — 1809. nov. 16.[10]
Dréta Antal 1812. szept. 4.[11] — 1814. aug. 19.[12]

[1] *Békefi Remig*: A pásztói apátság tört. I. köt. CCXLIX. sz okl. 674—676. l.

[2] Zirczi ap. levt. III. 289. sz. — A köv. kötetben: Oklevéltár LVIII. sz. okl.

[3] A köv. kötetben: Oklevt. LIX. sz. okl.

[4] Egri konventi levéltár 1. sz.

[5] A köv. kötetben: Oklevt. XCV. sz. okl.

[6] Ezen kötetben: A pásztói apátság élete 45. l.

[7] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 34. 1764. jul. kel. lev. és ezen kötetben 49. l.

[8] Ezen kötetben: 62. l.

[9] U. o. 490. l.

[10] U. o. 505. l.

[11] U. o. 509. l.

[12] Zirczi ap. levt. a zirczi, pilisi és pásztói apátság egyesitését tartalmazó oklevélben.

II. PÁSZTÓI ELÜLJÁRÓK.[1]

Hadersbach Cyrill[2] 1733. nov. 23.[3] — 1743. szept. 9.[4]
Wlach Róbert 1743. okt. 9.[5] — 1745. febr. 5.[6]
Dalmata Ferencz 1745. márcz. 4.[7] — 1749. decz. 22.[8]

[1] Az évek és napok nem mindig a hivatal tartamának kezdetét és végét jelentik, hanem csak azt az időpontot, melyben az illető hivatal forrásainkban megjelenik.

[2] Pásztón előbb igazi elüljáró nem volt; mert az elüljárói és jószágkormányzói állást egy ember töltötte be. S ez egész természetes, mert ekkor mindössze is csak két-három ember lakott Pásztón. A rendház szervezése valójában *Hadersbach* Cyrill elüljáróságával kezdődik. Ez előtt az elüljáró inkább jószágkormányzó volt.

[3] Ezen kötetben: 341. l.

[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 41. nr. 24.

[5] Zirczi ap. levt.: Act abb. Paszt. f. 41. nr. 22.

[6] Ezen kötetben: 95. l. — *Wlach Róbert* egyúttal jószágkormányzó is volt: A köv. kötetben LXXXV. sz. okl.

[7] Ezen kötetben: 96. l.

[8] U. o.: 100. l.

Hadersbach Cyrill 1749. decz. 22.[1] — 1750. decz. 16.[2]
Wiesner Abund 1750. decz. 16.[3] — 1762. máj. 23.[4]
Menschik Jakab 1763. szept. 25.[5] — 1775. nov. 16.[6]
Beitler Methód 1775. decz. 10.[7] — 1776. nov. 8.[8]

[1] Ezen kötetben: 100. l.
[2] U. o.: 106. l.
[3] U. o.: 106. l.
[4] U. o.: 115. l.
[5] Zirczi ap. lt.: Act. abb. Paszt. f. 6. nr. 32.
[6] U. o. fasc. 47. Ő egyúttal a jószágkormányzó teendőit is végezte.
[7] Ezen kötetben: 119. l.
[8] Ezen kötetben: 409. és 412. l. — A pásztói rendház ügyeit ugyan még továbbra is vezeti, de 1776. nov. 8-ika óta már inkább *egri elüljáró* számba megy.

III. EGRI ELÜLJÁRÓK.

Beitler Methód 1776. nov. 8.[1] — 1778. okt. 2.[2]
Plachy Cyrill 1778. okt. 2.[3] — 1787. szept. 16.[4]

[1] Ezen kötetben: 409. és 412. l.
[2] U. o. 440. l.
[3] U. o. 440. l.
[4] U. o. 474. l.

IV. EGRI PERJELEK.

Machek Vilmos 1805. febr. 5.[1]
Pászty Rajmund 1806/7-ik tanévben.[2]
Partly Bertalan 1808. nov. 1.[3]
Marsalkó Konstantin 1809. nov. 16.[4] — 1814.[5]

[1] Ezen kötetben: 503. l.
[2] U. o. 504. l.
[3] U. o. 504. l.
[4] U. o. 505. l.
[5] U. o. 515. l. — Közben állítólag *Roják Ferencz* is volt perjel. (Ezen köt. 510. l.)

V. PÁSZTÓI JÓSZÁGKORMÁNYZÓK 1702—1814.

Zborka Methód 1703. jan. 3.[1]
Cziganek István 1712. szept. 20.[2] — 1715. febr. 21.
Gonczik Péter 1715. febr. 21.[3] — 1724. aug. 26. körül.[4]
Siday Imre és *Benkovics Mihály* 1724. aug. 26. körül.[5]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 2. nr. 27. — Ezen kötetben: 63. l.
[2] Ezen kötetben 64. l.
[3] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1715. febr. 24. kel. lev. — Ezen kötetben: 72. l.
[4] Ezen kötetben: 91. l.
[5] U. o.

Hadersbach Cyrill 1725. febr. 16. — 1726. nov. 12.[1]
Prohászka Bertalan 1730. febr. 18.[2]
Dalmata Ferencz 1731[3]—1743.
Wlach Róbert 1743. nov. 15.[4]
Menschik Jakab 1745. márcz. 4[5] — 1747. febr. 1.[6]
Dalmata Ferencz 1747. jun. 15.[7] — 1749. decz. 22.[8]
Schuppler Péter 1749. decz. 22.[9] — 1750. ápr. 6. körül.
Dworzák Engelbert 1750. ápr. 6.[10] — 1752. aug. 24.[11]
Krzepelka Kristóf 1753. jun. 20.[12] — 1755. jan. 7.[13]
Friml Marián 1755. febr. 23.[14] — 1757. nov. 14.[15]
Stehlik Ignácz 1762. aug. 3.[16] — 1764. máj. 9.[17]
Menschik Jakab (egyúttal elüljáró is) 1771.[18]
Partly Bertalan 1803. aug.[19] — 1806/7 tanév[20]; továbbá 1811. aug. 15.[21]
Pászty Rajmund 1808. nov. 1.[22]
Rojják Ferencz 1812. decz. 21.[23] — 1814. márcz. 8.[24]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 4. nr. 16. és 17.
[2] U. o. f. 30. nr. 17.
[3] Ezen kötetben: 112. l.
[4] A köv. kötetben: LXXXV. sz. okl. — Wlach Róbert egyúttal elüljáró is.
[5] Ezen kötetben: 96. l.
[6] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. fasc. 41. nr. 12.
[7] Ezen kötetben: 97. l. — Egyúttal elüljáró is.
[8] U. o. 99—100. l.
[9] Ezen kötetben: 102. l.
[10] U. o.: 105. l
[11] U. o.: 109.
[12] Zirczi ap. levt: Act. abb. Paszt. 1753. jun. 20. kel. lev.
[13] U. o. 1755. jan. 7. kel. lev.
[14] Ezen kötetben: 111. l.
[15] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 28. nr. 59.
[16] Ezen kötetben: 115. l.
[17] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 15. nr. 128.
[18] U. o. f. 9. nr. 11.
[19] Zirczi ap. levt.: III. 111. l.
[20] Ezen kötetben: 504. l.
[21] U. o. 508. és 515. l.
[22] U. o. 504. l.
[23] U. o. 527—528. l.
[24] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1814. márczius 8. kel. lev.

VI. PÁSZTÓI RENDTAGOK EGYÉB FOGLALKOZÁSBAN:

Siday Imre 1716. jun. 13. előtt.[1] — 1730. szept. 10.[2]
Benkovics Mihály 1722. jan. 5.[3] Később Szent-Kuton élt. — 1757. nov. 12.[4]

[1] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1716. jun. 13. kel. lev. — Ezen kötetben: 82. l.
[2] Ezen kötetben: 387. l.
[3] U. o.: 387. l.
[4] U. o.: 393. l.

Germanecz László 1722. febr. 4. körül [1] — 1750. jul. 19.[2]
Alberik 1725. aug. 25. — 1735. okt. 28.[3]
Methód 1729. jan. 20.[4]
Palik Gellért 1729. decz. 22.[5] — 1732. márcz. 27.[6]
Krisztea Máté 1733.[7] — 1749. decz. 22.[8]
Wlach Róbert 1737. máj. 29.[9] — 1739. ápr. 5.[10]
Mait Miklós (hitszónok) 1740. szept. 13.[11] — 1743. szept. 8.[12]
Wessely Fábián 1740. nov. 5.[13]
Schuppler Péter 1746. ápr. 11.[14] — 1747. ápr. 15.[15]
Menschik Jakab 1747. máj. 25. és jun. 25.[16]
Breuer Tecelin (universalis supplens) 1749. jun. 5.[17] — 1750. febr. 6. körül.[18]
Trtina Lipót 1750. ápr. 5.[19]
Hantzmann Imre (magtáros) 1751. szept 10.[20] — 1759. okt. 7.[21]
Plumlovszky Alán 1753. jun. 20.[22] — 1759. máj 2.[23]
Bartis Mátyás 1755. szept. 28.[24] — 1762. máj. 23.[25]
Vogl Alberik 1759. máj. 30.[26] — 1760. máj. 10.[27]
Hermann Hermann 1759. okt. 7.[28]
Beitler Methód 1764. máj. 9.[29] — 1775. decz. 10.[30]
Schurmann Márton 1770. ápr. 30.[31] — 1777. jun. 3.[32]
Kalabis Alberik 1777. jun. 3.[33]

[1] Ezen kötetben: 88. l.
[2] U. o. 104. l.
[3] U. o.: 387. l.
[4] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1729. jan. 20. kel. lev.
[5] U. o. 1729. decz. 22. kel. lev.
[6] Ezen kötetben: 387. l.
[7] Ezen kötetben: 92. l.
[8] U. o.: 99. 100. l.
[9] Zirczi ap. levt: Prot. quid. contract. cz. könyv. 51. b. lev.
[10] Ezen kötetben: 387. l.
[11] Zirczi ap. lt.: Act. abb. Paszt. f. 41. nr. 6.
[12] U. o. f. 41. nr. 19.
[13] Zirczi ap. levt.: Liber sub nr. 40. pag. 46.
[14] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1746. ápr. 11. kel. lev.
[15] U. o. fasc. 13. nr. 39.
[16] Ezen kötetben: 97. l.
[17] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1749. jun. 24. kel. lev.
[18] Ezen kötetben: 103. l.
[19] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 46. lit. C. 1750. ápr. 6. kel. lev.
[20] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 41. nr. 33.
[21] U. o. f. 47. lit. C.
[22] Ezen kötetben: 110. l.
[23] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1759. jun. 10-iki kel. lev.
[24] Ezen kötetben: 113. l.
[25] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 31. nr. 20.
[26] U. o. f. 43. lit. C. 1759. máj. 30. kel. lev.
[27] Ezen kötetben: 114. l.
[28] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. f. 43. lit. C. 1759. okt. 7. kel.
[29] U. o. f. 15. nov. 28.
[30] Ezen kötetben: 119. l.
[31] Zirczi ap. levt.: Act. abb. Paszt. 1770. ápr. 30. kel. lev.
[32] Ezen kötetben: 418. l.
[33] U. o.: 418. l.

VII. EGRI GYMNASIUMI CZISZTERCZI IGAZGATÓK:

Schumann Theophil 1786. decz. 19.[1] — 1796. márcz. 15.[2]
Pászty Rajmund 1796. márcz. 15.[3] — 1806.[4]
Marsalkó Konstantin 1806.[5] — 1817.[6]

[1] Ezen kötetben: 550. l.
[2] U. o. 554. l.
[3] U. o. 556. l. *Juhász Norbert*: Az egri gymnasium. Történeti vázlat. (Az egri gymnasium 1865-iki Értesítőjében, a névsor megfelelő événél.) — *Káposztássy Jusztinián*: A gymnasium igazgatói. (Az egri cziszterczi főgymnasium 1895/96-iki Értesítőjében 132. l. függelékül *Kassuba Domokos*: Az egri gymnasium czimű értekezéséhez.)
[4] Ezen kötetben: 558. l.
[5] U. o. 559. l.
[6] *Juhász Norbert* idézett értekezése az 1817. évnél és *Káposztássy Jusztinián* idézett tanulmánya. 132. l.

VIII. EGRI GYMNASIUMI CZISZTERCZI TANÁROK:

Atzél István.
Frantz Alajos.
Grimm (Grün) Ignácz.
Hanák László.
Hochenecker Benedek.
Horváth Nep. János.
Jótzik Mihály.
Machek Vilmos.
Marsalkó Konstantin.
Nagy Gergely.
Neumann Lipót.
Novák Gáspár.
Palynch Mór.
Partly Bertalan.
Pászty Rajmund.
Roják Ferencz.
Sartoris Imre.
Schumann Theophil.
Szemetskey Gábor.
Tantsits Ráfael.
Tomann Liborius.
Ujfalussy László.
Victorin Imre.
Zimányi Bernát.
Zofftsák Ödön.[1]

[1] A tanárkodás idejére nézve lásd: *Juhász Norbert*: Az egri gymnasium. Történeti vázlat és *Káposztássy Jusztinián*: A gymnasium tanárai cz. fentebb idézett dolgozata. (Az egri cziszterczi főgymn. 1895/96-iki Értesítője 135—136. l.

IX. EGRI CZISZTERCZI RENDTAGOK:

Lásd ezen kötetben névszerint s betűrendben felsorolva a «Név- és tárgymutatóban», «egri cziszterczi rendtagok» czim alatt 578. l.

X. CZISZTERCZI APÁTOK ÉS RENDTAGOK ÉLETRAJZI ADATAI.

A) APÁTOK.

Hauck Antal szül. 1706. máj. 16-án Morvaországban; fogadalmat tett 1725. decz. 27-én; pappá szentelték 1739. máj. 19-én; pilisi apát lett 1749. jul. 21-én; meghalt 1771. ápr. 22-én. (Zirczi ap. levt.: II. 465. sz. — *Békefi Rem.:* A pilisi apáts. tört. II. 260. l. s CL. és CLI. sz. okl. — *U. az:* Ezen kötetben: 27—45. l.)

Mály József született Wizovic-ban (Morvaorsz.), 1683. máj. 14.; másodizben novitius 1705. jun. 6-án; újmiséjét 1711. okt. 11-én mondja Spitinovban; 1724. jun. 20-án wellehrádi apáttá választják; 1724. okt. 16-án pásztói és pilisi apát lesz; 1748. jun. 16-án meghalt. (*Békefi Rem.:* A pilisi apáts. tört. II. k. 112. l. és ezen kötetben 18—27. l.)

Nezorin Flóriánt 1699. szept. 10-én wellehrádi apátnak választják; az uralkodó okt. 29-én, a generális apát meg 1700. decz. 12-én erősíti meg; 1712. okt. 5-én pilisi apáttá lesz. (*Brünni* orsz. levt.: Archiv-Verzeichniss des Cistercienser Klosters Wellehrad. Lit. D. nr. 9., 10. és 12. — *Békefi Rem.:* A pilisi apáts. tört. II. k. 107. l. és CXXXI. sz. okl.)

Schumann Theophil szül. Gyöngyösön (Heves-vm.) 1748. jan. 1-én; fogad. 1769. decz. 8-án; újmis. 1774. okt. 9-én; egri gym. igazgató lett 1786. decz. 19-én; szombathelyi gymn. igazg. 1798. febr. 23-án; 1802. jun. 25-én pásztói és pilisi apát; meghalt 1809. nov. 16-án. (Ezen kötetben: 550., 551., 556., 490. és 505. l.)

Zúri Fülöp született Bécsben 1716. nov. 11-én; fogadalmat tett 1737. nov. 11-én; fölszent. 1743. jun. 8-án (más forrás szerint jun. 15-én); 1763-ban wellehrádi apát lesz; 1800. márcz. 29-én Wiskovban meghalt. (Zirczi ap. levt. II. 465. sz. — Egri cziszt. konventi levt. 1. sz. — *Békefi Rem.:* Ezen kötetben: 46—62. l.)

B) PÁSZTÓI CZISZTERCZI RENDTAGOK.

Bartis Mátyás szül. Morvaorsz. 1693. febr. 1-én; fogad. 1715. decz. 15-én; fölsz. 1720. máj. 28-án; meghalt 1770. febr. 28-án.

Beitler Method szül. Csehorsz. 1736. márcz. 10-én; fogad. 1758. okt. 8-án; fölsz. 1761. decz. 19-én.

Benkovics Mihály szül. Rimóczon (Nógrád-vm.) 1692. aug. 28-án; fogad. 1715. nov. 11-én; fölsz. 1721. ápr. 30-án; meghalt 1757. nov. 12-én Szent-Kúton (Nógrád-vm.).

Breuer Tecelin szül. Wischnoviczban (Morvaorsz.) 1707. ápr. 17-én; fogad. 1731. jun. 3-án; fölsz. 1735. okt. 4-én; meghalt 1759. jul. 27-én.

Dalmata Ferencz szül. Hideghéten (Pozs. vm.) 1698. deczember 28-án; fogad. 1717. szept. 5-én; fölsz. 1723. szept. 18-án; megh. 1771 aug. 26-án.

Dworzák Engelbert szül. Morvaorsz. 1706. jul. 14-én; fogad. 1733. máj. 31-én; fölsz. 1737. jun. 15-én; megh. 1762. máj 31-én.

Friml Marián szül. Morvaorsz. 1719. máj. 16-án; fogad. 1746. ápr. 12-én; fölsz. 1750. febr. 21-én; megh. 1784. aug. 10-én.

Germanecz László szül. Csitáron (Nyitra-vm.) 1690. jan. 1-én; fogad. 1717. szept. 5-én; fölsz. 1721. márcz. 25-én; megh. 1750. jul. 19-én Pásztón.

Hadersbach Cyrill szül. Brünnben 1693. február 9-én; fogad. 1710. decz. 8-án; pappá szent. 1718. jun. 11-én; megh. 1752. jan. 29-én Pásztón.

Hantzmann Imre szül. Szegeden 1718. aug. 19-én; fogad. 1746. máj. 19-én; fölsz. 1750. máj. 23-án; megh. 1762. decz. 19-én.

Kalabis Alberik szül. Morvaországban 1747. jul. 4-én; fogad. 1769. decz. 8-án; fölszent. 1774. szept. 24-én; meghalt 1800-ban.

Kalivoda Menyhért szül. Morvaorsz. 1746. máj. 11-én; fogad. 1774. aug. 15-én; fölszent. 1779. máj. 29-én; megh. 1797. jan. 6-án.

Kristen Máté szül. Olmüczben 1695. jan. 8-án; fogad. 1716. szept. 28-án; fölsz. 1723. jun. 5-én; meghalt 1758. decz. 4-én.

Krzepelka Kristóf szül. Morvaországban 1700. decz. 4-én; fogad. 1725. decz. 27-én; fölsz. 1730. jun. 3-án; meghalt 1755. jan. 7-én.

Machek Vilmos szül. Pardubitzban (Csehorsz.) 1740. jul. 1-én; fogad 1764. aug. 15-én; fölszent. 1769. máj. 28-án.

Mait Miklós szül. Kremsierben (Morvaorsz.) 1701. márcz. 5-én; fogad. 1721. nov. 30-án; fölsz. 1726. szept. 21-én; megh. 1767. jul. 31-én.

Mann (Homo) Tádé szül. Morvaorsz. 1735. ápr. 2-án; fogad. 1758. okt. 8-án; fölsz. 1761. decz. 19-én; megh. 1784. szept. 4-én.

Menschik Jakab szül. Zlinben (Morvaorsz.) 1709. április 27-én; fogad. 1729. nov. 6-án; fölsz. 1735. okt. 4-én; megh. 1775. nov. 16-án.

Neumann Lipót szül. Olmüczben 1752. máj. 14-én; fogad. 1771. szept. 8-án; fölszent. 1776. szept. 21-én; megh. 1798-ban.

Plachy Cyrill szül. Morvaorsz. 1731. okt. 1-én; fogad 1753. szept. 9-én; fölsz. 1758. szept. 23-án; megh. 1798-ban.

Plumlovszky Alán szül. Morvaországban 1703. jan. 18-án; fogad. 1724. decz. 17-én; fölsz. 1730. jun. 3-án; megh. 1759. máj. 2-án.

Schuppler Péter szül. Morvaorsz. 1712. decz. 6-án; fogad. 1731. jun. 3-án; fölsz. 1737. jun. 15-én; megh. 1769. jun. 8-án.

Schurmann Márton szül. Léván (Bars-vm.) 1740. ápr. 6-án; fogad. 1761. jan. 1-én; fölsz. 1765. jun. 24-én; megh. 1779. decz. 7-én.

Stehlik Ignácz szül. Csehorsz. 1725. okt. 2-án; fogad. 1753. szept. 9-én; fölsz. 1758. szept. 23-án; megh. 1766. szept. 11-én.

Tomann Liborius szül. Pardubitzban (Csehorsz.) 1751. október 22-én; fogad. 1776. márcz. 19-én; fölsz. 1781-ben; megh. 1790. máj. 6-án.

Trtina Lipót szül. Kremsierben (Morvaorsz.) 1700. jan 3-án; fogad. 1718. nov. 30-án; fölsz. 1725. szept. 22-én; megh. 1758. szept. 14-én.

Viktorin Imre szül. Csákányban (Pozsony-vm.) 1750. november 1-én; fogad. 1771. szept. 8-án; fölsz. 1776. szept. 21-én; megh. 1785. márcz. 1-én.

Vogl Alberik szül. Csehországban 1729. febr. 2-án; fogad. 1750. okt. 4-én; fölsz. 1754. szept. 21-én; megh. 1767 szept. 8-án.

Wessely Fábián szül. Morvaországban 1701. jun. 10-én; fogad. 1725. decz. 27-én; fölsz. 1731. máj. 19-én; megh. 1756. ápr. 5-én.

Wiesner Abund szül. Csehországban 1711. nov. 18-án; fogad. 1734. okt. 17-én; fölsz. 1739. aug. 10-én; megh. 1762. máj. 23-án.

Wlach Róbert szül. Wiskovban (Morvaorsz.) 1701. aug. 23-án; fog. 1723. jun. 6-án; fölsz. 1729. jun. 11-én; megh. 1775. decz. 5-én. (Zirczi apátsági levéltár: II. 465. sz. és Egri cziszterczi konventi levéltár 1. sz.)

Cz) EGRI CZISZTERCZI RENDTAGOK.

Atzél István szül. Árok-Szállásán (J.-N.-K.-Szolnok-vm.) 1781. okt. 18-án; fogad. 1804. nov. 1-én; fölsz. 1806. okt. 28-án; megh. Zirczen 1824. jan. 20-án. (Zirczi ap. levt.: II. 475. sz.)

Grinn (Grün) Ignácz szül. 1786. okt. 8-án. (Egri cziszt. konv. levt.: Extractus Baptismalium.)

Hanák László szül. Egerben (Heves-vm.) 1788. márcz. 11-én; fogad. 1809. ápr. 21-én; fölsz. 1811. aug. 12-én; meghalt Egerben 1843. jan. 21-én.

Hochenecker Benedek szül. Gyorött 1780. jan. 6-án; fogad. 1803. decz. 8-án; fölsz. 1805. jan. 13-án.

Horváth Nep. János szül. Péren (Győr-vm.) 1785. aug. 14-én; fogad. 1806. szept. 8-án; fölsz. 1811. jan. 25-én; megh. Zirczen 1844. márcz. 3-án.

Jótzik Mihály szül. Egerben (Heves-vm.) 1789. szept. 21-én; fogad. 1812. szept. 21-én; fölsz. 1815. jun. 4-én; 1822-ben tábori pappá lett.

Marsalkó Konstantin szül. Kis-Tornyán (Zemplén-vm.) 1752. máj. 31-én; fogad. 1778. nov. 22-én; fölsz. 1786. ápr. 1-én; meghalt 1817. ápr 17-én. (Zirczi ap. levt. II. 475. sz.).

Nagy Gergely szül. Gyergyó-Szt-Miklóson (Csik-vm.), 1783. márcz. 12-én; meghalt Egerben 1810. febr. 25-én. (Egri cziszt. konv. levt.: Extractus Baptismalium és ezen kötetben: 515. l.)

Partly Bertalan szül. 1738-ban; fogad. 1788-ban; fölsz. 1761-ben; meghalt mint jószágkormányzó Pásztón 1811. aug. 15-én. (Ezen kötetben: 515. l.)

Pautsuga József szül. Nisnán (Arva-vm.) 1788. febr. 17-én. (Egri cziszt. konv. levt.: Extractus Baptismalium.)

Pásztv Rajmund szül. Egerben 1752-ben; fogad. 1778-ban;

fölsz. 1785-ben; meghalt Egerben 1808. decz. 4-én. (Zirczi ap. levt : Abbatia Pilis-Pasztoiensis cz. iv.)

Rojáh Ferencz szül. Varannón (Zemplén vm.) 1755. nov. 15-én; fogad. 1781. okt. 2-án; fölsz. 1788. jul. 15-én; meghalt Egerben 1822. decz. 10-én.

Sartoris Imre szül. Kurimán (Sáros-vm.) 1790. máj. 16-án; fogad. 1813. aug. 20-án; fölsz. 1815. márcz. 25-én; meghalt Pécsett 1829. ápr. 23-án.

Szemetskey Gábor szül. Egerben (Heves-vm.) 1787. márcz. 10-én; fogad. 1808. márcz. 28-án; fölsz. 1810. ápr. 21-én; megh. Egerben 1849. aug. 13-án.

Tantsits Ráfael szül. Vépen (Vas-vm.) 1786. szept. 24-én; fogad. 1812. aug. 23-án; fölsz. 1815. aug. 23-án; megh. Zirczen 1818. máj. 13-án.

Zimányi Bernát szül. Teplán (Liptó-vm.) 1778. decz. 9-én; fogad. 1803. decz. 8-án; fölsz. 1806. okt. 28-án; megh. 1845. jun.

Zoftsák Ödön szül. Kecskeméten (Pest-vm.) 1784. okt. 18-án; fogad. 1805. nov. 7-én; fölsz. 1809. ápr. 1-én; meghalt Pécsett 1842. aug. 31-én. (Zirczi ap. levt. II. 475. sz.)

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.[1]

Abany (Abony) 234.
Abauj-vm. 515.
Adorján Albert 524. -Károly 524.
Adószedő (perceptor) 216.
Agyagos Malom 518.
Akács György 116. -János 116.
Alaga 403.
Alajos rendi növendék 560.
Alapi Gergely özvegye szül. Varga Panna 162.
Alapy György özvegye 88.
Alberik rendtag 387. 437.
Alli Pál 321.
Ally, a jezsuita birtokok curatora 418.
Almagyar, az egri káptalan birtoka 428. -szőllő 523.
Almády Pál 501.
Almás 10. 163. 177. 281. 283. 295. 306. -i puszta 183. 184. 489. 493. -i rét 532.
Almásy 106.
Almásy-család 113. 175. 228. 236. 237. 307. 516. 520. -féle föld 518. -Hénok 495. -Ignácz barsmegyei főispán 500. -János 174. 195. 196. 199. 200. 228. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 296. 297. 300. 303. 318. 319. 320. 393. -János özvegye: Borsy Anna 117. 252. -József 321. -József domoszlói káplán 405. 495. -Kristóf 495. -Pál 117. 162. 193.
Alsó Bothmál (szőllő) 252. 519.
Alsó-Czigléd szőllőhegy 428. 454. 456.
Alsó Górog 301.
Alsó-Korcsma 521.
Alsó-malom 266. 268. 281.
Althan váczi püspök 375.
Alvarus műve 450.
Ambrosovszky Mihály kanonok 410.
Andochius wellehrádi perjel 238.
András batonyi erdőőr 282. -ispán 28:
Andrássyak levéltára 105.
Andreansel Menyhért jószágkormányzc (Schavnikon) 404.
Androvits egri prépost 45.
Angyal János molnár 13.
Antal sekrestyés 468.
«Antai» tokaji bormérték 256. 313.
Apáczák 60.
Apáti lakás (domus abbatialis) Pásztón 12. 65. 68. 72. 116. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 141. 142. 143. 146. 147. 153. 155. 295. -alaprajza 78.
Apáti titkárok: Hermann Engelbert. Wolf János.
Apát-Maróth 489. 493.
Apát-plébános 359.
Apátság adósságai és adósai 318. 319. 320. 321. -hadi adózása 327. -malma 116. -pénzbevételei és kiadásai 315. 316. 317. -szőllői 252. 299. -taxásai 175. 269. 291. 292. 297. -ügyvédjei:

[1] A név és tárgymutató a «*Függelék*»-re nem terjed ki.

Blaskovics. Kelemeny Ádám. Okolicsányi. Várady Ferencz. -üveghutája 193. 194. 195.
Apcz falu 163.
Aranyai-család 231.
Aranyhegy 518.
Aranyi Ferencz 186. -István 188. 196. 197. 198. -Mária 186. 189. -féle zálogbirtok 196. -urak 187.
Aranyos 415.
Arthner József 258.
Aszód 494.
Asztalos (arcularius) 78. 309.
Atzél István II. éves theologus 503. -egri cziszterczi tanár 504. 514.
Ausztria 488.

Ábrahámffy Gabor kir. táblai jegyző 167.
cs Miklós 231.
csok 73. 74. 77.
Agasvár 163.
Ágoston wellehrádi perjel 19.
Állatok és gazdasági eszközök leltára Pásztón 261. 262. 263. 264. 265. 266. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 304. 305. 307. 308.
«Árnyék» nevű földterület 231.
Árpaföld 518.
Árpádok 355.
Árva-vármegye 468.
Árvay Márton 299.
Árviszonyok 530.

Bagó András 524. -Gergely 524. -István 299. -János 111. 254. 271. 273. 299. 314. -József 519. -Marczi szolga 272. -Mihály 300. 314. -Pál 271.
Bagoly Mátyás 148. 139.
Bajer József 301.
Bajnócz Mátyás 181.
Bajnóczy Mátyás 88. 269. 273.
Bakabányi János pásztói plébános 68. 82. 88. 90. 130. 139. 148. 151. 156. 157. 319. 320. 359.
Bakos András 51. -Ferencz 299. -Gáspár 301. -Gergely 112. -György 88. 93. 244. 245. 300. -Jakab 148. -János 271. 273. 294. -Jánosné 296. -József 301. -Kép 518. -László 296. 297. 298. 301. 303. 519. -Márton 271. 272. 273. 303. -Orbán 245. -Pál 271. 272. 273. 296. 297. 298. 299. 301. 303. 324. -Péter 299.
Balaton-Füred 553.
Balassa 437. -család 106. 107. -féle tartozás 106. -Pál királyi biztos 94. 113. 319.
Balassa-Gyarmat 181. 535.
Balla Gergely 298. -György 297. -harasztja (dülő) 305. 518.
Balláné 273.
Ballya András 231.
Balás Ferencz erdőbiró és méhész 528.
Balázs György 189. 299. -sekrestyés 291.
Balogh Ambró 90. 93. 139. 148. -Antal 299. 300. 517. 519. -Antal tiszttartó 527. -Bernát gyöngyösi káplán 353. 354. -Ferencz 297. -Gergely 180. 182. 231. 271. 272. -György 231. 299. -János eskütt 183. 231. 300. -János (ifjabb) 231. -János (idősb) 231. -József 180. 181. 182. 184. 185. 247. 271. 272. -József esküdt 184. 188. -László 41. -Mihály 90. -Pál 177. -Zsigmond esküdt 184.
Balta- és pecsenyepénz 234.
Bannos (Polyák Jakab) 182.
Baranyai András deméndi plébános 97. 174. -Ferencz 517.
Baranyi József 299.

Barát-mál szőllő 191.
Barát-rét 12. 161. 261. 262. 264. 293. 296. 518. 519.
Barkóczy Ferencz egri püspök 31. 334. 336. 367. 372. 379. 380.
Barnai Albert 272.
Barosnyi István missionarius (Schavnikon) 404.
Bars-vármegye 500. -i főispán 500.
Barta Ferencz a haldoklók társulatának (congregratio agoniae) elnöke 403.
Bartis János rendtag 238. -Mátyás rendtag 63. 113. 114 115. 238. 239. 367. -Mátyás, a Bernát-collegium rectora 375. 380. 383.
Bartos András földje 160.
Bartus György 300.
Bassó Pál 251.
Batony 215. 220. 223. 277. 281. 283. 310. 332. 333. -iak 195. 199. 252. -i erdőőr: András. -i ispán: Kosztelnyik András 310. -i kilenczed 281. -i király-dézsma 196. 199.
Bató János 272. 274.
Battha Pál Nógrád-vármegye alispánja 182. 183. 184. 185. 247.
Batthyány József gróf primás 46. 57. 453. -Lajos nádor 152. 336.
Bábahegy 519.
Bágyon 10.
Bánóczy János pásztói plébános 70.
Bánya 522.
Bárány Ferencz 519. -István 175. 300. -János 520.
Bárkány 10. 163. 170. 177. 178. 181. 228. 231. 277. 295. 297. 306. 310. -i jobbágyok 270. 271. -i plébános: Kandy Péter 243.
Bátori Antal 300. 303. -István özvegye 519. -József 524. -Mátyás 273. -Pál 272.
Bede Ferencz plébános 296. 298.
Bednarovics János kún-szent-mártoni káplán 405.
Beitler Methód rendtag 53. 54. -elüljáró 63. 118. 119. 120. 154. 177. 316. 354. 400. 401. 408. 409. 410. 412. 413. 414. 415. 416. 418. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 429. 431. 432. 433. 434. 436. 437. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 455. 488.
Belélet Egerben 538.
Belgrád 329.
Belkó Pál 297.
Belső Botth (szőllő) 252.
Bene Ádám 319. -János 272. -Pál 295. 296. 297. 298. 299. 303.
XIII. Benedek pápa 327. 330.
XIV. Benedek pápa 327. 333. 337.
Benedek wellehrádi provisor 238.
Benedekrendiek főnöke 407.
Benéné 107. 174.
Beniczky 179. 182. -István kir. táblai ülnök 117. -Tamás 180. 181.
Benke Gábor pásztói plébános 356. -János 517. 523. -Pál 51. 271. 272.
Benkovics Mihály rendtag, a pásztói apát képviselője (plenipotentiarius), majd pásztói jószágkormányzó 19 38. 63. 88. 91. 99. 102. 167. 172. 174. 187. 239. 283. 318. 319. 320. 341. 346. 348. 353. 354. 387. 388. 392. 393. 397.
Bercell 107.
Berényi Ferencz 95.
Berkes András pásztói plébános, majd prépost és vikárius 13. 88. 90. 130. 132. 151. 254. 269. 276. 384. -Ferencz 517. 519. 523. -Gergely 524. -János 300. 303. 517. 523. -Márton 88. 90. 162. 276. -Mihály 296. 301. 517. 523. -Orbán 168. 273. 296. 297. 298. 300. 303. 517. 523. -plébános 269. -tari plébános 300.
Bernard György 272.
Bernát Ádám 300. -collegium rectora

375. 380. -Gergely 517. -György 301. -Jakab 300. -Pál 520.
Berta János 294. 297. 298. 299. 303. -Mihály 293.
Bertzel György 189.
Beszterczebányai harminczados: l. Borsiczky László.
Bevétel 530.
Beyer Ferencz számtartó 154.
Bezzegh István 246.
Bécs 53. 61. 118. 126. 128. 140. 144. 145. 146. 147. 169. 215. 220. 236. 324. 334. 335. 414. 441. 484. 502. -i béke 477. -i egyetem 449. -i nuntius 330.
Béres György 300.
Bies András nógrádi plébános 318.
Bihar István 90. -Pál 182.
Bihary Ferencz egri gymnasiumi igazgató 401. 464. 465. -János 299.
Biky Anna 244.
Bilcz Márton vinczellér 310.
Bilimek Sebestyén 258.
Bilkó Pál 301.
Biró Gergely 297. 298. -István 175. 300. -József 519. -Márton 181. -Márton özvegye 252. -Mátyás 180. 181. 182. 183. 245. 524. -Mátyás esküdt 181. -Pál 297. 298.
Birtokösszeirás (1755.) 27.
Birtokszerzés 82.
Blaskovics az apátság ügyvédje 9.
Blaskó Balázs 516.
Blauer József pásztói mészáros 525.
Bobek András mázoló 526.
Bodi Ferencz 517.
Bodnár Antal tanár 557.
Bodonyi György esküdt 247.
Bodvai földesúr 402.
Bogácsi István 273. 300. 519. -József 300. -Mihály 292. 297. 303.
Bognár Jakab 273. -János 298. -József özvegye 175.
Bohanovszky Konrád rendtag 197. 228. 231. 233.
Bohus László esküdt 188.
Boldog Berta 244.
Bold. Szűz oltára 428.
Bolla György 298. -István 295. 297. 298. 303. -János 297.
Bolovszky György 524.
Borbély András 254. 269. -földesúri család 296. -József 272. 273. -Márton korcsmáros 310.
Borbiró 181.
Borg. Sz. Ferencznek szentelt templom 415. 455. 456. 477. -templom főoltára 428.
Borik András 182. 183. 184. 185. -Mihály 519.
Borkilenczed 324.
Borkimérő 111.
Bornemissza János pozsonyi kamarai tanácsos 9.
Boros András 181. -József 555.
Borsiczky László harminczados 4. 7.
Borsod vm. 415.
Borsy Anna 252. 318. 319. -József 321.
Bossányi Krisztina 188. 245.
Bothár György a collegium történetírója 403.
Both-mál (szőllő) 252. 254. 255.
Bozsik Péter 272.
Bódy Mihály 88. 90.
Bösze (Kispál János) 245.
Breuer Tecelin rendtag 99. -pásztói általános kisegítő 102. 103.
Brogyáni János 91.
Brünn 61. 372. -i püspök 552.
Buda 69. 216. 259. 401. 407. 430. 438. 439. 446. 449. 458. 459. 468. 483. 484. 485. 496. 555. -i alapítványi pénztár 533. -i egyetem 401. 437. 438. 446. 447. 457. 458. 459. 469. -i kamara 526. -i kamarai felügyelő: Zenneg György Kristóf. -i kerületi

adószedő: Pleyern János József 216. -i tankerületi főigazgató. Lásd: Főigazgató.
Buday Tamás 300. 517. 523.
Buduczki János tari jobbágy 519.
Buhica György 299.
Buják 185. -i magtáros: l. Olay Mátyás. -i plébános 242. és lásd Thury Pál. -i uradalom 528.
Bulicza György 303.
Bulyovszky 190.
Burián János 297.
Buschat-rétje 264.
Bussa Ferencz 175. 299. -Márton 519. -rét 518.
Buza-rét 295.
Bügi-völgy 518.
Büssü 496.

Canonica visitatio 18. 24.
Cestar Ferencz 273. -János 273.
Chirurgus Pásztón 264. 469. és l. Károly.
Chrestomathia 450.
Ciborium 355. 359. 360. 363. 364. 389.
Cisteaux 44. 50. 56. -i nagykáptalan 18.
Clairvaux 50.
Confrater 339. 351.
Csala Pál 501. -Sándor Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánja 139. 141.
Csallóköz 352.
Csalóvszky József 297. -László 303.
Csapásdülő 318.
Csapó András 175. 295. -János 296. 297. 299. 303.
Csák István egri kanonok 321.
Csákán 47. 51. 69. 83. 97. 236. 240. 335. 417. 418. 420. 433. 435. 436. 441. 486. 489. 493. -i gazdaság 28. -i jószágkormányzó 417. 427. 434. 446. 467. 482. -i jószágkormányzó: Widenmann Bernát. Wlach Róbert. -i kis templom 435. -i pénztár 335.
Csáky Imre gróf kalocsai érsek 330. -István 519. -János gróf 413. 457. -Miklós kalocsai érsek 333. -Miklós primás 334.
Csánk György 182. -Péter 182.
Csány falu 161.
Csány István 88. 89. 92. -i András 112. -i Ágnes leánya szül. Némethy Apollonia s Matusek Jakab felesége 111. -i -család 111. -iék fia 84. -i-féle kuria 160. -i-féle pör 63. 112. 113. -i földesuri család 296. -i István 111. 139. 142. 148. 255. 269. 272. 276. 300. -i János 111. 255. -i Mihály 112.
Császári biztos: Schwarzenberg.
Cseh Béla kántor és orgonista 470.
Csehország 484.
Cser (dülő-név) 251. 305. 520.
Cser-hegy 160.
Cserpuszta 305.
Cser vetésforgó 518.
Cserépi földesur 402.
Cserke István 296.
Csernicsek Antal 300. 303.
Csernyanszky György 292. 297. 303.
Csete András 139. -Balázs 139. -Jakab 139.
Csécse 10. 90. 163. 170. 179. 180. 181. 182. 184. 185. 245. 277. 281. 283. 293. 294. 295. 297. 489. 493. 518. 522. 524. 531. 532. -i biró: Csizmadia András 181. -i harangozó: Tóth Pál. -i jobbágyok 186. 270. 271. -i kilenczed 281. -i rétek 183.
Csépe András 90. 148. 271. -Balázs 92. 93. 148. 245. 271. -Benedek 90. 142. -Demeter 299. -Ferencz 299. -Gáspár 299. -Gergely 300. -György 271. 295. 296. -Ignácz 271. 299. -István 271. 299. -Jakab 142. 148. -János 271. 272. 273. 299. -József 298.

-Mátyás 88. 90. 299. -Márton 271. 299. -Mihály 271. 517. -Mihályné 299. 524. -Orbán 300. -Pál 272. 273. 295. 299.
Csicseryek 213.
Csihainé 397. -gyümölcsöse 160. 161.
Csihay János 162.
Csik-tó 516. -korcsma 521. -malom 518. 521.
Csima Borbála 161. -Jakab 273. -János 273. -László esküdt 269. -Mihály szolgabiró 171. 172. 197. 198. 199. 323. 332.
Csimay György 293.
Csiripka Gergely 253. -József 253. -Lukács 253.
Csirke Gergely 517. 519. -István 296. 297. 303. 517. 523. -János 271. 272. 273. -József 296. 297. 298. 299. 303. 324. 519.
Csizmadia András csécsei biró 181. -György 90. 160. 161. 162. -István 269. 271. 272. 273. 276. 296. 298. 300. -Pál 162. -Sánta Pál 300. -Tóth Antal 300.
Csizmadiák czéhe 300.
Csohány János 520.
Csokán Jakab 299.
Csontfalva 30. 34. 82. 95. 186. 187. 188. 189. 232. 233. 245. 247. 278. 281. -i határ 518. -i heted 268.
Csordás Ádám 294. 297. 300. 303. 524. -Gyula csécsei jobbágy 294. -Márton 300. -Mihály 88. 142. 148. -Pál 88. 269. 273. 276.
Csór Gáspár 139. 142. 519. -István ispán 290. -Isván pásztói jegyző 254. -István pásztói provisor 53. 154. 248. 253. 296. 297. 298. 299. 300. 311. 470. 520. 532. -Istvánné 524. -Mihály 296.
Csörgő Pál tanuló 461.
Csőke ügyvéd 160.
Csör István 517.
Csúcsíves béllet 359.
Cypriani Soarii Rhetorika 450.
Czabala János laicus (Schavnikon) 404.
Czank György 181. -Péter 180. 181. 182.
Czapkó János 276.
Czeglédi Ferencz 300. -Mátyás 181. 298. 299.
Czene Imre 523.
Cziganek István pásztói jószágkormányzó 3. 11. 12. 14. 16. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 74. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 85. 129. 130. 131. 132. 133. 137. 138. 160. 244. 249. 261. 262. 313. 349. 352. 367. 384. -beiktatása 66.
Czigányok 262.
Czinege-szurdok 518.
Czimer János 299.
Czinóber János 523. -Mátyás 175. 297.
Cziszterczi konvent 403. -rend főnöke 407.
Cziszterczi rendtagok: Bartis Mátyás. Beitler Methód. Benkovics Mihály. Bilimek Sebestyén. Bohanovszky Konrád. Breuer Tecelin. Dalmata Ferencz. Dworzák Engelbert. Friml Marián. Gellért. Germanecz László. Hantzmann Imre. Hermann Hermann. Hauck Antal. Imre. Just Placid. Kalivoda Rajmund. Konstantin. Kristen Máté. Krzepelka Kristóf. Kuchinka Amand. László. Mait Miklós. Mann Tádé. Mayer Rajmund. Márton. Máté. Methód. Miklós. Palik Gellért. Partly Bertalan. Péter. Plumlowszky Alán. Sablik Lőrincz. Schuppler Péter. Schusztaczek Kelemen. Siday Imre. Smrhola Jenő. Stanislaw Tecelin. Stehlik Ignácz. Trtina Lipót. Vogl Alberik. Wiesner Abund. Wolff János. Wolfgang. Zborka Methód.
Cziszterczi rendtagok életete Pásztón 339.
Czuporch Wolfgang 246.

Dalmata Ferencz pásztói jószágkorm. 22. 24. 26. 34. 63. 94. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 104. 109. 112. 155. 157. 158. 162. 172. 174. 179. 180. 181. 183. 188. 196. 197. 199. 215. 227. 228. 231. 232. 245. 246. 247. 250. 251. 252. 254. 266. 269. 310. 318. 319. 320. 332. 333. 341. 346. 347. 353. 387. 392. 393.
Daniel Tivadar gazda 403.
Darás Márton 297.
Darvas Ferencz szolgabiró 252. -János 181. 182. 183. -József esküdt-jegyző 181. -József nógrád-vármegyei alispán 248.
Dán falu 10.
Dányi Ferencz káptalani másod-succentor 405.
Dávid Ábrahám gyöngyösi zsidó 318. -Simon juhász 310.
Deák János 181. 273. 276. 296. 298. -József 89. 272. 273.
Deméndi plébános 319. l. Baranyai András.
Demény Mihály 184.
Demind Mihály 182.
Demkó Ferencz egri gymnasiumi tanár 438. -István kulcsár 154. 294. -János 521. -Mihály 89. 90. -Mihály pásztói jegyző 90. -Pál 299.
Derék-Cser 518.
Derk János 296.
Derkovics András 301.
Dervis ispája 403.
Deschan József 474.
Detkovits János 519.
Detre-kutja 516.
Dettke falu 244.
Dékán András 244.
Dévay András 111. 193. 319. -András alispán 97. -András helyettes alispán 171. 172. -Pál esküdt 144. 197. 199.
Dobos Antal 500.
Dobossy Antal 248. -Ferencz 244. 247. 248. -József esküdt-jegyző 189.
Dobronyai Miklós egri kanonok 321.
Dohány és tubák 113.
Domok Gergely 271. -György 293. -János 272.
Domokos pap 355.
Domokosok főnöke 407.
Domokos-rendi tanár 557.
Domoszlói káplán 405.
Donáth 428. 454. 456. -szőllő 255. 523.
Döry Katalin 185. 193.
Drazsik Jakab 292. 297. 300. -János 292.
Drehmitzer József győr-egyházmegyei pap 501.
Dréta Antal pásztói apát 509. -kormányzása 506. -Zircz kormányzó-perjele 506. 509.
Druk Tamás 182.
Dubova (Árva-vm.) 468.
Dukonics András 299.
Dúl Borbála 180. -Ferencz 130. -Mihály-féle birtok 163. 164. 165. 166. 167. -Mihályné 163. 164. 165. 166. 167.
Durucz István 271. 272. 273. 519. -József 296. 297. 298. 303. -Mátyás 296. 297. 298. 299. 303.
Dutka János serfőző 253.
Dworzák Engelbert rendtag s pásztói provisor 32. 63. 103. 105. 108. 109. 110. 111. 237. 376. 388.

Ecseg 10.
Ecsegh birtok 245.
Ecsegi lakók 95.
Ecsek 89.
Edöcs István 297. 298. 300. 303.
Edücs Gergely 292. -István 296. -János 178.
Egedjáró (szőllő) 255.
Egedre-járó szőllő 428. 523.

Eger 45. 47. 51. 54. 64. 66. 68. 73. 83. 84. 89. 112. 120. 131. 132. 135. 136. 138. 140. 141. 146. 147. 148. 153. 154. 168. 176. 195. 246. 255. 256. 306. 308. 313. 322. 323. 340. 376. 400. 401. 402. 403. 404. 409. 410. 415. 417. 418. 420. 425. 426. 427. 430. 432. 434. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 445. 446. 448. 449. 450. 452. 453. 454. 456. 459. 460. 461. 462. 464. 466. 468. 469. 470. 473. 474. 477. 480. 481. 482. 484. 486. 487. 488. 489. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 504. 507. 508. 511. 512. 514. 515. 520. 522. 526. 528. 530. 538. 541. 448. 549. 550. 555. 557. 558. -i adományok 451. -i apátsági birtokok 255. -i bortermés 255. 470.
Egri collegium és gymnasium 46. 120. 255. 258. 315. 316. 317. 417. 418. 419. 420. 523. 428. 431. 432. 442. 451. 454. 455. 456. 466. 470. Lásd tovább: Egri gymnasium. -i collegium sekrestyése 469. -i collegium tagjai 466. 467. -i collegium temploma 454.
Egri cziszterciek 415. 450. 470. 473. 476. 481. 495. -i cziszterczi rendtagok névszerint: Atzél István. Egyed Ignácz. Frantz Alajos. Grinn Ignácz. Grotovhki Márton. Hanák László. Hanzél József. Hochenecker Benedek, Horváth Nep. János. István. Jantsits Rafael. Jótzik Mihály. Kalivoda Menyhért. Kelecsényi Ágoston. Machek Vilmos. Markmüller József. Marsalkó Konstantin. Márton. Nagy Gergely. Neumann Lipót. Novák Gáspár. Novák József. Palyuch Mór. Partly Bertalan. Pászty Rajmund. Rein Ferdinánd. Rezutsek Antal. Roják Ferencz. Roják János. Sartoris Imre. Sartoris József. Schumann Theophil. Schurmann Márton. Szemetskey Gábor. Szuhányi Vidor. Tantsits Ferencz. Tomann Liborius. Török Gergely. Ujfalussy László. Valter. Zafkovay József. Zimányi Bernát. Zoffitsák Ödön. -i egyetemes seminarium 447. -i egyetemes seminarium rectora 474. -i egyházmegye papjai 426. 436.
Egri elüljáró 401. 414. 430. 431. 433. 434. 444. 446. 454. 455. 548. Beitler Methód. Plachy Cyrill. -i elüljáróság 440. 441. 446.
Egri érsek 503. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 514. 534. 536. 557. Fischer István báró. -i érseki körlevél 537. -i érsek kanczellériájának a feje 500. -i érsekség 526. -i és pásztói egyházi tárgyak. 475.
Egri gymnasium 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 445. 447. 451. 454. 455. 456. 457. 459. 462. 463. 464. 465. 466. 469. 470. 476. 477. 479. 480. 485. 489. 490. 501. 522. 543. 548. 550. 552. 556. 557. 559. 560. -i gymnasium átvállalása és fentartása 400. -i gymnasium átvétele 56. -i gymnasium hitszónoka 476. -i gymnasium igazgatója 416. 430. 438. 450. 463. 466. 490. 548. 549. 550. 554. -i gymnasium igazgatói névszerint: Bihary Ferencz. Hegyi József. Marsalkó Konstantin. Pászty Rajmund. Schumann Theophil. Stanczel József. -i gymnasium igazgatósága 462. 553. 554. -i gymnasium játszóhelye 257. -i gymnasium kertje 257. -i gymnasium tanárai 490.
Egri gymnasium tanárai (cziszterciek)

névszerint: Atzél István. Frantz Alajos. Grinn Ignácz. Hanák László. Hochenecker Benedek. Horváth Nep. János. Tantsits Rafael. Jótzik Mihály. Machek Vilmos. Marsalkó Konstantin. Nagy Gergely Neumann Lipót. Novák Gáspár. Palyuch Mór. Partly Bertalan. Pászty Rajmund. Roják Ferencz. Sartoris Imre. Schumann Theophil. Szemetskey Gábor. Tomann Liborius. Ujfalussy László. Victorin Imre. Zimányi Bernát. Zofftsák Ödön.

Egri gymnasium tanárai (nem cziszterczieki) névszerint: Demkó Ferencz. Horváth József. Horváth Özséb. Hubert József. Kovács Antal. Mandik György. Matulányi János. Nováki József. Potzik Pál. Tott Imre.

Egri gyógyszertár 258. 259. 316. 317. 523. 530. -i gyógyszertár jövedelme és kiadásai 258. -gyógyszertár mérlege 259. 260. -gyógyszertár provisora 259.: Erber József. Spatz József. Wenzel József.

Egri iskola 28.

Egri jezsuita collegium 402. 403. 404. 408. 409. 412. 413. 414. 415. 416. 522. 549. -i jezsuita collegium tagjai 403. 404. -i jezsuiták temploma 427. -i kanonok 415. 454. 456. 506. 509. -i kanonokok névszerint: Csák István. Dobronyai Miklós. Foglár György. Huberth Máté. Komáromi János. Rákóczy Gábor tari plébános. -i káptalan 66. 247. 498. 500. 533. -i káptalan birtoka 428. -i káptalan vicariusa 486. -i kert 516. -i konvent 415. 451. 454. 469. 481. 495. 499. 503. 506. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 526. 537. -i konvent perjele 503. -i konvent tagjai 504. 506. 515. -i lyceum 515. 548. 550. 552. 556. 557. -i minoriták 174. 320. 493. -i nagyprépost 486. 495. 498.

Egri perjel 510. 511. 528. 560. -i perjelek névszerint: Machek Vilmos. Marsalkó Konstantin. Plachy Cyrill. Roják Ferencz.

Egri prépostok: Androvics. Zorger János.

Egri püspök 24. 322. 325. 326. 349. 367. 368. 372. 375. 376. 379. 380. 383. 384. 388. 391. 400. 401. 405. 415. 426. 436. 443. 444. 445. 469. 473. 476. 495. 498. 505. 520. 523. 533. 534. -i püspökök névszerint: Barkóczy Ferencz gróf. Erdödy Gábor gróf. Esterházy Károly gróf. Telekessy István. -i püspöki seminarium vicerectora 405. -i püspöki szentszék 129. 498. -i püspöki vicarius 392. -i püspöki vicariusi hivatal 375. -i püspökség 533. 534. -i püspökség tizedszedői 533. -i püspökség ügyvédje 533.

Egri rendház 466. 467. 470. 481. 493. 494. 496. 554. -i rendház tagjai 473. 475. -i rendház, gymnasium és templom telkének adományozása 400. 401. -i rendi elüljáró 400. 413. -i rendtagok 482. 483. -i rendtagok élete 466. -i rendtagok névszerint: Lásd: Egri cziszterczi rendtagok.

Egri seminarium 258. -i szentszék (consistorium) 145. 146. 147. 150. -i szerzetesek 436. -i szőllők 255. -i tanintézet (studium) 448. 450. 451. -i templom 317. 470. 480. 481. 494. 495. 498. -i tűzvész 473. 480. -i vicarius generalis 388. -i vikárius: Kiss. Zorger János.

Egerszegi 496. -Márton 253.

Egry Éva 319.

Egyed Ignácz I. éves bölcsész 512.

Egyedjáró szőlő 454. 456.

Egyházi birtokok visszaszerzése 527.

Egyházi látogatás (canonica visitatio) 154.

Egyházi segítség (subsidium ecclesiasticum) 338.
Eisel Ferencz 303.
Elementa artis cogitandi 450.
Elementa Geometriae 450.
Elementa iuris Natur. 450.
Elementa Physicae 450.
Eleonora özvegy királyné 11.
Előmál (szőllő) 252. 254. 294.
Endrész György 295. 296. 297. 301. 303. 516. 524. -Györgyné 298. -István 88. 516. -János 516. 523. -Márton 271. 273.
Endrős István 245.
Erber József egri provisor 259.
Erdély 512.
Erdélyi Mihály 292. -Tamás 498. -Tamás a pilis-pásztói apátság ügyvédje 528. 529.
Erdész Márton 111.
Erdőbiró 528.
Erdőcs Pál 231.
Erdődy Gábor gróf egri püspök 129. 134. 136. 142. 145. 147. 247. 371. -Kristóf Antal gróf 4. 8. 64. -László Ádám gróf nyitrai püspök 329. -Mihály, a principisták tanára 405. -Pálfy Miklós országbiró 169.
Erenberger Máté kulcsár (dispensator) 404.
Erke Geczi 251.
Erki Gergely 297. 298. 299. -Péter 51. 297.
Erky Lőrincz 245.
Esküdtek: Balogh János. Balogh Zsigmond. Biró Mátyás. Bodonyi György. Bohus László. Csima László. Farkas István. Gedey Ezechiel. Gortva György. Hamar Ferencz. Hegyessy József. Kecskeméthy Pál. Komjáthy Ábrahám. Kovács Bálint. Orczy Antal. Ország József. Péchy Imre. Varga Pál.
Esküdtjegyzők: Darvas József. Dobossy József. Hellepronth János. Kozma Pál. Lendvay János.
Esztergom 401. -i egyházmegye 368. 375. 423.
Esztergomi érsek 367. 368. 371. 391. 392. 400. 401. 453. Batthyány József gróf. Keresztély. Kollonich Lipót. -i érseki szentszék 322. 391. -i érseki vicarius 368. -i érsekség ügyvédje 528. -i kanonok: Klimó György. -i káptalan 180.
Esterházy Imre herczegprimás 327. 330. 331. 332. 367. 371. 391. -Imre tábornok 465. -Károly gróf 324. 405. -Károly (Esterházy Imre tábornok fiatalabbik fia) 465. -Károly gróf egri püspök 44. 51. 52. 116. 152. 153. 154. 258. 324. 326. 337. 338. 400. 410. 413. 443. 444. 470. 474. 476. 543. 550. 554. -Károly gróf egri püspök aláírása 405. -Miklós herczeg 500. -Pál (Esterházy Imre tábornok idősebbik fia) 465.
Etre-féle adóslevél 97.
Ettler Callixt 88.
Európa 536.
Ezüst pohár és selyem szövet 137.
Érkesserüi Fráter Pál szolgabiró 521.

Fabisich István kanczelláriai esküdt ügyvivő 47.
Fafarkó Ferencz ispán 298.
Fancsal 321.
Faragott kövek az apátság régi épületéből 294.
Farkas András 51. 271. 273. 296. 299. -Ferencz 51. 271. -Ferencz fia András 293. -Gábor szolgabiró 184. -Gábor Nógrád-vármegye jegyzője 185. -Imre 300. -István 154. -István esküdt 154. 271. 272 273. 295. 299. -István ta-

nácsos 442. -János 297. 299. -József 519. -László 519. -Márton 88. 93. 253. 271. 272. 273. -Márton fia Imre 111. -Mátyás 296. 300. -Mihály 300. -Mihály háza 160. 161. -Pál 88. 89. 269. -Péter pásztói plébános 528.
Fasol József 524.
Fábri theologiai tanár 514.
Fáyak 516.
Fáy András 269. -András özvegye 253. Borbála 187. -féle birtok 168. -földesúri család 296. -jog 521. 522. 531. 532. -Juli 195. -Kaucsoian-féle birtok 175. -Ludányi-féle birtok 175. -Mária 168. -Sándor 179. 180. 181. -Szabó-féle birtok 175. -Teréz 193.
Feistl Boldizsár sörfőző 310.
Fejes János 274.
Fejér György ispán 154. 294. 297. 298. 300. -György özvegye 517. -János 300.
Fekete Ferencz 520. -Gergely 245. -György 56. 189. 235. 416. 434. 437. 438. 519. -György országbiró 422. -Ignácz 520. -István 93. 498. -János 276. 293. 296. 297. 299. 520. -József 180. 182. -Mátyás 517. -Mihály 88. 269. 300. 519.
Fekete himlő 84.
Fekécs Márton 181. 273.
Feliratos kő 355. 356. 357.
Felső-Batony 199.
Felső-Fenék dülő 518.
Felső-Góróg 301.
Felső-malom 266. 521.
Felső-tárkányi plébános 514.
Fenessy püspök 137.
Fenék (dülő-név) 305. 518.
Ferencz, Farkas István szolgája 293. -generalis apát 46. -ispán 282. -István 290.
I. Ferencz király 481. 488. 489. 490. 509. 520. 534. 538. 554.
Ferencz kocsis 291. -Pál 187.
Ferenczesek 236. 446. -(gyöngyösiek) 320. -(szécsenyiek) 174. -(szécsényiek) konventje 319. -főnöke 407. -rendtag 510.
Ferenczfy Pál 88. -pásztói mester 397.
Ferenczy Imre 321. 409. -József tanár 514. -Mihály 292. -Teréz 255.
Figura János 297. 298. 299. 303. 517. 523.
Fiklovszky Ignácz 517. 524. -József 272. 296. 297. 300.
Filimes puszta 8. 16. 82. 85. 190. 191. 520. -i birtokrész 34.
Filka György nyomtató 294.
Fischer István báró egri érsek 512. 526. 537.
Fodor Mihály kiérdemült igazgató 403. 404.
Foglár György egri kanonok 71. 72. -püspöki vicarius 147. 148. 150. 415. 454. 456. -féle ház 316. 415. 419. 428. 451. 454. 456 522. 523.
Foltin János 321.
Fonovics János 403.
Forgách János 245.
Forgó Mihály 231.
Forró Miklós 182. 184.
Fossing Ferencz 20.
Földesúri családok: Borbély 296. Csányi 296. Fáy 296. Répássy 296. Tóth 296. Veres 296.
«Föltakarítás» 270.
Fösvény Antal 176. 248. -István 517. 524. -János 296. 297. 303. -Márton 93. 271. 273. -Mihály 296. 297. 298. 299. 303.
Főigazgató (budai tankerületi) 400. 401. 406. 409. 410. 412. 413. 416. 424. 426. 427. 428. 430. 431. 432. 438. 446. 447. 451. 452. 453. 454. 455. 458. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 548. 549.

Frajsajsen Zsigmond 251.
Frantz Alajos egri cziszterczi tanár 505. 514. -József 321.
Francziország 488.
Francziska konyhaleány 291.
Fráter-féle birtok 168.
Fráter István 115. -Pál 115. 117. 162. 168. 169. 170.
Fráterok 516.
Frecska Mihály 299.
II. Frigyes porosz király 332.
Friml Marián rendtag 38. 111.
Fuják János 292.
Fülöp András 88. 139. 148. -András földje 160. 161. -István 269. -János 300. 517. 523. -Mihály 269. 276. 300.
Fűmérés 182.
Füred 505.

Gaál János 519.
Gabona, bor, állatok és egyéb tárgyak ára 312.
Gabonavermek 175. 176.
Gacsi János 271. 273. 296. 303.
Gagacs János 273.
Gajda András 523. -Pál 272. 296. 300.
Galambos Elek 420.
Garáb 106. 163. 192. 278.
Garam-Szent-Benedek 147.
Gazdasági fölszerelés 261. -munkák ideje 311. -személyek fizetése 529. -termelés 261. 266. 267. 268. -i viszonyok 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 516.
Gazsó András 299.
Gábor László 523.
Gáborvigh József 519. 523. -József tisztartó 527.
Gecz birtok 192.
Geczy András 181. 299. 303. -Anna 181. -János 272. -Mátyás 519. -Nagy Mátyás 516. -Mihály 519.
Gede 10. 177. 184. 185. -i András 162. 273. -Ádám 177. 180. 181. 184. -Ezechiel esküdt 182. -Jakab 297. 300. -i János 50. 51. 68. 189.
Gellért rendtag a pásztói apát képviselője (plenipotentiarius) 19. 21.
Generalis (cziszterczi) 499. 506. -apát: Ferencz.
Gentili(de) apát 372.
Gergely 403. -András 496.
Gergelyffy Ferencz háza 160.
Germanecz László rendtag 22. 87. 88. 96. 99. 104. 166. 174. 319. 341. 387.
Géczy András 300. -János 299. -Mátyás 299. -Pál 300. -Pálné 299.
Ghyllány György knini püspök 80.
Gindl Gáspár a pálosok provincialisa 409.
Glembock János 177. -Mátyás 178.
Gombkötő (mesterember) 264.
Gombkötő György 162. 253. -Mihály 300.
Gomolyka Ferencz 517. 524. -György 271. 273. 297. 298. 299. 303. 324. -János 271. 273. -József 517. 524. -Mátyás 296. 297. 298. 300. 517. 524.
Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó 63. 72. 73. 74. 77. 78. 79. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 112. 125. 126. 127. 128. 129. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 156. 157. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 179. 186. 187. 190. 192. 243. 245. 249. 251. 261. 262. 263. 264. 309. 311.

312. 313. 318. 322. 323. 350. 352. 353. 384. 394. 397. 398. -gyürűpecsétje 73.
Gortva András 517. -Antal 524. -Ferencz 517. 519. -György 51. 154. 176. 248. 271. 272. 273. 295. 296. 297. 298. 299. 303. -György biró 272. -György szolgája Kolossvári 298. -József 297. 298. 299. 303. -Pál 517. 524.
Gosztony Ignácz 500.
Gosztonyi István Heves- és Külső-Szolnok-vm. alispánja 191. -Pál hevesmegyei szolgabiró 54.
Gotthard Zsuzsanna 253.
Göllersdorf 510.
Gömöri János 300.
Grassalkovics Antal a kir. ügyek főigazgatója 91. 92. 238. 248.
Grinn Ignácz egri cziszterczi tanár 502. 504. 505. 514. 559. 560.
Groder Antal sekrestyés 404.
Grotovhki Márton 513.
Gruber Ferencz kapus 404.
Grusz Antal 514.
Gubiss Márton 523.
Gubitza János 520. 524.
Gubó Mihály 296. 297. 298. 300. 303.
Gulyás József 297. 300. 303.
Gusztinyi János 241. -praelatus 240.
Gyenes Péter 250.
Gyomori János fia 293.
Gyógyszertár Egerben 258.
Gyöngyös 65. 82. 89. 98. 115. 159. 190. 192. 241. 246. 351. 352. 402. 512. 550. 551. -i ferenczesek 64. 320. -i gymnasium 469. -i István 519. -i káplán 353. -i könyvkötő 551. -i megyegyülés 135. -i plébános 47. -i posta 314. -i prépost 139. -i zsidó 77. 78. 81. 83. Dávid Ábrahám.
György borkimérő 111. -kulcsár 291. -Péter 180. 245.
Györgyik Mihály 523.
Györke István 307. 321.
Györki György 274.
Győr 85. 401. 556. -egyházmegyei pap 501. -i Jakab 272. 276.
Győry Ferencz 41.
Gyulaszög 519.
Gyurcsányi Imre özvegye szül. Kosztolányi Kristina 99.
Gyurgyik Mihály 517.
Gyüri Jakab 88.

Haasz József 321.
Habon József 248.
Habon Józsefné 297. -Pál 186. 188.
Habony Pál 273.
Hackl Ferencz 292.
Hadersbach Cyrill pásztói jószágkormányzó 22. 25. 63. 91. -elüljáró 92. 93. 97. 99. 100. 102. 103. 104. 105. 110. 151. 157. 171. 172. 173. 191. 212. 216. 219. 231. 247. 310. 314. 318. 319. 320. 339. 341. 347. 349. 371. 372. 387. 388. 391. 397.
Hadi adózás 535.
Hadobas György 90.
Hajdár ispája 402.
Hajek Márton 185.
Halál Gergely 517.
Halápi György 51. -Mihály 51.
Halász Jakab 272. 273. -Márton szolgája 272.
Haller-ezred 101.
Hamar Ferencz esküdt 172. -Ferencz Heves vm. szolgabirája 193.
Hanák György 517. 523.
Hanák László végzett jogász, majd egri cziszterczi tanár 504. 505. 514. 515. -Márton 297. 299. 303. -Márton kocsis 111.
Handler egri kanonok 415.
Handler-szőllő 255. 428. 454. 456. 523.

Hangus András 182.
Hankus András 181.
Hantzmann Imre rendtag, majd pásztói magtáros 35. 105. 107. 109. 110. 376.
Hanzél József első éves jogász 468.
Harangozó Bertalan 162.
Harmadik Malatinszky János 519. -Máté 519.
Harminczadosok: Borsiczky László, Kecskeméty Pál.
Harssó György szolgabiró 177.
Hasznos 90. 93. 95. 139. 142. 148. 163. 170. 181. 182. 193. 199. 228. 231. 245. 277. 283. 293. 295. 306. 307. 332. 333. 397. 489. 493. 520. 522. 524. 531. 532. -közönsége 299. -iak 199. 442. -i erdő 516. 525. -i jobbágyok 270. 271. -i heted 281. -i kilenczed 281. -i közbirtokosok 193. -i mészáros 95. -i út 518. -i üveghuta 200.
Hatvan 310. -i szőllő 265. -i vörös bor 85.
Hauck Antal rendtag, majd pásztói apát 25. 26. 27. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 44. 45. 46. 99. 101. 103. 104. 106. 107. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 151. 159. 175. 177. 185. 189. 232. 233. 234. 235. 238. 239. 240. 241. 243. 247. 278. 310. 313. 320. 334. 335. 336. 349. 350. 351. 353. 367. 372. 375. 376. 379. 380. 383. 393. 398. 399. 435.
Hájek Márton 179.
Hámos ló 285.
Hegedüs János 88. 89. 90. 253. 299.
Hegybiró 528.
Hegyessy-család 533. -József 307. 321. 533. -József esküdt 248.
Hegyi Gábor alispánhelyettes 169. 170. -i József egri gymnasiumi igazgató 400. 401. 406. 410. 424. 436. 439. 440. 442. 446. 452. 459. 460. 461. 462. 464. 466. 470.
Heil 449.
Heiligen-Kreuz 482. 484. 552. 553. 554. 555. -i apát 481. 482. 483. 493. 499. 552. 555. -i apátság 481. 483. 487. 555. -i kolostor 553. -i konvent tagja 490.
Heiniss Kristóf kalapos 532.
Heinrichau 506. 508. -i apát 508. 509. Veltzel Márk.
Heister a császári hadak fővezére 9.
Hellenbach Györgyné szül. Ujfalusy Polyxena 195.
Hellepronth János kir. táblai jegyző 151. 181. 182.
Henter Mihály missionarius 403.
Henyel Béla 181. 183. -Pál 182.
Herczegprimás: Esterházy Imre.
Heredi plébános 174. -Takács István 320.
Hermann Engelbert apáti titkár és visitator 3. 11. 12. 15. 16. 70. 71. 74. 83. 92. 95. 108. 126. 127. 128. 129. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 144. 146. 147. 149. 166. 167. 174. 187. 197. 212. 215. 216. 219. 220. 223. 224. 227. 231. 232. 249. 318. 322. 323. 329. 345. 383. 391. 392. 393. 397.
Hermann Hermann rendtag 351.
Hessl Károly vasárnapi német szónok 403.
Hetedfizetők Almás határában 272. -Csontfalva határában 273. -Lengyend határában 274. -Nádasd határában 273. 298. -Pásztó határában (az apátsági- és közföldek után) 272. 298. -Tepke határában 272. 298. -Tiribes határában 274. -Tóth-Veréb határában 273.
Hevenessy Gábor 258.
Heves-vm. 9. 11. 15. 16. 51. 54. 83. 89. 145. 146. 154. 162. 163. 169.

179. 190. 192. 193. 195. 199. 243. 250. 252. 325. 336. 355. 442. 473. 477. 489. 493. 522. 523. 533. 536. -i bíróság 169.
Heves- és Külső-Szolnok-vm. 38. 47. 54. 94. 95. 101. 133. 152. 171. 176. 191. 195. 276. 292. 323. 325. 332. 333. 336. -alispánjai: Csala Sándor. Gosztonyi István. Kada Pál. Orczy. Sághy Mihály. Stöszel Kristóf. Tarródy. -alispán helyettese: Hegyi Gábor. -József -főispánja 536. Barkóczy Ferencz egri püspök. -szolgabirái és esküdtei 81. 88. Imrech József Ignácz. Gosztonyi Pál. Hamar Ferencz. Orczy Sándor.
Heves Zaim Mustafa aga 403.
Hényel István 245.
Hérics Ferencz pest-városi plébános 333.
Hidegvölgy 518.
Hlavács János 41.
Hochenecker Benedek egri cziszterczi tanár 481. 502. 503. 506. 507. 508. 510. 511. 512.
Holics 77. -i zsidó 81.
Hollandi posztó 137.
Holle: Mythologia 450.
Hollókő 245.
Homok (Pásztó felső része) 157. 305. 518.
Homok-Terenne 163.
Honanszky János 523.
Hont-vm. 95. 489. 493. 500. -i szolgabiró: Podhorszky József.
Horjanszky János 517.
Horti Gábor 303. -István 272. 274. -János 272. 297. 298. 299. -Mihály 293. 303. -Miklós kanász 310.
Horváth Erzsébet 245. 247. -György 272. 303. 517. 523. -István 10. 244. 247. 519. -Istvánné 162. -János 88. 89. 90. 162. 296. 299. -József 299. -József egri gymnasiumi tanár 436. -Judith 245. 247. -Katalin 319. 320. -Mátyás 90. 162. 294. 296. 297. 298. 300. 303. 517. 524. -Nep. János egri cziszterczi tanár 502. 504. 505. 509. 514. 515. 560. -Özséb egri domokos-rendi tanár 557. 558. -Panna 245. 247.
Horváthné 245. -birtokrésze 82.
Horváthy János 89. 92. 253.
Hosszú-mál (szőllő név) 252. 305.
Hosszúvölgy 518.
Hovorka Ádám 300.
Hrabál Dorottya 253.
Hrabovszky Antal kamarai tanácsos, majd kir. ügyigazgató 241. 243.
Hradischi egyház 419.
Hrubi János pallér 232.
Hruska Mihály nyomtató 294.
Hruzicska József kádár 107.
Hubert cz. püspök 45. -József egri gymnasiumi tanár 557. 558. 560. -Máté egri kanonok 319.
Hugyó hegy 518.
Hugyó hegyoldal 518.
Human János 519. -János tari jobbágy 510.
Hunyady Ferencz 216. 219. 220.
Huszain Badog basa. 403.

Ibellacher József lelkipásztor 403.
Ibrány Anna 163.
Igazgatók értekezlete Budán 401.
Igazgatók kinevezésének kérdése 401.
Igló 101.
Iglódi János 199.
Ihracska Tamás 273.
Ilgó Sándor 193.
Illés Jakab 88. 184. -József 299. -Lorincz 181. -Márton 300. 303. 517. 523. -Pál 300.
Illésházy József táblai ülnök 176.
Ilosvay Péter 115.
Imre rendtag 63.

Imrech János 181. -József Ignácz, Heves- és Külső-Szolnok vm. szolgabirája 197.
Imrei János 183.
III. Incze pápa 375.
IV. Incze pápa 375.
VIII. Incze pápa 375.
XI. Incze pápa 327. 328.
Institutiones Arithmeticae 450.
Ipolyság 500. -i vármegyeház 481.
Irtvány (dülő) 296. 518.
Ischmain Aga cserépi földesúr 402.
Ispán 54.
Ispánok: András. Fafarkó Ferencz Fejér György. Ferencz. Kosztelnyik András. Kosztelnicsek Mátyás. Kosztolnicsek Miklós. Kovács Pál. Megyeri György. Szegedi Bálint. Továrek Ferencz (Tuffarek). Trajcsik Ádám.
Ispotályi moschea hodzsája 402.
István, Maksó Mihály szolgája 293. -pap 355. -segédsekrestyés 468. -szolga 111. -Varga Mihály szolgája 293.
István János 519.
Ivaniczky Bertalan 88.
Ivanoczky Bertalan harangozó 397.
Izsák Gáspár 115.

Jaj-város dülő 518.
Jakab Péter 251.
Jakó Pál 271.
Jakubicsek Antal 300.
Jakus András 269. 276. 296. 300. -Ferencz 300. -Mátyás 276. -Mucs Ferencz 296.
Janits György 519.
Jankovich Miklós 178.
Janotka Péter béres 310.
Janoviczky Ferencz pásztói plébános 116. 152. 153. 154. 156. 159. 162. 176. 300. 442.
Jákó Pál 88.
Ján László helyettes alispán 177.
János rendtag 434. 437. -wellehrádi titkár 240.
Jász-Apáti 405. -i tanár 405.
Jászberény 557.
Jászói konvent 20. 174. 199. -i konvent levéltára 20. -praemontreiek 379. -főnöke 407.
Jászy Pál 232.
Jeleni István 297. 303.
Jelenszky Mátyás 517. 519. 523. 524.
Jelentkó Mátyás 531.
Jelinek György 523.
Jeromos pinczemester (cellarius) 238.
Jeszenák János 92.
Jeszenszky Mihály nógrádmegyei szolgabiró, majd alispán 145. 188. 189. 247.
Jezsuiták 106. 255. 353. 402. 403. 404. 405. 407. 409. 413. 415. 416. 420. 421. 425. 426. 427. 428. 429. 444. 452. 454. 455. 456. 464. 466. 470. 526. -birtokának kurátora 418. -egri temploma 258. -egri gymnasiuma 409. -egri tagjai 400. -iskolái 407. 421. -hradischi egyháza 419. -komáromi gymnasiuma 409. -rendháza 490. -rendtagok 463. -székes-fehérvári gymnasiuma 409. -temploma 490. -tanárok 405
Jobbágyi 185.
Jobbágyok helyzete 261. 262.
Jonata János kocsis 294.
Jób Ilona 321.
Jószágkormányzók: Lásd: csákáni, pásztói, wellehrádi jószágkormányzók.
Jótzik Mihály egri cziszt. tanár 513. 515.
I. József király 15.
II. József 46. 55. 56. 60. 61. 252. 401. 456. 457. 474. 477. 478. 479. 481. 503. 534. 548. 549. 550. 552. -reformtörekvései 46.
József kádár 111. -kovács 291. -mészáros 532.

Juhász Albert 272. 273. -András 271. -György 182. 298. 300. 524. -Istók 162. -István 300. -István fia István 293. -János 294. 298. 300. 524. -János csécsei jobbágy 294. -Mátyás 272. 524. -Mátyás kocsis 310. -Mihály 300. 524. -Mihályné 298.
Jurisdictio 367. 371. 372. 375. 376. 380. 383. 384. 392. 393.
Just Placid rendtag 92.

Kada Albert 89. -András 160. 161. -Andrásné 397. -Antal 269. 270. -Bernát 300. -Borbála 162. -Ferencz 271. 272. 273. 300. -Gergely 88. 296. -Gergelyné 300. -György 297. -István 162. 172. 273. -János 301. -Mihály 175. 296. 298. 299. -Orbán 175. -Pál 51. 271. 273. 299. -Pál Heves- és Külső-Szolnok vm. alispánja 196. 231. 309. -Pál szolgabiró 14. 144.
Kajali Klára 187. -Pál 187.
Kajm János 253.
Kakuk András 271. 273. 296. 297. 298. 301. 303. -Gergely 245. -János 142. -Márton 271. 276. -Márton plébános 296.
Kalabis Alberik 418.
Kalazanti József 307. 321.
Kalina Jankó 195.
Kalivoda Menyhért 485. -Rajmond rendtag 125. 143. 329.
Kalló-malom (mola fullonaria) a Hasznos folyón 195. -építése 193.
Kalocsai érsekek: Csáky Imre gróf. Csáky Miklós.
Kalocsay Márton 270. 271. -Márton Tamás 269. -Mihály 271.
Kamalduliak 60.
Kamarai alelnök: Szunyogh János György.
Kamarai titkár: Mecséry Ádám.
Kamatkó István 88.
Kanankó András 185.
Kanatkó András 273. 276. -István 90. 296.
Kanczelláriai esküdt-ügyvivő: Fabsich István.
Kanczelláriai fogalmazó: Wanyeczi Illés.
Kandy Péter bárkányi plébános 243.
Kanyó Gergely 299. -István 299.
Kapitány: Kubinyi Miklós.
Kapuczinusok 287.
Kapuváry József ügyvéd 189.
Karácson völgye (dülő név) 305.
Kargó Gáspár 51.
Karloviczi béke 327.
Karnics András 299. 303.
Karthausiak 60.
Kassa 458. 530. 558. -i akadémia (egyetem) 403. -i tankerületi kir. főigazgató 550. 554. 555. 556. 558.
Kasza-család 244. -féle birtok 248. -Ilona 244. Iudit 244. 247. 248. 319.
Kaszap János táblai biró 324.
Katona Máté 272.
Kádármester: Hruzicska József.
Kállay László alispán 195.
Kántor (dülő név) 305.
Kápolna (Szent-Lőrincz templomé) 355. 356. 373. 377. -bejárata 355.
Káposzta Mihály 523.
Káposztásmalom 8. 12. 34. 66. 129. 130. 132. 281. 521.
Károly chirurgus 291.
III. Károly király 11. 15. 21. 42. 43. 92. 126. 224. 327. 328. 330. 331. 368. 412.
Kecskemét 79. -i vásár 313.
Kecskeméty Pál széchényi harminczados 3. 7. 8. 9. 10. 12. 15. 66. 90. 129. 130. 261. 262. -Pál esküdt 188. 249.
Kecskés Ádám 272. -Ferencz 293. 300. -Gergely 300. -János 274. -Márton

272. 274. -Mihály csordás 272. -Pál 88. 189. 269. 273. 276. 293. 299. 300. -Pál taxás 442.
Keczeli György 115.
Keczer András 227. -család 212. 236. -Isván 199.
Keger Károly pásztói chirurgus 442.
Kegyesrendiek főnöke 407.
Kelecsényi Ágoston II. theologus (végzett) 504.
Kelemeny András 90. 93. 176. 271. 272. 273. 296. 297. 298. 300. 303. 324. 519. -Andrásné 524. -Ádám 307. -Gergelyné 295. 296. -György 90. 269. 273. 276. 517. 524. -István 245. 269. 271. 273. 276. 300. 523. -János 90. 273. 276. 293. 296. 300. 517. 520. 524. -József 295. 296. 298. 299. -Lajos 269. -Lőrincz 88. 90. -Mátyás 88. 112. 142. 148. 162. 245. -Mihály 271. 272. 273. 294. 296. 297. 298. 299. 303. 516. 524. -Pál 303. -Pálné 296. 297. 298. 300. -Tamásné 517.
XIV. Kelemen pápa 403.
Kelemeny Ádám az apátság ügyvédje 36. 37. 49. 50. 93. 116. 120. 156. 163. 185. 238. 269. 351.
Keller Pál 505.
Kempis Tamás 467.
Kendergát 518.
Kerecsendi plébános 515.
Kerekes András 299.
Keresztély Ágost esztergomi érsek 141. 148. 329. 330.
Keresztény János 94. -József 253.
Kerékgyártó (rotarius) 317.
Kerschig Balázs 292. 297. 300.
Kertner Bernát infirmarius 404.
Kerülő 528.
Keszler Mátyás 272.
Keviczky Mátyás 47. 178.
Kériné 179.
Kiadás 530.
Kilenczedfizetők Batony határában 272. -Csécse határában 271. 298. -Hasznos határában 271. 298. 299. -a muzslai szőllők után 300. -Pásztó határában 271. 297. -Taron 298. -Verebély határában 272.
Király Demeter 254. -Ferencz 269. 300. -Gergely 253. 254. 299. 519. -István 276. -János 297. 300. 303. -Mihály 271.
Királyi biztos: Balassa Pál.
Kir. fiscus: Majtényi János.
Kir. ügyek főigazgatója: Grassalkovics Antal.
Kir. ügyek főigazgatójának helyettese: Reviczky János.
Kir. táblai jegyző: Rakovszky István.
Kir. táblai ülnök: Beniczky István.
Királyné: Eleonora.
Királyok: I. József. II. József. III. Károly. I. Lipót. Mária Terézia.
Kiris Ferencz 20.
Kis-Batony 196. 197. 198. 199. 231. 232.
Kis Bálint 272. -Berta János 300. -Csépe György 299. -Csépe József 299. -Farkas István 299. -Geczi 161. -György 296. 300. -István 89. -János esztergomi érseki vicarius 368. -József jegyző 269. -Kelemen András 271. 273. -Kelemen Pál 292. 297. 300. 303. -Mihály 293. -Padar Gergely 299. -Pál 182. -Pál-féle telek 178. -Pál György 272. 274. -Pál Jakab 272. 274. -Pál János szolga 272. -Pál Máté 272. 274. -Pilini Ferencz 300. -Pilini István 301. -Sánta Pál 296. 299. -Válus János 294. 296. 297. 298. 303. -Válus János szolgája Monda Istók 298. -Zeke József 296.
Kisebb Nagy András 299.
Kiss egri vicarius 135. 136. 138. 147.
Kis-Falud 55. 116. -i Liptay János 55.

Kiskő-rét 111. 296. 518.
Kispál János 245.
Kis-Terenne 200. 392.
Kis-Toronya 559.
Kisvárdai László 172. 180. 182.
Kis-Verebély 392.
Kleger József 271. 292. -Károly 255. 296. 298. 519.
Klimó György esztergomi kanonok 333. -pécsi püspök 41.
Klobusitzki László, a grammatika tanára 404.
Knini püspök: Ghyllány György.
Kocsis András 523. -György 298.
Kocsma Béla 142
Koczik György 300.
Kohary István gróf országbiró 20. 81. 89. 170. -József 517. 524.
Kohányak 192.
Kollár János urasági kovács 297.
Kollonich Lipót esztergomi érsek 3. 327.
Kolossvári 298.
Kolostor malma 129.
Kolosváry György 517. 523. -István 299. 303.
Komárom 409. -János egri kanonok 96. 174. 319.
Komjáthy Ábrahám esküdt 188. 248.
Koncsek András 90.
Koncsik András 148. -Mátyás 142.
Konrád rendtag 427.
Konstantin rendtag 108.
Koós János 520. 524. -Mihály 175. 296. 297. 298. 300. 303. 519.
Kormos Márton 272. 273. -Márton szolgája 272. -Pál 272. 273. -Pál verebélyi biró 237. -Péter 272. 273. -Péter törvénybiró 237.
Koros György 517. -János 300.
Kostyál Mátyás 273.
Kostyán Imre kir. táblai jegyző 245.
Kosztelnicsek Mátyás ispán 94. 111. 185. 309. 310. -özvegye 290.
Kosztelnyik András ispán 310.
Kosztolnik Ferencz 524. -György 517. 524. -János 524. -József 296. 297. 298. 300. 311.
Kothon (Lázár Máté) 196.
Kovalik János a magyarországi vicarius generalis administratora 511.
Kovács András 272. 274. -András csordás 274. -Antal egri gymnasiumi tanár 436. -Bálint esküdt 248. 517. -Boldizsár 296. 300. -Erzse 274. -Ferencz 300. -Geczi 274. -György 88. 299. -Imre 272. 274. -Istók 272. 274. -István 182. 271 272. 517. -István hajdú 527. -Jakab szolga 272. -József 182. 272. -József esküdt 177. -József 271. -Máté 274. -Mátyás 272. 274. -Mátyásné 524. -Mihály 180. 532. -Nep. János, a parva tanára 404. -Pál ispán 310. -Pál varga 532.
Kovácsiné asszony 505.
«Kovácskútja» Pásztón 94. 263.
Kozáry Anna 189.
Kozma Boldizsár 318. -féle ház Egerben 246. -Mihály 269. -Pál esküdt-jegyző 241.
Kóka 10.
Kókay Márton 89. 90. 92. -kertje 160.
Kórós György 519. 523. -Istók 273. -István 271. 296. -János 181. 189. 271. 273. -Jánosné 295. -Pál 296.
Königseck hadvezér 331.
Königssaal 56.
Kövecses (dülő-név) 89. 90. 161. 518.
Kövecses folyó 518.
Kövecsesmál szőllő 518.
Köves mál (szőllő) 252. 305.
Köves Réhely (dülo-név) 305.
Közép-mál (dülő) 111.
Közép-mál (szollo) 252 253. 254. 255. 518. 519.
Közföldek 305.

Közlekedés a XVIII. században 116.
Kőfejtő 78.
Kő-malom 281.
Kőmívesek 72. 73. 74. 77. 79.
Kőszeg 401.
Kraszna-Horka 105.
Kratochvila 517. -Gergely 531. -János 524. 531.
Kremsier 77.
Kristen Máté rendtag 22. 23. 63. 92. 99. 174. 215. 224. 228. 231. 319. 341. 346. 347.
Krivány Tamás 273.
Krnák Pál nyomtató 294.
Kropt Tamás pinczemester 404.
Krzepelka Kristóf rendtag 63. 108. 110. 111.
Kubany János 292.
Kubán János 299.
Kubcsik András 297. 300. 303.
Kubényi Miklós pásztói földesúr 92.
Kubini úr 251.
Kubinyi Miklós kapttány 166. 243.
Kubó Jakab 271. 272. 273.
Kuchinka Amand rendtag és tanár 351.
Kuda István 271.
Kulcsár (claviger) 54. Demkó István.
Kulicher Márton korcsmáros 310.
Kulifay István 180. 245.
Kulik István 300. 519.
Kún-szent-mártoni káplán 405.
Kurbély György veszprémi püspök és kanczelláriai előadó 511.
Kurim János 272.
Kuskcsik Pál 296.
Kuszma Mihály özvegye 175. 270.
Kutassy Ferencz 51. -János 212.
Külső Bot-mál (szőllő) 254.
Külső-Szolnok vármegye 442. 473. 477. 533. 536. -főispánja 536.
Kürti András 300. -Ferencz 295. 297. 298. 299. 301. 303. 324. -György 516. 519.
Kürti Lőrincz 271. 272. 273. 295. 297. 298. 299. 303. 517. 524. -Mihály 271.
Kvassai-árvák 174.
Kvassay Gergely 321.

Laczkovics János szolgabiró 139.
Lada György 91.
Lajos pap 355.
Lakatos József 300. -Mátyás 292. 297. 303. -Mihály 300.
Lakos Tamás 293.
Laszlovszky József 498.
László István tari plébános 250. -József 524. -Lőrincz 517.
László rendtag 34.
Lázár Máté 196.
Lefferovits Gábor pásztói plébános 114. 157. 159. 176.
Legeltetés tilalma a Barátréten 261.
Legény Ádám 300.
Lejtár Ferencz 276. -János 269.
Lelkész illetéke 384.
Lelkészkedés (pásztói cziszterczi rendtagoké) 355. 384.
Lelovits János 524.
Lencse-mál (szőllő) 252. 253. 254.
Lendvay János esküdtjegyző 184.
Lengyel András 162. 244. 296. 297. 298. 299. 519. -István 244.
Lengyelország 313.
Lengyend 10. 198. 199. 215. 220. 223. 228. 232. 277. 281. -i birtokrészek 197. -i puszta 199. -i zálogbirtok 196.
Lestár György 88. 89. 245. -János fia Márton 293. -Márton 296. 303.
Léva városa 481. 500.
Linde Mihály házi hitszónok 403. 404.
I. Lipót király 4. 9. 11. 135. 328. 402. -adománylevele 92.
II. Lipót 488. 553.
Lipótvár 445. -i tábori plébános 445.
Liptay János 116. 117. 307. 321.

Liszkay Miklós aljegyző 410.
Literati János ügyvéd 13.
Lobkovitz Mátyás 513.
Losoncz 160. 186.
Lovász (stabularius) 308.
Lónarét (Pázsit-rét) 296.
Lónárt-dülő 518.
Lőcse 557.
Lőrik István 519.
Lőrincz József tari plébános 442. -László 303. -senior 238. -i plébános: Visky György.
Ludas 198.
Ludány Benedek özvegye 88. -i birtokrészek 307.
Ludányi István 523. -János 193. 195. 296. 301. -János és felesége Fáy Juli 113. -József káplán 405. -Mihály 271. 273. 293. 300.

Machek Vilmos egri gymnasiumi tanár, majd perjel, miszlóki káplán, pásztói és szántói jószágkormányzó 437. 459. 460. 467. 470. 474. 476. 478. 481. 483. 484. 485. 486. 487. 494. 497. 499. 501. 503. 504. 507. 508. 510. 521. 532. 549.
Machumet jancsár 403.
Maczonka (falu) 163. -iak 199.
Magyar György 321.
Magy. kir. kamarai tanácsos: Medgyesi Mednyánszky József.
Magyar módra munkálják el a gabonát 311.
Magyar származású egyének bevétele a rendbe 339. 351.
Magyari István 136.
Magyarország 353. 367. 371. 376. 391. 411. 414. 417. 421. 423. 454. 455. 460. 482. 484. 496. 536. 551. -i ciszterczi apátok 493. -i törekvések 401. -primása 407. -rendei 408.
Mait Miklós rendtag 104. 319. 320. 387.
Majlát József ügyvéd 95.
Majorkert 419. 455. 522.
Majtényi János kir. fiscus 127.
Mak János 303. 524.
Makay István 89. 90.
Makó Örzse 253. -István 231.
Maksi János 148.
Maksó András 142. -Antal 299. -Ádám 245. -Ferencz 269. 271. 273. -János 269. 276. 296. 300. -József 299. Lőrincz 296. 300. -Mátyás 519. -Mihály 299. 519. -Pál 299.
Malatinszky József 299. -Máté pásztói hegybiró 528. -Mátyás 175. 519. -né 296.
Malmok: Monostor-malom (Kolostor malma). Káposztás-malom.
Malom 53.
Mandik György egri gymnasiumi tanár 438.
Mann Tádé rendtag 153. 154.
Marcolt orvos 462.
Marczipán István 500.
Mark Mihály 296.
Markaz 478. -i káplán 478.
Markmüller József 513.
Markolt János 524.
Markó Albert 298. -Antal 248. -János 517. -Mátyás 517. 523. 524. -Mihály 176. 271. 272 273. 295. 296. 297. 298. 299. 303. 324. -Mihály fia Mátyás 294.
Markót Albert 300. -Miklós 299.
Marokháza 233 -i lakók 273.
Marsalkó Konstantin egri cziszterczi tanár, majd perjel és igazgató 437. 459. 460. 465. 467. 473. 474. 477. 478. 481. 482. 483. 485. 486. 487. 488. 493. 497. 499. 501. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 510. 511. 512. 515. 527. 537. 548. 552. 558. 559.
Marsovszky 182. -Antal 296. -István

180. 181. -József 159. -László 181. -Mária 181. -né 530.
Martinák György 292.
Martinek György 254.
Marton János 251.
Martonosi János 252.
Max Wolfgang özvegye 292.
Maszlovszky Mátyás 292.
Matcsó Ádám 92.
Matulányi János egri gymnasiumi tanár 438.
Matusek Jakab 255.
Maxa János 139. 148.
Maxo Lörincz 88.
Mayer Rajmund rendtag 108. 110.
Májer György 501.
Mák György 299. 300. -János 301.
Mály József pásztói apát 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 34. 92. 93. 96. 98. 163. 167. 171. 172. 173. 186. 188. 191. 196. 198. 199. 212. 215. 216. 219. 220. 223. 224. 227. 228. 232. 233. 235. 246. 247. 314. 327. 331. 332. 333. 345. 348. 353. 367. 368. 371. 372. 375. 388. 391. 392. 435.
Máriacultus 391.
Mária-kápolna (Tóth-Verében) 391.
Mária-társulat elnöke 436.
Mária-társulat tagjai 424.
Mária Terézia 27. 31. 32. 43. 49. 50. 159. 169. 170. 232. 238. 325. 326. 332. 333. 334. 337. 412. 441. 454. 477. 499.
Máriássy Sándor segédpüspök 359.
Márkó Antal 111.
Márton asztalos 513. -növendék 468. -rendtag 351.
Márvány Lörincz 311.
Máté Pál 519. -rendtag 351.
Mátra-Verebély 18. 21. 24. 25. 27. 34. 113. 175. 197. 198. 200. 212. 215. 216. 219. 220. 223. 224. 227. 228. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 315. 368. 371. 391. 398. -i birtokok 21. 22. 27. 30. 40. 175. 199. 212. 215. 233. 236. 241. 243. 320. -i erdö 310. -i plébános 388. -i provisor 224. -i templom 243. -i templom és harang leirása 200. 201. 203. 204. 206. 207. 208. 211. 212. -i uradalom 231.
Mátyás Ferencz brünni püspök 552.
Mechet 402.
Mechmet Aga bodvai földesúr 402.
Mechmet jancsár 403.
Mechmet Szulabaim 402.
Mecsán Bedi 403.
Mecséry Ádám kamarai titkár 13.
Medgyesi Mednyánszky József m. kir. kamarai tanácsos 31.
Megyeri György ispán 185.
Mehmet Zelebi, az ispotályi moscheának a hodzsája 402.
Meleg-máj 522.
Melis György gazda (oeconomus) 404. -István szakács 404.
Menschik Jakab 24. 45. 47. 48. 51. 52. 63. 96. 97. 115. 116. 118. 119. 120. 129. 152. 153. 154. 155. 158. 159. 163. 168. 169. 176. 183. 185. 195. 233. 234. 244. 253. 254. 301. 310. 323. 324. 326. 337. 338. 349. 350. 351. 354. 384. 421. 533. 551.
Mentsik Ferencz 517.
Mesgye köze (dülö-név) 305.
Meskó Sámuel 196. 197. 198. 199. 247. -Sámuel (ifjabb) 244. 246. -ügyvéd 233.
Methód rendtag 92. 215. 399.
Mezö-Nyárád 415.
Méhész 528.
Méhészet 312.
Mészáros István 300. -János 90.
Mikita Miklós 273.
Miklós rendtag 81.

Miklóssy Ferencz felsz. püspök, az egri káptalan vicariusa 486. 487. 497. 520. -királvi biztos 485.
Mikó Mihályné 34. 251.
Mikus Ferencz 296.
Miller Ferencz pásztói plébános 177.
Minczér (mérésre szolgál) 21.
Minczér József 523.
Minoriták (egri) 174. 493. 510.
Miszlók 478. 485. -i káplán 478. 485.
Mocsáry György 250.
Molnár: l. Angyal János.
Molnár András 88. 269. 273. 276. 300. -apát 446. -Erzsébet 253. -Ferencz 300. 303. -Istók 303. -István 300. -János 252. 253. 272. 438. 439. 447. 448. 450. -János főigazgatói helyettes 459. 466. 467. -János rétje 160. 161. -Mihály 298. -Pál 299. -Péter 272. 273.
Monda Istók 298.
Monkola János 532.
Monos Jakab 180.
Monostor-malom 8. 12. 66. 67. 68. 72. 129. 130. 132. 134. 135. 137. 138. 139. 140. 142. 143. 144 146. 147. 150. 155. 295. 341. -malomköveket tartó gerendáján a felirat 144.
Morcsák András 300.
Morvan Lőrincz 301. -Pál 301.
Morvaország 25. 78. 451. 477. 484. 485.
Mottl Fábián szántói jószágkormányzó 72. 78. 79. 83. 84. 135.
Mucó Albert 297.
Mucs Albert 271. 303. -Béla 175. -Ferencz 298.
Mucsina János 273.
Muslay Antal alispán 249.
Mutsi Albert 520.
Muttyi György 300.
Muzsla puszta 78. 82. 163. 170. 243. 244. 253. 277. 281. 295. 305. 306. 489. 493. 520. 522. -i birtokrész 34.
Müller Jakab bérlő 98.

Nagy András 90. 271. 273. 299. 519. 520. 523. -Andrásné 272. 273. -Benedek 245. -féle ház 521. -féle korcsma 532. -Gergely 273. 274. 297. 298. 515. 517. 523. 524. -Gergely egri cziszterczi tanár 505. -Gergely II. éves theologus (végzett) 504. -Gergelyné 295. -György 271. 274. 300. -István 90. 139. 148. 296. 297. 298. 301. 303. 498. -János 272. 273. 498. 519. 523. -János fia József 293. -János özvegye 88. -József 524. -Mária 253. -Márton 180. 182. 234. 272. 273. 299. -Mátyás 272. 273. 297. 298. 299. 303. 324. -Mihály 298. 300. -Miklós 299. -Pál 88. 89. 245. 271. 295. 296. 297. 298. 303. -Pély István 116. 117.
Nagy-Árok (dülő-név) 305.
Nagy-Batony 196. 197. 198. 199. 228. 231. 232.
Nagy-Bárkány 489. 493. 522. 524. 531. 532.
Nagy-Kő Rét (dülő-név) 305. 518.
Nagy-Magyar hegy 454. 456.
Nagyszombat 328. 352. 422. -i convictus 28. -i gyűlés 327. 329. -i káptalan 488.
Nagy-Szőllő 255. 428. 454. 456.
Narsel Jakab gyógyszerész 404.
Nádas 95.
Nádasd 30. 34. 82. 85. 232. 233. 244. 245. 246. 247. 248. 277. 281. 283. 295. 297. 302. 304. 306. 307. -puszta 489. 493. 522. 525. -i birtok 301. 519. -i Erzsébet 244. -i hid 264. -i juhász 529. -i legelő 532. -i puszta 281. 528. 529. -i puszta állatállománya 244. -i régi birtokosok 244.
Nádasdy Lipót gróf 334. 335.
Nádor: Batthyány Lajos gróf.
Nebest György 180.

Nedeczky Mihály kir. táblai hites jegyző 136.
Neffczer Konrád 219.
Nemes György 498.
Neumann Lipót cziszterczi tanár 437. 459. 460. 467.
Nezorin Flórián pásztói és wellehrádi apát. 3. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 25. 30. 63. 64. 69. 71. 72. 77. 78. 79. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 91. 125. 126. 128. 129. 130. 132. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 149. 150. 163. 164. 165. 166. 186. 187. 190. 234. 249. 262. 263. 266. 322. 323. 328. 329. 330. 339. 352. 367. 383. 394. 435.
Német György fia Mátyás 293. -József 299. -Márton 272.
Nicolao György kalmár 99.
Niczky György ügyvéd 95. -György a királyi ügyek igazgatója 197. 198. -Kristóf gróf 459.
Niedermajer János 517. 520. 524.
Nieport: Ritus Roman. 450.
Nisnyánszky György 498.
Nógrádiak 499.
Nógrádi, majd haraszti plébános: Bies András.
Nógrád vm. 9. 10. 90. 145. 177. 179. 180. 181. 183. 186. 187. 192. 200. 244. 249. 250. 251. 252. 489. 493. 522. -i alispánok: vattai Battha Pál. nagyréthi Darvas József. Jeszenszky. Szentiványi György. -i birtokok 332. 535. -jegyzője: Farkas Gábor. -i szolgabirák és esküdtek 81.
Novák Chryzostom pannonhalmi szentmártoni főapát 481. 496. 501. 548. 556. 557. -Gáspár egri cziszterczi tanár 515. -Ignácz 524. -Joachim praefectus 486. 520. -József 513.
Nováki József egri gymnasiumi tanár 436.
Nyári-család 246.
Nyéki Német János királyi ügyigazgató 500.
«Nyilass» 247. 252.
Nyitrai püspök: Erdődy László Ádám gróf.
Nyitray András 300. -Ferencz 300. -Márton 519.

Ocsenas Márton 90.
Odry András 186. 188.
Okolicsányi 179. 181. -Borbála 180. 181. 183. 184.
Okolicsányi István az apátság ügyvédje 54. 116. 119. 155. 169. 311. 481. 482. 528. -József 321. -Pál 174. 319. -Teréz 180. 181.
Olasz Imre 524.
Olay Mátyás bujáki magtáros 320.
Oláh Gergely özvegye Fáy Teréz 117. -György pásztói földesúr 162. -János 272. 273. -Sándor 520.
Ollik András másodéves bölcsész 468.
Olmütz 83. 87. -i egyházmegye 375. 476.
Opili Mátyás 299.
Orancsik Jánosné 301.
Oravcsik János 292. 297.
Orczy báró 105. 191. -hevesmegyei alispán 64. -hevesmegyei szolgabiró 47. -Antal esküdt 54. -István alispán 131. -Sándor Heves- és Külső-Szolnok szolgabirája 324.
Orem András 228.
Orosz czár 331.
Orsolya-szüzek (pozsonyiak) 331.
Ország József esküdt 193.
Országbirók: Erdődy Pálffy Miklós. Koháry István gróf. Pálffy János.
Országbirói főjegyzők: Szentiványi János. Vörös Antal.

Országbirói jegyző: Podhorszky Péter.
Országgyűlés (1751.) 32.
Orvosszerek 1738- és 1745-ben 339.
Orzechov 62.
Osvard István 181. -János 184.
Osváld Béla 185.
Osztások dülője 518.
Osztroruczky Judith 319.
Önállósulás, eltörlés és visszaállítás korszaka 471.
Öreg Csépe György 299.
Öreg Nagy András 299.
Öreg Padar Gergely 299.
Örökösödési háború 24.

Padar András 247. 272. 274. -József 299. -Márton 272. 274. -Mátyás 272. 274.
Paláné 272.
Palik Gellért rendtag 20. 216. 219. 223. 340. 387.
Palla András 88. 298. 299. -Gergely 298. 300. 303. 517. -György 296. 298. 300. 303. -Mihály 271. 273. 517. 523.
Palma: Notitia rer. Ung. 450.
Palovics Xav. Ferencz házi szónok 403.
Palyuch Mór egri cziszterczi tanár, markazi káplán 446. 449. 460. 465. 467. 473. 474. 476. 478.
Pannonhalmi szent-mártoni főapát 409. 422. 437. 481. 496. 506. 556.
Pap András 178. 271. 519. -Ádám 292. -Ferencz volt pálos és plébános 481. 495. 496. -György 296. 297. 298. 300. 303. 517. -János 296. 299. 520. -László 13. 264. -László ifjabb 162. -László rétje 160. 162. -Márton 178.
Papi János 162.
Partli Gábor 420.
Partly Bertalan rendtag, majd egri tanár, pásztói jószágkormányzó, perjel 53. 448. 460. 467. 474. 476. 477. 478. 485. 486. 487. 497. 498. 503. 504. 507. 508. 515. 527. 533.
Patay István 254. 272.
Patrik András 519. 523.
Passau 550.
Paur Antal, a poetika tanára 404.
Pavtsuga József 514.
Pál András 296. -János 299. -József 300.
Pálffy János országbiró 171. 172. 189. 197. 198. -Miklós 43.
Pálinkafőző 94.
Pálinkás György 182. 271. 272. 274. -Mihály 182.
Pálos 495. 496.
Pálosok 20. -főnöke 407. -horvátországi provincialisa 449. -provincialisa 409.
Pápák: XIII. Benedek. XIV. Benedek. XI. Incze. VI. Pius. II. Szilveszter.
«Pászti Homok» (dülő) 162.
Pásztó majdnem minden lapon.
Pásztói apáti lakás. Lásd apáti lakás Pásztón.
Pásztói apátok névszerint: Dréta Antal. Hauck Antal. Mály József. Nezorin Flórián. Schumann Theophil. Zolnay András. Zúri Fülöp.
Pásztói apát képviselői (plenipotentiarii): Benkovics Mihály és Gellért rendtagok 19.
Pásztói apátság majdnem minden lapon.
Pásztói apátság birtokai 122. 516. -élete 473. -hitelezői 99. -majorja 93.
Pásztói apátság templomi és rendházi leltára 18. 20.
Pásztói birók: Tóth György. Tót Jakab. Tóth Mihály. Válus Mihály. -i bolt bérbeadása 99. -i chirurgus 442. -i család 173. 179. 359. -cziszterczieк középkori egyházának alaprajza 395. -cziszterczi rendtagok a lelkészkedés terén 355.

Pásztói cziszterczi rendtagok névszerint: Bartis Mátyás. Beitler Methód. Benkovics Mihály. Cziganek István. Dalmata Ferencz. Germanecz László. Gončzik Péter. Hadersbach Cyrill. Hantzmann Imre. Hermann Engelbert. Kalabis Alberik. Mait Miklós. Marsalkó Konstantin. Palik Gellért. Plachy Cyrill. Prohászka Bertalan. Schurmann Márton. Siday Imre. Wiesner Abund. Wlach Róbert.

Pásztói egyház malma 29.

Pásztói elüljáró 368. 383. 388. 392. 393. 442. -i elüljárók névszerint: Beitler Methód. Hadersbach Cyrill. Menschik Jakab. Plachy Cyrill. Prohászka Bertalan. Wiesner Abund. Wlach Róbert. -i építkezés költségei 74. 77. 78. -i földesurak 92. 162. 164. 170. 268. 322. -György 70. -i házgondnok: Menschik Jakab. -i házi cselédség 81. -i iskola 29. -i jegyzők: Csór István. Demkó Mihály. Zeke János. -i jobbágyok 270. 271.

Pásztói jószágkormányzók névszerint: Benkovics Mihály. Cziganek István. Dalmata Ferencz. Dvorzák Engelbert. Gončzik Péter. Hadersbach Cyrill. Partly Bertalan. Pászty Rajmund. Prohászka Bertalan. Roják Ferencz. Schuppler Péter. Stehlik Ignácz. Zborka Methód 63.

Pásztói kilenczed 281. -i kolostor fölépítése 72. -i kolostor nagyságának méretei 72. -i kolostor tervezete 74. -i konvent 35. 38. 43. 44. -i korcsmáros: Kulicker Márton. -i magtáros: Hantzmann Imre. -i majorosné 287. -mester 397. -i ménes 278. -i mészáros 525. -i plébánia 355. -i plébániaház 29. 152. 153. 154. 155. -i plébánia-templom 356. 359.

Pásztói plébános 442. 528.

Pásztói plébánosok névszerint: Bakabányi János. Bánóczy János. Berkes András. Janoviczky Ferencz. Lefferovics Gábor. Miller Ferencz. Winkler András.

Pásztói rendház 8. 17. 34. 38. 64. 79. 81. 121. -i rendház pecsétje 95. 101. -i régi kolostor alapfalai 38. -i sörház 263. -i szentély 33. 34.

Pásztói Szent-Lőrincz egyház. Lásd: Szent-Lőrincz egyház Pásztón.

Pásztói szőllők 252. 324. -i tanító: Rabcsicski Mátyás. -i taxások 274.

Pásztói templom 22. 27. 29. 34. 37. 38. 53. 435.

Pásztói tiszttartók névszerint: Balogh Antal. Gáborvigh József. Tóth András. -tized 470. -üveghuta 98. -városház 175. -zálogbirtok 297.

Pásztó város íródeákja 65. -polgárai 263.

Pászty János 92. 245. -Rajmund egri cz. tanár, majd igazgató, alperjel, novitius mester és pásztói jószágkormányzó 446. 447. 465. 468. 473. 474. 477. 478. 482. 483. 485. 486. 487. 494. 496. 497. 498. 503. 504. 521. 533. 548. 552. 556. 557. 558. 559.

Pázsit-rét 296. (Lónarét.)

Peresi Sándor özvegye 517.

Perényi Lázár báró, a magyar királyi udvari kamara tanácsosa 509.

Pernot Andochius cziszterczi rendi generalis 499.

Perst János 297. 524.

Pest 78. 98. 237. 240. 337. 408. 422. 426. 436. 462. 494. 496. -János 517. -i királyi bizottság 416. -i plébános: Hérics Ferencz -i tankerületi kir. főigazgató 439.

Pest-vm. 10. -i pénztárnok: Tomcsányi János.

Pesty János 122. 127. 128.

Peszegi Albert 519.

Petrás 227.
Petrásch Ernő báró 224.
Petro András 523. -János 517. -József 517.
Péchy Imre esküdt 196.
Pécsi püspök: Klimó György.
Pék János 300.
Péli Nagy István 55.
Péter béres 282. -kereskedő 111. -rendtag 34.
Piacsek Ignácz 296.
Pictor Gergely 299. 324. -József 300.
Pilényi István 176.
Pilini István 300.
Piliny 185. -István 51. -Márton 254. -i István 245. 248. 271. 273. 296. 297. 298. 299. -István fia János 294. -János 303. 524. -Márton 299.
Pilis 383.
Pilis-pásztói apátság l. Pásztói apátság.
Pincze 77. 85.
Pintér István 296. 300. 301.
V. Pius pápa 383.
VI. Pius pápa 60. 61. 552.
Plachy Cyrill elüljáró 52. 53. 54. 63. 120. 121. 168. 177. 244. 256. 269. 338. 401. 440. 441. 445. 446. 448. 449. 450. 459. 461. 462. 466. 467. 468. 469. 470. 473. 474. 475. 550. 552.
Plathy András 47. 50. 117. 162. 168. 181. 183. 243. 248. 253. 324. -család 99. 117. 516. -Ferencz 167. -né 313. -Sándor 173. 174. 181. 185. 320.
Pleyern János József budai kerületi adószedő 216. 219. 232.
Plumlovszky Alán rendtag 26. 38. 63. 110. 152.
Podhorszky József hontmegyei szolgabiró 116. -Péter országbirói jegyző 176. -Péter kir. táblai esküdt 178.
Podmaniczky János 228. -János özvegye 319. -né 174. -ügyvéd 142. 147.
Pogányhegy 245.
«Pogány vára» nevű hegy 245.
Pokolfa-pataka 520.
Polyák Jakab 182. 271. 272.
Pongrácz 167.
Porczió 262.
Porosz király 508.
Poroszok 24.
Porosz-Szilézia 508.
Posár Ferencz 296. 303. -Gergely 524. -György 162. -János 520. 524. -József 254. 324. -Máté 523. -Mihály 303.
Potzik Pál egri gymnasiumi tanár 436.
Pozsár Ferencz 296. 297. 298. 299. -Gergely 517. -György 294. -Jakab 272. 273. 298. -József 175. 297. 299. 303. -Mátyás 297. 517. -Mihály 297. 299.
Pozsony 12. 13. 47. 143. 197. 216. 219. 411. 423. 487. 493. 497. 535.
Pozsony-vm 489. 493. -i hidvám 489. -i kamara 263. -i kamarai tanácsos: Bornemissza János. -i káptalan 118. 158. 248. -i klariszszák 437. -i mérő 279. 294. 301. 302. -i Orsolya-szüzek 331. -i országgyülés (1708) 15. -i vám 493. -i várm. birtok 535.
Pracht Gábor 303. -Gergely 303.
Praemontreiek 379. -főnöke 407.
Prága 351. 445. -i collegium 19. 375. 380. 467. -i egyetem 458. 551. -i egyházmegye 375. -i hadtestparancsnokság 445.
Prépostok: Berkes András (váczi). Zorger János, egri.
Primás 407.
Primások névszerint: Csáky Miklós. Kollonich Lipót.
Proch János 523.
Prohászka Bertalan pásztói jószágkormányzó, elüljáró 367. 368. 387.
Prorok András 273.
Prossinger József, a principia tanára 404.

Provisorok. Lásd: Jószágkormányzók.
Prónay László alispán 249.
Prsthl Mátyás ügyvéd 95.
Przibislawsky Benedek szántói jószágkormányzó 98.
Ptacsik Ignácz 301.
«Puszta ház» 178.
Püspöki «Canonica visitatio» 339. -egyetem 449. -vicarius 376.
Pyber Klára 178.

Rab József 297. 303.
Rabb István 517. 524.
Rabcsicski Mátyás pásztói tanító (praeceptor) 397.
Rakovszky György 159. -István kir. táblai jegyző 89. 90. 157. -Miklós 251. -Sára 116.
Rácz János 299. -János fia Ignácz 293.
Ráczhegy (szőllő) 526. 534.
Ráday Pál 186. 187.
Ráfael kertész 291.
II. Rákóczy Ferencz fölkelése 4. 9. 10. 12. 63. 64. 153. 186. 435.
Rákóczy Gábor tari plébános, majd egri kanonok 64. 136. 137. 139. 148. 250. 253. -István 186.
Rátold-nemzetség 359.
Rebeczky Simon 273.
Redep efendi 402.
Regnum Animale 450.
Regnum Minerale 450.
Regnum Vegetabile 450.
Rein Ferdinánd, logicus Váradon 513.
Rendi visitatio 339. 351.
Rendtagok egyetemre küldése 401. -kimüvelése 339.
Reutter Marian, austriai heiligen-kreuzi és szentgotthárdi apát 493. 552.
Reviczky János kir. ügyek főigazgatójának helyettese 91.
Rezutsek Antal II. éves philosophus Egerben 515.
Répás András 50. 51. 90. 148. 161. 245. 272. 273. 300. 517. 524. -János 296. -Mihály 297. 303. -Tamás 297. 300. 303.
Répássy földesúri család 296.
Rétbérlők 269. 276.
Rétei Mária, Dul Mihály felesége 163. -Mária, Kubinyi Miklós pásztói földesúr felesége 92.
Rétek felosztása ősi szokás 182.
Rév-Komárom 126.
Ribecky Simon béres 310.
Richard Vincze wellehrádi alperjel 52. 441. 467.
Rigó István 90. 294. -István csécsei jobbágy 294. -Pál 181. 183.
Rimanóczy Ferencz szántói káplán 405.
Rima-Szombat 126.
Rissany György 273.
Roják Ferencz egri cziszt. tanár, perjel, majd pásztói jószágkormányzó és varannói segédlelkész 465. 473. 474. 476. 478. 483. 485. 486. 488. 495. 498. 499. 503. 504. 508. 510. 513. 515. 527. 558. -János első éves theologus 468.
Rozmarin János 175. 273. -János kovács 310.
Rozmaring Pál 517. 524.
Róma 57. 372. 391.
Rósz János 519.
Róth Ádám pásztói földesúr 92. 181. -földbirtoka 160. 161. -Tamás 179. 181. 182. 184.
Rózsás (szőllő) 252. 518. 519.
Rózsás-alja (dülő-név) 305.
Ruházat: ispánoké, kocsisoké, szakácsoké 94.
Ruzitska István 519.

Sablik Lőrincz rendtag 70. 71. 79.
Sahlhausen Móricz báró, kassai tanker. kir. főigazgató 554. 556. 558.
Salgó-Tarján 314.
Sartoris Imre egri cziszterczi tanár 515. -József 513.
Saucsina Pál 273.
Savoyai Jenő 331.
Sáfár Mátyás 184. 185.
Sáfrányos János 271. 273.
Sághy Mihály 111 -Mihály Heves- és Külső-Szolnok-vármegye alispánja 152 159. 176. 291. 334.
Sámsonháza község 233.
Sándor Albert 299. -István 299. -János 90. -pápa (IV.) 375. -Tamás 93.
Santa György 296. 298. -Kis Pál 175. -Pál 271. 273. 519.
Schaar Ferencz a syntaxis tanára 404.
Schavnik 404. -i cziszterczi apátság 402. 415. 452.
Scheda Substantialis 339. 350.
Schenk Pál rendtag 248.
Schmettau hadvezér 331.
Schneider Konstantin wellehrádi perjel 106.
Schramkó János 523.
Schumann József 354. 550. 551.
Schumann Theophil egri tanár, igazgató, szombathelyi igazgató, majd pásztói apát 474. 475. 476. 477. 478. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 490. 491. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 505. 506. 510. 511. 524. 525. 526. 527. 528. 533. 534. 535. 536. 538. 548. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 559.
Schuppler Péter rendtag 63. 97. 99. 102. 103. 174. 319. 351.
Schurmann Márton 119. 418. 440. 443. 446. 467. 468.
Schusztaczek Kelemen rendtag 62.
Schusták Ferencz 175.
Schvera József kerülő 528.
Schwarzenberg császári biztos 61.
Sebestyén rendtag 437.
Sebesy János 88. -László 175. 299. -Márton 519.
Seckendorf hadvezér 331.
Sedilia 355. 359. 373.
Segédpüspök 359.
Sekrestyés: Balázs.
Selinger János tiribesi gazda 291.
Semberv János 319. -Mihály 269. 276.
Serfőző Ferencz 299. -György 271. 272. -Imre 85. -László 297. 300. 303. -Mihály 296. -Pál 298. 517.
Serházalja 518.
Sidav Imre rendtag 79. 80. 81. 83. 84. 86. 87. 91. 350. 384. 387.
Sigyi Gáspár 299. -István 299.
Sipos Gábor ügyvéd 182. -György 272. 274. -István 174. -Mihály 271. 273.
Sirák-család 187.
Siráky Albert 186. 189. -András 186. -Boldizsár 189. -Erzsébet 186. -Ferencz 186. -Gáspár 196.
Sisak György 273.
Skerlecz Sándor 92.
Sluha Ferencz főjegyző 126.
Smetár Venczel kocsis 310.
Smietag György 273.
Smiták Venczel kocsis 94.
Smrhola Jenő rendtag 78. 88.
Sontag István 498.
Sós-Hartyán 170. 228. 277. 306. 489. 493. 522. 524. 531. -i birtokrész 241. -i jobbágyok 270. 271.
Sörfőző 30. 53. 66. 68. 69. 71. 72. 116. 265. 282. 283. 291. 301. 302. 303. 304. 305. 307. -k: Dutka János Feistl Boldizsár.
Sörház 34. 63. 85. 294. -bérbeadása 85.
Spalek János 276. 292. 297. 298.
Spalik János 303.

Spatz József egri provisor 259.
Splényi-ezred 511. 512.
Sréter János szolgabiró 187.
Stanczel József egri gymnasiumi igazgató és seminariumi vice-rector 400. 405.
Stanislaw Tecelin rendtag 62. 250. 400. 414. 417. 418. 421. 423. 427. 441. 443. 467. 481. 482. 485. 486. 488.
Stassák Márton 272. 273. -Márton csősz 310.
Stehlik Ignácz pásztói provisor 115. 153. 154. 185.
Stephan Ferencz 523.
Stöszel Kristóf Heves-vármegye alispánja 90. 91. 131. 171. 318.
Strapati János 523.
Stremény György 175.
Strémen György 296. 299.
Sulyok Albert (id.) 272. 274. -Albert (ifj.) 274. -Gergely 272. 274. -Istók 274. -Jakab 272. 274. -János 274. -Mihály 272. 274. -Pál 274.
Supták György 300.
Surány Ferencz 89. -Mihály 300.
Sütő Gergely 300.
Szabados Ferencz 299. -József ispán 527. 528.
Szabó Ferencz 300. -féle birtokrészek 307. -féle ház 521. -féle jog 532. -féle korcsmáros 282. -Geczi szolga 272. -György 88. 111. 139. 148. 269. 271. 273. 276. 300. -Imre 517. 519. 523. -István 296. 299. 300. 519. -Jancsi szolga 272. -János 89. 299. -Jánosné 272. -Jánosné szolgája 272. -József 299. -Márton 168. 296. 301. -Mihály 51. 111. 271. 299. -Pál 272. -Tamás 293. 300. -Zsigmond szolgabiró 183. 184.
Szabó-czéh 519.
Szacsay András inas 470.
Szakadáti Miklós 115.
Szakács fizetése 470.
Szakál János felesége Poturnyai Judith 111.
Szalay György 519. -Pál 295.
Szalkay Gergely 89. -István 300. -Pál 300.
Szarka András 293. -Gergely 272. 273. -Márton 300.
Szarka-mál (dülő-név) 305. 518.
Szatkay Mihály fia István 294.
Számtartó: Beyer Ferencz.
Szántó 51. 69. 82. 84. 88. 101. 108. 393. 397. 418. 420. 433. 435. 436. 446. 469. 486. 489. 493. 494. 500. 502. 504. -i jószágkormányzó 470. 494. 504. 507. 510. 532.
Szántói jószágkormányzók: Mottl Fábián. Przibislawszky Benedek. Wlach Róbert.
Szántói jövedelmek 423. -i káplán 405. -i plébános 515. -i ügyvéd 528.
Szárnyai Ignácz I. éves theologus 501.
Szegedy Balázs 245. -Bálint 272. -Bálint ispán 309.
Szegi István 269. 270.
Szekeres Ferencz 88. 181. 271. -György 175. 269. 270. 271. 296. -József 519.
Szekszárdi apát 337.
Szele falu 163.
Szeleczky báró 219.
Szeles Antal 297. 300.
Szemere asszony 186. 187. -György 188.
Szemerjai György özvegye 245.
Szemes István 182. 272.
Szemetskey Gábor egri cziszterczi tanár 504. 505. 514. 515. 560.
Szenczi Ádám 292. -Rozália 180. 181.
Szendrői Török András 127. -Zsigmond pásztói földesúr 92.
Szent Alajos oltára 428.
Szent Anna oltára 428.
Szent Balázs 540.
Szent Benedek regulája 467. 484. 502. 510. 538. 539. 541. 542. 544. 545.

Szent Erzsébet-oltár 488.
Szent Ferencz oltára 428.
Szent-Gotthárd 493. 552. -i apát 480. 487. 493. 552. 556. -i konvent 493. -i perjel 488. 493. 555. -i udvarmester 493.
Szent Ignácz oltára 428.
Szent Iván 185.
Szent-Iván falu 90. 189. -i Ferencz alispán 184. 185. 321. -i György Nógrád-vármegye alispánja 246. -i János országbirói főjegyző 126. 127. -i plébános 447.
Szent Jakab falu 90. -iak 191.
Szent Kereszt oltára 428.
Szent-Kut (hely) 22. 31. 37. 38. 99. 236. 287. 345. 350. 353. 368. 371. 388. 391. 392. 393. -i templom 393.
Szentlélek-templom Pásztón 71. 156. 157. 158. 159. 350. 518. -templomának földjei 156. 157. 158. 159.
Szent-Lélek-utcza Pásztón 162.
Szent-Lőrincz templom Pásztón 70. 254. 320. 355. 357. 361. 365. 369. 373. 377. 381. 385. 389. -belseje (jelenleg) 385. -ciboriuma 389. -csúcsives kápolnája (belülről) 369. -csúcsives részletei 355. -kápolnájának ajtóbéllete 377. -kápolnájának ülőhelyei (déli falában) 373. -külseje 365. -külseje (éjszak-keletről) 381. -toronyaljának boltozata 355. 361.
Szent Lőrincz vértanú 363. 364.
Szent-mártoni főapát 409. 481. 556.
Szent-Péter puszta 489. 493.
Szente Ferencz vasárnapi magyar szónok 403.
Szentgyörgyi István szolgabiró 196.
Szentkereszti Károly 519.
Szentmártonyi Mihály 196. 197. 198. 199.
Szepesi János 321. -Pál 297. 298. 299.
Szepesi püspökség 415.
«Szepesi része» nevü birtok 196.
Szepessy Ignácz báró egri kanonok 500. 506. 509. 514. 515. 535.
Szerdahelyi György Alajos 447.
Szécsény 149. 166. 402. -i ferenczesek 174. -i ferenczesek konventje 319. -i harminczados: Kecskeméty Pál. -i közgyülés 183.
Széchenyi György esztergomi érsek 400. 401. Székes-Fehérvár 409.
Székhelyi Majláth György kir. ügyigazgató 533.
Szép János 182. 184.
Szilézia átengedése 334.
Szilva János 90.
Szilvás (kert) 161.
Szirák 10. 161. 183.
Szita Bertalan 85.
Szláv prédikáczió 38.
Szlávik János 111. 271. 272. 273. 296. 297. 298. 300. -Mihály 303. 517. 524.
Szmeták György kocsis 111.
Szolnok 310. -i hid 238. -i tiszai hid 232.
Szombathely 493. 555. -i gymnasium 555. -i gymnasium helyettes igazgatója 556. -i gymnasium igazgatója 485. 490. 548. 556. -i gymnasiumi igazgatóság 555. 556. -i lyceum igazgatója 556. -i lyceum igazgatósága 556. -i püspök 482.
Szontagh István 533.
Szögi Erzsébet 252.
Szőke Ferencz 276. 299. -István 276. -János 299.
Szőllők 252. 526.
Szőlőeladás 254.
Szőllős 90. 142. 158. 178. 192. 249. 262. 384. -i hid 8. 16. 262. -i lelkész illetéke 384. -i plébánia 87. 384. -i út 518.
Szőllőtermés 85.

Szőllővétel 252.
Szölősi József 300. -Mihály 301.
Sztareschetz Bernát szentgotthárdi perjel 493. 555.
Sztasák József 297. 303. -Márton szakács 94.
Sztrapati János 297. 303. 519.
Sztupiczky Miklós 528.
Szuhányi tanár 468. -Vidor laicus frater, szabó 515.
Szunyogh János György kamarai alelnök 13.
Szurdok 90.
Szurdok-Püspöki 180. 510.
Szúpatak 34. 137. 250.
Szücs András 175. -Ferencz 298. 299. 303. 324. -István 296. -Márton 269. 273. 276. -Pál 300.
Szvetics Jakab a kir. tábla elnöke 326.

Tajti Benedek 250.
Takács András 293. 300. -István herédi plébános 320. -János 297. 299. 303. -Venczel 292.
Talai uram 300.
Tamásfalvay Ádám 270. 272.
Tanárok alkalmazásának és elmozdításának jogi kérdése. 401.
Tanárok (világiak) fizetése 466.
Tantsits Ferencz veszprém-egyházmegyei III. éves theologus 513.
Tapolcsányi Klára 321. -Miklós 178.
Tar 63. 64. 90. 93. 139. 148. 250. 251. 384. 510. 518. -i család 359. -i jobbágyok 519. -i kilenczed 281. -i lakók 95. -i plébános 249. 264. 353. 442. -i plébánosok: Berkes 300. László István. Rákóczy Gábor.
Tari András 293. 299. 523. -Ferencz 298. -György 50. 51. 162. 269. 272. 273. 276. 299. -György fia Pál 293. -István 299. 324. -János 273. 276. 296. 300. 517. 523. -Mátyás 273. 276. 296. 300. -Mátyás fia József 293. -Mihály 180. 181. 185. 253. 269. 276. 296. 299. 519. -Pál 299. 519.
Tarczal 256. -i szőllő 256. 307. 309. 317. 522.
Tarnóczy János 134.
Tarródy József Heves- és Külső-Szolnok vármegye alispánja 152. 159. 171. 177. 244. 325.
Tassák Dániel 517. -József 300. 519.
Tatár Márton 189.
Támasztó-pillérek 359.
Teke Gergely 272. 273. 299.
Telekessy István egri püspök 3. 4. 129. 131. 133. 143. 258. 415. 456.
Temesvár 329.
Templom-épitès Pásztón 394.
Templom-felszerelés 301.
Tepke 34. 95. 163. 170. 228. 247. 251. 281. 283. 295. 489. 493. 522. -i birtokosok 252. -i erdők 251. 252. -i korcsma 532. -i korcsmáros 282. -i út 530.
Terennei Mihály 255.
Teréz asszony 398. -szakácsné 291.
Tertiariusok 392.
Téglaégetők 77.
Téglavetők 74. 77.
Thott János háza és gyümölcsöse 160. -Tamás 161.
Thury Pál bujáki plébános 319.
Tiribes 10. 95. 228. 246. 252. 268. 277. 281. 282. 283. 287. 310. -i gazda: Selinger János. -i rétek 252. -i uradalom 285.
Tittl Venczel 299.
Tized 533. 534.
Tized, kilenczed és hetedfizetések aránya 275.
Tizedek tizede 327.

Toffarek Márton gazda 310.
Tokaji bor 313.
Toldi György 298. -Pál 298.
Tolvaj Ádám 269.
Tomann Liborius egri cziszterczi tanár 474. 477.
Tomcsányi János pestmegyei pénztárnok 333. 336.
Tomok Ferencz 532.
Topolya-utcza Pászton 176.
Torony alja 356.
Toster Mihály a rhetorika tanára 404.
Totok Jakab 272. 274.
Tott Imre egri gymnasiumi hitszónok és a Mária-társulat elnöke 436.
Továrek Ferencz ispán 154.
Tóbiás Jakab 88.
Tót-Almás 10.
Tóth Albert 299. -András 273. 295. 296. 297. 298. 300. -András fia Pál 293. -András tiszttartó 497. 520. 524. 526. 527. 530. -Antal 175. 269. 272. 273. 276. -Antal taxás 442. -Antal (ifj.) 519. -Bernátné 297. 299. -Ferencz 295. 296. 299. -földesúri család 296. -Gergely 296. 297. 298. 299. -György 142. 148. 182. 245. -György pásztói biró 13. -Istók 272. -István 88. 92. 253. 272. 273. 299. -Jakab 181. 269. 273. 276. 295. 296. -Jakab pásztói biró 154. -Jakab Ferencz 299. -János 253. 272. 273. -Jánosné 297. 299. -János özvegye 303. -József 299. 300. 501. 524. -László 517. 524. -Lőrincz 293. -Máté 519. -Mátyás 162. 245. 269. 276. 517. 523. -Mihály 88. 90. 112. 184. 245. 271. -Mihály pásztói biró 89. -Mihály András 300. -Pál 299. 303. -Pál csécsei harangozó 185. -Simon 272. 273. -Tamás 162. 245.
Tót-Verebély 228. 234.
Tót-Veréb puszta 99. 233. 237. 277. 281. 283. 391.
Török birtokosok a mai egri rendház és gymnasium helyén 400.
Török András 82. 126. -Ferencz földbirtokos 170. -Ferencz kamarai tanácsos 333. -féle adás-vevési szerződés 97. -féle adósság 105. 175. 240. 241. -féle birtok 170. 171. 172. 173. 174. 175. 292. 295. 318. 320. 321. 332 -féle korcsmáros 282. -Gáspár 298. -Gergely 303. -Gergely provisor 515. -József 24. 92. 170. 171. 172. 173. 174. 179. 184. 186. 192. 324. -József-féle zálogbirtok 24. 25. 26. 48. 104. -Lajos kassai tankerületi főigazgató 550. -László 170. -Sándor 170. -Zsigmond 170.
Tösmaghi Márton 51.
Trajcsék Ádám 182.
Trajcsik Ádám ispán 173.
Travnik István 524.
Trienti zsinat 372. 379. 383. 502.
Trtina Lipót rendtag 104.
Trouvé Ferencz a cz. rend egyetemes generalisa 56.
Trsztvenszky Mátyás 303.
Tubákolás és dohányzás 339. 351.
Tuffarek Ferencz ispán 294. 296. 297.
Tungli felső tárkányi plébános 514.
Turtelini: Particulae latinae orationis 450.
Tűz Pásztón és a hasznosi erdőben 516.

Udvari György szolga 272. -Ignácz egri gymnasiumi tanár 436.
Udvary János 353.
Ujfalussy László egri cz. tanár 446. 460. 461. 465. 467. 473. 474. 477. 478. 552. -Polyxena 195.
Ujhelyi József 115.
Ujsághordatás 339. 351.

Ujváry János 498.
Urasági földek 301. 302. -kovács: Kollár János 297. -rétek 301. 302. 304. -szőlő 301. 302. 304.
Urbéri szolgálat 261.
Urják István 517. 523.
Ügyvéd 528. 529.
Ügyvédek: Blaskovics. Literati János.
Ülőhely 355. 359.
Ürményi udvari tanácsos 407. -István ünnepi magyar szónok 403. -József előadó 408. 410.
Üveges 78.

Vagner (szőlő) 428. 454. 456. -féle szőllő 523.
Vajay András 20.
Vajda András földbirtokos 90. 92. -né 165.
Vallis hadvezér 331.
Valter növendék 468. -Pál rector 403.
Valus György 189.
Vanyeczy Illés 140. 144.
Varannó (Zemplén-vm.) 468. 478. 485. 558. -i segédlelkész 478. 485.
Varga Anna 244. 245. -Antal 516. 524. -Erzsébet 248. -Ferencz 51. -György 88. 89. 162. 175. 181. 182. 245. 255. 300. -István 519. -János 175. 180. 182. 183. 184. 254. 273. 296. 297. 298. 299. 300. 303. 519. -János a kis-terennei plébános 272. -Mihály 59. 88. 89. 160. 161. 182. 248. 269. 273. 524. -Mihály felesége 247. -Mihály szolgája 273. -Pál esküdt 154. 248. 296. 299.
Varju Katalin 253. -Mihály 271. 273.
Vatay István 249. -János 249.
Vatthay 179. -Borbála 181. -János 181. 182.
Vas Ferencz 524. -István 523. -József 517. 524. -Mátyás 293. -Pál 296. 297. 298. -Pál özvegye 303.
Vas-vármegye 555.
Vácz 81. -i deficiens papok 320. -i káptalan 139. 141. 158. 174. 175. 176. -i prépost: Berkes András. -i püspök 375. 376. -i püspökség adminisztrátora 337. -i seminarium 174. 320. -i vicarius 384. -Berkes András.
Vághi János 224.
Válus András 51. 272. 273. 296. 298. 299. -András fia György 293. -András szolgája 272. -Ferencz 517. 523. -György 88. 90. 93. 162. 172. 271. 273. 297. 298. 300. -István 88. 162. 500. 517. 523. -János 254. 296. 297. 298. 299. 303. -János (id.) 298. -János tanácsos 442. 520. -József 271. 273. -László 296. 297. 298. 303. -malom 263. -Mihály 296. 297. 298. 299. 303. -Mihály pásztói biró. 263.
Várad 513.
Várady Ferencz az apátság ügyvédje 98. 231. 232.
Veltzel Márk heinrichaui és zirczi apát 61.
Venczel bognár 291.
Verebély 10. 231. 277. 281. 283. 310. 393. 532. -György 272. 273. -Mihály 273. -i biró: Kormos Pál. -i egyház 368. -i kilenczed 268. 281. -i korcsmáros 282. Borbély Márton. -i mészáros 95. -i Mihály 176. 248. -i plébánia 388. 391. -i plébános 393. -i tized 268.
Veres András 244. -földesúri család 296. István 519. -János 271. 273. -Mihály 88. 89. 162. 180. 271. 272. 273. -Mihály (id.) 271.
Vertik Jánosné 524.
Veszprémi püspök 511.
Véchey János könyvtárnok 403. 404.
Vécsey báró 126. 127. -család 171. -László báró 13. 14. -Zsuzsanna 170.

Vég István 297. 298. 299. 303. 324. -Mátyás 299. 303. -Simon 293. 303.
Vékony András 180. -Lőrincz 182.
Vicarius 506.
Vicarius generalis, l. Trouvé Ferencz.
Victorin Imre egri cziszterczi tanár 465. 467. 469. 549.
Vida insurgens 560.
Victoris 310.
Világi gazdasági személyzet 309. 310. 526.
«Világos Mál» szőllő 243.
Viltner János 298. 300. 303. 324.
Vinkler András plébános 13.
Visitator és vicarius generalis 499.
Visky György lőrinczi plébános 320.
Vogl Alberik rendtag 63. 114. 315. 351.
Volkra gróf provisora 249.
Vörös Antal 258. -főigazgató (budai tankerületi) 400. 401. 406. 409. 410. 412. 413. 416. 424. 426. 427. 428. 430. 431. 432. 438. 446. 447. 451. 452. 453. 454. 455. 458. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 548. 549. -Antal országbirói főjegyző 117. -István 300. -Mihály 93. 245. 294. -Zsuzsánna 189.
«Vörös ökör» szálló Pozsonyban 197.

Wagner-szőllő 255.
Walter Pál, a jezsuita collegium rectora 415. 443.
Wanyeczi Illés kanczelláriai fogalmazó 11. 223.
Way Ábrahám és felesége Ibrány Anna 163. 165. 167. -Borbála 167. -család 166.
Wellehrád majdnem minden oldalon.
Wellehrádi alperjel 441. 446. 467. Richard Vincze. -i apát, lásd pásztói apát. -i apátság 175. 274. 375. 408. 413. 414. 417. 425. 429. 434. 435. 445. 452. 453. 473. 476. 477. 484. 498. -i apátság eltörlése 56. 61. -i egyház 86. -i gazdaság igazgatója 438. -i jószágkormányzó (provisor) 71. -i kolostor 86. -i konvent 18. 19. 27. 40. 41. 43. 128. 172. 173. 219. 224. 240. 375. 398. 401. 411. 418. 421. 437. -i konvent pecsétje 101. -i perjel 27. 71. -i perjelek névszerint: Andochius. Ágoston. Schneider Konstantin. Wolf János. -i templom 419. -i titkár: János. -i titkár és pénztárnok: Wolf János.
Wenzel József egri provisor 259.
«Wereb», «Vereb» és «Werebe» Mátra-Verebély régi neve 200.
Werebéli-család 200. -czimere 203. -Péter alvajda síremléke 200.
Werebi György 200. -Péter 200.
Wereböli Péter György 203.
Weréb-család 200.
Widenmann Bernát csákáni jószágkormányzó 69. 129. 132.
Wiesner Abund rendtag és elüljáró 26. 32. 34. 35. 38. 39. 40. 63. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 151. 159. 168. 175. 176. 177. 178. 184. 185. 188. 189. 193. 195. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 248. 254. 255. 278. 280. 291. 292. 319. 320. 334. 336. 349. 351. 353. 354. 367. 376. 379. 380. 383. 394. 398. 399.
Wilfner János 292. 297.
Winkler András pásztói plébános 68. Bertalan 519.
Wiskov 62.
Wlach Róbert rendtag és elüljáró 22. 24. 25. 26. 27. 28. 31. 34. 36. 39. 44. 47. 51. 63. 95. 96. 97. 98. 105. 106. 112. 118. 150. 154. 155. 158. 169. 180. 181. 182. 183. 185. 192. 195. 199. 200. 232. 233. 234. 235. 236.

237. 238. 239. 240. 241. 243. 244. 248. 254. 274. 319. 320. 333. 334. 335. 336. 346. 367. 380. 387. 393.
Wlaszák Máté 185.
Wolf János rendtag 34. 56. 107. -wellehrádi titkár és pénztáros 108. -wellehrádi perjel 110. 111.
Wolfgang rendtag 351.

Zabczok János 269.
Zabratsky József egri nagyprépost 495.
Zafkovay József szabósegéd 512.
Zagy András 272. 273.
Zagyi Pál 299.
Zagyva 12. 16. 130. 188. 262.
Zágrábi püspök 330.
Zborka Methód cziszterczi rendtag 3. 4. 10. -jószágkormányzó 63. 69. 130.
Zdian István nyugalmazott spiritualis 403. 404.
eke Borbála 297. 298. 300. 303. -Ferencz 273. 300. -Gáspár 51. 88. 296. -István 89. 90. 269. 273. 276. 300. -János 273. 296. 301. -János pásztói jegyző 154. -József 296. 300. 517. 520. -Márton 88. 89. 90. 93. 139. 148. 273. -Pál 294. 300.
Zely Erzse 253.
Zembery János 174.
Zemplén-vármegye 468. 559.
Zenneg György Kristóf budai kamarai felügyelő (inspector) 13.
Zihány István 520.
Zimányi Bernát II. éves theologus, majd egri cz. tanár 502. 503. 504. 508. 514. 515. 560.
Zircz 498. 502. 506. 508. 509. -i apát 480. 508. Veltzel Márk. -i apátság 508. 512. -i kormányzó perjel 506. 509.
Zitkovszky István 91. 92.
Zofftsák Ödön II. éves theologus, majd egri cz. tanár 502. 503. 504. 505. 508. 515. 557. 558.
Zolnay András pásztói apát 7. 8. 12. 13. 14. 15. 33. 34. 66. 68. 82. 89. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 139. 140. 143. 144. 153. 158. 187. 253.
Zorger János egri prépost 64.
Zöldfa-vendéglő 516. 520. 521. 530. 531.
Zúri Fülöp pásztói apát 46. 47. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 60. 62. 113. 116. 117. 118. 119. 120. 129. 152. 155. 156. 168. 169. 170. 236. 238. 240. 249. 257. 324. 325. 326. 337. 354. 400. 401. 407. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 464. 465. 467. 473. 476. 477. 481. 500. 551. 553. -kormányzása 473.
Zsámbok 10.
Zsemberi Mihály 272. 273. 292. 297. 303.
Zsibray Mihály I. éves bölcsészethallgató 468.
Zsigmondfy Kelemen 498.
Zsindelyes (szőllő) 255. 428. 454. 456. 523.
Zsolnai fölszentelt püspök és püspöki helyettes 498.

Önálló és a szövegbe nyomott képek:

I. ÖNÁLLÓ KÉPEK:

A pásztói apát és konvent egyetlen ismert kiadványa 1342. decz. 13-iki kelettel . . . . . 5. l.
A pásztói rendház . . . . . 75. l.
Pásztó város távlati képe . . . . . 123. l.
Werebi György erdélyi alvajda síremléke Mátra-Verebélyen 1403-ból 201. l.
A mátra-verebélyi templom belseje jelenleg . . . . . 205. l.
A mátra-verebélyi templom szentélye kívülről a XIV. század végéről 209. l.
A mátra-verebélyi egyház a XIV. század végéről . . . . . 213. l.
A mátra-verebélyi XIV. századi templom déli előcsarnoka és bejárata 217. l.
A legrégibb ismeretes magyar feliratú harang 1605-ből, Mátra-Verebélyről . . . . . 221. l.
A mátra-verebélyi újkori kő-szószék . . . . . 225. l.
Ülőhelyek (sedilia) a mátra-verebélyi templomban a XIV. századból 229. l.
Feliratos kő 1421-ből a pásztói Szent-Lőrincz egyházból . . . 357. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház toronyaljának csúcsíves boltozata . 361. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház külseje délkeletről . . . . . 365. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház csúcsíves kápolnája belülről . . 369. l.
Ülőhelyek (sedilia) a pásztói Szent-Lőrincz egyház kápolnájának déli falában, a XIV. századból . . . . . 373. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház kápolnájának ajtóbéllete a XV. századból . . . . . 377. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház külseje éjszak-keletről . . . . 381. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház belseje jelenleg . . . . . 385. l.
A pásztói Szent-Lőrincz egyház ciboriuma a XV. századból . . 389. l.
A pásztói cziszterczieк középkorú egyházának alaprajza 1699-ből . 395. l.
Schumann Theophil pásztói és pilisi apát . . . . . 491. l.

II SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

Nezorin Flórián pásztói apát 1703. jan. 3-iki aláírása . . . . 4. l.
Blondellus pásztói apát pecsétje 1342-ből . . . . . 7. l.
Mály József apát pecsétje 1732. márcz. 20-ról . . . . . 21. l.

Mály József pásztói apát 1740. okt. 1-iki aláírása . . . . . 23. l.
Hauck Antal apát kisebb pecsétje . . . . . 28. l.
Hauck Antal apát pecsétje 1750. decz. 23-ikáról . . . . . 31. l.
Hauck Antal apát 1758. jan. 20-iki aláírása . . . . . 39. l.
Zúri Fülöp pecsétje 1759. január 15-ről . . . . . 46. l.
Zúri Fülöp pásztói apát 1777. máj. 15-iki aláírása . . . . . 53. l.
Ziganek István pásztói jószágkormányzó 1712. okt. 22-iki aláírása 68. l.
Gonczik Péter pecsétje 1716-ból . . . . . 73. l.
Gonczik Péter pásztói jószágkormányzó 1715. márcz. 26-iki aláírása 80. l.
Hadersbach Cyrill pásztói elüljáró 1737. máj. 10-iki aláírása . . 93. l.
Dalmata Ferencz gondviselő (provisor) 1739. okt. 26-iki aláírása . 94. l.
A pásztói monostor pecsétje 1743-ból . . . . . 95. l.
Wlach Róbert pásztói elüljáró 1746. ápr. 2-iki aláírása . . . . 96. l.
Schuppler Péter és Grmanyecz László 1747. ápr. 15-iki aláírása . 100. l.
A pásztói monostor pecsétje 1750-ből . . . . . 101. l.
A wellehrádi konvent pecsétje 1750-ből . . . . . 102. l.
Dvorzák Engelbert pásztói provisor 1750. okt. 16-iki aláírása . . 103. l.
Wiesner Abund pásztói elüljáró 1757. szept. 1-iki aláírása . . . 109. l.
Menschik Jakab pásztói elüljáró 1766. okt. 13-iki aláírása . . . 118. l.
Telekesy István egri püspök 1713. jan. 25-iki aláírása . . . . 131. l.
Erdödy Gábor Antal gróf egri püspök aláírása . . . . . 134. l.
A mátra-verebélyi harang körirata 1605-ből . . . . . 208. l.
Keresztély Ágost herczegprimás 1716. aug. 14-iki aláírása . . . 328. l.
Esterházy Imre herczegprimás aláírása . . . . . 331. l.
Barkóczy Ferencz gróf egri püspök 1759. nov. 4-iki aláírása . . 335. l.
Benkovics Mihály pásztói jószágkormányzó 1725-iki aláírása . . 388. l.
Esterházy Károly gróf egri püspök 1764. máj. 2-iki aláírása . . 405. l.
Plachy Cyrill egri elüljáró 1783. okt. 29-iki aláírása . . . . . 440. l.
Beitler Methód egri elüljáró 1778. szept. 9-iki aláírása . . . . 443. l.
Schumann Theophil, Tomann Liborius, Partly Bertalan, Marsalkó Constantin, Ujfalusy László és Pászty Rajmund 1790. ápr. 12-iki aláírása . . . . . 478. l.
Schumann Theophil apát 1808. máj. 28-iki aláírása . . . . . 498. l.
Marsalkó Constantin egri gymnasiumi igazgató aláírása . . . . 505. l.
Partly Bertalan pásztói jószágkormányzó aláírása . . . . . 525. l.

TARTALOM.

Előszó . . . . . VII—VIII. l.

I. RÉSZ. A WELLEHRÁDI URALOM KORSZAKA.
1702—1784.

I. Fejezet: *A pásztói apátság élete* . . . . . 3—62. l.

1. *Nezorin Flórián apát kormányzása.* (1702—1724.) Kollonich Lipót esztergomi érsek a katholikus vallás erösítésén fáradoz. Nezorin Flórián kinevezése, beiktatása és bevezetése a pásztói apátságba. Nezorin apát Zborka Methód rendtagot küldi Pásztóra az apátság ügyeinek vezetésére. Nezorin apátsága birtokjogát védelmezi. Az apátság birtokait Kecskeméty Pál széchényi harminczados kezeli. Törekvések az apátság birtokainak biztosítására és visszavételére. Hermann Engelbert apáti titkár fáradozása ezen a téren. Cziganek István jószágkormányzó Nezorin apát nevében be akarja magát vezettetni az apátság birtokaiba. Nezorin Flórián apát meghivása az országgyülésre, megjelenése és intézkedése Pásztón. Nezorin Flórián érdemei a pásztói apátság ügyében. Nezorin betegeskedése és halála . 3—17. l.

2. *Mály József apát kormányzása.* (1724—1748.) A pásztói és pilisi apátságok önállósításának gondolata. A wellehrádi konvent kéri Mály József wellehrádi apát kinevezését a pilisi és pásztói apátságra. Mály József kinevezése pásztó-pilisi apáttá. Az apát magyarországi képviselői. Mály József apát az apátság okleveleit akarja megszerezni. Az apátság templomi és rendházi leltára 1731-ből. Eszme-surlódások Mátra-Verebély megszerzése idején. A pásztói apátság jövedelmei hováfordításának kérdése. Öt rendtagnak Pásztóra helyezése. A pásztói rendtagok a cisteauxi nagykáptalanhoz fordulnak segítségért. Mály József apát ért a gazdasághoz. Plébánosok öreg napjaikra a rend kolostoraiba kivánkoznak. Canonica visitatio tartása Pásztón. Azon kérdés megvitatása: Vajjon a pásztói apátság fentartása, vagy elidegenítése czélszerübb-e? Mály József érdemei és halála . . . . . 18—27. l.

3. *Hauck Antal apát kormányzása.* (1749—1763.) A wellehrádi konvent és apát Hauck Antalnak pilis-pásztói apáttá kinevezését kéri. A pásztói és pilisi apátság viszonyainak leirása 1749-ben. Hauck Antal kinevezése pásztói és pilisi apáttá. A pásztói apátság okleveleinek beszerzése. Az 1751-iki országgyülés felfogása a magyarországi apátságoknak külföldi birtokosairól. Hauck Antal fölterjesztése azzal szemben. A wellehrádi apátság által Pásztóra fordított összeg. Hauck Antal apát jótékony ember. Az 1755-iki birtokösszeirás és az ennek alapján készült jelentés. Az 1757-iki kimutatás és 1758-iki jövedelem-bevallás. A pásztói és pilisi apátságok függetlenitésének kérdése. Hauck Antal apát elbetegedése és leköszönése. 27—45. l.

4. *Züri Fülöp apát kormányzása.* (1764—1784.) Züri Fülöp wellehrádi apát ellene van a pásztói és pilisi apátság függetlenitésének s kéri a kinevezését ezen apátságokra is. A pásztói apátság állapotának és jövedelmének leirása és kimutatása 1764-ben. Züri lépéseket tesz a wellehrádi, pásztói és pilisi apátságoknak egy kézben maradása végett. Kétségbe vonják, hogy Pásztón valaha cziszterczi apátság volt; ezen érdemben tanúkihallgatás. Züri Fülöp Pásztón. Kimutatás az apátság jövedelmeiről, birtokviszonyairól és állapotáról 1772-, 1779-, 1780- és 1784-ben. Züri apát a pásztói apátság okiratait kéri a kanczelláriától. Az egri gymnasium átvétele. II. József császár reformtörekvései a szerzetesekkel szemben. Batthyány József gróf primás szembeszáll e czélzattal. II. József ragaszkodik reformjaihoz. Előkészület a szerzetesek eltörléséhez. VI. Pius pápa és II. József császár. A wellehrádi apátság eltörlése és ennek következményei . . . . . 46—62. l.

II. Fejezet: *Pásztói cziszterczi rendtagok a gazdaság terén* 63—121. l.

Zborka Methód jószágkormányzósága. Taron lakik s II. Rákóczy Ferencz fölkelésekor Wellehrádra vonul. Cziganek István jószágkormányzó megjelenése Pásztón s összetüzése a plébánossal. Cziganek eljárása a jobbágyokkal. A sörházban lakik. Cziganek nyers, erőszakos ember. Pásztón szánandó a helyzete. A sörfőző elvétele. Gonczik Péter jószágkormányzó a rendházat fölépíti. Gonczik tevékenysége a gazdaságban és az apátság jogainak védelmében. Cziganek István Pásztón tarthatatlan. Gonczik nehéz helyzete Pásztón. Borküldés Wellehrádra. Gonczik viszonya Imre rendtaghoz. Benkovics Mihály és Germanecz László rendtagok Pásztóra érkeznek. Tanúkihallgatás 1723-ban Gonczik Péter ellen és mellett. Gonczik viszonya a pásztói plébánoshoz. Hadersbach Cyrill jószág-

kormányzósága. Kristen Máté Pásztón. Hadersbach Cyrill elüljáró (superior) Pásztón. Dalmata Ferencz, Wlach Róbert és Menschik Jakab provisor Pásztón. Wlach Róbert tanácsadó a pásztói ügyekben. Dalmata Ferencz elmozdítása és további sorsa. Schuppler Péter és Dvorzák Engelbert provisor. Hadersbach Cyrill ismét elüljáró. Wiesner Abund elüljárósága. Sok baja és nehéz helyzete Pásztón. Vörös bort küld Wellehrádra. Számadás vezetése. Krzepelka Kristóf és Plumlowszky Alán Pásztón. A Csányi-féle per. Bartis Mátyás a pásztói viszonyokat megvizsgálja. Vogl Alberik Pásztón. Wiesner Abund elüljáróságának vége. Menschik Jakab elüljáró Pásztón. Beitler Methód és Plachy Cyrill elüljárósága . . . . . 63—121. l.

III. Fejezet: *A pásztói apátság birtokai* . . . . . 122—260. l.

I. PÁSZTÓ.

1. *Viszony Pásztó városa és a földesurak között.* A török kiverése után követelt összeg a földesuraktól fegyver-jog (ius armorum) alapján. Pásztó város ezen czímen 2000 frtot lefizet. Viszály ennek következtében a város és a földesurak között. Terv, hogy a 2000 frtot a földesurak visszafizetik a városnak. A földesurak ebbe nem mennek bele. Per a földesurak és a város között. Pesty János alkudozása a pásztói apátsággal . 122—128. l.

2. *Monostor-malom és apáti ház.* A «Monostor-malom» és az apáti ház ügye régóta tárgya a viszálykodásnak. A m. kir. kamara követeli a Monostor-malom visszaadását. Nezorin Flórián apát lépéseket tesz Ő Felségénél. Kecskeméty Pál tevékenysége az apátság érdekében. Cziganek István jószágkormányzó működése a hatóságoknál, főleg az egri püspöknél. Widenmann Bernát az egri püspöknél. Gonczik Péter jószágkormányzó fáradozása. Telekessy István halálakor fordulatot várnak a malom és ház ügyében. Gonczik és Hermann Engelbert lépései az új — Erdődy Gábor grót — püspöknél. Tanúkihallgatás a malom és ház ügyében. Az apátság nem az egri püspöki szentszék, hanem a világi bíróság előtt kívánja tárgyaltatni az ügyet. Gonczik Péter tiltakozik az apátság földjeinek jogtalan használata ellen. Tanúkihallgatás a malom és ház ügyében. Gonczik találkozása és tárgyalása az egri püspökkel. Ez álláspontjából nem enged. Az esztergomi érsek is helyteleníti a világi bíróságot. Az egri püspök nyilatkozata. Gonczik javaslata apátja előtt és rendtársainál. Nezorin apát békülékeny levele az egri püspökhöz. Ennek előzékenysége. Királyi leirat a világi bíróságot rendeli el. Nezorin a békés kiegyenlítés útját keresi, majd meg bele-

egyezik, hogy az ügyet az egri püspöki consistorium tárgyalja. Ez a pásztói plébános javára dönt. A malom megbecslésének sürgetése. Nezorin a királyhoz fordul. A viszály két évtized mulva kiújul. Az apáti házat a pásztói plébános ki akarja tágítani. Az apátság ez ellen állást foglal. Álláspontját az egri püspöknél Menschik Jakab elüljáró ismerteti meg. Az egri püspök az egyházi látogatás alkalmával beleavatkozik a dologba, s így a békés elintézést megnehezíti. Zúri Fülöp a barátságos kiegyezés föltételeit előterjeszti . . . . . 129—156. l.

3. *Szent-Lélek templomának földjei* . . . . . 156—159. l.

4. *Kisebb birtokok.* Kisebb szántóföld. A Cser-hegy, a Csányi-féle kuria, Gergelyffy Ferencz háza, Bartos András földje, Kókay Márton kertje, Kada András, illetőleg Fülöp András földje, Róth földbirtoka, Farkas Mihály háza, Molnár János rétje, Thott János háza és gyümölcsöse, Varga Mihály, Csizmadia György, Csihainé és mások gyümölcsöse, Pap László és mások rétje megvétele. Tiltakozás a ciszterciek birtokvásárlása ellen 160—163. l.

5. *Dúl Mihály-féle birtok.* Előkészületek Dúl Mihály birtokának megvételére. Nezorin Flórián hajlandó megvenni a birtokot, de nincs pénze. Dúl Mihályné is az apátságnak kívánja eladni a birtokot. Gonczik Péter lépései a birtok megvétele ügyében. Mály József apát utasítást ad a birtok megvásárlására . . . 163—167. l.

6. *Fáy-féle birtok* . . . . . 168. l.

7. *Fráter-féle birtok* . . . . . 168—170. l.

8. *Török-féle birtok.* A Török-féle birtok csomópontja Pásztón. Viszály a Török-birtok miatt a pásztói földesurakkal. A Török-féle birtok megvételének előzményei. Az adás-vevési szerződés. Tiltakozás az eladás ellen. A vételár előteremtése és lefizetése. A birtok taxásai 1759-ben. A pásztói városház Török-féle birtokon . . . . . 170—175. l.

9. *Per a gabonavermek miatt* . . . . . 175—177. l.

II. PÁSZTÓN KÍVÜLI BIRTOKOK:

Almás . . . . . 177. l.

Bárkány . . . . . 177—178. l.

Csécse. Birtok-vásárlás Csécsén. Perek a csécsei birtok miatt. Hájek Márton csécsei jobbágy lesz. Tóth Pál harangozó földet bérel. Csécsét Török József visszaváltja . . . . . 179—186. l.

Csontfalva. Csontfalva megszerzése Pásztó városától és a többi birtokosoktól. Ráday Pál Csontfalvát vissza akarja váltani. Habon Pál jobbágy egy földterületet kiirthat. Odry András nem akar fizetni hetedet. A zálogbirtok visszaadása czéljából Mály József apátot meginti a bíróság. Tanúkihallgatás azon ügyben, hogy

az apátság miként jutott Csontfalvához. Siráky Albert egy birtokrészt bérbead az apátságnak . . . . . 186—189. l.
Filimes . . . . . 190—191. l.
Garáb . . . . . 192. l.
Gyöngyös . . . . . 192. l.
Hasznos. Wiesner Abund pásztói elüljáró megidézése. A hasznosi közbirtokosok szerződése a makkoltatásra nézve. Az apátság üveghutát létesít s ennek ügyében a földesurakkal egyezkedik. Engedély kallómalom építésére. Ludányi János zálogba veti a birtokát . . . . . 193—195. l.
Kis-Batony és Nagy-Batony. Mály József apátot a bíróság meginti az Aranyi-féle zálogbirtok miatt. Az apátság és Meskó Sámuel, továbbá Siráky Gáspár egyességre lép. A «Szepesi része» nevű birtok visszaváltása. Szent-Mártonyi Mihály birtokrészének visszavétele. A batonyi királydézsma. Almásy János birtokot szerez Nagy-Batonyban . . . . . 196—199. l.
Lengyend . . . . . 199—200. l.
Mátra-Verebély. Mátra-Verebély régi emlékeinkben. Werebéli Péter alvajda síremléke a mátra-verebélyi templomban. A mátra-verebélyi templom és harang leirása. Mátra-Verebély megszerzésének oka, módja és föltételei. Mátra-Verebély az apátság kezén. Almásy János törekvései Mátra-Verebély megszerzésére. A pásztói apátság idő előtt kibocsátja kezei közül Mátra-Verebélyt . . . . . 200—243. l.
Muzsla . . . . . 243—244. l.
Nádasd. Nádasd régi birtokosai: A Kasza-család, Nádasdi Erzsébet Veres András felesége, Dékán András, Lengyel András, Biky Anna Horváth István özvegye és Varga Anna, továbbá Boldog Berta. Tanúkihallgatás Nádasd határai ügyében. Ifj. Meskó Sámuel Nádasd pusztát átengedi az apátságnak megfelelő ellenérték fejében. Per az apátsággal Nádasd miatt. Wlach Róbert egy birtokrészt Dobosi Ferenczne enged át; per e miatt. A nádasdi puszta állat-állománya 1753-ban . . . . . 244—249. l.
Szőllős . . . . . 249. l.
Szúpatak . . . . . 250. l.
Tar . . . . . 250—251. l.
Tepke . . . . . 251—252. l.
Tiribes . . . . . 252. l.
Szőllők . . . . . 252—257. l.
I. Pásztón . . . . . 252—255. l.
II. Egerben . . . . . 255—256. l.
III. Tarczalon . . . . . 256—257. l.
A gymnasium kertje Egerben . . . . . 257. l.

Gyógyszertár Egerben. Telekessy István egri püspök 2000 frtos adománya gyógyszertárra. A gyógyszertár létrejön s idővel idegen kézre kerül. Az egri gymnasiummal együtt a cziszterczieké lesz. Baj a provisor qualificatiója miatt. A gyógyszertár jövedelme és kiadásai 1778—1785. . . . . 258—260. l.

IV. Fejezet: *Gazdasági viszonyok* . . . . . 261—326. l.

1. *Jobbágyok, úrbéri szolgálat, fölszerelés és termelés.* A jobbágyok szomorú helyzete Pásztón. Cziganek István jószágkormányzó által utódának átadott gazdasági fölszerelés. A gazdaság állapota Gonczik Péter jószágkormányzósága idején. Állatok és gazdasági eszközök leltára 1724-ből. Termés, állatállomány és fölszerelés 1726, 1731- és 1737-ben. Termés és úrbéri jövedelem 1738-ban. Jobbágyok helyzete 1739-ben. Taxások 1740-ben. Rétbérlők 1741-ben. Szerződés a jobbágyokkal 1741-ben. Kilenczed és heted fizetők 1743-ban. Egyesség a taxásokkal és rossz termés 1745-ben. Tized, kilenczed és heted 1746-ban. Rétbérlők 1746-ban. Az apátság gazdasági állapotának leirása 1749-, 1752- és különösen 1757-ben. Taxások 1758- és 1759-ben. Állat-állomány 1762-ben. Legeltetés tilalma a «Barátrét»-en 1763-ban. A gazdaság leirása 1764-ből. Tized, kilenczed és heted 1765-ben. Rétbérlők, robotosok és taxások 1768-ban. Kilenczed és heted 1769-ben. A gazdaság részletes s háromszoros leirása 1772- és 1784-ben . . . . . 261—309. l.
2. *Világi gazdasági személyzet* . . . . . 309—311. l.
3. *Gazdasági munkák ideje* . . . . . 311—312. l.
4. *Gabona, bor, állatok és egyéb tárgyak ára* . . . . . 312—315. l.
5. *Az apátság pénz-bevételei és kiadásai* . . . . . 315—318. l.
6. *Az apátság adósságai és adósai* . . . . . 318—321. l.
7. *Tized.* Az egri püspök a pásztói apátság birtokaitól tizedet követel. Gonczik Péter a tizedtől mentesítő oklevelet kéri. Nezorin Flórián apát az ügyet az esztergomi érseki szentszék elé akarja vinni. Gonczik erről lebeszéli. Az egri püspök nem hagy fel tizedszedő szándékával. Az ügy tárgyalása Egerben a megyegyülésen. A pásztói földesurak 1746-ban egyességet kötnek az egri püspökkel. A pásztói apátság király-dézsmát fizet. Az apátság a tizedpert hosszas huza-vona után megnyeri . . . 322—326. l.

V. Fejezet: *A pásztói apátság hadi adózása* . . . . . 327—338. l.

Az egyházi birtokok visszaszerzése. A papság a tizedek tizedét fizeti. XI. Incze pápa három évi hadi adót ir elő. A nagyszombati gyülés határozata a hadi adó ügyében. III. Károly király újabb

hadi adóra szólítja fel a papságot. XIII. Benedek pápa 1725-ben öt évre hadi adót rendel el. A pásztó-pilisi apátság évenkint 24 frtot fizet. Esterházy Imre herczegprimás hadi segitségre szólítja a főpapságot. Mály József pásztói apát 2000 frtot fizet. Hadi segítség az osztrák örökösödő háboruk idején. A pásztói apátságra eső hadi adó. XIV. Benedek öt és tizenöt évi hadi adót ir elő. A pilis-pásztói apátság hadi adózása. Újabb öt évi hadi adózás 1768-tól kezdve . . . . . 327—338. l.

VI. Fejezet: *Cziszterczi rendtagok élete Pásztón* . . . . 339—354. l.

Az 1721- és 1733-iki szabályzat. Az 1737-iki rendi visitatio. Orvosszerek 1738- és 1745-ben. A jószágkormányzó mellékjövedelme és magán gazdálkodása. A rendtagok a ruházaton fölül fizetést nem kapnak. Hadersbach Cyrill egyet-mása. Püspöki «Canonica visitatio» Pásztón. Scheda Substantialis. Rendtagok kimüvelése. Négy mise az elhunyt rendtagért. Confrater. Ujsághordatás. Tubákolás és dohányozás. Magyar származású egyének bevétele a rendbe . . . . . 339—354. l.

VII. Fejezet: *Pásztói cziszterczi rendtagok a lelkészkedés terén* 355—399. l.

1. *A pásztói plébánia és a Szent-Lőrincz egyház.* A pásztói plébánia első nyomai. A pásztói Szent-Lőrincz egyház létrejövése a XIV. században és megújítása 1421-ben. Feliratos kő 1421-ből. A Szent-Lőrincz egyház csúcsíves részletei: a torony aljának boltozata, a kápolna, a kettős ülőhely (sedilia) és a kápolna bejárata. A Szent-Lőrincz egyház újjáépitése és megtoldása a XVIII. században. A Szent-Lőrincz egyház XV. századi ciboriuma és ennek leirása . . . . . 355—364. l.

2. *A iurisdictio megszerzése.* Nezorin Flórián apát iurisdictiót kér az egyházmegye fejétől a rendtagok részére. Prohászka Bertalan pásztói jószágkormányzó az esztergomi érsektől iurisdictiót kap. Mály József apát az esztergomi érsektől és az egri püspöktől iurisdictiót kér. Megkeresi közvetitőül a helytartótanácsot is. Az esztergomi érsek is, meg az egri püspök is a iurisdictio megadása előtt a rendtagok részéről vizsgálat letevését követelik. Mály József apát vitatja, hogy a cziszterczi rend tagjai nem kötelesek a iurisdictionalis vizsgálat letevésére. Wiesner Abund pásztói elüljáró megtagadja a vizsgálat alá vonást. Barkóczy Ferencz egri püspök kifejti álláspontját. Hauck Antal apát tanácsot kér Wlach Róbert és Bartis Mátyás rendtagoktól. Ezek egyike sem javasolja, hogy a rendtagok a vizsgálatot letegyék. Az egri püspök nem enged. Hauck apát a kérdés megoldását a római szentszéktől várja . . . . . 67—384 l.

3. *A rendtagok lelkészi működése* . . . . . 384—393. l.
4. *Templom-építés Pásztón.* A régi templom romjai állanak. Gonczik Péter hozzáfog az építéshez. A régi szentélyt újra boltozzák és új sekrestyét építenek. Wiesner Abund később egészen új templom építésére gondol a régi templom helyén. Terve nem sikerül . . . . . 394—399. l.

VIII. Fejezet: *A ciszterciek és az egri gymnasium* . . . 400—470. l.

1. *Az egri gymnasium átvállalása és fentartása.* 1776—1784. Eger felszabadul a török uralom alól. Az egri gymnasiumot Széchenyi György esztergomi érsek alapítja. A rendház, gymnasium és templom telkének adományozása. Török birtokosok a mai rendház és gymnasium helyén. A Jézus-társaság egri tagjai a rend eltörlésekor. Az egri gymnasiumot ekkor Esterházy Károly gróf egri püspök látja el tanerőkkel saját papjai közül. Stanczel József és Hegyi József gymnasiumi igazgató. Beitler Methód előadja, hogyan jut az egri gymnasium a ciszterczi rend kezére. Vörös Antal főigazgató átadja az egri gymnasiumot Beitler Methódnak s így a pásztói és pilisi apátságnak. Beitler ezen tényről értesíti Zúri Fülöp apátot. Zúri szemére hányja Beitlernek, miért vállalta át az egri gymnasiumot. Vörös Antal értesíti Zúrit az egri gymnasium átadásáról. Zúri ezzel szemben kifejti aggodalmait. Zúri Fülöp apát hivatalos felszólítást kap, hogy a pásztói és pilisi apátságok javait az egri rendi elüljáró hatósága alá adja. Esterházy Károly gróf egri püspök is a két apátság függetlenítése mellett van. Zúri Fülöp panasza a függetlenítéssel szemben. Beitler Methód Ő Felségétől új adományt kér a pásztói és pilisi apátság részére. Zúri Fülöp apáttól reversalist kérnek. Zúri a rá hárult teher nagyságát festi. Stanislaw Tecelin jelentése a pásztói és pilisi apátság viszonyairól. Zúri Fülöp a wellehrádi konventet tájékozza az egri gymnasium átvételéről. Vörös Antal értesíti Hegyit az igazgatói teendőkről. Zúri szemrehányása Beitler vállalkozására nézve. Vörös Antal főigazgató kérdi Zúrit, vajjon a jövő (1777/78) tanévben saját embereit állítja-e be az egri gymnasiumba? Vörös Antal főigazgató a templomot és a gymnasiumot Zúri Fülöpnek személyesen átadja. Az igazgatók kinevezésének kérdése. Igazgatók értekezlete Budán. A husvéti szent-gyakorlatok idejének kérdése. Zúri haragja az apátság birtokainak az egri elüljáró kezébe adása miatt. Rendtagok viselkedése Egerben. Kimutatás a pásztói és pilisi apátság viszonyairól 1778-ban. Zúri az egri püspöktől kér tanárokat, de nem kap. A rendtagok egyetemre

küldése. Plachy Cyrill és öt más rendtagnak Egerbe küldése. Beitler Methód elmozdítása és egyénisége. Az egyetemre küldés sürgetése. Rendtagok a budai egyetemen szorgalmasan munkálkodnak. Plachy Cyrill elüljáró a magyar nemes ifjak bevételét a rendbe nem ajánlja. Szünet a rend alapítójának névünnepén. Könyvszerzés a tanárok részére. Zúri kikel a magyarországi törekvések ellen. Zúrit sürgetik a reversalis kiadására; ő meg ezen ügyben többször válaszol. II. József császár az egri gymnasiumot 1784-ben a pásztói és pilisi apátságoknak adományozza. Egyetemre küldés és a rendtagok kiképzése. A rendház elüljárója (superior) tanügyi dolgokba ne avatkozzék. Nehézségek a tanárok beosztása ügyében. Hegyi József igazgató nincs jóindulattal a rendtagok iránt. Hegyi elbetegesedik. Utóda az igazgatóságban Bihary Ferencz. A tanárok alkalmazásának és elmozdításának jogi kérdése. A cisztercziek rendtagok jól tanítanak. A főigazgató ellene van a tanárok gyakori változásának . . . . . 400—466. l.

2. *Vonások a rendtagok egri életéből.* A collegiumban idegenek is laknak. A cisztercziek rendtagok életének szervezése 1779-ben. Az egri collegium tagjai 1779- és 1782-ben. Az egri rendház szegény. Templomi szolgálat. A rendház fentartása és szegénysége. Világi tanárok és cselédek fizetése . . . . . 466—470. l.

II. RÉSZ. AZ ÖNÁLLÓSULÁS, ELTÖRLÉS ÉS VISSZAÁLLÍTÁS KORSZAKA.

1784—1814.

I. Fejezet: *A pásztói apátság élete* . . . . . 473—515. l.

1. *Zúri Fülöp apát kormányzása.* (1784—1800.) A wellehrádi apátság eltörlése után a rendtagok előrelátják a pásztó-pilisi apátság eltörlését is. Az egri rendház tagjai 1786-ban. A cisztercziek vagyonának lefoglalása Egerben, a pásztó-pilisi apátság eltörlése után. Zúri Fülöp apát kérvénye az 1790/91-iki országgyűléshez a pásztó-pilisi apátság visszaállításáért. A volt egri cisztercziek kérvénye Heves- és Külső-Szolnok-vármegyéhez és az 1790/91-iki országgyűléshez a pásztó-pilisi apátságok visszaállítása ügyében. Az egri tűzvész 1800-ban . . . . . 473—480. l.

2. *Schumann Theophil apát kormányzása.* 1802—1809. Okolicsányi István levele a pásztó-pilisi apátságok visszaállítása ügyében. Stanislaw Tecelin válasza ezen levélre. Schumann Theophilt gyanusítják, hogy apátságra törekszik. Törekvés az ausztriai heiligen-kreuzi és a pásztó-pilisi apátságok egyesítésére.

Machek Vilmos az önálló apátság mellett van. A rendtagok helyzete az eltörlés idején. Királyi rendelet a cziszterczi rend bevezetésére és beiktatására a pásztó-pilisi apátságba. A rendtagok véleményének kipuhatolása a leendő apát személyére nézve. Egyhangúlag Schumann Theophilt választják meg apátnak. A szerzetesrendek meghivása a magyar ifjúság nevelő-oktatására. I. Ferencz király a pásztó-pilisi apátságot 1802-ben visszaállítja és azok kötelességeit megállapítja. I. Ferencz király Schumann Theophilt pásztói és pilisi apáttá kinevezi 1802-ben. Schumann apáttá avatása. Az egri konvent segítése Pásztóról. A rendház és templom kiépítése Egerben. Kölcsön e czélból. Az egri cziszterciek szegénysége. Pap Ferencz volt plébános a rendházban óhajt élni. Novák Chryzostom pannonhalmi szent-mártoni főapát levele. Marsalkó Konstantin aggódik, hogy az új apát rá neheztel. Schumann Theophil apát tevékenysége. Az egri konvent az ausztriai heiligen-kreuzi apátot önként visitatorának ismeri el. Visszahatás Schumann apát önkényes kormányzásával szemben. Az apátság birtokainak és jövedelmeinek lelkiismeretes összeirása. Schumann adománya az ipolysághi vármegyeházra. Jogkereset. Léva városa az egri cziszterczieknek felajánlja a felállítandó gymnasiumot. Belépés a rendbe. A rendtagok fogadalom előtti lemondásának módja. A rendtagok holléte nagyszünet idején. Hochenecker Benedek megválása a rendtől. A pásztó-pilisi rendtagok személyi elhelyezése 1804/5-, 1806/7- és 1808/9-ben. Schumann Theophil elbetegesedése és halála . . . . . 481—506. l.

3. *Dréta Antal apát kormányzása.* 1812—1814. Marsalkó Konstantin perjel tudakozódása Dréta Antal, Zircz kormányzó-perjelénél a fogadalom letevése ügyében. Marsalkó értesíti a pannonhalmi főapátot a helytartótanácsnak az apátválasztásra nézve kiadott rendeletéről. A rendtagok készülődése apátválasztásra. Három rendtag kijelölése apátválasztáskor. A fölterjesztés elejtése. Dréta Antal, Zircz kormányzó-perjelének kinevezése pásztói és pilisi apáttá. Zircz, Pilis és Pásztó egyesítése s a hármas apátságra Dréta Antal kinevezése 1814-ben. Az egri konvent szegény. Szepessy Ignácz báró egri kanonok a konvent jó embere. Gyóntatás ügye. «Canonica visitatio» Pásztón. Marsalkó perjel engedélyt kér az érsektől paróka viselésére. Hochenecker Benedek rendtag visszajő, majd ismét távozik a konventből. Fölvétel a rendbe. Rendtagok fölszentelése, új miséje és halála. Az egri konvent tagjai 1814-ben . . . . . 506—515. l.

II. Fejezet: *A pásztói apátság birtokai* . . . . . 516—534. l.

1. *Gazdasági viszonyok.* Az apátsági birtok nagyságának részletes leirása 1793-ból, kiterjeszkedve még a jobbágyok, zsellérek és taxások telkére is. Az egri kert. A pásztói apátság birtokainak leirása 1802-ből. Urbéri szolgálmányokkal adósok 1802-ben. Tűz Pásztón és a hasznosi erdőben. Telek-csere a «Zöldfa» vendéglő miatt. A pásztói apátság birtokainak leirása 1802-ben. Urbéri szolgálmányokkal adósok 1802-ben. A pásztói jobbágyok hosszú napszáma. Épités. Szénakaszálás ideje. Pásztón tótok aratnak. Pásztói taxások adója . . . . . 516—525. l.
2. *Szőllő* . . . . . 526. l.
3. *Világi gazdasági személyzet* . . . . . 526—530. l.
4. *Árviszonyok* . . . . . 530. l.
5. *Bevétel és kiadás* . . . . . 530—533. l.
6. *Tized* . . . . . 533—534. l.

III. Fejezet: *A pásztói apátság hadi adózása* . . . . . 535—537. l.

IV. Fejezet: *A cziszterczick belélete Egerben 1804-ben* . . 538—547. l.

V. Fejezet: *A cziszterczick és az egri gymnasium 1784—1814.* 548—560. l

Vörös Antal főigazgató alkalmas német nyelvi tanárokat követel. A helytartótanács a hitelemzőkről tudakozódik. II. József császár Egerben. A cziszterczi tanárok és a gymnasium áttelepitése a lyceumba. Schumann Theophil egri gymnasiumi igazgató, majd a szombathelyi lyceum és gymnasium igazgatója s végül pásztói és pilisi apát. Schumann kiváló egyénisége. Pászty Rajmund egri gymnasiumi igazgató. Novák Chrysostom véleménye a tanárok alkalmazásáról. A cziszterczi rend tagjainak fokozatos beültetése a gymnasium tanszékeibe s azok minősitése 1805-ből. Pászty Rajmund egyénisége. Marsalkó Konstantin egri gymnasiumi igazgató. A második (1806-iki) «Ratio Educationis» életbe léptetése. 1809-ben az egész tanári kar a cziszterczi rend tagjaiból való. Tanulók szórakozása. Szentgyakorlatok. A pásztói és pilisi apátság a saját erejéből köteles az egri gymnasiumot tanárokkal ellátni . . . . . 548—560. l.

FÜGGELÉK:

Pásztói apátok . . . . . 561. l.
Pásztói elüljárók . . . . . 561—562. l.
Egri elüljárók . . . . . 562. l.

Egri perjelek . . . . . 562. l.
Pásztói jószágkormányzók . . . . . 562—563. l.
Pásztói rendtagok egyéb foglalkozásban . . . . . 563—564. l.
Egri gymnasiumi cziszterczi igazgatók . . . . . 565. l.
Egri gymnasiumi cziszterczi tanárok . . . . . 565. l.
Egri cziszterczi rendtagok . . . . . 565. l.
Cziszterczi apátok és rendtagok életrajzi adatai . . . . . 566—570. l.

Név- és tárgymutató . . . . . 571—606. l.

Önálló és a szövegbe nyomott képek . . . . . 607—608. l.

Sajtóhibák:

1.	l.	fölül	5.	sorban	Kolonich helyett Kollonich.
1.	l.	alul	9.	»	» » »
63.	l.	fölül	14.	»	Hadesrbach helyett Hadersbach.
122.	l.	»	12.	»	Forger helyett Zorger.
208.	l.	»	6.	»	harang helyett harank.
244.	l.	»	8.	»	Nadasd helyett Nádasd.
409.	l.	»	7.	»	szándékairól helyett szándékáról.
412.	l.	»	17.	»	Melhód helyett Methód.
412.	l.	»	19.	»	értelmeben helyett értelmében.
415.	l.	»	1.	»	mid helyett mind.
458.	l.	»	1.	»	tanulságuk helyett tanultságuk.
458.	l.	alul	4.	»	Antalt helyett Antal.
478.	l.	»	2.	»	Markászon helyett Markazon.
513.	l.	fölül	14.	»	János helyett József.
513.	l.	alul	12.	»	Tautsits helyett Tantsits.
515.	l.	»	8.	»	Jantsits helyett Tantsits.
526.	l.	fölül	5.	»	Theohil helyett Theophil.

1982

2 122000 156773
2-1-2-200-015677-3
MEGYEI KÖNYVTÁR, SZENTENDRE